

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İÇİNDEKİLER

GENEL TARİH

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ	1
TÜRK – İSLAM TARİHİ.....	16
TÜRKİYE TARİHİ.....	34
OSMANLI DEVLETİ’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	47
OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ.....	48
OSMANLI DEVLETİ DURAKLAMA DÖNEMİ.....	80
OSMANLI DEVLETİ GERİLEME DÖNEMİ.....	85
AVRUPA’DAKİ BAZI GELİŞMELERİN OSMANLI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	91
OSMANLI DEVLETİ DAĞILMA VE ÇÖKÜŞ DÖNEMİ.....	93

İNKILÂP TARİHİ

İNKILAP.....	114
ATATÜRK’ÜN İNKILAP ANLAYIŞI.....	114
TÜRK İNKILABI’NIN ÖZELLİKLERİ.....	114
XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ’NİN GENEL DURUMU.....	115
19. YÜZYILIN SONU VE 20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ.....	117
I. DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI.....	127
MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI VE CEMİYETLER.....	138
KURTULUŞ SAVAŞI HAZIRLIK DÖNEMİ.....	145
I. TBMM’NİN AÇILMASI.....	161
KURTULUŞ SAVAŞI MUHAREBELER DÖNEMİ.....	168
CUMHURİYET (İNKILÂPLAR) DÖNEMİ.....	191
ATATÜRK İLKELERİ.....	214
CUMHURİYET DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA.....	221

2011 KPSS TARİH SORULARININ ANALİZİ

2011 KPSS tarih sorularına göz atıldığında önceki yıllardaki tarih sorularından daha farklı olduğu görülmektedir. Zorluk anlamında daha üst düzeyde olan bu sorular birçok adayın beklediğinden daha az net çıkarmasına yol açmıştır.

Soruların dağılımında dikkat çekmek istediğimiz nokta daha önce sorgulanmayan Ortadoğu'da ve Yakındoğu'da kurulan devletler konusundan da bir soru çıkmasıdır. Bu soru artık sınava hazırlanan adaylara Fatımiler, Eyyubiler, Memluklar ve Moğollar (Moğolların yıkılmasıyla kurulan Kubilay Hanlığı, İlhanlılar, Çağataylılar, Altın-Orda Devleti) gibi devletlerin de siyasi tarihlerinin bilinmesi yükümlülüğünü getirmiştir.

Dikkat çekmek istediğimiz ikinci bir husus soru tarzına ilişkindir. KPSS 2011 Tarih sorularında KPSS 2009 ve 2010 Tarih sorularının aksine bilgi düzeyinde sorulara daha sık rastlanmıştır. Bilhassa 17. soru yani İstiklal Marşı'nın yazılması için yarışmayı düzenleyen bakanlığın sorulması bir ÖSYM sorusundan çok bir EĞİTEK sorularını andırır niteliktedir.

Yoruma dayalı çözümü gerektiren sorularda ise daha ziyade Atatürk'ten alıntılanan bir sözün (5 soru bu şekilde hazırlanmış) öncüllerdeki ifadelerle eşleştirilmesi üzerine kurulduğu görülmüştür.

Kronoloji bilgisinin 2011 tarih sorularında da yine çok değerli bir ipucu olduğu görülmüştür. (12, 19,25, 26, 28 ve 30. sorular salt kronoloji bilgisiyle çözülebilirdi.) 27. sorunun ise hatalı bir mantıkla sorulduğu görülmüştür.

KPSS 2011 Tarih sorularının konulara göre dağılımı şu şekilde olmuştur;

İslamiyet'ten Önceki Türk Kültür ve Uygarlığı	2
Türk-İslam Tarihi	1
Orta Asya'da ve Yakındoğu'da Kurulan Devletler	1
Osmanlı Devleti Kültür ve Uygarlığı	2
Osmanlı Yenileşmesi	2
20. Yüzyıl Türk Siyasi Tarihi	2
Kurtuluş Savaşı Hazırlık Dönemi	2
Kurtuluş Savaşı Muharebeler Dönemi	3
İnkılaplar	10
Atatürk İlkeleri	2
Türk Dış Politikası	3

Sonuç olarak 2011 Tarih soruları, bilgi düzeyindeki sorulara ağırlık vermesiyle 2012 KPSS'ye hazırlanacak adaylara daha ezbere dayalı çalışma evresi geçirmesi gerektiğini göstermiştir.

Not: Uzman Kariyer Yayıncılıktan alıntıdır.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

- ⇒ Türklerin anayurdu **Orta Asya**'dır. Orta Asya, doğuda Kingan Dağları, batıda Hazar Denizi, kuzeyde Sibiryâ düzlükleri, güneyde ise Hindikuş, Tibet ve Karanlık Dağları ile çevrilidir.
- ⇒ Bölge yüzey şekilleri itibariyle yüksek platolardan oluşmakta, karasal iklim hüküm sürmekte, bozkır bitki örtüsü görülmektedir. Bu nedenle tarıma elverişli bir yer olmayan bölgede yaşayanlar **hayvancılıkla** uğraşmışlar ve **göçebe bir yaşam** sürmüşlerdir.

⇒ Göçebe kültürünün sonucunda şu durumlar ortaya çıkmıştır:

- Merkezi yapı güçlenememiş (boyalar federasyonu şeklinde örgütlenme vardı.),
- Mimari ve şehircilik ortaya çıkmamış,
- Ekonomi, hayvancılığa dayalı kalmış,
- Sanat, taşınabilir eşya ve hayvan figürleri üzerine yapılmıştır. Ayrıca çadır sanatı gelişmiştir.
- Yazılı hayat geç başlamış, onun yerine sözlü edebiyat ve sözlü hukuk (töre) gelişmiştir.
- Hapis cezaları kısa süreli olmuştur.
- Toplum dayanışmacı olmuş ve imtiyazlı (ayrıcalıklı) bir sınıf anlayışı görülmemiştir. (Kölelik de yoktur.).
- Özel mülkiyet anlayışı gelişmemiştir.
- At ve koyunun etkin olduğu bir bozkır kültürünün gelişmesini sağlamıştır.
- Askeri yapı gelişmiştir.

ÖRNEK SORU

Türklerin Orta Asya'da dış tehlikelerle karşı karşıya kalmaları ve topraklarının doğal sınırlarla korunmamış olması, aşağıdakilerin hangisinde yeteneklerinin gelişmesine neden olmuştur?

- A) Askerlik B) Ticaret C) Tarım
D) Dokumacılık E) Hayvancılık

(1999/DMS)
Cevap: A

⇒ Orta Asya'nın Tarih Öncesi Devirlere ait ilk kültür merkezleri:

- ☆ **Anav (M.Ö. 4500 – M.Ö. 1000):** Orta Asya'nın **en eski** kültürüdür.

- ☆ **Kelteminar, Afanasyeva (M.Ö. 3000 – M.Ö. 1700):** Bu kültür çevresi geniş bir alanı etkileyerek **Orta Asya uygarlığının temelini** oluşturmıştır.

- ☆ **Andronova (M.Ö. 1700 – M.Ö. 1200):** Bu kültürde yaşayanlar **atı evcileştirmişlerdir**.

- ☆ **Karasuk (M.Ö. 1200 – M.Ö. 700):** Orta Asya uygarlığında demir **ilk defa** bu bölgede işlenmiştir.

- ☆ **Taqar (M.Ö. 700 – M.Ö. 100):** Orta Asya'daki kültürlerin **en gelişmiş** olanıdır.

⇒ Türklerin Orta Asya'dan Göç Sebepleri:

- İklim ve bitki örtüsündeki olumsuz değişiklikler (kuraklık, otlak ve meraların azalması, tarım alanlarının daralması),
- Salgın hayvan hastalıkları,
- Boylar arası hâkimiyet mücadelesi,
- Hızlı nüfus artışı,
- Dış baskılar (bağımsızlık düşüncesi),
- Dünya hâkimiyeti düşüncesi.

⇒ **Doğuya** gidenler; **Uzakdoğu** ve **Çin'e**, **Batıya** gidenler; **Anadolu**, **Avrupa**, **Mezopotamya**, **Suriye** ve **Mısır'a**, **Kuzeye** gidenler; **Sibiryâ** içlerine kadar, **Güneye** gidenler; **Hindistan**, **Afganistan** ve **İran'a** kadar uzanmışlardır.

⇒ Göçlerin Sonucunda:

- Göç edenlerin çoğu, gittikleri bölge halkı içerisinde kendi **milli benliklerini kaybetmişlerdir**.
- Farklı kültürlerin kaynaşması, **yeni uygarlıkların meydana gelmesinde** etkili olmuştur.
- Türkler teşkilatçı özellikleri sayesinde göç ettikleri yerlerde **güçlü devletler kurmuşlardır**.
- Göç edenler gittikleri bölgelere daha **yüksek bir medeniyeti** götürmüşlerdir. Örneğin; maden işlemeciliği, dünyaya Orta Asya göçleriyle yayılmıştır.
- Türkler gittikleri yerlerde **devlet yönetimi** ve **askeri teşkilatlanma** açısından örnek olmuşlardır.
- Batıya giden Türkler, **Kavimler Göçü'**ne neden olmuşlardır.
- Göçler sonucunda **Türk Tarihini bir bütün olarak incelemek zorlaşmıştır**.

- Orta Asya'dan göç etmeyen Türk toplulukları **Orta Asya'nın çeşitli bölgelerinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.**

NOT-1: Göçleri kolaylaştıran etken; **atın** evcilleştirilmesi ve **tekerleğin kullanılmasıdır.**

NOT-2: Göç dalgasından **ilk etkilenen** bölgeler **Ön Asya** ve **Çin** olmuştur.

NOT-3: **Yazı kullanılmadığından** dolayı Türk göçleri ile ilgili kesin bilgiler elde etmek güçtür.

"Türk" Kelimesinin Anlamı

- Türk kelimesi **"türemek"** fiilinden gelmektedir. Ayrıca **"Törelî"** yani **kanun** ve **nizam sahibi** anlamında da kullanılmaktadır.
- Sıfat olarak kullanıldığında Türk kelimesi **"güç, kuvvet"** anlamındadır.
- Türk kelimesinin devlet adıyla tarihte **ilk kez kullanılması** 6. asrın içerisinde başlamıştır (**Göktürkler**). Daha sonraki dönemlerde Türk soyundan gelen bütün toplulukları ifade eden **ulusal bir isim** olmuştur.
- Tarih boyunca Türk adını taşıyan devletler; **Göktürkler, Türkiye Cumhuriyeti, Hatay Türk Devleti, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti** ve **Türkmenistan**'dır.
- Coğrafi bir ad olarak **Türkiye - Türkiya** şeklinde **ilk defa Bizans kaynaklarında Orta Asya için** kullanılmıştır. **11. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu için** kullanılacaktır.

NOT: Tarihteki **ilk atlı göçebe Türk topluluğu İskitler (Sakalar)**'dir. Karadeniz'in kuzeyinde ve Orta Asya'nın batısında yaşamışlardır. **En ünlü hükümdarları "Alp Er Tunga"**'dir. "Şu" ve **"Alp Er Tunga"** destanları vardır. Ordularında **Amazon** denilen kadın askerler bulundurmışlardır.

İSLAMİYET'TEN ÖNCE KURULAN TÜRK DEVLETLERİ

ASYA HUN DEVLETİ (M.Ö. 220 - M.S. 216)

- ⇒ Göçlerden sonra Orta Asya'da kurulan **ilk Türk devletidir.** Orhun ve Selenga ırmakları arasında kurulmuştur.
- ⇒ Hunların merkezi, kutsal kabul edilen **Ötüken**'dir.
- ⇒ Bilinen **ilk hükümdarları Teoman**'dır (M.Ö. 220 - 209). Bu dönemde Çin'e yapılan akınlar sonucunda Çinliler tarafından ünlü **"Çin Seddi"** yapılmıştır.

- ⇒ **Mete Han** Dönemi Asya Hunları'nın **en parlak dönemidir** (M.Ö. 209 - 74). Bu dönemde **Asya'daki birçok kavim (bütün Türk boyları) Hunların hâkimiyetine girmiştir.** Sınırlar; Moğolistan'dan Hazar Denizi'ne kadar genişlemiştir (Orta Asya Türk siyasi birliği **ilk kez** sağlanmıştır.).
- ⇒ Mete Han'ın getirdiği **"Devlet Hükümdar Ailesinin Ortak Malıdır."** töresi (veraset sistemi = kut anlayışı) ile askerlik ve orduda kullandığı **"Onluk Sistem"** daha sonraki Türk devletleri tarafından benimsenmiştir.
- ⇒ Asya Hunları, taht kavgaları ve Çin entrikalarıyla M.S. 48'de Kuzey ve Güney Hunları olarak 2'ye ayrıldı. Kuzey Hunları M.S. 156'da Siyenpiller tarafından, Güney Hunları ise Çin tarafından yıkılmıştır.
- ⇒ Kuzey Hunları'nın yıkılmasından sonra bölgedeki Türk boyları Batıya göç ederek **Kavimler Göçü**'nü başlatmışlardır.

Kavimler Göçü'nün sonuçları;

- Avrupa büyük bir kargaşa içinde kaldı.
- Roma İmparatorluğu, **Doğu** ve **Batı olmak üzere parçalandı.** Batı Roma 476'da, Doğu ise 1453'te yıkıldı.
- Roma'nın 2'ye ayrılmasıyla **Hristiyanlık** dini de **Katolik** ve **Ortodoks** olmak üzere ikiye ayrıldı.
- Avrupa'da Katolik Kilisesi ve Ruhban sınıfı halk üzerinde skolâstik düşünce sistemini uygulayarak baskı kurdu.
- Avrupa halklarının birbirleriyle kaynaşmasıyla bugünkü **Avrupa milletleri** oluşmaya başladı.
- Günümüz Avrupa **devletlerinin** temelleri atıldı.
- **İspanya Müslümanların** eline geçti.
- Alman Krallığı ve Papalık birleşerek **Kutsal Roma Germen İmparatorluğu**'nu kurdular.
- Avrupa'da **ilk Türk Devleti** kuruldu.
- Avrupa topraklarında **Derebeylik (Feodalite)** kuruldu.
- **İlkçağ bitti, Ortaçağ başladı.**

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Hunların neden olduğu **Kavimler Göçü'nün sonuçlarından biri değildir?**

- Avrupa'nın etnik yapısının değişmesi
- Avrupa'da bir Hun Devleti kurulması
- Roma İmparatorluğu'nun bütünlüğünü ve üstünlüğünü yitirmesi
- Avrupa'da skolâstik düşüncenin egemen olması
- Göktürk Devleti'nin yıkılması

(2011 – KPSS)
Cevap: E

NOT: Türk toplumlarında **millet** ve **devlet** olma bilinci **ilk defa** Asya Hunları'yla başlamıştır.

AVRUPA HUN DEVLETİ (375 - 469)

- ⇒ Kurucusu Balamir'dir. Macaristan civarında kurulmuşlardır.
- ⇒ **En parlak dönemlerini** Atilla Dönemi'nde yaşamışlardır (434 - 453). Bu dönemde **Balkan Seferleri** sonucunda **Margos** ve **Anatolyos** antlaşmaları ile Bizans'ı yıllık vergiye bağlamıştır.
- ⇒ **Bati Roma** üzerine yapılan **Galya** ve **Roma Seferleri**'yle de bu imparatorluk, Avrupa Hunları'na bağlanmıştır.
- ⇒ Atilla'nın ölümünden sonra zayıflayan devlete Bizans devleti son vermiştir.
- ⇒ Avrupa Hunları, **Avrupa'da kurulan ilk Türk Devleti** olduğu için diğer **Türk boylarına yol gösterici** olmuştur.
- ⇒ Ayrıca Orta ve Doğu Avrupa'ya hakim olarak Balkanların **Germen Kavimleri tarafından istilasına** engel olmuştur.
- ⇒ Avrupa Hunları; Bulgarların ve Macarların **bugünkü topraklarına yerleşmesinde** de etkili olmuştur.
- ⇒ Avrupa Hunları Anadolu'ya **ilk Türk akınlarını** yapan devlettir.

GÖKTÜRKLER (552 - 658)

- ⇒ Orta Asya'da kurulan **ikinci büyük Türk devletidir**.
- ⇒ Türk adını siyasi anlamda bir devlet adı olarak kullanan **ilk devlettir** (ulusçu anlayış).
- ⇒ Göktürklerle ilgili **ilk bilgiler Ergenekon Destanı'na** dayanmaktadır. Bu nedenle **ilk dönemlere** ilişkin bilgiler net değildir.
- ⇒ Asya Avar Hakanlığı'na bağlı olarak yaşayan Göktürkler **Bumin Kağan** önderliğinde bu devlete karşı 552'de isyan etti. Avarları yıkarak **Ötüken** merkezli olarak devlet kuruldu.
- ⇒ Bumin Kağan Orta Asya'daki dağınık göçebe Türk boylarını tekrar bir bayrak altında toplamıştır (Orta Asya Türk Siyasi Birliği **ikinci kez** sağlanmıştır.).
- ⇒ Bumin Kağan ülkeyi ikiye ayırmış ve Batı'nın yönetimini kardeşi İstemi Yabgu'ya vermiştir (**ilk kez İkili Teskilat uygulanmıştır**.).
- ⇒ **En parlak dönem Mukan Kağan** Dönemi'dir. Bu dönemde İpek Yolu'na hakim olabilmek amacıyla Bizans ve Sasani devletleriyle ittifak kurulmuştur.

NOT: Bu ittifaklarla Bizans'la **ilk diplomatik ilişkiler** bu dönemde başlamıştır.

- ⇒ I. Göktük Devleti 582'de Çin entrikaları sonucu ikiye ayrılmıştır. 630'da Doğu, 658'de Batı Göktürkler Çin hâkimiyetine girmiştir.

II. GÖKTÜRK DEVLETİ (KUTLUK) (682 - 745)

- ⇒ 682 yılında **Kutluk Kağan** tarafından Çin'e karşı başlatılan bağımsızlık mücadelesi sonucu Ötüken'de kurulmuştur.
- ⇒ Devlete **"Kutluk"**, kendisine de devleti toparlayan, derleyen anlamına gelen **"İlteriş"** ünvanı verilmiştir.
- ⇒ **En parlak dönem Bilge Kağan** ve **Kültigin** kardeşler döneminde yaşanmıştır. Bu dönemde devlet **en geniş sınırlarına** ulaşmıştır. **Tonyukuk** ise bu dönemin ünlü veziri ve genel siyasi danışmanıdır.
- ⇒ Bilge Kağan Budizm'in benimsenmesi önerisini sunar. Ancak Vezir Tonyukuk bu dinin Türklerin ulusal kimliklerini bozacağı endişesiyle bu öneriyi reddeder. Bu durum hükümdarların yetkilerinin denetlebildiğini göstermektedir.
- ⇒ Bilge Kağan'ın ölümünden sonra devlet çöküş dönemine girmiş, **Basmil**, **Karluk** ve **Uygurların** ayaklanması sonucu yıkılmıştır.

⇒ Göktürklerin Önemi:

- Tarihte Türk adıyla kurulan **ilk devlettir**.
- 38 harfli **kendilerine özgü bir alfabe** kullanmışlardır (**İlk Türk Alfabesi**).
- Türkler arasında millet ve devlet olma bilinci **en üst düzeye** bu devlet döneminde ulaşmıştır.
- Türk boyları **ikinci kez** Göktürk hâkimiyetinde bir bayrak altında toplanmıştır.

NOT: Bu özellikler Göktürklerin **milliyetçi (ulusçu)** yönlerini ortaya koymaktadır.

- Türk tarihinin bilinen **en eski Türkçe yazılı belgeleri** olarak kabul edilen **Göktürk (Orhun) Kitabeleri** Kutluk Devleti zamanında **Bilge Kağan**, **Kültigin** ve **Vezir Tonyukuk** adına dikilmiştir.
- **Kitabelerin konusu:** Türklerin siyasi yaşantıları ve Türk hükümdarlarının halka karşı sorumluluklarıdır (**Sosyal Devlet anlayışı**). Yazılış amacı ise; geçmişte yapılan **hataların tekrarlanmamasıdır**.

- Türklerde posta teşkilatını ilk olarak Göktürkler kurmuşlardır.

UYGURLAR
(745 - 840)

- ⇒ Bilge Kül Kağan tarafından kurulmuştur. Başlangıçta devletin merkezi Ötüken olmuşsa da daha sonraları başkent **Ordu - Balık (Karabalasagun)** şehrine alınmıştır.
- ⇒ Uygurlar Orta Asya hakimiyetini sağlayarak Çin'i vergiye bağlamışlardır (Talas Savaşı sonucunda).
- ⇒ Böğü Kağan döneminde Çin'le olan siyasi ilişkiler sonucunda **Maniheizm** dinini **resmi din** olarak kabul etmişlerdir (763).
- ⇒ Mani dininin yanı sıra Budizm dinini de kabul eden Uygurlar, bu dinlerin bazı yasaklarından dolayı hayvancılığı terk ederek **tarım** ve **ticaretle uğraşmışlardır**. Bunların bir sonucu olarak da göçebe hayatı terk etmişler ve **yerleşik hayata geçmişlerdir**.
- ⇒ Din değiştiren **ilk Türk devletidir**.
- ⇒ Uygurlar 840'ta Kırgızlar tarafından yıkılmışlardır. Bununla birlikte parça parça siyasi hayatlarını 13. yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir (Turfan, Kaşgar ve Kansu Uygurları olarak). Bu yüzyıldan sonra Moğolların hâkimiyetine girmişlerdir.

NOT: Uygur kültürü Moğollar arasında yayılmış ve **Moğolların Türkleşmesinde etkili olmuştur**.

⇒ Uygurların Önemi:

- **Yerleşik hayata** geçen **ilk Türk topluluğudur**.
- Yerleşik hayatın bir sonucu olarak saraylar, tapınaklar gibi **kalıcı mimari eserler** bırakmışlardır.
- Yerleşik yaşamın bir sonucu olarak göçebe kültürü terk etmişler ve **savaşçı özelliklerini kaybetmişlerdir**. Fakat bilimsel ve kültürel etkinliklerde bulunarak **uygarlık olarak ileri gitmişlerdir**.
- Uygurlar, 18 harfli **kendilerine özgü alfabeyi** kullanmışlardır. Ayrıca Çinlilerden klîşe matbaayı alıp kullanmışlar ve **ilk Türkçe kitaplari** basmışlardır. Mani dininin terimlerini Türkçeye çevirmişlerdir (**milli benliklerini korumak için**). Bunun yanında kağıt imalathaneleri de açmışlardır.

NOT: Kâğıt ve matbaayı kullanan **ilk Türk devleti** Uygurlardır.

- Uygurlar ayrıca **pusul**a ve **ipek imalatını** da Çinlilerden öğrenerek uygulamışlardır.
- **12 Hayvanlı Türk Takvimi**'ni yapmışlardır.
- Kendilerine ait **Karabalasagun Yazıtları** ve **Şine-Usu Yazıtları** vardır.
- **Minyatür** denilen bir tür resim sanatını geliştirmişlerdir. **Orta oyunu** da Uygurlara aittir.
- Uygurlar **fresk (duvar resmi)** sanatında çok ileri gitmişlerdir.
- Uygur şehirlerinde çeşitli dinlere ait mabetlerin yan yana olduğu görülmektedir. Bu durum Uygurlarda **ibadet özgürlüğü olduğunu** göstermektedir.

DİĞER TÜRK BOYLARI
VE
DEVLETLERİ**ASYA'DA DEVLET KURANLAR****AKHUNLAR (EFTALİTLER)**

- ⇒ Köken itibarıyla Asya Hunlarına dayanmaktadır.
- ⇒ V. yüzyılın ikinci yarısında Afganistan ve Kuzey Hindistan bölgesinde güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmıştır.
- ⇒ 567'de Sasani - Göktürk ittifakı sonucunda yıkılmıştır (İpek Yolu için).

TÜRGİŞLER

- ⇒ Batı Göktürklerin bir koluna mensupturlar.
- ⇒ VII. asrın ortalarında güçlenmişlerdir. Ancak II. Göktürk Devleti kurulunca bu devlete bağlanmışlardır.
- ⇒ **Emevilerle mücadele ederek** İslamiyet'in doğuya (Orta Asya) yayılmasını geciktirmişlerdir.
- ⇒ Uygurlardan sonra **ikinci olarak yerleşik yaşama** geçen topluluktur. Ayrıca hükümdarları adına **para bastıran ilk Türk topluluğudur (madeni para)**.
- ⇒ 766'da Karlukların hakimiyetine girmişlerdir.

KARLUKLAR

- ⇒ Göktürklerin bir kolu olmasına rağmen bu devletin yıkılmasında etkili olmuştur.
- ⇒ 751 yılındaki **Talas Savaşı**'nda Müslüman Araplarla birlikte Çinlilere karşı mücadele etmiştir.

- ⇒ Karluklar İslamiyet'i benimseyen ilk Türk topluluğudur.
- ⇒ Karluklar, Moğollara itaat eden ilk Müslüman Türk topluluğudur.
- ⇒ Karluklar, ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlıların kurulmasında da etkili olmuştur (840).

KIRGIZLAR

- ⇒ 840'ta Uygurları yıkarak bağımsız bir devlet haline gelmişlerdir.
- ⇒ 920'de Karahitaylar tarafından yıkılmışlardır. 13. yüzyılda Moğolların hâkimiyetine girmişlerdir (Moğollara itaat eden ilk Türk topluluğudur.).
- ⇒ Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra günümüzde Kırgızistan olarak varlığını devam ettirmektedir.
- ⇒ Manas Destanları (en uzun destanımız) ve Yenisey Anıtları ile ünlüdürler.

ASYA'DAN AVRUPA'YA GÖÇ EDEN TÜRK BOYLARI

SİBİRLER (SABARLAR)

- ⇒ V. ve VI. yüzyıllarda Batı Sibiry ile Kafkasların kuzeyinde etkili olmuşlardır.
- ⇒ Bizans ve Sasanilerle temasta bulunmuşlardır.
- ⇒ 558 yılında Avarlar tarafından yıkılmışlardır.
- ⇒ Sibirler Anadolu'ya ikinci Türk akınlarını yapan Türk topluluğudur.

HAZARLAR

- ⇒ VI. ve X. yüzyıllar arasında Volga kıyıları ve Kırım arasında hüküm sürmüşlerdir.
- ⇒ Bizans, Sani ve Dört Halife döneminden itibaren İslam Devleti'yle temas kurmuşlardır.
- ⇒ Hız Osman Dönemi'nden itibaren Bizans'ın kıskırtması sonucu Müslüman Araplarla savaşmaya başlamışlardır.

NOT: Müslüman Araplarla ilk savaşlar bu dönemde başlamıştır.

- ⇒ İslamiyet'in Kafkaslara girmesini ve Rusya'da yayılmasını engellemişlerdir.
- ⇒ Peçenek saldırıları sonucu Hazarlar 965'te Kiev Ruz Knezliği tarafından yıkılmışlardır.
- ⇒ Hazarlar yönetim kadrosu olarak Museviliği benimseyen ilk ve tek Türk devletidir.
- ⇒ Hazarlar arasında Göktanrı, Hristiyanlık, İslamiyet, Musevilik gibi dinler de yayılmıştır.

- ⇒ Bu yönüyle Hazar ülkesinde dini hoşgörünün ve inanç hürriyetinin var olduğu söylenebilir.

AVARLAR (JUAN JUANLAR) (568 - 805)

- ⇒ Hem Asya'da hem de Avrupa'da devlet kurmuşlardır.
- ⇒ Göktürklerin 552'de Orta Asya'da kurulmasıyla, Batı'ya göç ederek Macaristan topraklarına hâkim oldular.
- ⇒ Sasanilerle işbirliği yaparak 619 ve 626'da İstanbul'u kuşatmışlar ama alamamışlardır (ilk defa).
- ⇒ 805'te Franklar tarafından yıkılmışlardır.
- ⇒ Yerli topluluklarla kaynaşarak Hristiyanlaşmışlar ve milli benliklerini yitirmişlerdir (Hristiyanlığı kabul eden ilk Türk devletidir.).
- ⇒ Avarlar, Avrupa'da özellikle Germen ve Slav kavimleri üzerinde etkili olmuşlardır (devlet idaresi ve askerlik alanında). Ayrıca Doğu ve Orta Avrupa'nın etnik haritasının ortaya çıkmasında da Avarların etkisi büyüktür.

BULGARLAR

- ⇒ Oğuz Türklerinin bir koludur. İlk devletlerini Karadeniz'in kuzeyinde Büyük Bulgarya olarak kurmuşlardır, ancak Hazarların baskısıyla 2'ye ayrılmışlardır.
- ⇒ Tuna Bulgarları Balkanlara yerleşerek burada Ortodoks Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmişlerdir.
- ⇒ Tuna Bulgarları Bizans'la sık sık mücadele içerisine girmişler ve İstanbul'u kuşatmışlardır (İstanbul'u kuşatan ikinci Türk topluluğudur.).
- ⇒ Tuna Bulgarları zamanla milli benliklerini kaybetmişler ve Slavlaşmışlardır. Bugünkü Bulgarların atalarıdır.
- ⇒ İdil Bulgarları ise Volga boylarında devletlerini kurmuşlardır. Ticaretle uğraşmalarının sonucunda Müslüman tüccarlarla ilişkiye girmişler ve sonunda 10. asrın başında İslamiyet'i kabul etmişlerdir. 13. yüzyılda önce Moğolların daha sonra da Altınordu Devleti'nin hâkimiyetine girmişlerdir.
- ⇒ Bugünkü Kazan Türklerinin atasıdır.

MACARLAR

- ⇒ Peçeneklerin baskısıyla batıya göç eden Macarlar IX. Asrın sonlarına doğru bugünkü yurtlarına gelmişlerdir.

- ⇒ Hristiyanlığın **Katolik** mezhebini benimseyen Macarlar Ortaçağın sonlarına doğru güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmışlardır.
- ⇒ Osmanlı Devletinin Balkanlardaki **en güçlü rakibi** olan Macarlar **1526 Mohaç Meydan Muharebesi**'nden sonra Osmanlı'ya bağlanmıştır.
- ⇒ Macaristan topraklarının büyük bir bölümü **1699 Karlofça Antlaşması**'yla Avusturya'ya bırakılmıştır.
- ⇒ Macaristan, **I. Dünya Savaşı**'ndan sonra Avusturya'dan ayrılmış, bağımsız bir devlet olmuştur.

PEÇENEKLER

- ⇒ IX. Asrın sonlarında Hazarların ve Uzların baskısı sonucu Don - Dinyeper nehirleri arasına çekilmişlerdir (**Rusların Karadeniz'e inmelerine engel olmuşlar** ve Balkanlarda yayılmalarına izin vermemişlerdir.).
- ⇒ Daha sonraki dönemlerde Tuna nehrine kadar olan geniş bir alana hükmetmişlerdir.
- ⇒ Bir süre Bizans hâkimiyetinde yaşamışlardır, yine bu devlet tarafından yıkılmışlardır.
- ⇒ Bizans ordusu içerisinde paralı asker olarak görev yapan Peçenekler **1071 Malazgirt Savaşı**'nda saf değiştirerek **Selçuklu ordusu tarafına** geçmiş ve savaşın **Türkler tarafından kazanılmasında** etkili olmuşlardır.
- ⇒ Hristiyanlığı benimseyen Peçenekler dağılarak zamanla **asimile olmuşlardır**.

UZLAR (OĞUZLAR)

- ⇒ **Türklerin en kalabalık ve en aktif kolunu** oluşturmaktadır. Oğuzların İslamiyet'i kabul etmeyen kolu, Balkanlara geçerek **Hristiyanlığı benimsemiştir**. Moğol istilasından kaçanlar da Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdir.
- ⇒ **Selçuklu ve Osmanlı** gibi büyük Türk devletlerinin kurucu unsuru olmuşlardır.
- ⇒ IX. Asırda Balkanlarda görülen Uzlar; Peçenekler, Kumanlar ve Bizans'ın baskısı altında kalmıştır. Bu nedenle bölgede önemli bir siyasi varlık gösterememişlerdir.
- ⇒ Oğuzlar diğer Türk boyları gibi Hazar Denizi'nin kuzeyinden Batıya göç etmemiştir.

KUMANLAR (KIPÇAKLAR)

- ⇒ XI. Yüzyıl sonlarına doğru Moğol baskısı nedeniyle Doğu Avrupa ve Batı Sibirya'ya yayılmışlardır.

- ⇒ İslam kaynaklarında bulundukları bölgeler **"Deşt-i Kıpçak"** olarak adlandırılmıştır.
- ⇒ Ruslarla mücadeleleri **Rus İgor Destanı**'na konu olmuştur.
- ⇒ Altınorda Devleti'nin temelini oluşturmuşlar, **Moğolların Türkleşmesinde** etkili olmuşlardır.
- ⇒ Oğuzlarla mücadeleleri **"Dede Korkut Hikâyeleri"**nin doğmasına neden olmuştur.
- ⇒ 13. yüzyıla kadar siyasi varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu yüzyılda Moğolların saldırısıyla yıkılmışlardır.

NOT: Karadeniz'in kuzeyinde hâkimiyet kurmuş olan Türk kavimleri, **Rusların güçlenip Karadeniz kıyılarına inmelerine engel olmuşlardır**.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK DEVLETLERİ'NDE KÜLTÜR VE UYGARLIK**DEVLET YÖNETİMİ**

- ⇒ Eski Türklerde devlet **"il"** veya **"el"** olarak isimlendirilmiştir.
- ⇒ Devlet boyların bir bayrak altında toplanması ile oluşan **federal (federatif)** bir yapıya sahipti.
- ⇒ Devletin başında hanedana mensup **Han, Hakan, Kağan, İdikut, Şanyü, Tanhu, Yabgu (kanat yöneticisi), İlteber (Uygur), İlteriş, Erkin**, gibi ünvanları kullanan bir hükümdar bulunurdu.

ÖRNEK SORU

İslamiyet öncesi Türklerde devlet başkanları çeşitli ünvanlar taşırdı.

Aşağıdakilerden hangisi bu ünvanlardan biridir?

- A) Şad B) Kağan C) Tigin
- D) Tudun E) Sübaşı

(2010 KPSS – Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde,

- I. Kağan
- II. Tudun
- III. Han
- IV. Hakan

ünvanlarından hangileri hükümdarlar için kullanılmamıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve III E) I ve IV

(1999 – DMS)

Cevap: B

- ⇒ Hükümdarlık (bağımsızlık) sembolleri ise; **Otağ (hükümdarlık çadırı), Örgin (taht), Tuğ (sancak), kotuz – sorguç – Tabl (şapkaya takılan at kuyruğu - miğfer), Nevbet (davul), Yarlğ (ferman - buyruk), Yay'dır** (Ok; hükümdarlık sembolü değildir, bağlılığı gösterir.)
- ⇒ Devleti yönetme yetkisinin **tanrı tarafından hanedana verildiğine inanılırdı**, bu yetkiye de **“Kut”** denirdi (Tanrı – Kral anlayışı görülmezdi.).
- ⇒ **“Kut”un babadan oğula geçtiğine** inanılırdı. Bu nedenle hanedana mensup her erkek çocuğun devleti yönetme hakkı olduğu gibi, kanı da kutsal sayılmıştır. Yani kut anlayışına göre **ülke (devlet) hanedanın ortak malıdır.**

NOT: Bu anlayışa aynı zamanda **veraset (saltanat) sistemi** deniyordu.

- ⇒ Bu durum **taht kavgalarına** ve kurulan Türk devletlerinin **kısa sürede yıkılmasına** neden olmuştur.

ÖRNEK SORU

Türk Devletlerinde,

- I. taht kavgalarının ortaya çıkması,
II. toprakların, gelirlerine göre bölümlere ayrılması,
III. çeşitli dinlere inanılması
durumlarından hangileri “ülkenin hükümdar ailesinin ortak malı olması” töresinin sonuçları arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

İslamiyet’ten önceki Türk Devletleri’nde, hükümdarın egemenlik hakkı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine inanılırdı?

- A) Halk tarafından verildiğine
B) Kurultay tarafından verildiğine
C) Büyük devletler tarafından verildiğine
D) Başkalarından zorla alındığına
E) Tanrı tarafından verildiğine

(2000 - DMS)

Cevap: E

- ⇒ Türk hükümdarlarının tahta çıkışları çeşitli şekillerde oluyordu. **Bunlar;**

- ☛ Hanedan üyeleri arasında siyasi ve askeri mücadeleyi kazanan hükümdar olarak tahta çıkıyordu. **(En sık rastlanan durum).**

- ☛ Hükümdarın rakipsiz aday olması (Bu durumda **taht kavgası olmadan başa geçiyordu**).
- ☛ Seçim Usulü (Kengeş, Toy veya Kurultay denilen devletin ileri gelenlerinden oluşan **meclisin toplanarak hanedan üyelerinden birini tahta geçirmesi**)
- ☛ Ekber ve Erşâd (**En yaşlı ve Olgun**) olanın başa geçmesi. Bu yöntem **I. Ahmet** zamanından itibaren sadece **Osmanlı Devleti’nde** uygulanmıştır.

- ⇒ **Hükümdarın görevleri;** Orduya komuta etmek, töreyi uygulamak, adaleti sağlamak, halkı korumak, toy düzenlemek ve Kurultaya başkanlık etmektir.
- ⇒ Devlet merkezine **“Ordu”** denilmiştir.

- ⇒ **İkili Devlet Teşkilatı;** Bu yönetim tarzında hükümdar yönetimi kolaylaştırmak için ülkeyi **Sol (Doğu)** ve **Sağ (Batı)** olmak üzere ikiye ayırırdı (**Federal devlet anlayışı**).

- ⇒ İkili devlet yönetiminde **hükümdarlar genelde Doğu (merkez) bölümünden devleti yönetirken** Batı bölümünde de hanedana mensup **Yabgular** bulunurdu.

- ⇒ **Devletin ikiye bölünerek yapılandırılmasında;**

- ☛ Taht kavgalarını engellemek isteği,
☛ Yönetimi kolaylaştırmak düşüncesi, etkilidir.

NOT: İkili Yönetim **ilk kez** I. Göktürk Devleti tarafından uygulanmıştır; Doğu’yu Bumin Kağan, Batı’yı İstemi Yabgu yönetmiştir.

ÖRNEK SORU

İlk Türk devletlerinde yabgu iç işlerinde serbest, dış işlerinde doğudaki hakana bağlıydı.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine kanıt olduğu savunulabilir?

- A) Hakanın iç işlerine, dış işlerinden daha az önem verdiğine
B) Komşu devletlerin güçlü olduğuna
C) Ülkenin federal bir yapıya sahip olduğuna
D) Hakandan sonra tahta çıkma hakkının yabguya ait olduğuna
E) Türklerin Gök-Tanrı inancının dışındaki inançlara da açık olduğuna

(2008 KPSS/Lisans)

Cevap: C

- ⇒ Eski Türklerde ülke topraklarının bu şekilde hanedan üyeleri arasında paylaştırılarak yönetilmesi **taht kavgalarını** ve **iç karışıklıkları arttırmış**, Türk devletlerini **dış müdahalelere açık** hale getirmiştir.

⇒ Devlet yönetiminde Hakanın yanında “**Hatun**” adı verilen eşleri de yer almıştır. **Hatunların elçi kabul törenlerine** ve **Kurultay toplantılarına katıldıkları** görülmüştür.

NOT: Bu durum Eski Türk Devletlerinde **kadının da yönetime katıldığını** ve **hükümdarı temsil etme** haklarının olduğunu göstermektedir.

⇒ Eski Türklerde önemli devlet işleri **Kurultay (Toy, Kengeş, Keneş, Moğoka)** adı verilen mecliste görüşülürdü.

⇒ Kurultay **boy beyleri, hakan, hatun, hanedan mensupları, hükümet üyeleri, halk (kün)** ve zaman zaman da **bağlı devletlerin yöneticilerinden** oluşurdu.

⇒ Meclise katılma hakkına sahip olanlara “**Toygun**” denirdi.

⇒ Meclis, devlet müşaviri anlamına gelen “**Aygucı**” tarafından yönetilmekteydi (hakan katılmadığı zamanlarda).

⇒ Kurultay’da **son söz hükümdara aitti**. Bu yönüyle Kurultay bir **danışma meclisine** benzemektedir.

⇒ Meclis her yılın **dokuzuncu ayında genel toplantı** yapardı. Bu toplantıda hayvanların ve halkın (**Kün**) sayım sonuçları, ordunun durumu ve genel sorunlar görüşülürdü.

⇒ Meclis yılda **iki kez** ilkbahar ve sonbaharda toplanırdı.

⇒ Kurultayın aynı zamanda **hakani seçme, yargılama** ve **dini törenlere katılma** gibi görevleri de vardı.

⇒ Devlet yönetiminde hakan sonsuz yetkilere sahip olarak görünse de yetkileri “**Töre**” adı verilen **yazısız hukuk kurallarıyla** sınırlandırılmıştır. Hakanın töreye göre **en önemli görevi halkının huzur ve refahını sağlamaktır**.

NOT: Ülke yönetiminde kağanın belirlenmesinde belli ölçütlerin olması ve Kurultayın varlığı **demokratik uygulamalara** örnektir.

ÖRNEK SORU

I. Toy

II. Kurultay

III. İl

Yukarıdakilerden hangileri İslamiyet’ten önce kurulan Türk devletlerinde siyasi, ekonomik, kültürel işlerin görüşülüp karara bağlandığı meclistir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2004/KPSS)

Cevap: D

⇒ **Önemli devlet görevlileri ve kurumları şunlardır;**

☞ **Ebi:** Hükümet konağı

☞ **Ayuki:** Üyeleri kağan tarafından atanan Hükümet

☞ **Aygucı:** Hükümet başkanı (Başbakan - vezir)

☞ **Buyruk:** Bakan

☞ **İçbuyruk:** Saray işlerinden sorumlu bakan

☞ **Tamgacı:** Dış siyaset işlerini yürüten görevliler

☞ **Tigin:** Hükümdar çocukları (Tekin)

☞ **Şad:** Kağanın çocuklarından taşrada yönetimle görevlendirilenlere verilen isim

☞ **Tarkan (General):** Askeri yönetici (ordu komutanı)

☞ **Apa:** Sarayın sivil yöneticisi

☞ **Tudun – Todun (vali):** Vergi işlerinden sorumlu görevli olup aynı zamanda idari yöneticidir.

☞ **Subaşı:** Ordu Komutanı

☞ **Bitigci:** Katip, Memur, Bürokrat Sınıfı

☞ **Ağlıg:** Hazine görevlisi

☞ **Yargucı:** Yargıç, Tercüman, Elçi

TOPLUM YAPISI

⇒ Türk toplumu;

☞ **Oguş:** Aile

☞ **Uruq:** Soy (Aileler birliği)

☞ **Bod (Boy):** Kabileler

☞ **Bodun:** Millet denilen birimlerden oluşuyordu.

⇒ Boyların başında “**Bey**”ler bulunurdu. Boyların birleşmesiyle (siyasi olarak örgütlenmesiyle) devlet (il) oluşurdu.

⇒ Her boyun ayrı bir **damgası** (hayvan, eşya ve mezar taşlarında bulunan işaret), **Ongun’u** (saygı duyduğu bir hayvanı – Totemcilik) ve **savaş narası** vardı.

⇒ Budunlar **boyalar birliği** olarak da bilinir. **Akbudun (Yöneten), Karabudun (Yönetilen)** şeklinde ayrımı vardır.

⇒ Eski Türk toplumlarında göçebe yaşam tarzı, **(yaylak – kışlak anlayışı) sosyal yaşantıyı ve ekonomik etkinlikleri de doğrudan etkilemiştir**.

⇒ Eski Türklerde “**kölecî**” bir toplum yapısı **yoktu**. Bundaki temel etken; toprak üzerinde özel mülkiyet anlayışının olmamasıdır, yani **toprağın devletin malı sayılmasıdır**.

⇒ Ekonominin hayvancılığa dayanması, göçebe hayatın benimsenmiş olması, toprak üzerinde aristokratik yani **imtiyazlı bir sınıfın doğmasını engellemiştir** (Hanedan dışında). Ayrıca din adamları sınıfı da yoktu.

- ⇒ Şölenlerde düzenlenen **“Hanı Yağma”** geleneği sosyal devlet anlayışının örneğidir.
- ⇒ Eski Türk toplumlarında **Ataerkil** bir aile yapısı vardı, **tek eşle evlilik** esastı. Kadın da erkek gibi sosyal hayatta ve ekonomik etkinliklerde yer alırdı. Evliliklerde **kadının da miras hakkı bulunurdu**.

ORDU

- ⇒ Eli silah tutan herkes asker kabul edilmiştir. Askeri bir toplum yapısının ortaya çıkmasında Türklerin bozkırlarda sürdürdükleri **göçebe hayat tarzı** etkili olmuştur.
- ⇒ Ordu, Mete Han tarafından oluşturulan **“Onluk Sistem”**e göre oluşturulmuştur. **En küçük askeri birim** 10 kişiden (Manga), **en büyüğü** 10 bin kişiden oluşmaktaydı, buna da **“Tümen”** denilmekteydi.

NOT: Düzenli ve disiplinli **ilk Türk ordusunun kurucusu** Mete Han’dır. Bu nedenle Mete’nin tahta çıkış tarihi olan M.Ö. 209 yılı **Türk Kara Kuvvetleri’nin kuruluş tarihi** olarak kabul edilmiştir.

- ⇒ Ordu genelde **atlı** ve **gönüllü birliklerden** oluşmaktaydı. Halk için askerlik **ayrı bir meslek sayılmamış** ve **ücretli askerlik uygulaması görülmemiştir**.
- ⇒ Savaş silahları; **Süngü, Kargı, Mızrak, Kalkan, Kılıç, Yay ve Oktur**.
- ⇒ Askeri birliklere **boy beyleri komuta etmekteydi**. Savaş zamanı Hakanın komutasında birleşirlerdi.
- ⇒ Savaşlarda **Bozkır (Turan – Sahte Ricat – Hilal – Kurt Oyunu)** taktiği uygulanmıştır.
- ⇒ Türklerde savaştan dönen yiğitler için **“Toy”** adı verilen **şenlikler** düzenlenirdi. Bu uygulamanın amacı **halk arasında dayanışmayı sağlamaktır**.

NOT-1: Ordu - Millet anlayışı Türk milletinin **günümüze kadar getirmiş olduğu** bir özelliktir.

NOT-2: Türklerin farklı kültürlerden **en az etkilendikleri alan** askerlik ve ordudur. İkinci olarak da devlet teşkilatı gelmiştir.

NOT-3: Çin, Roma, Bizans, Rus ve Moğol ordularının teşkilatlanma biçimlerinde Türk ordu teşkilatının etkisi büyüktür.

ÖRNEK SORU

Türklerin tarih boyunca değişik ülkelerde yerleşmeleri, çeşitli alanlarda farklı boyutlarda gelişmeler göstermelerine neden olmuştur.

Aşağıdaki alanların hangisinde, bu farklılığın en az olduğu savunulabilir?

- A) Din
B) Ekonomi
C) Askerlik
D) Sosyal yaşam
E) Sanat

(1999 – DMS)

Cevap: A

DİN VE İNANIS

- ⇒ Tabiat güçleri kutsal kabul edilmiştir (**Totemizm**). Totemlerine **“Ongun”** adını vermişlerdir. Bunlar; çift başlı kartal, bozkurt, kartal ve ejderhadır.
- ⇒ Bununla birlikte ölmüş büyüklere ve atalara ait hatıralar kutsal sayılır ve saygı gösterilir. Buna da **Atalar Kültü** denirdi.
- ⇒ **En büyük tanrı, Gök – Tanrı** idi (Tek tanrılı inanç).
- ⇒ Eski Türklerde yaygın olarak görülen **Şamanizm** inanışı ise bir din olmaktan ziyade **Şaman, Kam, Baksı** adı verilen din adamları tarafından gerçekleştirilen yeraltı ve yerüstünde yaşadığına inanılan **ruhlarla temasa geçmek için yapılan ayinlerdir**.
- ⇒ Eski Türklerde **Tanrı (Gök – Tanrı) sonsuz, soyut ve herhangi bir şekle sokulamaz**. Bundan dolayı Türklerde putçuluk olmadığı gibi putları korumak için yapılan tapınaklar da yoktu. Ayrıca **tapınak inanışları Türklerin klasik göçebe yaşam tarzına da aykırıydı**.
- ⇒ **Ölümden sonraki hayata inanılmıştır**. Türkler bu nedenle ölümlerini değerli eşyalarıyla birlikte gömmüşlerdir. Bunun yanında Mumyacılık da gelişmemiştir, çünkü beden değil ruhen dirilmeye inanılmıştır.
- ⇒ Cennet’e **“Uçmağ”**, cehenneme ise **“Tamu”** denilmiştir.
- ⇒ Cenaze törenlerine **“Yuğ”**, mezarlarına **“Kurgan”**, ölen kişinin mezarı başına konulan ve hayattayken öldürdüğü düşman sayısını gösteren taşlara da **“Balbal”** adı verilmiştir.
- ⇒ Eski Türklerde ölünün arkasından yakılan ağıtlara da **“Sagu”** denilmiştir.
- ⇒ Yuğ törenlerinde ayrıca **“yuğ aşısı”** denilen ziyafetler verilmiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi İslamiyet'ten önce, Türklerde ölen kişinin eşyalarıyla birlikte gömüldüğü mezara verilen addır?

- A) Yuğ B) Şad C) Kurgan
D) Toy E) Tigin

(2011 – KPSS)
Cevap: A

- ⇒ Türklere ait bilinen en eski kurganlar Altaylar'da bulunan “Pazırık” ile Alma Ata yakınlarında bulunan “Esik” kurganlarıdır. Pazırık kurganında; Lahitler, at koşumları, metal araçlar, dokumalar, Esik kurganında ise ünlü “Altın Elbiseli Adam Heykeli” bulunmuştur.
- ⇒ Bu kurganlar Asya Hunları'na aittir.
- ⇒ Kurgan mezar tipinin Anadolu'daki biçimine Höyük denilmiştir.
- ⇒ Zamanla Türkler arasında Maniheizm, Budizm, Taoizm, Hristiyanlık, Musevilik gibi dinler de yayılmıştır.

NOT-1: Uygurlar Mani ve Budizm dinlerini, Türgişler Budizm'i, Avarlar, Macarlar, Tuna Bulgarları, Peçenekler, Kumanlar ve Uzlar Hristiyanlığı benimserken, Hazarlar Museviliği; Oğuzlar, Karluklar, İdil Bulgarları ve Yağmalar İslamiyet'i kabul etmişlerdir.

NOT-2: Din değiştiren ilk Türk devleti Uygurlardır.

NOT-3: Türklerin yaşayışına en uygun din İslamiyet olmuştur. Bu nedenledir ki diğer dinleri kabul eden Türk topluluklarının birçoğu milli benliğini kaybetmiştir.

ÖRNEK SORU

Göktürk Devleti'nde, Bilge Kağan'ın Budist tapınağı yaptırma isteğine Vezir Tonyukuk, Budizm'i benimsemenin Türklerin mücadelecilik ruhunu kaybetmelerine neden olacağı düşüncesiyle karşı çıkmıştır.

Yalnız bu bilgiyle,

- I. toplumun dinî arayış içerisinde olduğu,
II. kağanın kararlarının sorgulanabildiği,
III. din değiştirmenin yaşam biçimini etkilediği
durumlarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

(2009 – KPSS)
Cevap: D

HUKUK

- ⇒ Töre adı verilen yazısız hukuk kuralları geçerliydi. Törenin kuralları kesindir, töreye hükümdar başta olmak üzere kimse karşı gelemezdi.
- ⇒ Bütün devlet işleri töreye göre yapılırdı. Günlük hayatta ve aile içinde bile törenin dışına çıkılamazdı.
- ⇒ Devlete başkaldırma, ordudan kaçma, adam öldürme ve namusa tecavüz etme gibi büyük suçların cezası idamdı. Hırsızlara çaldığı nesnenin on katı ödetilirdi (tazminat alınır).)
- ⇒ Daha hafif suç işleyenler ise on güne kadar hapis cezasına çarptırılırdı. Bunun nedeni göçebe yaşamdır.
- ⇒ Törenin değişmez kuralları; Adalet, Eşitlik (Tüzlük), İyilik (Könilik), Yararlı Olma (Uzluk) ve İnsanlık (Kişilik)'tır.
- ⇒ Töre, Türklerin örf, adet, gelenek ve göreneklerinin getirmiş olduğu kurallar bütünüydü, şartlara göre töreye yeni kurallar koyulabilirdi.
- ⇒ Törenin kaynakları; örf, adet ve gelenekler, Kurultayın kararları ve hakanın emirleridir.
- ⇒ Uygurlar Dönemi'nde hukuk daha sağlam ve şekilci bir nitelik kazanmıştır. Ticaret hayatının gelişmesi, kişiler arasındaki ilişkilerin “kanıtlanabilir” nitelikte olmasını gerektirdiğinden yazılı ve tanıklı sözleşmeler önem kazanmıştır.
- ⇒ Bu sözleşmelerin başlıcaları; Trampa (hukuki sözleşme), Velayet Hakkı, Faiz, Kefalet, Yarıcılık (tarımsal ortaklık biçimi)'tır (Bu belgelere daha çok Turfan Şehri'nde rastlanmıştır.).

NOT: Yazılı hukuku başlatan ilk Türk devleti Uygurlardır.

- ⇒ Töreyi korumak ve uygulamak devletin, dolayısıyla da hükümdarın görevidir.
- ⇒ Hükümdarın başkanlık ettiği ve siyasi suçlara bakan mahkemeye “Yargu (Yüksek Devlet Mahkemesi)” adı verilirdi.
- ⇒ Yarganlar (Yargucılar) idaresindeki mahkemeler ise adli suçlara bakarlardı.

ÖRNEK SORU

Uygurlar döneminde, ticari ilişkilerin gelişmesiyle kişiler arasındaki anlaşmalar yazılı hale getirilmiştir.

Bu durum, aşağıdaki alanlardan hangisiyle ilgili belgelerin meydana getirilmesini zorunlu kılmıştır?

- A) Sanat B) Askerlik C) Siyaset
D) Hukuk E) Din

(2005 KPSS)

Cevap: D

EKONOMİK HAYAT

- ⇒ Uygurlara gelinceye kadar göçebe hayat nedeniyle **hayvancılık** ve **hayvan ürünleri** ekonomik etkinliklerin ve **ticaretin temelini** oluşturuyordu.
- ⇒ Ekonomik yaşama bağlı olarak çeşitli kültürel etkinlikler düzenlenmiştir. Bunlar; **Nevruz, Örüş - Sara** ve **Bahar bayramlarıdır**.
- ⇒ Hayvancılığa bağlı olarak dokumacılıkta gelişmiştir. **Dünyanın en eski halısı** Altaylarda **Pazırık Kurganı**'nda ortaya çıkarılmıştır.

NOT-1: Türklerin dünya medeniyetine en büyük katkılarından biri olan **halı dokumacılığını ilk başlatanlar** Asya Hunları'dır.

NOT-2: Türklerde uzun süre para kullanılmamıştır; miktarı oldukça sınırlı olan hükümdarın mührünü taşıyan **"Kamdu"** denilen bez parçaları para yerine kullanılmıştır.

NOT-3: II. Göktürk (Kutluk) Devleti; kendilerine ait **ilk ipek para**'yı kullanmışlardır.

NOT-4: Türgişler; kendilerine ait **ilk madeni para**'yı (**Yarmak**) bastırmışlardır (Bazı kaynaklarda Göktürkler).

- ⇒ Bunun yanında **demirden yapılmış araç ve gereç** de ticarete büyük öneme sahipti. Bunlara karşılık Çin'den **ipek, ipekli dokuma, tahl maddeleri** ve **porselen** alınmıştır.
- ⇒ Asya Hunları, Göktürkler ve Uygurlar Çin ile; Avrupa Hunları Bizans ve Sasaniler'le ticari ilişkiler kurmuşlar ve ticaret antlaşmaları imzalamışlardır.
- ⇒ Uygurlara gelinceye kadar genelde göçebe hayat biçimi benimsenmişse de Hunlar döneminde **tarımla uğraşıldığına** kanıt olarak **sulama kanalları, saban** ve **orak** gibi buluntulara rastlanmıştır.

⇒ Ayrıca Türk dilinde yer alan **arpa, buğday** ve **darı** sözcükleri **tarımın yapıldığını göstermektedir**.

NOT: **"Tötö Kanalı"**; Hunların açtığı ve Göktürkler tarafından kullanılan sulama kanalıdır.

- ⇒ Savaşlarda elde edilen **ganimetler** ve devletlerden alınan **vergiler** de önemli gelir kaynakları arasındaydı.
- ⇒ Türklerde verginin temelini göçebe yaşamdan dolayı **hayvan vergisi** oluşturmuştur. Uygurlarla birlikte **toprak** ve **mesken vergisi** de eklenmiştir.
- ⇒ Orta Asya'da hüküm süren Türk devletlerinde ekonomik alanda **İpek Yolu'nun** da büyük önemi vardı. Bu yoldan gelen kazanç için çevre ülkelerle yoğun mücadeleler yapılmıştır.
- ⇒ Ayrıca Hazar ve Bulgar ülkelerinden başlayıp, Ural, Sibirya ve Altaylar üzerinden Çin'e giden yola **"Kürk Yolu"** deniliyordu. Türkler bu yolun üzerinde de olduklarından samur, kunduz, başak gibi av hayvanlarının kürklerinin ticaretini yapıyorlardı.

YAZI VE EDEBİYAT

⇒ **Orhun Kitabeleri**'ne kadar yazılı bir esere rastlanmamaktadır. Bunun yerine **sözlü edebiyat** gelişmiştir, özellikle **Savlar, Sagular, Koşuklar** ve **Destanlar** önemli bir yere sahiptir;

- **Savlar:** Atasözleridir.
- **Sagu:** Ölüler için yakılan ağıtlardır.
- **Koşuk:** Kopuz denilen müzik aleti eşliğinde söylenen şiirlerdir.
- **Destanlar:** Manzum halk hikâyeleridir. İslamiyet öncesi Türk kültürü hakkında bilgiler verir.

⇒ **Eski Türklere ait önemli destanlar:**

- **Oğuz Kağan Destanı** (Asya Hunları)
- **Ergenekon** ve **Bozkurt Destanları** (Göktürkler)
- **Türeyiş** ve **Göç Destanları** (Uygurlar)
- **Alp Er Tunga** ve **Şu Destanları** (Sakalar - İskitler)
- **Manas Destanı** (Kırgızlar) (**En uzun Türk destanıdır**).
- **Dede Korkut Hikâyeleri** (Oğuz -Kıpçak mücadeleleri)

NOT: Uygurlara ait “Kutlu Dağ” ve Hunlara ait “Sihirli Gevik” destanları da bulunmaktadır.

⇒ Türkler başka ulusların destanlarında da yerlerini almıştır. Bu destanlar şunlardır;

- ☛ İgor Destanı (Rus – Kuman)
- ☛ Şehname (İran – Saka)
- ☛ Nibelungen (Alman – Hun)

NOT-1: Eski Türklerde yazılı kültüre geç başlanmasında en önemli etken; göçebe yaşamdır.

NOT-2: Yazılı kültüre geç başlanmasından dolayı Türklerin ilk dönemleriyle ilgili bilgilere daha çok Çin, Bizans ve Sasani kaynaklarından ulaşılmaktadır.

- ⇒ Türkler tarih boyunca Göktürk, Uygur, Soğd, Brahmi, Süryani, Arap, Kiril ve Latin alfabelerini kullanmışlardır.
- ⇒ Göktürk (Orhun) Alfabesi 38 harflidir ve Orhun Kitabeleri bu alfabeye yazılan ilk belgelerdir (Türk Tarihi’nin ilk alfabesi).
- ⇒ Uygur Alfabesi 18 harflidir ve hazırlanmasında Soğd Aalfabesi’nden yararlanılmıştır.
- ⇒ Arap Alfabesi İslamiyet’in kabulüyle birlikte ilk defa Karahanlılar ve Gazneliler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar da bu alfabeyi kullanmışlardır.
- ⇒ Latin Alfabesi, Cumhuriyet’in ilanı sonrasında kabul edilmiştir.
- ⇒ Kiril Alfabesi, SSCB hâkimiyeti altında yaşayan Türk toplulukları tarafından kullanılmıştır.
- ⇒ Uygurlar döneminden kalan en önemli eserlerden biri olan “Altın Yaruk”, Çince’den Uygur Türkçesi’ne çevrilmiştir, dini bir eserdir.
- ⇒ Ayrıca “Sekiz Yükmek” ve “İki Kardeş Hikâyesi” de ünlü Uygur metinleri arasında yer alır.

⇒ Eski Türklere ait başlıca kitabeler şunlardır;

- ☛ Yenisey Kitabeleri: Kırgızlara aittir. VI. yüzyılda yazılmıştır. Kırgızların mezar taşlarına yazdıkları yazılardan oluşmaktadır.
- ☛ Göktürk (Orhun) Kitabeleri: VIII. yüzyılda, Kutluk (II. Göktürk) Devleti zamanında Bilge Kağan, Kültigin ve Vezir Tonyukuk adına dikilmiştir. Türk adının geçtiği ilk yazılı belgedir. Ayrıca Türk Tarihi’nin ve Türk Edebiyatı’nın ilk yazılı belgesidir. Yolluğ

Tigin tarafından taşta kazınarak yazılmıştır. Bu nedenle Yuluğ Tigin Türklerin ilk tarihçisi ve edebiyatçısıdır.

- ☛ Karabalasagun (Ordu Balık) Yazıtları: Uygurlara aittir. Mani dini hakkında bilgi verir. Türkçe, Çince ve Soğdça yazılmıştır.
- ☛ Moyen Çör (Sine Usu Yazıtı) Kitabesi: Uygurlara aittir. Uygur Kağanı Moyen Çör’ün Çin’e karşı yaptığı seferlerden bahseder (759 – 760).

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi yazıyı ilk kullanan Türk devletidir?

- A) Hazarlar
- B) Uygurlar
- C) Göktürkler
- D) Akhunlar
- E) Karluklar

(1999/DMS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki alfabelerden hangisi Türklere özgüdür?

- A) Sogd
- B) Kiril
- C) Orhon
- D) Latin
- E) Sanskrit

(2006 KPSS/Lisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Göktürklerde, devlet adamlarının millete hesap vermesi, devlet ve halkın karşılıklı olarak görevlerinin belirtilmesi konularını içermektedir?

- A) Orhun Yazıtları
- B) Karabalgasun Yazıtları
- C) Oğuz Kağan Destanı
- D) Şehname
- E) Manas Destanı

(1999 – DMS)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

- I. Orhun Kitabeleri,
II. Manas Destanı,
III. Karabalasagun Yazıtları,
Yukarıdakilerden hangileri Göktürkler'e aittir?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2004/KPSS)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Orhun Yazıtları'nın Türk tarihi açısından önemini belirleyen özelliklerden biri **değildir**?

- A) Türk adının geçmesi ve Türkçe yazılmış olması
B) Hun tarihiyle ilgili ayrıntılı bilgi vermesi
C) Türk yazısının en eski alfabesiyle yazılmış olması
D) Siyasi bir beyanname şeklinde olması
E) VIII. yüzyılda yazılmış olması

(2000 - DMS)
Cevap: A

BİLİM VE SANAT

- ⇒ İslamiyet öncesi Türk toplumlarında Uygurlara gelinceye kadar sanat, **taşınabilir eşya** üzerinde yoğunlaşmıştır, bunun nedeni; **göçebe yaşam tarzıdır**.
- ⇒ Sanatta **hayvan figürleri** ve bunların birbirleriyle mücadelesi önemli yer tutmuştur (sanat yaşam koşullarını yansıtmıştır.). Buna Türk resim sanatında "**Hayvan Üslubu**" denilmiştir. **İlk defa** İskitler (Sakalar) tarafından kullanılmıştır.
- ⇒ Eski Türkler **kemer, kılıç, mızrak, ipekli - yünlü kumaşlar ve kadın süs eşyaları** üzerinde pars, kurt, kaplan, kuş, geyik, at gibi hayvanların şekillerini işlemişlerdir (**Göçebe yaşamın izlerini yansıtır.**).
- ⇒ Madencilikte özellikle de **demircilikte ileri gitmişlerdir** (Kazakistan'ın başkenti Alma Ata yakınlarında bir kurgandan çıkarılan "**Altın Adam Heykeli**" **Türk maden sanatının ne kadar geliştiğini gösterir.**).
- ⇒ Dokumacılıkta da (**halı**) oldukça ileri gidilmiştir.
- ⇒ Uygurlardan önce **çadır sanatı, maden işlemeciliği ve deri işlemeciliği** gelişmiştir. Uygurlarla birlikte yerleşik hayatın etkisiyle **kalıcı mimari eserler** meydana getirilmiştir. Bunlara örnek olarak **saray, tapınak ve ev kalıntıları** gösterilebilir.
- ⇒ Minyatür sanatının temelini de Uygurlar atmıştır (kağıt – tahta üzerine yapılan resim).

- ⇒ Anadolu'da da örnekleri görülen "**Orta Oyunu (tiyatro)**" Uygurlara ait bir özelliktir.
- ⇒ Müzik ve resim de gelişmiştir. **En önemli çalgıları Kopuzdur**. Uygurlarda resamlara **Bedizci** denilirdi. İlk dönemlerde **keçe** üzerine resim yapılmıştır.
- ⇒ Uygurlarda resim ve heykelticilik (**Burkan**) Mani ve Budizm dinlerinin etkisiyle çok gelişmiştir.
- ⇒ Türk sanatındaki **ilk heykel örnekleri** balbal taşları olarak kabul edilir.
- ⇒ **Fresk (duvar resmi)** sanatına da Uygurlarda rastlanmıştır.
- ⇒ Türklerde **Astronomi** bilimi gelişmiştir (**12 Hayvanlı Türk Takvimi**).
- ⇒ Bu takvim Güneş Yılı esaslıdır ve 1 yıl **365 gün 6 saatten oluşur**. Her yıla bir hayvan adı verilmiştir. Aylar rakamla ifade edilmiştir.

⇒ **Türklerin günümüze kadar kullandıkları takvimler ise şunlardır:**

- ☛ Oniki Hayvanlı Türk Takvim
- ☛ Hicri Takvim
- ☛ Celali Takvim (Melikşah Dönemi'nde hazırlanmış ve B. Selçuklu Devleti tarafından kullanılmıştır.)
- ☛ Rumi Takvim (Osmanlı Devleti tarafından mali işlerde kullanılmıştır.)
- ☛ Miladi Takvim

- ⇒ Bilim adamlarına değer verilmiş olup, hükümdarların yanında **Keneşçi (Tayanç)** adı verilen **danışmanlar** yer almıştır.
- ⇒ Ayrıca bu bilim adamlarından oluşan ve hükümdarların da katıldığı "**Keneş (Keneş) Meclisi**" bulunmaktaydı. Keneş Meclisi yılın belirli günlerinde toplanırdı.
- ⇒ Uygurlar tahta harflerden matbaayı (hareketli harf sistemi) ve pamuktan kâğıdı yapmışlardır. Bu matbaada Uygurlar, **Çin ve Hint eserlerini tercüme etmişlerdir**.
- ⇒ Matbaayı ve kâğıdı kullanan **ilk Türk devleti** Uygurlardır.

ÖNEMLİ HATIRLATMALAR

- ⇒ Orta Asya'nın Tarih Öncesi Devirlere ait **ilk kültür merkezleri**; Anav, Kelteminar, Afanasyeva, Andronova, Karasuk ve Tagar'dır.
- ⇒ Türk kelimesinin devlet adıyla tarihte **ilk kez kullanılması** 6. asrın içerisinde başlamıştır (**Göktürkler**). Coğrafi bir ad olarak **Türkiye - Türkia** şeklinde **ilk defa Bizans kaynaklarında Orta Asya için** kullanılmıştır.

- ⇒ Tarihteki ilk atlı göçebe Türk topluluğu İskitler (Sakalar)'dır.
- ⇒ Tarihte Türkler tarafından kurulduğu bilinen ilk devlet Büyük (Asya) Hun Devleti'dir.
- ⇒ Asya Hunları'nın bilinen ilk hükümdarları Teoman'dır (Çin Seddi Teoman Dönemi'nde yapılmıştır.)
- ⇒ Tarihte ilk defa Türkleri tek bayrak altında toplayan Türk Devleti, Asya Hun (Büyük Hun) Devleti'dir (Orta Asya'da ilk siyasi birlik sağlandı).
- ⇒ Çin'le yapılan M.Ö. 318 tarihli antlaşma Asya Hun Devleti hakkındaki ilk antlaşmadır (Türkler hakkındaki ilk belge).
- ⇒ Mete Han Dönemi Asya Hunları'nın en parlak dönemidir (M.Ö. 209 - 74).
- ⇒ Mete Han orduda "onluk sistemi" ve yönetimde "veraset sistemi"ni getirmiştir (ilk kez).
- ⇒ Türk toplumlarında millet ve devlet olma bilinci ilk defa Asya Hunları'yla başlamıştır.
- ⇒ Asya Hunları'nın kolu olan Kuzey Hunları ilk kez Avrupa'ya göç ederek Kavimler göçü'nü başlatmıştır (375).
- ⇒ Anadolu'ya ilk Türk akınları Avrupa (Batı Hun) Hunları tarafından yapılmıştır. İkinci akın Sibirler tarafından yapılmıştır.
- ⇒ Avrupa'da kurulan ilk Türk Devleti Avrupa Hunları'dır (Kuzey Hunları).
- ⇒ Avrupa Hunları en parlak dönemlerini Atilla Dönemi'nde yaşamışlardır (434 -453).
- ⇒ Türklerle Bizanslılar arasında imzalanan ilk antlaşma Margus Barışdır (Avrupa Hun Dönemi).
- ⇒ Avrupa'nın etnik, siyasi, sosyal ve kültürel yapısında değişikliğe neden olan ilk Türk devleti Avrupa Hunlarıdır (ikinci devlet de Avarlardır.).
- ⇒ İkili devlet teşkilatını ilk uygulayan devlet I. Göktürk Devleti'dir (Bumin Kağan – İstemi Yabgu).
- ⇒ İkili devlet teşkilatını kardeşler dönemi olarak uygulayan ikinci devlet II. Göktürk Devleti'dir (Bilge Kağan – Kül Tigin). Üçüncü kardeşler dönemi ise Büyük Selçuklu Dönemi'ndedir (Tuğrul – Çağrı Beyler).
- ⇒ Tarihteki ilk Türk – Bizans İttifakı'nı I. Göktürk Devleti yapmıştır.
- ⇒ Çin'e karşı bağımsızlık savaşını yapan ilk Türk Devleti II. Göktürk (Kutluk) Devleti'dir.
- ⇒ Tarihte Türk adıyla kurulan ilk devlet I. Göktürk Devleti'dir.
- ⇒ Göktürklerle ilgili ilk bilgiler Ergenekon Destanı'na dayanmaktadır. Bu nedenle ilk dönemlere ilişkin bilgiler net değildir.

- ⇒ I. Göktürk Devleti'nde en parlak dönem Mukan Kağan Dönemi'dir.
- ⇒ İlk Türk Alfabeti'ni yapanlar II. Göktürk Devleti'dir.
- ⇒ II. Göktürk Devleti'nde en parlak dönem Bilge Kağan ve Kültigin kardeşler döneminde yaşanmıştır. Bu dönemde devlet en geniş sınırlarına ulaşmıştır.
- ⇒ Bilge Kağan ve Kültigin kardeşler Dönemi'nde Orta Asya'daki Türkler ikinci kez tek bir bayrak etrafında toplanmışlardır (Üçüncü kez Moğollar-Cengiz Han Dönemi'nde olacaktır.).
- ⇒ Türk tarihinin bilinen en eski Türkçe yazılı belgeleri Orhun Kitabeleri'dir.

NOT: Kitabelerin konusu; Türklerin siyasi yaşantıları ve Türk hükümdarlarının halka karşı sorumluluklarıdır (Sosyal Devlet anlayışı). Kitabeler Yolluğ Tigin tarafından dikilmiştir. Danimarkalı W. Thomson tarafından okunmuştur..

- ⇒ Türkler arasında millet ve devlet olma bilinci en üst düzeye Göktürkler döneminde ulaşmıştır.
- ⇒ Türklerde ilk Posta teşkilatını kuran, II. Göktürk Devleti'dir.
- ⇒ İlk ipek parayı basan II. Göktürk Devleti'dir.
- ⇒ İl İtmiş Bilge Kağan, Türklerin şehir kuran ilk hükümdarıdır.
- ⇒ İlk Türk şehri Ordu – Balık'tır.
- ⇒ Uygurlar yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğudur. Yerleşik hayatın bir sonucu olarak ilk kez saraylar, tapınaklar gibi kalıcı mimari eserler bırakmışlardır.
- ⇒ Din değiştiren ilk Türk devleti Uygurlardır (savaşçı özelliklerini kaybetmişlerdir).
- ⇒ Uygur siyasi tarihinin ilk ve en önemli olayı 751 Talas Savaşı'dır.
- ⇒ Kâğıt ve matbaayı kullanan (Hareketli harf sisteminin ilk örneği) ve Türkçe kitapları basan ilk Türk devleti Uygurlardır.
- ⇒ Uygurlara ait buluntu merkezleri; Hotan, Bezelik, Kara Hoço, Turfan, Kızıl, Kuça'dır.
- ⇒ Uygurların en önemli yazılı kaynakları "Karabalsagun Yazıtları"dır.
- ⇒ Anadolu'da da örnekleri görülen "Orta Oyunu" Uygurlara ait bir özelliktir.
- ⇒ Uygurlardan sonra ikinci olarak yerleşik yaşama geçen (Tam anlamıyla yerleşik hayata geçen ilk Türk topluluğu) ve hükümdarları adına para bastıran Türk topluluğu Türgişler'dir.
- ⇒ Türgişler Emevilerle mücadele ederek İslamiyet'in doğuya (Orta Asya) yayılmasını geciktirmişlerdir (ilk kez).

- ⇒ Cengiz Han'a bağlanan ilk Türk kavmi Kırgızlardır.
- ⇒ İlk kez İstanbul'u kuşatan Türkler, Avarlardır (ikinci kez kuşatan Türk topluluğu Tuna Bulgarlarıdır.).
- ⇒ Türk tarihinde en fazla etki bırakan Türk topluluğu Oğuzlardır.
- ⇒ Museviliği benimseyen ilk ve tek Türk devleti Hazarlardır.
- ⇒ Hazarlar İslamiyet'in Kafkaslara girmesini ve Rusya'da yayılmasını engellemişlerdir (ilk kez).
- ⇒ İslamiyet'i benimseyen ilk Türk boyu Karluklardır.
- ⇒ Hristiyanlığı benimseyen ilk Türk devleti Avarlardır.
- ⇒ Macarlar, Hristiyanlığın Katolik mezhebini benimseyen tek Türk boyudur. Dinlerindeki değişim devlet yapılarına yansımış, boylar birliğine dayalı siyasi yapıdan, krallık sistemine dayalı bir yapıya geçmişlerdir.
- ⇒ Peçenekler, Bizans ordusu içerisinde paralı asker olarak görev yapmış; **1071 Malazgirt Savaşı**'nda saf değiştirerek **Selçuklu ordusu tarafına** geçmiş ve savaşın **Türkler tarafından kazanılmasında** etkili olmuşlardır.
- ⇒ Düzenli ve disiplinli ilk Türk ordusunun kurucusu Mete Han'dır.
- ⇒ Türk Hâkimiyet anlayışını (ikili yönetim, veraset sistemi) ilk getiren hükümdar Mete Han'dır.
- ⇒ Türklerin farklı kültürlerden en az etkilendikleri alan askerlik ve ordudur.
- ⇒ Eski Türklerde En büyük tanrı, Gök – Tanrı idi.
- ⇒ Türklere ait bilinen en eski kurganlar Altaylar'da bulunan "**Pazırık**" ile Alma Ata yakınlarında bulunan "**Esik**" kurganlarıdır.
- ⇒ Türklerin yaşayışına en uygun din İslamiyet olmuştur.
- ⇒ Yazılı hukuku başlatan ilk Türk devleti Uygurlardır.
- ⇒ Dünyanın en eski halısı Altaylarda **Pazırık Kurganı**'nda ortaya çıkarılmıştır.
- ⇒ Halı dokumacılığını ilk başlatanlar Asya Hunları'dır.
- ⇒ Manas Destanı (Kırgızlar) en uzun Türk destanıdır.

ÇIKMIŞ SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi, Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde yönetimin özelliklerinden biri değildir?

- A) Herkesin kurultaya katılma hakkının olması
B) Ülkenin bölümler halinde yönetilmesi
C) Devlet yönetiminde "töre"lere uyma zorunluluğunun olması
D) Hatunun (hükümdarın eşi) kurultaya katılması
E) Devlet yönetme yetkisinin hükümdara Tanrı tarafından verildiğine inanılması

(1999 – DMS)

2. İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinin dini anlayışlarında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Gök Tanrı'ya inanılması
B) Ölümden sonra yaşama inanılması
C) Dinsel inançlara saygı gösterilmesi
D) Kendi dinlerinden olmayanlardan cizye vergisi alınması
E) Ölen kişinin mezarının yanına, öldürdüğü düşman sayısı kadar balbal (heykel) dikilmesi

(1999 – DMS)

3.

- I. Karluklar
II. Hazarlar
III. Avarlar
IV. Hunlar

Yukarıdaki Türk topluluklarından hangileri Orta Avrupa'da teşkilatlı bir devlet kurmuşlardır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız IV
D) II ve III
E) III ve IV

(1999 – DMS)

4.

- I. Duvar resmi
II. Dokuma
III. Mimari

Uygurların yukarıdaki sanat alanlarının hangilerinde etkinlik göstermeleri, onların yerleşik hayata geçtiklerine bir kanıt sayılabilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve III
D) II ve III
E) I, II ve III

(2001 – KMS)

5. Aşağıdakilerden hangisinin Türklerin eski ve köklü bir kültüre sahip olduklarının bir göstergesi olduğu savunulabilir?

- A) Yerleşik hayata geçmeleri
- B) İlk devletlerini Orta Asya'da kurmaları
- C) Çeşitli dini inanışları benimsemeleri ve bunları yaşantılarına yansıtmaları
- D) Boylar halinde birlikte yaşamaları
- E) İslam dinini kabul etmelerine rağmen öz kimliklerini korumaları

(2006 - KPSS)

6. Uygurların yerleşik hayata geçmeleriyle aşağıdakilerden hangisi uğraşları arasına girmiştir?

- A) Heykel
- B) Mimarlık
- C) Müzik
- D) Ticaret
- E) Resim

(2006 - KPSS - Önlisans)

7. İslamiyet'ten önce Türklerin,

- I. Tarımda sulama kanalları yapma,
 - II. Halı - kilim dokumacılığı yapma,
 - III. Silah, at koşum takımları, süs eşyası imal etme
- uğraşlarından hangileri yerleşik hayata geçtiklerinin kesin bir kanıtıdır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2007 - KPSS)

8. İslamiyet'ten önce kurulan Türk devletlerinde geniş toprakların idare edilmesinin zorluğu aşağıdakilerin hangisiyle giderilmeye çalışılmıştır?

- A) Ülkede inanç özgürlüğünün tanınması
- B) Yerleşik hayatın yaygınlaştırılması
- C) Ülkenin yönetim alanlarına ayrılması
- D) Evlilik yoluyla başka ülkelerle yakınlık kurulması
- E) Komşularla barışçıl ilişkilerin kurulmasına özen gösterilmesi

(2008/KPSS Önlisans)

9. Aşağıdakilerden hangisinin Uygurların matbaalarının olduğuna ve baskı yaptıklarına bir kanıt olduğu savunulabilir?

- A) Tahtadan yapılmış harfler
- B) Çeviri eserler
- C) 18 harften oluşan alfabe
- D) Taş üzerine yazılmış kitabeler
- E) Kâğıt üzerine yazılmış belgeler

(2008/KPSS Ortaöğretim)

10.

- I. Bulgarlar
- II. Macarlar
- III. Göktürkler

Yukarıdaki Türk kavimlerinden hangileri Hristiyanlığı kabul etmiştir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

11. Çin kaynaklarına göre, Orta Asya'da kurulan Asya Hunları evlerini topraktan yapmış, Volga kıyılarıyla Kırım arasında kurulan Hazarların evleriye hep ahşap olup yalnız hakan sarayı ve kale taştan yapılmıştır.

Yukarıda verilen bu bilgilerle,

- I. Doğa şartları insanların yaşam biçimini etkilemiştir.
- II. Türklerde daha çok göçebe yaşantı vardır.
- III. Türkler mimaride Çinlilerden etkilenmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2010 - KPSS Önlisans)

CEVAPLAR

1. A 2. D 3. E 4. C 5. E 6. B 7. A 8. C 9. A
10. C 11. A

TÜRK - İSLAM TARİHİ

⇒ Türklerle Müslüman Araplar arasındaki ilk ilişkiler Hz. Ömer Dönemi'nde başlamıştır. Bu dönemde Müslüman Araplar Sasani İmparatorluğu'nu yıkarak İran ve Irak'ı ele geçirmişler ve Horasan'da yaşayan Türklerle komşu olmuşlardır.

⇒ Hz. Osman Dönemi'nde Horasan ve Harezm'i ele geçiren Müslüman Araplar, Ceyhun Nehri'ne ulaşmış ve Türklerle ilk savaşlar başlamıştır.

⇒ Emeviler Dönemi'nde Müslüman Arapların Maverünnehir Bölgesi'ni ele geçirmesi üzerine Türgiş Türkleriyle ve Kafkaslarda Hazar Türkleriyle mücadeleler yapılmıştır.

⇒ Türklerle en yoğun ve siddetli çarpışmalar Emevi Halifesi Abdülmelik Dönemi'nde yaşanmıştır. Emevilerin izlediği ırkçı siyaset ve iki millet arasındaki mücadeleler Türklerin İslamiyet'i benimsemesini geciktirmiştir.

⇒ Emevilerin yıkılmasından sonra Bağdat'ta kurulan Abbasiler ırkçı siyaseti terk etmişler ve hoşgörülü (ümmeççi) bir yönetimi

benimsemişlerdir. Bu durum **Türklerle yakınlaşmayı başlatmıştır.**

- ⇒ 751 Talas Savaşı'nda Çin'e karşı Müslüman Araplarla Türkler birlikte savaşmışlar ve savaş sonucunda **Türk – Arap dostluğu başlamış;** Türkler kitleler halinde **İslamiyet'i benimsemişlerdir.**
- ⇒ Abbasiler Türklerle önemli **askeri** ve **idari** yetkiler vermişlerdir.

⇒ **Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte;**

- ☞ İslamiyet, geniş alanlarda yayılma imkânı buldu (**Orta Asya, Hindistan ve Balkanlar gibi**).
- ☞ Bizans ve Haçlılarla savaşarak Hristiyanların **İslam dünyası üzerindeki baskılarına son verdiler.**
- ☞ Halifelik makamının **koruyuculuğunu üstlendiler.** Dini ve siyasi bir güç olarak halifelik makamından yararlandılar.
- ☞ Siyaset, bilim, sanat, kültür ve düşünce alanında bir **Türk - İslam sentezi oluşturdular.**

ÖRNEK SORU

Türklerin İslamiyet'e hizmetleri hangi dönemde önem kazanmıştır?

- A) Dört Halife Dönemi
- B) Emeviler
- C) Abbasiler
- D) Gazneliler
- E) Karahanlılar

(1999 - DMS)
Cevap: C

TALAS SAVAŞI (751)

▪ **Nedenleri:**

- II. Göktürk Devleti'nin yıkılmasından sonra Orta Asya'da kurulan Uygur Devleti'nin bu bölgedeki **otorite boşluğunu giderememesi,**
- Orta Asya'daki Çin egemenliğine son vermek isteyen **Türklerin Abbasilerden yardım istemesi,**
- Orta Asya ve **İpek Yolu'na hâkim olmak** isteyen Çinlilerin ve Müslüman Arapların bu bölgeye hareket etmeleri,
- Müslüman Arapların **İslamiyet'i Orta Asya'da yaymak istemeleri**

NOT: Talas Savaşı'nda Müslüman Arapları destekleyen **ilk Türkler Karluk, Yağma ve Çiğil** boylarıdır.

NOT: Bu savaş, Müslüman Araplar ile Çinliler arasındaki **ilk ve tek savaştır.**

▪ **Sonuçları:**

- Müslüman Araplar (Abbasiler) savaşı kazandı.
- Türklerin **Abbasilerin yanında yer almaları,** onların bu savaşı kazanmasında etkili olmuştur.
- İslamiyet Orta Asya'ya kadar yayıldı.
- Orta Asya Çin istilasından kurtuldu.
- Emeviler dönemindeki Türk - Arap düşmanlığı yerini **dostluğa** bıraktı.
- **Türkler** kitleler halinde **İslamiyet'i kabul etmeye başladı** (Karluklar gibi).
- Çinlilere ait önemli teknik buluşlar (**Kâğıt, Matbaa, Barut, Pusula**) İslam Dünyası tarafından öğrenildi.

NOT: Özellikle **kâğıt yapımının** Çin dışında da öğrenilmesi, **dünya kültür tarihi** açısından önemlidir. Bu gelişme **kültürel alandaki faaliyetleri** hızlandırmıştır.

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABUL ETME NEDENLERİ

- Türklerde daha önce var olan **Gök -Tanrı** inancı (**Tek Tanrılı İnanç**)
- Kurban kesme adetlerinin varlığı ve **ölümünden sonraki yaşama inanılmasının** İslam kurallarıyla bağdaşması
- Türklerin toplum hayatının İslam'ın emir ve yasakları ile çelişmemesi
- Türklerdeki **"Cihangirlik"** düşüncesinin İslam'daki **Cihat** ve **Gaza**'ya karşılık gelmesi
- İslamiyet'in ibadeti temiz olan her yerde yapılmasını kabul etmesi (Tapınak inanisinden uzaklık)
- Türklerin Müslüman tüccarlarla etkileşim yaşaması
- Türklerin İslamiyet'e girişlerini kolaylaştıran ve hızlandıran gelişme; **Abbasilerin hoşgörü politikalarıdır.**

İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

KARAHANLILAR
(840 - 1212)

- 840 yılında Uygur Devleti'nin Kırgızlar tarafından yıkılmasından sonra **Bilge Kül Kadir Han** tarafından **Balasagun**'da kurulmuştur.
- Batı Türkistan'da kurulan bu devleti meydana getiren Türk boyları; **Karluk, Yağma** ve **Çiğil**'dir (**Federatif yönetim**).

- **Satuk Buğra Han (Abdülkerim)** döneminde **İslamiyet'i resmi din** olarak kabul etmişlerdir (932).
- En parlak dönemlerini Yusuf Kadir Han zamanında yaşayan Karahanlılar 1042 yılında Doğu ve Batı Karahanlılar şeklinde 2'ye ayrıldı. Bunlardan merkezi **Kaşgar** olan Doğu kanadı 1211'de **Karahitaylar**, merkezi **Semerkant** olan Batı kanadı ise 1212'de **Harzemşahlar** tarafından yıkılmıştır.

➤ **Karahanlıların Önemi:**

- ⇒ Orta Asya'da **İslamiyet'i** kabul eden **ilk Türk devletidir.**
- ⇒ **Türkçe'yi** ve **Türk kültürünü** korumaya büyük önem vermişlerdir (**Resmi yazı dilleri Türkçe** olmuş ve **Uygur Alfabesi'ni** kullanmışlardır.).
- ⇒ Karahanlılar, **yöneten** ve **yönetilenleri Türk** olan **ilk Türk - İslam devletidir.** Bu yüzden Karahanlılarda, Gazneli ve Selçuklulardaki gibi **Arap - İran etkisi yoktur.**
- ⇒ İslami Türk Edebiyatı'nın **ilk örneği** olan, **Yusuf Has Hacib**'in yazdığı **Kutadgu Bilig (Mutluluk Veren Bilgi)**, **Kaşgarlı Mahmut**'un yazdığı **Divan-ı Lügat-it Türk** (Bu iki eser Karahanlı hükümdarına sunulmuştur.), **Ahmet Yesevi'nin** yazdığı **Divan-ı Hikmet** ve **Edip Ahmet Yükneki'nin** yazdığı **Atabetül Hakayık** adlı eserler Karahanlılar Dönemi'nde yazılmıştır.
- ⇒ Karahanlılar **sosyal devlet anlayışının** bir göstergesi olarak ülke içerisinde **Kervansaraylar (Ribat), Hastaneler** ve **Medreseler** yaptırmışlardır.
- ⇒ Türk İslam devletlerinde **ilk düzenli posta teşkilatını** kurmuşlardır.
- ⇒ Karahanlılar döneminde **Türk - İslam Medeniyetinin temelleri** atılmıştır.

ÖRNEK SORU

Karahanlı Devleti'nin Türk tarihi açısından **en önemli özelliği** aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çok uluslu bir yapıya sahip olması
- B) Orta Asya'da kurulmuş olması
- C) Adını kurulduğu yerden almamış olması
- D) Doğu ve batı olarak ikiye ayrılması
- E) İlk Müslüman Türk devleti olması

(1999 - DMS)

Cevap: E

GAZNELİLER

(963 - 1187)

- **Alp Tekin** tarafından Afganistan'ın **Gazne** şehrinde kurulmuştur.

- Devlet, Sebük Tegin zamanında hükümdarlığın babadan oğula geçtiği bir **saltanat idaresine** dönüşmüştür.
- **En ünlü hükümdarları** Gazneli **Sultan Mahmut**'tur (998 - 1030).
- Gazneli Mahmut Türk - İslam Dünyası'nda **Hindistan'a** yapmış olduğu ve 25 yıl süren 17 seferiyle tanınmıştır. **Amacı**, Bölgeye İslamiyet'i yaymak ve zenginliğinden yararlanmaktır.

➤ **Hindistan Seferleri Sonucunda:**

- ⇒ İslamiyet **Hindistan'a kadar** yayılmıştır. Gaznelilerin **İslam Dünyası'ndaki prestijleri artmıştır.**
- ⇒ Bölgeden **ekonomik** olarak büyük kazanç sağlanmıştır.
- ⇒ Hindistan'a İslamiyet'in yayılmasıyla günümüz **Pakistan** ve **Bangladeş** devletlerinin temelleri atılmış ve sosyal eşitsizliğe dayalı **Kast sistemi** zarar görmüştür.

NOT: Gazneliler, Hindistan'da tam olarak siyasi hâkimiyetlerini sağlayamamışlardır. Bunun nedeni; bölgenin karışık **etnik yapısı** ve **geniş coğrafi bir alana sahip olmasıdır.**

- Gazneli Mahmut'un ölümüyle devlet eski gücünü koruyamamıştır.
- **Büyük Selçuklularla** yapılan, **Nesa** (1035), **Serahs** (1038) ve **Dandanakan** (1040) Savaşlarıyla Gazneliler, eski güçlerini ve prestijlerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir.
- Gazneliler, 1187'de Afganistan'ın yerli halkı **Gurlular** tarafından yıkılmışlardır.

➤ **Gaznelilerin Önemi:**

- ⇒ Sınırları içerisinde **birçok milleti** barındırdıkları için **İmparatorluk** karakteri taşıyan **ilk Türk - İslam Devleti'dir.**
- ⇒ Türk geleneklerinden zamanla uzaklaşmışlar ve **resmi yazı dili** olarak **Arapça, edebiyat dili** olarak da **Farsça'yı** kullanmışlardır. Sarayda ise **Türkçe** kullanılmıştır.

NOT: Bu şekilde farklı dillerin kullanılmasının nedeni; bulunan **coğrafyanın etnik yapısıdır.**

- ⇒ Abbasi Halifesini Şii Büveyhoğullarına karşı koruyan **ilk Türk - İslam Devleti'dir.**
- ⇒ Türk tarihinde **Sultan** ve **Padişah** ünvanını kullanan **ilk Türk hükümdarı** Gazneli Mahmut'tur.

- ⇒ Gaznelilerin İslamiyet'i Hindistan'a kadar yayması Hindistan'daki **Kast sistemine** büyük bir darbe vurmuş, Yeniçağ'da Hindistan'da **Babür İmparatorluğu**'nun kuruluşuna da zemin hazırlamıştır.
- ⇒ İranlı şair **Firdevsi** tarafından yazılan "**Şehname**" adlı eser, **Gazneli Mahmut'a** sunulmuştur.

TOLUNOĞULLARI
(868 - 905)

- **Ahmet Bin Tolun** tarafından Mısır'da kurulmuştur. Mısır'da kurulan **ilk Türk devletidir**.
- Ahmet Bin Tolun Abbasi devlet yönetiminde görev alan (vali) **Türk komutanlarından biridir**.
- Abbasilerdeki merkezi otoritenin zayıflamasına paralel olarak, Mısır'da bağımsızlığını ilan edip Tolunoğulları devletini kurmuştur (868).
- Bu dönemde **Mısır** ekonomik olarak **parlak bir dönem** yaşamıştır (Baharat Yolu'nda denetim kurulması, imar ve bayındırlık faaliyetleri, tarım çalışmaları v.b.).
- Tolunoğulları, 905'te Abbasiler tarafından yıkılmıştır.
- Tolunoğulları'nda **yönetici** ve **askeri kadro** genellikle **Türklerden** oluşmuş ise de **halk Arap ve Berberilerden oluşmuştur**.

NOT: Bu durum Tolunoğulları'nın **kısa sürede yıkılmasına** ve ülkede devlet-millet bütünlüğünün sağlanamamasına neden olmuştur.

- Tolunoğulları, ülkelerinde yaşayan tüm gayrimüslimlere **din ve inanç özgürlüğü** tanıyarak **hoşgörülü bir politika** izlemişlerdir.
- Tolunoğulları döneminden kalan en önemli iki eser; **Ulu Camii** ve **Tolunoğlu Camii**'dir.

NOT: Tolunoğulları kendilerinden sonra Mısır'da yaklaşık 1000 yıl sürecek olan **Türk hâkimiyetinin öncüleri** olmuşlardır.

İHŞİTLER (AKŞİTLER)
(935 - 969)

- Mısır'da kurulan **ikinci Türk devletidir**.
- Kurucusu, Abbasi Devleti'nde görev yapan Türk komutanlarından **Muhammed Bin Toğuç**'dur.
- İhşitler, **Hicaz Bölgesi**'ne hâkim olan **ilk Türk devletidir**.
- Akşitler 969'da Fatimiler tarafından yıkılmışlardır.

NOT: İhşitlerde halk, Tolunoğulları'nda olduğu gibi **Arap ve Berberilerden, yöneticileri ve orduları ise Türklerden** oluşmuştur. Bu durum **yıkılışlarında etkili** olmuştur.

BÜYÜK SELÇUKLU
DEVLETİ (1037 - 1157)

- Büyük Selçuklular, **Oğuzların Üçok** koluna dâhil olup Deniz Han soyunun "**Kınık**" boyundandır.
- Kınık boyunun bilinen **ilk boy beyi Dukak Bey**'dir.
- Dukak Bey'den sonra Kınık boyunun başına **Selçuk Bey** geçmiştir. Bu dönemde Kınık boyu **İslamiyet'i kabul etmiştir** (962).
- Tuğrul ve Çağrı Beyler Dönemi'nde Gaznelilerle yapılan 1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonra Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşu tamamlanmış, **tam bağımsız bir devlet haline gelmiştir**.
- Çağrı Bey yeni yurt arayışları ve İslamiyet'i yayma düşüncesiyle Anadolu'ya **ilk keşif akınlarını** yapmıştır (1016 - 1021).
- Anadolu'ya başlayan Türk akınlarından rahatsız olan Bizans ile Selçuklular arasında **1048 Pasinler Savaşı** yaşanmış ve Bizans yenilmiştir.

NOT: Pasinler Savaşı Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı **ilk büyük zaferdir**.

NOT: Bu savaş, Türklerin Anadolu'da Bizans'la Anadolu için yaptığı **ilk savaştır**.

- Tuğrul Bey, 1054 yılında Abbasi Halifesi'ni Şii Büveyhoğullarının baskısından kurtarınca halife tarafından kendisine "**Doğunun ve Batının Sultanı**" ünvanı verilmiştir.

NOT: Bu gelişme, **İslam Dünyası'nda siyasi liderliğin Türklere geçtiğini** gösterir. Böylece Abbasi Halifeliği de **Büyük Selçuklu koruyuculuğuna** girmiş oldu. Aynı zamanda siyasi otoritenin Tuğrul Bey'de dini otoritenin de Abbasi halifesinde olması **laik devlet anlayışının** uygulandığının göstergesidir.

- Alparslan Dönemi'nde, devletin vezirlik makamına İran (Fars) asıllı **Nizam-ül Mülk** getirilmiştir.

NOT: Bu gelişme, Selçuklu devlet yönetiminde, **İran kökenlilerin** zamanla etkilerini artırma yolunu da açmıştır.

- Bu dönemde **Hasan Sabbah**'ın kurmuş olduğu **Bâtîni** mezhep taraftarlarıyla ve Mısır'daki **Şii Fatîmi Devleti**'yle mücadele başlamıştır.
- Fatımilerin **Şii** propagandası yapmak amacıyla açtıkları **Dar-ül Hikme** adı verilen medreseye karşı, Bağdat'ta vezir **Nizam-ül Mülk** adına **Nizamiye Medreseleri** açılmıştır (Bu medrese dünya tarihinin **ilk üniversitesi** kabul edilir.).
- Türkleri Anadolu'dan atmak isteyen Bizans'a karşı Malazgirt Savaşı yapılmış ve bu savaş sonucunda Anadolu'nun kapıları Türklerle açılmış; Anadolu'da **ilk Türk beylikleri** kurulmaya başlamıştır.
- Melikşah Dönemi'nde devlet **en parlak dönemini** yaşamış ve **en geniş sınırlarına** ulaşmıştır.
- Bu dönemde göçebe Türkmen isyanları baş göstermiştir. Ayrıca Şii kökenli propaganda da ülke genelinde yoğunlaşmıştır.
- Mali işlerin düzenlenmesi amacıyla, Melikşah tarafından **Ömer Hayyam**'a güneş yılı esasına dayalı **Celali Takvim** yaptırılmıştır.
- Bu dönemde ayrıca **ilk defa** iktâ sistemi uygulanmaya başlamıştır.
- Vezir Nizam-ül Mülk ve Melikşah, Bâtîniler tarafından öldürülmüştür.

NOT: Büyük Selçuklulardaki Dini - Şii karakterli **Batîni isyanları**, Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki **Baba İshak** ve Osmanlı Devleti'ndeki **Şeyh Bedrettin isyanlarına** benzetilebilir.

- Melikşah'ın ölümünden sonra devletin başına oğlu Sencer geçmiştir. Ancak bu dönemde devlet eski gücünü koruyamamış ve Karahitaylarla yapılan **1141 Katvan Savaşı**'nda Selçukluların yenilmesinden kısa bir süre sonra devlet yıkılmıştır.

HARZEMŞAHLAR (1097 - 1231)

- Aral Gölü'nün güneyinde yer alan **Harzem (Harezm)** bölgesinde İl Arslan tarafından kurulmuştur.
- **En güçlü** dönemlerini **Celaeddin Harzemşah** zamanında yaşayan bu devletin **başkenti** bu dönemde **Tebriz**'e alınmıştır (Moğol istilasından kaçmışlardır.).
- Celaeddin Harzemşah Dönemi'nde Anadolu'ya girerek **Ahlat**'ı işgal edince **Anadolu Selçuklu Devleti** ile 1230'da **Yassı Çemen Savaşı**'nda karşılaşmışlar ve yenilmişlerdir.
- Bu savaş sonucunda çöküş dönemine giren Harzemşahlar, Celaeddin Harzemşah'ın ölümü

üzerine 1231'de Moğollar tarafından yıkılmışlardır.

NOT: Harzemşah Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında tampon bölge oluşturmaktaydı. Dolayısıyla Harzemşahlar yıkılınca Anadolu **Moğol istilasına açık hale** gelmiştir.

EYYUBİLER (1174 - 1250)

- Devletin **kurucusu** ve **en ünlü** hükümdarı **Selahattin Eyyubi**'dir.
- Mısır'da **üçüncü Türk - İslam devletini kuran** Selahattin Eyyubi, 1187'de **Hittin Savaşı** ile Haçlıları mağlup edip, **Kudüs**'ü geri almıştır.
- Eyyubiler, ordularında **Kıpçak bozkırlarından** getirdikleri **Türk gençlere** yer vermişlerdir (**Memlük - Kölemen**).
- Selahattin Eyyubi, ölmeden önce devleti oğulları ve kardeşleri arasında paylaştırmıştır. Bu da taht kavgalarına neden olmuş ve taht mücadeleleri ile zayıflayan devlete ordudaki **Türk Memlükler (Kölemenler) son vermiştir**.

MEMLÜKLER (1250 - 1517)

- Eyyubi ordusundaki **Memlük (Kölemen)** komutanlarından **Aybey**, Eyyubilere son vererek Mısır merkezli Memlük Devleti'ni kurmuştur.
- Başlangıçta Ortadoğu'da bulunan son Haçlı kalıntılarını temizleyen Memlükler, Irak ve Anadolu'yu istilaya başlayan **İlhanlı Moğol Devleti**'ni;

☞ **Ayn Calut Savaşı (1260)**

☞ **Elbistan Savaşı (1277)**

☞ **Humus Savaşı (1282)**

☞ **Merc-i Suffar Savaşı (1303)** olmak üzere dört kez yenilgiye uğratarak **Moğol istilasını durdurmuşlardır**.

NOT: Ön Asya'da **Moğolları yenebilen tek devlet, Memlükler**'dir.

- **En güçlü** dönemlerini **Sultan Baybars** döneminde yaşamışlardır.
- 1258 - 1517 tarihleri arasında **Abbasi Halifelerini koruyuculukları altında bulundurdıkları** ve kutsal toprakları korudukları için, **İslam dünyasında büyük üne kavuşmuşlardır (Laik devlet anlayışı vardı).**

- Osmanlılarla çağdaş olan Memlûklüler ile ilişkiler **Fatih** Dönemi'nde **Hicaz su yolları meselesi** yüzünden bozulmaya başlamış, **II. Bayezid** Dönemi'nde savaşa dönüşmüştür. **Yavuz Sultan Selim** Dönemi'nde ise **1517 Mısır Seferi** ile Memlûk Devleti'nin siyasi varlığına son verilmiştir. Bu gelişmelerden sonra **Halifelik Osmanlılara geçmiştir.**

NOT: Memlûk Devleti'nin siyasi hayatı Osmanlılardan daha kısa sürmesine rağmen, tahta çıkan hükümdar sayısı Osmanlılardan fazla olmuştur. Bunun nedeni: **Memlûkler'de belirli bir saltanat sisteminin olmayışı ve her "emirin (komutanın)" sultan olabilme hakkının bulunmasıdır.**

YAKINDOĞU'DA KURULAN DİĞER DEVLETLER

FATİMİLER (909 - 1171)

- Tunus merkezli kurulan bu devlet, 969'da Akşitleri yıkarak Mısır'a egemen olmuştur.
- İslam dünyasında saygınlık kazanmak için Hz. Ali'nin eşi **Hz. Fatıma**'nın soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir.
- **Şii** karakterli olan bu devlet Mısır'da **Dar'ül-Hikme** adlı medreseyi açmıştır.
- Fatimiler, Abbasi Halifeliğini tanımayarak **kendi hükümdarlarını halife ilan etmişlerdir.**
- Büyük Selçuklulara karşı Hasan Sabbah'ın kurduğu **"Batıni (Haşhaşi)" tarikatını desteklemişlerdir.**
- Kudüs'ü ellerinde bulunduran Fatimiler, I. Haçlı Seferi'ne karşı koyamayarak **Kudüs'ü kaybetmişlerdir.**
- **Selahaddin Eyyubi** tarafından yıkılmışlardır.

MOĞOL İMPARATORLUĞU (1196 - 1227)

- **Cengiz Han (Temuçin)** tarafından **Karakurum (Moğolistan)**'da kuruldu.
- Cengiz Han bu devleti kurarken Orta Asya'da dağınık halde yaşayan **Moğol kabilelerini birleştirmiştir** (Bu amaçla **Cengiz Yasaları**'nı yapmıştır.).
- Cengiz Han, istilalarla kısa sürede devletin sınırlarını genişletmiştir. Bu nedenle bu dönem oldukça parlak geçmiştir.
- Cengiz Han, ölmeden önce ülkeyi oğulları arasında paylaşmış ve bunun sonucunda ölümüyle birlikte devlet dörde bölünmüştür;

- ☞ **Altınorda Devleti:** Rusya'da
- ☞ **Çağatay Hanlığı:** Türkistan'da
- ☞ **Kubilay Hanlığı:** Çin'de
- ☞ **İlhanlı Devleti:** İran'da

NOT: Bunlardan Kubilay Hanlığı hariç diğerlerinde İslamiyet yayılmıştır ve zamanla **Türkleşmişlerdir.** Fakat **Kubilay Hanlığında** Budizm ve Hristiyanlık yayılmış ve zamanla **Çinlileşmişlerdir.**

NOT: İlhanlı Moğolları, Anadolu Selçukluları ile yaptıkları Köseadağ Savaşı'nı kazanarak Anadolu'ya egemen olmuşlardır (1243 - 1336). Ayrıca 1258'de Bağdat'ı alarak Abbasi Devleti'nin siyasi varlığına son vermişlerdir.

ÖRNEK SORU

Cengiz Han'ın torunu Hülagu tarafından İran'da kurulan ve 1258 yılında Bağdat'ı alarak Abbasi Devleti'ne son veren devlet aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İlhanlı Devleti
- B) Timur Devleti
- C) Altın Orda Devleti
- D) Çağatay Devleti
- E) Memluk Devleti

(2011 – KPSS)
Cevap: A

- Altınorda Hanlığı (1227 - 1369), Timur'un saldırıları sonucunda 7'e bölünmüştür;

- ☞ **Ejder (Astrhan) Hanlığı**
- ☞ **Kazan Hanlığı**
- ☞ **Kasım Hanlığı**
- ☞ **Küçüm Hanlığı**
- ☞ **Sibirya Hanlığı**
- ☞ **Nogay Hanlığı**
- ☞ **Kırım Hanlığı**

NOT: Altınorda Devletinin yıkılması **Rusya'nın kurulup güçlenmesinde** etkili olmuştur.

➤ Moğolların Tarihteki Önemi:

▪ Olumsuz Yönleri:

- ⇒ Moğolların istilaları, Türk - İslam Dünyası'nda büyük olumsuzluklara neden olmuştur.
- ⇒ Bağdat gibi bir ilim ve kültür merkezini yakıp yıkmışlardır.
- ⇒ Anadolu'da siyasi birliğin bozulmasına neden olmuşlardır (Köseadağ Savaşı).

▪ **Olumlu Yönleri:**

- ⇒ Moğolların önünden kaçan birçok Türk Boyunun Anadolu'ya gelmesi **Anadolu'daki Türk Nüfusunun atmasında** etkili olmuştur.
- ⇒ Moğol istilasının önünden kaçan birçok bilim adamı ve şair Anadolu'ya gelerek kültürel gelişmeyi hızlandırmışlardır.
- ⇒ **Bâtuni** tarikatının yıkılmasını sağlamışlardır.
- ⇒ Orta Asya **Türk Hukukunu (Töre) yazılı hale** getirmişlerdir.
- ⇒ Orta Asya'da oluşan siyasi otorite boşluğunu doldurmuşlardır (**Siyasi birliği sağlamışlardır**).
- ⇒ **Uygurların etkisi** ile zamanla **Türkleşmişlerdir** (Moğollar Türklere benzemekle birlikte **sınıflara dayalı bir toplum** oluşturmaları yönüyle de kesin bir çizgiyle ayrılırlar.).
- ⇒ Moğollar tarih yazıcılığında ileri gitmişlerdir. "**Tarih-i Cihan-ı Küşa**", "**Camüt Tevarih**" ve "**Moğolların Gizli Tarihi**" (Tarihte Moğolca yazılan **ilk eserdir** ve Cengiz Han'ın hayatını anlatmaktadır.) en önemli eserleridir.
- ⇒ Bu dönemin ünlü tarihçilerinden biri de **Reşidud-Din**'dir.

TİMUR İMPARATORLUĞU
(1369 - 1507)

- **Timurlenk (Aksak Timur)** tarafından Çağatay Hanlığı'nın topraklarından olan **Semerkant'ta (Türkistan)** kuruldu.
- Timur'un **Altınorda Devleti**'ne sefer düzenleyip bu devleti yıkması **Rusya'nın güçlenmesine** ve sınırlarını genişletmesine neden olmuştur.
- Timur'un Anadolu Seferi de **Osmanlı Devleti**'nin **Fetret Devri**'ne girmesine neden olmuştur (**1402 - Ankara Savaşı**).
- Timur'un ölümünden sonra devlet zayıflamış ve Özbekler tarafından yıkılmıştır.
- Bu dönemde gelişen **Çağatay Edebiyatı**'nın **en ünlü eseri Muhakemetü'l-Lügatayn** (İki dilin karşılaştırılması) **Ali Şir Nevai** tarafından Türkçe'nin Farsça'ya olan üstünlüğünü kanıtlamak için yazılmıştır.
- Bu dönemin ünlü diğer bir ismi de Timur'un torunu **Uluğ Bey**'dir. Uluğ Bey, Semerkant'ta **rasathaneler kurmuş** ve **astronomi** alanında önemli eserler vermiştir. Ayrıca **Ali Kuşçu** da bu dönemin bir diğer önemli bilim adamıdır.

BABÜR İMPARATORLUĞU
(1526 - 1858)

- Timur'un torunlarından **Babürşah** tarafından **Hindistan**'da "**Akra**" merkez olarak kuruldu.

- **İslamiyet'in Hindistan'a yayılmasında** etkili olmuşlardır.
- Hindistan'da **ilk siyasi birliği** ve **merkezi otoriteyi** kurmuşlardır.
- **En ünlü eserleri, Cihanşah**'ın eşi için yaptırdığı "**Tac Mahal**" türbesidir.
- **Resmi dil** olarak **Türkçe'yi** kabul etmişler ve **Türk edebiyatının** gelişmesine hizmet etmişlerdir (**Milli benliği koruma çalışmaları**).
- Bu dönemin diğer bir önemli eseri Babürşah'ın Türkçe kaleme aldığı **Babürname** adlı eserdir.
- Safeviler tarafından zayıflatılan bu devlet, **Hindistan'ın İngiliz sömürgesi olmasıyla** siyasi olarak sona ermiştir.

AKKOYUNLULAR
(1350 - 1502)

- **Kara Yülük Osman** tarafından **Diyarbakır** merkez olmak üzere **Güneydoğu Anadolu**'da kurulmuştur. Daha sonraları başkent Tebriz'e taşınacaktır.
- **En parlak** zamanlarını **Uzun Hasan** Dönemi'nde yaşamışlardır.
- Uzun Hasan Dönemi'nde Osmanlı Devleti'ne karşı **Karamanoğulları ile işbirliği** yaparak Doğu Anadolu'ya saldırmışlardır.
- Bunun üzerine yapılan **1473 Otlukbeli Savaşı**'nda Uzun Hasan **Osmanlı sultanı Fatih'e yenilince** devlet yıkılma sürecine girmiştir.
- Bu devlete Safevi hükümdarı Şah İsmail son vermiştir.
- Akkoyunlular, **Dede Korkut Hikâyeleri'ni ilk kez yazılı** hale getirmişler ve **Kuran'ı ilk kez Türkçe'ye** çevirmişlerdir.

KARAKOYUNLULAR
(1365 - 1469)

- **Bayram Hoca** tarafından **Van / Erciş** merkez olmak üzere **Doğu Anadolu**'da kuruldu.
- **Kara Yusuf** döneminde **en parlak** zamanlarını yaşamışlardır.
- **Kara Yusuf'un** Timur'dan kaçarak **Yıldırım Bayezid'a sığınması** 1402'deki **Ankara Savaşı'nın nedenlerinden biridir**.
- **Azerbaycan'ın Türkleşmesinde** etkili olmuşlardır.
- Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından yıkılmışlardır.

İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİNDE
KÜLTÜR VE MEDENİYET

➤ **Türk Devletleri isimlerini;**

- ☞ Kurucularından (Osmanlı ve Selçuklu),
- ☞ Kuruldukları bölgelerden (Gazneliler),
- ☞ Devleti kuran etnik unsurlardan (Avarlar, Kırgızlar),
- ☞ Kuruldukları bölgedeki ırmaklardan (İdil ve Tuna Bulgarları) almışlardır.

➤ **Hükümdarlık Alametleri (Semboller);**

- ☞ Lakap ve ünvanlara (**Elkab**) sahip olunması
- ☞ **Hutbe** okutulması
- ☞ **Para (sikke)** bastırılması
- ☞ **Halifeden menşur (onay) alınması**
- ☞ **Asa** (halifenin gönderdiği değnek)
- ☞ Tahtının bulunması
- ☞ Sancağının olması
- ☞ Sarayın bulunması
- ☞ Arma, Tuğra ve **Çetr** (saltanat şemsiyesi)'in bulunması
- ☞ **Tuğ** (mızrağa bağlanan at kuyruğu)'un olması
- ☞ **Hilat** giyme ve **kılıç** kuşanma törenlerinin yapılması
- ☞ **Nevbet** (mehter) çalınması
- ☞ **Toy** düzenleyerek halkına ziyafet çekmesi
- ☞ **Otağ-ı Şerif** adı verilen büyük çadırın kurulması
- ☞ **Sorguç** (kaftana takılan püskül)

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Türk İslam Devletlerinde hükümdarlık sembollerinden biri **değildir**?

- A) Hilat (giysi) B) Asa C) Bayrak (alem)
D) Çetr (saltanat şemsiyesi) E) Ok

(2008 KPSS/Önlisans)

Cevap: E

Devlet Yönetimi

- Devletin başında **hanedana mensup bir hükümdar bulunurdu** (Memlükler hariç).
- Yönetme hakkının İslamiyet öncesinde olduğu gibi **tanrı tarafından hükümdara verildiğine inanılırdı (Kut)**. Bu durum taht kavgalarına ve kurulan devletlerin zayıflamasına neden olmuştur (**Veraset Sistemi**).
- Yönetim, hükümdarın **mutlak otoritesinde** toplanırdı. Bununla beraber **ikili devlet teşkilatı** da uygulanmaya devam etmiştir.
- Gaznelilerle birlikte, İslamiyet'in de etkisiyle, Kut anlayışı "**Sultan**" anlayışına dönüşmüş ve

hükümdar Allah'ın yeryüzündeki gölgesi sayılmıştır.

NOT-1: Gazneli Mahmut; Abbasi Halifesi'ni Şii Büveyhoğulları'nın baskısından kurtarmıştır. Abbasi Halifesi; İslamiyet'in koruyuculuğunu yaptığı için Gazneli Mahmut'a "Sultan" ünvanını vermiştir.

NOT-2: Türk tarihinde **ilk kez "Sultan"** ünvanını Gazneli Mahmut kullanmıştır.

NOT-3: Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey 1055'de Bağdat Seferi'ne çıkarak, Abbasiler'i rahatsız eden Şii Büveyhoğulları'nı yıkıp Abbasi Halifesini baskıdan kurtarmıştır. Abbasi Halifesi; Tuğrul Bey'e "**Doğu'nun ve Batı'nın Hükümdarı**" ünvanını vermiştir. Böylece İslam Dünyası'nın siyasi liderliği ve koruyuculuğu Selçuklulara geçmiştir (laik bir yönetim uygulanmıştır).

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki Türk - İslam Devletleri'nden hangisinde, hükümdar din işlerini halifeye bırakarak devlet işlerini ise tümüyle kendi üzerine alarak laik bir uygulama başlatmıştır? (1999/DMS)

- A) Osmanlılar B) Gazneliler
C) Karahanlılar D) Memlükler
E) Selçuklular

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Selçuklularda,

- I. hükümdarın Tanrı adına insanları yönetmekle görevli olması,
- II. ülkenin, hanedan üyelerinin ortak malı sayılması,
- III. din işlerinin halifeye, dünya işlerinin sultana ait olması

durumlarından hangilerinin taht kavgalarına neden olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve II
E) II ve III

(2009 - KPSS)

Cevap: B

- Ayrıca bu anlayışın (Kut) bir sonucu olarak Gazneli ve Selçuklu hükümdarları, hükümdarlıklarını **halifeye tasdik (menşur alma) ettirmişlerdir**. Ancak hâkimiyetlerini Abbasi halifeleriyle paylaşmamışlardır (**Dini ve siyasi otorite birbirinden ayrı tutulmuştur.**).
- Karahanlılar klasik Türk geleneklerini devam ettirmişler ama Gazneliler İran İslam

geleneğinden etkilenmişler ve Orta Asya devlet yapısını koruyamamışlardır.

- Selçuklular zamanında Türk İslam geleneği yerine oturmuştur. Selçuklular Türk devlet geleneğinin temel yapısını bozmadan İran ve Abbasi devlet yapısından faydalanmışlardır.
- Gazneliler, Selçuklular ve Harzemşahlr Türk unsurlardan oluşmakla beraber zamanla **imparatorluk karakteri kazanmışlardır.**
- **Hükümdarların kullandığı ünvanlar:** Karahanlılarda **Han, Hakan, Kara, Kadir;** Gaznelilerde **Tegin, Sultan, Padişah;** Büyük Selçuklu Devleti'nde **Bey, Melik, Sultan, Sultan'ül-Âlem, Sultan-ı Âzam, Sultan-ı Muazzam**'dır.
- Bununla birlikte Türk İslam devletlerinde hükümdarlar **İlig, Buğra, Nasr, Şahinşah** gibi ünvanlar da kullanmışlardır.
- Devlet işlerinde hükümdara yardımcı olmak üzere **Vezerlik** Kurumu oluşturulmuştur. Karahanlılar Dönemi'nde hükümdara **"Noyan"** adı verilen vezirler yardımcı olmuştur (Memluklular'da Emir-i Kebir).

NOT: Mısır'da kurulan ilk Türk - İslam Devleti olan Tolunoğulları'nda, hükümdarlar yetkilerini aracısız kullanmak istediklerinden, vezirlik makamı yoktur.

- Orta Asya Türk Devletlerinde görülen kurultay ve toy geleneği **"Divan"** adıyla devam ettirilmiştir. Önemli devlet işleri, **Divan** adı verilen kurulda görüşülürdü.
- Divan, devletin **en önemli yönetim organıydı** ve buna **Divan-ı Ali (Büyük Divan, Divan-ı Saltanat)** deniyordu. Bu divan **Hükümet** görevini yerine getiriyordu.
- Karahanlılarda **"Büyük Divan"**ın başında bulunan kişiye **"Yuğruş"**, Büyük Selçuklu Devleti'nde ise **"Vezir"** (**Sahib-i Divan-ı Devlet** veya **Hace-i Buzurg**) adı verilmekteydi.
- Büyük Divan'ın dışında görevleri farklı başka divanlar da vardır. Bunlar;
- ☞ **Divan-ı Arz** (Ordu – Başkanı **"Emir-i Arz** veya **Arz-ü'l Ceyş**),
- ☞ **Divan-ı İstivfa** (Mali - Başkanı **"Müstevfi"**)
- ☞ **Divan-ı Tuğra (İnşaa)** (Yazışma – Başkanı **"Tuğrai"**),
- ☞ **Divan-ı İşraf** (İdari ve Adli – Başkanı **"Müşrif"**)'dır.
- **"Divan-ı İşraf"** aynı zamanda devlet memurlarını denetleyen bir **müfettişlik** kurumudur.

- **Saray Teskilatı:** Devletin yönetimi ile ilgili bütün işlerin yürütüldüğü ve aynı zamanda hükümdar ve ailesinin günlük yaşamını sürdürdüğü yerdir.
- Hükümdarın halk ve yöneticilerle görüşmelerini düzenleyen **"Tayangu"** denilen memurlar vardı. (Büyük Selçuklular'da **"Hacip"**)
- Saray işlerinin yürütülmesinde birçok görevli bulunmaktaydı. Bunlar;
- ☞ **Hacibü'l-hüccab (Has Hacib):** Saray teşkilatının başında bulunan kişiye verilen ünvan
- ☞ **Emir-i Candar:** Saray muhafız komutanı
- ☞ **Kapucubaşı:** Sarayın her türlü hizmetinden sorumlu kişi
- ☞ **Emir-i Ahur:** Atların bakımından sorumlu kişi
- ☞ **Emir-i Alem:** Devlete ait bayrak ve sancaklardan sorumlu kişi
- ☞ **Emir-i Silah:** Silahlardan sorumlu görevli
- ☞ **Camedar:** Hükümdarın kıyafetleriyle ilgilenen görevli
- ☞ **Şarabdar:** Meşrubatla ilgilenen görevli
- ☞ **Taştdar – Abdar:** Temizlik işlerinin başındaki görevli
- ☞ **Çasnigir:** Yemek işlerini organize eden görevli (Anadolu Selçukluda **Emir-i Meclis**)
- ☞ **Emir-i Şikar:** Av organizasyonundan sorumlu görevli
- ☞ **Devaddar:** Hükümdarın yazı takımlarını muhafaza eden görevli
- ☞ **Üstaduddar:** Saray harcamalarından sorumlu görevli
- ☞ **Havayic Salar:** Sarayın aşçısı
- ☞ **Serhenk (Çavuş):** Seferler ya da saltanat gezileri sırasında hükümdara ait kuvvetlere yol açan görevli (Ayrıca yol boyunca halkın dert, istek ve şikâyetlerini hükümdara iletir.)

NOT: Bütün saray görevlileri Kapıkulları'ndan seçilirdi.

NOT: Karahanlı devlet yönetimi; küçük farklar ile Gazneli, Selçuklu ve Eyyubiler'de de aynı idi.

Ülke (Taşra) Yönetimi

- Ülke yönetiminde **Eyalet sistemi** vardı. Taşra teşkilatında yer alan eyaletlerin yönetiminden **"Şihne"** adı verilen **askeri valiler** sorumluydu.
- Bazı eyaletlerin başına **Melik** adı verilen Hanedan mensubu **şehzadeler** atanmıştır. Meliklerin yanında **Atabey** adlı tecrübeli devlet

adamları yer alırdı ve onların yetiştirilmesinden sorumluydu.

NOT: Atabeyin Osmanlılarda karşılığı “*Lala*”ydı. Atabeyler devletin zayıf olduğu anlarda bulundukları bölgelerde *bağımsızlıklarını ilan ederek kendi devletlerini kurmuşlardır*.

NOT: *Meliklerin* siyasi ve askeri bakımdan oldukça *geniş yetkileri* vardı. Bu nedenle Büyük Selçukluda merkezi devlet otoritesini korumak oldukça güç olmuştur. Bu durum *taht mücadelelerini* arttırmıştır.

ÖRNEK SORU

Selçuklular; bölge ve eyaletlerin başına idareci olarak atadıkları şehzadelerin yanına “Atabey” unvanı olan kişiler de verirdi.

Bu uygulamadaki temel amaç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şehzadeler arasındaki taht kavgalarını önlemek
- B) Atabeylerin merkeze bağlılığını arttırmak
- C) Eyalet güvenliğini sağlamak
- D) Şehzadeleri devlet yönetimi açısından yetiştirmek
- E) Orduyu güçlendirmek

(1999/DMS)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Selçuklularda erkek hanedan üyelerinin, yanlarına bilgili devlet görevlileri verilerek eyalet veya vilayetlere yönetici olarak gönderilmeleri aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

- A) Devlet yönetiminde deneyim kazanılmasına önem verildiğinin
- B) Yönetim birimlerinin sayıca az olduğunun
- C) Askerliğe önem verildiğinin
- D) Merkezi otoritenin korunmak istendiğinin
- E) Yerleşik hayata geçişin hızlandırılmak istendiğinin

(2006 KPSS/Ortaöğretim)
Cevap: A

- Her eyalette devlet merkezinde olduğu gibi görevleri farklı divanlar bulunurdu.
- Türk - İslam devletlerinde merkez ile taşra arasındaki iletişimi sağlamak için güçlü bir posta teşkilatı kurulmuştur. Bunun ilk örnekleri Karahanlılar’da görülmüştür.
- Eyaletlerin dışında sultana bağlı “*Metbu (tabi) devletler*” bulunmaktaydı. Bunların başında “*Sultan-ı Azam*” denilen yöneticiler bulunmaktaydı.

- Bunların dışında eyaletlerde bulunan diğer yöneticiler ve kurumlar ise şunlardır;

- ☛ **Amid:** Şehir ve kasabaların mülki idaresinden sorumludur.
- ☛ **Amil:** Şehir ve kasabaların mali idaresinden sorumludur.
- ☛ **Muhtesip:** Belediye işlerinden sorumludur. Aynı zamanda çarşı ve pazarları denetlerdi.
- ☛ **Ulag:** Posta teşkilatında görevli olanlara verilen isimdir.
- ☛ **Kadı:** Yargı işlerinden sorumludur. Günümüzdeki noter görevini yapar ve tüm bilgileri ilgili deftere kaydedirdi.
- ☛ **Hatip:** Din işlerinden sorumlu görevlidir.
- ☛ **Reis:** Halk tarafından seçilen sivil yöneticilerdir.
- ☛ **Subaşı:** Taşrada şehirlerin güvenliğinden sorumlu görevlidir.
- ☛ **İğdişbaşı:** Yaşadığı şehrin halkını temsil eden en yüksek görevli yani bir tür Belediye Başkanıdır. Özellikle ticaretle ilgili olan iğdişbaşı, şehre gelip giden tüccarlarla da yakından ilgilenirdi. İğdişbaşı’nın bir görevi de merkezi idarenin o şehirden istediği verginin halktan adilane bir şekilde toplanmasını da sağlamaktır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Türk-İslam devletlerinde pazarlarda fiyatları, tartı ve ölçü aletlerini, üretilen ve satılan malların kalitesini denetleyen görevlidir?

- A) Ulak B) Silahtar C) İğdişbaşı
- D) Muhtesip E) Câmedâr

(2011 – KPSS)
Cevap: D

Ordu

- İlk Türk – İslam devletlerinin ordularını büyük ölçüde Türkler oluştuyordu.
- Karahanlılarda ordu geleneksel Türk ordu anlayışına paralel olarak gelişse de zamanla Saray Muhafızları, Hassa Ordusu (doğrudan hükümdara bağlı askerler), Eyalet Ordusu gibi birimler de oluşturulmuştur.
- Gaznelilerin ordusu ise çeşitli etnik unsurlardan oluşmuş ücretli bir ordu yapısına sahiptir. *Bu durum yıkılışlarında etkili olacaktır.*
- Gaznelilerin ordusunda ayrıca Gulam Askerleri, Eyalet Askerleri ve Gönüllüler gibi birimler de vardı.

- Büyük Selçuklu ordusu ise 5 bölümden meydana gelmekteydi;
- ◆ **Gulam-ı Saray:** Genellikle gayr-i müslim esir çocuklarının ya da satın alınan kölelerin yetiştirilmesiyle oluşan ordudur (**Memluk / Köle / Kul**). Bu uygulamaya **Gulam (Kölemen) Sistemi** (Osmanlı'da **Devşirme Sistemi – Kapıkulu Askerleri**) adı verilmiştir. Bu bölümdeki ordu doğrudan **Sultana bağlıydı**. Bunlar sürekli asker olup, 3 ayda bir **"Bıştegani"** adı verilen maaş alırlardı. Saray muhafızları, ordu komutanları ve valiler bu bölümdeki askerler arasından seçilirdi. Bu sistem **Gazneli ve Eyyubi ordularında da uygulanmıştır**.

NOT: Gulam Sistemi'ne göre yetişenlerin yetenekli olanları uzun bir eğitimden sonra **saray ve devlet yönetiminde en üst kademelere kadar** yükselebiliyorlardı. Bunların dışındakiler ise Hassa Ordusu'nda görevlendirilirdi.

- ◆ **Hassa Ordusu:** Her an savaşa hazır atlı birliklerdi. Çeşitli Türk boylarından toplanan askerlerden meydana gelirlerdi. Her türlü masrafları devlet tarafından karşılanırdı.

NOT: Selçuklularda Hassa Ordusu **ilk defa** Tuğrul Bey tarafından kurulmuştur.

- ◆ **Eyalet Askerleri:** Eyaletlerdeki **ikta** sahiplerince yetiştirilen atlı askerlerdir (Büyük Selçuklu ordusunun **en kalabalık** bölümüdür.).

NOT: Askeri İkta sistemi **ilk kez** Büyük Selçuklu Devleti'nde vezir **Nizamülmülk tarafından uygulanmıştır**. Bununla beraber İkta ordusuna Karahanlılarda rastlanmamaktadır.

NOT: Bu sistem Osmanlılarda **Dirlik** adıyla devam ettirilmiştir.

- ◆ **Türkmenler:** Sınırlarda yaşayan göçebe Türk topluluklarından savaş zamanı Sultanın emri altında toplanan askerlerden oluşurdu.
- ◆ **Yardımcı Kuvvetler:** Bağlı beylik ve devletlerden (**Metbu - Tabi Devletler**) savaş zamanı alınan askerlerden oluşurdu.

NOT: Ordu yönetiminden **"Subası"** sorumluydu.

⇒ Karahanlılar tarihte **ilk defa "askeri hastane"** ve **"askeri posta teşkilatı"** kurmuşlardır.

⇒ Selçuklu ordusunun büyük bölümü **süvarilerden (silahatlar gibi) oluşuyordu**. Sefer sırasında ordunun arkasından **gezici hastaneler ve hamamlar** gelirdi.

Sosyal Hayat

- Türk İslam devletlerinde toplumsal alanda **herhangi bir sınıf ayrımı yoktu** ve bütün halka karşı **hoşgörülü bir siyaset** izlenmiştir.
- Müslümanlar kadar **gayrimüslimler de devletin en üst memurluklarına kadar çıkabiliyorlardı**.
- Türklerin, İslamiyet sonrası **yerleşik hayata geçme süreçleri hızlanmış** ve ticari hayatları canlılık kazanmıştır.
- Karahanlılar, **tarım, ticaret ve hayvancılıkta**, Gazneliler ise **İpek ve Baharat yollarını denetimleri altına alarak ticarete** ve sulama kanalları açarak da tarımda ilerlemişlerdir.
- Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırlarının genişlemesi **Arap, Fars, Ermeni, Süryani ve Rumlarla etkileşim yaşanmasını** sağlamıştır.

Ekonomik Hayat

- Türk İslam devletlerinde ekonomik hayatın gelişmesinde; **siyasi istikrar ve güvenliğin sağlanması, ticaret yollarının korunması** etkili olmuştur.
- Türk devletlerinde **ticaretin yanında tarım, demircilik, dokumacılık, el sanatları, hayvancılık, bakırcılık ve dericilik** gelişmiştir.
- Müslüman esnaf kendi arasında **Fütüvvet (Ahilik)** adı verilen dini ve ikdisadi bir teşkilatlanma kurmuşlardır.
- Selçuklular ithal mal olarak şeker ve eşya almışlar, ihraç malı olarak da at, halı, ipek ve maden satmışlardır.
- Selçukluların gelir kaynakları şunlardır;
- ☛ Gayrimüslimlerden alınan, ürün vergisi olan **haraç**,
 - ☛ Müslümanlardan alınan, ürün vergisi olan **öşür**,
 - ☛ Gayrimüslim erkeklerden askere gitmemeleri karşılığında alınan **cizye**,
 - ☛ **Ganimet**,
 - ☛ Bağlı ve komşu devletlerden gelen **hediyeler ve yıllık vergiler**

Toprak Yönetimi

- Türk İslam devletlerinde **toprak, genel olarak devletin malydı**. Bunun nedeni; feodal (özerk) bir yapının oluşmasını engelleme düşüncesidir.

- Büyük Selçuklu Devleti'nde toprak kullanılış amaçlarına göre dörde ayrılmıştır;
- ☞ **Has Arazi:** Vergi gelirleri hükümdara ve hanedan üyelerine ait arazilerdir.
- ☞ **Mülk Arazi:** Şahsa ait topraklardır. Alınıp satılabilir, miras olarak bırakılabilirdi (Özel mülkiyet).
- ☞ **Vakıf Arazi:** Geliri hayır kurumlarına bırakılan arazilerdir. Bu topraklara devlet el koyamazdı. Vakıf arazilerin gelir ve giderlerini düzenleyen kişiye "**Mütevelli**" adı verilirdi. Bu arazilerin gelirleri ile hanlar, kervansaraylar, imarethaneler, camiler, hastaneler, çeşmeler ve yollar yapılmıştır.
- ☞ **İkta Arazi:** Gelirleri devlet memurları ve savaşta yararlılık gösterenlere maaş karşılığı olarak verilen arazilerdir. Buna göre; ikta sahibi gelirinin bir kısmıyla atlı asker (sipahi) beslerdi.
- **İkta sisteminin faydaları:**
 - ⇒ Hazineden para harcanmadan **büyük bir ordu** oluşturulmuştur.
 - ⇒ Üst üste toprağı ekme-yenden toprağın alınması cezası ile **üretim sürekliliği** ve **artışı sağlanmıştır**.
 - ⇒ İkta sahipleri bulundukları **bölgelerin devlet adına güvenliğini** sağlamışlardır.
 - ⇒ İkta sistemi göçebe Türkmenlerin **yerleşik hayata geçmesinde** de etkili olmuştur.
- İkta topraklarının **mülkiyeti devlete, vergisi ve geliri sipahiye, toprağı işleme hakkı halka aitti**.
- İkta sahibi eğer mesleğinden ayrılır ya da men edilirse iktası elinde alınırdı. İktalar babadan oğula geçerdi. Toprak sahibi üç yıl üst üste toprağı boş bırakırsa toprak elinden alınıp başkasına verilirdi. **Amaç; üretimde sürekliliği sağlamaktır.**
- Hz. Ömer Dönemi'nden itibaren Müslümanların kullanmaya başladığı bu sistem **ilk önce** Karahanlılar tarafından uygulanmıştır. Ancak ikta topraklarından asker yetiştirme uygulamasına ise **ilk kez** Büyük Selçuklular Devleti Dönemi'nde (**Nizamülmülk**) başlanmıştır. Bu sistem Osmanlılarda "**Dirlik**" adıyla devam ettirilmiştir.
- ☞ Türk – İslam devletlerinde çiftçi toprağı kullanma hakkına sahiptir, **toprağı işleyebildiği**

sürece miras bırakabilir, ürettiği ürünün vergisini ikta sahibine verir ve haksızlığa uğradığı takdirde ikta sahibini şikâyet etme hakkına sahiptir. Ayrıca **ikta sahibi köylüyü yargılayamazdı**.

- ☞ Bununla beraber Türk – İslam devletlerinde kişiler (reaya – halk) **ev, bağ, bahçe üzerinde özel mülkiyet hakkına sahiptir**. Ancak diğer topraklar olan **otlak, yaylak, orman** ve **tarım arazileri ise devlete aittir**.

ÖRNEK SORU

Türk-İslam Devletleri'nde reaya;

- I. Otlak,
 - II. Yaylak,
 - III. Bahçe,
 - IV. Orman,
- alanlarından hangilerine sahip olup mülk edinebilmişlerdir?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) III ve IV

(1999/DMS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

İkta nedir?

- A) Selçuklularda eyaletlerdeki valilerin askerleri
- B) Selçuklularda toprakların vergi gelirlerine göre bölümlere ayrılması
- C) Türk devletlerinde sosyal hayatı düzenleyen kurallar
- D) Türk İslam devletlerinde hukuk sistemi
- E) Türk İslam sanatında bir tür

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

Hukuk

- Hukuk Sistemi 2'ye ayrılırdı;

- **Şer'i Hukuk:** İslam din kurallarına göre düzenlenmiş hukuk sistemidir. **Kadılar** Şer'i davalara bakardı ve başlarında **Kadi'l-Kudat (Kadılar Kadısı)** bulunurdu (Bağdat'ta bulunurdu). Kadıların kararları üzerinde **devletin bir yaptırım gücü yoktu**, kararları kesindi. Şer'i Hukuk'ta **evlenme, boşanma, miras, velayet, hayır işleri, nafaka, vakıflar, ticaret** ve **noterlik** gibi alanlardaki davara bakılırdı.

- **Örfi Hukuk:** Örf, adet, gelenek ve göreneklerdeki kuralların İslamiyet'e aykırı olmamak şartıyla düzenlenmesi sonucu oluşan hukuk kurallarıdır. Örfi hukuktan **Emir-i Dad** sorumluydu. Toplumun huzur ve asayişini

bozan ve kanunlara uymayanların davalarına bakardı. Bu kurum aynı zamanda "Adalet Bakanlığı" niteliğindeydi.

NOT: Emir-i Dad, gerektiğinde devlet ileri gelenlerini (vezir ve divan üyelerini) de yargılayabilirdi.

- **Askeri** davalarla **Kazasker (Kadiasker -Kadı-y Leşker)** ilgilenirdi.
- Hukuki tüm itirazlara ve ağır siyasi suçlarla ilgili davalara hükümdar başkanlığında toplanan **Divan-ı Mezalim** (Yüksek Mahkeme)'de bakılırdı. Ayrıca Sultan burada haftanın belirli günlerinde **halkın şikâyetlerini dinler ve karar verirdi**.

Dil ve Edebiyat

- İslamiyet'ten sonra Türkçeye Arapçadan ve Farsçadan kelimeler girmeye başlamıştır.
- **Karahanlılar** Dönemi'nde **resmi yazı dili Türkçe (Hakaniye Lehçesi)** olmuş ve Türk kültürüne büyük önem verilmiştir (Yazışmalarda **Uygur yazısı** kullanılmıştır.). Bu dönemde **ilk Türkçe kitaplar** basılmıştır.
- Gaznelilerde **Arapça (Resmi dil)** ve **Farsça (Bilim dili)** etkisini arttırmıştır. Halk, ordu ve saray ise Türkçe konuşuyordu. **Selçuklularda** ise **resmi yazı dili Farsça, bilim dili Arapça** olmuştur. Selçuklularda halk Türkçe konuşuyordu.
- **Harzemşahlar'da** resmi dil **Farsça, bilim dili ise Arapçaydı**. Halk da Türkçe konuşuyordu.
- **Memlükler'de** sarayda ve orduda Türkçeden başka bir dil konuşulmamıştır. Resmi dil Türkçedir.

NOT: İlk Müslüman - Türk devletlerinde dil konusunda görülen bu farklılıkların temelinde yatan sebep; **İslam dini** ve kuruldukları bölgenin **etnik yapısıdır**.

NOT: Büyük Selçuklularda Arapça ve Farsçanın etkili kullanımı, **Türkçenin gelişimini yavaşlatmıştır**. Ancak Türkçe günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bunun nedeni de; Türklerin **çok eski ve köklü bir kültüre** sahip olmaları ve **Türkçenin zengin bir dil olmasıdır**.

- İslami Türk Edebiyatı'nın **ilk örnekleri** şunlardır;
- ☛ **Yusuf Has Hacip - Kutadgu Bilig**; İdeal devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği üzerinde durulan bir siyasetnamedir (**Türk Tarihi'nin**

ilk siyasetnamesidir.) Uygur Türkçesiyle yazılmış ve **Hakani Lehçesi** kullanılmıştır. Karahanlılar Dönemi'nde yazılmıştır.

- ☛ **Kaşgarlı Mahmut - Divan-ı Lügat-it Türk: İlk Türkçe Lügat'tır**. Türk dilinin zenginliğini ve güzelliğini göstermek ve Araplara Türkçe'yi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Karahanlılar Dönemi'nde kaleme alınmıştır. Bu eser aynı zamanda **ilk Türkçe Ansiklopedi** olarak da bilinir (1069).

NOT: Divanü Lugati't-Türk'ün pek çok önemli özelliği arasında eserin ilk sayfalarında yer alan bir de harita bulunmaktadır. Bugünkü bilgimize göre bu, bir Türk'ün çizdiği **ilk dünya haritasıdır**. Kaşgarlı Mahmud, dönemindeki Türk topluluklarının hangi bölgelerde yaşadığını göstermek amacıyla çizdiği bu haritaya bazı ulusların yaşadığı bölgeleri de ekleyerek yeryüzündeki belirli bölgeleri gösteren bir dünya haritası oluşturmuştur.

- ☛ **Hoca Ahmet Yesevi - Divan-ı Hikmet (Kutlu Bilgeler Divanı)**; Dini bir eserdir. **İlk Türk mutasavvıfı** olan Yesevi'nin tasavvufi şiirlerini içermektedir. **Arap harfleriyle Türkçe yazılmış en önemli eserdir** (Türk tasavvuf edebiyatının **ilk örneğidir**). Karahanlılar döneminde yazılmıştır.

- ☛ **Edip Ahmet Yükneki - Atabet-ül Hakayık (Hakikatlerin Eşiği)**; 12. yüzyılda Uygur alfabesi ve **Hakaniye Lehçesi**'yle yazılmıştır. **Ahlak yönü ağır basan eğitici ve öğretici bir eserdir**. Bilimin yol gösterici olduğundan ve insanları üstün kılan erdemlerden bahsedilmiştir.

- Selçuklu Dönemi'nde yazılan diğer bir eser **Vezir Nizamülmülk**'ün yazdığı **Siyasetname**'dir (Selçuklu Devleti'nin **anayasası** olarak kabul edilir).
- Gazneliler Dönemi'nde İranlı şair **Firdevsi** tarafından yazılıp **Gazneli Mahmut**'a sunulan ve Farsça olarak kaleme alınan **Şehname** de bu dönemin önemli eserlerindendir (İran etkisi). Aynı zamanda bu eser **İran'ın milli destanı** olarak benimsenmiştir.
- Bu dönemde yazılan diğer eserler şunlardır; **Tarih-i Yemin** (Utbi), **Asar-ı Bakiye** (El-Biruni), **Rubailer** (Ömer Hayyam), **Kasideler** (Enveri)'dir.
- Harzemşahlar Dönemi'nde yaşamış olan **Zemahşeri'nin, Keşşaf ve Mukkaddimet-ül-Edeb** adlı gramer kitabı önemli eserlerdendir.

- Türk - İslam devletlerinde sözlü edebiyatın ilk ürünü Satuk Buğra Han Destanı'dır.
- Ayrıca Moğollar Dönemi'nde yazılan "Cengizname" de önemli eserler arasındadır.

ÖRNEK SORU

Nizam'ül-Mülk'ün Siyasetname adlı eserinin Türk İslam Tarihi'ndeki öneminin,

- I. Yazarının Selçuklu devlet yönetiminde söz sahibi olması,
II. Devlet yönetimine ilişkin bilgiler vermesi,
III. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kendi türünde yazılan ilk eser olması
durumlarının hangilerinden kaynaklandığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2010/KPSS Önlisans)

Cevap: D

Bilim

- Bilimsel çalışmalar, **Medreselerde** yapılmış ve **Dini bilimlerle, Pozitif bilimler** birlikte okutulmuştur.
- **İlk medreseler, Karahanlılar** Dönemi'nde kurulmuş ve bu dönemde **ilk defa programlı bir eğitim** verilmiştir.
- Karahanlılar Dönemi'nde birçok şehirde medreseler açılmış ve **eğitim masrafları devlet tarafından karşılanmıştır**. Yine dünya tarihinde **ilk kez burslu öğrencilik sistemi** Karahanlılar döneminde uygulanmıştır.
- Karahanlılar Dönemi'nde **Buhara, Semerkant, Balasagun** ve **Kaşgar** önemli bilim ve kültür merkezleri olmuştur.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde **ilk medrese** Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da açılmıştır.
- Bu dönemin **en yüksek medresesi** ise, Büyük Selçuklular döneminde açılan **Nizamiye Medreseleri**'dir. Bu medreselerde din bilimlerinin dışında **ilk defa** pozitif bilimlere de yer verilmiştir. Ayrıca özerk bir yapıdadır. Bu nedenle **Dünya Tarihi'nin ilk üniversitesi** olarak bilinir.
- Selçuklu sultanları **ülke genelinde medreselerin yaygınlaştırılmasına** büyük önem vermişlerdir. Bunun nedeni; yönetici ihtiyacının giderilmesi ve yetenekli öğrencilerin topluma kazandırılmak istenmesidir.
- Bununla beraber Selçuklular Dönemi'nde kurulan **"Bimaristan"**lar (Bimarhane) hem hastaların tedavi edildiği yer olarak kullanılmış hem de tıp fakültesi görevini üstlenen kurum olmuştur.

ÖRNEK SORU

Selçuklularda, medrese yapımına önem verilmesinde,

- I. İslam Dünyası'nda din bilginlerine gereksinim duyulması,
II. Genişleyen devlet yönetiminde görev alacak kişilere gerek duyulması,
III. Eğitim ve öğretime önem verilmesi
durumlarından hangileri etkili olmuştur?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2010/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Dönemi'nde;

- I. Yeni bir mezhep olan Batıniler'in vezir Nizam'ül-Mülk'ü öldürmeleri,
II. Bağdat'ta Nizamiye Medreseleri'nin kurulması,
III. Medreselerde din bilimlerinin yanında pozitif bilimlerin de okutulması,
IV. Yeni bir takvimin düzenlenmesi,
gelişmelerinden hangisi sosyal hayatı olumlu yönde etkilemiştir?
A) Yalnız IV B) I ve II C) I, II ve III
D) II, III ve IV E) I, II, III ve IV

(2000 DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Büyük Selçuklular Dönemi'ne aittir?

- A) Nizamiye Medresesi
B) Karatay Medresesi
C) Çinili Köşk
D) Muradiye Camisi
E) İshak Paşa Sarayı

(2008 KPSS/Önlisans)

Cevap: A

- İlk Müslüman Türk devletlerinde **birçok bilim adamı yetişmiş** ve önemli çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır;

- **Farabi:** Kendisi **Muallim-i Sani** (İkinci Öğretmen) olarak da bilinir. **Aristo**'nun fikirlerini **en iyi açıklayan** kişidir. Türk toplumları arasında **Pozitif bilimlerle** uğraşı Farabi ile başlamıştır. Batı'da **"Alfarabyus"** olarak tanınır. **Eserleri:** İlimlerin sınıflandırılmasını ilk defa yapan "İhsaü'l İlim (İlimlerin Tasnifi)", devlet başkanlarının vasıflarını anlatan "El-Medinetü'l Fazıla (Erdemli Kent)", musiki ile ilgili olan "Kitabü'l Musiki" adlı eserleri önemlidir.

ÖRNEK SORU

Türk-İslam dünyasında pozitif bilimler aşağıda verilen bilim adamlarından hangisi ile başlamıştır?

- A) Vasiti
- B) İbn Heysem
- C) Farabî
- D) Ömer Hayyam
- E) İbn Rüşd

(2002/KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Muallim-i Sani unvanıyla bilinen, eserleri Batı dillerine çevrilerek Avrupa bilim dünyasını etkileyen bilgin aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Farabi
- B) Gazali
- C) Harezmi
- D) Cüveyni
- E) Biruni

(2010/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

- **İbn-i Sina:** En önemli etkinliği *Tıp* alanındandır. En önemli eseri olan “*El Kanun Fi't-Tıp (Tıbbın Kanunu)*” ileriki dönemlerde Avrupa'daki okullarda Latince'ye çevrilerek okutulmuştur. Avrupa'da “*Avicenna*” diye tanınmıştır. Kan dolaşımı üzerine çalışmalar yapmıştır.
- **İbn-i Rüşd:** Felsefe, tıp ve astronomi alanında çalışmalarda bulunmuş ve ortaya koyduğu fikirle Avrupa'da *Rönesans'ın doğmasına* ve *skolastik düşüncenin yıkılmasına neden olmuştur*. Aristo'yu Batı'ya tanıtan filozoftur. Batı dünyasında “*Averreos*” olarak tanınır.
- **İmam Gazali:** İslam felsefesi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Büyük Selçuklular zamanında yaşamıştır. Nizamiye Medreseleri'nde müderrislik yapmıştır. Siyasi ve bölücü din anlayışlarıyla mücadele etmiştir. “*İhyaü'l-Ulumiddin (Din ilimlerinin yeniden yapılanması)*” **en önemli** eserlerinden biridir.
- **El Harezmi:** Dünyaca ünlü matematikçidir. Sıfır (0) sayısını bulmuştur. En ünlü eseri “*Kitabü'l Cebir Ve'l-Mukabele*”dir.
- **El Biruni:** Matematik, Fizik ve Coğrafya alanında çalışmalar yapmıştır. *Enlem* ve *boylam hesaplamalarını* yapmıştır. Dünya'nın Güneş etrafındaki dönüşünün *bir yılda gerçekleştiğini* söylemiştir. “*Asarü'l Bakiye*” adlı eserinde Asyalı milletler hakkında bilgiler vermiş ve astronomiden bahsetmiştir. **Hint Tarihi**'nde Hindistan hakkında bilgiler vermiştir. Fizik alanında **16 maddenin özgül ağırlığını** hesaplamıştır.

- **Uluğ Bey:** Astronomi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. “*Heyet Cetveli ile Yıldızların Fihristi*”ni yapmıştır. “*Zici*” adlı eseri çok ünlüdür. Semerkand'da rasathane açmıştır. Ali Kuşçu'nun hocasıdır.
- **Ömer Hayyam:** Matematik ve Astronomi ilmiyle uğraşmıştır. **Celali (Meliki) Takvimi** hazırlamıştır. Edebiyatla da uğraşmıştır, **Rubailer**i ile ünlüdür.
- **Ali Şir Nevai:** Timur Devleti zamanında yaşamıştır. Çağatay Türkçesi'nin en büyük şairi olarak bilinmektedir. Türkçe'nin Farsça'dan daha zengin olduğunu göstermek için “*Muhakemet'ül Lügateyn*” isimli eseri yazmıştır.
- **Buhari:** En ünlü hadis bilginleri arasındadır (Camii Sahih).
- **El Razi:** Kimyagerdir. Sülfirik asidi bulmuştur.
- **İbn-i Yusuf:** Sarkacı bulmuştur.
- **İslam Tarihçileri:** İranlı Taberi, Mesudi, İbn-i Haldun (Dünyaca ünlü sosyolog ve tarihçidir. *Modern tarih anlayışının temelini atmıştır.*).
- **Coğrafya Bilginleri:** İbn-i Havkal, İbn-i Batuta
- **Matematik Bilginleri:** Muhammed Bin Musa, İbn-i Ceşmit

Sanat ve Mimari

- Türk - İslam Devletleri'nde sanat, İslam dinine göre şekillenmiştir. Resim ve heykelticilik yasak olduğu için onun yerine **Mimari, Hat** (güzel yazı), **Minyatür** (çizgi resim sanatı), **Çinçilik, Tezhip** (yazı ve kitap süsleme sanatı), **Ebru** (desen sanatı), **Nakkaşlık** (yazı ve taş işleme sanatı), **Kakmacılık** (kabartma sanatı), **Oymacılık** (el oyması ve işlemeciliği), **Mücellitlik** (kitap ciltleme sanatı), **Fresco** (yaş alçı üzerine yapılan resim) gibi sanatlar gelişmiştir.
- Türk - İslam devletlerinde **en fazla gelişme gösteren** güzel sanat dalı **mimari** olmuştur.
- Bunun yanı sıra **dokumacılık, kuyumculuk, bakır işlemeciliği** de gelişmiştir.
- **İlk minyatür okulu** Selçuklu Dönemi'nde Bağdat'ta açılmıştır.
- Mimari eserlerin **en güzel örnekleri; Camiler, Türbeler** (çadırın mimariye yansımaları),

Kümbetler (iki katlı mezar), Kervansaraylar, hastaneler (Darüşşifalar) ve Medreselerdir.

- Türk – İslam Mimarisinin karakteristik özelliklerinden biri haline gelen “**Kubbe**”, şeklini eski Türk çadırlarından almıştır.
- Türk - İslam mimarisi Karahanlılar Dönemi’nde ortaya çıkmıştır. **İlk yapılar** genellikle **kerpiçten yapıldığı için** zamanımıza çok az eser gelebilmiştir.

ÖRNEK SORU

Türk-İslam mimarisinin temelleri aşağıdaki devletlerden hangisinin zamanında atılmıştır?

- A) Memlükler B) Karahanlılar C) Eyyûbiler
D) Gazneliler E) Selçuklular

(2010/KPSS Lisans)

Cevap: B

- **İlk kervansaray örneklerine (en eski kervansaraylar)** ve Gazneliler Dönemlerinde rastlanmaktadır. Selçuklularla birlikte kervansaraylar en gelişmiş şeklini alacaktır. Karahanlılar Dönemi’ndeki kervansaraylara “**Ribat**” denilmiştir.
- **İlk defa** Karahanlılar’da başlatılan “**Darüşşifa (Hastane)**” kurma faaliyetleri Selçuklular’da zirveye ulaşmıştır.
- Selçuklular Dönemi’nde, mimaride “**medrese-cami**” tarzı oluşturulmuştur. Bunun **ilk örneği, “Ulu Camii” (Mescid-i Cuma)**’dır.
- Türkler **İslam mimarisine bazı yeni unsurlar eklemişlerdir**. Bunlar; kervansaray, medrese-cami, külliye, kemer, imarethane, kümbet (iki katlı mezar), (ilk Karahanlılar), türbe (çadırın mimariye yansıması), kubbe, üst üste çift kubbe, Türk üçgeni tarzı kubbeye geçiş, silindirik ve yivli minareler, dikdörtgen ve beş köşeli mihraptır.

➤ **Selçuklu mimari eserlerini bezeyen figürler ise şunlardır;**

- ☞ Aslan, kartal ve hayvan mücadele sahneleri (Hayvan figürleri)
- ☞ Hayat ağacı, ejder ve sfenks (insan başlı, hayvan vücutlu) figürleri
- ☞ Doğa kabartmaları (Bitki motifleri), melek ve burç tasvirleri
- ☞ Oniki hayvanlı Türk-Çin takvimindeki figürler
- ☞ Hat (Yazı) sanatı

ÖRNEK SORU

- I. Bitki motifleri,
- II. Hayvan figürleri,
- III. Yazı,

Selçuklu mimarisinde yukarıdakilerden hangileri süsleme amacıyla kullanılmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2003/KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Türklerin İslam toplumuna katılmasından sonra uyguladıkları arasında değildir?

- A) Ahilik teşkilatı B) Kümbet mimarisi
C) Arap alfabesi D) Vakıf sistemi
E) Veraset sistemi

(2010/KPSS Lisans)

Cevap: E

➤ **İlk Türk - İslam devletlerine ait başlıca eserler şunlardır;**

- **Tolunoğulları:** Tolunoğlu Ahmet Camii, Ulu Camii
- **Karahanlılar:** Buranakale Hazara (Degaron) Camii, Buhara Camii, Şir Kebir Camii, Arap Ata Türbesi (Fergana - Bu dönemden kalan **en eski mimari eser**), Ayşe Bibi Türbesi, Balacı Hatun Türbesi, Ribat-ı Melik (**en eski kervansaray**), Semerkant Medresesi
- **Gazneliler:** Zafer Kuleleri, Leşker-i Bazar Ulu Camii (Afganistan), Leşker-i Bazar Sarayı, Arasü’ül Felek Camii, Beyhakiye Medreseleri (Bu döneme ait **ilk medrese**)
- **Selçuklular:**
 - ☞ Mescid-i Cuma (Ulu Camii) (İsfahan)
 - ☞ Mescid-i Cuma (Kazvin)
 - ☞ Sultan Sencer Türbesi (Merv)
 - ☞ Haydariye Mescidi
 - ☞ Tuğrul Bey Türbesi (Rey)
 - ☞ İmam-ı Gazali Türbesi (Tus)
 - ☞ Mümine Hatun Türbesi (Nahçıvan)
 - ☞ Ribat-ı Şerif (Nişabur)
 - ☞ Ribat-ı Anuşirvan
 - ☞ Nizamiye Medreseleri (Bağdat)

ÖNEMLİ HATIRLATMALAR

⇒ Toplu olarak İslamiyet’i kabul eden **ilk Türk boyu “Karluklar”**dır (751).

- ⇒ İslamiyet'i kabul eden ve resmi din olarak ilan eden **ilk Türk devleti** "**Karahanlılar**"dır. (840 - 1212)
- ⇒ Orta Asya'da **İslamiyet**'i kabul eden **ilk Türk devleti** **Karahanlılar'dır.**
- ⇒ Müslüman Türkler tarafından kurulan **ilk Türk devleti** "**Tolunoğulları**"dır. (868 - 905)
- ⇒ Karahanlılar, **yöneten** ve **yönetilenleri Türk** olan **ilk Türk - İslam devletidir.** Bu yüzden Karahanlılarda, Gazneli ve Selçuklulardaki gibi **Arap - İran etkisi yoktur.**
- ⇒ Türk - İslam Edebiyatı'nın **ilk örneği** olan, **Yusuf Has Hacib**'in yazdığı **Kutadgu Bilig (Mutluluk Veren Bilgi)** ve **Kaşgarlı Mahmut**'un yazdığı **Divan-ı Lügat-it Türk** adlı eserler Karahanlılar Dönemi'nde yazılmıştır ve Karahanlı hükümdarına sunulmuştur.
- ⇒ Karahanlılar tarihte **ilk defa** "**askeri hastane**" ve "**askeri posta teşkilatını**" kurmuşlardır.
- ⇒ İktisadi sistemini **ilk** uygulayan Karahanlılardır (Askeri iktisadi sistemini **ilk** uygulayan ise Büyük Selçuklulardır.).
- ⇒ Türk - İslam mimarisinde **ilk defa** kervansarayları Karahanlılar inşa etmişlerdir.
- ⇒ Türk - İslam mimarisinin temelleri Karahanlılar Dönemi'nde atılmıştır.
- ⇒ **İlk Türkçe siyasetname** Yusuf Has Hacib tarafından yazılan Kutadgu Bilig'dir.
- ⇒ Karahanlılar dönemi; İslamiyet öncesi Türk kültüründen Türk - İslam kültürüne geçişin **ilk** halkasıdır.
- ⇒ Mısırda kurulan **ilk** Türk - İslam Devleti Tolunoğulları'dır.
- ⇒ Mısır'da kurulan **ikinci** Türk - İslam devleti İhşitler (Akşitler)'dir.
- ⇒ Hicaz Bölgesi'ne hâkim olan **ilk** Türk devleti İhşitler (Akşitler)'dir.

NOT: Tolunoğulları ve İhşitler (Akşitler)'de yönetici ve **askeri kadro** genellikle **Türklerden** oluşmuş ise de **halk Arap** ve **Berberilerden oluşmuştur.** Bu durum **kısa sürede yıkılmalarına** neden olmuştur.

- ⇒ Afganistan'da kurulmuş **ilk** Türk devleti Gazneliler'dir.
- ⇒ İmparatorluk karakteri taşıyan **ilk** Türk - İslam Devleti Gazneliler'dir.
- ⇒ Abbasi Halifesini Şii Büveyhoğullarına karşı koruyan **ilk** Türk - İslam Devleti Gazneliler'dir (**ikinci** Türk devleti ise Büyük Selçuklulardır.).

- ⇒ **Gaznelilerin en ünlü hükümdarları** Gazneli **Sultan Mahmut**'tur (998 - 1030).

NOT: Gazneli Mahmut Türk - İslam Dünyası'nda **Hindistan'a** yapmış olduğu ve 25 yıl süren 17 seferiyle tanınmıştır (İslamiyet'i Hindistan'a yaymış (**ilk kez**) ve Kast sistemine **ilk büyük darbeyi** indirmiştir.).

- ⇒ Türk tarihinde **Sultan** ve **Padışah** ünvanını kullanan **ilk** Türk hükümdarı Gazneli Mahmut'tur.
- ⇒ Büyük Selçuklularda **ilk** parayı Tuğrul Bey bastırmıştır (Altın para - Dinar, Gümüş para - Dirhem).
- ⇒ Anadolu'ya yerleşmek amaçlı **ilk** Türk akınları Büyük Selçuklular tarafından yapılmıştır (**ilk** sefer Çağrı Bey tarafından 1015 - 1021 yılları arasında yapılmıştır.).
- ⇒ Büyük Selçuklular zamanında **ilk kez** İslam Dünyası'nın siyasi liderliği ve koruyuculuğu Türklere geçmiştir.
- ⇒ 1048 Pasinler Savaşı, Büyük Selçukluların Bizans'a karşı kazandığı **ilk** büyük zaferdir.
- ⇒ Pasinler Savaşı ile Bizans'ın direnci kırılmış ve Türkleri Anadolu'ya olan akınları yoğunluk kazanmıştır.
- ⇒ Büyük Selçukluların **ilk** başkenti Nişabur'dur.
- ⇒ Büyük Selçuklular ile Bizans arasında yapılan 1071 Malazgirt Savaşı sonucunda Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış, Anadolu'da "**Türkiye Tarihi**" başlamış ve **ilk** Türk Beylikleri kurulmuştur (Alparslan Dönemi).
- ⇒ 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kurulan **ilk** Türk Beylikleri; Danişmentliler, Saltuklular, Mengücekler, Artuklular ve Çaka Beyliği'dir.
- ⇒ **İlk İslam minyatür okulu** Bağdat'ta Büyük Selçuklu Devleti zamanında açılmıştır.
- ⇒ Büyük Selçuklu Devleti, Melikşah Dönemi'nde **en geniş** sınırlarına ulaşmış ve **en parlak** dönemini yaşamıştır.
- ⇒ Babür krallarından Şah Cihan eşi Mümtaz Mahal için Hindistan'ın Agra kentinde "**Tac Mahal**" adlı ünlü anıt mezarı yaptırmıştır.
- ⇒ Moğolları durdurabilen **ilk** devlet ve dört savaşta da yenebilen **tek** devlet Memlükler'dir (1260 Ayn Calut, 1277 Elbistan, 1282 Humus ve 1303 Merc-i Suffar savaşları).
- ⇒ Saltanatla yönetilmeyen **tek** devlet Memlükler'dir (Memlük sultanları komutanlar arasından seçimle belirlenirdi.).

ÇIKMIŞ SORULAR

1. Türk - İslam dünyasında pozitif bilimlere aşağıda verilen bilim adamlarından hangisi ile başlamıştır?

A) Ömer Hayyam
B) Farabi
C) İbn-i Rüşd
D) Uluğ Bey
E) İdris-i Bitlisi

(2002 - KPSS)

2. Türk - İslam devletlerinde köyde yaşayan reaya ile ilgili olarak;

I. Ürün üzerinden vergi vermesi
II. Elindeki toprağa, işleyebildiği sürece sahip olması
III. Ölüm halinde erkek evlada miras bırakabilmesi
uygulamalarından hangisi yada hangileri doğrudur?
A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) II ve III
E) I,II ve III

(1999 - DMS)

3. Karahanlılarda Hassa Ordusu küçük yaşta esir edilen veya para ile satın alınan gençlerden oluşturulurdu.
Hassa ordusunun oluşturulma biçiminin Osmanlılarda aşağıdakilerden hangisinde temel olduğu savunulabilir?

A) İltizam sistemine
B) Tımar sistemine
C) Devşirme sistemine
D) Eyalet sistemine
E) Merkezi devlet sistemine

(1999 - DMS)

4. Aşağıdaki Türk - İslam devletlerinden hangisinde, hükümdar din işlerini halifeye bırakarak devlet işlerini ise tümüyle kendi üzerine almakla bu eski Türk devlet geleneğini başlatmıştır?

A) Memluklular
B) Osmanlılar
C) Gazneliler
D) Selçuklular
E) Karahanlılar

(1999 - DMS)

5. Türk - İslam devletlerinde reaya;

I. Otlak
II. Yaylak
III. Bahçe
IV. Orman

alanlarından hangilerine sahip olup mülk edinebilmiştir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) III ve IV

(1999 - DMS)

- 6.

I. Bitki motifleri
II. Hayvan figürleri
III. Yazı türleri

Selçuklu mimarisinde yukarıdakilerden hangileri süsleme amacıyla kullanılmıştır?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) II ve III
E) I, II ve III

(2003 - KPSS)

7. Aşağıdakilerden hangisi Türk - İslam devletlerinde görülen toprak yönetimi ile ilgili bir kavram değildir?

A) İkta
B) Has
C) Zeamet
D) Ulak
E) Yurtluk

(2005 - KPSS)

8. Türk - İslam mimarisinde çeşitli amaçlara hizmet eden yapı topluluğuna verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kümbet
B) Han
C) Medrese
D) Külliye
E) Camii

(1999 - DMS)

9. Türk mimarisinde,

- I. Külliye
- II. Medrese
- III. Kumbet

türü yapılarından hangileri “anıtmezar” niteliğindedir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) II ve III
- E) I ve III

(2003 - KPSS)

10. İktâ nedir?

- A) Selçuklularda eyaletlerdeki valilerin askerleri
- B) Selçuklularda toprakların vergi gelirlerine göre bölümlere ayrılması
- C) Türk devletlerinde sosyal hayatı düzenleyen kurallar
- D) Türk İslam devletlerinde hukuk sistemi
- E) Türk İslam sanatında bir tür

(2006 - KPSS / Ortaöğr.)

11. İslam hukukuna göre, herhangi bir kişinin mülklerinin veya gelirlerinin bir kısmının kamu yararı için süresiz olarak kullanılması sistemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İltizam
- B) Dirlik
- C) Vakıf
- D) Devşirme
- E) Öşür

(2007 - KPSS / Lisans)

12. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Dönemi'nde;

- I. Yeni bir mezhep olan Bâtınîlerin vezir Nizamülmük'ü öldürmeleri,
 - II. Bağdat'ta Nizamiye Medreseleri'nin kurulması,
 - III. Medreselerde din bilimlerinin yanında pozitif bilimlerinin de okutulması,
 - IV. Yeni bir takvimin düzenlenmesi,
- gelişmelerinden hangisi sosyal hayatı olumlu yönde etkilemiştir?**

- A) Yalnız IV
- B) I ve II
- C) I, II ve III
- D) II, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

(2000 - DMS)

13. Aşağıdakilerden hangisi, Türk İslam Devletlerinde hükümdarlık sembollerinden biri değildir?

- A) Hilat (giysi)
- B) Asa
- C) Bayrak (alem)
- D) Çetr (saltanat şemsiyesi)
- E) Ok

(2008 - KPSS/Önlisans)

14. Aşağıdakilerden hangisi, Büyük Selçuklular Dönemi'ne aittir?

- A) Nizamiye Medresesi
- B) Karatay Medresesi
- C) Çinili Köşk
- D) Muradiye Camisi
- E) İshak Paşa Sarayı

(2008 - KPSS/Önlisans)

15. Türklerin İslamiyet'e geçmeleriyle aşağıdakilerden hangisi kültürel hayatlarında bir sanat kolu oluşturacak derecede önem kazanmıştır?

- A) Hat
- B) Maden işçiliği
- C) Heykel
- D) Oyma
- E) Dokuma

(2009 - KPSS)

CEVAPLAR

1. B 2. E 3. C 4. D 5. C 6. E 7. D 8. D 9. C
10. A 11. C 12. D 13. E 14. A 15. A

TÜRKİYE TARİHİ**ANADOLU'YA YAPILAN İLK TÜRK AKINLARI**

- Anadolu'ya **ilk Türk akınları**, Avrupa Hunları tarafından yapılmıştır (395 -398).
- Anadolu'ya **ikinci Türk akınları** ise Sibir (Sabar) Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir (516).
- Anadolu'ya **üçüncü Türk akınları** ise Abbasilere bağlı **Müslüman Türk komutanları** tarafından Bizans'a yönelik yapılmıştır.
- Anadolu'ya yapılan bu akınlar keşif amaçlı olup **yerleşme amacı taşımamaktadır**. Anadolu'yu **Türk vatanı** haline getirenler ise **Oğuz Türkleridir**.
- Anadolu'yu yurt edinmek amacıyla keşif ve yıpratmaya yönelik akınları başlatan; Büyük Selçuklu liderlerinden **Çağrı Bey**'dir (1015 - 1021).
- **Çağrı Bey**'in bu akınları sonucunda **Anadolu'nun Türklere uygun bir coğrafya olduğu** anlaşılmıştır.
- **1040 Dandanakan Savaşı** sonrasında Anadolu'ya düzenlenen akınlar daha da artmıştır.
- Çağrı Bey'den sonra Büyük Selçuklu hükümdarı **Tuğrul Bey** tarafından Selçuklu prensleri **İbrahim Yinal** ve **Kutalmış** Anadolu'nun fethi için görevlendirilmişlerdir. Bu amaçla yapılan akınlar **Selçuklular** ile **Bizans - Gürcü kuvvetlerini karşı karşıya**

getirmiştir. İki taraf arasında yapılan 1048 Pasinler Savaşı sonucunda Bizans yenilmiş ve Türklerin Anadolu'daki etkinliği iyice artmıştır (Anadolu'da Bizans'la yapılan ilk savaş).

NOT: Malazgirt'e kadar Anadolu'ya yapılan Türk akınlarının amacı; keşif ve Bizans'ı yıpratmaya yöneliktir.

- Türkleri Anadolu'dan atmak isteyen Bizans ile Selçuklular arasında yapılan **1071 Malazgirt Savaşı** sonucunda Bizans'ın direnci kırılmış ve Türkler kısa sürede Ege sahillerine kadar ulaşmayı başarmışlardır.
- Bu zaferin kazanılmasında Bizans ordusundaki Uz ve Peçenek Türklerinin Selçuklu ordusu tarafına geçmelerinin etkisi büyüktür.

➤ 1071 Malazgirt Savaşı Sonucunda;

- ⇒ Türklere Anadolu'nun kapıları açılmıştır.
- ⇒ Türklerde Anadolu'yu yurt edinme düşüncesi hâkim olmuştur.
- ⇒ Türkler Anadolu topraklarına yerleşmeye başlamışlardır.
- ⇒ Orta Asya'daki Türk boyları Anadolu'ya gelmeye başlamışlardır.
- ⇒ Bizans'ın çağrısıyla Haçlı Seferlerinin düzenlenmesine neden olmuştur.
- ⇒ Anadolu'da ilk Türk Beylikleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

- Böylece XI. yüzyılda başlamış olan Türkiye Tarihi 5 bölüme ayrılarak incelenmektedir;

☛ I. Beylikler Dönemi

☛ Anadolu (Türkiye) Selçuklu Dönemi (1077 - 1308)

☛ II. Beylikler Dönemi

☛ Osmanlı Devleti Dönemi (1299 - 1922)

☛ Türkiye Cumhuriyeti Dönemi (1923-)

I. BEYLİKLER DÖNEMİ

- 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra yapılan antlaşmaya Bizans'ın yeni yönetimi uymayınca Sultan Alparslan komutanlarına Anadolu'nun tamamen fethedilmesini ve fethettikleri yerlerde Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı beylikler kurmalarını emretmiştir.
- Bu durum Anadolu'nun hızlı bir şekilde fethedilmesini sağlasa da devletin feodal bir yapı içerisine girmesine neden olmuştur.
- Selçuklu komutanları fethettikleri topraklarda devlete bağlı beylik kurmalarına rağmen

Melikşah'ın ölümünden sonra başlayan taht kavgaları sırasında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (1092 - 1117).

- Bu beylikler şunlardır; Danişmentliler, Saltuklular, Artuklular, Mengücekliler ve Çaka Beyliği'dir.

1) Saltuklular (1072 - 1202)

- Ebu'l Kasım Saltuk tarafından Erzurum ve çevresinde kurulmuştur.
- Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir.
- Gürcülere ve Haçlılara karşı başarılı mücadeleler vermişlerdir.
- Anadolu Selçuklu Sultanı Rükneddin Süleyman Şah tarafından yıkılmışlardır.

2) Danişmentliler (1080 - 1178)

- Melikşah'ın komutanlarından Danişmentoğlu Ahmet Gazi tarafından Sivas merkez olmak üzere kuruldu.
- Kayseri, Tokat ve Amasya'ya kadar sınırlarını genişletmişlerdir.
- Haçlılar ve Bizans'a karşı mücadele etmişlerdir. Haçlılarla yapılan savaşları anlatan "Danişmendname Destanı" günümüze kadar gelmiştir.
- Kısa sürede Anadolu'daki ilk Türk Beylikleri içerisinde en güçlüsü haline gelmiştir.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nin Anadolu Türk Birliği'ni sağlama konusundaki en büyük rakibi olmuştur.
- Anadolu'da ilk medreseyi Niksar'da kurmuşlardır (Yağubasan Medreseleri).
- Anadolu da kurulan ilk uç teşkilatıdır.
- Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan tarafından yıkılmışlardır.

3) Mengücekliler (1080 - 1228)

- Mengücek Gazi tarafından Erzincan, Kemah ve Divriği dolaylarında kurulmuştur.
- Bizans ve Gürcülere karşı başarılı savaşlar yapmışlardır.
- Anadolu Selçuklu sultanı I. Alâeddin Keykubat tarafından yıkılmışlardır.

4) Artuklular (1102 - 1409)

- Selçuklu komutanlarından Artuk Bey tarafından Mardin ve çevresinde kurulmuştur.
- Daha sonra Hasankeyf (Diyarbakır), Mardin ve Harput olmak üzere üç kol halinde yaşamışlardır.

- Hasankeyf kolu Haçlılarla mücadele etmiştir, Eyyubiler tarafından yıkılmıştır. Mardin kolu **Haçlılarla mücadele** etmiş, Karakoyunlular tarafından yıkılmıştır. Harput kolu Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.
- Anadolu'da **ilk köprüleri** yapan beyliktir (Malabadi Köprüsü).

5) Çaka Beyliği (1081 - 1093)

- Çaka Bey tarafından İzmir'de kurulmuştur.
- **İlk denizci Türk beyliğidir.** Çaka Bey de **ilk Türk denizcisidir.**
- Türk Deniz Kuvvetleri'nin **kuruluş tarihi** Çaka Beyliği ile başlar.
- Türk Tarihi'nde denizcilik faaliyetlerinin bu kadar geç başlamasının nedeni; Türklerin daha önce **denize kıyı coğrafyalarda egemenlik kuramamış olmalarıdır.**
- Çaka Bey kurduğu donanma ile Bizans ile mücadele etmiş ancak Bizans'ın kışkırtmaları sonucu Anadolu Selçuklu Sultanı **I. Kılıç Arslan** tarafından öldürülmüştür, toprakları da Bizans'ın eline geçmiştir.
- Türk - İslam Tarihi'nde İstanbul'u kuşatan **ilk Türk hükümdarı** Çaka Bey'dir.
- Batı Anadolu'da **ilk Türk hâkimiyeti** bu beylikle başlamış ve 12 yıl sürmüştür. Çaka Beyliği'nin yıkılışı **Türk denizciliğinin gelişmesini 150 yıl geciktirmiştir.**

NOT: Bu dönemde bu beyliklerden başka Anadolu'da Ahlat ve çevresinde **Sökmenliler (Ahlatşahlar)**, Bitlis ve Erzen'de **Dilmaçoğulları**, Diyarbakır'da **İnaloğulları** (Yınaloğulları), Harput'ta **Çubukoğulları**, Denizli ve Ladik dolaylarında **İnançoğulları** ile Efes ve çevresinde **Tanrıvermişoğulları** adlı beylikler de kurulmuştur.

ÖRNEK SORU

Türk denizciliğinin Anadolu Selçuklu Dönemi'ne kadar gelişmemesinde başlıca etken aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Devletin egemenlik anlayışı
- B) Ülke topraklarının coğrafi konumu
- C) Komşularının güçlü olması
- D) Devletin ekonomik yapısı
- E) Sınırlarının geniş olması

(1999/DMS)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde yaşamış ilk Türk denizcisi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Artuk Bey B) Çağrı Bey C) Tutuş
- D) Süleymanşah E) Çaka Bey

(2003/KPSS)
Cevap: E

➤ I. Beylikler Dönemi Eserleri

☛ Saltuklular Dönemi Eserleri

- ✓ Erzurum Kale Camii
- ✓ Erzurum Ulu Camii
- ✓ Erzurum Tepsi Minare (Saat Kulesi)
- ✓ Erzurum (Tercan) Mama Hatun Kervansarayı ve Kümbeti
- ✓ Erzurum Emir Saltuk Kümbeti (Anadolu'nun en eski anıtsal mezar yapısıdır.)

☛ Mengücekliler Dönemi Eserleri

- ✓ Divriği (Sivas) Ulu Camii (Hat işlemleriyle **ünlü bir eserdir.**)
- ✓ Divriği Külliyesi
- ✓ Divriği Sitte Melik Kümbeti
- ✓ Divriği Turan Melik Darüşşifası
- ✓ Divriği Kale Camii
- ✓ Kemah Sultan Melik Kümbeti
- ✓ Kayıtbay Camii

☛ Artuklular Dönemi Eserleri

- ✓ Diyarbakır Artuklu Sarayı
- ✓ Silvan (Meyyafarkin) Ulu Camii
- ✓ Mardin Ulu Camii
- ✓ Harput Ulu Camii
- ✓ Mardin - Dunaysır (Kızıltepe) Ulu Camii
- ✓ Urfa Ulu Camii
- ✓ Malabadi Köprüsü

ÖRNEK SORU

Batman yakınındaki Hasankeyf'te aşağıdakilerden hangisine ait eserler bulunmaktadır?

- A) Artukoğulları
- B) Germiyanogulları
- C) Karamanoğulları
- D) Candaroğulları
- E) Aydınoğulları

(2006/KPSS Lisans)
Cevap: A

☛ **Danışmentliler Dönemi Eserleri**

- ✓ Tokat ve Niksar Yağlıbasan Medreseleri (**Anadolu'daki ilk medrese**)
- ✓ Niksar Ulu Camii
- ✓ Kayseri Ulu Camii
- ✓ Kayseri Güllük Camii
- ✓ Kayseri Melik Danışment Gazi Kümbeti
- ✓ Emir Gazi Kümbeti
- ✓ Amasya Fethiye Camii

İlk Türk Beylikleri'nin Ortak Özellikleri

- ✓ Malazgirt Savaşı sonrası **Alparslan'ın fetih politikası** sonucunda kurulmuşlardır.
- ✓ Anadolu'nun **Türkleşmesi** ve **İslamlaşması** sürecini hızlandırmışlardır.
- ✓ Fetihleri arttırmışlar ve yer isimlerini **Türkçeleştirmişlerdir**.
- ✓ Anadolu'ya **kalıcı kültür** ve **sanat eserleri** bırakmışlardır.
- ✓ Bir kısmı **Haçlılara karşı başarılı** mücadeleler vermiştir.
- ✓ Anadolu Selçuklu Devleti tarafından **Anadolu Türk Siyasi Birliği'ni sağlamak amacıyla** yıkılmışlardır.

KÜLTÜR VE MEDENİYET

Devlet Yönetimi

- Anadolu Selçuklu Devleti'nin devlet yönetimi, temelde **Büyük Selçuklular ile aynıdır**.
- Beylikler ise, Selçukluları taklit ederek daha küçük ölçülerde de olsa kurumlarını oluşturmuşlardır.
- Daha önceki Türk devletlerinde de görüldüğü üzere, **"Devlet hükümdar ailesinin (Hanedanın) ortak malıdır"** anlayışı hâkimdi. Bu anlayış sık sık **taht kavgalarına neden olmuştur**.
- Ancak Anadolu Selçukluları, Anadolu coğrafyasının bir bütün olması sayesinde **merkeziyetçi bir yönetim anlayışı** oluşturmaya çalışmışlardır.
- Şehzadeler (melikler), çeşitli bölgelerde atabeylerin denetiminde eğitilir ve yöneticilik yaparlardı. Amaç **meliklerin yönetim tecrübesi kazanmasını sağlamaktır**.
- Büyük Selçuklularda görülen, **Meliklerin (Şehzadelerin) kendi adlarına para bastırma, ordu kurma ve savaş açma** gibi yetkileri **Anadolu Selçukluları'nda kısıtlanmıştır**. Bunun nedeni **merkezi otoriteyi korumaktır**.
- Anadolu Selçuklularında sultanlar, güçlerinin büyüklüğünü yansıtmaları için Keykubat,

Keyhüsrev, Keykavus gibi eski **İran hükümdarlarının adlarını lakap olarak kullanmışlardır**.

- Hükümdarlar **"Sultan"** ünvanını taşıyordu. Bunun yanında **Rükneddin, Keykubat, Sultan-ı Azam, Sultan-ı Galip, Emir'ül Müminin, İzzeddin, İmameddin, Alaaddin, Gıyaseddin** ünvanlarını da kullanmışlardır.
- Hükümdarlık sembolleri; Ünvan ve lakaplar, para (sikke), tuğra, sancak, nevbet (bando - davul), otağ, saray, taht, taç, hutbe, tuğ, sikke (para), yüzük v.s.'dir.
- Ayrıca hükümdarlar Abbasi halifesinden **menşur (onay)** alırlardı.
- Anadolu Selçuklu Devleti'nde hükümdarların **yetkileri sınırsız değildi** (töre ve din kurallarına uymak zorundaydı.).
- Devlet işleri **Divan-ı Saltanat** adı verilen **Büyük Divan'da (Divan-ı Ali)** görüşülmüştür. Bu divan hükümdar ya da **"vezir"** başkanlığında toplanır ve güvenliğinden **"Emir-i Şemşir"** sorumluydu. Divana; İnşa, arz, işraf, istifa divanlarının başkanları katılma hakkına sahiptiler.

➤ **Büyük Divana bağlı olarak;**

- ⇒ Hükümdar başkentte olmadığı zaman devlet işlerinin **naiblerce (naib-i sultan - vekil)** yürütüldüğü **Niyabet-i Saltanat Divanı**,
- ⇒ Mali işlere bakan **Divan-ı İstivfa**,
- ⇒ Yönetimle ilgili işleri denetleyen **Divan-ı İşraf**,
- ⇒ İç ve dış yazışmaları düzenleyen; hükümdarın nişan ve tuğrasını çeken **Divan-ı Tuğra**,
- ⇒ Askeri işlerin görüldüğü **Divan-ı Arız** bulunmaktaydı.

➤ **Divan-ı Ali üyeleri şunlardı;**

- **Vezir:** Hükümdarlardan sonra gelen **en yetkili** kişiydi.
- **Naib:** Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işlerine vekâlet ederdi.
- **Pervaneci:** Arazi defterlerini tutar, iktaların dağıtımını yapardı. Ayrıca devletin istihbarat teşkilatından sorumludur.
- **Müstevfi:** Mali işlerden sorumludur.
- **Tuğracı - Münşi:** Yazışmaları yürütür, sultanın emir ve fermanlarına tuğra çekerdi.
- **Müşrif:** İdari ve mali teftiş yapardı.
- **Emir-i Arız:** Ordunun maaş ve ihtiyaçlarına bakardı.
- Adalet işlerinden **Emir-i Dad** sorumludur. Soruşturma ve tutuklamalara bakardı.

Kararlarında bağımsız olabilmesi için Divan-ı Ali'ye dahil edilmemiştir. (*Adalet Bakanı*).

- Anadolu Selçuklularında Divan-ı Saltanat'tan başka *Meşveret Meclisi* de bulunurdu. Bu mecliste, hükümdar olacak kişilerin belirlenmesinden, devletin iç ve dış politikalarına kadar pek çok konu görüşülürdü.

Ülke Yönetimi

- Ülke bazı idari bölümlere ayrılmıştı;
- ☞ Meliklerin Yönettiği Eyaletler: Yanlarına tecrübeli bir devlet adamı (*Atabey*) verilerek gönderilirdi. Doğrudan hükümdara bağlıydılar.
- ☞ Divan'a Bağlı Eyaletler: Divan tarafından görevlendirilen *yüksek rütbeli komutanlar* tarafından yönetilirdi. Bunlara *Emir-i Sipehsalar (Subaşı)* denilirdi.
- ☞ Uç Eyaletleri: Bizans sınırında bulunan bu eyaletleri, merkeze bağlı kalmak şartıyla *Türkmen Beyleri* yönetirdi.
- ⇒ Bunların dışında şehirlerde güvenlik işlerinden sorumlu askeri yöneticiler olan *Subaşılar* ve adalet işlerinden sorumlu *Kadılar* bulunmaktaydı.
- ⇒ Ayrıca yönetim alanında askeri vali olan *Şihne* (önemli şehir merkezlerinde bulunurdu), belediye işlerine bakan *Muhtesip* adlı görevliler de şehirlerde görev yapardı.
- ⇒ Beyliklerde ise hükümdarın temsilcisi olan iki yetkili bulunurdu. "*Mirliva*" adlı kişiler siyasi, "*Kadı*" ise yargı alanında yetkiliydi.

Ordu ve Donanma

- Ordu 3 bölümden oluşurdu;
- ⇒ Guleman-ı Saray (Hassa Ordusu): Devşirme usulüne göre oluşturulan merkez ordusudur. Devletten üç ayda bir maaş alırlardı (Kapıkulu Teşkilatı). Bu bölümdeki askerler *Gulamhane* denilen kışlalarda yetiştirilirdi.
- ⇒ İkta Askerleri (Tımarlı Sipahiler): Ordunun *en kalabalık* bölümünü oluştururlardı. Tamamen *Türklerden oluşan* bu askerlerin hepsi *süvari*di. Devletten maaş almazlar, bütün ihtiyaçları ikta sahiplerince karşılanırdı.
- ⇒ Türkmenler ve Yardımcı Kuvvetler: *Uç bölgelerinde (sınırlarda)* daima savaşa hazır

durumda olan Türkmen aşiretleri ile bağlı beylik ve devletlerden gelen askerlerden oluşturulurdu.

- Ayrıca savaş zamanlarında ihtiyaç olursa, geçici olarak *ücretli asker* de (*Fecr-i Has*) toplanırdı.
- Ordunun *başkomutanı* Sultandır. O olmadığı zamanlarda başkomutanlığı *Vezir* veya *Beylerbeyi (Emir'ül-Ümera)* üstlenirdi.
- Diğer ordu komutanlarına *subaşı (sipehsalar, serleşker)* denirdi.
- Türkiye Selçukluları donanmaya önem vermişlerdir. *Antalya, Alanya, Sinop* ve *Samsun'da tersaneler* inşa edilmiş ve *donanmalar* kurulmuştu.
- Donanma komutanlarına "*Reis'ül-Bahr*" veya "*Melikü's-Sevahl*" denirdi (*Deniz Kuvvetleri Komutanı*).

NOT: Anadolu beyliklerinin ordu teşkilatında Selçuklu askeri teşkilatının etkisi görülmekteydi. Ancak *Dulkadiroğulları* ve *Ramazanoğulları* Beyliklerinde diğerlerinden farklı olarak Memlüklerin etkisi görülmekteydi.

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki Türk devletlerinden hangisi donanmaya önem vermiş ve tersaneler kurmuştur?

- A) Büyük Selçuklular
- B) Anadolu Selçukluları
- C) Karahanlılar
- D) Gazneliler
- E) Harzemşahlar

(2010-KPSS Önlisans)
Cevap: B

Toprak Sistemi

- Toprak, *devletin malı olup (Miri Arazi)*, kullanma hakkı halka aitti. Kullanış amacına göre toprak, dört bölüme ayrılmıştı;
- ⇒ *Has Arazi:* Geliri hükümdara ait topraklardı.
- ⇒ *Dirlık (İkta) Arazi:* Ordu mensupları ve devlet memurlarına hizmet ve maaş karşılığı olarak verilen arazilerdi.
- ⇒ *Mülk Arazi:* Üstün hizmetleri görülen devlet adamlarına verildi. Bu toprağa sahip olanlar tam bir tasarruf hakkına sahipti. Devredebilir, satabilir veya miras bırakabilirdi.
- ⇒ *Vakıf Arazi:* Geliri hayır hizmetleri ve ilmi kuruluşların masraflarına ayrılmış arazilerdi. Vakıf arazisinin gelir ve giderlerini düzenleyen kişiye "*Mütevelli*" adı verildi.

Hukuk

- Adli teşkilat bütün beyliklerde ve Anadolu Selçuklu Devletinde “**Şer’i**” ve “**Örfi**” olarak ikiye ayrılmıştır.
- **Kadılar** Şer’i davalara bakardı ve başlarında **Kadi’l-Kudat (Kadılar Kadısı)** yer alırdı (Konya’da bulunurdu).
- Örfi hukuktan **Emir-i Dad** sorumluydu. Toplumun huzur ve asayişini bozan ve kanunlara uymayanların davalarına bakardı. Bu kurum aynı zamanda “**Adalet Bakanlığı**” niteliğindedir.
- Emir-i Dad, gerektiğinde devlet ileri gelenlerini (**vezir ve divan üyelerini**) de yargılayabilirdi.
- **Askeri** davalarla **Kazasker (Kadıasker / Kadı-ı Leşker)** ilgilenirdi.
- **Divan-ı Mezalim** adlı **yüksek mahkemeye** Sultan başkanlık eder ve ağır siyasi suçlara bakardı.

Ekonomi

- Ekonomik uğraşları tarım, hayvancılık, zanaat, dokumacılık, dericilik, madencilik, sanayi ve ticaretten oluşan ülke ekonomisinde **en çok ticaret** belirleyici olmuştur.
- Zanaatkârlar, aralarında **dayanışmayı** sağlamak için **Ahilik** teşkilatını kurmuşlardır. Her esnaf kendi mesleğiyle ilgili **esnaf loncasına** üye olmuştur.
- Ahi teşkilatının temelleri 12. yy’da Abbasiler zamanında düzenlenen “**fütüvvet**” teşkilatına kadar uzanır. Anadolu Ahiliğinin kurucusu Ahi Evran’dır (Osmanlı’daki adı “**Lonca**”dır.).
- Ahi teşkilatının görevleri; aynı meslekten olan üyeler arasında dayanışmayı sağlamak, üyeleri eğitmek, üretimde kalite ve standardı yükseltmek ve denetlemek, sosyal adaleti sağlamak, **Narh** sistemiyle fiyatları kontrol altında tutmak, devletle esnaf arasındaki ilişkileri düzenlemektir.

NOT: Ahilik teşkilatının **vergi toplamak** ve **esnaflar arasındaki davalara bakmak gibi görevleri yoktur.** Ayrıca **gayrimüslimler bu teşkilata üye olamazlardı.**

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Ahi topluluğu olarak örgütlenmiştir?

- A) Esnaf B) Kadı C) Müderris
D) Sipahi E) Melik
(1999/DMS)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Anadolu Selçuklu Devleti’nde şehirlerin ekonomik hayatında önemli yere sahip olan teşkilatlanma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ayanlar B) Ahiler C) Ulema
D) Memurlar E) Kapıkulu Askerleri
(1999/DMS)
Cevap: B

- Ticareti geliştirmek **devletin temel politikası** haline gelmişti. Bu dönemde **Anadolu uluslararası bir ticaret merkezi** olmuştur.
- En çok ticaret yapılan ülkeler **Bizans, İran, Venedik, Ceneviz** ve **Arap ülkeleri** idi. Çeşitli tarım ürünleri ile birlikte, yün, tiftik, ipek, halı, kilim ve deri satılırdı. Ayrıca koyun, sığır, at gibi hayvanlar ve şap, tuz, demir, bakır ve gümüş gibi maddeler alınır ve satılırdı.

Anadolu Selçukluları ticareti geliştirmek için;

- Anadolu’nun çeşitli yerlerine **kervan yolları** açmışlardır.
- Tüccarların ücretsiz olarak konaklayabilmeleri için ticaret yolları üzerinde **kervansaraylar** yapmışlardır.
- Yabancılar **düşük gümrük vergisi** almışlardır.
- Tüccarların mallarına devlet garantisi koymuşlardır (**Sigorta sistemi**).
- Ticari amaçlı fetihler yapmışlardır (**Sinop, Antalya, Suğdak, Alanya’nın fethi** gibi).
- Çeşitli devletlerle **ticaret antlaşmaları** imzalamışlardır.
- Yabancı tüccarları **Antalya, Konya, Kayseri ve Sivas gibi şehirlere;** Türk tüccarları ise **gayrimüslim memleketlerine yerleştirmişlerdir.**

- Ayrıca Müslüman çiftçilerden alınan **Öşür**, Hristiyan çiftçilerden alınan **Haraç**, gayrimüslim erkeklerden alınan **Cizye, Ağnam** (hayvan vergisi), **Bac** (pazar yeri vergisi), **liman, gümrük, maden, tuzla, orman gelirleri, ganimet** ve **hediyeler** de devletin önemli gelir kaynakları arasındaydı.

- Anadolu Selçuklu’da iki türlü hazine vardı; **Hazine-i Amire** (Devlet hazinesi), **Hazine-i Hassa** (Hükümdarın şahsına ait hazine).

- Türkler Anadolu’ya geldiklerinde bir süre yerli halkın kullandığı Bizans parasını kullanmak zorunda kaldı. **İlk Selçuklu paraları** önce bakır sonra gümüş ve altından basıldı. Gümüş paraya **dirhem**, altın paraya **dinar** demişlerdir. **İlk para** Sultan Mesut tarafından bastırılan bakır paradır (ekonomik bağımsızlık

kazanılmıştır.). İlk altın paralar II. Kılıçarslan tarafından 13.yy'da bastırılmıştır (ekonominin çok güçlü olduğunu gösterir.).

Sosyal Hayat

- Halk **şehirli, köylü** ve **göçebe** olmak üzere üçe ayrılıyordu.
- Anadolu Selçukluları bünyelerinde farklı milletten ve dinden olan insanları **hoşgörüyle** barındırmışlar ve onları huzur içinde yaşatmışlardır.
- Uygulanan **iskân siyasetiyle** Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sağlanmıştır.
- Yerleşik hayata geçen Türkmenler üzerinde başta **Ahilik** (Ahi Evran) olmak üzere **Babailik** (Baba İlyas), **Bektaşilik** (Hacı Bektaş Veli), **Ekberilik** (Sadrettin Konevi), **Mevlevilik** (Mevlana), **Kadirilik** (Abdülkadir Geylani), **Kübrevilik** (Şeyh Necmettin Kübra), **Yesevilik** (Ahmet Yesevi'nin takipçileri) ve **Rufailik** gibi tarikatlar etkili olmuştur.
- Bu tarikatlar, fetihlerde önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Fetih hareketlerinde, **"baba, abdal, alp - eren ve ahilerin"** önemli rolü bulunmaktadır.
- Tarikatlar dışında faaliyet gösteren dini nitelikli örgütler; **Abdalan-ı Rum** (Anadolu dervişleri teşkilatı), **Bacıyan-ı Rum** (Anadolu kadınları teşkilatı), **Gaziyan-ı Rum** (Gaziler teşkilatı), **Feteyan-ı Rum** (Gençler teşkilatı)'dur.
- Anadolu da **"Tasavvuf"** anlayışı bu dönemde ortaya çıkmış ve bu anlayışa paralel olarak Anadolu'nun birçok yerinde **tekke ve zaviyeler** açılmıştır.

Yazı - Bilim - Kültür ve Edebiyat

- Anadolu Selçukluları **resmi devlet dili** ve **edebiyat dili** olarak **Farsça'yı, bilim dili** olarak da medreselerde **Arapça'yı** kullanmışlardır. **Saray ve orduda ise Türkçe** konuşulmaktaydı.

NOT: Farsça'nın resmi dil olarak kullanılmasının nedenleri; yüksek derecedeki devlet memurlarının Fars (İran) asıllı olması ve Farsça'nın işlek ve yaygın bir dil olmasıdır. Bu durum **Türk kültürüne ve diline zarar vermiştir.**

ÖRNEK SORU

Anadolu Selçuklu Devleti'nde edebi dil Farsça, bilim dili Arapçadır. Saray, ordu ve halk ise Türkçe konuşurdu.

Bu durum, aşağıdakilerden hangisinin göstergesidir?

- A) Ülkede çok sayıda etnik grup bulunduğunun
- B) Türkçede Farsça sözcüklerin Arapça sözcüklerden daha fazla olduğunun
- C) Yönetim-halk kopukluğunun olduğunun
- D) Bilimsel çalışmaların hız kazandığının
- E) Türkçenin yaygın olarak kullanıldığının

(2000/DMS)

Cevap: C

- Beyliklerde ve Türkmenler arasında **her alanda Türkçe** kullanılmıştır.
- Beylikler döneminde **Karamanoğlu Mehmet Bey** 13 Mayıs 1277'de yayınladığı fermanla **"Bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta ve meydanda Türkçe'den başka dil kullanılmaya"** diyerek herkesi Türkçe konuşmaya yöneltmiştir (**İlk kez Türkçe, Anadolu'da resmi dil olmuştur.**).

ÖRNEK SORU

- I. Samanoğulları,
- II. Karamanoğulları,
- III. Büyük Selçuklular,

Yukarıdaki devletlerden hangilerinin resmî dili Türkçeydi?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2007/KPSS)

Cevap: B

- Bunların beraber Moğol istilasından kaçıp Anadolu'ya gelen birçok şair, yazar ve bilim adamı **Anadolu'da Türk dilinin yaygınlaştırılmasında** etkili olmuşlardır.
- XII. ve XIII. yüzyıl Anadolu düşünce hayatının önemli isimleri olan **Âşık Paşa, Yunus Emre, Sadrettin Konevi** ve **Nesimi** gibi şahsiyetler **her alanda Türkçeyi** kullanmışlardır.
- Anadolu Türkçesi'nin **ilk eserlerini Ahmed Fakih, Sultan Veled, Şeyyad Hamza ve Yunus Emre** vermiştir. Bu nedenle özellikle beylikler ve Türkmenler **Türk dili** ve **edebiyatının yerleşip yayılmasında** çok önemli katkılarda bulunmuşlardır.
- **Hoca Dehhani ilk Türkçe divanı** yazmıştır. Aruz veznini Türkçeye uyarlayan Divan Edebiyatı onunla başlamıştır.
- Bu dönemde Anadolu'da **Halk Edebiyatı, Divan Edebiyatı** ve **Tasavvuf Edebiyatı** gelişme göstermiştir;

- ☛ Battalname, Danişmentname, Garipname (**Aşık Paşa**), Dede Korkut Hikayeleri, Bektaşî ve Nasrettin Hoca Fıkraları, Mantıku't Tayr-Kuşların Dili, Felekname (**Gülşehri**) Halk Edebiyatı'na ait önemli eserlerdir.
- ☛ Mevlana (**Mesnevi**, **Divan-ı Kebir**, **Fihri Mafih**, **Divan-ı Şemsü'l Hakayık - Ayrılık Kasidesi**), Yunus Emre (**Divan**, **Risaletü'n Nushiyye**) ve Hacı Bektaş-î Veli (**Makalat**), Muhyiddin Arabî Tasavvuf Edebiyatı alanında yetişmiş önemli kişilerdir.
- ☛ Hoca Dehhani (**Selçuklu Şehnamesi**), Germiyanlı Ahmedi (**Divan**, **İskendername** ve **Cemşid-ü Hurşid**) ve Hoca Mesut, Divan Edebiyatı'nın ünlü isimlerindendir.
- Türklerin Anadolu'ya geldikleri yüzyıllardaki etkinliklerini anlatan **Danişment Gazi** ve **Battal Gazi** destanları da bu döneme aittir.
- Anadolu'da **ilk medreseyi Danişmentliler** kurmuştur. Selçuklu sultanlarından II. Kılıçarslan, **Konya** ve **Aksaray medreselerini** açmıştır.
- Ayrıca şeyhlerin önderliğinde açılan tekke ve zaviyelerde Türkmen halkın çocukları eğitilirdi.

Sanat

- Sanat dalı olarak **en çok** Mimari gelişmiştir. Mimari eserler;
- ☛ **Dini Mimari:** Cami, Medrese, Külliye, Kumbet, Türbe, Tekke, Zaviye, Mescit
- ☛ **Sivil Mimari:** Köşk, Saray, Darüşşifa, Kervansaray, Han, Hamam, Köprü,
- ☛ **Askeri Mimari:** Sur, Kale, Burç, Kule, Kışla, Tersane şeklinde ayrılmıştır.
- Mimari **ilk yapılan eserler camilerdir**. Anadolu'da yapılan **ilk camii; Diyarbakır Ulu Camii**'dir (Arap orduları 639 tarihinde Diyarbakır'ı ele geçirdiği zaman buradaki büyük bir kiliseyi cami olarak kullanmıştır.).
- Bunun yanı sıra **mescitler, medreseler, kumbetler (türbeler), külliyeler, kervansaraylar, köprüler** ve **darüşşifalar** da yapılmıştır.
- Mimari eserlerde **Orta Asya Türk özelliklerini** de görmek mümkündür (**Kumbetler**).
- Süsleme sanatı oldukça gelişmiştir. Ayrıca **halı dokuma sanatı, tezhip, minyatür, hat, nakkaşlık, ebru, kakmacılık ciltçilik, kabartma, çinçilik** (Mimaride yüzeyleri süslemek için kullanılan bir yüzü sırlı pişmiş

toprak levhalara çini denir.) sanatları da gelişmiştir.

- İslam düşüncesine aykırılık taşıdığı için **resim** ve **heykeltıraşlığa izin verilmemiştir**.
- Süsleme sanatında; **bitki** ve **hayvan figürleri (kuş, balık), geometrik şekiller** ve **yazı figürleri** kullanılmıştır.

ÖRNEK SORU

- I. Bitki ve hayvan figürleri,
II. Geometrik şekiller,
III. İnsan figürleri,
Anadolu Selçukluları Dönemi'nin süsleme sanatında yukarıdakilerden hangileri kullanılmıştır?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III
(2001/KMS)
Cevap D

- Yapı ve süsleme malzemeleri olarak **taş, ahşap, çini, tuğla** ve **alçı** kullanılmıştır.

ÖRNEK SORU

- I. Çini,
II. Taş,
III. Ahşap,
Anadolu Selçukluları mimari yapıların iç ve dış süslemelerinde yukarıdakilerden hangilerini kullanmıştır?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III
(2006/KPSS Lisans)
Cevap: E

- **Konya Sırçalı Medrese** ve **Karatay Medresesi** çini sanatının **en güzel örnekleridir**. Dış mimaride en çok taş işçiliği kullanılmıştır.
- Anadolu Selçukluları ve Beylikler armalarında ve paralarında **arslan resmi** kullanmışlardır. Selçukluların sembolü haline gelen **çift başlı kartal** ve diğer hayvan figürleri **Konya surlarında kullanılmıştır**.

ÖRNEK SORU

- Anadolu Selçuklu paralarını, Osmanlı paralarından ayıran en önemli özellik aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Belli ağırlıkta olması
B) Değerli madenlerden yapılması
C) Üzerinde sultan portreleri ve aslan resimleri bulunması
D) Yapımında kullanılan madenlere göre isim alması
E) Hükümdarın emri ile çıkarılması

(1999/DMS)
Cevap: C

- Anadolu Selçukluları ve beylikler, Anadolu'yu sayısız mimari eserle donatarak, **Osmanlı'ya iyi bir miras** bırakmışlardır. Bu nedenle de Osmanlı Devleti, Anadolu'ya fazla mimari eser yapmamış, daha çok İstanbul ve Balkanlara ağırlık vermiştir.
- Bu dönemde Türkler tarafından İslam mimarisine önemli yapıtlar kazandırılmıştır. Bunlar;
- ☞ **Külliye:** Genellikle bir camii etrafında kurulmuş medrese, kütüphane, imarethane, hamam ve şifahane (hastane) gibi yapıların bütünüdür.
- ⇒ Mengücekliler Dönemi'ne ait olan **Divriği Külliyesi**, Anadolu'nun **en eski külliyesidir**.
- ⇒ Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait **ilk külliye**, **Kayseri Hunat Hatun Külliyesi**'dir.

ÖRNEK SORU

Türk-İslam mimarisinde çeşitli amaçlara hizmet eden yapı topluluğuna verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kümbet B) Han C) Medrese
D) Külliye E) Camii

(1999/DMS)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Külliyele genellikle aşağıdakilerden hangisinin çevresinde yer alır? (2004/KPSS)

- A) Bimarhane B) Medrese C) Mektep
D) Han E) Cami

Cevap: E

- ☞ **Darü's-şifa:** Hastaların tedavisi için açılmış kurumdur. Anadolu'da **ilk şifahane**, Kayseri'de açılan **"Gevher Nesibe Sifahanesi"**dir (1205). Aynı zamanda bu yapıda dünyanın **ilk psikiyatri kliniği** de bulunmaktadır (Bimarhane / Tımarhane).

- ☞ **Kümbet (Anıt Mezar):** Dört duvar üzerine kubbeyle örtülmüş anıt mezarlardır. Türklerin İslam mimarisine kazandırdıkları **en önemli yapıttır**. Türkmen çadırlarının mimariye yansımalarıdır.

ÖRNEK SORU

Türk mimarisinde,

- I. Külliye,
II. Medrese,
III. Kümbet,

türü yapılarından hangileri "anıtmezar" niteliğindedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2003/KPSS)
Cevap: C

- ☞ **İmarethane:** Yoksul ve gurebaya (kimsesizlere) ücretsiz olarak yemek dağıtılan kurumdur.

- ☞ **Medreseler:** Türk İslam devletlerinde bilim ve düşünce hayatının merkezidir. Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminin en önemli eğitim ve öğretim kurumlarıdır.

- ⇒ Danişmentlilerin yaptırdığı Tokat ve Niksar'daki **Yağbasan Medreseleri**, Anadolu'da açılan **ilk medresedir**.

- ⇒ 1193'de kurulan **Kayseri Koca Hasan Medresesi**, Anadolu Selçuklularının açtığı **ilk medresedir**.

- ☞ **Kervansaray:** Ticaret yolları üzerine tüccarların konaklaması için yapılan, amacı ticareti geliştirmek, yolların güvenliğini sağlamak olan yapılardır. Kervansaraylar birbirlerinden bir günlük uzaklıkta inşa edilirdi.

- ⇒ Anadolu'da yapılan **ilk kervansaray** II. Kılıçarslan döneminde tamamlanan Aksaray – Kayseri yolu üzerindeki **"Alay Han"**dır.

- ⇒ Konya – Aksaray yolu üzerindeki **"Sultan Hanı"** ile Kayseri – Sivas yolu üzerindeki **"Sultan Hanı"** dönemin **en büyük iki kervansarayıdır**.

Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Eserleri

Anadolu Selçuklu Camileri

- ⇒ Konya Alâeddin Camii (1155 – 1219): Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait Konya'daki **en eski eserdir**.
- ⇒ Niğde Alâeddin Camii (1223): Çok kubbeli camilerin **ilk örneğidir**.
- ⇒ Malatya Ulu Camii (1224): Anadolu'da yaptırılan **en eski camiidir**.
- ⇒ Sivas Ulu Camii

- ⇒ Konya Sahip Ata Camii ve Külliyesi: Türbe, han ve hamamdan oluşur.
- ⇒ Afyon Ulu Camii: Ağaç direklidir.
- ⇒ Sivrihisar Ulu Camii: Ağaç direklidir.
- ⇒ Kayseri Hunat Hatun Camii (1238): Hunat Hatun Külliyesi'nin içindedir.
- ⇒ Amasya Burmalı Minare Camii (1237 – 1247)
- ⇒ Sinop Ulu Camii (Alâeddin Camii) (1267)
- ⇒ Amasya Gökmedrese Camii (1266 – 1267)
- ⇒ Ankara Arslanhane Camii
- ⇒ Ayaş Ulu Camii
- ⇒ Kayseri Lale Camii
- ⇒ Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Külliyesi
- ⇒ Kayseri Develi Ulu Camii: (1281): Anadolu Selçuklularının son camisidir.

☞ Anadolu Selçuklu Mescitleri

- ✓ Konya Taş Mescit (12159)
- ✓ Konya Sırçalı Mescit
- ✓ Konya Karatay Mescidi – 1248
- ✓ Konya Hoca Hasan Mescidi
- ✓ Konya Erdemşah Mescidi
- ✓ Çankırı Taş Mescid
- ✓ Akşehir Küçük Ayasofya Mescidi
- ✓ Akşehir Gündük Minare Mescidi – 1226
- ✓ Harput Alaca Mescit (Arap Baba Mescidi – 1279)

NOT: Mescit: Minberi olmayan küçük camilerdir. Tek kubbeli veya düz çatılıdır.

☞ Anadolu Selçukluları Dönemi Kümbet ve Türbeleri

- Konya II. Kılıçarslan Kümbeti
- Kayseri Döner Kümbet
- Kırşehir Melik Gazi Kümbeti
- Kırşehir Cacabey Kümbeti
- Ahlat Ulu Kümbet
- Niğde Hüdavent Hatun Kümbeti

☞ Anadolu Selçuklu Medreseleri

- ❖ Kayseri Koca Hasan Medresesi (1193): Anadolu Selçuklularına ait ilk medresedir.
- ❖ Kayseri Hunat Hatun Medresesi: Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk kompleks yapısıdır (Küllive).
- ❖ Konya Karatay Medresesi (1251): Çini ve hat sanatı ile ünlüdür
- ❖ Konya Sırçalı Medrese (1242): Çini ve hat sanatı ile ünlüdür. Açık avlulu medrese örneklerindendir.
- ❖ Konya Altun Aba Medresesi

- ❖ Konya İnce Minareli Medrese (1260): Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata yaptırmıştır.
- ❖ Konya Çifte Minareli Medrese
- ❖ Kayseri Çifte Medrese
- ❖ Sivas Gök Medrese: Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata tarafından yaptırılmıştır. Kapısının kenarında yaprak motifi vardır. Bunun üst kısmında Orta Asya hayvan takvimi yerleştirilmiştir.
- ❖ Sivas Burçkiye Medresesi
- ❖ Sivas Şifaiye Medresesi: Tıp okulu şeklinde yapılan en eski yapıdır.
- ❖ Sivas Çifte Minareli Medrese
- ❖ Kırşehir Cacabey Medresesi (1272 - 1273): Rasathane niteliği vardır (ilk kez).
- ❖ Akşehir Taş Medrese
- ❖ Amasya Gökmedrese.
- ❖ Erzurum Çifte Minareli Medrese: Anadolu'nun en büyük medresesidir.

☞ Anadolu Selçuklu Darüşşifaları

- ★ Kayseri Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası: Anadolu'nun en ünlü ve en eski darüşşifasıdır.
- ★ Konya I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası
- ★ Aksaray Alâeddin Keykubat Darüşşifası
- ★ Amasya Toruntay Darüşşifası
- ★ Tokat Müineddin Pervane Darüşşifası
- ★ Kayseri Gıyasiye Darüşşifası

☞ Anadolu Selçuklu Sarayları

- ✦ Alanya Alaiye Sarayı
- ✦ Beyşehir Kubadabad Sarayı
- ✦ Kubadiye Köşkü

☞ Anadolu Selçuklu Kervansarayları

- ◆ Evdir Han
- ◆ Kırkgöz Hanı
- ◆ Öresun Han
- ◆ Çiftlik Han
- ◆ Ezine Pazar Han
- ◆ Sultan Han
- ◆ Zazadin Han
- ◆ Alay Han
- ◆ Sarı Han
- ◆ Altınapa Han
- ◆ Çay Han
- ◆ İshaklı Han
- ◆ Ağzı Kara Han

ÖNEMLİ HATIRLATMALAR

- ⇒ 1071 Malazgirt Savaşı sonucunda Anadolu'da Türkiye Tarihi başlamış ve ilk Türk Beylikleri

- kurulmuştur (Danışmentliler, Artuklular, Mengüekliler, Saltuklular ve Çaka Beyliği).
- ⇒ Anadolu Selçuklu Devleti'nin **kurucusu**; Selçuk Bey'in torunu olan Kutalmış'ın oğullarından **Süleyman Şah**'tır.
- ⇒ Türkiye Selçukluları, **merkezi Anadolu**'da olan **ilk Türk-İslam devletidir**.
- ⇒ **I. Haçlı Seferi**'nde Haçlılar, Anadolu'dan geçmek isteyince I. Kılıçarslan onlarla savaşmış ve Haçlılara büyük kayıplar verdirmiştir. Ancak **İznik Haçlıların eline geçmiştir**. Bunun üzerine **başkent Konya'ya taşınmıştır**.
- ⇒ Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Mesut Dönemi'nde Anadolu, Avrupalılar tarafından **ilk defa "Türkiye"** adıyla anılmaya başlamıştır.
- ⇒ I. Mesut Dönemi'nde ayrıca **İlk Türkiye Selçuklu parası (Bakır)** bastırılmıştır (**Ekonomik bağımsızlık kazanıldı.**). Bununla beraber Türkiye Selçuklu Devleti'nin **bayındırlık** ve **kurumsallaşma** faaliyetleri **ilk defa** bu dönemde başlamıştır.
- ⇒ II. Kılıçarslan Dönemi'nde Bizans'ın Selçukluları Anadolu'dan kesin olarak atmak istemesi üzerine **Miryokefalon Savaşı (1176)** yapılmıştır. Bizans ordusu ağır bir yenilgiye uğramıştır. Bu savaş sonucunda;
- ☛ **Anadolu'nun Türk yurdu** olduğu **kesinleşmiştir**.
 - ☛ Bizans'ın **Anadolu'yu alma ümidi sona ermiştir**.
 - ☛ Haçlı Seferleri'yle Bizans'a geçen üstünlük yeniden Türklere geçmiştir.
 - ☛ Bizans savunmaya, **Türkler ise taarruza geçmiştir**.
 - ☛ Batılı kaynaklarda Anadolu'ya **"Türk İli"** denilmeye başlanmıştır.

NOT: Bu savaş, sonuçları itibariyle Kurtuluş Savaşı'ndaki **Sakarya** ve **Başkomutanlık Muharebesine benzemektedir**. Çünkü ikisinde de savunmadan saldırıya geçilmiştir.

NOT: Türklerin Batılılar karşısındaki bu taarruz üstünlüğü Osmanlı Devleti dönemindeki **II. Viyana Kuşatması**'yla sona erecektir.

NOT: Türklere Anadolu'nun kapılarını açan savaş **1071 Malazgirt Savaşı**, Anadolu'yu kesin Türk yurdu yapan savaş ise **1176 Miryokefalon Savaşı**'dır.

- ⇒ II. Kılıçarslan Dönemi'nde, **ilk defa altın ve gümüş para** bastırılmıştır ki bu da ekonominin güçlendiğini gösterir.

- ⇒ II. Kılıçarslan Dönemi'nde ayrıca, **kervansaraylar** yapılmış ve **ticaret yolları** ortaya çıkarılmıştır. Ticareti geliştirmek için **tüccarların can ve mal güvenliği** sağlanmıştır.
- ⇒ II. Kılıçarslan Dönemi'nin diğer bir önemli olayı ise **III. Haçlı Seferi'nin** meydana gelmesidir.
- ⇒ II. Kılıçarslan son yıllarında, veraset sistemi doğrultusunda yani **Türk hâkimiyet anlayışı gereği** ülkeyi 11 oğlu arasında paylaştırdı. Bu durum ülkede kardeşler arasında **taht kavgalarına** neden olmuş ve devletin merkezi otoritesi sarsılmıştır.
- ⇒ I. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde Antalya fethedilerek Anadolu Selçuklu Devleti'nde **ilk defa denizcilik faaliyetlerine** başlanmıştır. Ayrıca buranın alınmasıyla Anadolu Selçukluları **ilk defa Akdeniz'e inmiş oluyordu**.
- ⇒ I. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde uluslararası ticareti teşvik amacıyla **Venediklilerle ilk defa bir ticaret antlaşması** imzalanmıştır.
- ⇒ I. İzzeddin Keykavus Dönemi'nde Sinop'un alınmasıyla Anadolu Selçuklu Devleti **ilk defa Karadeniz'e ulaşmış oluyordu**.
- ⇒ I. Alaaddin Keykubat Dönemi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin **en parlak dönemidir**.
- ⇒ I. Alaaddin Keykubat Dönemi'nde, **Anadolu Türk siyasi birliği büyük ölçüde sağlanmıştır**.
- ⇒ I. Alaaddin Keykubat Dönemi'nde, Sinop'taki donanma ile **Kırım'ın Suğdak limanına ilk defa bir deniz aşırı sefer** düzenlenmiştir.
- ⇒ I. Alaaddin Keykubat Dönemi'nde, Harzemşah Devleti'ne karşı **1230 Yassıçemen Savaşı** kazanılmıştır (Bu savaştan kısa bir süre sonra Harzemşahlar yıkılmış ve **Anadolu Moğol istilasına açık hale gelmiştir**).
- ⇒ II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde ortaya çıkan **1240 Baba İshak (Babailer) İsyanı** Türkiye Tarihi'nde çıkan **ilk dini nitelikli ayaklanmadır**.
- ⇒ II. Gıyaseddin Keyhüsrev Dönemi'nde İlhanlı Moğol Devleti iler yapılan **1243 Köseadağ Savaşı** sonucunda;
- ☛ Anadolu Selçukluları, Moğollara vergi veren **bağımlı bir devlet** haline geldi.
 - ☛ Taht kavgaları başlamış ve **merkezi otorite bozulmuştur**.
 - ☛ **Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu**. Anadolu'da yeniden birçok beylik kuruldu (Köseadağ Savaşı bu yönüyle 1042 Ankara Savaşı'na benzer.).

- ☛ Anadolu Selçuklu Devleti *yıkılma sürecine* girdi.
- ☛ Türklerin *batıya ilerleyişi durmuştur*.
- ⇒ 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da başlayan II. Beylikler Dönemi'ne ait bazı beylikler şunlardır;
- ☛ Osmanoğulları,
- ☛ Karamanoğulları (Osmanlı'yı en çok uğraştıran beylik),
- ☛ Germiyanogulları (Osmanlı'ya kendi isteği ile katılmıştır.),
- ☛ Hamitoğulları,
- ☛ Candaroğulları (İsfendiyoğulları - denizci),
- ☛ Saruhanoğulları (denizci),
- ☛ Aydınoğulları (denizci),
- ☛ Menteşeoğulları (denizci),
- ☛ Karesioğulları (denizci – Osmanlı'nın aldığı ilk beylik – kendi isteği ile katılmıştır.),
- ☛ Tacettinoğulları (denizci),
- ☛ Ramazanoğulları (Osmanlı'ya katılan son beylik),
- ☛ Dulkadiroğulları (Yavuz Sultan Selim tarafından Turnadağ Savaşı'yla toprakları Osmanlı'ya katılmıştır)
- ⇒ **Karamanoğlu Mehmet Bey** Dönemi'nde **Türkçe resmi dil** haline getirilmiştir. Anadolu'da **Türkçeyi ilk defa resmi dil haline getiren beyliktir** (13 Mayıs 1277).
- ⇒ Karamanoğulları, Anadolu Türk siyasi birliğinin sağlanması sürecinde **Osmanlıları en fazla uğraştıran beyliktir**.
- ⇒ Germiyanogulları, I. Murat Dönemi'nde, Şehzade Yıldırım'ın Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızı Devletşah Hatun ile evlendirilmesi sonucu, **topraklarının bir kısmını Osmanlılara çeyiz olarak bıraktılar**.
- ⇒ Hamitoğulları, I. Murat Dönemi'nde bir kısım topraklarını Osmanlı'ya satmıştır (Isparta, Yalvaç, Eğirdir).
- ⇒ Karesioğulları, Osmanlı'nın aldığı **ilk beyliktir** (Osmanlı donanmasının temelini oluşturmuşlardır.).
- ⇒ Türk Tarihi'nde üç önemli **"Fetret Devri"** yaşanmıştır. Bunlar;
- ☛ Melikşah'ın ölümüyle başlayan, Sencer'in hükümdar olmasıyla sona eren dönem (1092 - 1117) (**B.Selçuklu**)
- ☛ Köseadağ Savaşı ile başlayan, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması ile sona eren dönem (1243 - 1308) (**A. Selçuklu**)
- ☛ Ankara Savaşı ile başlayan, Çelebi Mehmet'in hükümdar olması ile sona eren dönem (1402 - 1413) (**Osmanlı Devleti**).

ÇIKMIŞ SORULAR

1. XI. yüzyılın sonlarıyla XIII. yüzyılda Anadolu'da bilim ve düşünce hayatında önemli bir durgunluk yaşanmıştır.
Bu duruma neden olan en önemli etken aşağıdakilerden hangisidir? (1999 - DMS)
A) Ahi teşkilatı
B) Loncalar
C) Sufilik
D) Tarikatlar
E) Haçlı seferleri
2. Aşağıdakilerden hangisi Ahi topluluğu olarak örgütlenmiştir? (1999 - DMS)
A) Esnaf
B) Kadı
C) Müderris
D) Sipahi
E) Melik
3. Türk denizciliğinin Anadolu Selçuklu dönemine kadar gelişmemesinde başlıca etken aşağıdakilerden hangisidir? (1999 - DMS)
A) Devletin egemenlik anlayışı
B) Ülke topraklarının coğrafi konumu
C) Komşularının güçlü olması
D) Devletin ekonomik yapısı
E) Sınırlarının geniş olması
4. Anadolu Selçuklu Devleti'nde şehirlerin ekonomik hayatında önemli yere sahip olan teşkilatlanma aşağıdakilerden hangisidir? (1999 - DMS)
A) Ayanlar
B) Ahiler
C) Ulema
D) Memurlar
E) Kapıkulu askerleri
5. Konya'da yüzeyi mozaik çini ile kaplı Karatay Medresesi aşağıdaki Türk - İslam devletlerinden hangisine aittir? (2000 - DMS)
A) Akkoyunlular
B) Karamanoğulları
C) Germiyanogulları
D) Anadolu Selçuklu Devleti
E) Osmanlı Devleti

6. Konya’da bulunan;

- I. İnce Minareli Medrese
- II. Karatay Medresesi
- III. Sırçalı Medrese

gibi eserler Türk mimarisinin hangi dönemine aittir? (2001 - KMS)

- A) Osmanlı Devleti
- B) Büyük Selçuklu Devleti
- C) Anadolu Selçuklu Devleti
- D) Anadolu Beylikleri
- E) Memluk Devleti

7. Anadolu Selçukluları döneminde mimari eserler üzerinde uygulanan süsleme sanatında aşağıdakilerden hangisi kullanılmamıştır? (2001 - KMS)

- A) Bitki ve hayvan figürleri
- B) Geometrik Şekiller
- C) Yazı sanatı
- D) İnsan figürleri
- E) Kabartma sanatı

8. Kayseri’de bulunan Gevher Nesibe Şifahanesi hangi dönemde yapılmıştır? (2002 - KMS)

- A) Anadolu Selçukluları
- B) Osmanlı Devleti
- C) Mengücekler
- D) Karamanoğulları
- E) Saltuklular

9. Aşağıdaki eserlerden hangisi Anadolu Selçuklu Devleti dönemine aittir? (2003 - KPSS)

- A) Bursa Yeşil Camii
- B) Konya Alâeddin Camii
- C) Edirne Selimiye Camii
- D) Bursa Hüdavendigâr Camii
- E) Edirne Muradiye Camii

10. Anadolu Selçuklu Dönemi’nde yaşamış ilk Türk denizcisi aşağıdakilerden hangisidir? (2003 - KPSS)

- A) Artuk Bey
- B) Çağrı Bey
- C) Tutuş
- D) Süleymanşah
- E) Çaka Bey

11.

- I. Karamanoğulları Beyliği
- II. Anadolu Selçuklu Devleti
- III. Büyük Selçuklu Devleti

Yukarıdakilerden hangisi veya hangilerinin merkezi Konya’dır? (2004 - KPSS)

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

12. Aşağıdaki Türk devletlerinden hangisinde kervansaray mimarisi yoktur? (2006 - KPSS / Önlisans)

- A) Karahanlılar
- B) Gazneliler
- C) Büyük Selçuklular
- D) Anadolu Selçukluları
- E) Göktürkler

13. Sultan II. Kılıçarslan Dönemi’nde, Anadolu Selçuklularında ekonomik durum yüksek düzeye ulaşmıştır.

Bu dönemde görülen;

- I. İmar çalışmalarının fazla olması
 - II. Surlar içinde birer kalede ibaret olan kasabaların büyümesi
 - III. Loncalar tarzındaki Ahilik teşkilatının Müslüman olmayanlara kapalı olması
- durumlarından hangileri ekonomideki bu başarının kanıtları arasındadır? (2006 - KPSS / Önlisans)**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

14.

- I. Gazneliler
- II. Karamanoğulları
- III. Büyük Selçuklular

Yukarıdaki devletlerden hangilerinin resmi dili Türkçeydi? (2007 - KPSS / Lisans)

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

15. Müslüman Türk devletlerinde devlet memurluğu çoğunlukla babadan oğula geçer, iktidar değişimlerinde de iktidar çoğu kez aynı ailede kalırdı.

Aşağıdakilerden hangisi bu durumun sonuçlarından biridir? (2008 - KPSS)

- A) Devletin iyi yönetilmesi
- B) İşsizliğin önünün kapanması
- C) Başarılı bir dış siyaset izlenmesi
- D) Yeni mesleklerin önünün kapanması
- E) Bürokraside egemen bir sınıfın ortaya çıkması

16. Anadolu Selçuklu Devleti'nde büyük kervansarayların hemen hepsi XIII. yüzyıla aittir.

Bu durumun,

- I. sanat,
- II. ticaret,
- III. askerlik

alanlarının hangilerinde görülen gereksinimin bir sonucu olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2008 – KPSS)

17. Anadolu Selçukluları zamanında, uç bölgelerde görev alan Türkmen beylerinin boy ve oymaklarıyla gelerek buralarda yerleşmelerinin,

- I. bölgede nüfusun artması,
 - II. sınırların korunması,
 - III. Anadolu'nun Türkleşmesine katkısı olması
- durumlarından hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) I, II ve III

(2008 – KPSS / Ortaöğretim)

CEVAPLAR

- 1. E 2. A 3. B 4. B 5. D 6. C 7. D 8. A 9. B
- 10. E 11. C 12. E 13. A 14. B 15. E 16. B 17. E

OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- ☛ Teokratik (**Dini karakterli**) bir devlettir (Yavuz'un Mısır Seferi'nden sonra Halifeliğin Osmanlı'ya geçmesiyle bu durum daha da etkin hale gelmiştir.).
- ☛ **Merkeziyetçi bir yönetim** uygulanmıştır. Ülkenin, hanedan üyeleri arasında bölünmesine izin vermayerek gücü tek elde toplamışlardır.
- ☛ **En uzun ömürlü** Türk devletidir.
- ☛ Hunlardan sonra çağ açıp kapatan **ikinci Türk Devletidir** (İstanbul'un Fethi ile Ortaçağ kapanmış Yeniçağ başlamıştır.).
- ☛ **Çok uluslu** bir devlettir.
- ☛ Tek bir hanedan tarafından yönetilen dünyanın **en uzun süreli** tek devletidir.
- ☛ Üç kıtada yayılan **tek Türk devletidir**.
- ☛ Emeviler'den sonra İslam dinini Avrupa'da yaymaya çalışan **ikinci devlettir**.
- ☛ **Son** Türk – İslam Devleti'dir.

Osmanlıların Kısa Sürede Gelişip Güçlenme Nedenleri

- ⇒ Bizans'a komşu bir uç beyliği olması sınırlarını genişletme fırsatı vermiştir. Ayrıca kurulduğu bölgenin ekonomik etkinliklere olanak tanınması da güçlenmesinde etkili olmuştur (**Coğrafi Konum**).
- ⇒ **Merkeziyetçi bir yönetim** anlayışının benimsenmesi
- ⇒ Ülke topraklarının hanedan üyeleri arasında paylaştırılması geleneğine son verilmesi (**Tek Hükümdarlık Sistemi**)
- ⇒ **Tımarlara önem verilmesi**, fethedilen toprakların savaşta yararlılık gösterenlere dağıtılması
- ⇒ **Güçlü, disiplinli ve sürekli bir ordunun olması**
- ⇒ **Cihat ve gaza politikası** sayesinde Türkmenlerin **desteğini alması**
- ⇒ **Beyliklerle iyi geçinmesi** (evlilik ve dostluk ilişkisi kurması)
- ⇒ **Yetenekli padişahların** yönetime gelmesi
- ⇒ **Hoşgörülü ve adalete dayalı bir yönetim** anlayışının benimsenmesi
- ⇒ **Ahilerin desteğini alması**
- ⇒ Doğudan gelen **Türkmen göçleriyle güçlenmesi (İskân politikası)**
- ⇒ Anadolu ve Balkanların **karışıklık içinde olması**

OSMANLI SİYASİ TARİHİ'NİN DÖNEMLERE AYRILMASI

- ☛ **Kuruluş Dönemi (1299 – 1453):** Osman Bey'in Anadolu Selçuklu Devleti'nin Hükümdarı II. Mesut tarafından "**Uç Beyi**"

olarak atanmasıyla başlar, Fatih Sultan Mehmet'in *İstanbul'u fethine* kadar sürer.

☛ **Yükselme Dönemi (1453 – 1579):** Fatih'in *İstanbul'u fethiyle* başlar, *Sokullu Mehmet Paşa'nın vefatıyla* son bulur.

☛ **Duraklama Dönemi (1579 – 1699):** *Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümü* ile başlayıp *Karlofça Antlaşması*'na kadar olan dönemdir.

☛ **Gerileme Dönemi (1699 – 1792):** *Karlofça Antlaşması*'yla başlar, *Yaş Antlaşması*'nın imzalanmasıyla son bulur.

☛ **Dağılma ve Parçalanma Dönemi (1792 – 1922):** *Yaş Antlaşması*'yla başlar, *Saltanat'ın kaldırılmasıyla* son bulur.

❖ **OSMANLI PADİŞAHLARI**

☆ **Kuruluş Dönemi:**

1. Osman Bey (1283 - 1324)
2. Orhan Bey (1324 - 1362)
3. I. Murat (1362 - 1389)
4. I. Bayezid (Yıldırım) (1389 - 1402)
5. I. Mehmet (Çelebi) (1413 - 1421)
6. II. Murat (1421 - 1444 / 1444 - 1451)
7. II. Mehmet (Fatih) (1444 - 1444)

☆ **Yükselme Dönemi:**

7. II. Mehmet (Fatih) (1451 - 1481)
8. II. Bayezid (Sofu) (1481 - 1512)
9. I. Selim (Yavuz) (1512 - 1520)
10. I. Süleyman (Kanuni) (1520 - 1566)
11. II. Selim (Sarı) (1566 - 1574)
12. III. Murat (1574 - 1595)

☆ **Duraklama Dönemi:**

12. III. Murat (1574 - 1595)
13. III. Mehmet (1595 - 1603)
14. I. Ahmet (1603 - 1617)
15. I. Mustafa (1617 - 1618 / 1622- 1623)
16. II. Osman (Genç) (1618 - 1622)
17. IV. Murat (1623 - 1640)
18. Sultan İbrahim (1640 - 1648)
19. IV. Mehmet (Avcı) (1648 - 1687)
20. II. Süleyman (1687 - 1691)
21. II. Ahmet (1691 - 1695)
22. II. Mustafa (1695 - 1703)

☆ **Gerileme Dönemi:**

22. II. Mustafa (1695 - 1703)
23. III. Ahmet (1703 - 1730)
24. I. Mahmut (1730 - 1754)
25. III. Osman (1754 - 1757)

26. III. Mustafa (1757 - 1774)

27. I. Abdülhamit (1774 - 1789)

28. III. Selim (1789 - 1807)

☆ **Dağılma Dönemi:**

28. III. Selim (1789 - 1807)

29. IV. Mustafa (1807 - 1808)

30. II. Mahmut (1808 - 1839)

31. I. Abdülmecit (1839 -1861)

32. Abdülaziz (1861 - 1876)

33. V. Murat (1876 - 1876)

34. II. Abdülhamit (1876 - 1909)

35. V. Mehmet Reşat (1909 - 1918)

36. VI. Mehmet Vahdettin (1918 - 1922)

⇒ Son Halife II. Abdülmecit (1922 -1924)

OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

I. DEVLET YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti, cihat ve fetih anlayışı içerisinde kurulan Türk - İslam devletleri içerisinde **en güçlü** ve **en uzun ömürlü olanıdır**.
- Osmanlı devlet anlayışının kökeni **eski Türk gelenekleri**, **İslam hukuku** ve **hakim olunan topraklardaki devlet anlayışlarına** dayanır.
- Osmanlı'da **"Devlet hükümdar ailesinin ortak malıdır"** anlayışı vardır. Bu anlayış hanedanın erkek çocuklarına tahta çıkma imkânı sağlamış, bu da **taht kavgalarına** neden olmuştur.
- Saltanat **babadan oğula geçmekle** beraber **belirgin bir veraset sistemi görülmemektedir**.
- I. Murat bu anlayışı değiştirmiş **"Ülke hanedanın değil yalnızca hükümdar ve oğullarına aittir."** anlayışını getirmiştir. Amaç; **merkezi otoriteyi güçlendirmek** ve **taht kavgalarını önlemektir**.
- Fatih Sultan Mehmet, **Kanunname-i Ali Osman**'ı (Fatih Kanunnamesi) hazırlayarak veraset sistemini **yazılı yasalar** haline getirdi. Bu yasalarla merkezi otoritenin korunması için **kardeş katline izin verilmiştir**.
- Bu sistem I. Ahmet (1603 - 1617) Dönemi'nde **"hanedanın en yaşlı ve akıllısının başa geçmesi"** şeklinde değiştirildi (**Ekber-i Erşed**). Bu değişiklik **taht kavgalarını önlemek** amaçlanmıştır (olumlu sonuç). Ancak bu uygulama **şehzadeler arasındaki rekabet duygusunu ortadan kaldırması** bakımından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.
- III. Mehmet Dönemi'nde **"şehzadelerin sancağa gönderilmesi"** uygulamasına son verilmiş ve **"Kafes usulü"** getirilmiştir. Bu durum şehzadelerin

yönetim deneyiminden yoksun şekilde tahta çıkmalarına neden olmuştur.

- Kuruluş ve Yükseliş Dönemi padişahları **sancak sistemine göre** yetişmişlerdi. **Şehzadeler** (padişahın erkek çocuklarına verilen isim), **Lalalarla** birlikte sancaklara yönetim tecrübesi kazanmaları için gönderilirdi. Sancağa **ilk çıkan I. Murat, son çıkan III. Mehmet**'tir. Sancağa çıkmadan tahta oturan **ilk Osmanlı padişahı I. Ahmet**'tir.
- Osmanlı'da yönetim padişahın mutlak otoritesinde toplanırdı yani yönetim **mutlak monarşiydi**.
- Yavuz'un **Mısır Seferi** sonucunda Halifeliğin Osmanlı'ya geçmesi ile yönetim **"Mutlak Teokrasi"**ye dönüştü.
- Devletin mutlak yöneticisi olan padişah ilk bakışta sonsuz yetkilere sahipmiş gibi görünse de uygulamaları; **gelenek – görenek, hukuk kuralları** ve **Divan kararlarıyla sınırlandırılmıştır**.

NOT-1: Osmanlı padişahları **ilk defa** "1839 Tanzimat Fermanı" ile birlikte mutlak egemenlik anlayışından kendi isteği ile vazgeçmiş ve "Kanun Üstünlüğü"nü **ilk kez** kabul etmiştir. 1876 I. Meşrutiyet (Kanun-i Esasi) ile birlikte anayasal yönetime ve parlamenter sisteme geçilmiştir.

NOT-2: 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte padişahın yetkilerine az da olsa sınırlamalar getirildi ve meclisin yetkileri artırıldı.

ÖRNEK SORU

- I. Osmanlı,
- II. Memluk,
- III. Selçuklu,

Yukarıdaki devletlerin hangilerinde saltanat makamı içinde halifelik anlayışı uygulanmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: A

- Osmanlı padişahları **Bey, Han, Sultan, Hakan, Hükümdar, Kağan**, İstanbul'un fethinden sonra **İmparator**; Mısır'ın fethinden sonra da **Halife** unvanlarını kullanmışlardır. Ayrıca **Gazi, Hüdavendigar, Hünkar** gibi unvanlar da kullanılmıştır.

NOT: Osmanlı'da **"Sultan"** unvanını **ilk defa** kullanan padişah, **I. Murat**'tir.

- **Hükümdarlık Sembolleri;** hutbe, sikke (para), davul (nevbet), sancak, hilat (giysi), çetr (saltanat şemsiyesi), tuğ, tuğra, kılıç alayı, otağ ve tahttır.

Merkez Teskilatı

- Merkez teşkilatı içerisinde padişahın özel hayatının geçtiği ve **devletin yönetildiği yer saraydır**. Osmanlı'da **ilk saray** I. Murat Dönemi'nde **Bursa'da** inşa edilmiştir. Edirne başkent olunca burada daha büyük bir saray yapılmıştır.
- İstanbul'un fethi (1453) üzerine Fatih Sultan Mehmet tarafından önce **"Sarayı Atik (Eski Saray)"** daha sonra da **"Sarayı Cedid"** adı verilen **"Topkapı Sarayı (Yeni Saray)"** yaptırılmıştır.
- Topkapı Sarayı, XIX. yüzyıla kadar padişahların oturduğu ve devletin yönetildiği yer olmuştur. XIX. Yüzyılda Batı etkisiyle **Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan** ve **Yıldız** sarayları yapılmıştır.
- Devlet yönetiminin merkezi olan sarayda; **divan toplantıları, padişahların tahta çıkış töreni, yabancı elçilerin kabulü, bayramlaşma törenleri** yapıldı. Ayrıca **en yüksek derecede yöneticilerin eğitimi** de sarayda gerçekleştirildi.

- Saray üçe ayrılırdı;

- a) **Birun (Dış Saray):** Saray görevlileri burada bulunur ve diğer devletlerle ilgili işler idare edilirdi. Ayrıca burada askeri merasimler, bayramlaşmalar ve askerlere maaş dağıtımı yapıldı. Bununla birlikte Birun'da padişahın divan üyelerini ve yabancı elçileri karşıladığı **"Arz Odası"** bulunurdu. Birun teşkilatına ait bütün tayinler Sadrazam tarafından yapıldı.

- Birun'daki görevliler ve teşkilatları şunlardır;

Yeniçeriler

- **Altı Bölük Halkı** (sipahiler, silahtar, sağ ve sol garipler, sağ ve sol ulufeciler.)

Topçular ve Cebeciler

Mehterler

- **Müteferrikalar:** (Enderun'dan çıkma içoğlanlar, beyzade çocukları, devlet ileri gelenlerinin çocukları vb.)

- **Padişah Hocası:** Şehzadelerin eğitimiyle meşgul olur.

- **Hekimbaşı:** Cerrahbaşı da denilen doktor

- **Çavuşlar ve Çavuşbaşı:** Haberleşme ve elçilik görevini yapar.

- b) **Enderun (İç Saray):** Osmanlı devlet adamlarının (devşirmelerin) yetiştirildiği saray içerisindeki okuldur. Divan toplantıları da bu bölümde yapılırdı.

NOT: Enderun Mektebi'nin temelleri, II. Murat tarafından atılmıştır. Ancak gerçek anlamda teşkilatlanması Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde meydana gelmiştir.

NOT: Enderun Mektebi, 1833'te II. Mahmut tarafından kapatılmış, yerine "**Mekteb-i Maarif-i Adliye**" açılmıştır.

- Enderun, aynı zamanda **Padişahın özel hayatının geçtiği sarayın iç bölümüdür.** Burada padişahın hizmetine bakan güvenilir kimselerin bulunduğu hizmet - eğitim odaları ve harem bulunuyordu.

- Enderun'daki odalar şunlardır;

- ☛ **Has Oda:** Padişahın günlük hizmetine bakarlardı.
- ☛ **Hazine Odası:** Padişahın özel hazinesine bakarlardı.
- ☛ **Kiler Odası:** Yemek ve sofrta hizmetlerini yaparlardı.
- ☛ **Seferli Odası:** Berber, terzi, müzisyen gibi görevliler bulunurdu.

- Enderun odalarına alınacak olan kişiler **devşirmelerden seçilir** ve sıkı bir eğitimden geçirilirlerdi.

- c) **Harem:** Padişahın aile hayatının geçtiği ve saray kadınlarının yer aldığı bölümdür.

NOT: Saraya alınan kızlar tıpkı iç oğlanları gibi sıkı bir eğitim görürlerdi. Padişahın iltifatına mahzar olmazlarsa "Çıkma Usulü" ile saray dışında görevlendirilen Kapıkulları ile evlendirilirlerdi. (Amaç; merkezi otoriteyi korumaktır.)

- Osmanlı merkez ve taşra teşkilatlarında yönetim işleri padişah adına seyfiye, ilmiye ve kalemiye denilen **bürokrasi temsilcilerince** yürütülürdü;

- a) **Seyfiye:** Yönetim ve askerlik alanında yetkilidirler, yürütmeyi temsil ederler.

NOT: Seyfiye'nin Divan'daki temsilcileri; Sadrazam, Vezirler, Yeniçeri Ağası, Kaptan-ı Derya'dır. (taşrada; beylerbeyi, sancakbeyi)

- b) **İlmiye:** Eğitim, öğretim ve hukuk alanında görevleri vardır. Türk ve Müslüman olmayanlar İlmiye sınıfına giremezlerdi.

NOT: İlmiye'nin Divan'daki temsilcileri; Kazasker ve Şeyhülislam'dır. (taşrada; müderris, kadı)

- c) **Kalemiye:** İdari ve mali alanlarda bürokratik işlerde görevlidirler.

NOT: Kalemiye'nin Divan'daki temsilcileri; Nişancı, Defterdar ve Reisülküttap'tır. (taşrada; kâtip)

- Padişahın egemenliğini kullanma biçimleri ise şu şekildedir;

- ☛ **Yasama:** Ferman, Berat, Adaletname ve Kanunnameler ile kullanır.
- ☛ **Yürütme:** Divan-ı Hümayun ile kullanır.
- ☛ **Yargı:** Kazasker ve kadılar yolu ile kullanır.

- Egemenlik ilgili kullanılan bazı terimlerin tanımları ise şu şekildedir;

- ☛ **Ferman:** Padişahın emridir. Nişancı tarafından tuğra çekilerek gerekli bölgelere gönderilir.
- ☛ **Berat:** Nişan, görev, maaş vb. şeyler hakkında verilen resmi belgedir (atama belgesi). Padişahın onayıyla gerçekleşir.
- ☛ **Kanunname:** Hükümdarların koymuş oldukları kurallar bütünüdür. Örfi hukuk kapsamı içerisinde.
- ☛ **Adaletname:** Halkın haklarını askeriye karşı koruyan padişah buyruğudur.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Padişahları bir konu hakkındaki kesin kararlarını aşağıdakilerden hangisiyle belirtirlerdi?

- A) Fetva B) Risale C) Fıkıh
D) Kelam E) Ferman

(2000/DMS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Osmanlılar'da;

I. Ferman,
II. Fetva,
III. Berat,
belgelerinden hangileri padişah tarafından verilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

(2001/KMS)

Cevap: D

▪ **Divan-ı Hümayun**

- Önemli devlet işleri **Divan-ı Hümayun** adı verilen bir kurulda görüşülürdü.
- Divan, hangi din ve mezhepten olursa olsun herkese açıktı.
- Divan, **son sözün padişaha ait olmasından** dolayı **Danışma Meclisi** niteliği de taşımaktadır.
- Kuruluş Dönemi boyunca divan başkanı padişah'tır. Yükselme Dönemi'nde **Fatih'ten itibaren divan başkanlığı Sadrazama** bırakılmıştır.

NOT: Bu durum sadrazamlık makamının önem kazanmasına ve sadrazamların **siyasal yönden güçlenmesine** neden olmuştur.

- Divan **Orhan Bey** tarafından kurulmuştur, **II Mahmut** tarafından kaldırılmıştır. Yerine **Nazırlıklar (Bakanlıklar)** kurulmuştur.
- Divan; **toplaniş şekline** ve **toplaniş amacına göre** isimler alırdı;
- ❖ **Ayak Divanı:** Padişahın halkın huzuruna çıkıp dert ve isteklerini dinlediği divandır.
- ❖ **Galebe Divanı:** Yabancı ülke elçilerinin kabul edildiği divandır.
- ❖ **Sefer Divanı:** Vezir-i Azam sefere çıkarken toplanan divandır.
- ❖ **At Divanı:** Sefer sırasında at üzerinde yapılan divandır.
- ❖ **Ulufe Divanı:** Yeniçeri maaşları için toplanan divandır.
- ❖ **İkinci Divanı:** Sadrazam konağında Divan-ı Hümayun'da yarım kalan işleri tamamlamak amacıyla toplanan divandır.
- Divan toplantıları haftanın belirli günlerinde **Kubbe Altı** denilen yerde yapılırdı. Başlangıçta her gün yapılan divan toplantıları giderek seyrekleşmiştir.
- Divan **en yüksek mahkeme** niteliği de taşırdı. Bu nedenle önemli ve çözilemeyen davalara burada bakılırdı.
- Divanda alınan kararlara **"Hüküm"** adı verilirdi ve bu kararlar **Mühimme Defterleri'**ne kaydedilip, **Defterhane'**de muhafaza edilirdi.
- Divan-ı Hümayun, günümüz anlamıyla **Bakanlar Kurulu** özelliğindedir. Aralarındaki fark ise; Divan üyelerinin halk tarafından seçilmemiş olması ve mahkeme gibi çalışmış olmasıdır.
- 18. yüzyıldan itibaren Divan önemini kaybetmeye başlamış ve bu yüzyılın sonunda Sadrazamın çalışma merkezi olan hükümet yani **"Bab-ı Ali (Yüksek Kapı)"** önem kazanmıştır.

ÖRNEK SORU

Osmanlı İmparatorluğu'nda en yüksek karar organı olan Divan-ı Hümayun'da;

- I. İlmiye (öğretim, yargı ve din işlerinde görev alanlar),
- II. Seyfiye (yönetim ve askerlik işlerinde görev alanlar),
- III. Kalemîye (idari ve mali alanda uğraşan üst düzey bürokratlar),
- IV. Azınlık (Osmanlı İmparatorluğu uyuğunda olan gayrimüslimler)

kesimlerinden hangileri temsil edilmekteydi?

- A) I ve II B) I ve IV C) III ve IV
- D) I, II ve III E) II, III ve IV

(2005/KPSS)

Cevap: D

▪ **Divan Üyeleri**

1. Sadrazam (Vezir-i Azam)

- ❖ Baş vezir anlamındadır. Divandaki **en kıdemli vezir** olup, **padişah'tan sonra gelen en yetkili kişiydi. Padişah tarafından atanır ve görevden alınırdı.**
- ❖ Padişah siyasi yetkilerini Sadrazam aracılığı ile kullanırdı. Sadrazam **padişahın mührünü (Mühr-ü Hümayun)** taşırdı ve padişah olmadığı zamanlarda **"Serdar-ı Ekrem"** sıfatıyla orduya komutanlık yapar, büyük devlet memurlarının tayin, terfi ve görevden alınma işleriyle ilgilenirdi.
- ❖ Fatih'ten itibaren Divan başkanlığı Sadrazamlara bırakılmıştır (1475).
- ❖ Günümüzdeki karşılığı **Başbakan'**dir.

NOT: **İlk sadrazamlık makamı** I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur. **İlk sadrazam** Çandarlı Kara Halil Hayrettin Paşa; **son sadrazam** Ahmet Tevfik Paşa'dır.

2. Kubbealtı Vezirleri

- ❖ Divan'da Sadrazamdan sonra gelen vezirlerdi. **Devlet işlerinde sadrazama yardımcı olurlar**, çeşitli devlet işleriyle görevlendirilirlerdi.
- ❖ Bu vezirler, devlet işlerinde bilgi ve tecrübesine güvenilen kişilerden seçilirdi.
- ❖ Daha çok askeri ve siyasi işlerden sorumluydular.
- ❖ Fatih Dönemi'nde sayıları 4'e, Kanuni Dönemi'nde 7'ye çıkartılmıştır.
- ❖ Günümüzdeki karşılığı **Devlet Bakanı'**dir.

NOT: Vezir olabilmek için beylerbeyi ve sancakbeyi gibi görevlerde bulunmak gerekiyordu.

NOT: İlk vezirlik makamı Orhan Bey Dönemi'nde kurulmuştur. İlk vezir de Alaeddin Paşa'dır.

3. Defterdar

- ❖ Maliyeden sorumlu kişi olup, **hazinenin gelir - gider hesaplarını** tutar ve bütçeyi hazırlardı.
- ❖ Ayrıca rütbe ve dirlik verilecek kimseleri hükümdara teklif etme yetkisi de vardı.
- ❖ Fatih Dönemi'nde sayıları Anadolu ve Rumeli Defterdarı olmak üzere ikiye çıkarıldı.
- ❖ Günümüzdeki karşılığı **Maliye Bakanı**'dır.

NOT: İlk Defterdarlık makamı I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur.

4. Kazasker (Kadıasker)

- ❖ Hukuk işlerinden sorumluydular. Şer'i hükümler veren **en yüksek** görevlilerdi.
- ❖ Divan'daki **büyük davalara bakar, kadı (taht kadısı hariç)** ve **müdderrislerin atamasını** yapardı.
- ❖ Kadıların **kararlarını bozma yetkisi** de vardı.
- ❖ Fatih Dönemi'nde sayıları Anadolu ve Rumeli Kazaskeri olmak üzere ikiye çıkarılmıştır.
- ❖ Günümüzdeki karşılığı **Adalet ve Milli Eğitim Bakanı**'dır.

NOT: İlk Kazaskerlik makamı I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur.

NOT: İstanbul Kadısına "**Taht Kadısı**" denir ve İstanbul kadısını padişah seçerdi.

NOT: Defterdar ve Kazaskerlerin **kıdemli olanları Rumeli Eyaleti'ne atanırdı**. Bunun nedeni; **devletin genel fetih siyasetinin batıya yönelik olması** ve önemli olayların ağırlıklı olarak Rumeli'de gerçekleşmesidir.

5. Nişancı

- ❖ Devletlerarası **yazışmaları** sağlardı.
- ❖ Ayrıca padişah ve sadrazam arasındaki yazışmalardan da sorumluydu.
- ❖ Padişahın **yazılı emir ve fermanlarına tuğra çekerdi**. Bu nedenle kendisine "**tuğracı**" da denirdi.
- ❖ Fethedilen toprakları **Tahrir defterlerine** kaydeder, **tapu kadastro işlerine** bakar ve dirliklerin dağıtımını yapardı.
- ❖ Divanda yapılan görüşmelerin kayıtlarını tutarak "**Mühimme Defteri'ne (Divan Defteri)**" kaydederdi.

16. Yüzyılda Divana Girenler

6. Şeyhülislam (Müftü)

- ❖ Osmanlı'da divanda alınan kararların ve çıkartılan kanunların **dine uygun olup olmadığı** konusunda "**Fetva (karar)**" veren kişidir.
- ❖ Halifelğin Osmanlı'ya geçmesinden sonra önemi daha da artmıştır.
- ❖ Padişah, Halife olarak İslam Dünyası'nın lideri olarak görülse de fetva verebilecek dini bilgiye sahip değildi. Bu nedenle padişah, Halifelikten kaynaklanan dini yetkilerini Şeyhülislam aracılığı ile kullanırdı.
- ❖ Padişah, Şeyhülislam'a danışmadan sefere çıkamaz, kanun koyamazdı. Şeyhülislam da padişahın istediği konunun dışında fetva veremezdi. Bu da Osmanlı'da bir **yetki paylaşımının olduğunu** gösterir.
- ❖ Şeyhülislamlar protokolde Sadrazama denk sayılmışlardır.
- ❖ Şeyhülislamların atamasını doğrudan padişah yapardı.
- ❖ Kanuni Dönemi'nde divanın daimi üyesi olmuştur.

NOT: İlk Şeyhülislam II. Murat Dönemi'ndeki Molla Şemseddin Fenari'dir. Son Şeyhülislam ise 1920'de bu göreve getirilen Medeni Mehmet Nuri Efendi'dir.

7. Reisü'l- Küttab

- ❖ Kâtiplerin başı anlamındadır. 17. yüzyıla kadar Nişancı'ya bağlıydı.
- ❖ Divan'da görüşülecek konuların sırasını belirler, **dış işlerine bakar**, Divan'da **alınan kararları yazıya geçirirdi**.
- ❖ XVII. yüzyılda divana üye olmuştur.
- ❖ Günümüzdeki karşılığı **Dışişleri Bakanı**'dır.

8. Kaptan-ı Derya

- ❖ Osmanlı'da Donanma Komutanıydı. İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Divan toplantılarına katılırdı.
- ❖ Kanuni Dönemi'nde Divan'a üye olmuştur.
- ❖ Günümüzdeki karşılığı **Deniz Kuvvetleri Komutanı**'dır.

NOT: İlk Kaptan-ı Derya Orhan Bey Dönemi'nde göreve getirilen Karesioğulları kökenli Karamürsel Paşa'dır.

9. Yeniçeri Ağası

- ❖ Yeniçerilerin ocak komutanıdır.
- ❖ Ocakla ilgili konular görüşüldüğünde divana katılırdı.
- ❖ İstanbul ve sarayın güvenliğinden sorumluydu.
- ❖ Savaşlarda padişahın koruyucusu ve **en yakın askeri** idi.
- ❖ Padişah tarafından ataması yapılır ve doğrudan padişaha bağlıdır.

DIVAN ÜYELERİ VE GÜNÜMÜZDEKİ KARŞILIKLARI		
PADİŞAH DEVLET BAŞKANI	SADRAZAM BAŞBAKAN	VEZİRLER DEVLET BAKANLARI
YENİÇERİ AĞASI MERKEZ ORDUSU KOM.		KAZASKER ADALET BAKANI
KAPTAN-I DERYA DENİZ KUVV. KOMUT.		DEFTERDAR MALİYE BAKANI
REİSÜL KÜTTAP DIŞ İŞLERİ BAKANI	NİŞANCI DEVLET BAŞKANININ ÖZEL KALEM MÜDÜRÜ	ŞEYHÜLİSLAM DİYANET İŞL. BAŞK.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde Sadrazam'ın görevi;

- I. Büyük devlet memurlarını atama ve görevden alma,
 - II. Seferde orduya komuta etme,
 - III. Fetva verme,
 - IV. Bütçe yapma,
- hangisini kapsar?**
- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve IV

(1999/DMS)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemine kadar kadıların vermiş oldukları hükümler gerektiğinde aşağıdakilerden hangisi tarafından incelenir ve düzeltilir?

- A) Padişah B) Şeyhülislam C) Kazasker
D) Defterdar E) Nişancı

(2004/KPSS)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

I. Padişah,
II. Sadrazam,
III. Nişancı,
Osmanlı İmparatorluğu'nda yukarıdakilerden hangileri yönetimde etkili olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2005/KPSS)
Cevap: E

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde, aşağıdakilerden hangisi hiyerarşik sıralamada diğerlerinden yüksektedir?

- A) Nişancı B) Defterdar C) Kazasker
D) Sadrazam E) Reisülküttap

(2006/KPSS Lisans)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde şeyhülislamı atama ve onu görevden alma yetkisi aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Padişah B) Rumeli Kazaskeri
C) Nişancı D) Reisülküttap
E) Sadrazam

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: A

II. ÜLKE YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti'nde ülke yönetimindeki **temel idare birimi eyalettir**. Eyaletler **sancaklara**, sancaklar **kazalara**, kazalar ise **köylere** ayrılırdı.
- Eyaletleri **Beylerbeyi**, Sancakları **Sancak Beyi**, kazaları **Kadı** ve **Subaşı**, köyleri **Köy Kethüdası (yönetim)**, **Yiğitbaşı (asayiş)** ve **Kadı Naibi (adalet)** yönetirdi.
- I. Murat Dönemi'nde Manastır merkez olarak **"Rumeli Beylerbeyliği"**, Yıldırım Bayezid Dönemi'nde de Kütahya merkezli **"Anadolu Beylerbeyliği"** kurulmuştur.
- Osmanlı'da eyaletler yönetim şekillerine göre bölümlere ayrılmıştır;

a) Saliyanesiz (Yıllıksız - Merkeze Bağlı) Eyaletler:

- ⇒ Toprakları **dirlik sistemine** göre dağıtılan eyaletlerdir.
- ⇒ Yöneticileri doğrudan merkezden atanırdı.
- ⇒ Devlet merkezine bu eyaletlerden vergi gelmezdi. Toplanan vergiler **dirlik sahiplerine**

maaş olarak ödenirdi. Dirlik sahibi de buna karşılık devlete asker yetiştirirdi.

- ⇒ Anadolu, Rumeli, Diyarbakır, Budin, Bosna, Erzurum, Van, Karaman, Sivas, Musul ve Şam bu gruba giren eyaletlerdir.

b) Saliyaneli (Yıllıklı – Özel Yönetimli) Eyaletler:

- ⇒ Bu eyaletler *mukataa arazi* kapsamındadır. *Merkezden atanan valilerce* yönetilirdi.

NOT: Mukataa Arazisi: Ürün vergisi iltizam yoluyla Mültezimler tarafından toplanıp hazineye giden arazilerdir.

- ⇒ Yöneticilerine “*Saliyane*” adı verilen maaş ödenirdi.
- ⇒ Bu eyaletler *ilk kez* Kanuni Sultan Süleyman Dönemi’nde oluşturulmuştur.
- ⇒ Bu eyaletlerin ürün vergisi *iltizam usulüne (peşin olarak alınan)* göre *Mültezimler* tarafından toplanırdı. Eyalet kendi masrafları çıktıktan sonra geri kalan geliri merkeze gönderirdi. *Mısır* (yöneticilerine Hidiv denirdi.), *Yemen, Trablusgarp, Cezayir, Basra, Bağdat, Habeş, Tunus* gibi halkı daha çok Müslümanlardan oluşan eyaletler bu gruba girerdi.

c) Bağlı Beylik ve Devletler (Özel Yönetimli Eyaletler):

- ⇒ Bu eyaletler *içişlerinde serbest, dışişlerinde Osmanlı’ya bağlı olan* eyaletlerdi. Bunların başında yerli hanedandan birisi bulunurdu.
- ⇒ Yöneticilerine; *Bey, Han, Şerif* ve *Voyvoda* denirdi.
- ⇒ Devlete yıllık vergi öderlerdi. *Eflak, Boğdan, Erdel, Kırım* (Burası vergi vermez sadece asker verirdi. Yöneticilerine Giray denirdi.), *Lehistan* bu gruba giren eyaletlerdi.
- ⇒ Bu eyaletler *ilk kez* Fatih Sultan Mehmet Dönemi’nde oluşturulmuştur.

☛ *Hicaz* ayrı bir konuma sahipti. *Devlet bu bölgeden vergi almaz, asker istemezdi.* Buradan toplanan vergiler kutsal yerlerin imarına ve korunmasına ayrılırdı.

- Taşra Teşkilatındaki Diğer Görevliler;

☛ *Muhtesip:* Çarşı ve pazar (esnaf ve tüccar) denetlemesi yapardı. Satılan mal ve fiyatları kontrol ederlerdi. (zabita)

☛ *Kapan Emini:* Şehirlere gelen sebze meyvenin toplandığı yerlere “kapan” denirdi. Kapan emiri buraya gelen malın vergilendirilmesini sağlardı (Hal müdürü).

☛ *Bey’ül Mal Emini:* Herhangi bir yerleşim yerinde kamu haklarını koruyan görevlidir.

☛ *Bac Emini:* Kasaba ve şehirlerde sanat ve ticaretle ilgili vergileri toplarlardı.

- Mahalli (yerel) yönetim örgütleri de şunlardı; *Mahalle* ve *köy yönetim teşkilatları, loncalar, cemaat idareleri.*
- İstanbul’da özel bir yönetim uygulanmaktaydı; *Sadrazam* şehrin genel düzenine; *Yeniceri Ağası* güvenlik işlerine, *Şehremini* belediye ve bayındırlık işlerine, *Muhtesip* çarşı ve pazarın düzenine, *İstanbul (Taht) Kadısı* adalet işlerine bakardı.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti’nde aşağıdakilerden hangisi “esnaf”ı denetleme yetkisine sahiptir?

- A) Cizyedar B) Mültezim C) Muhtesip
D) Tımarlı Sipahi E) Nişancı

(1999/DMS)
Cevap: C

III. TOPRAK SİSTEMİ

- Toprak, Osmanlı’da *devletin malıydı*. Kullanma hakkı halka ait olup, üretilen malın sahibi halktı.
- Devlet topraklarının genel adı *Miri Arazisi* (Hazine Arazisi) idi. Ekip, biçmek için şahıslara verilen arazilerdi.
- Toprak kullanılış ve veriliş amaçlarına göre isimler almıştır;

A) MİRİ ARAZİLER

1) *Dirlik Arazileri:* Geliri devlet tarafından savaşta yararlılık gösterenlere ve devlet memurlarına maaş karşılığı olarak verilen arazilerdi. *Üç’e ayrılırdı;*

a) *Has:* Yıllık geliri 100.000 akçe’den fazla olan topraklardı. *Hanedan üyelerine, divan üyelerine, Beylerbeyleri ve Sancak Beylerine* verilirdi. Has sahibi gelirinin her 5000 akçesi için bir “*cebelü (atlı asker)*” beslemek zorundaydı.

b) *Zeamet:* Yıllık geliri 20 bin ile 100 bin akçe arasında olan arazilerdi. *Orta derecedeki devlet memurlarına, hazine ve tımar defterdarlarına,*

divan kâtiplerine, alay beylerine, kale dizdarlarına, subaşılar ve kadılara verildi. Bunlar da gelirlerinin her 5000 akçesi için bir “cebelü (atlı asker)” beslemek zorundaydı.

- c) **Tımar:** Savaşta yararlılık gösterenlere ve hizmet karşılığı verilen araziler olup, yıllık geliri 3.000 ile 20.000 akçe arasında olanlardı. Bu da kendi arasında bölümlere ayrılırdı; **Eskinci (Kılıç) Tımarı** savaşta yararlılık gösterenlere, **Hizmet Tımarı** Saraydaki Hizmetlilere, **Müstahfiz Tımarı** ise Cami imamları, hatip ve medrese hocalarına verildi. Bu toprakları işletenler gelirlerinin her 3000 akçesi için bir cebelü beslemek zorundaydılar.

NOT: Dirlikler dağıtılırken, verilen kişilerin makamları ile toprağın gelirleri arasında bir paralellik kurulmuştur.

- Dirlik sisteminde toprağın; **mülkiyeti devlete, vergisi dirlik sahibine, kullanım hakkı köylüye** aittir. Has ve zeamet, devlet memurlarına görevleri süresince verilirken, tımar, sipahinin ömrü süresince verildi.
- **Dirlik sahiplerinin görevleri;**
- ☛ Savaş zamanı, toprak gelirlerine göre besledikleri atlı askerler (cebelü) ile orduya katılmak
- ☛ Reyanın (halkın) toprağı işlemesini sağlamak, boşalan topraklara başkalarını yerleştirmek ve yeni toprakları üretime açmak
- ☛ Bulundukları bölgenin güvenliğini sağlamak
- ☛ Bölgedeki vergileri toplamaktır.

DİRLİK (TİMAR) SİSTEMİNİN FAYDALARI

- Toprakların imarı sağlanmıştır. Bu da tarımsal üretimi artırmış ve **üretimde süreklilik** sağlanmıştır.
- Vergilerin kolayca toplanması sağlanmıştır.
- Devlet memurlarının maaşları ödenmiştir.
- Devlete yük olmadan **güçlü bir ordunun yetişmesini** sağlamıştır (Tımarlı Sipahiler).
- Başlangıçta **göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçirilmesinde** etkili olmuştur.
- Tımarlı Sipahiler kırsal bölgede **güvenliğin sağlanmasında** etkili olmuşlardır.

NOT-1: Toprağın sahibinin devlet olması, sadece gelirin dirlik sahibine verilmesi, toprak üzerinde **feodalleşmeyi önlemiştir**. Avrupa feodalitesi ile arasındaki **en önemli fark** budur.

NOT-2: Devlet, toprağı bir yıl ekmeyenden **Çiftbozan** adlı vergi, 3 yıl üst üste ekip, biçmeyenden ise toprağı geri alırdı. Bundaki amaç; **üretimin sürekliliğini sağlamaktır**.

NOT-3: Osmanlı Devleti’nde **taşra teşkilatının temelini** tımar (dirlik) sistemi oluşturuyordu.

NOT-4: Tımar ve Zeamet Sistemi **II. Mahmut zamanında kaldırılarak** bunun yerine başta valiler olmak üzere devlet memurları maaşa bağlanmıştır.

- 2) **Yurtluk Araziler:** Geliri sınır boylarında görev yapan askerlere (akıncılara) verilen arazilerdir.
- 3) **Ocaklık Araziler:** Geliri kale muhafızları ile tersane giderlerine ayrılan arazilerdir.
- 4) **Mukataa:** Geliri iltizam yoluyla doğrudan hazineye giden arazilerdir.
- 5) **Paşmaklık:** Hanedan kadınlarına verilen arazilerdir.
- 6) **Havas-ı Hümayun:** Hükümdara aittir. Geliri hazineye bırakılmıştır.
- 7) **Metruk Araziler:** Terk edilmiş topraklardır. Otlak, yaylak, mera, kışlak gibi halkın ortak kullandığı topraklardır. Ayrıca yollar, meydanlar, namazgâhlar, mesireler, pazarlar, panayırılar, baltalıklar ve harmanlar da bu gruba girerdi.
- 8) **Mevat:** Ölü topraklardır. Çöl, bataklık, çıplak dağlar bu topraklardandır.
- 9) **Malikhane:** Devlet adamlarına hizmetleri karşılığı mülk olarak verilen arazilerdir.

B) VAKIF (MEVKUF) ARAZİLER

- Miri arazi iken sonradan geliri **hayır, din, eğitim kurumlarına** ve **sosyal hizmetlere** ayrılan arazilerdir (cami, medrese, hastane, imarethane, , bedesten, kervansaray gibi kurumlar).
- Alınıp satılamaz, devlet el koyamazdı.
- Bu arazilerden vergi alınmazdı.
- Vakıf teşkilatının başında bulunan kişiye **“Mütevelli”** denmiştir.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti’nde, devletin tebaası olan kişilerin sosyal ve ekonomik hayat düzeyinin yükseltilmesi ve insanların sağlık, eğitim, kültür gereksinimlerinin karşılanmasında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

- A) Tımar sistemi
- B) Vakıf sistemi
- C) İltizam sistemi
- D) Müsadere usulü
- E) Devşirme sistemi

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

C) MÜLK ARAZİLER

- Şahısların özel mülkü olan arazilerdir. Alınıp satılabilir, miras olarak bırakılabilir.
- Bu araziler ikiye ayrılırdı;

a) **Öşri Araziler:** Müslüman halka ait olan arazilerdir. Gelirlerinden % 10 Aşar (Öşür) vergisi öderlerdi. Bu toprakların sahiplerinden arazi vergisi olarak **çift resmi** alınırdı.

b) **Haraci Araziler:** Gayrimüslimlere verilen arazilerdir. Gelirlerinden % 15 - % 20 arası Haraç vergisi öderlerdi. Bu toprakların sahiplerinden arazi vergisi olarak **ispenç** alınırdı.

NOT: XVII. yüzyıldan itibaren **sosyo – ekonomik nedenlerin etkisiyle toprak yönetimi bozulmuş**, köyden kente göçler hızlanmış ve topraklar devletin denetiminden çıkarak hukuki olmasa da fiilen **ayan ve eşraf denilen güçlü kişilerin eline geçmeye başlamıştır**. 1858 Arazi Kanunnamesi ile topraklar mülkiyete dönüşmüş, yani uzun süre toprağı elinde bulunduranlar o toprağın sahibi olmuşlardır.

ÖRNEK SORU

Has ve Zeamet'in Tımar'dan farkı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Devlet tarafından verilmesi
- B) Karşılığında hizmet beklenmesi
- C) Vergi kaynağı olması
- D) Geliri daha fazla olan toprak parçası olması
- E) Karşılığında atlı asker yetiştirilmesi

(1999/DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde Tımar sisteminden;

- I. Vergilerin toplanması,
 - II. Yargılama işlerinin kısa sürede bitirilmesi,
 - III. Asker yetiştirilmesi,
 - IV. Dirlik bölgelerinin yönetilmesi,
- amaçlarından hangisi veya hangileri için yararlanılmıştır?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) II ve III
- D) I - III - IV
- E) II - III - IV

(1999/DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı ülkesinde, tımar sisteminin aşağıdakilerden hangisinin düzenli biçimde yürütülmesinde doğrudan etkili olduğu savunulamaz?

- A) Güvenlik
- B) Maliye
- C) Ticaret
- D) Askerlik
- E) Tarım

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Türk - İslam Devletleri'nde görülen toprak yönetimi ile ilgili bir kavram değildir?

- A) İhta
- B) Has
- C) Zeamet
- D) Ulak
- E) Yurtluk

(2005/KPSS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti dirlik sistemiyle,

- I. sipahinin geçimini karşılama,
- II. büyük bir askerî güce sahip olma,
- III. kapıkulu askerlerinin maaşını verme,

durumlarından hangilerini sağlayarak hazinenin yükünü azaltmaya çalışmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: D

IV. ORDU

- Osman Bey döneminde ordu, **aşiret güçlerinden** oluşmaktaydı.
- **İlk düzenli ordu Orhan Bey Dönemi'nde** oluşturulmuştur (**Yaya ve Müsellem**).
- I. Murat döneminde Rumeli'ye geçişle birlikte savaş esirlerinden asker seçilerek orduya alınmıştır (**Pencik sistemi**). Yine I. Murat döneminde **Tımar ve Kapıkulu (Devşirme) sistemlerinin temelleri atılmıştır**.
- Osmanlı'da devlet gücünü ordudan alırdı. Ordu üç gruptan meydana gelirdi;

1. KAPIKULU OCAKLARI

- Devletten üç ayda bir **ulufe** adıyla maaş alan sürekli askerlerdi.
- Bu askerler aynı zamanda hükümdar değişikliklerinde **cülus** adlı bahşiş alırlardı.

NOT: **İlk defa** "Cülus Bahşişi" Fatih Sultan Mehmet (II. Mehmet) Dönemi'nde dağıtıldı.

- I. Murat Dönemi'nde devşirme yoluyla Hristiyan gençlerden oluşturulmuştur.
- **Devşirme sistemi:** Gayr-i Müslimlerin kimsesiz ve fakir çocuklarının küçük yaşta toplanarak (5 - 12 yaş) devlet hizmetinde kullanılmak üzere yetiştirilmesidir. Bunların zeki ve gürbüz olanları saraydaki **Enderun** Mektebi'nde devlet memuru yetiştirmek amacıyla okutulurdu. Rumeli'den toplanan çocuklar önce Anadolu'ya gönderilerek Türk ailelerinin yanında Türk - İslam kültürü alırlar, sonra Gelibolu'daki **Acemi Oğlanlar Ocağı**'na getirilirlerdi. Burada kabiliyetlerine göre askeri ocaklara ayrılırlardı.
- İstanbul veya merkeze yakın eyaletlerde bulunurlardı. Sefere padişahla birlikte katılırlardı.
- Görevleri askerliktir, evlenmeleri ve değişik mesleklerle uğraşmaları yasaktır.
- Kapıkulu Askerleri; **Atlı** ve **yaya** olarak ikiye ayrılırlardı.

Kapıkulu Piyadeleri (Yayalar)

⇒ **Acemi Oğlanlar Ocağı:**

- I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur.
- Devşirme yoluyla alınan Hristiyan çocuklardan oluşurdu.
- Ocakta yetişenler Yeniçeri Ocağı'na giderdi.
- Zeki ve yetenekliler ise Enderun'a gönderilirdi.

⇒ **Yeniçeri Ocağı:**

- Kapıkulu ordusunun temelidir.
- I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur.
- Devşirme yolu ile oluşturulmuştur.
- Sıkı disiplin altında yetişirlerdi.
- Padişahın yanında bulunurlardı. Görevleri; padişahla birlikte savaşa katılmak ve İstanbul'un güvenliğini sağlamaktır.
- Yeniçerilere üç ayda bir "**Ulufe**" denilen maaş, padişah tahta çıktığında "**Cülus Bahşişi**", ilk sefere çıktığında da "**Sefer Bahşişi**" verilirdi.
- Yeniçeri Ocağı **III. Murat Dönemi'nde bozulmaya** başlamıştır.
- İleriki dönemlerde devlete çok zararı dokunan bu Ocak, 1826'da **II. Mahmut tarafından kaldırılmıştır (Vaka-i Hayriye)**. Bu ocağın yerine "**Asakir-i Mansure-i Muhammediye**" yeni bir ordu kurulmuştur.

⇒ **Cebeciler:** Yeniçerilerin silahlarını ve bu silahların bakımını yaparlardı.

⇒ **Topçular:** Top döken, top mermisi yapan ve kullanan ocaklardır.

NOT: Osmanlı'da **ilk top**, 1389 I. Kosova Savaşı'nda kullanılmıştır.

⇒ **Top Arabacıları:** Top taşıma araçlarını yapan ve nakleden ocaklardır.

⇒ **Lağımçılar:** Ordunun geçtiği yerlerdeki yolların ve köprülerin onarımını yapan, tüneller kazın, patlayıcı maddeler yerleştiren ve surları yıkan ocaktır.

⇒ **Humbaracılar:** Havan topları, mayın, el bombaları ve humbara denilen gülleleri yapan ve kullanan ocaktır.

⇒ **Sakalar:** Ocağın su işleriyle ilgilenen sınıftır.

Kapıkulu Süvarileri (Atlılar)

Altı Bölük Halkı da denilirdi. Derece ve maaş yönünden yeniçerilerden üstündüler. Yeniçeriler arasından seçilir ve ulufe alırlardı;

⇒ **Sipahiler, Silahtarlar:** Padişahın çadırını (Otağ-ı Hümayun) korumakla görevlidirler.

⇒ **Sağ Garipler, Sol Garipler:** Görevleri, ordu hazinesini, ağırlıklarını ve ganimetlerini taşımak ve korumaktır.

⇒ **Sağ Ulufeciler, Sol Ulufeciler:** Görevleri, saltanat sancaklarını taşımak ve korumaktır.

ÖRNEK SORU

Karahanlılar'da Hassa Ordusu küçük yaşta esir edilen veya para ile satın alınan gençlerden oluşturulurdu.

Has ordusunun oluşturulma biçiminin Osmanlılarda aşağıdakilerden hangisinde temel olduğu savunulabilir?

- A) İltizam sistemine
- B) Tımar sistemine
- C) Devşirme sistemine
- D) Eyalet sistemine
- E) Merkezi devlet sistemine

(1999/DMS)
Cevap: C

2. TİMARLI SİPAHİLER (EYALET ASKERLERİ)

- ⇒ Tamamen **Türklerden** oluşurdu.
- ⇒ **Dirlik sahipleri** tarafından beslenirdi.
- ⇒ Ordunun **en kalabalık** ve **en önemli sınıfıdır**.
- ⇒ Devletten **maaş almazlardı**.
- ⇒ Savaşlarda ganimet elde etmezlerdi.

- ⇒ Savaş zamanı orduya katılırlar, barış zamanı toprağı işlerler ve bölgelerinin güvenliğini sağlarlardı.
- ⇒ Savaşta **Sancak Beyi tarafından komuta edilirler**, savaşa katılmayan asker tespit edilirse toprağı elinden alınırdı.
- ⇒ **Cebelü** adı verilen silahlı, teçhizatlı, atlı asker özelliğindedirler.
- ⇒ Tımarlı Sipahilerin iyi yabancı dil bilenleri akıncı birliklerine seçilirlerdi.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman'ın son zamanlarına kadar devletin **en önemli ve en büyük askeri gücüydü**.

NOT: Duraklama Dönemi'nde Tımarlı Sipahi sayısı azalırken, Kapıkulu Askeri sayısı artmıştır.

3. YARDIMCI KUVVETLER

- ⇒ Ordunun geri hizmetinde çalışanlar ile bağı beylik ve devletlerden gelen askerler bu sınıfa girerdi.
- ⇒ Bunların sayıları sabit değildi. Savaşa göre değişirdi.
- ☛ **Azaplar:** Anadolu'dan toplanmış bekâr, dinç Türk gençleridir. Savaşta yeniçerilerin önünde düşmana **ilk hücumu** yaparlardı.
- ☛ **Akıncılar:** Sınır boylarında oturan Türklerden meydana gelen hafif süvari birlikleriydi.
- ☛ **Gönüllüler:** Ani düşman saldırılarına karşı sınırlardaki şehir ve kasabaları korurlardı.
- ☛ **Deliler:** Özel kuvvetlerdir. Çok iyi bir eğitmeden geçirilerek yetiştirilirler ve ön safta savaşarlardı.
- ☛ **Beşliler:** Her beş aileden bir kişi alınarak oluşturulan bu birlikler sınırdaki kalelerin korunmasında görevlendirilirdi.
- ☛ **Derbentçiler:** Yol, köprü ve geçitleri koruyan birliklerdir.
- ☛ **Turnalar:** Ordunun posta işlerinden sorumlu birliklerdir.
- ☛ **Yaya ve Müsellemeler (Yörükler):** Ordunun önünden giderek yolları ve köprüleri onarırlardı.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Yeniçeri Ocağı'nın yerini almıştır?

- A) Sekban-ı Cedid
- B) Eşkinci Ocağı
- C) Sürat Topçuları
- D) Mühendishane-i Berr-i Hümayun
- E) Asakir-i Mansure-i Muhammediye

(1999/DMS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde aşağıdakilerden hangisi için devlet hazinesinden ödeme **yapılmazdı**?

- A) Kapıkulu Askerleri
- B) Tımarlı Sipahi
- C) Bayındırlık Hizmetleri
- D) Cülus Bahşişi
- E) Savaş Harcamaları

(1999/DMS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde;

- I. Padişahların tahta çıkışı,
 - II. Padişahların bizzat sefere gidişi,
 - III. İç isyanların bastırılması,
- durumlarından hangilerinde askerlere bahşiş dağıtmak bir gelenektir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) II ve III

(2002/KPSS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde; devlet adamı yetiştirmede ve ordunun büyük bir kısmı için asker sağlamada, düzenli ve sürekli olarak;

- I. devşirme,
- II. iltizam,
- III. müsadere,

usullerinden hangileri kullanılmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) II ve III

(2004/KPSS)

Cevap: A

4. DONANMA

- ⇒ Osmanlı Devleti'nin **ilk donanması Karesi Beyliği'nin alınmasından sonra** oluşmuştur.
- ⇒ Osmanlı Devleti, **Orhan Bey Dönemi'nde Karamürsel'de ilk tersanevi** kurduysa da Karesioğulları Beyliği'nin alınmasıyla donanma sahibi olarak askeri amaçlı denizcilik faaliyetleri yürütmeye başlamıştır.
- ⇒ Teşkilatlı **İlk Osmanlı tersanesi** Gelibolu'da **I. Bayezid** Dönemi'nde açılmıştır (1390). Osmanlı'nın **en büyük tersanesi** ise **Haliç Tersanesi**'ydi.
- ⇒ Osmanlı **ilk deniz savaşını I. Mehmet** Dönemi'nde **Venediklilere** karşı yapmıştır (1416).
- ⇒ Osmanlı **ilk büyük donanmasına** Fatih Dönemi'nde İstanbul'un fethi için inşa edilen donanmayla ulaştı.

⇒ Osmanlı en büyük donanmaya Kanuni Dönemi'nde **Barbaros Hayrettin Paşa** ile ulaştı.

NOT: Osmanlı donanmasının Kanuni Dönemi'nde **27 Eylül 1538** tarihinde Haçlı donanmasına karşı kazandığı **Preveze Deniz Zaferi**, bugün de **Deniz Kuvvetleri Günü** olarak kutlanmaktadır.

⇒ Osmanlı donanması ilk büyük yenilgisini İnebahtı'da aldı (İnebahtı Körfezi'nde donanmamız Haçlılar tarafından yakılmıştır – 1571.).

⇒ Donanma, **Duraklama Dönemi'nde ihmal edilmeye** başlanmış ve güçten düşmüştür.

⇒ Osmanlı donanması ile fethedilen son yer Girit Adası'dır (1669). Bu tarihten sonra gerekli desteği göremeyen Osmanlı donanması **Çesme (1770), Navarin (1827), Sinop (1853)** baskınlarında Rus donanması tarafından yakılınca bir daha toparlanamamıştır.

⇒ Gelişen Avrupa donanmasına karşı koyamayacağını anlayan II. Abdülhamit devletin tüm imkânlarını **kara ordusunu güçlendirmek için** seferber etmiştir.

⇒ Osmanlı donanması iki gruba ayrılırdı:

❖ **İnce Donanma:** Irmaklarda dolaşan kürekli gemilerden oluşan donanmalardır.

❖ **Donanma-ı Amire:** Kalyon, Kadirga gibi büyük gemilerden oluşan, denizlerdeki donanmadır.

⇒ Osmanlı donanma komutanına **Kaptan-ı Derya** unvanı verilirdi. Donanmada görev yapan askerlere de **Levent** adı verilmiştir. Kaptan-ı Derya'nın merkezi Cezayir'dir.

V. TOPLUM YAPISI

⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nden itibaren **imparatorluk** haline gelen Osmanlı Devleti'nin bünyesinde **farklı din, dil, mezhep ve milletten insanlar** bir arada yaşamaya başlamışlardır.

⇒ Osmanlı toplum yapısı; **yönetenler** ve **yönetilenler** olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır.

▪ Yönetenler

⇒ Padişah'tan dini ve idari yetki alan kimselerden oluşur. Seyfiye, İlmiye ve Kalemîye olarak üç sınıfa ayrılırlar;

a) **Seyfiye (Ehl-i Örf):** Askeri zümreyi oluşturan gruptur. **Sadrazam, Vezirler, Kapıkulu Askerleri** ve **Tımarlı Sipahilerden** oluşur. Padişahın

yürütme gücünü temsil ettikleri için bu sınıfa **ehl-i örf, ehl-i seyf** veya **“ümera”** denirdi.

b) **İlmiye (Ehl-i Şer):** Medreselerde yetişip devletin değişik alanlarında görev alanlardır. Bunlar; **Şeyhülislam, Kazasker, Kadı, eğitim öğretim elemanları** ve **cami görevlileridir (Ulema)**.

NOT: İlmiye'nin devlet yönetiminde ve toplum içinde üç önemli görevi vardı; **Tedris** (Bilgi aktarma), **Kaza** (Yargı görevi), **İfta** (yapılan işlerin şeriata uygunluğunu denetleme yani fetva verme)'dir.

c) **Kalemîye:** Devletin **idari** ve **mali** bürokrasisini oluşturan gruptur. Her türlü yazışmalardan, kâtiplik işlerinden ve ekonominin işleyişinden sorumludurlar.

▪ Yönetilenler (Reaya)

⇒ Reaya, yönetime katılmayan, geçimini tarım ve sanayi alanında üretim yaparak veya ticaretle uğraşarak sağlayan, devlete vergi veren halktır.

⇒ Osmanlı Devleti'nin kendi egemenliği altında yaşayan toplulukları din ve mezhep esasına göre örgütleyip yönetme şekline **“millet sistemi”** deniyordu. Buradaki millet kavramı günümüzdeki anlamından farklıydı. **Aynı dinden ve mezhepten olan topluluklar bir millet sayılıyordu.**

⇒ Osmanlı toplumu **ırk esasına göre değil, inanç ve düşünce temeline göre** örgütlenmiştir.

ÖRNEK SORU

Osmanlılar'da toplumu oluşturan kesimlerin belirlenmesinde “Millet Sistemi” uygulanmıştır.

Bu sistemde alınan temel ölçüt aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Meslek grubu B) Dini inanç
C) Nüfus oranı D) Kültürel düzey
E) Ekonomik durum

(1999/DMS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı toplumunda yönetici gruplar arasında değildir?

- A) İlmiye B) Seyfiye C) Reaya
D) Kalemîye E) Hanedan üyeleri

(2010 – KPSS Önlisans)

Cevap: C

NOT: Osmanlı toplumu içinde köylüler, zanaatkarlar, tüccarlar “reaya”dan sayılırken **“Bilginler” reayadan sayılmamışlardır.**

- ⇒ Osmanlı Devleti cok uluslu devlet olma özelliği taşımış fakat yönetimdeki hâkim unsur Türkler olmuştur.
- ⇒ Osmanlı Devleti hosgörülü bir siyaset izlediği için Müslümanlar (Millet-i Hakime), Hristiyanlar ve Museviler (Millet-i Mahkume - Zümme) asırlar boyu birlikte yaşamışlardır.
- ⇒ Hristiyanlar genellikle ticaret ve tarımla uğraşırlardı. Islahat Fermanı'yla (1856) Müslümanlarla aynı haklara sahip olmuşlardır.

- Osmanlı toplumu yerleşim durumuna göre üç guruba ayırmış;

✓ Köylüler:

- ☞ Nüfusun çoğunu köylüler oluştururdu.
- ☞ Çiftçi kendisine verilen toprağı işleyip vergisini Tımarlı Sipahiye veya bir vakfa verirdi.
- ☞ Köylü, toprağı üç yıl üst üste boş bırakıp işlemezse "Çiftbozan" adıyla vergi öderdi. Bundaki amaç üretimi arttırmak, toprağın boş kalmasını önlemektir.
- ☞ 16. yüzyılın sonlarında tımar sisteminin bozulması ile "İltizam sistemi" yaygınlaştı. İltizam sistemi sonucunda reayanın durumu kötüleşti. Köyden kente göçler başladı. Bu göçlerle; şehirdeki sorunlar artmaya, köyler boşalmaya ve tarım üretimi azalmaya başladı.

✓ Şehirliler:

- ☞ Osmanlı şehirleri her türden malın ticaretinin yapıldığı, sanayi işletmeciliğinin var olduğu ve çeşitli sosyal kurumların örgütlendiği; idari, askeri ve dini işlerin görüldüğü yerleşim merkezleridir.
- ☞ Osmanlı şehir halkını; Askerler, Tacirler (tüccarlar) ve Esnaflar (Ahiler) oluşturuyordu.

✓ Göçebeler (Konargöçerler):

- ☞ Yörük olarak da adlandırılan bu insanlar hayvancılıkla geçimlerini sağlıyorlardı.
- ☞ Devletin kendileri için düzenlediği kanunlar çerçevesinde hayatlarını sürdürüyorlardı.
- ☞ Devlet göçebelere; Adet-i Ağnam, Ağıl resmi, Kısak ve Yaylak adlı vergileri alırdı.
- ☞ Devlet göçebelerin vergi ve asker toplamada sorun olmaları nedeni ile onları yerleşik hayata geçirmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır.

- Osmanlılarda toplumun sosyal sınıfları arasında geçiş vardı. İşte bu sosyal hareketlilik iki şekilde oluyordu;

- ❖ Dikey Hareketlilik: Toplum içerisinde sınıflar arası geçiş yani yer değiştirmektir. Dikey hareketliliğe şu örnekleri verebiliriz; Müslüman olmak, medrese eğitimi görmek, bürokrasi kademelerine kâtip olmak, Tımar sahibi olmak gibi.

- ❖ Yatay Hareketlilik: Ülke toprakları üzerinde yer değiştirmektir. Bu hareketliliğin bir kısmı zorunlu olurken bir kısmı da kendiliğinden gerçekleşir. Yatay hareketliliğe şu örnekleri verebiliriz; Savaş kaybetme sonucu Balkanlardan Anadolu'ya olan göçler, ihtiyaç sonucu köyden kente göçler gibi.

NOT: Yenilgiler sonrası Anadolu'ya yapılan göçlerin sonucu olarak Anadolu'daki Türk ve Müslüman nüfus yoğunluğu artarken sınırlarımız ise daralmıştır. Bu ise Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

- Osmanlı'da halkın faydalanması için birtakım sosyal müesseseler yapılmıştır. Bunlar;

- ☞ İmaret: Medrese talebelerine, fakirlere ve her isteyene bedava yiyecek dağıtmak üzere kurulan aşevleridir.

- ☞ Kalenderhane: Şehirlere gelen yabancıların ve seyyahların ücretsiz kalıp yemek yedikleri yerdir.

- ☞ Han ve Kervansaray: Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konakladıkları ve hayvanlarının barındığı binalardır. Yolcular; milliyet, din, dil, inanç ayırımı yapılmaksızın, üç gün ücret ödmeden kalabilirdi.

- ☞ Tabhane: Fakirlerin barındığı hayır eseridir. Buraların yiyeceği imaretlerden karşılanırdı.

- ☞ Darüüşşifa (Hastahane): Hastaların tedavi edildiği hastane ve tıp mezunlarının pratik ve tatbikat yaptıkları tıp fakültesi mahiyetindedir.

NOT: Osmanlı Devleti'nde ilk hastahaneler Yıldırım Bayezid zamanında açıldı.

- ☞ Ribat: Kale görünüşlü savunmaya yönelik binalardır.

- ☞ **Külliye:** Ana yapısı camii olan ve çeşitli ihtiyaçları bir arada karşılayan kompleks yapı topluluğudur. Genellikle bir camii etrafında kurulmuş medrese, kütüphane, imarethane ve şifahane (hastahane) ve hamam gibi yapıların bütünüdür.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlılarda yoksul halka yemek dağıtmak amacıyla yapılmıştır?

- A) Külliye B) Şifahane C) İmareti
D) Medrese E) Türbe

(2003/KPSS)

Cevap: C

VI. MALİYE

- Osmanlı maliye teşkilatı **ilk olarak I. Murat** Dönemi'nde kurulmuştur.
- İlk bütçe** Tarhuncu Ahmet Paşa tarafından hazırlanmıştır.
- Osmanlı'da Maliyeden sorumlu kişi **Defterdar**'dır (1838'den sonra Maliye Nazırı ve Teşkilatı). Osmanlı ekonomisinin gelişmesine paralel olarak defterdarların sayısı ikiye çıkarılmıştır.
- Osmanlı hazinesi **iç ve dış hazine** olmak üzere ikiye ayrılırdı;
- ❖ **Hazine-i Amire (Dış Hazine):** Vergilerin toplandığı ve harcamaların yapıldığı hazinedir.
- ❖ **Hazine-i Hassa (İç Hazine):** Yedekte bekletilen hazinedir. Dış hazineden yetmediği zamanlarda iç hazineden para aktarılırdı.
- Osmanlı para birimine "**akçe**" denirdi.
- İlk bakır para** Osman Bey, **ilk gümüş para (akçe)** Orhan Bey, **ilk altın para (Sultani – Sikke-i Hasene)** ise Fatih Dönemi'nde bastırılmıştır.
- İlk enflasyon** II. Mehmet (Fatih) döneminde başlamıştır (Enflasyonun başlamasında Yahudi sarrafların etkisi olmuştur).

NOT: Duraklama Dönemi'nde tekrar gümüş para uygulamasına dönülecektir. Bu uygulama **ülke ekonomisinin bozulduğunu** gösterir.

NOT: XVII. yüzyıla kadar devletin gelirleri giderlerinden fazlaydı. XVII. yüzyıl başlarından itibaren **savaşlar, askeri ıslahat harcamaları, bürokratik harcamaların artması** gibi nedenlerle bütçe açık vermeye başlamıştır.

- İlk kâğıt para** Sultan Abdülmecit döneminde basıldı (1840). Hazine bonosu niteliğindeki bu

paraya "**Kaime**" denildi. 1862'de bu uygulamaya son verildi.

- I. Abdülmecit Dönemi'nde ayrıca 1844'te "**Yirmi Kuruş**" değerinde "**Mecidiye**" bastırıldı.
- Osmanlı Devletinde bankacılığa **ilk geçiş**, Tanzimat döneminde oldu. Açılan **ilk banka Bank-ı Dersaadet** (İstanbul Bankası)'dır (1847).
- 1863'te **Osmanlı Bankası'na (Bank-ı Şahane-i Osmanî) para basma yetkisi** verilmiştir.
- 1867'de **Emniyet Sandığı (Memleket Sandıkları)** kurulmuştur (Ziraat Bankası'nın temeli sayılır.).
- 1888'de ise **Ziraat Bankası** kurulmuştur.
- II. Meşrutiyet Dönemi'nde de **Osmanlı İtibar-i Milli Bankası** açılmıştır.

➤ **Hazinenin Gelir Kaynakları**

⇒ Ganimetlerin 1/5 i

⇒ Vergiler

▪ **Şer'i Vergiler (Tekâlif-i Şer'iyye):**

- ☞ **Ösür:** Müslümanlardan alınan 1/10 oranındaki toprak ürünleri vergisidir (1925'te kaldırılmıştır.).
- ☞ **Harac:** Gayrimüslimlerden alınan 1/5 oranındaki toprak ürünleri vergisidir.
- ☞ **Cizye:** Gayrimüslimlerin 20 yaşını doldurmuş, sağlıklı erkeklerinden askere gitmeme karşılığında alınan kelle vergisidir (**Bu vergi 1856 İslahat Fermanı'yla kaldırıldı.**).
- ☞ **Zekât:** Zengin olan Müslümanların mallarından alınan vergidir. Bu vergi devlet tarafından bazı dönemlerde alınmıştır.

▪ **Örfi Vergiler (Tekâlif-i Örfiye):**

- ☞ **Avarız:** II. Bayezid zamanında, olağanüstü durumlarda ordunun ihtiyacını karşılamak üzere alınan geçici vergidir (Savaş, sel, deprem v.b). Duraklama Dönemi'nde sürekli alınmaya başlanacaktır.

NOT: Avarız vergisi, Mustafa Kemal'in Sakarya Savaşı (1921) öncesinde Başkomutanlık yetkilerini kullanarak yayınladığı **Tekalif-i Milliye Emirleri**'ne benzetilir.

- ☞ **Ciftbozan:** Tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamak amacıyla bir veya iki yıl toprağını mazeretsiz olarak boş bırakan köylüden alınan tazminat vergisidir.

- ☞ **Cift Resmi:** Müslüman halktan alınan arazi vergisidir.
- ☞ **İspenç:** Gayrimüslimlerden alınan arazi vergisidir.
- ☞ **Ağnam:** Küçükbaş hayvan yetiştiricilerinden alınan vergidir.
- ☞ **Resm-i Pencik:** Savaş esirlerinin serbest bırakılması karşılığında alınan vergidir.
- ☞ **Bac:** Pazar yerlerinden toplanan vergidir.
- ☞ **İhtisap Resmi:** Ruhsat karşılığı alınan vergidir (noter vergisi).
- ☞ **Kantariye:** Tartılardan alınır.
- ☞ **Resm-i Bennak:** Evli çiftçilerden alınır.
- ☞ **Resm-i Mücerred:** Bekâr çiftçilerden alınır.
- ☞ **Damga resmi:** Çeşitli resmi muamelelerden alınır.
- ☞ **Derbent resmi:** Çeşitli köprülerden ve geçitlerden alınır.
- ☞ **Gümrük Resmi:** Dış ülkelerden gelen mallardan alınan vergidir.
- ☞ **Arusane:** Evlenenlerden alınır (Kız tarafı öder.).
- ☞ **Cerime:** Suçlulardan alınan vergidir.
- ☞ Bağlı Beylik ve Devletlerden Alınan Yıllık Vergiler ve Hediyeler

NOT: Vergiler, Tahrir defterine yazılırdı. Vergilerin hepsine "Tekâlif" denirdi.

⇒ Maden, Tuzla, Orman ve Gümrük Gelirleri

- **Müsadere (El Koyma):** Ölen bir kişinin hayattayken haksız kazanç elde ettiği tespit edildiğinde mirasının hazineye aktarılmasıdır (Bu uygulama *özel mülkiyet anlayışına terstir. 1839 Tanzimat Fermanı'yla kaldırılacaktır.*).
- **İltizam Sistemi:** Bir bölgede devlet hazinesine toplanacak olan vergilerin *açık artırma yoluyla* şahıslara verilmesidir. İltizam vergisini toplamaya hak kazanan kişi toplayacağı vergiyi *peşin olarak hazineye öderdi* (Belli bir kar payı karşılığında). İltizam yöntemiyle vergi toplayanlara Mültezim adı verilirdi.

NOT: İltizam Sistemi XVI. Yüzyıldan sonra uygulamaya koyulmuştur. Devlet bu sistemi yürürlüğe koyarak *acil para ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır*. İltizam yöntemi, Tanzimat Dönemi'nde kaldırılmıştır (1839).

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde,

- I. Yöneticiler,
- II. Hanedan üyeleri,
- III. Azınlıklar,

gruplarından hangileri Cizye Vergisi ödemekle yükümlüydü?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I, II ve III

(2001/KMS)

Cevap: C

- ⇒ Osmanlı ekonomisinin en önemli sektörleri **tarım, hayvancılık, ticaret ve zanaatkarlıktır.**
- ⇒ Bazı Osmanlı şehirleri üretimleri ile ün kazanmıştır. Bu şehirler devlet ekonomisini olumlu yönde etkilemişlerdir.
- ⇒ Konya'da **dokuma**, Tokat'ta **bakırcılık**, Amasya ve Erzincan'da **gümüşçülük**, Ankara ve Kastamonu'da **soft kumaş**, Bursa'da **ipekçilik**, Selanik'te **çuhacılık**, Edirne'de **ayakkabıcılık**, Bulgaristan'da **aba, kıl dokuma işçiliği** ve **üretimi** gelişmiştir.
- ⇒ Avrupa'ya **pamuklu, yünlü, deri, yağ, halı ve boya** gibi ürünler satılırken; **süs eşyası, kalay, kurşun, kağıt, kadife, cam eşya ve saat** gibi ürünler alınmıştır.
- ⇒ Osmanlı ekonomisinde esnafın kurduğu **Lonca teşkilatının** da büyük bir önemi vardı. Bu teşkilat iç ticarete bir **denetleme kurumu** gibiydi. Ancak Avrupa'da meydana gelen **Sanayi İnkılabı'nın etkisiyle** Osmanlı Lonca teşkilatı iyice zayıflamıştır.
- ⇒ Bununla beraber İngiltere ile imzalanan **Balta Limanı Ticaret Antlaşması** (1838) ile Osmanlı Devleti, yabancı tüccarlara karşı uyguladığı belirli malların alım ve satımı üzerindeki sınırlamaları kaldırdı. Böylece Osmanlı toprakları **kapitülasyonlar ve bu yeni durum ile tamamen Avrupa'nın açık pazarı haline geldi**. Avrupa malları Osmanlı pazarlarını doldurdu. Düşük fiyatları nedeni ile Avrupa malları ile rekabet edemeyen esnaf tezgâhını ve atölyesini kapatmak zorunda kaldı. Yerli sanayi çöktü. Sanayi Devrimi'nin Osmanlı'ya etkisi **en çok tekstil alanında** görüldü.
- ⇒ Avrupalıların yaptığı Coğrafi Keşiflerle beraber yeni ticaret yollarının bulunması, Osmanlı'nın elindeki **İpek ve Baharat yollarının önemini kaybetmesine neden oldu**.
- ⇒ Ayrıca Coğrafi Keşifler sonucu Avrupa'ya taşınan gümüş ve altın gibi değerli madenler bir süre sonra Osmanlı ülkesine girince; **Osmanlı Devleti'nin parasının değer kaybetmesine ve fiyatların yükselmesine neden oldu**.

- ⇒ Bununla birlikte XIX. yüzyılın ortalarından itibaren alınan dış borçlar giderek büyümüş ve ödenemez hale gelince de Avrupalı devletler **Duyun-u Umumiye İdaresi**'ni kurarak (1881) Osmanlı'nın gelir kaynaklarına el koymuşlardır.

VII. HUKUK

- ⇒ Osmanlı Devleti'nde hukuk sistemi iki bölüme ayrılırdı;

➤ Şer-i Hukuk

- ⇒ İslam dinine göre düzenlenen kanunlardır. Kaynağı **Kur'an, sünnet, icma ve kıyastır**.
- ⇒ Bu konuda din ve yasama işleri padişah adına **Şeyhülislam**'a aittir. Ancak şeyhülislam'ın yargılama yetkisi yoktu.
- ⇒ Yürütme ve yasama **fetvalarla** sağlanırdı. Temeli İslamiyet'in **Hanefi mezhebine** dayandırılmıştır.
- ⇒ **Kazasker** ve **kadılar** adli işlerden sorumlu görevlilerdi.
- ⇒ Şer'i hukukun işleyişini sağlayan **en önemli kurum Kazaskerlik**tir. Kazasker, Osmanlı yargı sistemini oluşturan kadıların tayin ve terfi işlerini yapardı.
- ⇒ **"İstanbul Efendisi"** olarak anılan İstanbul Kadısı, Osmanlı sınırları içindeki **en yüksek rütbeli yargıçtı**.
- ⇒ Osmanlı Devletinde şer'i ve örfi bütün meseleler Şer'i Mahkemelerde çözümlenirdi. Eyalet, sancak ve kazalardaki mahkemelerde **"hakim"** olarak **"Kadı"** bulunurdu. Kadılar doğrudan Kazaskere bağlıydı.
- ⇒ Kadılar devletten maaş almaz, **davalardan aldıkları harçlarla geçimlerini sağlardı**.
- ⇒ Mahkemeler herkese açıktı. Kadı'nın verdiği karardan şüphe duyanlar üst mahkeme olarak **Divan-ı Hümayun'a** başvurabilirlerdi.
- ⇒ **Osmanlı'da Kadıların görevleri şu şekilde sıralanabilir;**

- ☛ Halk arasındaki çıkan anlaşmazlıkları ve davaları çözmeye,
- ☛ Miras, ticaret, nikâh, vasiyet gibi davalara bakma ve bunları karara bağlama,
- ☛ Noter görevini yerine getirme,
- ☛ Askeri sınıf hakkında raporlar düzenleme,
- ☛ Bulunduğu bölgenin vergilerini toplayıp hazineye aktarılmasını sağlama,
- ☛ Vakıfları denetleme,
- ☛ Yeni işletme (şirket) kurulmasını onaylama,
- ☛ Kazalarda belediye işlerini yürütme,

- ☛ Merkezden gelen tüm emirleri halka duyurma, halkın dertleriyle ilgilenme,
- ☛ Kanun kaçaklarını takip etme ve cezalandırılmalarını sağlama

NOT: İlk Osmanlı kadısı Karamanlı Dursun Fakih'tir.

- ⇒ Daha küçük yönetim birimlerinde (nahiyelerde) kadı adına hüküm verenlere **"Naib"** denirdi. Mahkemelerde görülen davalar **"Şer'iye Sicilleri"** denilen defterlere kaydedilirdi.
- ⇒ Müslüman olmayanların hukuki işleri bağlı oldukları **cemaat yasalarına** ve **mahkemelerine** göre düzenlenirdi. Bu durum Osmanlı'da **hukuk birliğinin olmadığını** gösterir.

➤ Örfi Hukuk

- ⇒ İslamiyet öncesinden bu yana devam eden **töre kurallarının** İslamiyet'e aykırı olmayacak şekilde düzenlenmesiyle oluşan kurallardır.
- ⇒ Örfi hukuka padişahın yönetim, maliye ve ceza gibi konularda çıkarttığı kanunnameler de dâhildi.
- ⇒ Örfi kanunlar hazırlanırken İslam hukukuna aykırı olmamasına dikkat edilirdi.
- ⇒ Bu hukuk sisteminde **yasama yetkisi padişaha** aittir. Örfi konularla ilgili padişah buyrukları **"Ferman"** olarak **Nişancı tarafından kaleme alınırdı**. Daha sonra da yine Nişancı tarafından, çıkartılan fermana **padişah tuğrası işlenir** ve fermanın resmiyet kazanması sağlanırdı.
- ⇒ **Fatih** Dönemi'nde hazırlanan **"Kanunname-i Ali Osman"** ile örfi hukuk toplatılmış ve **yazılı** hale getirilmiştir (**Osmanlı'nın İlk Kanunnamesi**). Bu kanunname ile;

- ☛ Devletin birliği ve geleceği için **kardeş katli yasal hale getirilmiştir**.
- ☛ Sancağa çıkmak **zorunlu hale getirilmiştir**.
- ☛ Devlete karşı işlenen ağır suçlara **verilecek cezalar** belirlenmiştir.
- ☛ Devlet protokol sisteminde düzenlemeler yapılmış, **makam tayinlerinin nasıl olacağı açıklanmıştır**.
- ☛ Devlet yönetiminde **devşirmelerin önemli görevlere getirileceği karara bağlanmıştır**.

NOT: Fatih Sultan Mehmet Dönemi'ndeki bu kanunla merkezi otorite tam olarak güçlendirilmiş; devletin geleceği ve bütünlüğü güvence altına alınmıştır.

- ⇒ Bu kanunlar **Kanuni** Dönemi'nde en gelişmiş düzeve ulaştı (**Osmanlı'nın ikinci kanunnamesi**).
- ⇒ Osmanlı'da sürekli uygulanan kanunlara **Kanun-u Kadim** denmiştir.

NOT-1: Osmanlı Devleti'nde adalet işleri; **Ser-i mahkemeler**, **Cemaat mahkemeleri**, **Konsolosluk mahkemeleri** ve 19. yüzyıldan itibaren **Batılı tarzda mahkemeler** tarafından yürütülmüştür. Bu durumlar Osmanlı'da **hukuk birliğinin olmadığı** göstermektedir.

NOT-2: Osmanlı Devleti'nde **hukuk alanındaki gelişmeler** 19. yüzyılda başlamıştır. 1878'de İslami temelli **ilk medeni hukuk**, **Mecelle** adı altında toplanmıştır.

- ⇒ **İlk defa** Tanzimat Fermanı'yla (1839) **herkesin temel hakları güvence altına alındı**. Hukuk devleti kavramı gelişti. 1856 Islahat Fermanı ile **karma mahkemelerin kurulması** kabul edildi.
- ⇒ Abdülaziz Dönemi'nde **Divan-ı Ahkam-ı Adliye (Yargıtay)** adlı bir yüksek mahkeme kuruldu. 1878'de de hukuk alanında uzman ihtiyacını karşılamak amacı ile **Mekteb-i Hukuk-i Şahane (Hukuk Fakültesi)** kurulmuştur.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Fatih Kanunnamesi'nde yer alan konulardan biri **değildir**?

- A) Saltanat İşleri
B) Sancağa çıkma usulünü kaldırma
C) Suç işleyenlere verilecek cezalar
D) Büyük devlet memurlarının rütbeleri
E) Büyük devlet memurlarının protokoldeki yerleri
(1999/DMS)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde aşağıdakilerden hangisi yürütmede Padişah'ı **temsil etmez**?

- A) Lala B) Kadı C) Voyvoda
D) Sadrazam E) Tımarlı Sipahi
(1999/DMS)
Cevap: A

VIII. EĞİTİM VE ÖĞRETİM

- ⇒ Osmanlı'da eğitim ve öğretime büyük önem verilmiştir.
- ⇒ Başlıca eğitim kurumları; **Mahalle Mektepleri (Sıbyan Mektepleri)** ve **Medreselerdir**.
- ⇒ **Sıbyan Mektepleri:** Eğitim sisteminin **ilk basamağıdır**. Genellikle camilerin çevresinde bulunurdu. Ders verenlere **"Muallim"** adı

verilirdi. Karma eğitim yapıldı. Belli bir süresi ve sınıfı yoktur. Daha çok gramer ve dil eğitimi yapıldı. İslamiyet ile ilgili bilgiler verilirdi. Ayrıca **okuma yazma ve Kur'an öğretilirdi**.

- ⇒ Osmanlı Devleti'nde ilköğretim **ilk defa** İstanbul'da II. Mahmut Dönemi'nde **zorunlu** hale getirildi.
- ⇒ Temel eğitim kurumları **medreselerdir**. **İlk Osmanlı medresesi** 1330'da **Orhan Bey** tarafından **İznik**'te açılmıştır (**Süleyman Paşa Medresesi**). Medreseye tayin edilen **ilk müderris Davud-u Kayseri**'dir.
- ⇒ Kuruluş yıllarında, **Mısır** ve **Suriye**'de **medrese eğitimi daha ileri** olduğu için buralara öğrenci gönderilmiş, buralardan medreselere hoca getirilmiştir.
- ⇒ Medreselerde dil Arapça'dır. Buralarda **dini ve pozitif bilimler** birlikte okutulmuştur. Okutulan dersler ise şu şekildedir; Dini Bilimler; Kuran, Hadis, Fıkıh, Kelam, Belagat (Kur'an'daki edebi söz ve kavramları açıklama bilimi), Feraiz (İslam'a göre miras hesaplama bilimi), Pozitif Bilimler; Kimya, Matematik, Hendese, Astronomi, Tarih, Coğrafya'dır.
- ⇒ Medreselerde öğrencilerin bütün ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanıyordu.
- ⇒ Medreselerde eğitim veren öğretim görevlilerine **"muid"** veya **"müderres"** denirdi.
- ⇒ Fatih Dönemi'nde **"Sahn-ı Seman"** (Sosyal Bilimler ve Hukuk Fakültesi özeliğindedir. Bu medrese günümüzdeki **İstanbul Üniversitesi'nin temelidir**. Osmanlı'nın **yüksek düzeyde eğitim veren ilk medresesidir**.) ve Kanuni Dönemi'nde açılan **"Süleymaniye"** medreseleri (**Mimar Sinan** tarafından inşa edilmiştir. **Tıp** ve **Fen Fakültesi** özelliğindedir. Çağın en iyi eğitim veren kurumu kabul edilir.) **en yüksek eğitim öğretim kurumlarıdır**.
- ⇒ Fatih Dönemi'nde ayrıca devlet memuru yetiştirmek amacıyla devşirmelerin okutulduğu **Saray Mektebi** de denilen **"Enderun"** açılmıştır. Daha sonraları Enderun'a Müslüman ailelerin çocukları da alınmıştır. Enderun'da; askeri eğitim, idari eğitim, beden eğitimi, sanat eğitimi verilirdi.
- ⇒ Enderun Okulu **ilk defa II. Murat Dönemi'nde Edirne Sarayı'nda** kurulmuştur. Bu okul **II. Mahmut Dönemi'nde kapatılıp** yerine **"Mekteb-i Maarif-i Adliye"** açılmıştır.
- ⇒ Medrese eğitimi görenler **Kadı, Müftü, Kazasker, Defterdar, Nişancı** olabilirdi.
- ⇒ Medreselerde eğitim görenlere **"Suhte, Softa, Talebe, Danişment"**; medreselerde yetişen bilginlere **"Ulema"** denirdi.

- ⇒ Medreselerde verilen eğitimin yanı sıra halkın da eğitim almış olduğu yerler vardır. Bunlar; **tekke, cami, dergâh, zaviye, lonca, saray okulları** ve **konaklardır**.
- ⇒ Duraklama Dönemi'nden itibaren **medreseler** ve **ulemalık yozlaşmaya** başlamış, "**Besik Ulemalığı**" doğmuştur. Bu durum medreselerdeki **eğitim kalitesini düşürmüştü** ve müspet (pozitif) ilimlerin okutulmasını engellemiştir. Bu da Osmanlı Devleti'ni **olumsuz etkilemiştir**.

NOT: Besik Ulemalığı: Yöneticilerin çocuklarına daha çocuk yaşta iken müderris (profesör) unvanının verilmesi (**Âlimin Oğlu Âlim Olur Anlayışı**).

- ⇒ Tanzimat Dönemi'nde devletin açtığı bazı okullara gayrimüslim öğrenciler de alınmaya başlanmıştır. 1869'da çıkarılan **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi** ile **azınlıkların özel okul açabileceği hükme** bağlanmıştır. II. Meşrutiyet yıllarına gelindiğinde artık medreseler sadece din adamı yetiştiren kurumlar haline gelmişti.

NOT: Medreseler, 3 Mart 1924'te çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatılmıştır.

NOT: Osmanlı topraklarında ilk yabancı okul, Cizvit rahipleri tarafından 1583'te Fransa adına açılan "Saint Benoit"dır (Sen Benuva). Daha sonraki dönemlerde kapitülasyonlardan faydalanan Avrupalı Devletler İstanbul'da birçok okul açmıştır.

NOT: Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıldaki durumundan ötürü azınlık okulları denetlenemediği için devlete zararlar vermişlerdir.

- ⇒ Osmanlı Devletinde mesleki eğitimin en yaygın şekilde verildiği yer "**Lonca**" teşkilatlarıydı. Esnaf teşkilatı olan loncalar aynı zamanda birer eğitim yeri olup, çeşitli dönemlerde birer sanat okulu olarak görev yapmışlardır. Loncalara gayrimüslimler de üye olabilirdi.
- ⇒ Osmanlı Eğitim Sistemi, XIX. yüzyılda değişikliğe uğramıştır. Bu yüzyılda medreselerin yanında **Batılı tarzda** eğitim öğretim yapan okulların açılması **toplumda kültür çatışmasına** neden olmuştur.
- ⇒ 1835'te **Mekteb-i Harbiye** kuruldu.
- ⇒ 1845'te Harp Okulları'na öğrenci yetiştirmek amacıyla **Askeri Liseler (İdadi)** açılmıştır.
- ⇒ 1856 Islahat Fermanı, eğitim alanında yenileşmede önemli bir dönüm noktası oldu. 1857'de **Maarif-i Umumiye Nezareti (Genel**

Eğitim Bakanlığı) kurularak Milli Eğitim Bakanlığı'nın temeli atıldı.

NOT: Osmanlı'da devlet memuru olabilmenin tek şartı Müslüman olmaktır. Ancak bu şart 1856 Islahat Fermanı'yla kaldırıldı.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devletinde önceleri Hristiyan tebaanın yetenekli çocuklarının alındığı, daha sonraları Müslüman çocukların da alınmaya başlandığı okul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hendese Okulu B) Mahalle Mektebi
C) Enderun D) Medrese
E) Mülkiye

(2000/DMS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Devletleri'nin Osmanlı ülkesinde okul açmalarının amaçlarından biri değildir?

- A) Kültürlerini yaymak
B) Çıkarlarını sürdürmek
C) Uyruklarındaki çocukların eğitimini sürdürmek
D) Osmanlı Devleti'ndeki yenilik hareketlerine öncülük etmek
E) Azınlıkların haklarını korumak

(2000/DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi XVII. yüzyıldan itibaren medreselerde okutulan derslerden biri değildir?

- A) Kimya B) Kelam C) Kuran
D) Tefsir E) Hadis

(2003/KPSS)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Osmanlı İmparatorluğu'nda devşirme yöntemiyle toplanan çocuklardan, saraya alınanlar aşağıdakilerin hangisinde eğitilmiştir?

- A) Sıbyan mektepleri B) Enderun
C) Hendesehane D) Yabancı okullar
E) Azınlık okulları

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: B

IX. BİLİM, DİL VE EDEBİYAT

A. BİLİM

- Osmanlı Devleti'nde XIV., XV. ve XVI. yüzyıllarda **bilime önem verilmiş** ve **birçok bilim adamı** yetişmiştir.
- Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde **İstanbul bilim merkezi** haline getirilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde kendi çağlarını etkileyen önemli bilim adamları ve eserleri şunlardır;
- ☛ **Molla Fenari (15. yy):** Mantık alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Eserleri Osmanlı'nın son dönemlerine kadar okutuldu. **Maddet'ül Hayat** adlı eseri vardır.
- ☛ **Emir Sultan (1368-1430):** Osmanlıların Kuruluş Devri'nde Bursa'da yaşamış, Yıldırım Bayezid Han'ın damadı olan bilim adamıdır.
- ☛ **Kadıze-i Rumi (14. ve 15. yy):** Matematik, Astronomi alanlarında yetişmiştir. **Muhtasar-ı Fi'l Hisab** adlı eseri vardır.
- ☛ **Ali Kuşçu (15. yy):** Matematik, Astronomi alanında yetişmiştir. **Osmanlı'da Matematiğin kurucusu** olarak bilinir. Fatih Dönemi'nde İstanbul'a Semerkant'tan getirilmiştir.
- ☛ **Sinan Paşa:** Matematik alanında yetişmiştir. **Tazarrunname** ve **Nasihatname** adlı eserleri vardır.
- ☛ **Piri Reis (15. ve 16. yy):** Coğrafya alanında ileri gitmiştir. **İlk kez dünya haritasını çizmiştir.** "**Kitab-ı Bahriye (Denizcilik Kitabı)**" adlı eseri vardır.

ÖRNEK SORU

Kitab-ı Bahriye adlı eseri ve yaptığı haritalarla ünlü denizci aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kılıç Ali Reis
- B) Piri Reis
- C) Murat Reis
- D) Seydi Ali Reis
- E) Barbaros Hayrettin

(2006/KPSS Lisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlılar zamanında Kitab-ı Bahriye adlı eseriyle ve haritacılık çalışmalarıyla ünlü bilim adamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Piri Reis
- B) Ali Kuşçu
- C) Seydi Ali Reis
- D) Matrakçı Nasuh
- E) Sabuncuoğlu Şerafeddin

(2010 – KPSS – Lisans)

Cevap: A

- ☛ **Seydi Ali Reis (16. yy):** Deniz Coğrafyası alanında çalışmalarda bulunmuştur. "**Miratü'l Memalik (Memleketlerin Aynası)**" adlı eseri

vardır. Bu eserde Hindistan ile Osmanlı ülkesi arasında yaptığı yolculuğu anlatır.

- ☛ **Molla Lütü:** Matematikçidir. **Taz'if'ül Mezbah** adlı eseri vardır.
- ☛ **Takiyüddin Mehmet (16. yy):** Astronomi alanında çalışmalarda bulunmuştur. Osmanlı'da **ilk rasathaneyi** kurmuştur (İstanbul'da).
- ☛ **Matrakçı Nasuh (16. yy):** Coğrafya, Minyatür, Matematik, Tarih alanlarında yetişmiştir. **Cemal'ül-Küttab** ve **Kemal'ül-Hisab** adlı eserleri vardır.
- ☛ **Katip Çelebi (17. yy):** Tarih, Coğrafya, Denizcilik, Maliye ve Hukuk alanlarında çalışmalar yapmıştır. Eserlerinin ismi; **Cihannüma (Dünya coğrafyası), Keşfü'z-zünun (Bibliyografya), Fezleke-i Osmani** ve **Mizanü'l Hak**'tır.
- ☛ **Hezarfen Hüseyin Çelebi (17. yy):** Batı ile ilişki kuran **ilk bilim adamıdır.** Osmanlı Teşkilat Tarihi **en önemli eseridir.**
- ☛ **Hezarfen Ahmet Çelebi (18. yy):** Kanat takıp uçan **ilk** insandır.
- ☛ **Lagari Hasan Çelebi:** İlk roket örneğini icat ederek uçmayı başarmıştır.
- ☛ **Evlia Çelebi (17. yy):** Seyahatname **en önemli** eseridir. Bu eser yazıldığı dönemin Türk kültür tarihi hakkında bilgi veren önemli bir yapıttır.

ÖRNEK SORU

Seyahatname adlı eseriyle XVII. yüzyıl Osmanlı sosyal yaşantısına ilişkin önemli bilgiler veren yazar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koçi Bey
- B) Katip Çelebi
- C) Evliya Çelebi
- D) Lagari Hasan Çelebi
- E) Hezarfen Ahmet Çelebi

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

- ☛ **Ahmet Cevdet Paşa (19. yy):** Eserleri, **Tarih-i Cevdet (Tarih Kitabı), Tezakir, Kısas-ı Enbiya (Nebiler Tarihi), Mecelle (Hukuk)**'dir (Mecelle'yi hazırlayan 16 kişilik hukukçu heyetine başkanlık yapmıştır).
- ☛ **Zembilli Ali Efendi:** Din ve Hukuk âlimidir. **El Mutahharat** adlı eseri vardır.
- ☛ **İbn-i Kemal:** Din ve hukuk âlimidir. **Tevarih-i Ali Osman** adlı eseri vardır.
- ☛ **Ebussuud Efendi:** Din ve hukuk âlimidir. **Duaname** ve **Kanunname** adlı eserleri vardır.
- ☛ **Akşemseddin:** Fatih'in hocasıdır. Daha çok Tıp alanında kendini yetiştirmiştir. **Ayn'ül Ayan** adlı eseri vardır.
- ☛ **Altunizade Sabuncuoğlu Şerafettin:** Tıp alanında ilerlemiştir. **Kitâbü'l-Cerrahiyyeti'l-İlhaniyye** adlı eseri vardır.

- ☞ **İbrahim Müteferrika (18. yy): İlk özel matbaayı** kurmuştur.
- ☞ **Şinasi (19. yy): İlk** oyun yazarıdır. (Şair Evlenmesi), Avrupa'yı örnek alan **ilk** şairdir.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Döneminde, Fatih Sultan Mehmet'in hocası olmuş, din, tasavvuf ve tıp alanlarındaki çalışmalarıyla bilinen ünlü bilgin aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ebussuud
B) Emir Sultan
C) Akşemseddin
D) Kemalpaşazade
E) Molla Fenari

(2011 – KPSS)
Cevap: C

- Tarih alanında önemli bilim adamları ise şunlardır; **Hoca Saadettin Efendi, Aşık Paşazade, Solakzade, Neşri, Naima ve Kemal Paşazade**'dir.

NOT: Padişahların görevlendirdiği resmi tarih yazıcılarına "**Vakanüvis**" veya "**Şehnameci**" denirdi.

NOT: Halepli Mustafa Nâimâ Efendi, padişah tarafından görevlendirilen **ilk resmi tarihçi**'dir. Son vakanüvis ise Abdurrahman Şeref'tir.

NOT: Osmanlı'da diğer önemli vakanüvisler; Ahmet Cevdet Paşa, Evliya Çelebi, Tursun Bey, Hoca Saadettin Efendi'dir.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde resmî tarih yazarlarına verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mültezim B) Müteveli C) Nişancı
D) Reisülküttap E) Vakanüvis

(2010 KPSS – Lisans)
Cevap: E

B. DİL

- Osmanlı Devleti'nde **resmî dil Türkçe**'dir. Azınlıklara ise kendi dillerinde konuşma hakkı verilmiştir.
- Medreselerde **bilim dili Arapça**'dır. **Edebiyat dili ise Farsça** olmuştur. Enderun'da Türkçe kullanılmıştır.
- Türk, Arap ve Fars dillerinin bir arada kullanılması ile zamanla **Osmanlıca (Osmanlı Türkçe'si)** adlı yeni bir dil ortaya çıkmıştır.

NOT: Osmanlı Türkçesi'nde değişik yazı tarzları kullanılmıştır. Bunlar; **Rikka, Sülüs, Nesih, Talik, Divani, Divani kırmısı, Siyakat** karakterleridir.

C. EDEBİYAT

- Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde Türkçe'ye büyük önem verildi. **Halk Edebiyatı** bu dönemde çok etkili olmuştur.
- Halk Edebiyatı'nda **Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Köroğlu, Karacaoğlu, Kul Mehmet, Gevheri, Emrah, Aşık Ömer, Zihni, Dadaloğlu** gibi önemli isimler yetiştirilmiştir.
- Osmanlı Yükselme Dönemi'nde edebiyatta **Arap ve İran kültürünün etkileri** artmıştır. XV. yüzyıldan itibaren **Divan Edebiyatı'nın önemi artmıştır**.
- Divan Edebiyatı'nda; **Şeyhi** (Harnâme), **Nesimî, Ahmedî, Bakî** (Kanuni Mersiyesi), **Fuzuli** (Leyla ve Mecnun), **Nefî** (Siham-ı Kaza), **Nedim** (Lale Devri), **Şeyh Galip** (Hüsni-ü Aşk) gibi önemli isimler yetişmiştir.
- Osmanlı padişahları edebiyatla ilgilenmiş ve önemli eserler vermişlerdir. Fatih, **Avnî**; II. Bayezid, **Adlî**; Kanuni ise **Muhibbî** mahlaslarıyla şiirler yazmışlardır.
- Osmanlı Devleti'nde **Tekke Edebiyatı** da gelişmiştir. Tekke Edebiyatı'nda; **Hacı Bektaş-ı Veli** (Makalat), **Hacı Bayram Veli, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal** gibi önemli isimler yetişmiştir.

X. BASIN – YAYIN

- Osmanlı Devleti'nde **ilk matbaa** Lale Devri'nde (1727), İstanbul'da, **Sait Efendi** ve **İbrahim Müteferrika** tarafından kurulmuştur. Şeyhülislam dini kitaplar dışındaki kitapların basımı için fetva vererek hattatlık sanatı ile uğraşanların işsiz kalmasını önlemeye çalıştı. Matbaada basılan **ilk eser Vankulu Lügati**'dir.
- **Osmanlı Devletinde Gazetecilik:** Osmanlı Devletinde **ilk resmi gazete**, II Mahmut zamanında (1831) çıkarılan ve Cumhuriyet Dönemi'ne kadar varlığını sürdüren **Takvim-i Vekayi**'dir.
- Yayın yaşamına giren **ikinci gazete**, 1840 yılında çıkarılan **Ceride-i Havadis**'tir (İlk yarı resmi gazetedir.).
- **İlk özel Türk gazetesi** Agah Efendi ile Şinasi'nin 1860'ta çıkardıkları **Tercüman-ı Ahval**'dir. Ayrıca Şinasi 1862'de **Tasvir-i Efkar** adıyla bir fikir gazetesi çıkardı.
- 1866'da **Muhbir** gazetesi çıkarıldı.

- 1867’de sansür günlük hayata girdi. II. Abdülhamit döneminde basına sansür getirildi (ilk kez).
- Osmanlı Devleti’nde ilk dergi Mecmua-i Fünun (1862), ilk resmi dergi Mir’at, ilk mizah dergisi Diyojen’dir.

XI. SANAT

- 15. yy’da gelişme gösteren Osmanlı güzel sanatları, 16. yy’da en parlak dönemine ulaştı. Güzel sanatlardaki gelişme özellikle süsleme sanatlarında kendini gösterdi. **Hattatlık, çinçilik, minyatür, nakkaşlık, kakmacılık, oymacılık, tezhip** başlıca süsleme sanatı dallarıydı.

❖ Cini Sanatı:

- ⇒ Duvar gibi yüzeylerde kaplama olarak kullanılan renkli ve genellikle bezeli ve sırlı seramiğe çini denilmektedir.
- ⇒ Bu dönemin önemli çini merkezleri **Bursa, İznik, Kütahya ve İstanbul**’dur.
- ⇒ Osmanlı Çini sanatının ilk örneği İznik Yeşil Camii’dir.
- ⇒ Osmanlı çinçilik sanatı XVI. yy’da en yüksek düzeyine ulaştı. Çini süslemelerinin olduğu önemli eserler;

- ☛ İstanbul’daki Çinili Köşk
- ☛ Rüstem Paşa Camii
- ☛ Yeni Camii
- ☛ Topkapı Sarayı
- ☛ Süleymaniye Camii
- ☛ Sultan Ahmet Camii
- ☛ Bağdat ve Revan Köşkleri

❖ Hat Sanatı:

- ⇒ Belirli kurallara bağlı olarak yapılan güzel yazı yazma işine hat ya da **“Hüsn-ü Hat”** denir.
- ⇒ Türklerde hat sanatı ile ilgili ilk örnekleri Selçuklular vermiştir.
- ⇒ Osmanlı hat sanatında yazının okunmasından çok güzel görünmesine önem verilirdi. Bu nedenle resim yerine gelişme göstermiştir.
- ⇒ Hat sanatının en fazla gelişme gösterdiği dönem **Klasik Osmanlı Dönemi** olmuştur.
- ⇒ Osmanlı’daki en meşhur hattatlar: Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman’dır.

❖ Minyatür Sanatı:

- ⇒ Minyatür daha çok el yazması kitaplarda boya ve yaldız kullanılarak, ışık, gölge, boyut ve gerçek hacim verilmeden yapılan resimlerdir (çizgi resim sanatı).
- ⇒ Bu anlayışla ele alınan minyatürlerde metnin açıklanması, konu ve ayrıntıların tanımlanması amaç edinilmiştir.
- ⇒ Derinliğin bulunmadığı minyatür resimlerde kişiler mevkilerine ve rütbelerine göre çizilmişlerdir.
- ⇒ Osmanlı’da resim yasaklandığı için onun yerine gelişen sanat dalıdır.

NOT: Minyatür kitapları Surname ve Hünernâme ismini taşır. Minyatür sanatçılarına **“Nakkaş”** denilirdi.

- ⇒ Bununla birlikte Osmanlı Devleti’ndeki en meşhur minyatür ustaları ise şöyle sıralanabilir;

- ☛ **Matrakçı Nasuh:** Barbaros Hayrettin Paşa’nın Akdeniz Seferi’nin ve Kanuni’nin Macaristan Seferi’nin minyatürlerini çizmiştir.
- ☛ **Haydar Reis (Niğari):** Kanuni, Barbaros ve II. Selim’in portrelerini çizmiştir.
- ☛ **Nakkaş Osman:** III. Murat’ın çocuklarının sünnet düğünlerinin minyatürlerini çizmiştir.
- ☛ **Levni:** III. Ahmet Dönemi’yle (Lale Devri) ilgili minyatürleri vardır. Levni, 18. yüzyılda yaşamış son büyük minyatür sanatçısı olarak kabul edilmektedir.

ÖRNEK SORU

Osmanlılar’da aşağıdaki sanatlardan hangisine ait eserler, yapıldığı dönemin sosyal ve siyasi özellikleri hakkında en çok bilgi verir?

- A) Çini B) Hat C) Kakma
D) Ebru E) Minyatür

(2002/KPSS)

Cevap: E

- ❖ **Ebru Sanatı:** Kâğıtların üzerine boya ile mermer damarları gibi renkli dalgalar yaparak süslemektir (Desen sanatı).
- ❖ **Mücellitlik:** Kitap ciltleme sanatıdır. Kitapların deri ile ciltlenmesidir.
- ❖ **Musiki:**
- ⇒ Türk musiki Osmanlılar döneminde gelişti. Mehter takımı Osman Bey tarafından kurulmuş,

savaşlarda orduyu coşturmuş ve askere moral vermiştir.

- ⇒ Osmanlılarda musikinin öğretildiği ve icra edildiği en önemli okul Enderun'du. Mehterhane ise, askeri musikinin icra edildiği yerd.
- ⇒ 15. yy'da yaşamış Türk musiki bilgini Abdulkadir Meraği, Osmanlı musikisinin öncüsü kabul edilir.
- ⇒ Osmanlılar musikiyi aynı zamanda akıl hastalarının tedavisinde başarı ile uyguladılar ve bu alanda çığır açtılar.
- ⇒ Musiki, 17. ve 18. yüzyıllarda büyük gelişme gösterdi. Özellikle 17. yüzyılda Ömer Bey, Hafız Post, İtri gibi büyük bestekârlar yetişti.
- ⇒ II. Mahmut Dönemi'nde mehterhane kapatıldı ve yerine Mızıka-i Hümayun açıldı.
- ⇒ Abdülmecit Dönemi'nden itibaren "Batı müziği" ön plana çıktı. Bununla beraber bu dönemde yetişen bestekârlar, Türk musikisinin korunması ve gelişmesi için çaba harcadılar. Selânikli Ahmet Bey, Hacı Arif Bey, İsmail Dede Efendi, Zekai Dede, Tamburi Cemil Bey bu dönemin ünlü bestekârlarıdır.

❖ **Resim:**

- ⇒ Portresini yaptıran ilk Osmanlı padişahı II. Mehmet (Fatih)'tir (İtalyan ressam Bellini'ye yaptırmıştır.).
- ⇒ Resim öğrenimi için ilk kez Fatih tarafından İtalya'ya öğrenci gönderilmiştir (Sinan Bey).
- ⇒ Osmanlı'da portresini devlet dairelerine astıran ilk Osmanlı padişahı II. Mahmut'tur.
- ⇒ 1872'de Şeker Ahmet Paşa İstanbul'da ilk resim sergisini açmıştır.
- ⇒ Osman Hamdi Bey Asar-ı Atika (Arkeoloji müzesi) ve Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucusudur. Kendisi ressamdır ve Eski Türk hayatına dair resimler çizmiştir. Silah Tacirleri ve Kaplumbağa Terbiyecisi ünlü eserleridir.

NOT: Osman Hamdi Bey, Türkiye'de müzeciliğin kurucusu olarak kabul edilmektedir.

ÖRNEK SORU

Türkiye'de müzeciliğin kurucusu kimdir?

- A) Şeker Ahmet Paşa
- B) Osman Hamdi Bey
- C) Süleyman Seyyid
- D) Halil Paşa
- E) Osman Nuri Bey

(1999/DMS)
Cevap: B

⇒ Sanayi-i Nefise Mektebi ilk Güzel Sanatlar Okulu'dur.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda güzel sanat dallarında eğitim ve öğretim yapmak üzere açılan ve müdürlüğüne Osman Hamdi Bey'in getirildiği okul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Darülmuallimin
- B) Sanayi-i Nefise Mektebi
- C) Galatasaray Sultanisi
- D) Darülfünun
- E) Darülmaarif

(2011 – KPSS)
Cevap: B

❖ **Mimari:**

- ⇒ Osmanlı sanatında en çok mimari alanında gelişme görüldü.
- ⇒ Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde mimari alanda Bizans ve Anadolu Selçuklu Devleti'nden etkileneilmiştir.
- ⇒ Kuruluş Devri'nin en önemli eserleri; Bursa'da Ulu Cami, Yeşil Cami, Yeşil Türbe ve Edirne Üç Şerefeli Camii'dir. Ayrıca Hacı İvaz Paşa dönemin en ünlü mimarıdır.
- ⇒ İstanbul'un Fethi'nden sonra Osmanlı mimarisi gelişme gösterdi ve Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde Klasik Osmanlı - Türk mimari tarzına geçildi.
- ⇒ II. Bayezid'in yaptırdığı Bayezid Cami Klasik Osmanlı mimarisinin ilk önemli örneğidir.
- ⇒ Fatih Dönemi'nde yapılan Topkapı Sarayı da ilk klasik eserlerdendir.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Osmanlı mimarisi, Mimar Sinan'la zirveye çıktı ve Türk - İslam mimarisi Hristiyan mimarisini geçti.
- ⇒ Mimar Sinan, Kanuni, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde mimarbaşılık yapmıştır ve çok sayıda eser bırakmıştır (16. yüzyılın en önemli mimarıdır).
- ⇒ Mimar Sinan'ın yaptığı bazı eserler şunlardır; Şehzadebaşı Cami (Çıraklık - İstanbul), Süleymaniye Cami (Kalfalık - İstanbul), Selimiye Cami (Ustalık - Edirne).
- ⇒ Kanunî Sultan Süleyman'ın zevcesi Haseki Hürrem Sultan'ın siparişiyle Mimar Sinan, bugünkü "Haseki Külliyesi"ni yaptı.
- ⇒ Mimar Sinan, yalnızca mimari eserler meydana getirmekle kalmamış Mimar Davut Ağa ile Mimar Mehmet Ağa gibi ünlü mimarları da yetiştirmiştir.

NOT: 17. yüzyılın en önemli mimarı ise Sultan Ahmet Camii'ni (Mavi Camii) yapan Sedefkâr Mehmet Ağa'dır. Yeni Cami, Bağdat ve Revan Köşkleri'ni de yapmıştır. Ayrıca Mekke'de Kâbe'yi, Medine'de Mescid-i Nebevi'yi onarmıştır. Eserlerinde Mimar Sinan'ı örnek almıştır.

⇒ Osmanlı Devleti Dönemi'nde yaşamış diğer önemli mimarlar şunlardır;

- ☛ **Mimar Hayrettin:** İstanbul Bayezid Camii ve Mostar Köprüsü'nü yapmıştır.
- ☛ **Davut Ağa:** Mimar Sinan'ın öğrencisidir. En önemli eserleri Sarayburnu'ndaki Sepetçiler Kasrı ve İncili Köşk ile Sultan Ahmet Külliyesi içindeki III. Murat Türbesi'dir.
- ☛ **Dalgıç Mehmet Ağa:** Yeni Cami'yi ve III. Murat Türbesi'ni tamamlamıştır.
- ☛ **Kasım Ağa (1570 – 1660):** Arnavut kökenlidir. Üsküdar'daki çinileriyle ünlü Çinili Kule'yi yaptı. Sepetçiler Kasrı'nı genişletti. Saray entrikaları sonucunda (Sultan İbrahim entrikaları) azledilerek boğduruldu. Böylece; mimarbaşının eceliyle ölünceye dek görevde kalması geleneği bozuldu.
- ☛ **Mehmet Tahir Ağa (18. yy.):** III. Mustafa ve I. Abdülhamit zamanında mimarbaşılık yaptı. Fatih Cami'ni yeniledi. II. Abdülhamit adına Hamidiye Külliyesi'ni inşa etti. III. Mustafa adına yaptığı Laleli Camii Batılı etkilerle Klasik Osmanlı sanatının birleşimi olup doğacak Batılılaşma hareketinin habercisidir.

⇒ Osmanlı Klasik Mimari Tarzı, Lale Devri'yle önemini kaybetmeye başladı. **Lale Devri'yle mimaride Avrupa'nın etkisi başlamış** ve Lale Devri'nden sonra Türk **Barok** ve **Rokoko** devrine girilmiştir. Batı etkisiyle **Nur-u Osmaniye** ve **Laleli Camileri** yapılmıştır.

⇒ Bunun yanında; Osmanlı mimarisi özellikleri bakımından beş döneme ayrılır;

- ✓ **Erken (İlk) Dönem Osmanlı Sanatı:** Devletin kuruluşundan 1501 tarihinde Klasik devrin başlangıcına kadar sürmüştür.
- ✓ **Klasik Dönem Osmanlı Sanatı:** Osmanlı, sanat alanında en parlak dönemini yaşamıştır. XV. yy.'ın ikinci yarısından XVIII. yy.'a kadar sürmüştür.
- ✓ **Geç Dönem Osmanlı Mimarisi:** XVIII yy.dan itibaren Lale Devri'yle birlikte başlayan bu dönemde **Batılılaşmanın etkileri görülmeye başlar**. Osmanlı mimarisi, Batılılaşma dönemine **Lale Devri** olarak adlandırılan geçiş dönemiyse adım atar.

- ✓ **Seçmeci (Eklektik) Dönem Osmanlı Sanatı (1860 - 1900):** Bu dönemin sanat anlayışında; aynı eserde farklı üsluptaki özellikleri yan yana görmek mümkündür. Bu dönemdeki örnek eserler;

- ☛ İstanbul Hamidiye Camii
- ☛ İstanbul Aksaray Valide Camii
- ☛ Beylerbeyi Sarayı (XIX. yy. - 1865)
- ☛ Çırağan Sarayı (XIX. yy. - 1865)

- ✓ **Neoklasik Dönem Sanatı (1900 - 1930):** Sanay-i Nefise Mektebi'nde eğitim alan kişilerin başlattığı bir dönemdir. Bu dönemin temsilcileri arasında; **Mimar Kemalettin**, **Mimar Vedat**, **Mimar Ali** yer alır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde kullanılan mimari öğeler bu dönemde de kullanılmıştır.

⇒ Osmanlı mimarisinden **günümüze kalan birçok eser vardır** ve bu eserler bugün de **insanların ihtiyaçlarına cevap vermektedir**.

NOT-1: 19. Yüzyıl'da yapılan saraylar, **Osmanlı mimarisinin son yapılarıdır**. Dolmabahçe Sarayı, Yıldız Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı gibi sarayların büyük kısmı Boğaziçi kıyılarında inşa edilmiştir. Ayrıca **İshak Paşa Sarayı** da bu dönemin önemli mimari eserleri arasındadır.

NOT-2: Osmanlı mimarisinde, camilerin çevreleri **"külliye"** tabir edilen birçok sosyal müesseselerle çevrilmiştir. Osmanlı'da yapılan **en önemli külliyeler**, Fatih, II. Bayezid (Edirne) ve Süleymaniye (İstanbul) Külliyesi'dir.

⇒ **Osmanlı Devleti tarafından yapılan önemli mimari eserler şunlardır;**

☆ **Erken Dönem Osmanlı Mimarisi**

- ☛ İznik Hacı Özbek Camii (**İlk Osmanlı camisi**)
- ☛ İznik Yeşil Cami
- ☛ Bursa Yeşil Cami
- ☛ Bursa Hüdaverdigar Camii: Yıldırım Bayezid Dönemi
- ☛ Yıldırım Camii
- ☛ Yıldırım Medresesi (Bursa)
- ☛ Bursa Ulu Cami (**İlk büyük cami**)
- ☛ Bursa Muradiye Medresesi
- ☛ Edirne Eski Camii:
- ☛ Edirne Üç Şerefeli Camii
- ☛ Hacı Bayram Camii (Ankara)
- ☛ Lala Şahin Paşa Medresesi (Bursa)
- ☛ Yeşil Medrese (Bursa)
- ☛ Yeşil Türbe (Bursa)

- ☞ Kırğızlar Türbesi (İznik)
- ☞ Edirne Sarayı
- ☞ İrgandı Köprüsü (Bursa)
- ☞ Bursa Çarşısı
- ☞ Edirne Bedesteni
- ☞ Anadolu Hisarı (I. Bayezid)

☆ **Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi**

- ☞ Fatih Camii (İstanbul)
- ☞ Fatih Külliyesi (İstanbul)
- ☞ Bayezid Camii (İstanbul)
- ☞ II. Bayezid Külliyesi (Edirne)
- ☞ Haseki Camii ve Medresesi (İstanbul)
- ☞ Şehzade Camii ve Medresesi (İstanbul – 1543)
- ☞ Süleymaniye Camii (İstanbul – 1549)
- ☞ Selimiye Camii ve Medresesi (Edirne – 1574)
- ☞ Rüstem Paşa Camii (İstanbul – 1561)
- ☞ Sultan Ahmet Camii (İstanbul – 1616)
- ☞ Rüstem Paşa Medresesi (İstanbul)
- ☞ Eyüp Sultan Türbesi (İstanbul)
- ☞ Fatih Sultan Mehmet Türbesi (İstanbul)
- ☞ Yavuz Sultan Selim Türbesi (İstanbul)
- ☞ Barbaros Hayrettin Türbesi (İstanbul)
- ☞ Şehzade Mehmet Türbesi (İstanbul)
- ☞ Yeni Camii (Valide Sultan) (İstanbul – 1664)
- ☞ Mihrimah Sultan Medresesi (İstanbul)
- ☞ Topkapı Sarayı (Fatih)
- ☞ Kanuni Sultan Süleyman Çeşmesi
- ☞ Çinili Köşk (İstanbul)
- ☞ Mostar Köprüsü (Bosna)
- ☞ Rumeli Hisarı (Fatih)
- ☞ Kilitbahir Kalesi (Fatih)
- ☞ Kale-i Sultaniye (Fatih)

☆ **Geç Dönem Osmanlı Mimarisi**

- ☞ Nuru Osmaniye Camii (İstanbul): Avrupai tarzda yapılan **ilk eser**
- ☞ Laleli Camii (İstanbul)
- ☞ Nusretiye Camii (İstanbul)
- ☞ Dolmabahçe Camii (İstanbul)
- ☞ Ortaköy Camii (İstanbul)
- ☞ Revan Köşkü (İstanbul)
- ☞ Bağdat Köşkü
- ☞ Şale Köşkü
- ☞ Sadabad Kasrı (İstanbul)
- ☞ III. Ahmet Çeşmesi (İstanbul)
- ☞ Tophane Çeşmesi (İstanbul)
- ☞ Dolmabahçe Sarayı (İstanbul - Abdülaziz)
- ☞ Beylerbeyi Sarayı (İstanbul - Abdülaziz)
- ☞ Çırağan Sarayı (İstanbul – Abdülaziz)
- ☞ Yıldız Sarayı (İstanbul – II. Abdülhamit)
- ☞ İshak Paşa Sarayı (Doğubeyazıt - 1784)
- ☞ Seddülbahir Kalesi (Çanakkale - IV. Mehmet)
- ☞ Selimiye Kışlası (İstanbul - III. Selim)

- ☞ Levent Kışlası (İstanbul – III. Selim)

ÖNEMLİ HATIRLATMALAR

- ⇒ Osman Bey Dönemi'nde aşiretten **beyliğe** geçilmiştir.
- ⇒ **İlk Bizans - Osmanlı Savaşı** Osman Bey Dönemi'nde yapılan “**1302 Koyunhisar (Bafeon) Savaşı**”dır.
- ⇒ **İlk Osmanlı vergisi** Osman Bey Dönemi'nde uygulamaya konulmuştur.
- ⇒ **İlk Osmanlı parası (bakır akçe)** Osman Bey Dönemi'nde bastırılmıştır.
- ⇒ Orhan Bey Dönemi'nde **beylikten devlete** geçilmiştir.
- ⇒ Orhan Bey Dönemi'nde **ilk gümüş akçe** bastırıldı.
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin aldığı **ilk beylik** Orhan Bey Dönemi'nde “Karesioğulları Beyliği”dir (1352). Böylece; “Anadolu Türk Siyasi Birliği”ni sağlamada **ilk adım** atılmıştır.
- ⇒ Orhan Bey Dönemi'nde; Bizans yaşadığı iç karışıklıklar sırasında Osmanlı'dan yardım istemiş, yardım karşılığında **Cimpe Kalesi**'ni vermiştir.

NOT: Osmanlılar'ın Rumeli'de **ele geçirdiği ilk yer** “Cimpe Kalesi”dir(1353).

- ⇒ Osmanlıların Rumeli'de **fethettiği ilk yer** Orhan Bey Dönemi'nde alınan Gelibolu'dur (1354).
- ⇒ Orhan Bey Dönemi'nde **ilk devlet örgütlenmesi** gerçekleştirilmiştir. Bunlar;

- ☞ **İlk divan** kuruldu ve **ilk vezir** atandı (ilk vezir Alaaddin Paşa).
- ☞ **İlk kez Sancak sistemi** oluşturuldu; “**şehzadelerin sancağa çıkma geleneği**” başlatıldı (I. Murat İznik'e gönderildi.).
- ☞ **İlk düzenli ordu (Yaya ve Müsellem)** kuruldu. İznik'te **ilk Osmanlı medresesi** açıldı.
- ☞ **İlk vakıf örgütü** kuruldu.
- ☞ Sancaklara Kadı ve Subaşı atandı, (**ilk adli örgüt ve ilk güvenlik teşkilatı**).
- ⇒ I. Murat Dönemi'nde **ikinci devlet örgütlenmesi** gerçekleştirilmiştir. Bunlar;
- ☞ **İlk kez “Pençik Sistemi”** uygulanmaya başlandı; **ilk Kapıkulu Ordusu (Yeniçeri Ocağı)** kuruldu.
- ☞ Gelibolu'da **Acemi Oğlanlar Ocağı** açıldı. Böylece **Yeniçeri Ocağı'nın** temelleri atılmış oldu (**Pençik - Devşirme Sistemi uygulandı.**).

- ☛ **İlk kez** “Tımar Sistemi” uygulanmaya başlandı; **İlk Tımarlı Sipahi Ordusu** kuruldu.
 - ☛ **İlk Vezirazamlık (Sadrazamlık) makamı** kuruldu (**ilk Vezirazam** Çandarlı Halil Paşa’dır.).
 - ☛ Divan genişletildi ve vezir sayısı ikiye çıkarıldı.
 - ☛ **İlk Kazaskerlik** makamı oluşturuldu.
 - ☛ **İlk Maliye Teşkilatı** kuruldu; **ilk Defterdar** ataması yapıldı.
 - ☛ **İlk eyalet teşkilatlanması (Beylerbeyliği)** merkez Edirne olmak üzere Rumeli’de oluşturuldu.
 - ☛ I. Murat; geleneksel veraset sisteminde **ilk değişikliği** yapmış, “Ülke Hükümdar ve Oğullarındır” geleneğini başlatmıştır.
- ⇒ I. Murat; merkezi otoriteyi güçlendirmek için kardeşleri Halil ve İbrahim’i öldürerek **“ilk kardeş katli”**ni başlattı.
- ⇒ I. Murat; Osmanlı Devleti’nde **ilk defa “Sultan”** ünvanını kullandı.
- ⇒ I. Murat; Sancak sistemine göre yetişerek tahta çıkan **ilk** Osmanlı padişahıdır.
- ⇒ I. Murat Dönemi’ndeki **“1364 Sırpsındığı Savaşı”**, Osmanlı Devleti’nin Balkan ve Haçlı İttifakı’na karşı **ilk** zaferidir.
- ⇒ I. Murat Dönemi’ndeki **“1387 Ploşnik Baskını”** Balkanlar’daki mücadelelerde Haçlılara karşı alınan **ilk** yenilgidir.
- ⇒ I. Murat Dönemi’ndeki **“1389 I. Kosova Savaşı”**, Osmanlı Devleti’nin Balkan ve Haçlı İttifakı’na karşı **ilk** büyük zaferidir.
- ⇒ I. Murat; savaş alanında **şehit düşen ilk Osmanlı padişahıdır** (1389 I. Kosova Savaşı).
- ⇒ I. Murat Dönemi’nde 1389 I. Kosova Savaşı’nda **ilk top** kullanılmıştır.
- ⇒ I. Murat Dönemi’nde **ilk topçu ocağı** kuruldu.
- ⇒ I. Murat; Anadolu Türk Birliği’ni sağlamak amacıyla,
- ☛ Germiyanogullarından; **ceviz olarak** Kütahya, Tavşanlı, Simav ve Emet’i aldı.
 - ☛ Hamitoğullarından; **parayla** (80 bin altın) Isparta, Yalvaç, Eğirdir ve Karaağaç’ı aldı.
- ⇒ Anadolu Türk Birliği’ni kurmada Osmanlı’ya **en fazla** direnen Karamanoğulları olmuştur. Çünkü; kendilerini Anadolu Selçuklu Devleti’nin varisi (mirasçısı) olarak görüyorlar ve Anadolu’yu ele geçirmeye çalışıyorlardı.
- ⇒ İstanbul’un **ilk kez** kuşatılması Yıldırım Bayezid Dönemi’ndedir (1391).

- ⇒ Yıldırım Bayezid Dönemi’nde; Anadolu Türk Siyasi Birliği **büyük ölçüde ilk kez** sağlandı.
- ⇒ Yıldırım Bayezid Dönemi’nde merkezi Kütahya olmak üzere **“Anadolu Beylerbeyliği”** kurularak eyalet sayısı ikiye çıkarıldı.
- ⇒ Osmanlı’da Yıldırım Bayezid (I. Bayezid) Dönemi’nde **ilk kez** İstanbul kuşatılmışsa da;
- ☛ Batıda Haçlı tehlikesi,
 - ☛ Anadolu’daki Beyliklerle mücadele,
 - ☛ Etkili silahların yetersizliği,
 - ☛ Doğu’da Timur tehlikesi, gibi nedenlerden dolayı başarısız olunmuştur (1391 – 1395 - 1397 - 1401 tarihlerinde olmak üzere **İstanbul toplam 4 kez kuşatılmıştır.**).
- ⇒ Yıldırım Bayezid; İstanbul kuşatmalarını daha etkili hale getirebilmek ve İstanbul Boğazı’nı kontrol edebilmek için **Anadolu Hisarı’nı (Güzelcehisar’ı)** yaptırmış ve Gelibolu’da **ilk tersane**’yi inşa ettirmiştir.
- ⇒ Yıldırım Bayezid Dönemi’nde yapılan **1396 Niğbolu Savaşı** sonucunda; Mısır’da bulunan Abbasi Halifesi, Yıldırım’a **“Sultan-ı İklîm-i Rum” (Rum Diyarının Sultanı)** unvanını verdi.
- ⇒ Yıldırım Bayezid, **son İstanbul kuşatmasını** Doğu’da Timur tehlikesi belirince Bizans ile bir antlaşma yaparak kaldırmıştır. 1401’de yapılan bu antlaşmaya göre;
- a) İstanbul’da bir Türk Mahallesi kurulacak, bir cami yapılacak,
 - b) İstanbul’da yaşayan Türklerin davalarına bakmak üzere bir kadı tayin edilecek,
 - c) Türkler ticaret yapmak amacıyla İstanbul’a serbestçe girip çıkabilecek,
 - d) Bizans Osmanlı’ya yıllık vergi verecek,
- NOT:** Bu antlaşma Bizans’la yapılan **ilk yazılı antlaşmadır**. Osmanlı bu antlaşmayla İstanbul’daki Türklerin varlığını Bizans’a kabul ettirmiş ve **Bizans Osmanlı’nın siyasi üstünlüğünü tanımıştır**.
- ⇒ Yıldırım Bayezid Dönemi’nde yapılan **1402 Ankara Savaşı’nın Sonucunda;**
- ☛ Yıldırım, Timur’a esir düştü, Yıldırım’ın oğulları arasında **taht mücadelesi** başladı ve **Fetret Dönemi** (1402 – 1413) yaşandı.
 - ☛ Osmanlı Devleti, **dağılma tehlikesi** geçirdi.
 - ☛ **Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu** ve Beylikler yeniden bağımsız oldu (Karesi ve Eretna Beylikleri hariç).
 - ☛ **İstanbul’un alınması gecikti** ve **Bizans’ın ömrü yarım asır kadar uzadı**.

- ☛ Osmanlıların **Balkanlardaki ilerleyişi geçici olarak durdu.**

NOT: Osmanlı Devleti, Ankara Savaşı'ndan sonra **Balkanlarda büyük bir isyan ve toprak kaybı yaşamadı.** Bunun nedeni; Osmanlıların Balkanlarda uyguladığı **hoşgörülü ve adaletli yönetim** anlayışı (**İstimalet – İskân siyaseti**) ve Avrupa'daki **Yüzyıl Savaşları** nedeniyle Osmanlı'ya karşı **Haçlı ittifakının oluşturulamamasıdır.**

- ⇒ Mehmet'e (Çelebi Mehmet), Ankara Savaşı sonrası dağılan Osmanlı devlet otoritesini ve kurumlarını tekrar topladığı için Osmanlı Devleti'nin "**ikinci kurucusu**" denir.
- ⇒ I. Mehmet Dönemi'nde 1416'da Marmara'da **Venedikliler ile ilk deniz savaşı** yapıldı ve mağlup olundu.
- ⇒ I. Mehmet Dönemi'nde ortaya çıkan 1420 **Seyh Bedrettin İsyanı**, Osmanlı Tarihi'ndeki **dinsel ve toplumsal nitelikli ilk ayaklanmadır.**
- ⇒ II. Murat Dönemi'nde Macarlar ile imzalanan 1444 **Edirne — Senedin Antlaşması**; Balkanlar'daki mücadelelerde yapılan **ilk antlaşmadır.**

NOT: Ancak; bu antlaşma yürürlüğe girmemiştir. **Osmanlı Devleti'nde yürürlüğe girmeyen antlaşmalar**; 1444 Edirne - Segedin Antlaşması, 1732 Ahmet Paşa Antlaşması, 1878 Ayastefanos Antlaşması, 1920 Sevr Antlaşması'dır.

- ⇒ II. Murat Dönemi'nde yapılan **1448 II. Kosova Savaşı** ile;
- ☛ **Balkanlarda (Rumeli) Osmanlı egemenliği kesinleşmiştir.** Osmanlıların Balkanlardan atılamayacağı anlaşılmıştır.
- ☛ **Haçlılar savunmaya geçerken, Osmanlı, Avrupa'da taarruza geçme imkânı** bulmuştur.
- ☛ **Haçlılar 1683 II. Viyana Kuşatması'na kadar** Osmanlı'ya karşı ittifak oluşturamayacaklardır.
- ☛ **Haçlı ittifakının oluşturulamaması, İstanbul'un fethi için uygun zemin** hazırlamıştır.
- ☛ Bu savaş Kuruluş Döneminde Osmanlı'nın kazandığı **en büyük zaferdir.**
- ☛ Bizans'ı kurtarmak için Avrupalılar tarafından düzenlenen **son** Haçlı Seferi'dir.
- ⇒ Osmanlı Tarihi'nde **iki kez** tahta çıkan padişahlar şunlardır; II. Murat (Kuruluş Dönemi'nde), II. Mehmet (Kuruluş Dönemi'nde), I. Mustafa (Duraklama Dönemi'nde)

- ⇒ Fatih Sultan Mehmet (II. Mehmet) tarafından **Şahi** adı verilen dönemin **en büyük ve ilk Havan topları** dökütüldü.

NOT: Çizimini Fatih, dökümünü Macar topçu ustası Urban usta yapmıştır.

- ⇒ Fatih Sultan Mehmet (II. Mehmet) Dönemi'nde Gedik Ahmet Paşa, Cenevizlilerden 1475'te **Kırım**'ı aldı. Sonucunda;
- ☛ Karadeniz **kesin olarak** Türk gölü haline geldi.
- ☛ İpek Yolu'nun denetimi **tamamen** Osmanlı Devleti'ne geçti.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde imzalanan **1479 İstanbul Antlaşması** ile **ilk defa** yabancı bir devlete (Venedik'e) **ticari ayrıcalık (kapitülasyon)** ve İstanbul'da bir elçi bulundurabilme hakkı verildi. Amaç; **Akdeniz ticaretini canlı tutmak** ve Avrupa'da Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulabilecek **Haçlı Birliği'ni (İttifakını) önlemektir.**
- ⇒ **Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde**; Divan danışma organı haline getirildi. Padişah divanın daimi üyesi olma özelliğinden ayrıldı. **Divan başkanlığı Sadrazama (Vezir-i Azam'a) bırakıldı.**
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; Vezir sayısı dörde, Defterdar ve Kazasker sayısı ikiye çıkarıldı.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; **ilk kez altın para (Sultanî)** bastırıldı.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet, devrin **en yüksek büyük medresesi** olan **Sahn-ı Seman Medresesi**'ni açmıştır (Sosyal Bilimler ve Hukuk fakültesi özeliğindedir, İstanbul Üniversitesi'nin temelidir.).
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; **Topkapı Sarayı** ve **Kapalıçarşı** yaptırıldı.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; askerlere **ilk defa Cülus Bahşişi** dağıtıldı.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; I. Murat Dönemi'nde temeli atılan ve devlet memuru yetiştirilen Enderun Mektebi **en mükemmel** hale getirildi.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; **Kanunname-i Ali Osmanî (Fatih Kanunnamesi)** denilen ve Osmanlı Devleti'nde veraset sistemini belirleyen **ilk yasa** yapıldı; **ilk kez** örfi hukukta yer alan veraset anlayışı **yazılı** hale getirildi. Bu yasa ile;
- ☛ Devletin geleceği için **kardes katline izin verildi.** Böylece güçlü olan kişinin devletin başına geçmesine imkân tanınmıştır.

- ☛ Şehzadelere sancakta görev alma zorunluluğu getirildi.
- ☛ Osmanlı Devleti protokol sistemi düzenlendi.
- ☛ Devşirme kökenli devlet adamları yönetimde daha etkili olmaya başladı. Devşirmelere devletin üst kademesinde görev alma yetkileri verildi.

NOT: Devletin devamı için kardeş katline izin verilmesinin nedeni; taht kavgalarını önlemek ve merkezi otoriteyi korumaktır.

- ⇒ Fatih Sultan Mehmet; Batı kültürüne açılan ilk Osmanlı padişahıdır.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet; Osmanlı'da portresini yaptıran ilk Osmanlı padişahıdır (İtalyan ressam Bellini'ye yaptırmıştır.).
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; resim öğrenimi için ilk kez, İtalya'ya öğrenci gönderilmiştir (Sinan Bey).
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; askerlere ve memurlara toprak dağıtılarak "ilk toprak reformu" yapılmıştır.
- ⇒ Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde; Klasik Osmanlı mimari tarzı gelişmeye başlamıştır.

NOT: Klasik Osmanlı sivil mimarisinin en önemli örneği "Topkapı Sarayı"dır.

- ⇒ II. Bayezid; devşirme kökenli devlet adamlarının yardımıyla tahta geçen ilk Osmanlı padişahıdır.
- ⇒ II. Bayezid Dönemi'nde; 1492'de ilk Osmanlı - Memlük Antlaşması yapıldı.
- ⇒ II. Bayezid Dönemi'nde; 1485'te Çukurova'da meydana gelen ve 6 yıl süren Ağacayırı Savaşları (Osmanlı - Memlük Savaşları) sırasında, Sadrazam Davut Paşa tarafından Yeniçeri Ocağı'na ilk defa ateşli silahlar (tüfek) dağıtıldı.
- ⇒ II. Bayezid Dönemi'nde; ilk Osmanlı - İran ilişkileri başlamıştır.
- ⇒ 1511 Şah Kulu İsyanı, Osmanlı'da Şii Safevi Devleti'nin etkisi ile çıkan ilk büyük Türkmen ayaklanmasıdır.
- ⇒ II. Bayezid Dönemi'nde; Karamanoğulları Beyliği'ne kesin olarak son verilmiştir.
- ⇒ II. Bayezid Dönemi'nde; ağabeyi II. Bayezid'in padişahlığını tanımayıp ayaklanarak ortaya çıkan Cem Sultan Olayı; bir iç sorun iken Avrupa'nın karışmasıyla uluslararası bir soruna dönüşmüştür.
- ⇒ II. Bayezid Dönemi'nde; fetih hareketlerinde bir duraklama görülür. Nedeni; "Cem Sultan

Olayı" ve "II. Bayezid'in yumuşak huylu ve savaştan hoşlanmayan bir kişiliğe sahip olması"dır.

- ⇒ Osmanlı Tarihi'nde ilk ve tek olarak babasını tahttan indirip padişah olan Yavuz Sultan Selim (I. Selim)'dir. Ayrıca; yeniçerilerin desteğini alarak tahta çıkan ilk padişaktır. Bu durum; ordunun siyasete karıştığını gösterir.
- ⇒ Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Anadolu Türk Birliği kesin olarak sağlanmıştır.

NOT: İran'a karşı düzenlenen 1514 Çaldıran Savaşı dönüşünde yapılan 1515 Turnadağ Savaşı ile Maraş'taki Dulkadiroğulları Beyliği yıkıldı; "Anadolu Türk Siyasi Birliği" kesin olarak sağlandı.

- ⇒ Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde; 1519'da Yozgat'ta Bozoklu Celal adlı bir Türkmen isyan etmiştir; bu kişinin isminden dolayı bundan sonra Anadolu'da çıkan isyanlara Celali İsyanları denmiştir.
- ⇒ Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde yapılan 1516 Mercidabık ve 1517 Ridaniye Savaşları ile; Memlükler yıkıldı, Mısır alındı. Böylece;

- ✓ Osmanlı Devleti İslam Dünyası'nın en büyük devleti ve lideri durumuna geldi.
- ✓ Halifelik Osmanlı Devleti'ne geçti; devlet teokratik (dine dayalı) bir yapıya büründü.
- ✓ Hicaz Bölgesi Osmanlı topraklarına katıldı.
- ✓ Osmanlı Devleti ganimetler ile zenginleşti, hazine dolup taşı.
- ✓ Baharat Yolu ele geçirildi. Ancak; Portekizliler, Coğrafi Keşifleri gerçekleştirip 1498'de Hindistan Ümit Yolu'nu bulunca Osmanlılar Baharat Yolu'ndan fazla kazanç elde edemediler.

- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı Tarihi'nde en uzun süreyle (46 yıl) padişahlık yapan kişidir. Batı tarihinde "Muhteşem Süleyman" olarak da geçer.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman'a; devleti en gelişmiş kanunlara ulaştırdığı için "Kanuni" denmiştir.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi; Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemidir. Bu gelişmeyi hazırlayan nedenler;

- ☛ Güçlü bir yönelim devralması,
- ☛ Disiplinli ve büyük bir orduya sahip olması,
- ☛ Ekonominin iyi olması, hazinenin altınla dolu olması,
- ☛ Kanuni'nin tek şehzade olması ve taht mücadelesinin meydana gelmemesidir.

- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan 1526 Mohaç Meydan Muharebesi ile Orta Avrupa'da Osmanlı üstünlüğü kuruldu.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde; 1529'da Viyana ilk defa kuşatıldı; ancak alınmadı.

NOT: Osmanlı Devleti; 1683'te Viyana'yı ikinci kez kuşatacaktır; ancak yine alamayacaktır. Viyana Osmanlı'nın karada kuşatıp da alamadığı tek yerdir.

- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan 1533 İstanbul (İbrahim Paşa) Antlaşması'na göre; Avusturya Arşidükü (Kralı) protokolde Osmanlı sadrazamına denk (esit) sayılacaktı.

NOT: Bu antlaşma ile Avusturya, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki üstünlüğünü tanımıştır (Avusturya karşısındaki bu üstünlük 1606 Zitvatoruk Antlaşması'yla sona erecektir).

- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde; Cezayir'de devlet kurmuş olan Cezayir Sultanı Hızır Reis'in (Barbaros Hayrettin Paşa'nın) 1533'te Osmanlı hizmetine girmesi ile Cezayir Osmanlı topraklarına katıldı; Barbaros Hayrettin Paşa ilk Kaptan-ı Derya oldu.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde; Barbaros Hayrettin Paşa 1538 Preveze Deniz Savaşı'nda Haçlı donanmasını yendi. Böylece;

- ☛ Akdeniz'de üstünlük Osmanlı Devleti'ne geçti.
- ☛ Akdeniz bir Türk gölü haline geldi.
- ☛ Haçlılar; Osmanlı Devleti'ne savaş tazminatı ödemek zorunda kaldı. Böylece; Haçlılar, Osmanlı'nın siyasi üstünlüğünü kabul etmiştir.

- ⇒ Kanunî Sultan Süleyman Dönemi'nde; 1535'te Fransa'ya ilk kez kapitülasyon denilen ekonomik ayrıcalıklar verildi. Amaç; Fransa'yı Osmanlı yanına çekerek Avrupa Hristiyan Birliği'ni parçalamak ve Coğrafi Keşifler ile önemini yitiren Akdeniz ticaretini canlandırıp Osmanlı ülkesinde ticareti geliştirmekti.

NOT: Kanuni Sultan Süleyman'ın verdiği kapitülasyonların en önemli özelliği; "iki hükümdarın sağ kaldığı sürece geçerli olmasıdır."

- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde yapılan 1555 Amasya Antlaşması; İran ile imzalanan ilk resmi antlaşmadır.
- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde; 1565'te Malta Adası kuşatıldıysa da alınmadı.

NOT: Osmanlı Devleti'nin denizde kuşatıp da alamadığı tek yer Malta'dır.

- ⇒ Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa; Osmanlı Tarihi'nde üç padişaha sadrazamlık yapmış tek devlet adamıdır. 1564 - 1566 yılları arasında Kanuni'ye, 1566 - 1574 yılları arasında II. Selim'e, 1574 - 1579 yılları arasında da III. Murat'a sadrazamlık yapmıştır.
- ⇒ Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa; Hrvat Devsirmesi'dir, Enderun'da yetişmiştir. Kaptan-ı Deryalık ve Rumeli Beylerbeyliği'nden sonra Sadrazamlığa kadar yükselmiştir.
- ⇒ Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa Dönemi'nde (II. Selim Dönemi'nde); Kıbrıs, Lala Mustafa Paşa tarafından 13 aylık bir kuşatmadan sonra 1571'de fethedilmiştir. Böylece; Doğu Akdeniz kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin ilk büyük bozgunu 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'dır, Osmanlı donanması ilk kez yakılmıştır (Haçlılar tarafından).
- ⇒ Sokullu Mehmet Paşa zamanında 1575'te Lehistan'ın (Polonya'nın) Osmanlı himayesine alınmasıyla Osmanlı Devleti Batı'da en geniş sınırlara ulaşmıştır.
- ⇒ II. Selim 1574'te vefat etti. Ordunun başında sefere çıkmadan sarayda ölen ilk padişah'tır.
- ⇒ Osmanlı Donanması tarihte dört kez yakılmıştır;

- ☛ 1571'de İnebahtı'da Haçlı donanması tarafından,
- ☛ 1770'te Çeşme'de Rusya tarafından,
- ☛ 1827'de Navarin'de Rusya, İngiltere ve Fransa tarafından,
- ☛ 1853'te Sinop'ta Rusya tarafından.

OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ ÇIKMIŞ SORULAR

1. Osmanlı Devleti'nde,

- I. Köylü
 - II. Zanaatkar
 - III. Tüccar
 - IV. Bilgin
- gruplarından hangileri reayadan sayılmamıştır?**
- A) Yalnız I B) Yalnız III C) Yalnız IV
D) I ve IV E) II ve III

(1999 – DMS)

2. Aşağıdakilerin hangisi, Fatih Kanunnamesi'nde yer alan konulardan biri değildir?

- A) Saltanat işleri
- B) Şehzadeleri sancakbeyi olarak görevlendirme usulünü kaldırma
- C) Suç işleyenlere verilecek cezalar
- D) Büyük devlet memurlarının rütbeleri
- E) Büyük devlet memurlarının protokoldeki yerleri

(1999 – DMS)

3. Osmanlı Devleti'nde aşağıdakilerden hangisi “esnafı” denetleme yetkisine sahipti?

- A) Cizyedar B) Mültezim C) Tımarlı sipahi
- D) Muhtesip E) Vakıf yönetimi

(1999 – DMS)

4. Osmanlı Devleti'nin kendi bağımsız dış ticaret politikasını izleme hakkında vazgeçmesine neden olan antlaşma, aşağıdakilerden hangisidir? (1999 – DMS)

- A) Paris Antlaşması
- B) Berlin Antlaşması
- C) Londra Antlaşması
- D) Balta Limanı Antlaşması
- E) Hünkâr İskelesi Antlaşması

5. XVII. yüzyıldan sonra medreselerde deney ve eleştiriye yer verilmemiştir. Tanzimat Dönemi'ne gelindiğinde, medreselerin yanında modern anlamda okullar açılmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine neden olmuştur?

- A) Batıdaki teknolojik gelişmelerden ilk kez yararlanılmasına
- B) İlköğretimin zorunlu hale gelmesine
- C) Medrese sayısının sabit kalmasına
- D) Medreselerde eğitim düzeyinin yükselmesine
- E) Öğretimde ikili bir sistemin ortaya çıkmasına

(1999 – DMS)

6. Osmanlı minyatür sanatında,

- I. Konunun, ayrıntılarla çizilmesi
 - II. İnsan figürlerinin büyüklüğünün, kişilerin mevki ve rütbeleri ile orantılı olarak değişmesi
 - III. Perspektif kurallarına uyulması
 - IV. Manzara ve çiçek resimlerinin yapılması
- özelliklerinden hangileri yoktur?**

- A) I ve III B) III ve IV C) Yalnız IV
- D) Yalnız III E) Yalnız II

(1999 – DMS)

7. Türkiye'de müzeciliğin kurucusu kimdir?

- A) Şeker Ahmet Paşa
- B) Osman Hamdi Bey
- C) Süleyman Nazif
- D) Halil Paşa
- E) Osman Nuri Bey

(1999 – DMS)

8. Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda yapılan nüfus yazımında, aşağıdakilerden hangisinin saptanması amaçlanmıştır?

- A) Kadın - erkek sayısı
- B) Okur yazar oranı
- C) İşsizlik oranı
- D) Nüfus artışı oranı
- E) Vergi yükümlülükleri

(1999 – DMS)

9. Osmanlılarda, toplumu oluşturan kesimlerin belirlenmesinde “Millet sistemi” uygulanmıştır.

Bu sistemde alınan temel ölçüt aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Meslek grubu B) Dini inanç
- C) Nüfus oranı D) Kültürel düzey
- E) Ekonomik durum

(1999 – DMS)

10. Osmanlı Devleti, Tımar sisteminden,

- I. Vergilerin toplanması
 - II. Yargılama işlemlerinin kısa sürede bitirilmesi
 - III. Asker yetiştirilmesi
 - IV. Dirlik bölgelerinin yönetilmesi
- amaçlarından hangileri için yararlanmıştır?**
- A) Yalnız I B) Yalnız II C) II ve III
 - D) I, III, IV E) II, III, IV

(1999 – DMS)

11. Osmanlı Devleti'nde, aşağıdakilerden hangisi Divan-ı Hümayun'un görevlerinden biridir?

- A) Fetva verme ve fetvaların uygulanmasını sağlama
- B) Halktan gelen şikâyetleri dinleme ve karara bağlama
- C) Sadrazam atama ve hakkında soruşturma açma
- D) Ferman yazma ve imzalama
- E) Padişah'ın yaptıklarını denetleme

(1999 – DMS)

12. Osmanlı Devleti'nde aşağıdakilerden hangisi, yürütmeye Padişahı doğrudan temsil etmez?

- A) Lala B) Kadı C) Voyvoda
D) Sadrazam E) Tımarlı sipahi

(1999 – DMS)

13. Osmanlı mimarisi, kaçınıcı yüzyıldan itibaren batının etkisiyle değişmeye ve kendine özgü niteliklerini kaybetmeye başlamıştır?

- A) XV B) XVI C) XVII D) XVIII E) XIX

(1999 – DMS)

14. Osmanlı padişahları, bir konu hakkındaki kesin kararlarını aşağıdakilerden hangisiyle belirtirlerdi?

- A) Fetva B) Risale C) Fıkıh
D) Kelam E) Ferman

(2000 – DMS)

15. Osmanlı mimarlığında aşağıdaki yapılardan hangisinin diğerlerini de içeren örnekleri vardır?

- A) Külliye B) Sebil C) Cami
D) Medrese E) Kütüphane

(2000 – DMS)

16. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilmiye (ulema) sınıfı, öğretimde iki ana konuyla ilgilenmiştir.

Bu iki ana konu aşağıdakilerin hangisinde birlikte verilmiştir?

- A) Din ve askerlik B) Din ve hukuk
C) Ticaret ve sanat D) Tarih ve edebiyat
E) Tarih ve felsefe

(2000 – DMS)

17. Osmanlı Devleti'nde önceleri Hristiyan tebaanın yetenekli çocuklarının alındığı, daha sonraları Müslüman çocukların da alınmaya başlandığı okul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hendese okulu B) Mahalle mektebi
C) Enderun D) Medrese
E) Mülkiye

(2000 – DMS)

18. Aşağıdaki saraylardan hangisinin yapı tarzında batı mimarisinin etkisi yoktur?

- A) Dolmabahçe B) Beylerbeyi
C) Topkapı D) Yıldız
E) Çırağan

(2000 – DMS)

19. Osmanlı Devleti'nin ünlü sanatçılarından biri olan Levni, sanat dallarından hangisinde yaptığı çalışmalarla tanınmıştır?

- A) Minyatür B) Çini C) Müzik
D) Hat E) Mimari

(2001 – KMS)

20. Osmanlı Devleti'nde,

I. Yöneticiler

II. Hanedan üyeleri

III. Azınlıklar

gruplarından hangileri Cizye Vergisi ödemekle yükümlüdür?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2001 – KMS)

21. Osmanlılarda,

I. Ferman

II. Fetva

III. Berat

belgelerinden hangileri padişah tarafından verilirdi?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

(2001 – KMS)

22. Osmanlı Devleti'nde,

I. Padişahların tahta çıkışı,

II. Padişahların bizzat sefere gidişi,

III. İç isyanların bastırılması

durumlarından hangilerinde, askere bahşiş dağıtmak bir gelenektir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2002 – KPSS)

23. XVI. yüzyıl Osmanlı - Türk mimarisinin en büyük ustası kimdir?

- A) Mimar Sinan
B) Yakup Şah
C) Mimar Ayaz
D) Mimar Kemaleddin
E) Mimar Hayreddin

(2002 – KPSS)

24. Osmanlılarda aşağıdaki sanatlardan hangisine ait eserler, yapıldığı dönemin sosyal ve siyasi özellikleri hakkında en çok bilgi verir?

- A) Minyatür B) Hat C) Kakma
D) Ebru E) Çini

(2002 – KPSS)

25.

- I. Rumeli Hisarı
- II. İmam Buhari Türbesi
- III. Kahire Tulunoğlu Ahmet Camisi
- IV. Mostar Köprüsü
- V. Malabadi Köprüsü

yukarıda verilen eserlerden hangileri Osmanlılar dönemine aittir?

- A) I ve III B) IV ve V C) I, II ve III
- D) I ve IV E) III, IV ve V

(2003 – KPSS)

26. Osmanlılar döneminde birçok hayır kuruluşu oluşturulmuştur.

Bu kuruluşlardan hangisi fakir insanlara yemek dağıtmak amacıyla kurulmuştur?

- A) Külliye B) Vakıflar C) Kervansaraylar
- D) Loncalar E) İmarethane

(2003 – KPSS)

27. Osmanlı medreselerinde özellikle Fatih döneminde pozitif ve dini ilimlerin birlikte okutulması XVII. yüzyıla kadar sürmüştür. Daha sonra bazı dersler okutulmamıştır. **Aşağıda verilenlerden hangisi XVII. yüzyıldan itibaren medreselerde okutulmayan derslerdendir?**

- A) Coğrafya B) Hukuk (Fıkıh) C) İcma
- D) Kıyas E) Kelam

(2003 – KPSS)

28. Osmanlı Devleti'nde devlet adamı ve asker yetiştirme konusunda aşağıdaki usullerin hangisinden yararlanılmıştır?

- A) İktâ B) Lonca C) Müsadere
- D) Ahilik E) Devşirme

(2004 – KPSS)

29. Osmanlı Devleti'nde bulunan kazaskerler adalet işlerinde aşağıdakilerden hangisinin verdiği kararları inceleyip, düzeltme yapabiliyordu?

- A) Nişancı B) Şeyhülislam C) Padişah
- D) Kadı E) Yeniçeri ağası

(2004 – KPSS)

30.

- I. Padişah
- II. Sadrazam
- III. Nişancı

Osmanlılarda yukarıdakilerden hangileri yönetimde etkili olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I, II ve III

(2005 – KPSS)

31. Osmanlı İmparatorluğu'nda en yüksek karar organı olan Divan-ı Hümayun'da,

- I. İlmiye (öğretim, yargı ve din işlerinde görev alanlar),
- II. Şeyfiye (yönetim ve askerlik işlerinde görev alanlar),
- III. Kalemîye (idari, mali alanda uğraşan üst bürokratlar),
- IV. Azınlık (Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gayrimüslimler)

kesimlerinden hangileri temsil edilmekteydi?

- A) I ve II B) I ve IV C) III ve IV
- D) I, II ve III E) II, III, IV

(2005 – KPSS)

32. Osmanlı Devleti'nde hangisi hiyerarşik sıralamada diğerlerinden yüksektir?

- A) Nişancı B) Defterdar C) Kazasker
- D) Sadrazam E) Reissülküttap

(2006 – KPSS)

33. Aşağıdakilerden hangisi “padişah imzası” anlamındadır?

- A) Fetva B) Tuğ C) Ferman
- D) Tuğra E) Saliyane

(2006 – KPSS/ Ortaöğretim)

34. Osmanlılarda I. Ahmet'ten itibaren padişahlığın hanedanının en yaşlı üyesine geçmesi usulünün uygulanmasına başlanmasında güdülen amaç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Saltanat sistemini devam ettirmek
- B) Taht kavgalarını önlemek
- C) Padişahın yetkilerini sınırlamak
- D) Halk ile saray ilişkilerini kolaylaştırmak
- E) Eyalet yöneticilerinin sayısını artırmak

(2006 – KPSS/ Ortaöğretim)

35. Osmanlı Devleti'nde,

- I. tarım ve hayvancılıkla uğraşan kimselere devletçe tohum, hayvan ve para yardımı yapılması,
 - II. toprağını arka arkaya üç yıl ekmeyerek boş bırakan köylünün toprağının elinden alınıp bir başkasına verilmesi,
 - III. köylünün, toprağını değil, toprağı işleme hakkını çocuklarına miras olarak bırakabilmesi
- uygulamalarından hangileri, toprağın kullanımının köylüye, çıplak mülkiyetinin devlete ait olduğunu gösterir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) II ve III

(2006 – KPSS/ Ortaöğretim)

36. Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıla kadar yönetildiği saray aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yıldız Sarayı B) Dolmabahçe Sarayı
C) Beylerbeyi Sarayı D) Çırağan Sarayı
E) Topkapı Sarayı

(2006 – KPSS/ Ortaöğretim)

37. Aşağıdakilerden hangisi Lale Devri'nin ünlü şairidir?

- A) Nev'i B) Nef'i C) Bâki
D) Fuzuli E) Nedim

(2007 – KPSS)

38.

- I. Fatih Sultan Mehmet zamanında yapılması ve zamanla yeni yapıların eklenmesi
II. Devletin başkentinde inşa edilmiş olması
III. Divan-ı Hümayun üyelerinin aileleriyle birlikte oturduğu yer olması

Yukarıdakilerden hangileri, Topkapı Sarayı'nın özellikleri arasında yer alır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2007 – KPSS)

39. Osmanlı Devleti'nde ruhsal bozuklukların tedavi edilmesi amacıyla II. Bayezit Külliyesi'nde bulunan şifahane aşağıdaki kentlerin hangisindedir?

- A) Kayseri B) Niğde C) Edirne
D) Konya E) Trabzon

(2008/KPSS Ortaöğretim)

40. Osmanlı kanunnamelerinde “Saban giren yer mülk olmaz.” şeklinde tanımlanan durumun aşağıdakilerden hangisiyle örtüştüğü savunulabilir?

- A) Toprağın gelirlere göre ayrılması
B) Artan nüfus oranında yeni tarım alanlarının açılması
C) Toprağın sadece kullanım hakkının köylüde olması
D) Dirlik sahiplerinin cebelû yetiştirmek zorunda olması
E) Her köylü ailesinin geçimini sağlayacak büyüklükte toprağa sahip olmasına özen gösterilmesi

(2008/KPSS Önlisans)

41. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nde toprak düzeninin bozulmasıyla toprak mülkiyeti yaygınlaşmıştır.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisine ortam hazırladığı savunulabilir?

- A) Asker - sivil iş birliğine
B) Feodal yapının güçlenmesine
C) Toprak gelirlerinin artmasına
D) Köylünün refah düzeyinin artmasına
E) Ticaretin azınlıkların tekelinde olmasına

(2008/KPSS Önlisans)

42. Orhan Bey zamanında,

- I. İlk Osmanlı medresesinin açılması,
II. Rumeli'ye geçilmesi,
III. Yaya ve atlı düzenli bir ordunun kurulması,

gelişmelerinden hangileri Osmanlı Devleti'nin bu dönemde teşkilatlanmaya başladığının bir göstergesi olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve III D) II ve III
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

43. XVII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin 32 eyaleti varken bu yüzyılın ortalarında 25'i tımar sistemine dahil, 9'u salyaneli olmak üzere toplam eyalet sayısı 34'ü bulunmuştur.

Bu durumla ilgili olarak,

- I. İlk kez toprak kaybedilmiştir.
II. Beylerbeyi sayısı artmıştır.
III. Tımar sistemi bozulmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve II
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

44. Osmanlı Devleti'nde,

- I. Avrupa mallarının ülkeye girmesi,
II. ticaret yollarının değişmesi,
III. esnaf teşkilatının bozulması,

durumlarından hangilerinin ekonomiyi olumsuz yönde etkilediği savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve II
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

CEVAPLAR

1. C 2. B 3. D 4. D 5. E 6. D 7. B 8. E 9. B
10. D 11. B 12. A 13. D 14. E 15. A 16. B
17. C 18. C 19. A 20. C 21. D 22. A 23. A
24. A 25. D 26. E 27. A 28. E 29. D 30. E

31. D 32. D 33. D 34. B 25. E 36. E 37. E
38. D 39. C 40. C 41. B 42. C 43. B 44. E

OSMANLI DEVLETİ **DURAKLAMA DÖNEMİ** **(1579 - 1699)**

- ⇒ Duraklama Dönemi, **Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümü** (1579) ile başlayıp **Karlofça Antlaşması**'na (1699) kadar olan dönemdir.
- ⇒ Osmanlı Devleti'nde padişah ve sadrazam değişikliğinin **en çok yaşandığı dönem** Duraklama Dönemi'dir. Bunun nedeni merkezde çıkan isyanlardır (Yeniçeri isyanları).

Duraklama Dönemi Osmanlı Devlet Siyaseti

- ⇒ Fetihlere devam edilirken, iç **ayaklanmaları durdurmakla** da uğraşmış, yeri geldikçe de **fethedilen yerleri korumak** amaçlanmıştır.
- ⇒ Bir başka deyişle; **mevcut durumun korunmasına** çalışılırken az da olsa **yeni topraklar** alınmıştır (**Girit, Podolya**).
- ⇒ Bu dönemde devlet, **sınırlarını korumak amacıyla** Doğuda **İran**, Batıda **Venedik, Lehistan, Avusturya (en çok savaştığı devlet)** ve dönem sonlarına doğru da **Rusya** ile savaşmıştır.

Duraklama Nedenleri

A) İç Nedenler

➤ Yönetimin Bozulması

- ⇒ Padişahların devlet işlerine ilgisiz kalmaları ve **ordunun başında sefere çıkmamaları**

NOT: Ordunun başında sefere çıkmayan **ilk padişah** II. Selim (Sarı Selim)'dir.

- ⇒ **Sancak sisteminin kaldırılmasıyla** devlet yönetimine güç ve otoriteden yoksun padişahların geçmesi sonucu **merkezi otoritenin zayıflaması**,
- ⇒ Çocuk yaşta padişahların tahta çıkması ve **valide sultanların yönetimde etkili olması**,
- ⇒ Saray Kadınlarının ve Saray Ağalarının **Yönetime Karışmaya Başlaması**
- ⇒ Sık sık **sadrazam değişikliklerinin yapılması**
- ⇒ Divan toplantılarına **gerekli önemin verilmemesi**, devletin yönetim kadrolarına

rüşvet ve iltimasla kişilerin atanmasının **merkez teşkilatını zayıflatması**

➤ Ordunun Bozulması

- ⇒ Kapıkulu ocaklarına usule aykırı olarak, işi **askerlik olmayanların da alınmaya başlanması**,
- ⇒ Yeniçerilerin geçim sıkıntısı çektiklerini ileri sürerek başka işlerle uğraşmaları,
- ⇒ "Ocak, devlet içindir." anlayışı yerine **"Devlet, ocak içindir."** anlayışının egemen olması
- ⇒ İltizam sisteminin yaygınlaşması ile Tımar sisteminin bozulması ve eyaletlerden gelen **Tımarlı Sipahi sayısının azalması**
- ⇒ Denizcilikle ilgisi olmayanların donanmada görev almaları ve **donanmanın eski gücünü kaybetmesi**
- ⇒ Avrupa'daki askeri ve teknik gelişmelerin takip edilmeyip, **donanmaya önem verilmemesi**

➤ Maliyenin Bozulması

- ⇒ Tımar sistemindeki bozulmayla (vergilerin artırılması, köylülerin ödeyemeyecek duruma gelmesi) **tarımdaki üretimin azalması**,
- ⇒ Tımarlı Sipahilerin sayısının azalmasıyla doğan asker ihtiyacının, **Kapıkulu Ocaklarına yeni kayıtlar** yapılarak karşılanması,
- ⇒ Çok sık padişah değişmesinden dolayı **Cülus bahşişinin hazineye yük getirmesi**,
- ⇒ Savaşların **uzun sürmesi, ganimet ve yıllık gelirlerin azalması**,
- ⇒ Saray harcamalarının artması, **lüks bir yaşamın olması**,
- ⇒ Coğrafi Keşiflerle **ticaret yollarının değişmesi**
- ⇒ Kapitülasyonların etkisi ile **gümrük gelirlerinin düşmesi** ve Osmanlı'nın **yerli sanayisinin çökmesi**

➤ Toplum Yapısının Bozulması

- ⇒ Anadolu'da **eşkıyaların çoğalması**, isyanların çıkması sonucu **köyden kentlere göçlerin yaşanması**,
- ⇒ Göçler sonucu **Tımar sisteminin bozulması**
- ⇒ Şehirlerdeki **nüfusun aşırı derecede artması** ve **işsizlik** sorununun başlaması,
- ⇒ **Hukuk sistemindeki yozlaşmalar** ve **Celali İsyanları** sonucu devletle halk arasındaki güvenin sarsılması

➤ İlmiye Sınıfının Bozulması

- ⇒ Medreselerdeki *eğitime gerekli önemin verilmeyişi*,
- ⇒ Pozitif bilimlerin *medreselerin müfredatından çıkarılması*,
- ⇒ “*Âlimin oğlu âlim olur*” anlayışıyla çocuk yaşta olanlara *icazetname (medrese diploması)* dağıtılmaya başlanması (*Beşik Ulemalığı*)

NOT: Bu gelişme Osmanlı Devleti’nin büyümesindeki temel yolu açan *dinin yorumlanması* ve *çağın teknolojisini meydana getirme yolunu da kapatmıştır*.

NOT: Bilim sınıfının bozulması, *eğitim, adalet, yönetim* ve *toplum* gibi bütün alanlarda bozulmalara neden olmuştur.

➤ İmparatorluğun Karakteri

- ⇒ İçerisinde *birden çok ulusu barındırması* ve çıkan *iç isyanlar*

B) Dış Nedenler

- ⇒ İmparatorluğun *doğal sınırlara* ulaşması,
- ⇒ Sınırlarda *güçlü devletlerin* bulunması (İran, Venedik, Avusturya),
- ⇒ *Coğrafi Keşifler* ve *kapitülasyonların* etkisi,
- ⇒ *Rönesans* hareketleriyle *Avrupa’da meydana gelen gelişmelerin* takip edilememesi (*en önemli neden*),
- ⇒ Avrupalı büyük devletlerin *teknolojik ve bilimsel gelişmelerde ileri gitmesi* (özellikle savaş teknolojisi alanında)
- ⇒ Avrupa’da merkezi yapının güçlenmesi ve *merkezi yönetimlerin kurulması*

DURAKLAMA DÖNEMİNDE İÇ İSYANLAR

- ⇒ Bu dönemde çıkan isyanlar üç bölümde incelenir;

- 1) *Merkez (İstanbul) İsyanları*
- 2) *Celali İsyanları*
- 3) *Eyalet İsyanları*

- ⇒ *Devlet ve ülke yönetimindeki aksaklıklar* isyanların genel nedenidir.

1) *Merkez (İstanbul) İsyanları*

▪ Nedenleri:

- ⇒ Merkezi yönetimin bozulması (*en önemlisi*)
- ⇒ *Ulufelerin zamanında dağıtılmayışı* veya *ayarı düşük akçe (züyuf akçe)* ile dağıtılması,
- ⇒ Taht değişikliğinde *cülus bahşişlerinin ödenmemesi* veya *geç ödenmesi*,
- ⇒ Kapıkulu Ocaklarına *usule aykırı asker alınması*,
- ⇒ *Saray entrikaları* ve *kadınların yönetime karışması*,
- ⇒ Yeniçeri ve sipahilerin çıkarlarına ters düşen padişahları ve devlet adamlarını *görevden uzaklaştırmak istemeleri*
- ⇒ Devlet memurluklarına *haksız atamaların yapılması*,
- ⇒ *Ulema sınıfının bozulması* (devlet yönetiminde etkili olmak isteyen devlet adamlarının yeniçerileri kışkırtması)

NOT: Bu isyanlar genelde *Yeniçeriler* ve *Kapıkulu askerleri* tarafından çıkartılmıştır. İsyanlara *Ulema Sınıfı da destek vermiştir*.

NOT: Merkez isyanları, *Fatih Dönemi’ne kadar uzanır*. Fatih Dönemi’nde çıkan isyanın nedeni, cülus bahşişi istenmesidir.

▪ Çıkan İsyanlar:

- *İlk ciddi İstanbul isyanı* Duraklama Dönemi’nde *III. Murat* Dönemi’nde *cülus bahşişinin ödenmemesinden dolayı* çıkmış fakat isyan bastırılmıştır.
- *II. Osman* Dönemi’nde çıkan Yeniçeri ayaklanması sonunda Genç Osman, Yeniçeriler tarafından boğularak öldürülmüştür. Nedeni; *Genç Osman’ın Yeniçeri Ocağı’nı kaldırmak istemesidir* (Bu isyan *ıslahatlara karşı ilk ciddi tepkidir*.).

NOT: Bir isyanda Yeniçeriler tarafından öldürülen *ilk padişah* Genç Osman (II. Osman); *ikinci padişah* III. Selim’dir.

- *IV. Murat* Dönemi’nde de Yeniçeriler iki defa saraya yürümüşlerdir. Bu isyanlar sonunda *Sadrazam Hafız Ahmet Paşa* ve *Topal Recep Paşa* öldürülmüştür.
- *IV. Mehmet (Avcı)* Dönemi’ndeki isyanda *30 devlet adamı*, Yeniçeriler tarafından Sultan Ahmet’teki *çınar ağacına asılmıştır*. Bu olaya *Çınar Vakası* veya *Vaka-i Vakvakiye* (1656) denir.

▪ **Sonuçları:**

- ⇒ Bu isyanlar **ekonomik** nedenlidir. **Kişilere yönelik** yapılmıştır ve **askeri niteliklidir**.
- ⇒ Bu isyanlar, **Yeniçerilerin kuruluş amaçlarından uzaklaştıklarını** göstermiştir. “Ocak, devlet içindir” anlayışı “**Devlet ocak içindir**” anlayışına dönüşmüştür.
- ⇒ Yeniçeriler, **devlet içinde bir güç olduklarını** görmüşlerdir.
- ⇒ Bu isyanlar yönetimi değiştirmeye değil, **yöneticileri değiştirmeye yöneliktir**.
- ⇒ İstanbul isyanları, **merkezi otoriteyi sarsmış**, devlet merkezinde huzur ve güvenin bozulmasına yol açmıştır. Bu durum; **isyancıların halk arasında taraftar bulmasına** neden olmuştur.

2) Celali (Anadolu) İsyanları

- ⇒ Anadolu’da **yönetimin uygulamalarına karşı çıkan** isyanlardır.
- ⇒ Yavuz Dönemi’nde **Yozgat’ta Bozoklu Celal** tarafından çıkartılan isyandan dolayı “Celali İsyanları” olarak adlandırılmıştır.
- ⇒ **Devlet rejimini değiştirmek amacıyla taşımazlar**.

▪ **Nedenleri:**

- ⇒ **Kapıkulu askerlerinden bazılarının** İstanbul’da tutunamayıp Anadolu’ya geçerek **eşkıya olmaları**,
- ⇒ **Vergilerin artması** ve haksız yere vergi toplanmaya başlanması,
- ⇒ **Tımar sisteminin bozulması**, tımarların para karşılığında dağıtılmaya başlanması,
- ⇒ Devlet (miri) arazilerinin **İltizama verilmesi**, Mültezimlerin de halka baskı yapması
- ⇒ Anadolu’daki **ekonomik yapının bozulması**, tarım üretiminin azalması ve **bölge güvenliğinin kalmaması**,
- ⇒ Kadıların **haksız kararlar vermesi**, Anadolu’ya atanan devlet memurlarının (sancak beylerinin) haksız davranışları,
- ⇒ **Uzun süren savaşların** yaratmış olduğu olumsuzluklar,
- ⇒ Haksızlığa uğrayan bazı devlet adamlarının **Anadolu’ya geçerek halka önderlik etmesi**,
- ⇒ **Rüşvet ve adaletsizliğin** artması,
- ⇒ Nüfusun **hızla artışı** ve **işsizliğin önemli boyutlara ulaşması**

- **Çıkan Ayaklanmalar:** I. Ahmet ve IV. Murat dönemlerinde yoğun olarak görülen isyanların en önemlileri; **Karayazıcı, Canbolatoğlu,**

Kalenderoğlu, Katırcıoğlu, Abaza Hasan, Abaza Mehmet, Vardar Ali Paşa, Deli Hasan, Gürcü Nebi

▪ **Sonuçları:**

- ⇒ **Tımar sistemi** tam anlamıyla **bozuldu**.
- ⇒ Köylü **çiftbozan oldu**. Topraklarını terk edip **şehre göç etmeye** başladı, **sosyal denge bozuldu**.
- ⇒ **Tarım üretimi düştü**, ekonomik durum sarsıldı.
- ⇒ Kırsal bölgelerde **güvenlik kalmadı**.
- ⇒ Halkın **devlete olan güveni** sarsıldı.
- ⇒ Anadolu askerlerinden oluşan Tımarlı Sipahiler, **düzenli ordu özelliğini kaybetmiş** ve etkileri azalmıştır.

NOT: Bu isyanlara **medrese öğrencileri (Suhte), başıboş kalan leventler** ve **sipahiler** de katılmıştır.

NOT: Celali İsyanları kanlı bir şekilde bastırılmıştır. İsyanların bastırılmasında **Kuyucu Murat Paşa** ve **Köprülü Mehmet Paşa** başarılı olmuşlardır. **İsyanların nedenleri araştırılmayıp** şiddetle bastırıldığı için isyanlar tekrarlanmıştır.

3) Eyalet İsyanları

- ⇒ Osmanlı Devleti’nde **merkezden uzak olan eyaletlerde** çıkan isyanlardır.
- ⇒ Bunların amacı; **Osmanlı Devleti’nden ayrılmak** olmuştur.
- ⇒ **Erdel, Eflak, Boğdan, Halep, Yemen, Kırım, Bağdat**’ta çıkan ayaklanmalardır.
- ⇒ Bu isyanlarda **Milliyetçiliğin etkisi yoktur**.
- ⇒ Bu isyanlar devletin **merkezi otoritesinin bozulmasıyla birlikte** ortaya çıkmıştır.

XVII. YÜZYIL ISLAHATÇILARI VE YAPILAN ISLAHATLAR

- ⇒ Devlet kurumlarındaki bozulmalar nedeniyle Osmanlı devlet adamları **imparatorluğu eski güçlü dönemlerine döndürmek** ve duraklamadan kurtarmak amacıyla kurumlarda bazı düzenlemeler yapmışlardır.
- ⇒ Osmanlı tarihinde **ilk ıslahat hareketleri** XVII. yüzyılda başlamıştır.
- ⇒ Bu dönem ıslahatları **padışahlar** ve **sadrazamlar** tarafından yapılmıştır.

1) Kuyucu Murat Paşa ve Tiryaki Hasan Paşa Islahatları

⇒ I. Ahmet Dönemi sadrazamları olan bu kişiler, Anadolu'daki Celali İsyanları'nı **şiddet** ve **baskı yoluyla** ortadan kaldırarak **merkezi otoriteyi arttırmaya** çalışmışlardır.

2) I. Ahmet Islahatları (1603 - 1617)

⇒ Veraset sisteminde değişiklik yaparak, padişahlığı hanedanın **en yaşlı** ve **en tecrübeli** üyesine, "**Ekber ve Erşed (aklı selim)**" olmak şartıyla vermiştir.

⇒ Bundaki amaç; kardeşler arasındaki **taht mücadelelerini önlemektir**.

NOT: I. Ahmet'ten önceki padişah olan III. Mehmet, şehzadelerin sancakta yetiştirme sistemini kaldırarak, **Kafes uygulamasını** getirmiştir.

NOT: Bu uygulamalar, kardeşler arasındaki taht mücadelesini önlemeyi amaçlamışsa da **güçlü padişahların yetişmesine de engel olmuştur**.

ÖRNEK SORU

XVII. yüzyılda,

I. şehzadelerin taşrada sancak beyliği yapmalarının yasaklanması,

II. padişahlığın, hanedanın reşit olan en yaşlı erkeğine geçmesi usulünün kabul edilmesi,

III. kimi padişahların tahttan indirilmesi, uygulamalarının hangilerinin **Osmanlı Devleti'ni siyasi yönden olumsuz etkilediği savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde,

I. divanın sarayda değil Babıali'de yani sadrazam kapısında toplanmaya başlaması,

II. şehzadelerin sancağa gönderilmesi uygulamasına son verilmesi,

III. Osmanlı ailesinin en yaşlı ve olgun üyesinin tahta geçmesi kuralının getirilmesi

durumlarından hangileri, padişahların yetişme biçiminde değişiklik olduğunu gösterir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2008 KPSS/Lisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde, padişahlığın hanedanın erkek üyelerinin en yaşlısına geçmesi usulü aşağıdaki padişahlardan hangisi zamanında kabul edilmiştir?

- A) IV. Mehmet B) II. Osman C) IV. Murat
D) I. Ahmet E) II. Ahmet

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: D

3) II. Osman (Genç) Islahatları (1618 - 1622)

⇒ Islahat hareketlerine girişen **ilk Osmanlı padişahı** olarak kabul edilmektedir.

⇒ Saray dışı evlilik yaparak (Şeyhülislam'ın kızıyla), **haremden evlenme geleneğini** yıktı.

⇒ İlmiye sınıfının yetkilerini kısıtladı. **Şeyhülislamın kadı ve müderris tayin etmesini yasakladı**. Merkezi otoritesini güçlendirmeye çalıştı.

⇒ Kadı ve müderrislerin **fazla ödeneklerini kısıt**.

⇒ Sosyal durumu düzeltmek için halk ile devlet arasında **güven ortamını oluşturmaya çalıştı**.

⇒ Başkenti **İstanbul'dan kaldırarak**, nüfusunun büyük çoğunluğu Türklerden oluşan Anadolu'ya taşımak istemiştir (**ilk defa**)

⇒ **1620 Hotin (Lehistan) Seferi'nde** disiplinsizliklerini gördüğü **Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istemişse de** bu durum hayatına mal olmuştur.

NOT: Yeniçerilerin disiplinsizliğinin anlaşıldığı **ilk sefer** Hotin Seferi'dir.

NOT: **Yeniçeri Ocağı'nı kaldırma** yolunda **ilk ciddi girişimde bulunan** Osmanlı padişahıdır.

4) IV. Murat Islahatları (1623 - 1640)

⇒ 1623 yılında 11 yaşında padişah oldu. Devlet yönetimi Yeniçeri Ağaları ve valide sultanların elindeydi. Devlet yönetimini eline aldıktan sonra, şiddete dayalı bir yönetim uygulamıştır.

⇒ Saray kadınlarının **yönetim işlerine karışmalarını** önlemeye çalışmıştır.

⇒ **Şiddet ve baskıya dayalı** olarak ıslahat yaptı.

⇒ **İçki ve tütünü yasakladı**. Gece sokağa çıkma yasağını getirdi.

⇒ Orduda düzenlemeler yaptı. **Yeniçerilerin eğitimine** önem verildi.

⇒ Yeniçerilerle işbirliği yapan **Sadrazam** ve **Şeyhülislam'ı öldürttü**.

⇒ Ekonomiyi düzeltmeye çalıştı. **Ayarı düşük akçeyi kaldırdı**.

- ⇒ Devletin Duraklama sebeplerini tespit için, *devlet adamlarından raporlar* istedi.
- ⇒ Bunların içerisinde en önemlisi, **Koci Bey Risalesi**'dir. Bu raporda devletin asıl bozulma nedenleri; eski düzenden uzaklaşma değil, *gelişmelere ayak uydurulamaması* olarak vurgulanmıştır.
- ⇒ IV. Murat, Koçi Bey Risalesi'ndeki tavsiyeleri uygulayamadan vefat etmiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki padişahlardan hangisinin döneminde yapılan düzenleme hareketlerinde batıdan yararlanılmamıştır?

- A) I. Mahmut B) IV. Murat C) II. Mahmut
D) III. Selim E) III. Ahmet
(2008 KPSS/Ortaöğretim)
Cevap: B

5) Kemankes Kara Mustafa Paşa Islahatları

- ⇒ Sultan **İbrahim Dönemi** sadrazamlarındandır.
- ⇒ **Mali alanda** ıslahat yapmaya çalışmıştır.
- ⇒ Saray harcamalarını kısıtı. **Para ayarlarını düzeltmeye** çalıştı.
- ⇒ **Yeniçeri Ocağı'nda sayım** yaptırdı. Haksız alınan maaşları engellemeye çalıştı.
- ⇒ **Tımar sistemini düzeltmeye** çalıştı.
- ⇒ Çalışmaları bazı çevrelerin çıkarlarına dokunduğu için idam edilmiştir.

6) Tarhuncu Ahmet Paşa Islahatları

- ⇒ IV. **Mehmet** (Avcı Mehmet) Dönemi sadrazamlarından olan Tarhuncu, **mali alanda** ıslahat yapmıştır.
- ⇒ Maliyeyi düzeltmek amacıyla;

- ❖ Saray masraflarını kısmıştır.
- ❖ Günümüz anlamındaki **ilk denk bütçeyi** hazırlamıştır.

- ⇒ Çalışmaları bazı çevrelerin çıkarlarına dokunduğu için idam edilmiştir.

NOT: IV. Mehmet'in ilk yılları Kösem Sultan'ın ve saray ağalarının etkin olduğu bir dönemdir. Bu da devletin sorunlarının artmasına neden olmuştur. Bu döneme **"Ağalar Saltanatı"** denilmiştir.

7) Köprülü Mehmet Paşa Islahatları

NOT: Osmanlı Devleti'nde 1656 - 1691 yılları arasına **"Köprülüler Dönemi"** denmiştir. Bu dönemde **Köprülü Mehmet Paşa, Fazıl Ahmet**

Paşa, Fazıl Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Amcazade Mustafa Paşa görev yapmıştır.

- ⇒ IV. **Mehmet** Dönemi sadrazamlarından olan Köprülü Mehmet Paşa, **bazı şartlar öne sürerek sadrazamlığa gelen ilk devlet adamıdır.**

⇒ Şartları;

- ☛ Saray devlet işlerine karışmayacak,
- ☛ Atamaları kendisi yapacak,
- ☛ Saraya sunduğu projeler kabul edilecek,
- ☛ Hakkında bir suçlama olursa savunması alınmadan cezalandırılmayacak

NOT: Köprülü Mehmet Paşa'nın bu şartları ileri sürmesindeki amacı; **yapacağı ıslahatlara uygun bir ortam hazırlamaktır.**

⇒ Yaptıkları;

- ☛ Ulema arasındaki tartışmalara son verdi.
- ☛ Rüşvet ve iltiması engelledi.
- ☛ Merkez ve Anadolu isyanlarını bastırdı.
- ☛ Maliyeyi düzeltti.
- ☛ Merkezi otoriteyi sağladı.
- ☛ Çanakkale Boğazı'ndaki Venedik kuşatmasını kaldırdı.

NOT: Köprülü Mehmet Paşa'dan sonra yerine geçen oğlu **Fazıl Ahmet Paşa** da babasının yolunu izledi. Bu dönemde **yeni topraklar** alındı (Girit, Podolya). **Ekonomi düzeldi.**

NOT: Bu gelişmelerden dolayı Köprülüler Dönemi, **Duraklamanın içinde bir yükselme dönemi** olarak adlandırılır.

8) Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Islahatları:

- ⇒ Köprülü Mehmet Paşa'nın damadıydı.
- ⇒ Devlet işlerinde yetenekli ve kabiliyetliydi.
- ⇒ En önemli amacı Viyana'yı almaktı. **II. Viyana Kuşatması'nı (1683) yapmış**, başarısız olunca da idam edilmiştir.

XVII. Yüzyıl Islahatlarının Genel Özellikleri

- ⇒ Islahatlarda **şiddet** ve **baskı** yöntemi izlenmiştir. Islahatlar genellikle **askeri** ve **mali** alanlarda yapılmıştır.
- ⇒ Islahatlar **kişilere bağlı kalmış, süreklilik arz etmemiştir.** Bundan dolayı ıslahatçıların ölümü

- ile devlet düzeni eski halini almıştır (Bu yönüyle 18. yy. ıslahatlarına benzer.).
- ⇒ ıslahatlarda **halk desteği alınmamıştır**.
 - ⇒ Olayların nedenleri araştırılmamış, **yüzeysel çözümler** getirilmiştir. Bundan dolayı **istenilen sonuç elde edilememiştir**.
 - ⇒ ıslahatlar yeni gelişmelerden daha çok, **eski düzeni (yükselme) yeniden canlandırmayı** amaçlamıştır.
 - ⇒ Bu dönemde **Batı'daki gelişmelerden hiç yararlanılmamıştır**. Bunun nedeni Osmanlı'nın kendisini halen daha **Batı'dan üstün görmesidir**.
 - ⇒ ıslahatlar; **padişahların yetersizliği, yenilik karşıtı olan yeniçeriler, ulema ve saray kadınlarının tepkisinden dolayı** başarıya ulaşamamıştır.

OSMANLI DEVLETİ GERİLEME DÖNEMİ (1699 - 1792)

- ⇒ Bu dönem **1699 Karlofça Antlaşması**'yla başlamış, **1792 Yaş Antlaşması**'nın imzalanmasıyla sona ermiştir.

Dönemin Genel Özellikleri

- ⇒ XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin genel siyaseti; **Karlofça** ve **İstanbul Antlaşmalarıyla kaybedilen yerleri geri almaktır**. Ancak bu dönemde, kaybedilen yerler geri alınmadığı gibi **yeni topraklar da elden çıkmıştır**.
- ⇒ Bu dönemde, doğuda **İran**, batıda **Venedik**, **Avusturya** ve kuzeyde **Rusya** (bu dönemde **en çok savaşılan devlet**) ile savaşılmıştır.
- ⇒ Bu yüzyılın sonuna kadar dostane bir ilişki içinde bulunan Fransa ile de **1798'de Mısır'ın işgali** üzerine savaşılmıştır.
- ⇒ Bu dönemde **Avrupa'nın teknik ve askeri üstünlüğü kabul edilmiş** ve **Batı tarzı ilk ıslahatlar** yapılmıştır.
- ⇒ Ancak Batı'nın Osmanlı karşısındaki üstünlüğü bu dönemin sonlarında başlayan **Sanayi İnkılabı ile iyice pekişmiş** ve Osmanlı Devleti büyük devlet olma özelliğini kaybetmiştir.

ÖRNEK SORU

Osmanlı İmparatorluğu 17. yüzyılda gerileme dönemine girmiş, bu gerileme başlangıçtaki duraklamadan sonra yıllar geçtikçe hızlanmıştır.

Bu hızlanmayla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda,

- I. sınırlar,
- II. nüfus,
- III. teokratik yapı

konularından hangilerinde değişme olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

XVII. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti dünya siyasetini etkileyen değil, bu siyasetten etkilenen bir konuma gelmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri karşısında bu konuma gelmesinde,

- I. siyasi,
- II. ekonomik,
- III. teknolojik

alanların hangilerinde geri kalması etkili olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) II ve III E) I, II ve III

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

18. YÜZYIL ISLAHATLARI

- ⇒ Bu dönem ıslahatları, 17. yüzyıl ıslahatlarında olduğu gibi genelde **askeri** ve **mali** alanlarda yapılmıştır.
- ⇒ Ancak bu dönemde **Batı'nın üstünlüğü kabul edilmiş**, Batı'daki gelişmelerden yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle 17. yüzyıl ıslahatlarına göre **daha kapsamlı** ve **esaslı ıslahatlar** yapılmıştır.

➤ Lale Devri (1718 - 1730)

- ⇒ Lale Devri, dışarıdan görünüş itibarıyla **zevk-ü sefa devri** olarak nitelendirilse de **Batı tarzında ıslahatların yapıldığı ilk dönemdir**.
- ⇒ Bu dönem, **1718 Pasarofça Antlaşması**'yla başlayıp **1730'da çıkan Patrona Halil İsyanı** ile sona ermiştir.
- ⇒ Bu dönemin önemli şahsiyetleri Padişah **III. Ahmet**, **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**, **İbrahim Müteferrika** ve **Nedim**'dir.

▪ **Dönemin Islahatları**

- ⇒ 1727’de **İbrahim Müteferrika** ve **Şeyhülislam Sait Efendi**’nin çalışmalarıyla **ilk sivil matbaa** açılmıştır (Avrupa’dan alınan **ilk teknik yeniliktir**). Hattatların tepkisini çekmemek için matbaada **dini kitapların basılması yasaklanmıştır**.
- ⇒ Matbaada basılan **ilk eser**, Vani Efendi tarafından yazılan **Van Kulu Lüğati**’dir.

NOT: Osmanlı’da gayrimüslimler **ilk kez** 1450’de matbaa açmışlardı.

- ⇒ **Doğu’nun klasikleri** Türkçe’ye tercüme edilmiştir.
- ⇒ **Sivil mimari** gelişmiştir. **Doğu** ve **Batı tarzında köşkler** ve **kasırlar** yaptırılmıştır. Avrupa’nın **Barok**, **Gotik** ve **Rokoko** tarzında mimari eserler verilmiştir.

NOT: Barok ve Rokoko tarzıyla yapılan **ilk eserler** “**Nur-u Osmaniye Camii**” ve “**Laleli Camii**”dir.

- ⇒ **Resim** ve **minyatür sanatı** gelişmiştir. Ünlü minyatür sanatçısı **Levni** bu dönemde yetişmiştir.
- ⇒ Yeniçerilerden **ilk itfaiye örgütü** kurulmuştur (**Tulumbacı Ocağı**).
- ⇒ **İlk çiçek açısı** yapılmıştır.
- ⇒ **İlk defa** Avrupa’ya (Fransa - Paris) **gecici elçi** gönderilmiştir (**28 Çelebi Mehmet Efendi** - en önemli eseri **Paris Sefaretnamesi**’dir.). Amaç, **Avrupa’daki gelişmeleri yakından görüp incelemektir**.
- ⇒ **Kağıt** (Yalova), **çini**, **kumaş** ve **seramik fabrikaları** (**İstanbul**) açılmıştır.
- ⇒ Değişik semtlerde **kütüphaneler** açılmıştır. En önemlileri **III. Ahmet** tarafından Topkapı Sarayı’nda açılan **Enderun Kütüphanesi** ile **Yeni Camii Kütüphanesi**’dir.

NOT: Lale Devri’nde **askeri alanda ıslahat yapılmamıştır**. Islahatlar daha çok **bilim**, **teknik**, **sanat** ve **kültürel** alanlarında olmuştur.

- ⇒ İran Savaşları’nda meydana gelen olumsuzlukları bahane eden **Yeniçeriler**, **Patrona Halil öncülüğünde** isyan etti. İsyan sonucunda **III. Ahmet** tahttan indirildi, **I. Mahmut** Padişah yapıldı. **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa öldürüldü**.

NOT: İsyan sırasında bu dönemde yapılan bahçe ve köşkler yerle bir edilmiş ancak **yeniliklere dokunulmamıştır**.

NOT: Böylece **Batı’ya açılan ilk pencere** olarak nitelendirilen **Lale Devri sona ermiş oldu**.

ÖRNEK SORU

XVIII. Yüzyılda, 1718’de Osmanlı Devleti Batı ile yaptığı savaşlarda başarı sağlayamamıştır. Bu dönemden sonra Osmanlı, Batı’nın üstünlüğünü kabul ederek, Lale Devriyle yenilik hareketlerine girişmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu dönemde Osmanlı’nın Avrupa’nın üstünlüğünü kabul ettiği alanlardandır?

- A) Yönetim-Mimari
B) Askeri-Yönetim
C) Teknoloji-Yönetim
D) Askeri-Teknoloji
E) Yönetim-Hukuk

(2002/KPSS)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi III. Ahmet Dönemi gelişmelerinden biridir?

- A) Senedi İttifak’ın yapılması
B) Türk matbaasının kurulması
C) Yeniçeri Ocağının kurulması
D) Kanunuesasi’nin uygulamaya konulması
E) Kanunname-i Âli Osman’ın toplanması

(2008 KPSS/Önlisans)
Cevap: B

➤ **I. Mahmut Dönemi Islahatları (1730 - 1754)**

- ⇒ I. Mahmut tahta çıktığında önce **Patrona Halil’i ortadan kaldırdı**.
- ⇒ Bu dönemde **ilk kez askeri alanda Batılı tarzda yenilikler** yapılmaya başlanmış ve **ilk kez Batılı uzmanlardan** yararlanılmıştır.
- ⇒ 1736 - 1739 Osmanlı - Avusturya Savaşları sırasında Avusturya ordusunda görev yapan Fransız asıllı **Kont Dö Boneval**’in ülkeye ilticası kabul edildi.
- ⇒ **Humbaracı Ahmet Paşa** ismini alan Kont Dö Boneval, Osmanlı ordusuna Avrupai tarzda **bölük**, **tabur**, **alay** sistemlerini getirdi.
- ⇒ Subay yetiştirmek amacıyla Avrupa tarzındaki **ilk teknik okul** olan **Kara Mühendishanesi** (**Hendesehane**) açıldı.
- ⇒ Baruthaneye önem verildi. **Humbaracı Ocağı** yeniden düzenlendi.
- ⇒ **Halk kütüphanesi** açıldı.

NOT: I. Mahmut Dönemi ıslahatları amacına ulaşmış ve Osmanlı Devleti 1736 – 1739 yılları arasında aynı anda savaştığı Avusturya ve Rusya ordularını mağlup etmiştir.

➤ III. Mustafa Dönemi Islahatları (1757 - 1774)

- ⇒ Astrolojiye inanan bu Osmanlı Padişahı **yenilik taraftarıydı**. Dönemin Sadrazamı **Koca Ragıp Paşa**'nın önerileriyle askeri alanda ıslahatlar yapılmaya başlandı.
- ⇒ **Baruthane** ve **Tophane**ye önem verildi.
- ⇒ Askerlere **şon kez** cülus bahşişi verildi.
- ⇒ Hizmete alınan Macar asıllı Fransız **Baron Dö Tot** tarafından **ilk kez Sürat Topçuları Ocağı** açıldı.
- ⇒ **Hendesehane** adlı okulda denizcilik ve topçuluk eğitimi verildi.
- ⇒ Tersane ıslah edilerek gemi yapımına önem verilmiş ve 1770 Çeşme Baskını'nda yanan donanma yerine yeni bir donanma kuruldu.
- ⇒ Deniz subayı yetiştirmek için 1772'de **Mühendishane-i Bahr-ü Hümayun (Deniz Mühendishanesi)** açıldı.

NOT: **Cağdas anlamda kurulan** ve daha sonraki okullara örnek oluşturan **ilk modern eğitim – öğretim kurumudur**.

- ⇒ Bununla beraber bu dönemde **saray masrafları kısıtlanmış** ve bozuk olan maliye düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden **ic borçlanma sistemi (Eşam)** uygulanmıştır (**ilk kez**).

➤ I. Abdülhamit Dönemi Islahatları (1774 - 1789)

- ⇒ Bu dönem Sadrazamlarından **Halil Hamit Paşa** Kapıkulu Ocakları ile ilgili;

- ☞ **İlk kez** **Ulufe alım - satımını** yasakladı.
- ☞ Ulufe defterlerini inceledi. **Kapıkulu askerlerinin sayısını azaltma** yoluna gitti (**İlk Yeniçeri sayımı** yapıldı.).
- ☞ Cülus bahşişi kaldırıldı.

NOT: Bu gelişmeler, bazı çevrelerin çıkarlarına dokunduğu için Paşa'nın idamına neden olmuşlardır.

- ⇒ Sürat Topçuları Ocağı geliştirildi.
- ⇒ Humbaracı ve Lağımçı Ocakları yeniden düzenlendi.
- ⇒ Levent Teşkilatı kaldırıldı.

- ⇒ Yardımcı asker (Subay) yetiştirmek için İstanbul'da **İstihkâm Okulu** açıldı.
- ⇒ Yabancı uzmanların Müslüman olma şartı kaldırıldı.

➤ III. Selim Dönemi Islahatları (1789 - 1807)

- ⇒ Şehzadeliğinde devlet adamlarından **gerilemenin nedenleriyle** ilgili **Levhalar (raporlar)** hazırlamalarını istemiştir. Bu amaçla da **“Meşveret Meclisleri”** denilen danışma meclislerini kurduştur.
- ⇒ Avrupai tarzda eğitim yapan **Nizam-ı Cedid Ocağı**'nı kurmuştur.

NOT-1: Nizam-ı Cedid, yalnız ocağın adı değil, bu dönemdeki **bütün yeniliklerin adı** olarak da geçer.

NOT-2: Nizam-ı Cedid ordusu Fransa ve Avusturya tarzında örgütlendi. Avrupai bir şekilde eğitilen bu ordu **ilk askeri başarısını** Suriye – Akka'da Fransızlara (Napolyon'a) karşı almıştır (1798).

NOT-3: Devlet düzeninde **ilk radikal değişikliklerin** yapılmasının önemini kavrandığı dönem III. Selim Dönemi'dir.

- ⇒ Ocağın gereksinimleri karşılamak için **İrad-ı Cedid Hazinesi** kurulmuştur.
- ⇒ Askeri kıyafetlerde **ilk kez** yenilikler yapıldı.
- ⇒ Nizam-ı Cedid Ordusu'nun eğitimi için **Selimiye** ve **Levent kışlaları** yapılmıştır.
- ⇒ **Matbaa-ı Amire** adıyla **ilk devlet matbaası** açılmıştır.
- ⇒ Batıdaki gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla **ilk kez** Avrupa'nın önemli merkezlerinde **sürekli elçilikler** açılmıştır (**Paris, Londra, Viyana, Berlin**).

NOT: **İlk daimi elçilik** **Londra**'da açılmış, **ilk daimi elçi** olarak **Yusuf Ağâh Efendi** atanmıştır.

- ⇒ Kara kuvvetlerinin subay ihtiyacını karşılamak amacıyla **Mühendishane-i Berr-i Hümayun** adlı subay okulu açılmıştır.
- ⇒ Tersaneler yenilendi, modern topar döküldü.
- ⇒ **Yabancı dil eğitimine** önem verilmiş; **Fransızca ilk resmi yabancı eğitim dili** olarak kabul edilmiştir.
- ⇒ **Yerli malı kullanılmasına** önem verilmiştir.
- ⇒ **Eyalet yönetimleri** yeniden düzenlenmiştir.
- ⇒ III. Selim'in yapmış olduğu bu yenilikler, **Kabakçı Mustafa İsyanı'yla son bulmuş** (1807), ayaklanmacılar **III. Selim'in öldürülmesine** neden olmuşlardır. Yerine

Ruşçuk Ayanı *Alemdar Mustafa Paşa* tarafından **II. Mahmut** getirilmiştir.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin devlet yapısında ilk radikal değişiklikler yapma eğilimi hangi padişah döneminde başlamıştır?

- A) II. Mehmet B) III. Selim C) III. Murat
D) III. Ahmet E) IV. Murat

(2007/KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

- I. Nizamı Cedit Ocağı,
II. Eşkinici Ocağı,
III. Enderun Mektebi,

Yukarıdakilerden hangileri, orduyu güçlendirmek için III. Selim zamanında yapılan yenilikler arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2008 KPSS/Önlisans)

Cevap : A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik durumunun bozulmasının nedenlerinden biri değildir?

- A) İç ayaklanmaların çıkması
B) Ticaret yollarının yön değiştirmesi
C) Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi
D) Savaşların yüklü harcamalar gerektirmesi
E) Tarımdaki ağır vergilerin köylünün toprağı bırakıp kente göç etmesine neden olması

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde, 18. yüzyılda Avrupa'dan getirilen uzmanlardan yararlanılarak askeri alanda ıslahat yapılması aşağıdakilerden hangisini gösterir?

- A) Avrupa'dan ilk kez borç para alındığını
B) Avrupa'yla ekonomik ilişkilerin iyi olduğunu
C) Avrupa'nın teknik alandaki üstünlüğünün kabul edildiğini
D) Müslüman olmayanlara tanınan hakların genişletildiğini
E) Saltanat sisteminde değişiklik yapıldığını

(2006/KPSS Lisans)

Cevap: C

18. Yüzyıl Islahatları'nın Genel Özellikleri

- ⇒ Avrupa'nın gerisinde kalındığı kabul edilip Batı tarzı ıslahatlar yapılmıştır.
⇒ Askeri başarısızlıklar ve maliyenin bozulması nedeniyle askeri ve mali ıslahatlara ağırlık verilmiştir.
⇒ Askeri alandaki ıslahatlarla kaybedilen yerler geri alınmak istenmişse de daha büyük kayıplar gerçekleşmiştir.
⇒ Batı'nın eğitim ve kültürel alanda da ileri olduğu kabul edilmeye başlanmıştır.
⇒ Bununla birlikte Avrupa'nın yönetim ve hukuk alanındaki ilerlemeleri göz ardı edilmiştir.
⇒ Islahatlar kişilere bağlı kalmış, süreklilik arz etmemiştir.
⇒ Bu ıslahatlarla toplumun değil devlet kurumlarının güçlendirilmesine çalışılmıştır. Dolayısıyla ıslahatlar halk desteği ile yapılmamıştır.
⇒ Çıkarları zedelenenler ve özellikle de Ulema, Yenicerileri kısırtarak ıslahatları engellemeye çalışmıştır.

ÖNEMLİ HATIRLATMALAR

- ⇒ Osmanlı Devleti'nin Doğu'da en geniş sınırlara ulaştığı antlaşma İran ile imzalanan 1590 Ferhat Paşa Antlaşması'dır. (III. Murat Dönemi)
⇒ Osmanlı Devleti'nin Doğu'da yenildiği ve toprak kaybettiği ilk antlaşma İran ile imzalanan 1611 Nasuh Paşa Antlaşması'dır. (I. Ahmet Dönemi)
⇒ Osmanlı ile İran arasında imzalanan 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması ile günümüzdeki Türk-İran sınırı çizildi; bu sınır en eski sınırimız olma özelliğine sahip oldu. (IV. Murat Dönemi)
⇒ Osmanlı Devleti'nin topraklarına toprak kattığı, yepyeni bir toprak parçası kazandığı son antlaşma, Batı'da en geniş sınırlara ulaştığı antlaşma Lehistan ile imzalanan 1672 Bucas Antlaşması'dır. (IV. Mehmet Dönemi)
⇒ Osmanlı donanması ile fethedilen son yer "Girit Adası"dır. (1669). 25 yıllık bir kuşatma sonunda fethedilmiştir. (IV. Mehmet Dönemi)
⇒ Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra ordunun başında sefere çıkan ilk padişah III. Mehmet'tir. Avusturya'ya karşı yapılan 1596 Haçova Meydan Savaşı; Osmanlı tarihinin zaferle sonuçlanan son büyük meydan savaşı'dır.
⇒ 1606 Zıttoruk Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin 1533 İstanbul Antlaşması ile

- Avusturya'ya karşı elde ettiği üstünlük sona ermiş; iki devlet arasında siyasi bir eşitlik kurulmuştur. (I. Ahmet Dönemi)
- ⇒ 1664 Vasvar Antlaşması; XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Avusturya karşısındaki askeri üstünlüğünü kanıtlayan son antlaşmadır. (son kez toprak ve son kez savaş tazminatı alınmıştır.) (IV. Mehmet Dönemi)
- ⇒ 1699 Karlofça Antlaşması; Osmanlı Devleti'nin ilk defa Batı'da kalıcı ve büyük miktarda toprak kaybettiği ve Osmanlı topraklarının paylaşılacak istendiği ilk uluslararası antlaşmadır. (II. Mustafa Dönemi)
- ⇒ Osmanlı Devleti; Rusya'ya karşı ilk defa 1700 I. İstanbul Antlaşması ile toprak (Azak Kalesi) kaybetmiştir. (II. Mustafa Dönemi)
- ⇒ Rusya; 1700 I. İstanbul Antlaşması ile Azak Kalesi'ni alarak, Karadeniz kıyısında ilk defa toprak sahibi oldu. (II. Mustafa Dönemi)
- ⇒ Rusya; 1700 I. İstanbul Antlaşması ile ilk defa İstanbul'da sürekli elçi bulundurabilme hakkı elde etmiştir. (II. Mustafa Dönemi)
- ⇒ 1711 Prut Antlaşması ile Karlofça Antlaşması'ndan sonra ilk defa Rusya'ya karşı başarı kazanılmış ve Rusya'nın Karadeniz'e inmesine geçici de olsa engel olunmuştur (Karadeniz yeniden Türk gölü olmuştur.).
- ⇒ 1724 Pasarofça Antlaşması ile "Lale Devri" (1718 - 1730) başlamıştır.
- ⇒ 1724 II. İstanbul Antlaşması; Rusya ile yapılan ilk dostluk ve işbirliği antlaşmasıdır; İran toprakları Osmanlı ile Rusya arasında paylaşılmıştır. (III. Ahmet Dönemi)
- ⇒ Osmanlı; 18. yy.'da yaptığı askeri ıslahatların (I. Mahmut ıslahatı) etkisiyle 1736 – 1739 Osmanlı – Rusya ve Avusturya Savaşları'nda galip gelmiştir. Fransa'nın arabuluculuğu ile 1739 Belgrat Antlaşmaları yapıldı.
- ⇒ 1739 Belgrat Antlaşması Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda imzaladığı en şerefli ve son kazançlı antlaşmadır.
- ⇒ 1739 Belgrat Antlaşması ile Karadeniz'in bir Türk gölü olduğunu Rusya son kez kabul etmiştir (I. Mahmut Dönemi).
- ⇒ I. Mahmut Dönemi'nde 1740'da ilk kez Fransa'ya kapitülasyonlar sürekli hale getirilmiştir.

NOT: Arabuluculuk yaparak 1739 Belgrat Antlaşmaları'nda karlı çıkmamızı sağladığı için böyle bir uygulama yapılmıştır.

- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile ilk defa halkı Müslüman olan bir ülke (Kırım) elden çıktı.
- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile; Fatih Dönemi'nde kazanılan Karadeniz'deki Türk egemenliği sona ermiştir.
- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya ilk defa Boğazları kullanarak sıcak denizlere inme imkânı elde etmiştir.
- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Devleti; Ortodoksların koruyucusu olma özelliğini kaybetti; Rusya ele geçirdi.
- ⇒ Osmanlı Devleti; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya'ya ilk kez kapitülasyon vermiş, Rusya Akdeniz'e ilk defa inmiştir.
- ⇒ Diğer devletlerden farklı olarak Rusya kapitülasyonları zorla almıştır.
- ⇒ Osmanlı Devleti; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile ilk kez savaş tazminatı ödemiştir. (Rusya'ya)

NOT: Osmanlı Devleti'nin ödediği ilk savaş tazminatı'dır.

- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda imzaladığı kosulları en ağır antlaşmadır (I. Abdülhamit Dönemi).
- ⇒ 1791 Zıstovi Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki savaşlar tamamen son bulmuştur.
- ⇒ 1792 Yaş Antlaşması ile Osmanlı Devleti Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kesin olarak kabul etmiştir.
- ⇒ Fransa; 1798'de Mısır'ı işgal edince, İngiltere ve Rusya Osmanlı'ya yardım etti; İşbirliği Antlaşması yapıldı
- ⇒ Rusya ile yapılan ikinci işbirliği antlaşması'dır. (Birinci işbirliği antlaşması; İran'a karşı yapılan 1724 II. İstanbul Antlaşması'dır.)

NOT: Osmanlı ilk defa bu olayda "Denge Politikası" izlemiştir.

NOT: Rus donanması tarihte ilk defa Boğazlardan serbestçe geçmiştir.

- ⇒ Fransa; imzalanan 1802 El-Ariş Antlaşması ile Mısır'ı Osmanlı'ya geri verdi.

NOT: Bu olay ile Osmanlı – Fransız ilişkileri ilk kez bozulmuştur.

ÇIKMIŞ SORULAR

1. XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti halktan ve tüccardan yeni vergiler aldığı gibi eski vergileri de artırmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine ortam hazırlamıştır?

- A) İslahat hareketlerinin hızlanmasına
B) Ekonomik hayatın canlanmasına
C) Ülkede ayaklanmaların çıkmasına
D) Devlet giderlerinin azalmasına
E) Tüketim maddelerinin ucuzlanmasına

(2000 – DMS)

2. Nizam-ı Cedit kavramı,

- I. Askerlik
II. Yönetim
III. Sanat

alanlarından hangilerinde yapılan yenilikleri öncelikle içerir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2000 – DMS)

3. Osmanlı Devleti'nin ünlü sanatçılarından biri olan Levni, aşağıdaki sanat dallarından hangisinde yaptığı çalışmalarla tanınmıştır?

- A) Minyatür B) Çini C) Müzik
D) Hat E) Mimari

(2001 – KMS)

4. Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyıldan itibaren,

- I. Tarım
II. Askerlik
III. Teknik
IV. Yönetim

alanlarının hangilerinde Avrupa'nın, üstünlüğünü kabul etmiş ve Avrupalılardan yararlanmaya başlamıştır?

- A) I ve II B) I ve III C) I ve IV
D) II ve III E) II ve IV

(2002 – KPSS)

5. Osmanlı Devleti'nde, 18. yüzyılda Avrupa'dan getirilen uzmanlardan yararlanılarak askeri alanda ıslahat yapılması aşağıdakilerden hangisini gösterir?

- A) Avrupa'dan ilk kez borç para alındığını
B) Avrupa'yla ekonomik ilişkilerin iyi olduğunu
C) Avrupa'nın teknik alandaki üstünlüğünün kabul edildiğini
D) Müslüman olmayanların hakların genişletildiğini
E) Saltanat sisteminde değişiklik yapıldığını

(2006 – KPSS)

6. Osmanlılarda I. Ahmet'ten itibaren padişahlığın hanedanın en yaşlı üyesine geçmesi usulünün uygulanmasına başlanmasında güdülen amaç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Saltanat sistemini devam ettirmek
B) Taht kavgalarını önlemek
C) Padişahın yetkilerini sınırlamak
D) Halk ile saray ilişkilerini kolaylaştırmak
E) Eyalet yöneticilerinin sayısını artırmak

(2006 – KPSS / Ortaöğretim)

7. XVII. yüzyılda,

I. şehzadelerin taşrada sancak beyliği yapmalarının yasaklanması,

II. padişahlığın, hanedanın reşit olan en yaşlı

erkeğine geçmesi usulünün kabul edilmesi,

III. kimi padişahların tahttan indirilmesi

uygulamalarından hangilerinin Osmanlı Devleti'ni siyasi yönden olumsuz etkilediği savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

8. Aşağıdakilerden hangisi, XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik durumunun bozulmasının nedenlerinden biri değildir?

- A) İç ayaklanmaların çıkması
B) Ticaret yollarının yön değiştirmesi
C) Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi
D) Savaşların yüklü harcamalar gerektirmesi
E) Tarımdaki ağır vergilerin köylünün toprağı bırakıp kente göç etmesine neden olması

(2006 – KPSS / Önlisans)

9. Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan ıslahat hareketlerinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Toplum hayatının belirli alanlarında düzenlemeler yapılması
B) İmparatorluğun parçalanmasının ve çökmesinin önlenmeye çalışılması
C) Halk hareketlerinin bir sonucu olması
D) Batı'daki kurumların bazılarının örnek alınması
E) Eski ile yeninin her alanda ortaklaşa ve karışım halinde bulunması

(2006 – KPSS / Önlisans)

10. Aşağıdakilerden hangisi Lale Devri'nin ünlü şairidir?

- A) Nev'i B) Nef'i C) Bâki
D) Fuzuli E) Nedim

(2007 – KPSS)

11. Aşağıdakilerden hangisi, Coğrafi Keşiflerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerinden biri değildir?

- A) Keşfedilen yerlerden Avrupa'ya taşınan değerli madenlerin Avrupa'dan Osmanlı ülkesine girmesi
B) Osmanlı parasının değer kaybetmesi
C) Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki bilimsel ve teknik gelişmelere yabancı kalması
D) Osmanlı ülkesinde fiyat artışlarının olması
E) Osmanlı ülkesinden geçen ticaret yollarının önemini kaybetmesi

(2007 – KPSS)

CEVAPLAR

1. C 2. A 3. A 4. D 5. C 6. B 7. D 8. C 9. C
10. E 11. C

AVRUPA'DAKİ BAZI
GELİŞMELERİN OSMANLI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Coğrafi Keşiflerin Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- ⇒ Avrupalı devletlerin yeni ticaret yolları bulmak amacıyla XV. ve XVI. yüzyıllarda gerçekleştirdikleri keşif olaylarına Coğrafi Keşifler denir.
- ⇒ Osmanlı'nın elinde bulunan İpek ve Baharat yolları Coğrafi Keşiflerle yeni ticaret yollarının bulunması sonucunda önemini kaybetti.
- ⇒ Keşfedilen ülkelerden getirilen bol miktardaki altın ve gümüş gibi değerli madenler Avrupa'dan Osmanlı pazarlarına girmiş, bu durum da Osmanlı'da enflasyonun yükselmesine ve paranın değer kaybetmesine neden olmuştur.
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin vergi gelirleri azalmış, kapitülasyonların artırılmasıyla da ülke ekonomisi giderek çökmeye başlamıştır.
- ⇒ Osmanlı'nın elindeki kervan yolları üzerinde faaliyet gösteren halk ve zanaatkarlar işsiz kalmıştır. Bu durum da; Osmanlı Devleti'nde ekonomik sıkıntılara ve Celali İsyanları'na zemin hazırlamıştır.

NOT: Baharat Yolu; **1869**'da Osmanlı - Fransız işbirliği sonucunda açılan **Süveyş Kanalı** ile eski önemine kavuşacak; Akdeniz ticareti tekrar canlanacaktır.

NOT: İpek Yolu; **1952**'de **Don-Volga Kanalı'nın açılmasıyla** tekrar önem kazanmıştır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Coğrafi Keşiflerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerinden biri değildir?

- A) Keşfedilen yerlerden Avrupa'ya taşınan değerli madenlerin Avrupa'dan Osmanlı ülkesine girmesi
B) Osmanlı parasının değer kaybetmesi
C) Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki bilimsel ve teknik gelişmelere yabancı kalması
D) Osmanlı ülkesinde fiyat artışlarının olması
E) Osmanlı ülkesinden geçen ticaret yollarının önemini kaybetmesi

(2007/KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Coğrafi Keşifler
II. Milliyetçilik akımları
III. Sanayi İnkılabı

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda yukarıdaki gelişmelerden hangileri ekonomik alanda etkili olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Önlisans)

Cevap: A

Rönesans'ın Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- ⇒ Rönesans'la birlikte Avrupa'da bilim alanında deney ve gözleme dayalı pozitif düşünce yayılmıştır. Bunun sonucunda da skolastik düşünce zayıflamıştır.
- ⇒ Osmanlı Devleti Avrupa'daki yeni gelişmeleri takip edemediği için bilimsel, teknik ve ekonomik alanlarda Avrupa'nın gerisinde kalmıştır.

Reform'un Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- ⇒ XVI. yüzyılda Katolik mezhebindeki bozulmalar karşısında ilk olarak Almanya'da başlayan dinde yenilik çalışmalarına Reform denir.
- ⇒ Osmanlı Devleti Reform hareketlerinden etkilenmemiştir. Avrupa'da ise mezhep birliği bozulmuş; Katolik ve Ortodoks mezhepleri

dışında Protestan, Kalvenizm, Anglikanizm ve Presbiteryenlik mezhepleri ortaya çıkmıştır.

- ⇒ Kanuni Sultan Süleyman; Almanya'da bir ilahiyat profesörü olan Martin Luther'in Endüljans'a karşı çıkması (protesto etmesi) ile başlayan Reform hareketlerine mali yardımda bulunmuş; Reform hareketlerini ve mezhep ayrılıklarını desteklemiştir.

NOT: Reform ile gelen bölünme Şarhken'in Avrupa devletlerini Osmanlı'ya karşı birleştirme ümidini söndürdü. Bu durum; **Osmanlı'nın Avrupa içlerine yürüyüşünü kolaylaştırdı.**

- ⇒ Avrupa Hristiyan toplumu mezhep savaşları yaşarken Osmanlı Hristiyanları barış ve huzur içinde yaşamışlardır. Çünkü Osmanlı Devleti, Hristiyan halkı kilisenin suiistimallerine karşı koruyordu. Bu yüzden; Osmanlı Hristiyanları Reform'dan etkilenmemişlerdir.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- ⇒ Fransız İhtilali, ekonomik, siyasal ve toplumsal yönden dünyayı derinden etkileyen, sonuçları bakımından da çağdaş devlet ve toplumların oluşumunu sağlayan evrensel bir olaydır.
- ⇒ Çok uslu bir yapıya sahip olan Osmanlı, zamanla 1789 Fransız İhtilali'nin yaydığı "milliyetçilik" akımından zarar görmeye başlamıştır.
- ⇒ Milliyetçilik akımıyla azınlık isyanları ortaya çıkmış; Osmanlı parçalanmaya başlamıştır.

NOT: Milliyetçilik akımı etkisiyle Osmanlı'ya karşı **ilk ayaklanan** millet Sırp'lar olmuştur.

- ⇒ Milliyetçilik akımı ve azınlık isyanları; 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı ve 1876 I. Meşrutiyet'in ilan edilmesinde etkili olmuştur.

NOT: Osmanlı Devleti; başlangıçta Fransız İhtilali'ni Fransa'nın bir iç sorunu olarak görmüş ve fazla önem vermemiştir.

Sanayi İnkılâbı'nın Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkileri

- ⇒ Sanayi İnkılâbı, Avrupa'da el emeğinden fabrikasyon (makine) sistemine geçilmesine verilen isimdir ve önce İngiltere'de başlamıştır.
- ⇒ Avrupa'dan gelen ucuz ve kaliteli fabrika mallarıyla baş edemeyen Osmanlı Devleti'nde küçük atölyeler ve el tezgâhları kapanmıştır.

- ⇒ Ekonomik alanda Avrupa'ya bağımlılık artmıştır. Avrupa'nın açık pazarı haline gelmiştir.
- ⇒ Hammadde ve Pazar ihtiyacı nedeniyle Osmanlı toprakları Avrupalılarca işgal edilmeye başlanmıştır.
- ⇒ Ekonomide başlayan gerileme siyasi çöküşü hızlandırmıştır.

ÖRNEK SORU

Avrupa XVII. yüzyıl boyunca daha büyük boyutlu bir sanayiye geçmek ve lonca düzeyindeki üretimi aşmak için uğraşmış ve XVIII. yüzyılda bunu gerçekleştirmiştir. Avrupa, sanayi toplumuna doğru yol alırken tarım üretimi azalmış Osmanlı Devleti'nden tarım ürünleri almaya başlamıştır.

Bu durumun Osmanlı Devleti'nde aşağıdakilerden hangisine neden olduğu savunulamaz?

- A) Elinde bulunan ipek ve baharat yollarının önem kazanmasına
- B) İpekli sanayinin ham ipeğe, sof sanayinin yapağıya dönüşmesine
- C) Tarım üretiminin geçimlik düzeyden pazar ekonomisi düzeyine gelmesine
- D) Esnaf gruplarının kendi aralarında paylaşması gereken ham maddenin yurt dışına çıkmasına
- E) Sanayinin ham maddesi olan pamuk ve tütün gibi ürünlerin üretiminin yoğunluk kazanmasına

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde,

- I. Avrupa mallarının ülkeye girmesi,
II. ticaret yollarının değişmesi,
III. esnaf teşkilatının bozulması,
durumlarından hangilerinin ekonomiyi olumsuz yönde etkilediği savunulabilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)
Cevap: E

ÖRNEK SORU

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Sanayi İnkılabı, Osmanlı Devleti'nde esnaf teşkilatını etkilemiş ve esnafın üretimdeki önemi azalmıştır.

Aşağıdakilerden hangisinin bu durumla ilgili gelişmelerden biri olduğu savunulamaz?

- A) İthalatın azalması
- B) İşsizliğin artması
- C) Paranın değerinin düşmesi
- D) Yerli malın iç pazarda sürümünün azalması
- E) Üretimde kullanılan ham maddenin dışarıya çıkması

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: A

**OSMANLI DEVLETİ
DAĞILMA VE ÇÖKÜŞ
DÖNEMİ
(1792 - 1922)**

▪ **Dönemin Padişahları**

- ☛ III. Selim (1789 - 1807)
- ☛ IV. Mustafa (1807 - 1808)
- ☛ II. Mahmut (1808 - 1839)
- ☛ I. Abdülmecit (1839 -1861)
- ☛ Abdülaziz (1861 - 1876)
- ☛ V. Murat (1876 - 1876)
- ☛ II. Abdülhamit (1876 - 1909)
- ☛ V. Mehmet Reşat (1909 - 1918)
- ☛ VI. Mehmet Vahdettin (1918 - 1922) (Son Osmanlı Padişahı)
- ☛ Son Halife II. Abdülmecit (1922 - 3 Mart 1924)

▪ **Dönemin Genel Özellikleri**

- ⇒ Osmanlı'nın Dağıma Dönemi 1792 *Yaş Antlaşması*'yla başlar, 1922'de *Saltanat'ın kaldırılmasıyla* son bulur.
- ⇒ Bu dönemde Osmanlı Devleti, uluslar arası ilişkilerde, Avrupa devletleri arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak denge politikaları izlemiş ve her alanda Batı tarzı ıslahatlar yaparak çağdaşlaşma uğraşlarını sürdürmüştür.
- ⇒ Bu yüzyılda Osmanlı Devleti, Fransız İhtilali'nden en çok etkilenen imparatorluk olmuştur (*Milliyetçilik*).
- ⇒ Bu dönemde *imparatorluğun parçalanmasını durdurmak için* her alanda ıslahatlar yapılmıştır. Özellikle ıslahatlarda azınlıklara tanınan ayrıcalıklar dikkati çekmişse de devletin parçalanması durdurulamamış

sadece ömrünün uzamasına yardımcı olmuştur.

- ⇒ Yüzyılın ikinci yarısından sonra çeşitli *fikir akımları* doğmuştur (*Amaç; dağılmayı önlemektir.*). Ayrıca Osmanlı Devleti; Fransa, İngiltere ve Rusya'ya karşı *Almanya'ya yakın bir siyaset* izlemeye başlamıştır (1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra).

▪ **Dönemin Siyasi Gelişmeleri**

➤ ***Sırp Ayaklanması (1804 - 1815)***

▪ **Nedenleri:**

- ⇒ *Milliyetçilik* akımının etkisi,
- ⇒ Rusya'nın *panslavizm politikası* (Balkanlardaki Rus konsolosluklarının çalışmaları),
- ⇒ 18. yüzyıl boyunca meydana gelen savaşların Balkanları bir *savaş alanı* haline dönüştürmesi,
- ⇒ Avrupalı *büyük devletlerin kışkırtması* ve desteği,
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin eski adalet ve hoşgörüye dayanan yönetim anlayışını kaybetmesi (*yerel yöneticilerin keyfi davranışları*)

▪ **İsyanın Gelişimi ve Sonucu:**

- ⇒ İlk ayaklanma 1804'te Kara Yorgi başkanlığında çıktı ve 1806 - 1812 Osmanlı - Rus Savaşı boyunca devam etti.
- ⇒ Ruslarla imzalanan *1812 Bükreş Antlaşması* ile Osmanlı Devleti, Sırlara bazı *ayrıcalıklar* tanıdı.
- ⇒ Ancak Sırlar bu ayrıcalıklarla yetinmediler ve *bağımsızlık talebinde bulundular* ve tekrar isyan ettiler. Ama Osmanlı Devleti bu isyanı sert bir şekilde bastırdı ve Kara Yorgi idam edildi.

▪ **Önemi:**

- ⇒ Milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle ortaya çıkan ilk bağımsızlıkçı ve ayrılıkçı ayaklanmadır.
- ⇒ Osmanlı Devleti'nden, başka devletin baskısıyla ayrıcalık (imtiyaz) elde eden ilk ulus Sırlardır. Bu durum daha sonraki *Yunan İsyanı'nı da etkileyecektir.*

NOT: Sırlara 1829 *Edirne Antlaşması* ile özerklik, 1878 *Berlin Antlaşması*'yla da bağımsızlık verilecektir.

➤ **1806 - 1812 Osmanlı - Rus Savaşı**

▪ **Nedenleri:**

- ⇒ Rusların **Sırp isyanını desteklemesi**,
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin Rus yanlısı Eflak ve Boğdan beylerini görevden alması
- ⇒ 1804'te başlayan **Napolyon Savaşları** sırasında Osmanlı Devleti'nin **Fransa tarafını tutması, Boğazları Ruslara kapatması**,
- ⇒ Napolyon'un 1806'da **Österliç Savaşı**'nda Avusturya ve Rus ordularını yenmesi, Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya yakın bir politika izlemesi

▪ **Savaş:**

- ⇒ Ruslar Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. Nizam-ı Cedit Ordusu Tuna boyunda Rusları yenmişse de Yeniçeriler İstanbul'da **Kabakçı Mustafa İsyanı'nı çıkartarak** III. Selim'i tahtan indirmişlerdir.
- ⇒ Bununla beraber Napolyon'un 1807'de **Tilsit Antlaşması** ile Rusları, Eflak ve Boğdan üzerinde serbest bırakması savaşı Osmanlı aleyhine döndürmüştür (**Fransa ve Rusya gizlice Osmanlı topraklarını paylaşmıştır**).
- ⇒ Fransa'nın bu ikiye bölünmüşlüğü üzerine Osmanlı Devleti, denge politikası gereği **İngiltere'ye yaklaşmıştır**. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında 1809 **Canakkale (Kale-i Sultaniye) Antlaşması** imzalanmıştır. Bu antlaşma ile barış zamanında **Boğazlardan hiçbir savaş gemisinin geçmemesi** kararlaştırılmıştır.

NOT: Bu antlaşma ile Osmanlı ile Rusya arasında bir sorun olan Boğazlar konusuna **ilk defa** Boğazlarla ilgisi olmayan bir üçüncü devlet (İngiltere) resmen karıştı.

- ⇒ 1811'de Napolyon'un **Moskova'ya saldıracağı** haberini alan Rusya, Osmanlı'ya antlaşma önermiştir.

⇒ **1812 Bükreş Antlaşması**

- a) Beserabya Ruslara verilecek, Eflak ve Boğdan Osmanlı'da kalacak,
- b) Dinyester Irmağı, iki devlet arasında sınır olacak,
- c) Osmanlı Devleti, **Sırlara bazı ayrıcalıklar** tanıyacak

NOT: Osmanlı Devleti, bu antlaşmayla **ilk kez** gayrimüslim bir azınlığa **siyasi ayrıcalık** tanımıştır.

➤ **Kabakçı Mustafa İsyanı (1807)**

- ⇒ III. Selim yeniliklerine ve bu dönemde kurulmuş olan Nizam-ı Cedit Ordusuna karşı olan **yeniçeriler, Kabakçı Mustafa Önderliğinde isyan ettiler**.
- ⇒ III. Selim tahttan indirildi. **Nizam-ı Cedit Ordusu kapatıldı**, IV. Mustafa tahta çıkarıldı.
- ⇒ IV. Mustafa (1807 - 1808) Dönemi'nde III. Selim'in yakın dostu olan Rusçuk Ayanı **Alemdar Mustafa Paşa isyan etti**.
- ⇒ Alemdar III. Selim'i tekrar tahta geçirmek için İstanbul'a geldi ancak yeniçeriler III. Selim'i öldürdü. Bunun üzerine **Alemdar, II. Mahmut'u tahta çıkardı ve kendisi de sadrazam oldu**.

II. MAHMUT DÖNEMİ
(1808 - 1839)

➤ **Sened-i İttifak (1808)**

- ⇒ Osmanlı Devleti'nde bulundukları şehrin **en nüfuslu ve zengin kişileri olan ayanlar** XVII. yüzyıldan itibaren toprak yönetiminde izlenen yanlış politikalar sonucunda giderek güçlenmişlerdir.
- ⇒ XVIII. yüzyıldan itibaren **halk tarafından seçilip padişah tarafından berat verilerek meşrulaşan ayanlar**, merkezi otoritenin zayıflamasıyla devlet içinde devlet olmuşlardır.
- ⇒ Bunun üzerine kendisi de bir ayan olan Sadrazam **Alemdar Mustafa Paşa**, bu geniş toprak sahibi, merkezi dinlemeyen ayanları İstanbul'da toplayarak padişah ile ayanlar arasında Sened-i İttifak'ın imzalanmasını sağlamıştır.

NOT: Bu belgenin imzalanmasındaki tek amaç; II. Mahmut'un **merkezi otoriteyi sağlamak istemesidir**.

- ⇒ Buna göre; padişah **ayanların varlığını ve haklarını tanıyacak**, ayanlar da bölgelerinde devletin **asker ve vergi toplamasına yardımcı olacak**, İstanbul'da çıkabilecek **ayaklanmaları bastırmayı** kabul edeceklerdi.

NOT-1: Bu belge; mutlakıyetle yönetilen Osmanlı Devleti'nin hiçbir siyasi ve askeri yetkisi olmayan **Ayanlara dahi söz geçiremeyecek kadar zayıfladığını** gösterir.

NOT-2: Bu belge uygulamaya dökülmemişse de, Osmanlı'da **toprak ağalığının resmen başladığını** gösterir. Sened-i İttifak, aynı zamanda **padişahın**

egemenlik haklarını kısıtlayan ilk belge olarak görülür. Bu yönüyle de Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme yolunda atılan ilk adım sayılır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerin hangisiyle, Âyanlar Padişaha bağlı kalacakları ve merkezi otoriteyi korumaya yardımcı olacakları sözünü vermişlerdir?

- A) Meşrutiyet'in ilan edilmesi
- B) Sened-i İttifak'ın ilan edilmesi
- C) Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi
- D) Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi
- E) Veraset sisteminde değişiklik yapılması

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

II. Mahmut Dönemi'nde imzalanan Sened-i İttifak'ın önemi nedir?

- A) Ayanların gücünün tanınması
- B) Tımar sisteminin kaldırılması
- C) Devlet adamlarının bilim ve teknik alanında Avrupa'nın ileri olduğunu kabul etmesi
- D) Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması
- E) Osmanlı Devleti'nin ilk kez yabancılarla ittifak arayışlarına girmesi

(2010 - KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

➤ **Yunan (Rum) İsyanı (1820 - 1829)**

▪ **Nedenleri:**

- ⇒ Balkan uluslarının genel ayaklanma nedenleri,
- ⇒ Sırpların, isyanlarıyla *bazı ayrıcalıklar elde etmesi*,
- ⇒ Rusların kışkırtması,
- ⇒ **Etnik-i Eteryâ Cemiyeti'nin** (1814) çalışmaları,
- ⇒ Rum aydınlarının bağımsızlık için çalışmaları
- ⇒ Rumların Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak istemeleri (**Megalo İdea**),
- ⇒ Balkan uluslarının isyan etmesini önleyen **Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa**'nın isyan etmesiyle azınlıkların daha rahat çalışma imkânına kavuşması,
- ⇒ Avrupa'da Yunan hayranlığının yayılması ve Avrupalı devletlerin kışkırtmaları

▪ **Gelişimi ve Sonuçları:**

- ⇒ İlk isyan Rusya ve Avusturya'ya yakın olduğundan Eflâk'ta çıktı, ancak başarısız oldu.
- ⇒ Bu arada Balkan uluslarının isyan etmesini engelleyen Yanya Valisi Tepedelenli Ali

Paşa'nın entrikalarla isyana teşvik edilip idam edilmesi **Rumların yeniden ayaklanmasına ortam hazırladı**.

- ⇒ Eflâk'taki isyanın bastırılması Rumların çoğunlukta olduğu **Mora'daki halkı da harekete geçirdi**, Osmanlı bu isyanı bastıramadı.
- ⇒ II. Mahmut, **Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi**, karşılığında **Mora ve Girit valiliklerini vaat etti**.
- ⇒ Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusu, Mora İsyanı'nı bastırdı (1826).
- ⇒ Bu gelişme, Avrupa kamuoyunu harekete geçirdi. **İngiltere, Rusya ve Fransa** olaya karışarak **Yunanistan'a özerklik verilmesini istemiş** ancak Osmanlı bunu reddetmiştir.

NOT: Böylece Rum isyanı bir iç sorun olmaktan çıkıp **Avrupa sorunu** haline dönüşmüştür (**ilk defa**).

- ⇒ Avrupalı devletlerin bu olaya karışmalarının nedeni; **Rumlarla aynı dinden olmaları** ve Rumları, **eski Yunan uygarlığını kuranların torunları** olarak görmeleridir.

NOT: Bu durum Avrupa diplomasisinde **din unsurunun etkili olduğunu** göstermektedir.

- ⇒ İttifak donanması Mora'ya gelerek Osmanlı - Mısır ortak donanmasını yaktı (**Navarin Olayı - 1827**).

NOT: Bu olay **1815 Viyana Kongresi**'nde alınan **"İmparatorluklar kutsaldır, milliyetçilik hareketleri desteklenmemelidir."** kararının Batılı devletlerin çıkarlarını gözetenek bozduğunu gösterir.

- ⇒ Ruslarla yapılan 1828 - 1829 savaşından sonra **Edirne Antlaşması (1829)** imzalandı ve **Yunanistan'a tam bağımsızlık** verildi.

NOT: Fransız İhtilali'nin etkisiyle ayaklanarak **bağımsızlığını** elde eden **ilk ulus Yunanlılar (Rumlar)** olmuştur.

➤ **1828 - 1829 Osmanlı - Rus Savaşı**

▪ **Nedenleri:**

- ⇒ Osmanlı donanmasının **Navarin'de yakılmış olması**,
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin yanan donanmasına karşılık İngiltere, Fransa ve Rusya'dan **tazminat istemesi**,

- ⇒ İngiltere ve Rusya'nın bu nedenle Osmanlı ile **diplomatik ilişkilerini kesmesi**,
- ⇒ Rusların **tarihi emellerini gerçekleştirmek** istemeleri,
- ⇒ Yeni kurulmuş olan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun **henüz güçlenmemiş olması**,
- ⇒ Rusya'nın, Yunanlıların **bağımsızlığını sağlamak istemesi**
- **Savaş:** Rus ordusu iki koldan saldırıya geçti, batıdan gelen kol Edirne'ye, doğudan gelen kol ise Erzurum'a ulaştı. Osmanlı çaresiz barış istedi (Prusya'nın aracılığı ile).

NOT: Bu gelişme Osmanlı Devleti'nin bundan sonra Rusya'ya karşı **tek başına karşı koyamayacağını** gösterir.

⇒ **1829 Edirne Antlaşması**

- a) Yunanistan **bağımsız** olacak,
- b) **Eflak** ve **Boğdan'a ayrıcalık verilecek** ve **Sırbistan'a özerklik** tanınacak,
- c) Ticari ilişkiler eskiden olduğu gibi devam edecek,
- d) Osmanlı Devleti, Rusya'ya **savaş tazminatı** ödeyecek,
- e) Rus ticaret gemileri **Boğazlardan serbestçe** geçebilecek,
- f) Kafkaslarda ve Rumeli'de bazı yerler Ruslara bırakılacak

▪ **Önemi:**

- ⇒ Bu antlaşma, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra imzalanan **sartları en ağır antlaşmadır**.
- ⇒ Bu antlaşma ile **ilk kez gayrimüslim bir toplum bağımsız olmuştur**.
- ⇒ Bu gelişmeler, bağımsız **Sırbistan** ve **Romanya (Eflak - Boğdan)** Devletleri'nin temelini atmıştır.

NOT-1: Yunanistan'ın bağımsız olmasıyla Akdeniz'deki dengelerin bozulduğunu düşünen ve çıkarlarını korumak isteyen **Fransa 1830'da Cezayir i işgal etmiştir**. Böylece Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'da **ilk defa toprak kaybetmiştir**.

NOT-2: Yunanistan'a bağımsızlık verilmesiyle **Mora'nın elden çıkması Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı'na** (Mısır Sorunu'na) neden olmuştur.

➤ **Mısır Sorunu (1830 - 1841)**

▪ **Nedenleri:**

- ⇒ Yunan isyanı sırasında Mehmet Ali Paşa'ya vaat edilen **Mora'nın elden çıkması**,
- ⇒ Buna karşılık Mehmet Ali Paşa'nın, Girit valiliğine ek olarak yanan donanmasının da inşası için **Lübnan da dâhil Suriye valiliğini istemesi**,
- ⇒ Mehmet Ali Paşa'nın güçlenmesini istemeyen padişah **II. Mahmut'un bu istekleri reddetmesi**

▪ **İsyan:**

- ⇒ Bu gelişme üzerine Kavalalı, oğlu İbrahim Paşa komutasındaki orduyu harekete geçirdi. İbrahim Paşa, Osmanlı ordusunu Suriye'de **Beylan (Belen) Geçidi'nde, Adana ve Konya Ovası'nda yendi, Kütahya'ya ulaştı**.
- ⇒ II. Mahmut, bu gelişme karşısında İngiltere ve Fransa'dan yardım istedi ancak reddedildi. II. Mahmut çaresiz **"Denize düşen yılana sarılır."** misali **Ruslardan yardım istedi**. Rusya yardım teklifini kabul etti ve Rus ordusu İstanbul'a gelerek Üsküdar'da mevzilendi.
- ⇒ İngiltere ve Fransa, bu gelişme karşısında **çıkartlarını korumak için**, Osmanlı ve Mısır valisi arasında Kütahya Antlaşması'nın yapılmasını sağladılar (1833).

⇒ **1833 Kütahya Antlaşması**

- a) Mehmet Ali Paşa'ya, Mısır valiliğine ek olarak Suriye ve Girit valiliği de verilecek,
- b) Oğlu İbrahim Paşa'ya da Cidde ve Adana valiliği verilecek

NOT-1: Batılı devletlerin ilgilenmesiyle Yunan sorunundan sonra, Mısır Ayaklanması da, bir **ic sorunken, uluslararası bir nitelik** kazanmıştır.

NOT-2: Bu antlaşma ile Mısır Sorunu **geçici olarak** çözümlenmiş oldu.

NOT-3: Kütahya Antlaşması'ndan sonra, İstanbul'a gelen Rus ordusuna gerek kalmamıştı. Ancak II. Mahmut'un **Mehmet Ali Paşa'nın yeniden isyan etmesinden çekinmesi** ve bu konuda **İngiltere ve Fransa'ya güvenmemesi**, Rusya ile antlaşma yapılmasını gerekli kıldı.

⇒ **1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması**

- a) Osmanlı Devleti'ne bir saldırı olursa **Ruslar yardıma gelecek**; ancak masrafları Osmanlı karşılayacak,
- b) Rusya'ya bir saldırı olursa **Osmanlı sadece Boğazları kapatacak**,
- c) Antlaşma süresi 8 yıl olacak, **gerekirse uzatılacak**

▪ **Önemi:**

- ⇒ Rusya ile imzalanan **üçüncü dostluk ve işbirliği antlaşmasıdır.**
- ⇒ Bu antlaşma ile **Rusya'nın Karadeniz'deki güvenliği artmış** ve Osmanlı Rusya'ya yakınlaşmıştır.
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin Boğazlarla ilgili **egemen devlet olarak imzaladığı son antlaşmadır.**
- ⇒ Bu antlaşma ile **ilk kez Boğazlar Sorunu doğmuştur.** Yapılan antlaşmadan İngiltere ve Fransa'nın rahatsız olması, **Boğazların uluslararası sorun haline gelmesine** neden olmuştur.

⇒ **1838 Balta Limanı Antlaşması**

- ☞ Osmanlı Devleti'nin, Mısır Meselesi'nde İngiltere'nin desteğini alabilmek, İngiltere'nin de Doğu Akdeniz'de güçlü bir Mehmet Ali Paşa istememesi amaçlarıyla imzalanan, **geniş ayrıcalıklar içeren** antlaşmadır. Buna göre;
- a) Osmanlı gümrüklerinde, Müslüman Türk tüccarlar **% 12 gümrük vergisi** ödeyecek,
- b) Osmanlı gümrüklerinde, İngiliz tüccarlar **% 8 veya % 5 gümrük vergisi** ödeyecektir.
- c) İngiliz tüccarlar mallarını ülke içinde bir bölgeden diğer bölgeye taşıırken **iç gümrük vergisi ödemeyeceklerdir.**

NOT: Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti, **İngiltere'nin yarı sömürgesi** durumuna gelmiştir. Osmanlı ekonomisi **dışa bağımlı bir hale gelmiştir.**

NOT: Bu antlaşma **Fransa'yı rahatsız etmiş** ve Kavalalı'yı tekrar isyana kıskırtmıştır.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin kendi bağımsız dış ticaret politikasını izleme hakkından vazgeçmesine neden olan antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Paris Antlaşması
- B) Berlin Antlaşması
- C) Londra Antlaşması
- D) Balta Limanı Antlaşması
- E) Hünkâr İskeleyi Antlaşması

(1999/DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti aşağıdakilerden hangisiyle Avrupa devletlerinin pazarı hâline gelmiştir?

- A) Paris Antlaşması
- B) Boğazlar Sözleşmesi
- C) Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi
- D) Hünkâr İskeleyi Antlaşması
- E) Meşrutiyetin ilan edilmesi

(2008 KPSS/Lisans)

Cevap: C

I. ABDÜLMECİT DÖNEMİ
(1839 - 1861)

▪ **Mısır Sorunu'nun Devamı**

➤ **1839 Nizip Savaşı**

- ⇒ II. Mahmut'un son zamanlarında Mehmet Ali Paşa'nın **vergiyi kesmesi** ve **bağımsızlık ilan ederek Osmanlı topraklarına saldırması** tekrar anlaşmazlığa neden oldu.
- ⇒ Osmanlı Ordusu, Mehmet Ali Paşa tarafından **Nizip'te yenilgiye uğratıldı.**
- ⇒ Akdeniz'de bulunan Osmanlı donanmasını da Kaptan-ı Derya Ahmet Paşa, İskenderiye'de Mehmet Ali Paşa'ya teslim etti (**Firari Ahmet Paşa Olayı**).
- ⇒ İngiltere, bu gelişme karşısında Rusya'nın **Hünkâr İskeleyi Antlaşması'na dayanarak Osmanlı'ya yardım etmesini önleme** düşüncesiyle Mısır Meselesi'ni görüşmek için Londra'da konferans düzenlenmesini sağladı.

➤ **1840 Londra Konferansı ve Sözleşmesi**

▪ **Mısır Sorunu'nun Çözülmesi**

- ⇒ Konferansa **İngiltere, Osmanlı, Rusya, Avusturya, Prusya** katılmıştır. **Fransa Mehmet Ali Paşa tarafını tuttuğu için** konferansa katılmamıştır.

⇒ Alınan kararlar:

- ☞ Mısır'ın yönetimi Mehmet Ali Paşa ve oğullarına bırakılacak (**saltanat sistemi**),
- ☞ Mısır, **içişlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı'ya bağlı** kalacak,
- ☞ Mehmet Ali Paşa, Osmanlı'ya vergi verecek,
- ☞ Cidde, Adana, Suriye valiliklerine Osmanlı padişahı istediği birini atayabilecek,
- ☞ Alınan bu kararları Mısır valisi de kabul edecek

NOT-1: Konferans kararlarını Mehmet Ali Paşa kabul etmeyince üzerine kuvvetler gönderilmiş ve sonuçta **M. Ali Paşa kararları kabul etmek zorunda kalmıştır**. Böylece Mısır sorunu **kesin olarak çözümlenmiştir**.

NOT-2: Böylece Mısır, Osmanlı'ya bağlı **özel yönetimli bir eyalet** haline geldi.

NOT-3: Osmanlı Devleti, bu süreçte Avrupalı devletlerin desteğini alabilmek için 1839'da **Tanzimat Fermanı**'nı ilan etmiştir.

➤ 1841 Londra Konferansı ve Boğazlar Sözleşmesi**▪ Boğazlar Sorunu'nun Çözümü**

- ⇒ İngiltere 1841'de süresi dolan Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın yenilenmesinden çekinerek **Boğazlar Meselesi'ni ikinci bir konferansla çözmeye önerisi** yaptı.
- ⇒ Bu konferansa **İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya, Prusya ve Osmanlı** katıldı.
- ⇒ İmzalanan 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi'ne göre;

- ✓ **Boğazlar Osmanlı Devleti'nde kalacak,**
- ✓ Barış zamanında **Boğazlardan hiçbir savaş gemisi geçmeyecek,**
- ✓ Boğazlar **dünya ticaret gemilerine açık olacak**

▪ Önemi:

- ⇒ Bu sözleşme ile Boğazlar; **ilk defa uluslararası bir statü** kazanmıştır. Yani; Osmanlı Devleti'nin **Boğazlar üzerindeki mutlak egemenliği sona ermiştir**.
- ⇒ Rusların Boğazlar yoluyla **Akdeniz'e inmesi engellendi**. Bu durum Rusya'nın **Panslavizm ve Ortodoks himayeciliği politikalarına ağırlık vermesine** neden olacaktır.
- ⇒ Böylelikle Boğazlar sorunu **geçici olarak** çözümlenmiştir.

NOT-1: Boğazlar Meselesi, **kesin olarak 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi** ile çözümlenecektir.

NOT-2: Sark Meselesi: Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti ile ilgili konularda kullandıkları bir deyimdir. Bu deyim **ilk defa** 1815 Viyana Kongresi'nde Rus Çarı I. Aleksander tarafından ortaya atılmıştır. **"Sark Meselesi"** deyimini; 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı bütünlüğünün korunması, **19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarının paylaşılması**, 20. yüzyılda ise Osmanlı'nın **bütün topraklarının paylaşılması politikalarına** denilmiştir.

➤ Kırım Savaşı (1853 - 1856)**▪ Nedenleri:**

- ⇒ Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra yapılan yeniliklerle **Osmanlı Devleti'nin giderek güçlenmesi**,
- ⇒ Osmanlı Devleti'ni destekleyen Batılı devletlerin **1848 İhtilalleri'yle meşgul olmaları**,
- ⇒ Rusya'nın Osmanlı topraklarını paylaşma teklifini İngiltere'nin kabul etmemesi (**Hasta Adam Projesi**),
- ⇒ Rusya'nın **"Kutsal Yerler Sorunu"**nu gündeme getirerek **kutsal yerleri koruma** ve buraların bakımı konusunda Osmanlı'dan yeni haklar talep etmesi, **Ortodoksları himaye etme** haklarını genişletmek istemesi,
- ⇒ Rusya'nın **Boğazlar ve İstanbul'a yerleşmek, Balkanlarda kendisine bağlı devletler kurmak** istemesi,
- ⇒ Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgal etmesi,
- ⇒ Rusya'nın Sinop önlerinde Osmanlı donanmasını yakması (**1853 Sinop Baskını**),

▪ Savaş:

- ⇒ Bu savaşta **İngiltere, Fransa, Avusturya ve Piyemonte (İtalya)** Ruslara karşı Osmanlı'nın yanında yer almıştır.
- ⇒ Piyemonte (İtalya)'nin bu ittifaka katılma nedeni, **İtalyan birliğini sağlamak için** İngiltere ve Fransa'nın desteğini almak istemesidir.
- ⇒ İttifak ordusu Kırım'a girip Sivastapol'daki Rus tersanelerini yok edince Rusya barış istemek zorunda kaldı.

NOT: Osmanlı Devleti, barış görüşmelerinde **İngiltere ve Fransa'nın desteğini alabilmek için**

azınlıklara geniş haklar tanıyan **Islahat Fermanı'nı** (1856) Paris'e gitmeden önce ilan etti.

⇒ **1856 Paris Antlaşması**

➤ Katılan devletler; **İngiltere, Fransa, Avusturya, Piyemonte, Osmanlı, Rusya ve Prusya (Almanya)**'dır.

NOT: Prusya savaşta olmadığı halde barış görüşmelerine katılmıştır.

▪ **Maddeleri:**

⇒ Osmanlı Devleti, **Avrupalı devlet** kabul edilecek, devletlerarası hukuktan yararlanacak ve toprak bütünlüğü Avrupalı **devletlerin garantisi** altında olacak

NOT: Bu madde ile Osmanlı Devleti, **ilk kez Avrupalı** sayılmıştır, ayrıca Osmanlı Devleti'nin **topraklarını dahi koruyamayacak kadar zayıf olduğunu** gösterir.

⇒ **Karadeniz tarafsız** olacak, bütün devletlerin ticaret gemilerine açık olacak; **Osmanlı Devleti ve Rusya, Karadeniz'de donanma bulunduramayacak, tersane inşa edemeyecek**

NOT: Bu maddeyle Osmanlı Devleti savaştan galip çıkmasına rağmen **mağlup devlet olarak kabul edilmiştir**. Rusya'nın da **Osmanlı üzerindeki emelleri bir süreliğine engellenmiş** ve İngiltere ile Fransa Akdeniz'deki güvenliklerini korumuşlardır. Ancak yine de bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin **egemen devlet olarak imzaladığı son antlaşmadır**.

⇒ **Islahat Fermanı'na uyulduğu takdirde** Osmanlı içişlerine hiçbir Avrupalı devlet karışmayacak (**İçişlerimize müdahaleye zemin hazırlamıştır**),

⇒ Boğazların yönetimi, **1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi'ne göre** yapılacak,

⇒ **Eflak ve Boğdan**, Avrupalı devletlerin kefilliği altında **özerk** olacak,

⇒ Her iki taraf da savaşta ele geçirdikleri yerleri geri verecek,

NOT-1: Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda imzaladığı **ilk ve tek kazançlı antlaşmadır**.

NOT-2: Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti **ilk kez dışarıdan borç para** almıştır (1854'te İngiltere'den 5 milyon paund).

➤ Abdülmecit'in son zamanları **lüks** ve **israfa dayalı** harcamalarla geçti. Bu dönemde ayrıca **Dolmabahçe Sarayı'nın temelleri atılmıştır**.

ABDÜLAZİZ DÖNEMİ (1861 - 1876)

⇒ Bu dönemde ülkede Batı'nın etkisi daha da arttı (özellikle Fransa ile).

⇒ Abdülaziz, **yurt dışına gezi** düzenleyen **ilk Osmanlı padişahıdır** (İngiltere ve Fransa).

⇒ 1869'da Osmanlı - Fransa işbirliği sonucunda **Süveyş Kanalı açıldı**. Bu gelişme **Mısır'ın önemini artırırken**, Coğrafi Keşifler sonrasında Ümit Burnu'na kayan Baharat Yolu'nu tekrar Akdeniz'e yöneltmiş, **Akdeniz ticareti canlanmıştır**.

⇒ **1870'te İtalya, 1871'de de Almanya birliğinin kurulması**, Fransa'nın 1871 Sedan Savaşı sonucunda **"Alsas - Loren"**i Almanya'ya, Avusturya'nın da bir kısım topraklarını İtalya'ya vermek zorunda kalması Avrupa'da siyasi dengeleri değiştirmiş, bu durum Batılı **devletleri yeni stratejiler izlemeye zorlamış**, Osmanlı Devleti'nden uzaklaştırmıştır.

⇒ Bu gelişmeler **Rusya'nın Balkanlar üzerindeki Panislavist siyasetini yoğunlaştırmasına** imkân tanımıştır.

NOT: Panslavizm: Rusların mensup olduğu ırka Slav ırkı denilmektedir. Rusya; toprakları dışında yaşayan bütün Slavları kendi bayrağı altında toplamayı düşünüyordu.

NOT: Rusya'ya göre; Avusturya ve Osmanlı Devletleri yıkılmalı, yerine Rusya'nın liderliğinde **"Slav Devletleri Birliği"** kurulmalı idi.

⇒ Bu arada Balkanlarda azınlık ayaklanmaları baş göstermiştir (Sırbistan, Karadağ, Bosna ve Hersek isyanları gibi).

⇒ **İlk isyan** bir vergi sorunundan dolayı Hersek'te başladı (1875). Hersek isyanıyla ortaya çıkan bu gelişmeler **"Balkan Bunalımı"**na zemin hazırladı.

⇒ Osmanlı Devleti önce **Bulgar Kilisesi'ne özerklik verdi**. Bu olay Bulgarların bağımsızlık yolunda attığı **ilk adımdır**. Bundan sonra Balkanlarda ayaklanmalar birbirini izledi. Osmanlı Devleti, bu ayaklanmaları sert bir şekilde bastırdı. Bu gelişme **Avrupa kamuoyunu Osmanlı aleyhine döndürmüştür**.

⇒ Osmanlı Devleti'nin Balkan bunalımıyla içine düştüğü siyasi gelişmeler, **ekonominin giderek kötüleşmesine neden oldu**. Bu durum padişah

Abdülaziz'e karşı gittikçe büyüyen bir tepkiye ortam hazırladı.

- ⇒ Bu arada devlet merkezinde de devletin kurtuluşunu *Meşrutî yönetime geçmekte gören* ve *Osmanlılık fikrini* savunan *Genç Osmanlılar (Jön Türkler)* hareketleri de sert bir şekilde bastırılmıştır.
- ⇒ Batılı devletler Balkanlarda meydana gelen gelişmeleri değerlendirmek için *İstanbul'da* ve *Londra'da* *konferans* *düzenlemeye* *hazırlanırken* Osmanlı Devleti'nin merkezinde isyan çıktı.
- ⇒ Sadrazam *Mithat Paşa* ve *Hüseyin Avni Paşa* öncülüğünde Abdülaziz tahtan indirildi. *V. Murat padişah oldu* (1876 - 1876). Ancak V. Murat ruh sağlığı bozuk olduğu için üç ay sonra tahtan indirildi. *Kanun-u Esasi'yi kabul etmek* ve *Meşrutiyeti ilan etmek şartıyla II. Abdülhamit padişah* yapıldı.

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ (1876 - 1909)

- ⇒ Sadrazam Mithat Paşa başkanlığındaki kurul, Kanun-u Esasi'yi hazırlarken; *Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya* ve *Osmanlı Devleti* Balkanlardaki durumu görüşmek için *İstanbul (Tersane) Konferansı*'nı düzenlediler.
- ⇒ Ancak Osmanlılar, bu konferansın toplanmasını ve alınacak kararları *içişlerine karışma saydıklarından*, bu durumu etkisiz hale getirmek için konferansın toplandığı gün *meşrutî yönetime geçeceklerini* duyurdular.
- ⇒ Dışişleri Bakanı da bu nedenle yapılacak seçimlerde *Balkan uluslarının kendi temsilcilerini seçerek merkeze gönderebileceklerini*, onun için *Balkan ulusları adına karar verecek bir konferansa gerek kalmadığını* belirterek *İstanbul Konferansı'nı dağıtmıştır*.
- ⇒ Bu kez de *Rus Elçiliği'nde toplanan* temsilcilerin aldıkları *kararlar da kabul edilmemiştir*. Osmanlı Devleti, aynı ülke temsilcilerinin *Londra'da toplamış oldukları konferansta* almış oldukları kararları *da kabul etmedi*.
- ⇒ Bu gelişmeler yaşanırken II. Abdülhamit *Sadrazam Mithat Paşa'yı sürgüne gönderdi*.
- ⇒ 1877 Şubat'ında seçimler yapıldı. Mart 1877'de padişahın seçtiği üyelerden oluşan *Ayan Meclisi* ile halkın seçtiği milletvekillerinden oluşan *Meclis-i Mebusan* toplandı. Böylece *meşrutî yönetime geçildi*. İstanbul'da ve imparatorluk sınırlarında *özgürlük havası esmeye* başladı.

➤ 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı (93 Harbi)

▪ Nedenleri:

- ⇒ Rusya'nın, 1856 Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti üzerindeki *kaybetmiş olduğu haklarını geri alma* düşüncesi,
- ⇒ Rusya'nın Balkanlarda *Panislavist* bir politika izlemesi,
- ⇒ Rusya'nın *Balkan uluslarını Osmanlı'ya karşı kışkırtması*,
- ⇒ Osmanlı'nın Balkan isyanlarını *sert bir şekilde bastırması* ve *Avrupa kamuoyunun Osmanlı aleyhine dönmüş olması*,
- ⇒ Osmanlı'nın *İstanbul* ve *Londra Konferansı kararlarını reddetmesi*,
- ⇒ Avrupa'daki gelişmelerin Osmanlı Devleti'ni Rusya karşısında yalnız bırakması (*Osmanlı - Almanya yakınlaşması*)

▪ Savaş:

- ⇒ Ruslar doğudan ve batıdan saldırıya geçti. Doğu'dan gelenler Kars, Ardahan, Batum ve Artvin'i işgal etti.
- ⇒ Batıdan gelen kol ise Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. Tuna'yı geçerken *Plevne'de durduruldu (Gazi Osman Paşa)*. Ancak İstanbul'dan yardım gelmemesi üzerine Plevne düştü. Ruslar *İstanbul Yeşilköy'e (Ayestefanos) kadar ilerleyince* Osmanlı barış istemek zorunda kaldı.

NOT-1: Savaş devam ederken, *savaş harcamalarını bahane eden* II. Abdülhamit, *Meclis-i Mebusan'ı kapattı* ve *Anayasayı yürürlükten kaldırdı*.

NOT-2: İlk kez bu savaşlar sırasında, *Balkanlarda* yerleşmiş olan *Müslüman Türkler, Anadolu'ya göçe* başlamıştır.

⇒ 1878 Ayestefanos (Yeşilköy) Antlaşması

- a) Karadeniz, Ege Denizi, Balkanlar, Makedonya ve Batı Trakya'yı içine alan büyük bir *Bulgar Krallığı* kurulacak,
- b) *Romanya, Sırbistan* ve *Karadağ'a tam bağımsızlık* verilecek,
- c) *Kars, Ardahan, Batum* ve *Doğu Beyazıt Ruslara* bırakılacak,
- d) *Bosna* ve *Hersek'e özerklik* verilecek,
- e) Osmanlı Devleti, Rusya'ya *savaş tazminatı* ödeyecek,
- f) *Girit'te* ve *Ermenilerin yaşadığı yerlerde ıslahatlar* yapılacak

NOT-1: Bu antlaşma, *Batılı devletlerin itirazı üzerine* yürürlüğe girmemiştir. Bu antlaşma yürürlüğe girseydi Rusya, *Osmanlı üzerindeki emellerine büyük ölçüde gerçekleştirmiş* olacaktı.

NOT-2: Bu antlaşmanın yürürlüğe girmemesinde *Mebusan Meclisi'nin antlaşmayı onaylamaması* da etkili olmuştur. Bunun nedeni *Meclisin kapatılmış* olmasıdır (Bu yönüyle *Sevr'e benzerlik* gösterir.).

➤ *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Askeri Üs Olarak Verilmesi (1878)*

- ⇒ Ayestefanos Antlaşması'nda Rusların Doğu Beyazıt'a sahip olması ve buradan Akdeniz'e açılabilceğini düşünen İngiltere, *Doğu Akdeniz'in güvenliğini sağlamak için* Osmanlı Devleti'ne, Kıbrıs'a asker çıkarma teklifinde bulundu.
- ⇒ Ancak İngiltere Kıbrıs'a girdikten sonra bir daha çekilmedi ve *Kıbrıs elden çıktı* (I. Dünya Savaşı).

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti olası bir Rus saldırısı karşısında ülkesini savunacağı düşüncesiyle aşağıdakilerden hangisinin yönetimini 1878 yılında İngiltere'ye geçici olarak bırakmıştır?

- A) Mısır B) Kıbrıs C) Rodos
D) Meis E) Kırım

(2011 – KPSS)
Cevap: B

➤ *Berlin Konferansı ve Berlin Antlaşması (1878)*

- ⇒ *İngiltere, Almanya ve Avusturya*, Balkanlarda Rusya'nın güdümünde *güçlü bir Bulgar Devleti'nin kurulmasından rahatsız oldular*. Bu durumu görüşmek üzere Berlin'de konferans düzenlenmesini ve konferansa Rusya'nın da katılmasını sağladılar.
- ⇒ Konferansa *İngiltere, Avusturya, Fransa, Rusya, Osmanlı, Almanya ve İtalya* katıldı.
- ⇒ Konferans sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması'na (1878) göre;
- a) Büyük Bulgar Krallığı toprakları; *Asıl Bulgar Prensiği, Doğu Rumeli (özerk)* ve *Makedonya* olmak üzere üçe ayrılacak ve *Osmanlı egemenliğine bırakılacak*,
- b) *Bosna ve Hersek'in yönetimi* geçici olarak *Avusturya'ya bırakılacak*,

- c) *Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız* olacak,
- d) *Kars, Ardahan ve Batum Ruslara* bırakılacak, *Doğu Beyazıt Osmanlı Devleti'ne* geri verilecek,
- e) *Rum ve Ermenilerin çoğunlukta olduğu yerlerde* ıslahat yapılacak ve Avrupalı Devletler bu konuda bilgilendirilecek,
- f) *Girit'te yapılacak ıslahatların gözetimi İngiltere'ye* bırakılacak

▪ **Önemi:**

- ⇒ *İlk kez çok sayıda azınlık* Osmanlı'dan ayrılarak *bağımsız olmuştur*. Böylece Osmanlılık fikri geçerliliğini yitirmiştir.
- ⇒ Tarihte *ilk kez "Ermeni Sorunu"* başladı. Bu sorun Batılı Devlerin müdahalesiyle *uluslar arası bir sorun* haline gelmiştir.
- ⇒ İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı'nın *toprak bütünlüğünü koruma politikası* sona erdi, *parçalamaya yönelik siyaseti başladı*.
- ⇒ Osmanlı, *Almanya'ya yakınlaşmaya* başladı.
- ⇒ Rusya'nın *Akdeniz'e inmesi* kısmen de olsa *engellendi* (Bulgaristan'ın yönetiminin Osmanlı'ya bırakılması ile).

➤ *Osmanlı Devleti'nde Berlin Antlaşması'ndan Sonraki Durum*

- ⇒ II. Abdülhamit bu gelişmelerden sonra ülke içerisinde *"İstibdat (Baskı) Devri"*ni başlatmıştır.
- ⇒ Fransa 1881'de *Tunus'u işgal etti*, Osmanlı buna müdahale edemedi.
- ⇒ 1855'ten bu yana alınan borçlar ödenemeyince alacaklı Avrupalı devletler, *Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi)*'yi kurarak Osmanlı'nın gelir kaynaklarına el koymuşlardır (*Bu idare, Lozan'la kaldırılmıştır.*).

➤ *Mısır'ın İngiltere Tarafından İşgali (1882)*

- ⇒ 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması, *Mısır'ın önemini arttırmıştı*. Kanalin açılması sırasında *İngiltere finansör devlet* görevi görmüş ve Osmanlı'ya kredi açmıştı.
- ⇒ Senetlerin ödenememesini bahane ederek *İngiltere Mısır'ı işgal etti*. Bu gelişme *Osmanlı - İngiliz ilişkilerinin bozulmasına* neden oldu.
- ⇒ Osmanlı *Almanya'ya yakınlaşmaya*, İngiltere de *Rusya'ya yakın bir siyaset* izlemeye başladı.

⇒ Bu yakınlaşma doğrultusunda Almanya, **Bağdat - Berlin Demiryolu'nun inşasına** başladı (hammadde elde etmek için).

➤ **Girit Sorunu**

⇒ Yunanlılar 1897'de Girit'te çıkan bir isyanı bahane ederek **adaya asker çıkardılar**.

⇒ Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerin olaya karışmaması için **1878 Halepa Fermanı**'nı yayınlamakla Giritli Rumlara bazı haklar tanıdıysa da bunlar bir işe yaramamış ve isyanlar devam etmiştir.

⇒ Bunun üzerine Osmanlı, Yunanistan'a savaş açtı. Osmanlı Ordusu, **Dömeke Meydan Muharebesi'nde** Yunan ordusunu yendi, **Atina yolu Osmanlılara** açıldı. Batılı devletlerin aracılığıyla Yunanistan'la antlaşma yapıldı.

⇒ **İstanbul Antlaşması (1898)**

- a) Girit, Osmanlı Devleti'nde kalacak, yönetimine Rus asıllı bir vali atanacak (**özerklik**),
- b) Yunanlılar, Osmanlı Devleti'ne savaş tazminatı ödeyecek

NOT-1: Bu antlaşma, Girit'in **elden çıkması için** atılmış **ilk adımdır**.

NOT-2: Yunanistan, **II. Meşrutiyet'in ilanından** hemen sonra **1908'de Girit'i topraklarına** katmıştır.

⇒ XX. yüzyıla gelindiğinde II. Abdülhamit'e karşı **İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çalışmaları** hızlanmıştır.

⇒ Balkan ayaklanmaları artmış, ülke Batılı devletlerin **açık pazarı** haline gelmiş, Duyun-u Umumiye İdaresi'nden dolayı **gelir kaynaklarının azalması** ekonomik durumu da bozmuştu.

⇒ İttihat ve Terakki Partisi'nin çalışmaları ve diğer gelişmelerin de etkisiyle II. Abdülhamit **Meclis-i Mebussan'ı açarak II. Meşrutiyet Dönemi'ni başlattı** (1908).

19. YÜZYIL ISLAHATLARI

⇒ Bu dönem ıslahatları **her alanda** yapılmıştır. Askeri ve mali alanda düzeltmeler yapılırken **siyasi ve hukuki yapıyı çağdaşlaştırma** yolunda da önemli adımlar atılmıştır.

⇒ Bu yüzyılda geçmiş dönemlerden farklı olarak yenilik isteyen aydınlar sınıfı ortaya çıkmıştır (**Jön Türkler**).

⇒ Bazı ıslahatlar **Avrupalı devletlerin baskısı ve isteğiyle** yapılmıştır.

⇒ Bu dönem ıslahatları devlet politikası haline getirilmiş ve **ilk kez** padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Ayrıca **ilk kez** hukukun üstünlüğü ilkesi kabul edilmiştir.

⇒ **İlk kez** Osmanlı'da parlamenter dönem başlamış ve halk **ilk kez** yönetime katılmıştır.

⇒ Bu ıslahatlarla **daha köklü yenilikler** getirilmiştir. Amaç; yapıyı sağlamlaştırırken, **devletin çöküşünü ve parçalanmasını önleyebilmektir**.

➤ **II. Mahmut Dönemi Islahatları (1808 – 1839)**

⇒ II. Mahmut kendisinden önceki ıslahatçıların aksine sadece düzenin aksayan yönlerini düzeltmeye çalışmamış, **zaman içerisinde işlevini yitirmiş olan kurumları ortadan kaldırarak** yerine yenilerini kuran bir padişah olmuştur.

⇒ Bu dönemde **devlet, ülke, eğitim - öğretim** ve **askerlik** alanlarında ıslahatlar yapılmıştır.

⇒ Ekonomik alanda ise **Batılı devletlerin kısıncısı ve kredi vermemesi nedeniyle** istenilen başarı sağlanamamıştır.

▪ **Devlet Yönetiminde Yapılan Yenilikler**

⇒ Orhan Bey Dönemi'nde kurulmuş olan Divan kaldırılarak **Nazırlıklar (Bakanlıklar)** kuruldu (Heyet-i Vükela).

⇒ **İçişleri (Sadaret Kaymakamı), Dışişleri (Reisül Küttab), Maliye (Defterdar)** ve **Evkaf Bakanlıkları** kuruldu.

⇒ Sadrazamlık, **başbakanlığa dönüştürüldü**.

⇒ Devlet memurlukları **iç ve dış** olmak üzere ikiye ayrıldı.

⇒ Yenilikler için önerilerde bulunmak üzere **meclis** ve **komisyonlar** kuruldu.

⇒ Memurların **tırnaşlı olmaları, fes ve pantolon giymeleri** zorunlu hale getirildi.

⇒ Hediye ve rüşvet yasaklandı.

⇒ Halk arasında **din farkı gözetilmediği** açıklandı (II. Mahmut; **"Tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede Musevileri de havrada görmek isterim"** demiştir.).

⇒ II. Mahmut, **resmini yaptırarak devlet dairelerine astırdı**.

⇒ Memurların **terfi, tayin ve görevden alınmaları** esasa bağlandı (**Rütbe ve nişan sistemi getirildi**).

⇒ **Tımar sistemi kaldırılarak** memurlar **maaşa** bağlandı.

- ⇒ Mülki işleri (bürokrasiyi) düzenlemek için Dar-ı Şura-i Bab-ı Ali, adalet işlerini düzenlemek için de Meclis-i Vala-i Ahkam-i Adliye kurulmuştur. Bunlar gerektiğinde günümüzdeki Yüce Divan, Danıştay, Yargıtay gibi kurumların görevini yerine getirmiş, kişi ile hükümet arasındaki anlaşmazlıkları çözmüş ve devlet memurlarını yargılayabilmişlerdir.
- ⇒ Müsadere (mülkiyete el koyma) sistemi büyük ölçüde kaldırıldı.

ÖRNEK SORU

II. Mahmut, Vak'a-i Hayriye'den sonra, "Bundan böyle saltanatın millet için bir dehşet, bir korku kaynağı değil, fakat bir destek olmasını istiyorum. Bunun için ferdin malına el konulması geleneğini kaldırıyorum." demiştir.

Bu bilgiyle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Müsadere usulüne son verildiğine
B) Sened-i İttifak'ın imzalandığına
C) Divan-ı Hümayun'dan Bakanlıklar Sistemi'ne geçildiğine
D) İlk posta teşkilatının oluşturulduğuna
E) Yeni bir ordunun kurulduğuna

(2011 – KPSS)

Cevap: A

▪ **Ülke Yönetiminde Yapılan Yenilikler**

- ⇒ Ayanlıklar kaldırıldı.
⇒ Güçlü bir merkezîyetçilik benimsendi.
⇒ Büyük eyaletler illere ayrıldı ve merkezden maaş alan valiler atandı.
⇒ Vergiye esas olmak üzere mülk sayımı yapıldı (Özel mülkiyet hakkının ortaya çıkması için).
⇒ İlk kez Posta ve Karantina teşkilatları kuruldu.
⇒ İlk defa Köy ve mahallelere muhtarlar atandı.
⇒ II. Mahmut, ülke içerisine geziler düzenledi.
⇒ Yurt dışına yapılan seyahatlerde ilk kez pasaport uygulaması başlatılmıştır.

▪ **Eğitim ve Öğretim Alanında Yapılan Yenilikler**

- ⇒ Medreselerin yanında Batı tarzı eğitim yapan okullar açıldı. Bu durum imparatorluk içinde kültür çatışmalarının başlamasına neden oldu.

NOT: Eğitimde oluşan bu ikilik 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Eğitim - Öğretimde Birlik) Kanunu ile kaldırılmıştır.

- ⇒ İstanbul'da ilköğretim ilk kez zorunlu hale getirildi ancak başarılı olunamadı.

NOT: Dini içeriği yoğun olan ilköğretim zorunlu hale getirilerek, ilmiye sınıfının yeniliklere karşı tutumu değiştirilmek istenmiştir.

- ⇒ Yüksek öğrenime öğrenci yetiştirmek amacıyla Rüştiyeler (ortaokullar) ve Mekteb-i Edebiyeler (orta dereceli okullar) açıldı.
⇒ Devlet memuru yetiştirmek amacıyla Mekteb-i Maarif-i Adliye açıldı (Enderun kapatıldı.).
⇒ Öğrenim dili Fransızca olan Tıphane-i Amire adıyla ilk Tıp Fakültesi ve Mekteb-i Harbiye (Kara Harp Okulu) okulları açıldı (Aynı zamanda Mızıka-i Hümayun adıyla Askeri Bando Okulu açıldı.).
⇒ Avrupa'yı yakından tanımak ve yenilikleri izlemek amacıyla Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderilmiştir (Londra, Paris, Viyana).
⇒ Yabancı dil eğitime önem verilmiş ve yabancı dil bilen Müslüman çevirmenler yetiştirilmiştir (Tercüme Odası kurulmuştur.).
⇒ Avrupa tarzı müzik serbest bırakılmıştır.
⇒ Takvim-i Vaka-i adıyla ilk resmi gazete çıkarıldı.

▪ **Askeri Alanda Yapılan Yenilikler**

- ⇒ İlk olarak Sekban-ı Cedit Ocağı kuruldu. Alemdar'a karşı yapılan isyan sırasında bu ocak kapatıldı. Bunun yerine Eskinci Ocağı kuruldu, ancak o da kapatıldı.
⇒ Yeniçeri Ocağı'nda eğitim zorunlu hale getirildi.
⇒ Ulufe alım - satımı yasaklandı.
⇒ 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırıldı (Vaka-i Hayriye).

NOT: Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasıyla, padişahlar yeniden yönetime egemen olmaya başlamışlardır. Ayrıca bu ocağın kapatılmasıyla yeniliklerin önü açılmıştır.

- ⇒ Yeniçeri Ocağı'yla beraber, onun içinde giderek güçlenen Bektaşilik Tarikatı da kapatıldı.
⇒ Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla Avrupalı tarzda yeni bir ordu kuruldu.
⇒ Eyaletlerde tımarlı sipahilerin ortadan kalkmasıyla doğan askeri boşluğu doldurmak için Redif Birlikleri kurulmuştur (1834).
⇒ 1831'de askeri amaçlı olarak Anadolu ve Rumeli'de ilk erkek nüfus sayımı yapıldı.

- ⇒ Askerlik işlerini düzenlemek için **Dar-ı Şura-i Askeri** adlı meclis açılmıştır.
- ⇒ Ordunun yönetimi için **Seraskerlik (Başkomutanlık)** makamı kurulmuştur.
- ⇒ **Mekteb-i Harbiye** adlı yüksek askeri okul açılmıştır.
- ⇒ **Mızıka-ı Hümayun** adlı *askeri bando okulu* kuruldu (Mehterhane kapatıldı).

▪ **Ekonomik Alanda Yapılan Yenilikler**

- ⇒ **Yerli mal kullanılması** teşvik edilmiştir.
- ⇒ Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için **fabrikalar** kurulmuştur (Feshane ve Bez (Çuha) Fabrikaları).
- ⇒ Osmanlı tüccarlarının Avrupalı tüccarlarla rekabet edebilmeleri için **gümrük vergilerinde kolaylık** sağlanmıştır.
- ⇒ 1838 Balta Limanı Antlaşması ile önce İngilizlere ardından da diğer Avrupalı devletlere Osmanlı ülkesinde **çok düşük vergi karşılığında** ticaret yapma hakkı verilmiştir. Bu gelişme Osmanlı pazarlarının **ithal mal istilasına uğramasına** neden olmuştur.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin kendi bağımsız dış ticaret politikasını izleme hakkından vazgeçmesine neden olan antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Paris Antlaşması
B) Berlin Antlaşması
C) Londra Antlaşması
D) Balta Limanı Antlaşması
E) Hünkâr İskelesi Antlaşması

(1999/DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde; Fatih Sultan Mehmet'ten sonra, halk arasında din ve mezhep ayrımı gözetmeyeceğini ilan eden hükümdar, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) II. Selim
B) II. Abdülhamit
C) II. Mahmut
D) Abdülmecit
E) Abdülaziz

(2001/KMS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması,
II. Tanzimat Fermanı'nın ilanı,
III. Sened-i İttifak'ın ilanı,
IV. Kanun-i Esasi'nin ilanı,
V. Islahat Fermanı'nın ilanı,

Bu ıslahatlardan hangileri Osmanlı toplumunu oluşturan bireyler arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik değildir?

- A) III ve IV
B) IV ve I
C) II ve III
D) I ve III
E) IV ve V

(2003/KPSS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi II. Mahmut zamanında yapılan ıslahat hareketlerinden biri **değildir**?

- A) Yeni bir ordu kurulması
B) İlk nüfus sayımının yapılması
C) Anayasal düzene geçilmesi
D) İlk resmi gazetenin çıkarılması
E) İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi

(2005/KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerin hangisiyle, Âyanlar Padişaha bağlı kalacakları ve merkezi otoriteyi korumaya yardımcı olacakları sözünü vermişlerdir?

- A) Meşrutiyet'in ilan edilmesi
B) Sened-i İttifak'ın ilan edilmesi
C) Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi
D) Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi
E) Veraset sisteminde değişiklik yapılması

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı pazarları XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa mallarının istilasına uğramış ve giderek Osmanlı Devleti hammadde satan, yapılmış mal alan bir ülke haline gelmiştir.

Ekonomide görülen bu durum,

- I. iş bulma olanağı,
II. yerli sanayi,
III. yabancı sermaye,

etkenlerinden hangilerini olumsuz yönde etkilemiştir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I ve III
E) II ve III

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde, devlet memurlarına setre, pantolon ve fes giyme zorunluluğu hangi padişah döneminde getirilmiştir?

- A) II. Mahmut B) III. Selim
C) Abdülmecit D) I. Abdülhamit
E) IV. Murat

(2006/KPSS Lisans)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti aşağıdakilerden hangisiyle Avrupa devletlerinin pazarı hâline gelmiştir?

- A) Paris Antlaşması
B) Boğazlar Sözleşmesi
C) Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi
D) Hünkâr İskeleyi Antlaşması
E) Meşrutiyetin ilan edilmesi

(2008 KPSS/Lisans)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde eğitimle ilgili gelişmelerden biri değildir?

- A) Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi
B) İlk Türk matbaasının kurulması
C) Yabancı dil eğitime önem verilmesi
D) Avrupa'da yayımlanan eserlerin Türkçeye tercüme edilmesi
E) Kütüphane kurulmasına ülke çapında önem verilmesi

(2010 – KPSS Önlisans)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin Balta Limanı Antlaşması'yla yabancı tacirlere tanıdığı,

- I. vergi oranlarının indirilmesi,
II. mal alım ve naklini belge göstermeden yapabilmesi,
III. hiçbir kısıtlama olmadan her türlü malı Osmanlı topraklarında satabilmesi
olanaklarından hangilerinin iç piyasaya egemen olmalarını kolaylaştırdığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Önlisans)
Cevap: E

➤ Abdülmecit Dönemi Islahatları (1839 - 1861)**☞ TANZİMAT FERMANI (GÜLHANE HATTI HÜMAYUNU - 3 KASIM 1839)****▪ Tanzimat Fermanı'nın İlanını Gerekten Nedenler:**

- ⇒ Mısır ve Boğazlar meselesinin uluslararası bir boyut kazanması,
⇒ Batılı devletlerin *Osmanlı Devleti üzerindeki etkisi* (Osmanlı'nın İngiltere ve Fransa'nın desteğini alabilme düşüncesi),
⇒ Osmanlı'nın ülkeyi *çağdaştırma* düşüncesi,
⇒ Avrupalı devletlerin *azınlıkları kullanarak* Osmanlı Devleti'nin *içişlerine karışmasını önlemek*,
⇒ Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan düşünce akımlarına karşı *devletin parçalanmasına engel olma düşüncesi* (azınlıkların isyanını engelleme)

☞ Abdülmecit (1839 - 1861), II. Mahmut Dönemi'nde yapılan yenilikleri devam ettirme düşüncesindeydi. Bu nedenle ilk iş olarak Londra Büyükelçiliği'nde bulunmuş olan **Mustafa Reşit Paşa'yı** Hariciye (Dışişleri) Nazırlığı'na getirdi. Tanzimat Fermanı'nın hazırlanmasını istedi.

☞ Buna göre:

- ⇒ Kimse yargılanmadan cezalandırılmayacak, öldürülmeyecek, mahkemeler açık olacak ve yasalar herkese eşit uygulanacak

NOT-1: Bu maddeyle padişahın yetkisi sınırlandırılmış, *padişahın üzerinde kanun gücü* kabul edilmiştir. Yani padişah *hukukun üstünlüğü ilkesini* kabul etmiştir.

NOT-2: Böylece *İlk kez Batı tarzı mahkemeler* (Nizamiye Mahkemeleri) kurulmuştur.

- ⇒ Tüm halkın can, mal, namus ve ırz güvenliği sağlanacak,

NOT: Osmanlı Tarihi'nde *ilk defa* Müslüman – Gayrimüslim eşitliği kabul edilmiştir.

- ⇒ Vergiler herkesin gücüne göre ve belirli yöntemlerle toplanacak,
⇒ Askere alınmalar ve terhisler belirli kurallar içinde olacak

NOT-1: Böylece vergi vermek ve askerlik yapmak, **vatandaşlık görevi** haline geldi.

NOT-2: Askerlik işleri **vatan hizmetine** dönüştürülmüştür. Gayrimüslimlere de **askerlik yapma zorunluluğu getirilmiştir**.

- ⇒ Herkes mal, mülk edinebilecek, satabilecek veya miras bırakabilecek,
- ⇒ **Müsadere usulü kaldırılacak** (Özel mülkiyet hakkı kabul edilmiştir.),
- ⇒ **Rüşvet ve iltimas** önlenerek,
- ⇒ İşkence ve angarya kaldırılacak
- ⇒ Ferman hükümlerine ve çıkarılacak kanunlara padişah da dahil herkes uyacak

NOT-1: Padişah; bu fermanı ilân ederek bizzat kendisi **kendi yetkilerini sınırlandırmıştır**.

NOT-2: Bu hükümlere göre Tanzimat Fermanı ile **yönetimde, maliyede, hukukta, askerlikte** yenilikler yapıldığı söylenebilir.

NOT-3: Osmanlılarda halkın düşüncelerini yönlendiren gelişmeler olmadığından, Tanzimat Fermanı **tabandan gelen istekle değil, padişahın lütfuyla** yayınlanmıştır (Bu yönüyle Magna Carta'dan ayrılır.).

- Tanzimat'la **Osmanlı'da ilk defa "Anayasal Devlet" anlayışı başlamıştır** (hukukun üstünlüğü ilkesi benimsendiği için).
- Tanzimat Fermanı'yla beraber ülkede **Avrupa tarzı hukuk kuralları** geçerli olmaya başlamıştır.
- Tanzimat Fermanı içte ve dıştaki gelişmelerden dolayı tam anlamıyla uygulanamadıysa da **devletin problemlerini gören ve buna çare arayan aydın sınıfın doğmasını (ilk Osmanlı aydın kadrosu)** sağlamıştır (Jön Türkler - Genç Osmanlılar). **Batılılaşma hareketleri yoğunlaşmıştır**.
- Bu fermanla **halkın devlete ve yöneticilere güven duyması** sağlanmak istenmiştir.
- Bu ferman ile getirilen haklar gayrimüslim halkı **tatmin etmemiş** ayrıca Müslümanlar da **azınlıklarla eşit olmaktan rahatsız olmuşlardır**.
- Bu fermanın yayınlaması ile **Osmanlılık** fikir akımı oluşmaya başlamıştır.
- 1839'da fermanın ilanı ile başlayıp 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanına kadar süren **Tanzimat Dönemi'nde** özellikle hukuk ve yönetim alanında olmak üzere çeşitli alanlarda ıslahatlar yapılmıştır.

ÖRNEK SORU

Tanzimat Fermanı'nda aşağıdakilerden hangisinde ıslahat yapılması öngörülmemiştir?

- A) Yargı sistemi
- B) Vergi sistemi
- C) Askerlik işleri
- D) Devlet rejimi
- E) Mülkiyet İşleri

(2004/KPSS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde gerekli görüldüğünde herhangi bir yöneticinin mal varlığına el konulabilmesi (müsadere) usulü Tanzimat Fermanı'yla kaldırılmıştır.

Bu usulün kaldırılmasıyla yöneticinin,

- I. Devlete olan güveni artmıştır.
- II. Özel mülkiyet hakkına güvence getirilmiştir.
- III. Yöneticilik yetkileri artırılmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: C

▪ **Tanzimat'tan Sonra Abdülmecit'in Yaptığı Yenilikler**

- ⇒ Mısır ve Boğazlar meselesinin çözümünden sonra **ülke içinde düzenlemelere ve yeniliklere** başlandı.
- ⇒ Tüm ülkeye gönderilen özel görevlilerle **Tanzimat Fermanı'nın önemi anlatılmaya** çalışıldı.
- ⇒ **Yönetim, adli, mali ve eğitim alanlarında** yeniliklere başlandı. **Aktif bir dış politika** izlendi. Avusturya ve Ruslara karşı **İngiltere'nin dostluğu** kazanıldı.

▪ **Yönetim Alanında Yapılan Yenilikler**

- ⇒ II. Mahmut'un kurmuş olduğu Meclis-i Ahkam-ı Adliye etkin duruma getirildi. Bu meclis, Tanzimat Devri'nin **millet meclisi gibi** çalıştı.
- ⇒ Avrupa Hukuku'ndan yararlanılarak **ceza, memurlar ve ticaret kanunları** hazırlandı.
- ⇒ Avrupa etkisiyle **Nizamiye - Adliye mahkemeleri** kuruldu.
- ⇒ 1851'de İstanbul'da **ilk Belediye Örgütü** kuruldu.
- ⇒ Merkezden maaş alan **valiler**, askerlik ve güvenlik işleri için **komutanlar**, mali işler için de **memurlar** atandı.

- ⇒ İllerde üyeleri halk tarafından seçilen ve illerin yönetiminde valiye yardımcı olmaktan sorumlu olan **“İl Genel Meclisleri”** kuruldu.
- ⇒ Askerlik işleri düzene sokularak **vatandaşlık görevi** haline getirildi.
- ⇒ Gayrimüslimlerin de askere alınması uygulanmak istenmişse de başarılı olunamadı. Bu nedenle dileyenlere askere gitmeme karşılığında bedel ödeme kuralı getirildi (**Nakdi Bedel Usulü**).
- ⇒ Nizamiye (mecburi) askerlik süresi **5 yıl** ile sınırlandırılmıştır.
- ⇒ **“Zaptiye Örgütü”** adıyla **ilk kez Polis teşkilatı** kuruldu (10 Nisan 1845).
- ⇒ 1854’te **Jandarma Teşkilatı** kuruldu.
- ⇒ 1859’da liman ve kıyıların güvenliğini sağlamak için **Rüsumat Emaneti** adıyla **ilk Sahil Güvenlik Örgütü** kuruldu.
- **Ekonomik Alanda Yapılan Yenilikler**
 - ⇒ II. Mahmut’un kurmuş olduğu Maliye Bakanlığı etkin duruma getirildi.
 - ⇒ Vergiler herkesin kazancına göre toplanmaya başladı, vatandaşlık görevi haline getirildi.
 - ⇒ **“İltizam Usulü”** kaldırılarak **“Muhassıllık Meclisleri”** kuruldu. Halktan vergi toplama görevini bu meclis üstlenmiştir.
 - ⇒ **Cizye’nin belirlenmesi işi** patrikhaneye bırakıldı.
 - ⇒ **“Kaime-i Mutebere”** adıyla **ilk kâğıt para** bastırıldı (1840). Ancak karşılığı bulunamadığı için tekrar madeni para usulüne geçildi.
 - ⇒ 1844’te **Mecidiye** adlı madeni para basılmıştır.
 - ⇒ Alınan dış borçlar ödenemez hale gelmiştir (**İlk kez Kırım Savaşı sırasında** alınmıştı.).
 - ⇒ 1847’de **Bank-ı Dersaadet** adıyla **ilk Osmanlı Bankası** kuruldu.
 - ⇒ 1860’ta **ilk demiryolları** yapıldı (İzmir – Turgutlu arasında). Ancak bu hat Abdülaziz Dönemi’nde kullanıma açılmıştır.
 - ⇒ Boğazlarda vapur işletmeciliği yapmak üzere **Sirket-i Hayriye** adıyla **ilk denizyolu işletmesi** kuruldu.
- **Eğitim – Öğretim ve Kültür Alanında Yapılan Yenilikler**
 - ⇒ Bu alanda programlar hazırlamak için bir **komisyon** kuruldu.
 - ⇒ Eğitimin düzenlenmesi ve kontrolü için **Meclis-i Dalim-i Maarif-i Umumiye** (Genel Eğitim Bakanlığı) kuruldu (1857).

- ⇒ 1859’da devletin yönetici (kaymakam, müdür) ihtiyacını karşılamak için **ilk siyasal bilgiler fakültesi** olan **“Mülkiye Mektebi”** açıldı.
- ⇒ 1848’te **“Darülmualimin”** adıyla **ilk erkek öğretmen okulu** açılmıştır.
- ⇒ 1850’de Osmanlı eğitim tarihinde Avrupai mektep planında yapılan **ilk modern eğitim kurumu** olan **Darülmaarif** açılmıştır. Darülmaarif’de dönemin rüştiyelerinden daha ileri bir öğretim metodu ve müfredat programı uygulanmıştır.
- ⇒ Hristiyanların din adamı ihtiyacını karşılamak amacıyla **“Heybeliada Ruhban Okulu”** açıldı.
- ⇒ 1859’da İstanbul’da **ilk Kız Rüştiyesi (ortaokul)** açıldı (Kız öğrenciler **ilk kez** okullara alındı.).
- ⇒ 1860’ta **“Telgraf Mektebi”** açıldı.
- ⇒ 1845’te Harp Okulları’na öğrenci yetiştirmek amacıyla **Askeri Liseler (İdadiler)** açıldı.
- ⇒ Avrupa’ya öğrenci gönderilmesine hız verildi.
- ⇒ **Batıyı tanıyan, ülke sorunlarını gören aydınlar** yetiştirildi.
- ⇒ Batı’daki bilimsel gelişmelerin takip edilebilmesi için **“Encümen-i Danış” (Bilim Heyeti)** oluşturuldu.
- ⇒ 1841’de, **ilk yarı resmi gazete** olan **“Ceride-i Havadis”** çıkarıldı.
- ⇒ 1860’ta Agah Efendi ile Şinasi tarafından **ilk özel gazete** olan **“Tercüman-ı Ahval”** çıkarıldı.

➤ **ISLAHAT FERMANI (1856)**

- ⇒ Bu fermanın yayınlanmasındaki amaç; **Kırım Savaşı sonrasında yapılacak Paris Barış Konferansı’nda İngiltere ve Fransa’nın desteğini** almaktır (Batılı devletlerin baskısı).
- ⇒ Ayrıca bu fermanla özellikle Rusya’nın Osmanlı’nın **içişlerine karışarak azınlıkları kışkırtmasını önlemek** amaçlanmıştır. Avrupalı devletlerin baskısı ile kabul edilen bu ferman yine de onların **içişlerimize karışmasını önleyememiştir**.
- ⇒ Tanzimat Fermanı’nda azınlıkların durumuna kesin çözüm getirilememiştir. Bu nedenle Islahat Fermanı, Osmanlı halkından çok, **gayrimüslim halka çeşitli haklar tanımıştır**. Buna göre;
 - Halkın **can, mal, namus** ve **ırz güvenliği sağlanacak**,
 - Mahkemeler herkese **açık** yapılacak, karma mahkemeler kurulacak, her sanık kendi inancına göre yemin edebilecek ve keyfi cezalar verilmeyecek,

- Hristiyanların şahitliği **mahkemelerde kabul edilecek**,
- Müslümanlar ve gayrimüslimler **kanun önünde eşit olacak**,
- Karakollar ve hapishaneler ıslah edilecek,
- Gayrimüslimler de **devlet memurluklarına, askeri hizmetlere ve okullara** alınacak (Böylece **en önemli ayrılık** giderilmiştir.)

NOT-1: Bu maddeyle **Cizye vergisi kaldırılmış oluyordu**. Ancak gayrimüslimlerden askere gitmek istemeyenler için "**Nakdi Bedel**" usulü kabul edilmiştir.

NOT-2: Azınlıkların Türk okullarında okuyabileceği, **kendi dillerinde eğitim yapan okullar açabileceği** de bu fermanla hükme bağlanmıştır.

- Vergiler herkesin **gelirine göre toplanacak ve iltizam sistemine son verilecek**,
- Gayrimüslimlere **din ve vicdan özgürlüğü tanınacak**; kilise, mezar, okul, hastane ve manastır gibi yerlerin tamiri ve yenilerinin yapılmasına izin verilecek,
- Resmi yazışmalarda gayrimüslimlere **küçük düşürücü söz ve deyimler kullanılmayacak**,
- İşkence, dayak ve angarya kaldırılacak,
- Rüşvet ve kayırma kaldırılacak,
- Gayrimüslimler de **belediye ve il genel meclislerine üye olabilecek** (siyasi imtiyaz verilmiştir.),
- Yabancı uyruklular da vergisini vermek şartıyla **mal mülk edinebilecek**,
- Herkes **şirket ve banka gibi ticari nitelikli kurumlar açabilecek**,
- Patrikhane ıslah edilecek ve patrikler, **ömür boyu** bu makama seçilebileceklerdir.

NOT-1: Islahat Fermanı'ndan Osmanlı'nın en büyük beklentisi; **devletin büyüklüğünü korumak, Batılı devletlerin işlerine karışmasını önlemek ve azınlıkların devlete bağlılıklarını artırmaktır** (Osmanlıcılık düşüncesi). Ancak **fermanın Paris Konferansı kararlarına eklenmesi, Batılı devletlerin Osmanlı'nın işlerine müdahalesini** kolaylaştırmıştır.

NOT-2: Bu ferman **Hristiyanların ekonomide güçlenmesine** neden olmuş ve ticari hayatta daha etkin hale gelmelerine zemin hazırlamıştır.

NOT-3: Bu ferman **dini özgürlükleri devlet güvencesi altına** almıştır.

NOT-4: Azınlıkların Müslümanlardan daha fazla hakka sahip olmasından dolayı **Müslüman halk bu fermanla rahatsız olmuştur**.

NOT-5: Bu ferman, **azınlık isyanlarını engelleyemediği** gibi Avrupalı devletlerin **işlerine karışmalarını** da önleyememiştir.

ÖRNEK SORU

Rusya, Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı'nda cinsiyet ve din farkı gözetilmeksizin, kanunlar önünde eşit bir Osmanlı tebaası meydana getirmesi için konmuş olan ilkeleri yeterli bulmamış; cemaatlerin, mevcut imtiyazları göz önünde tutularak milliyet esaslarına göre teşkilatlandırılmasını istemiştir.

Rusya'nın bu tutumuyla, Osmanlı Devleti'nin,

I. toprak bütünlüğünü korumak,

II. rejimini değiştirmeye çalışmak,

III. bünyesindeki etnik unsurlardan yararlanmak

amaçlarından hangilerini gözettiği savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Tanzimat ve Islahat Fermanları'yla Müslüman olmayanlara,

I. bağımsız olma,

II. yasalar karşısında Müslümanlarla eşit olma

III. matbaa açabilme

haklarından hangilerinin verilmesi öngörülmüştür?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) II ve III E) I, II ve III

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

➤ Abdülaziz Dönemi Islahatları (1861 - 1876)

⇒ 1863'te **Galatasaray Sultanisi (Lisesi)** açıldı.

⇒ 1863'te **Bank-ı Osman-i Şahane (Osmanlı Bankası)** kuruldu.

NOT: Para basma yetkisine sahip olan bu banka Osmanlı Devleti'nin Merkez Bankası gibi çalışmıştır.

⇒ 1864'te kimsesiz çocuklara sanayi alanında eğitim vermek üzere **"İslahane Mektebi"** açıldı.

⇒ Dışarıdan borç para alınarak dünyanın **üçüncü büyük donanması** inşa edildi.

- ⇒ 1868’de Meclis-i Ahkam-ı Adliye ikiye bölündü. “Divan-ı Ahkam-ı Adliye” (Yargıtay) ve “Suray-ı Devlet” (Danıştay) isimli iki yüksek mahkeme oluşturuldu.
- ⇒ 1864’de, çıkarılan “Vilayet Nizamnamesi” ile ülke; vilayet, liva (sancak), kaza ve köy şeklinde teşkilatlandırıldı. 1871’de kaza ile köy arasında “Nahiye” denilen başka bir idari birim oluşturuldu.
- ⇒ 1869’da Süveyş Kanalı açıldı.
- ⇒ 1870’de Darülfünun (üniversite) açıldı.
- ⇒ Dolmabahçe Sarayı tamamlandı.
- ⇒ 1872’de ilk resim sergisi Şeker Ahmet Paşa tarafından açılmıştır.
- ⇒ 1873’te kimsesiz ve yetim çocuklara eğitim vermek üzere Darüşşafaka Lisesi açıldı.
- ⇒ 1869’da çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilk kez yabancıların okul açmasına izin verildi.
- ⇒ 1870’te “Darülmuallimat” adıyla ilk kız öğretmen okulu açılmıştır.
- ⇒ Abdülaziz’in son zamanlarında **Genç Osmanlılar (Jön Türkler)** hareketi başladı.
- ⇒ Mecelle adlı medeni kanun kitabı Ahmet Cevdet Paşa tarafından hazırlanmaya başladı (1868).
- ⇒ 1867’de tarımsal alanda destek sağlamak için Ziraat Bankası’nın temeli sayılan Memleket Sandıkları (Emniyet Sandığı) kurulmuştur.
- ⇒ 1862’de ilk posta pulu basılmıştır.

ÖRNEK SORU

XVI. yüzyıldan sonra medreselerde deney ve eleştiriye yer verilmemiştir. Tanzimat Dönemi’ne gelindiğinde, medreselerin yanında modern anlamlarda okullar açılmıştır.

Bu durum aşağıdakilerden hangisine neden olmuştur?

- A) Batıdaki teknolojik gelişmelerden ilk kez yararlanılmasına
- B) İlköğretimin zorunlu hale gelmesine
- C) Medrese sayısının sabit kalmasına
- D) Medreselerde eğitim düzeyinin yükselmesine
- E) Öğretimde ikili bir sistemin ortaya çıkmasına

(1999/DMS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

- I. Veraset sistemi,
II. Azınlık hakları,
III. Devlet yönetimi,
IV. Kapitülasyonlar,
V. Taht kavgaları,
VI. İnanç sistemi,

Yukarıdakilerden hangileri, Avrupa Devletleri’nin Osmanlı’nın iç işlerine karışmak için kullandığı bahanelerden değildir? (2003/KPSS)

- A) I, II ve IV B) I, III ve VI
C) II, IV ve V D) II, IV ve V
E) II, III, IV ve V

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti’nde “ilk dış borç” hangi hükümdar döneminde alınmıştır?

- A) Abdülaziz B) Abdülmecit
C) II. Abdülhamit D) V. Murat
E) II. Mahmut

(2004/KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat Dönemi’nde;

- I. yargı,
II. eğitim,
III. maliye,
alanlarından hangilerinde ikili uygulama başlamıştır? (2005/KPSS)

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti’nde, Tanzimat Dönemi’nde görülen gelişmelerden biridir? (2006/KPSS Lisans)

- A) İlk Osmanlı matbaasının açılması
B) Müslüman olmayanların askerlik yapabilmesi
C) İlk resmi gazetenin çıkarılması
D) Yeniçeri Ocağı’nın kurulması
E) Nizam-ı Cedit Ordusu’nun kurulması

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan ıslahat hareketlerinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Toplum hayatının belirli alanlarında düzenlemeler yapılması
- B) İmparatorluğun parçalanmasının ve çökmesinin önlenmeye çalışılması
- C) Halk hareketlerinin bir sonucu olması
- D) Batı'daki kurumların bazılarının örnek alınması
- E) Eski ile yeninin her alanda ortaklaşa ve karışım halinde bulunması

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Osmanlılarda I. Ahmet'ten itibaren padişahlığın hanedanın en yaşlı üyesine geçmesi usulünün uygulanmasına başlanmasında güdülen amaç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Saltanat sistemini devam ettirmek
- B) Taht kavgalarını önlemek
- C) Padişahın yetkilerini sınırlamak
- D) Halk ile saray ilişkilerini kolaylaştırmak
- E) Eyalet yöneticilerinin sayısını artırmak

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Avrupa Devletleri, XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunmasını isterken, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'daki topraklarının paylaşılması politikasını gütmüşlerdir.

Avrupa Devletlerinin politikasında aynı yüzyıl içinde meydana gelen bu değişiklik, aşağıdakilerden hangisine kanıt sayılabilir?

- A) Osmanlı İmparatorluğu'nun giderek zayıfladığına
- B) Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlığını yitirdiğine
- C) Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Avrupa devleti sayıldığına
- D) Osmanlı İmparatorluğu'nda batılılaşma hareketlerinin önem kazandığına
- E) Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da henüz toprak kaybetmediğine

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde,

I. tarım ve hayvancılıkla uğraşan kimselere devletçe tohum, hayvan ve para yardımı yapılması,

II. toprağını arka arkaya üç yıl ekmeyerek boş bırakan köylünün toprağının elinden alınıp bir başkasına verilmesi,

III. köylünün, toprağını değil, toprağı işleme hakkını çocuklarına miras olarak bırakabilmesi,

uygulamalarından hangileri, toprağın kullanımının köylüye, çıplak mülkiyetinin devlete ait olduğunu gösterir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi “padişah imzası” anlamındadır?

- A) Fetva
- B) Tuğ
- C) Ferman
- D) Tuğra
- E) Saliyane

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı pazarları XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa mallarının istilasına uğramış ve giderek Osmanlı Devleti hammadde satan, yapılmış mal alan bir ülke haline gelmiştir.

Ekonomide görülen bu durum,

I. iş bulma olanağı,

II. yerli sanayi,

III. yabancı sermaye,

etkenlerinden hangilerini olumsuz yönde etkilemiştir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yapılan ıslahat hareketlerinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını önleme amaçlı olması
- B) Müslüman olmayanları memnun edecek çeşitli düzenlemeleri içermesi
- C) Avrupa devletlerinin desteğinin sağlanmasının amaçlanması
- D) Avrupa kültürünün etkisinde hazırlanması
- E) Sadece askerlik alanında yapılması

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde eski ve yeni kurumlar işlevlerini bir arada yürütmüştür.

Bu durum aşağıdaki dönemlerden hangisiyle başlamıştır?

- A) Kuruluş B) Yükselme
C) Duraklama D) Tanzimat
E) Meşrutiyet

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde, sarraf geleneğinden bankacılığa kaçınıcı yüzyıldan itibaren geçilmiştir?

- A) 20. B) 19. C) 18. D) 17. E) 16.

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde,

- I. Osmanlı Bankasının kurulması,
II. Ziraat Bankasının kurulması,
III. Esnaf teşkilatının kurulması

gelişmelerinden hangileri XIX. yüzyılda gerçekleştirilmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

- I. Senedi İttifak,
II. Kapitülasyonlar,
III. Islahat Fermanı,

Yukarıdakilerden hangileri Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmalarına ortam hazırlamıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde, geleneksel eğitim veren medreseler, çağdaş eğitim veren devlet okulları, yabancı ve misyoner okulları bulunuyordu.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisini gösterdiği savunulabilir?

- A) Eğitimin vakıflara bağlı olduğunu
B) Medreselerde müfredatın değiştiğini
C) Eğitim ve öğretimde bölünmüşlük olduğunu
D) Misyoner okullarının medresenin önüne geçtiğini
E) Yabancı okullarının daha sonra kurulduğunu

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Sultan Abdülmecit, hiçbir kesimin etkisi olmadan Tanzimat Fermanı'yla tebaasına can, mal ve namus güvenliğinin sağlanacağını, vergilerin herkesin gelirine göre alınacağını duyurmuştur.

Bu duyuru, Osmanlı Devleti'nde aşağıdakilerden hangisi yönünde bir gelişmedir?

- A) Avrupa devletlerinden biri olması
B) Özerk yönetimlerin yaygınlaşması
C) Yeniliklerin halktan gelmesi
D) Halkın yönetime katılması
E) Temel hakların tanınması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

➤ **II. Abdülhamit Dönemi Islahatları (1876 - 1909)**

▪ **Kanun-i Esasi (1876)**

⇒ Tanzimat Fermanı'yla başlayan Osmanlılardaki **anayasal devlet anlayışı** Kanun-i Esasi'nin kabulü ile **meşruti yönetime geçişi** sağladı.

⇒ **Meşrutiyetin ilan edilmesinde;**

- ☛ Yeni Osmanlıların (Genç Osmanlılar) **padişaha baskı yapmaları,**
- ☛ Avrupalı devletlerin, **azınlık sorununu bahane ederek devletin içişlerine karışmasını önlemek,**
- ☛ Osmanlıcılık düşüncesiyle **azınlık (bağımsızlık) isyanlarını durdurmak,**
- ☛ Azınlıkları yönetime katarak, birlik ve beraberliği sağlamak böylece **devletin bütünlüğünü korumak,**
- ☛ 1876'da Avrupalı devletlerin katılımıyla düzenlenen **İstanbul (Tersane) Konferansı'nda aleyhimize kararlar çıkmasını engellemek,**

- ☛ Osmanlı halkının *yönetime katılmasını sağlamak* etkili olmuştur.

NOT: Türk Tarihi'nde ilk kez bir anayasa hazırlanarak halk hükümdarın yanında *yönetime ortak* olmaya başladı. Osmanlı halkı ilk defa sınırlı da olsa seçme ve seçilme hakkını kullanmıştır. Ayrıca Kanun-u Esasi; *Türk tarihinin Avrupa tarzındaki ilk anayasasıdır.*

ÖRNEK SORU

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde azınlıkların Mebuslar Meclisinde temsil edilmesi aşağıdakilerden hangisini gösterir?

- A) Divan-ı hümayunla Mebuslar Meclisinin yapısının aynı olduğunu
B) Yenilik hareketlerinin halktan geldiğini
C) Bağımsızlık hareketlerinin önlenmek istendiğini
D) Taht kavgalarının sona erdirilmesinin amaçlandığını
E) Azınlıklara inanç özgürlüğü tanındığını

(2008 – KPSS / Önlisans)

Cevap: C

▪ **I. Meşrutiyet'in Özellikleri**

⇒ İki meclis vardır;

- ☛ **Ayan Meclisi:** Padişahın seçmiş olduğu üyelerden oluşan meclistir. Bu üyelerin ömür boyu görevde kalabilme hakları vardı.

☛ **Mebusan Meclisi:**

- ⇒ Halkın seçtiği mebuslardan oluşan meclistir.
⇒ Yürütme yetkisi padişah ve hükümete aittir.
⇒ Hükümet, padişaha karşı sorumludur.
⇒ Yasama yetkisi meclise aittir.
⇒ Mebusan Meclisi padişahın izniyle kanun teklifi hazırlayabilir.
⇒ Kanunların yürürlüğe girmesinde son söz padişaha aittir.
⇒ Padişahın meclisi açma kapatma yetkisi vardır.

NOT: Bu nedenle Osmanlı'da görülen meşrutî yönetim *mutlak meşrutiyettir.*

- ⇒ Her 50.000 kişiye bir milletvekili seçme hakkı verilmiştir. Ayrıca 4 yılda bir seçim yapılacaktır.
⇒ Seçimlerde sadece erkekler oy kullanabilir.

NOT-1: Osmanlı Devleti, *meşrutî yönetimde azınlıklara da temsil hakkı* tanımıştır. Bu yönüyle İngiltere gibi birçok Batı ülkesinden daha önce *demokratikleşme sağlanmıştır.*

NOT-2: I. Meşrutiyet Dönemi'nde oluşturulan mecliste *azınlık mebusların kendi haklarını koruma siyaseti gütmeleri* ve imparatorluk adına *meclisten önemli kararların çıkmaması* bu meclisin kapatılmasında temel etken olmuştur.

ÖRNEK SORU

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde dağılmayı önlemek amacıyla birtakım düşünce akımları ortaya çıkmıştır.

Bu düşünce akımlarından Osmanlılık düşüncesinin önemini kaybetmesinde,

- I. Avrupa'da ulus devletlerin ortaya çıkması,
II. Meşrutiyet'in ilanına rağmen azınlıkların ayrılıkçı hareketlerini sürdürmesi,
III. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması
durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir? (2009 – KPSS)

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde,

- I. Tanzimat'ın ilanı,
II. Meşrutiyet'in ilanı,
III. Islahat Fermanı'nın ilanı
gelişmelerinin hangilerinde Avrupa'da görülen 1848 ihtilallerinin etkisi olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Birinci Meşrutiyet Dönemi'nin özelliklerinden biri değildir?

- A) Mebusan Meclisi üyelerinin dört yılda bir seçilmesi
B) Âyan Meclisi üyelerinin padişah tarafından belirlenmesi
C) Mebusan Meclisinin padişahın izniyle kanun teklifi hazırlaması
D) Mebusan Meclisi üyelerinin halk tarafından seçilmiş olması
E) Birden fazla siyasi parti (firka) kurulması

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

- I. Kanun-i Esasi
II. Tanzimat Fermanı
III. Islahat Fermanı

Osmanlı Devleti'nde yukarıdakilerin ilanının doğru sıralaması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I, II, III B) II, I, III C) II, III, I
D) III, I, II E) III, II, I

(2010 – KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Hükümetin padişaha karşı sorumlu olması
II. Ayan ve Mebuslar Meclisleri'ni açma ve kapatma yetkisinin padişaha ait olması
III. Mebusan Meclisi üyelerinin dört yılda bir yapılan seçimle meclise girmesi

Kanun-i Esasi'de yer alan yukarıdaki hükümlerden hangilerinin, Ayan ve Mebuslar Meclisleri'nin yetkilerini kısıtladığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: D

➤ **Bu dönemde ayrıca;**

- ⇒ 1881'de "**Muharrem Kararnamesi**" imzalanarak alacaklı ülkelere belli devlet gelirlerini toplama imtiyazı verildi. Böylece; **1881'de Düyun-u Umumiye Teşkilatı (Genel Borçlar İdaresi)** kuruldu (Osmanlı Devleti ekonomik bağımsızlığını kaybetmiştir.).
⇒ İstanbul - Bağdat demiryolu yapılmıştır.
⇒ **İlk tramvay hatları** kuruldu.
⇒ Köylüye kredi sağlayarak tarımsal üretimi geliştirmek için **Ziraat Bankası** açılmıştır (1888).
⇒ **Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Okulu)** açılmıştır (1881).

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda güzel sanat dallarında eğitim ve öğretim yapmak üzere açılan ve müdürlüğüne Osman Hamdi Bey'in getirildiği okul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Darülmüallimin
B) Sanayi-i Nefise Mektebi
C) Galatasaray Sultanisi
D) Darülfünun
E) Darülmaarif

(2011 – KPSS)

Cevap: B

- ⇒ Ticaret Mektebi, Hukuk Mektebi ve Mühendis Mektebi açılmıştır.
⇒ **İlk kez** Kız Sanat Okulları (Kız Sanayi Mektepleri) açıldı.
⇒ Özürlüler için **ilk kez** eğitim kurumları açılmıştır.
⇒ Ekonomide gelişmeyi sağlamak için bütün ülkedeki tütün alım, satım ve işletme tekeli "**Regie**" adıyla Alman - Fransız şirketine verilmiştir (1883).
⇒ Mecellenin tamamlanmasına çalışılmıştır.
⇒ Darülfünun yeniden düzenlenmiştir.
⇒ Meşrutiyeti yeniden ilan etmek amacıyla **İttihat ve Terakki** adıyla gizli bir dernek kurulmuştur. Daha sonra **parti şekline** dönüşmüştür (1889).
⇒ Mustafa Kemal'in Şam'da kurduğu sonra Selanik'te şubelerini açtığı **Vatan ve Hürriyet Cemiyeti**, İttihat ve Terakki Derneği ile birleşerek daha güçlü bir cemiyet oluşturuldu.
⇒ İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı, **Ahrar Fırkası** kurulmuştur.

ÇIKMIŞ SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi, Avrupa Devletleri'nin Osmanlı ülkesinde okul açmalarının amaçlarından biri **değildir**?

- A) Kültürlerini yaymak
B) Çıkarlarını sürdürmek
C) Uyruklarındaki çocukların eğitimini sürdürmek
D) Osmanlı Devleti'ndeki yenilik hareketlerine öncülük etmek
E) Azınlıkların haklarını korumak

(2000 – DMS)

2. XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nde, - Sened-i ittifak ile ayanlardan devletin emirlerine uyacaklarına dair söz alınmış, - Devlet Ocak içindir" anlayışıyla hareket eden Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır.

Bu iki olayın ortak amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ayanların denetim altına alınması
B) Halkın yönetime katılması
C) Orduda disiplinin sağlanması
D) Ayanlığın resmîyet kazanması
E) Yönetimin güç kazanması

(2000 – DMS)

3. Osmanlı Devleti parlamenter sisteme aşağıdakilerden hangisiyle geçmiştir?

- A) Kanun-i Esasi
- B) Tanzimat Fermanı
- C) Islahat Fermanı
- D) Kanunname - i Al-i Osman
- E) Halep Fermanı

(2000 – DMS)

4. I. Meşrutiyet şartlarının oluşmasında ve ilanının sağlanmasında aşağıdakilerden hangisinin katkısı en fazladır?

- A) Ordunun B) Yöneticilerin
- C) Aydınların D) Halkın
- E) Azınlıkların

(2003 – KPSS)

5. Osmanlı Devleti'nde Düyun-ı Umumiye İdaresi'nin kurulması aşağıdakilerden hangisinin bir sonucudur?

- A) Osmanlı Devleti'nin Avrupa devleti sayılması
- B) Osmanlı Devleti'nin ilk kez toprak kaybetmesi
- C) Osmanlı Devleti'nin yalnız kalma siyasetinden vazgeçerek ittifaklara girmesi
- D) Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını ödeyemez duruma gelmesi
- E) Yeniçeri teşkilatının kaldırılması

(2006 – KPSS / Ortaöğretim)

6. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda maliyenin iflası, aşağıdakilerden hangisinin gerçekleşmesine neden olmuştur?

- A) İrad-ı Cedit hazinesinin kurulmasına
- B) Fransa'ya ilk kez kapitülasyonların verilmesine
- C) Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasına
- D) Anadolu'da Celali isyanlarının çıkmasına
- E) Avrupa'dan askeri ve teknolojik alanlarda ilk kez yararlanılmasına

(2010– KPSS / Önlisans)

7. Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nde anayasal düzene geçilmesindeki amaçlardan biridir?

- A) Azınlıkları yönetime katarak ülkenin parçalanmasının önlenmesi
- B) Veraset sistemini değiştirerek tahta geçmek için bazı kuralların konulması
- C) Osmanlı hanedanının üyeleri arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi
- D) Avrupa devletleri arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanılması
- E) II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi

(2007 – KPSS)

CEVAPLAR

1. D 2. E 3. A 4. C 5. D 6. C 7. A

T.C. **İNKILÂP TARİHİ**

➤ **İnkılâp:** Siyasi ve hukuki niteliği bulunan bir topluluk içerisinde eskilerin yerini yenilerin almasıdır. Siyasi, sosyal ve kültürel alanda meydana gelen **köklü değişikliklerdir**.

➤ Diğer bir deyişle İnkılâp; halk hareketi sonucu mevcut düzenin zor kullanılarak yıkılması ve yıkılan düzenin yerine **çağın ihtiyaçlarını karşılayacak yeni bir düzenin kurulmasıdır**.

NOT: Yapılan hareket **ileriye dönük bir düzeni getiriyorsa “inkılâp”, geriye dönük bir düzeni getirmeyi amaçlamışsa “irtica”** olarak nitelendirilir.

➤ **Atatürk'ün İnkılâp Anlayışı:** Atatürk'e göre inkılâp, **mevcut kurumları zorla değiştirmek demektir**. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumlar açmaktır.

➤ **Türk İnkılâbı'nın Özellikleri:**

- ⇒ Dışarıda **işgalci devletlere**, içeride **sultan ve halifeye karşı** yapılan bir **ulusal bağımsızlık ve egemenlik** mücadelesidir.
- ⇒ Tarihi gelişmelerin izin vermemesi nedeniyle **teorik ve ideolojik bir hazırlığı yoktur**.
- ⇒ Toplumun her kesiminden insanların katılımıyla gerçekleşen bir **halk hareketidir**.

NOT: Toplumun geneli tarafından benimsenmeyen bir inkılâp hareketi başarıya ulaşamaz.

- ⇒ Türk toplumunun gereksinimlerinden doğan bir **yenilik ve diriliş hareketidir** (Türk inkılâbı statik yani durağan değildir ve gelişmelere açıktır.).
- ⇒ Türk inkılâbını en başından sonuna kadar **gerçekleştirilenler aynı kişilerdir**.
- ⇒ Bağımsızlık yolunda savaşıyan sömürge uluslara örnek olduğu için **evrenselidir**.
- ⇒ Her alanda **çağdaş bir yapı** kurmayı hedeflemiştir.

- ⇒ **Demokratik yollarla** yürütülmüştür (Örnek; Bölgesel ya da ulusal kongrelerin düzenlenmesi, TBMM'nin açılması).
- ⇒ Türk inkılabının yapılması, **egemenliğin millete ait olduğu yeni bir devletin kurulmasında** etkili olmuştur.

ÖRNEK SORU**Türk İnkılâbı'nın,**

- I. belli bir ideolojiye bağlı olarak ortaya çıkma,
II. başka uluslara örnek olma,
III. tek kişinin egemenliğine dayalı ülke idaresini değiştirme
- durumlarının, hangileri bakımından Rus İnkılabı'ndan farklı olduğu savunulabilir?**
- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2011 – KPSS)

Cevap: A

XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

- Bu yüzyılda Osmanlı Devleti, **parçalanma ve çöküş sürecini yaşamıştır**. Mevcut durumunu koruma ve toprak kayıplarını önleme düşüncesiyle Avrupalı büyük devletler arasında **denge politikası** izlemiştir.
- Yüzyıl başında, Rusya'ya karşı **İngiltere ve Fransa'nın desteğini alırken**, yüzyıl sonlarında ise İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı kalkındırma ve yardım görünümü altında kendisine yaklaşan **Almanya ile birlikte hareket etmiştir**.
- Osmanlı Devleti bu yüzyılda, Fransız İhtilali sonrasında yayılan **milliyetçilik** akımından olumsuz yönde en fazla etkilenen imparatorluk olmuştur. Özellikle **Balkan ulusları Osmanlı'ya karşı isyan edip imparatorluktan kopmaya başlamışlardır**.
- Osmanlı Devleti, imparatorluğun bütünlüğünü korumak düşüncesiyle 1839'da **Tanzimat Fermanı'nı**, 1856'da **Islahat Fermanı'nı** ilan etmiş, 1876'da da **Kanun-u Esasi'yi** kabul ederek, **meşrutî yönetime geçmiş**; fakat **dağılmayı durduramamıştır**.
- Osmanlı Devleti bu yüzyılda, devlet yapısını çağdaştırma düşüncesiyle, Batılı tarzda **ıslahat hareketlerine hız vermiştir** (eğitim, öğretim, askerlik, yönetim ve hukuk alanlarında).
- Bu yüzyılda Osmanlı toplumu içerisinde bir **kültür çatışması** yaşanıyordu (medreseler ve batılı eğitim kurumları nedeniyle). Ayrıca Tanzimat Dönemi'nde de yabancı okulların

açılması **farklı kültürel yapılara sahip nesillerin yetişmesine** neden olmuştur.

- Askeri alanda yapılan ıslahat hareketlerinin en önemlisi, 1826'da gerçekleşen **Vaka-i Hayriye**'dir. Bu olayla Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır. Yerine Batılı tarzda eğitim yapan **Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu** kurulmuştur.

NOT: Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, padişahı devlet yönetiminde ve ıslahatları yapma konusunda daha etkili hale getirmişse de **askeri alandaki ıslahatlar, savaşlardaki yenilgileri durduramamıştır**.

- Osmanlı ekonomisi bu yüzyılda daha da kötü bir duruma düşmüştür. Osmanlı, bu yüzyılda Batı'da meydana gelen **Sanayi İnkılâbı'nı takip edemediği gibi**, Batılı devletlere verdiği geniş ticari imtiyazlarla (**Kapitülasyonlar**), Avrupa'dan Osmanlı ülkesine **sanayi ürünleri girişini de hızlandırmıştır**.
- Dışarıdan bol ve ucuz mal girişi loncaları zor durumda bırakmıştır. Fabrikalarla rekabet edemeyen **loncalar dağılmıştır**.
- Alınan borçlar geri ödenemeyince Batılı büyük devletler, alacaklarını tahsil etmek için 1881'de **Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar)** idaresini kurarak **Osmanlı'nın gelir kaynaklarına el koymuşlardır**.
- Osmanlı Devleti'nin bu **çöküş sürecini durdurabilmek için** bir kısım Osmanlı aydınları ve devlet adamları bazı görüşleri (fikir akımları) ortaya atmışlardır.

▪ **Osmanlı Devleti'ni Çöküşten Kurtarmak Amacıyla Ortaya Atılan Fikir Akımları**

1. **Osmanlıcılık:**

- ⇒ Bu görüş, **Genç Osmanlılar (Jön Türkler)** tarafından ortaya atılmıştır (Mithat Paşa, Ziya Paşa, Namık Kemal, Hüseyin Avni Paşa ve Ali Suavi).
- ⇒ İmparatorluk sınırları içerisinde yaşayan herkesi din, dil, ırk ve mezhep ayrımı yapmaksızın **kanun önünde eşit görmeyi** amaçlıyordu.
- ⇒ **Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Kanun-i Esasi ve I. Meşrutiyet**'in ilanı bu fikir esasları içinde gerçekleştirildi.
- ⇒ Bu görüşü savunanlar, devletin kurtuluşunu meşrutî yönetime geçmekte görüyorlardı. I. Meşrutiyet'in ilanı bu durum gerçekleşmiş ve **herkese temsil hakkı tanınmıştır**.

⇒ Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan her milletin temsilcilerinden oluşan **Mebusan Meclisi açılmıştır.**

NOT: Osmanlı'daki bu meclis, oluşumu itibariyle (çok uluslu) **dünya demokrasilerinde ilktir.**

⇒ 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı (93 Harbi) ile Balkan Savaşları bu fikir akımının başarılı olamayacağını ortaya koymuştur; çünkü bu savaşlar sonucunda **bazı azınlıklar Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olmuşlardır.**

NOT: Osmanlılık fikrine **en büyük darbe, milliyetçilik akımından gelmiştir.** Balkan uluslarının Osmanlı Devleti'nden ayrılması, bu görüşün gerçekçi temeller üzerine dayanmadığını göstermiştir.

2. **İslamcılık (Ümmetçilik):**

- ⇒ Osmanlılık fikrinin etkisini kaybetmesinden sonra, **II. Abdülhamit** ve taraftarlarınca ortaya atılmıştır. **İstibdat Dönemi**'nde geçerli olmuştur.
- ⇒ Bu fikir akımının savunucuları arasında **Mehmet Akif, İskilipli Mehmet Atıf ve Said Halim Paşa** da vardır.
- ⇒ Bu görüşe göre devletin kurtuluşu, halifelik makamının bütünleştirici etkisiyle **Müslümanların bir çatı altında toplanmasıyla** olacaktır.
- ⇒ Panislamizm olarak da nitelendirilen bu görüşe, Osmanlılık fikrinde olduğu gibi, **en büyük darbe milliyetçilik akımından gelmiştir.**

NOT: I. Dünya Savaşı'nda Kanal Cephesi'nde Müslüman **Arapların İngilizlerle işbirliği yapıp Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmaları**, ümmetçilik görüşünün geçerliliğini kaybettiğini göstermiştir.

3. **Türkçülük (Turancılık):**

- ⇒ Milliyetçilik akımından **en son etkilenen** Osmanlı toplumu, Türkler olmuştur.
- ⇒ Türkçülük fikrini ortaya atan **Ziya Gökalp**'tir. Bu görüşe göre devletin kurtuluşu, **Türkler üzerinde oluşturulacak bir yönetimde** görülmüştür.
- ⇒ Bu fikir rakımının savunucuları arasında **Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı ve Mehmet Emin Resulzade** de vardır.

- ⇒ Ancak bu görüş, daha sonraki dönemde **İttihat ve Terakkiciler** tarafından benimsenmiş ve **Pantürkizm (Turancılık)** şeklinde yorumlanarak, bütün dünya Türklerinin bir çatı altında toplanması çalışmalarına dönüşünce, gerçekleştirilmesi hayal olmuştur. Enver Paşa'nın **"Sarıkamış Harekâtı"** Turancı düşüncenin etkisiyle yapılmıştır.
- ⇒ İttihat ve Terakkiciler döneminde devlet siyaseti haline gelen bu görüş **Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesinde de etkili olmuştur.**
- ⇒ Türkçülük görüşü, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasında etkili olurken; **Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında temel fikir olmuştur.**

ÖRNEK SORU

Mustafa Kemal, "Hiçbir sınır tanımayarak dünyadaki bütün Türkleri bir devlet olarak birleştirmek, ulaşılamayacak bir amaçtır. Bu, yüzyılların ve yüzyıllarca yaşamakta olan insanların çok acı, çok kanlı olaylar ile ortaya koyduğu bir gerçektir." demiştir.

Mustafa Kemal bu sözüyle, Osmanlı Devleti'nin yıkılışı döneminde savunulan aşağıdaki fikir akımlarından hangisini eleştirmiştir?

- A) Osmanlılık
B) Turancılık
C) Milliyetçilik
D) Batıcılık
E) İslamcılık

(2011 – KPSS)
Cevap: B

4. **Batıcılık:**

- ⇒ Temelini **Tanzimat** ve ondan önceki **yenilikçi padişah** ve **devlet adamlarından alan düşüncedir.**
- ⇒ Bu düşünce Gerileme Dönemi'nde **padişahlar**, Dağılma Dönemi'nde **Aydınlar** tarafından benimsenmiştir. **İttihat** isimli dergide Batıcılık düşüncesinin programı açıklanmıştır. Bu fikir akımının savunucuları arasında; **Abdullah Cevdet, Celal Nuri ve Süleyman Nazif** adlı aydınlar da vardır.
- ⇒ Devletin kurtuluşunu, **Batı'nın ilerlemiş teknolojisini ve felsefi düşüncesindeki gelişmişliğini Osmanlı ülkesine getirmekte görmüştür.**
- ⇒ Bu amaçla II. Mahmut Dönemi'nden itibaren **Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir.** Amaç; Batı'dan bilimsel ve teknolojik gelişmelerin transfer edilmesidir.

⇒ Ancak Batılılaşma, bilim ve teknik alanlarından ziyade, kültürel alanda gerçekleşmiştir.

NOT: Osmanlı Devleti'nin Batılı ıslahatlar yapmaya başladığı ilk dönem Lale Devri (1718 - 1730)'dir.

NOT: Batılılaşma, yeni Türk Devleti'nin de amaçları arasında yer almıştır. Günümüze kadar devam eden bir görüştür.

5. Adem-i Merkezîyetçilik (Federal Yönetim):

⇒ Ahrar (Hürler) Partisi'nin temel düşüncesi olan bu görüşte, azınlıkların, işçilerinde serbest dışişlerinde Osmanlı yönetimine bağlı kalması savunulmuştur. Ayrıca bu görüşe göre liberal ekonomiye geçilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

⇒ Prens Sabahattin (Ahrar Fırkası'nın kurucusu) tarafından savunulan bu düşünce fazla etkili olamamış ve uygulanamamıştır.

19. YÜZYILIN SONU VE 20. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ

I. MESRUTİYET (23 ARALIK 1876)

- 1870'li yıllarda Osmanlı Devleti, Balkan milletlerinin isyanlarıyla karşılaşmış (milliyetçilik) ve dönemin padişahı Abdülaziz, bu ayaklanmaları sert bir şekilde bastırmıştır.
- Balkanlarda bu gelişmelerin yanında, Osmanlıcılık görüşünü savunan ve devletin kurtuluşunu meşruti yönetime geçmekte gören Genç Osmanlıların yenilik çalışmaları karşısında Abdülaziz'in tavrı oldukça sert olmuştu.
- Yenilik taraftarları 1876'da Abdülaziz'i tahttan indirip yerine **V. Murat**'ı tahta çıkarmışsalar da ruh sağlığının bozuk olması nedeniyle 3 ay sonra tahttan indirilmiştir.
- Osmanlı tarihinde meşrutiyetin ilan edilmesinde Genç Osmanlıların (Jön Türkler, Yeni Osmanlılar) etkisinin yanı sıra;

- ⇒ Azınlıkları yönetime katarak **birlik ve beraberliği sağlamak**,
- ⇒ Avrupalı devletlerin, azınlıklar sorununu bahane ederek devletin işçilerine karışmasını engellemek,
- ⇒ Azınlık (bağımsızlık) isyanlarını durdurmak,
- ⇒ Osmanlı halkının yönetime katılmasını sağlamak,

⇒ 1876'daki İstanbul (Tersane) Konferansı'nda Osmanlı Devleti aleyhine kararlar çıkmasını engellemek düşünceleri de etkili olmuştur.

➤ Yenilik taraftarları bu düşüncelerle **Kanun-i Esasi'yi ilan etmesi** ve **meşruti yönetime geçmesi şartıyla II. Abdülhamit'i tahta çıkardılar**.

NOT: Osmanlı Devleti'nde II. Osman ve III. Selim yenilik yaptıkları gerekçesiyle tahttan indirilirken, Sultan Abdülaziz ise yenilik karşıtı olduğu için tahttan indirilmiştir (Meşrutiyeti ilan etmeyi kabul etmediği için).

- Batılı devletler bu sırada Balkanlar'daki gelişmeleri değerlendirmek için İstanbul'da bir konferansın toplanmasına karar verdiler (1875 Bosna – Hersek ve Sırp isyanları nedeniyle).
- Osmanlı devlet adamları bu konferansı işçilerimize karışma olarak gördükleri için karşı çıkmışlar ve meşruti yönetime geçileceğini ve bütün Osmanlı uluslarına temsil hakkı vereceklerini bildirmişlerdir.
- Buna rağmen İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya ve İtalya temsilcileri, İstanbul'da konferans düzenlediler (Tersane Konferansı).
- Bütün bu gelişmeler sonucunda sultan II. Abdülhamit, Sadrazam Mithat Paşa başkanlığındaki devlet adamlarıyla birlikte 23 Aralık 1876'da Türk Tarihi'nin Avrupa tarzındaki ilk anayasası sayılan **Kanun-i Esasi'yi kabul edip, meşrutiyeti ilan etmiştir** (119 madde).

NOT: Kanun-i Esasi'nin ilanında Osmanlıcılık ve Batıcılık fikir akımları etkili olmuştur.

Kanun-i Esasi'nin Önemli Maddeleri

- ⇒ Osmanlı soyunun en büyük erkek evladı saltanat ve hilafet makamının da sahibidir.
- Bu madde Osmanlı meşrutiyetinin **monarşik karakter taşıdığını** gösterir.
- ⇒ Devletin dini İslam'dır. Yasalar dini hükümlere aykırı olamaz.
- Bu madde Osmanlı anayasasının **teokratik ağırlıklı** bir yapıya sahip olduğunu gösterir.
- ⇒ Yasama (Kanun yapma) görevi, **Ayan** ve **Mebusan meclislerine** aittir.

- ⇒ Ayan Meclisi üyeleri, padişah tarafından seçilir ve **ömür boyu bu görevde kalabilir**.
- ⇒ Mebusan Meclisi üyeleri, her **50.000 erkek nüfusa bir milletvekili** olmak üzere dört yılda bir seçilir.
- Meclisin açılmasıyla Osmanlı Devleti'nde **ilk kez parlamenter (Anayasal devlet düzenine) sisteme geçilmiş** ve **ilk kez** rejim değişikliği yaşanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde **halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak olmuştur**.
- I. Meşrutiyet **çift meclisli**dir (Mebusan Meclisi ile Ayan Meclisi); bu yönüyle 1961 Anayasası'na benzer (Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosu).
- Padişahın Ayan Meclisi üyelerini kendisinin seçmesi **ulus egemenliği ilkesine ters düşmektedir**.
- ⇒ Yürütme yetkisi, padişahın başında bulunduğu **Bakanlar Kurulu'na (Heyet-i Vükela'ya)** aittir.
- ⇒ Padişah Bakanlar Kurulu'nun üyelerini atama ve görevden alma hakkına sahiptir. Kanun teklifini sadece hükümet yapabilecektir. **Kanunların yapılmasında son söz padişahındır (Padişahın mutlak veto yetkisi vardır.)**.
- ⇒ Meclis üyelerinin yasa önerisinde bulunabilmesi **padişahın iznine bağlıdır**.
- Bu maddeler **Mebusan Meclisi'nin etkinliğini azaltmış** ve bu meclisi bir **danışma meclisi** durumuna düşürmüştür. Padişahın meclis üzerindeki etkinliği artmıştır.
- ⇒ **Meclisi açma - kapatma yetkisi padişaha aittir. Hükümet meclise karşı değil, padişaha karşı sorumludur**.
- Bu madde padişahın yetkilerinin **halk iradesinden üstün olduğunu** gösterir. Hükümetin meclis denetiminde olmaması **demokratik olmayan uygulamalardır**.
- ⇒ Padişah, meclisi **toplantıya çağırabilir**.
- ⇒ Anayasada;
- ☛ Vatandaşlık hakkı
- ☛ Kişi hürriyeti
- ☛ Kişi güvenliği
- ☛ Eğitim özgürlüğü
- ☛ Din ve basın özgürlüğü
- ☛ Mülkiyet hakkı

- ☛ Konut dokunulmazlığı
- ☛ Dilekçe hakkı
- ☛ Vergi eşitliği
- ☛ Vergilerin kanuniliği
- ☛ Kanun önünde eşitlik
- ☛ Kanuni Hâkim (Tabii Yargı) ilkesi
- ☛ Müsadere ve angarya yasağı
- ☛ Ticaret serbestliği gibi temel haklar yer almıştır.
- Bu maddelerle **kişisel haklar ve özgürlükler anayasal güvence altına alınmıştır (ilk kez)**.
- ⇒ Mebuslar kendilerini seçen yerin değil, **bütün Osmanlı vatandaşlarının vekilidir**.
- Bu madde ile **azınlık mebuslarının ayrılıkçı çalışmalarını önlemek** amaçlanmıştır.
- ⇒ Devletin dili, **Türkçedir**.
- ⇒ Padişah, **devletin güvenliğini bozanlara yönelik polis araştırması yaptırabilecek ve bu kişileri sürgün edebilecektir** (113. madde).
- ❖ **Meşrutiyetin Sona Ermesi ve Sonraki Gelişmeler:**
- Meşrutiyetin ilanından sonra Batılı devletler **Londra Konferansı'nu topladılar** ve Balkan uluslarının durumlarının iyileştirilmesi yönünde Osmanlı'dan talepte bulundular.
- Osmanlı Devleti, konferansta alınan kararları reddetti ve bu durum **1877 – 1878 Osmanlı - Rus Savaşı'nın nedenlerinden biri** oldu.
- 1877 Şubat'ında seçimler yapıldı, 1877 Mart'ında halkın temsilcilerinden oluşan **Mebusan Meclisi** ile padişahın seçmiş olduğu temsilcilerden oluşan **Ayan Meclisi** açıldı.
- Azınlıkların mecliste aşırı bir şekilde **bağımsızlık talebinde bulunmaları**, devletin işlerinin yavaşlaması ve yürümemesi sonucunda II. Abdülhamit, **Osmanlı - Rus Savaşı'nı (93 Harbi) bahane ederek**, 14 Şubat 1878'de meclisi kapattı.
- II. Abdülhamit, 1908 yılına kadar ülkeyi sıkı ve otoriter bir yönetimle (**İstibdat Dönemi**) idare etmiştir.

NOT: I. Meşrutiyet anayasası (Kanun-i Esasi) **en kısa süre** yürürlükte kalan anayasadır.

- **I. Meşrutiyet'in sona erme nedenleri şunlardır;**
- Meşrutiyet'in bir halk hareketi sonucunda ilan edilmemesi, **halkın bilinçli olmayışı** ve

II. Abdülhamit'in *meşrutiyet yönetiminden yana olmayışı*

- Rejimi savunacak sistemli *parti örgütlerinin olmaması*
- Çok uluslu olan parlamentoda Müslümanlarla birlikte diğer ulusların temsilcilerinin de yer alması ve *onların aşırı isteklerinin imparatorluğun geleceğini tehlikeye düşürmesi*
- Osmanlı Devleti 1877 - 78 Osmanlı -Rus Savaşı'nı kaybetmiş ve sonucunda Rusya'yla *Ayestefanos Antlaşması*'nı imzalamışsa da Batılı devletlerin itirazı üzerine bu antlaşma yürürlüğe girmemiş ve yerine *Berlin Antlaşması (1878)* yapılmıştır.
- Berlin Antlaşması'nda Osmanlı Devleti; *Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsızlığını tanıırken, Bulgaristan'a da özerklik* vermiştir. Ayrıca "*Ermeni Meselesi*" de *ilk defa uluslar arası bir antlaşmaya konu olmuştur*.
- Berlin Antlaşması'ndan sonra İngiltere ve Fransa, Osmanlı toprak bütünlüğü politikasını terk ederek *parçalamaya yönelik siyaset* izlemeye başlamışlardır.
- İngiltere bu politika doğrultusunda 1878'de *Kıbrıs*'ı, 1882'de *Mısır*'ı işgal ederken Fransa da 1881'de *Tunus*'u ve *Fas*'ı (1904) ele geçirmiştir.
- 1881'de kurulan *Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar) İdaresi*'yle alacaklı büyük devletler, Osmanlı'nın gelir kaynaklarına el koymuşlardır.
- Devletler arasında yaşanan bu gelişmeler *Osmanlı'yı Almanya'ya yakınlaştırmıştır*.
- Osmanlı Devleti 1897'de Girit'te başlayan isyanlar nedeniyle Yunanistan'la savaşmış ve sonucunda *İstanbul Antlaşması*'nı imzalamıştır. Bu antlaşmayla da *Girit'e özerklik verilmiştir*.
- Dışarıda bu gelişmeler yaşanırken İstanbul'da da *Ali Suavi* adında bir gazeteci Çırağan Sarayı'nı basarak *(Çırağan Vakası)* II. Abdülhamit'i tahttan indirip meclisi tekrar açmak istemiş ancak bu saray darbesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.
- 1889'da Askeri Tıp Okulu öğrencileri "İttihat-ı Osmanî" adlı bir cemiyet kurdular. Daha sonra bu cemiyet "*İttihat ve Terakki Cemiyeti*" adını aldı.
- İttihat ve Terakki Cemiyeti bir süre sonra Mustafa Kemal'in Şam'da kurduğu ve Selanik'te şubelerini açtığı *Vatan ve Hürriyet Cemiyeti* (1905) ile birleşecek ve parti şekline dönüşecektir.

NOT: Mustafa Kemal; İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askeri kanadının *siyasi işlerin odağında olmasını eleştirmiş* ve cemiyetten ayrılmıştır (Balkan Savaşları'nda alınan yenilgi Mustafa Kemal'i haklı çıkaran *ilk gelişmedir*.).

➤ **İstibdat Dönemi'nde ayrıca;**

- ☞ Basına sansür konularak; gazete basılması, yönetim anlayışına ters düşen kitapların okunması yasaklanmıştır.
- ☞ Denizden uzak *Yıldız Sarayı* yapılarak, devletin idaresi bu saraydan yapılmaya başlandı.
- ☞ *Hafiyelik teşkilatı* kuruldu; haber getirenler ödüllendirildi.
- ☞ İç idare ve dış ilişkilerde *Panislamist* bir politika (İslamcılık) benimsenmiştir.
- ☞ Doğu Anadolu'da merkezi otoriteyi arttırmak ve Ermeni faaliyetlerine engel olmak amacıyla "*Hamidiye Alayları*" kuruldu.
- ☞ Donanma Haliç'e kapatıldı (çürümeye başladı.).
- ☞ *Berlin – Bağdat Demiryolu Hattı* Alman şirketine ihale edildi.
- ☞ Orduda gerçek silahlar ve mermiler ile talim yapılması yasaklandı.

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki cemiyetlerden hangisi Mustafa Kemal tarafından kurulmuştur?

- A) Vatan ve Hürriyet Cemiyeti
 - B) İslam Teali Cemiyeti
 - C) Milli Kongre Cemiyeti
 - D) Redd-i İlhak Cemiyeti
 - E) Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
- (1999/DMS)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki Osmanlı hükümdarlarından hangisi Panislamizm'i savunarak Halifeliği siyasal bir araç ve güç kaynağı olarak kullanmıştır?

- A) II. Abdülhamit
- B) III. Selim
- C) I. Süleyman
- D) I. Ahmet
- E) IV. Mehmet

(2000/DMS)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki Partisi'nden ayrılmasının nedenlerinden biridir?

- A) Yıldırım Orduları Komutanlığı'na atanması
- B) Askerlerin siyasi hayata karışmasına karşı olması
- C) Harekât Ordusu'nun Kurmay Başkanı olması
- D) Osmanlı Devleti ile İtalya arasında çıkan savaşa katılması
- E) Veliâht Vahdettin ile Almanya seyahatine çıkması

(2000/DMS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

1876 Anayasası'nı daha demokratik hale getirmek için 1909'da yapılan anayasa değişiklikleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer alır?

- A) Halkın seçimlere katılabilmesi
- B) Padişahın Mebuslar Meclisi'ni kapatma yetkisinin sınırlandırılması
- C) Padişahın Âyan Meclisi üyelerini seçmesi
- D) Mebuslar Meclisi üyelerinin dört yılda bir seçilmesi
- E) Parlamentonun biri "Âyan Meclisi", diğeri "Mebuslar Meclisi" adında iki meclisten oluşması

(2002/KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'ne parlamento kavramı aşağıdakilerden hangisiyle girmiştir?

- A) Divan-ı Hümayun
- B) Kanunname-i Al-i Osman
- C) Saltanat Şurası
- D) Kanun-i Esasi
- E) Vilayet Nizamnamesi

(2001/KMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde;

- I. Tanzimat Fermanı'nın ilanı,
 - II. Islahat Fermanı'nın ilanı,
 - III. 31 Mart Olayı'nın bastırılması,
- gelişmelerden hangileri, mevcut düzene bir tepkidir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

(2001/KMS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

I. Meşrutiyet şartlarının oluşmasında ve ilanının sağlanmasında aşağıdakilerden hangisinin katkısı en fazladır?

- A) Ordu
- B) Yönetici
- C) Aydınlar
- D) Halk
- E) Azınlık

(2003/KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

II. Meşrutiyetin ilanında aşağıdakilerin hangisi etkili olmuştur?

- A) Hürriyet ve İtilaf Partisi
- B) Ahali İktisat Partisi
- C) Terrakiperver Cumhuriyet Partisi
- D) Ahrar Partisi
- E) İttihat ve Terraki Partisi

(2004/KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinde aşağıdaki olaylardan hangisi etkili olmuştur?

- A) Anayasa'nın uygulamadan kaldırılması
- B) 31 Mart Ayaklanması'nın çıkması
- C) Düyun-u Umumîye İdaresi'nin Osmanlı maliyesini denetimine alması
- D) İttihat ve Terakki Partisi'nin hükümet darbesi yapması
- E) Osmanlı İmparatorluğu'nun 1877 – 1878 Savaşına girmesi

(2005/KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinin ilanıyla Meclis-i Mebusan'da Hristiyan halkın temsil edilmesi sağlanmış ve böylece Avrupalıların Hristiyanları koruma bahanesiyle Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışması önlenmek istenmiştir?

- A) Sened-i İttifak
- B) Kanun-i Esasi
- C) Tanzimat Fermanı
- D) Islahat Fermanı
- E) Halepa Fermanı

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nde anayasal düzene geçilmesindeki amaçlardan biridir?

- A) Azınlıkları yönetime katarak ülkenin parçalanmasının önlenmesi
- B) Veraset sistemini değiştirerek tahta geçmek için bazı kuralların konulması
- C) Osmanlı hanedanının üyeleri arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi
- D) Avrupa devletleri arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanılması
- E) II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi

(2007/KPSS)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde azınlıkların Mebuslar Meclisinde temsil edilmesi aşağıdakilerden hangisini gösterir?

- A) Divan-ı Hümayun'la Mebuslar Meclisi'nin yapısının aynı olduğunu
- B) Yenilik hareketlerinin halktan geldiğini
- C) Bağımsızlık hareketlerinin önlenmek istendiğini
- D) Taht kavgalarının sona erdirilmesinin amaçlandığını
- E) Azınlıklara inanç özgürlüğü tanındığını

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: C

II. MEŞRUTİYET

(23 TEMMUZ 1908)

İlan Edilme Nedenleri:

- ⇒ İttihat ve Terakki Cemiyeti (Birlik ve İlerleme Derneği)'nin meşrutiyet çalışmaları
- ⇒ **Reval Görüşmeleri**'nde (8 Temmuz 1908) İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin **içişlerine karışma niteliğinde kararlar alması** (İstanbul ve Boğazlar Ruslara bırakıldı, Makedonya'da ıslahat yapılması kararını aldılar, İngiltere Rusya'yı Balkanlarda serbest bıraktı.)

NOT: *Tersane Konferansı*'nın toplanması I. Meşrutiyet'in, *Reval Görüşmeleri* ise II. Meşrutiyet'in ilanını hızlandıran gelişmelerdir.

- ⇒ Balkan ayaklanmalarını önleyerek İmparatorluğun birliğini koruma düşüncesi
- ⇒ Ordudaki İttihatçıların ayaklanmalarından çekinilmesi
- İttihatçılar *Reval Görüşmeleri'ne tepki göstererek, kendilerine bağlı birliklerle*

Manastır ve Selanik'te ayaklanmışlar ve meşrutiyetin yeniden ilan edilmesini istemişlerdir. II. Abdülhamit, Rumeli'deki gösterilerin artması sonucunda meşrutiyeti ikinci kez yeniden ilan etmek zorunda kalmış ve Kanun-i Esasi'yi yürürlüğe koymuştur.

Sonuçları:

- ⇒ **İlk defa çok partili hayata geçilmiştir.** Bu partiler; İttihat ve Terakki Fırkası, Osmanlı Ahrar Fırkası (Türk Tarihi'nin **ilk siyasi partisidir**), İttihad-ı Muhammediye Fırkası, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası, Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası, Mutedil Hürriyetperveran Fırkası ve Fedakaran-ı Millet Fırkası'dır.

NOT: II. Meşrutiyet'in ilanından sonra parti haline gelen İttihat ve Terakki Fırkası iktidara gelmiştir ancak yönetime tam hâkim olamamıştır. Bunun üzerine muhalefeti sindirme politikası uygulamıştır (İttihat ve Terakki'nin yayın organları; Meşveret Gazetesi ve Mizan Gazetesi'dir.).

NOT: II. Meşrutiyet'in ilanından I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar İttihat ve Terakki Partisi **dönemin en güçlü siyasi partisi** oldu.

- ⇒ Meşrutiyet yönetiminin ilk günlerindeki karışık ortam bazı devletlerin işine yaramıştır;

- ❖ Bulgaristan **bağımsızlığını ilan etti.**
- ❖ Avusturya - Macaristan, **Bosna -Hersek'i ilhak etti.**
- ❖ Yunanistan, **Girit'i işgal ederek** kendi topraklarına kattığını açıkladı.

31 MART OLAYI (13 NİSAN 1909)

- II. Meşrutiyet düzenine geçildikten sonra;
- ☞ Ümmetçi – meşrutiyetçi basının sert tartışmalara başvurması,
- ☞ **Rejim karşıtı hareketlerin artması,**
- ☞ İttihatçıların yönetime tam olarak egemen olamaması,
- ☞ **Avrupalı devletlerin kışkırtması,**
- ☞ Halkın dini duygularının istismarı,
- ☞ Temelde ise **kurulmaya çalışılan demokratik düzeni devirmek amacıyla (Volkan Gazetesi yazarı Derviş Vahdeti önderliğinde)** İstanbul'da yönetime karşı büyük bir ayaklanma çıkmıştır (Rumi 31 Mart 1325).

- Bu ayaklanma karşısında İttihat ve Terakkiciler, Mahmut Şevket Paşa komutasındaki **Harekât Ordusu**'nu İstanbul'a getirerek ayaklanmayı bastırdılar. Bu orduda **Mustafa Kemal Kurmay Yüzbaşı** olarak görev yapmıştır.
- 31 Mart Ayaklanması'ndan sonra İttihat ve Terakkiciler **mecliste çoğunluğu ele geçirdiler**.
- Padişah II. Abdülhamit meclis kararıyla tahttan indirilmiş ve **V. Mehmet Reşat** padişah ilan edilmiştir.

NOT: Meclis kararı ile tahtan indirilen **ilk padişah** II. Abdülhamit'tir (İkincisi Vahdettin'dir.).

NOT: Harekât Ordusu'nun bu ayaklanmayı bastırmasıyla; **Sarayın yönetimdeki etkisi kurtulmuştur**, Ordu yeniliklerin ve rejimin koruyucusu olmuştur, **Kanun-u Esasi'de köklü değişiklikler yapılmıştır**.

NOT: 31 Mart Olayı **rejimi yıkmaya yönelik olan dini nitelikli ilk ve tek isyan hareketidir**. Bu yönüyle Cumhuriyet Dönemi'ndeki **Şeyh Said** ve **Menemen** isyanlarıyla benzerlik gösterir.

☆ **Kanun-u Esasi'de Yapılan Önemli Değişiklikler:**

- Padişahın mecliste anayasaya bağlılık yemini etmesi kararlaştırılmış, ödenekleri yasaya bağlanmış, hükümetin oluşumu üzerindeki yetkileri azaltılmıştır (Hükümet üyelerini sadrazam seçmeye başlamıştır.).
- Böylelikle **kanun üstünlüğü ilkesi pekişmiş ve padişahlık sembolik hale gelmiştir**.
- **Hükümet (Bakanlar Kurulu) Mebusan Meclisi'ne karşı sorumlu hale getirilmiştir**.
- Padişahın hükümet üzerindeki yetkileri kısıtlanmış, **meclis üstünlüğü ilkesi** benimsenmiştir.
- Padişahın **meclisi kapatma yetkisi sınırlandırılmıştır** (parlamentonun ancak kabinenin güvenoyu alamaması durumunda feshedilebileceği belirtilmiştir.).
- Padişahın sürgüne gönderme yetkisi **kaldırılmıştır**.
- Mebusan ve Ayan meclisleri padişah'tan izin almadan **kanun teklifi verebilecektir**.
- Yasalara aykırı tutuklama **yasaklanmıştır**.
- Sansür yasağı **kaldırılmıştır**.

- Padişahın veto ettiği bir yasa tasarısı mecliste değişmeden aynen kabul edilirse, Padişahın tasarayı onaylaması zorunluluğu (2 ay) getirilmiştir (**Padişahın mutlak veto yetkisi kaldırılmıştır**.)
- Toplanma, dernek ve parti kurma hakkı ve hürriyetleri kabul edilmiştir.

NOT: II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki bu gelişmeler, **Kanun-i Esasi'nin daha demokratik hale getirildiğinin** bir göstergesidir.

NOT: Bu düzenlemelerle padişah, **yasama ve yürütme organları üzerindeki yetkilerini yitirmiştir**.

NOT: II. Meşrutiyet'in ilanından sonra açılan mecliste, **Ayan Meclisi'ne yer verilmemiştir**. Ancak üyeler, ödeneklerini almaya devam etmişlerdir.

▪ **I. Meşrutiyet ile II. Meşrutiyet Arasındaki Farklar**

- ⇒ I. Meşrutiyet'te siyasi partiler yoktur. II. Meşrutiyet'te **çok partili siyasi hayat** vardır.
- ⇒ I. Meşrutiyet çift meclisli, II. Meşrutiyet **tek meclisli**dir.
- ⇒ I. Meşrutiyet'te padişahın yetkileri fazla iken, II. Meşrutiyet'te **meclisin yetkileri artırılmıştır**.
- ⇒ II. Meşrutiyet'te **temel haklar genişletilmiştir** (dernek kurma, miting yapma gibi).

TRABLUSGARP SAVAŞI
(1911 – 1912)

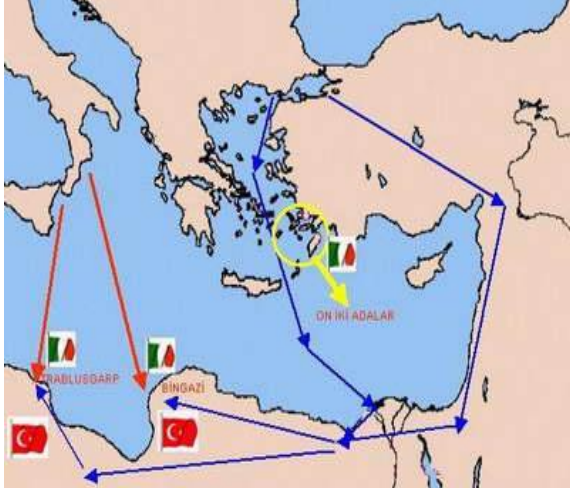
▪ **Nedenleri:**

- ⇒ Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya'nın, gelişen sanayisine **hammadde** ve **pazar araması**
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin **Trablusgarp'ı koruyabilecek güçte olmaması**
- ⇒ Trablusgarp'ın coğrafi konumu itibarıyla **İtalya'ya yakın olması**
- ⇒ Trablusgarp'ın ticaret yolları üzerinde bulunması ve **zengin petrol kaynaklarına sahip olması**

NOT: İngiltere ve Fransa'nın **kendi sömürgelerini güvence altında tutmak** ve **İtalya'yı Almanya'nın yanından ayırma düşüncesi** de İtalya'yı Trablusgarp'a yönlendirmiştir.

NOT: 1909'da İtalya ve Rusya arasında imzalanan **Racconigi Antlaşması** ile İtalya, Rusya'nın Boğazlardaki, Rusya da İtalya'nın Trablusgarp'taki çıkarlarını karşılıklı olarak tanımıştır.

■ **Savaş:**

- İtalya, 28 Eylül 1911'de Trablusgarp'la ilgili isteklerini, Osmanlı Devleti'ne bir nota ile bildirdi (İtalya, Osmanlı'nın Trablusgarp'ı geliştirmekte geri bıraktığını ve **bölgedeki İtalyanlara kötü davrandığını iddia etmiştir.**). Osmanlı'nın bu istekleri reddetmesi üzerine de İtalya Trablusgarp'a asker çıkardı (**ilk kez** uçak kullanılmıştır – İtalya).
- Osmanlı Devleti, bu gelişme karşısında bölgeye denizden ve karadan asker gönderemedi. Bunun nedeni de **Haliç'te demirlenmiş olan Osmanlı donanmasının kullanılamayacak durumda bulunması ve Mısır'ın da İngiltere'nin işgali altında olmasıdır.**
- Osmanlı Devleti bölgeye sadece gönüllü subayları gönderebildi. Bu subaylar arasında **Enver Paşa, Fethi Bey ve Mustafa Kemal** de bulunmaktaydı.
- Mısır üzerinden gizlice Trablusgarp'a ulaşan gönüllü subaylar, yerli halkı İtalyanlara karşı örgütleyerek **Derne** ve **Topruk'ta** başarılı savunmalar yapıldı (Mustafa Kemal'in **ilk askeri başarısıdır**).
- İtalyanlar bu direniş karşısında, Trablusgarp'tan çekilerek **Çanakkale Boğazı'na yöneldiler**. Amaçları, **Osmanlı'ya baskı yaparak barışa zorlamaktı.**
- İtalyanlar **Rodos** ve **Oniki Ada'yı da işgal ettiler**. Bu sırada **Balkan Savaşları** başlayınca, Osmanlı Devleti çaresiz barış istemek zorunda kaldı.

➤ **Uşi Antlaşması (18 Ekim 1912)**

- a) Trablusgarp ve Bingazi İtalyanlara bırakılacak,
- b) Trablusgarp Müslümanları halifelik yoluyla Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacak (Amaç; Trablusgarp halkıyla dini - kültürel bağları devam ettirmektir.)
- c) İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'nin Duyun-u Umumiye Komisyonu'na ödemesi gereken taksitleri üstlenecekti.
- d) Rodos ve Oniki Ada geçici olmak şartıyla (Balkan Savaşları'nın sonuna kadar), İtalya'nın koruyuculuğuna bırakılacak (Yunanistan'a karşı önlem olarak).

NOT-1: Osmanlı Devleti bu madde ile Yunanistan'ın adalar üzerindeki emellerini önlemek istemiştir. Ancak İtalya, Rodos ve Oniki Ada'yı **II. Dünya Savaşı sonuna kadar boşaltmamıştır**. İtalya'nın çekilmesi üzerine de **Adalar Yunanistan'a geçmiştir (1947 Paris Antlaşması ile).**

NOT-2: Uşi Antlaşması ile Osmanlı Devleti, **Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını kaybederek üç kıtada toprağı olan devlet özelliğini de yitirmiştir** (Kuzey Afrika'da kaybettiğimiz **ilk toprak** Cezayir'dir.).

NOT-3: Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri ve ekonomik alanlardaki güçsüzlüğünü ortaya çıkaran Trablusgarp Savaşı, **Balkan Savaşları'na ortam hazırlamıştır.**

NOT-4: Mustafa Kemal'in Trablusgarp'taki başarıları sonucunda **rütbesi Binbaşı'ya yükseltilmiştir**. Bu savaş aynı zamanda Mustafa Kemal'in **sömürgeciliğe karşı giriştiği ilk fiili mücadelesidir.**

BALKAN SAVAŞLARI
(1912 – 1913)

❖ **I. Balkan Savaşı**

■ **Nedenleri:**

- ⇒ Fransız İhtilali sonrasında yayılan **milliyetçilik akımının Balkan ulusları üzerindeki etkisi**
- ⇒ Balkan Devletleri'nin Osmanlı'nın **Balkanlardaki topraklarını paylaşmak istemeleri**
- ⇒ Rusya'nın sıcak denizlere inebilmek amacıyla Balkanlarda uyguladığı **Panslavizm (Slav birliği) politikasının etkisi**

- ⇒ Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yakınlaşmasından rahatsızlık duyan **İngiltere'nin Reval Görüşmeleri (1908) sonucunda Rusya'ya Balkanlarda serbest bırakması**
- ⇒ Batılı büyük devletlerin, **Balkan devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması**
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin **eski güç ve otoritesini kaybetmiş olması** ve bu durumun Trablusgarp Savaşı'nda da açıkça ortaya çıkması
- ⇒ İttihat ve Terakkiçilerin izledikleri **yanlış politikalar** sonucu, **Balkan devletlerinin Osmanlı'ya karşı birleşmesi (1913 Kiliseler Kanunu)**

▪ **Savaş:**

- ⇒ Osmanlı Devleti kendisine karşı **Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ**'dan oluşan ittifaka karşı savaşmak zorunda kaldı.
- ⇒ 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı'ya saldırısıyla başlayan savaşta, **Osmanlı Devleti bütün cephelerde yenilmiştir.**
- ⇒ Bulgarlar **Edirne**'yi aldılar ve **Çatalca** önlerine kadar geldiler. **Makedonya**, Sırlar, Karadağlılar ve Bulgarlar tarafından işgal edildi. **Selanik Yunanlıların eline geçti.**
- ⇒ Ayrıca Yunanistan, **Ege Adaları'na asker çıkararak bu adaları ele geçirdi.** Böylece Oniki Ada dışındaki **bütün adalar Yunanlıların eline geçti.**
- ⇒ I. Balkan Savaşı, **Batılı büyük devletlerin beklentilerinden farklı gelişince** (Örneğin; Bulgaristan'ın İstanbul'a yaklaşması ve Yunanistan'ın Çanakkale Boğazı'nın Ege

çıkışına hâkim olması Rusya'nın Boğazlar konusundaki endişelerini harekete geçirdi.), bu devletler durumu değerlendirmek ve Balkanlardaki savaşı sona erdirmek amacıyla **Londra (Büyükelçiler) Konferansı**'nı topladılar (17 Aralık 1912).

NOT: Bu konferansın toplanmasındaki asıl amaç; **Balkanların yeni haritasını belirlemektir.**

➤ **I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenilmesinin nedenleri şunlardır:**

- ⇒ Büyük devletlerin **Balkan devletlerini desteklemesi,**
- ⇒ Balkanlar'daki **Osmanlı ordusunun dağılık olması** ve askerlerin bir kısmının (65 bin eğitilmiş asker) savaştan önce terhis edilmesi,
- ⇒ **Ordu içerisine siyaset karışması** ve subaylar arasında ikiliğin meydana gelmesi (**en önemlisi**),
- ⇒ Osmanlı ordusunun **çok cephede birden savaşması,**
- ⇒ Orduyu nakledecek **vapur ve tren taşımacılığı ile iletişim imkânlarının yetersiz olması,**
- ⇒ **Ege Denizi'ndeki üstünlüğün Yunanistan'da bulunması**

Londra Barış Antlaşması
(30 Mayıs 1913)

- a) Osmanlı Devleti, Edirne'nin de dâhil olduğu **Midye – Enez hattının batısında kalan bütün topraklarını kaybetti.** Midye - Enez hattı Osmanlı – Bulgar sınırı oldu.
- b) **Ege Adaları'nın geleceği ve Arnavutluk'un sınırlarının çizilmesi işi büyük devletlere bırakıldı** (Oniki Ada dışındakiler).
- c) **Selanik, Güney Makedonya ve Girit** Yunanistan'a bırakıldı.
- d) Kavalalı, Dedeağaç ve **Midye – Enez hattının batısında kalan bütün Trakya Bulgaristan'a bırakıldı.**
- e) **Makedonya'nın Orta ve Kuzey bölümleri Sırbistan'a bırakıldı.**

▪ **Savaşın Sonuçları:**

- ⇒ Osmanlı Devleti'nin **Balkanlarda ve Ege Denizi'ndeki hâkimiyeti tamamen sona ermiştir** (Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları, Batı Trakya, Edirne ve Kırklareli kaybedilmiştir.).
- ⇒ I. Balkan Savaşı sırasında Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir (1912).

NOT: Arnavutluk, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanan son Balkan devletidir (ilk Balkan ulusu) Yunanlılardır).

⇒ Londra'da barış görüşmeleri devam ederken **İttihat ve Terakki Partisi**, I. Balkan Savaşı'ndaki yenilgiden dolayı yıpranan Kamil Paşa Hükümeti'ni "**Bab-ı Ali Baskını**" ile devirerek iktidarı ele geçirmiştir (23 Ocak 1913).

NOT: Bab-ı Ali Baskını bir hükümet darbesidir. Bu olayla yürütme organı olan hükümet, İttihat ve Terakkicilerin eline geçmiştir. Böylece Osmanlı Devlet yönetimi tamamen İttihat ve Terakkicilerin kontrolüne girmiştir. **Bu durum I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir.**

⇒ Osmanlılık fikrinin başarılı olamayacağı görülmüş ve **Türkçülük akımı güçlenmiştir**.
⇒ Balkanlarda kaybedilen topraklarda kalan **Türkler azınlık durumuna düşmüş**, Osmanlı'nın elinden çıkan topraklarda yaşayan birçok **Türk ve Müslüman Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır**.
⇒ **Mustafa Kemal'in "ordunun siyasete karışmaması gerektiği"** görüşü haklı çıkmıştır.
⇒ Bulgaristan'ın aşırı derecede güçlenmesi ve Ege Denizi'ne açılacak konuma gelmesi **II. Balkan Savaşı'nın çıkmasına neden olmuş** ve böylece **Londra Antlaşması geçersiz hale gelmiştir**.

❖ **II. Balkan Savaşı (1913)**

▪ **Nedenleri:**

⇒ Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesiyle doğan **otorite boşluğu**
⇒ Osmanlı Devleti'nden **geriye kalan toprakların, Balkan devletleri arasında paylaşılabilmesi**

▪ **Savaş:**

➤ I. Balkan Savaşı'ndan sonra **en fazla toprak alan devlet, Bulgaristan olmuştur**. Bu durum diğer Balkan devletlerini rahatsız etmiştir.
➤ Bu savaşta Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve Romanya Bulgaristan'a karşı savaşmıştır.
➤ Bulgar kuvvetleri bütün cephelerde yenilmiştir.
➤ Osmanlı Devleti, Romanya'nın Bulgaristan'a saldırmasından yararlanıp savaşa katılmış ve **Bulgarlardan Edirne ve Kırklareli'ni geri almıştır**.

NOT: Osmanlı Devleti'nin Midye - Enez hattını geçmesi **Londra Konferansı kararlarını kabul etmediğini gösterir**.

➤ Bulgaristan, bu yenilgilerden sonra barış istemiştir.

NOT: Romanya, sadece II. Balkan Savaşı'na katılmıştır.

II. Balkan Savaşı'nı Bitiren Antlaşmalar

▪ **Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)**

➤ Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya arasında yapıldı.
➤ Bu antlaşma ile Bulgaristan, I. Balkan Harbi'yle ele geçirdiği birçok toprağı kaybetti;
☛ Dobruca'nın bir kısmı Romanya'ya bırakıldı.
☛ Manastır, Ürküp ve Piriştine Sırbistan'a verildi.
☛ Girit, Makedonya ve Selanik Yunanistan'a bırakıldı.
➤ Bulgaristan bu antlaşma sonucunda Balkanlardaki üstünlüğünü kaybetmiştir.

NOT: Bu gelişmeler Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'nda **İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmesine** neden olmuştur.

▪ **İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)**

➤ Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılmıştır. Buna göre;
a) Meriç Irmağı iki devlet arasında sınır olacak;
b) Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlı'da kalacak,
c) Dedeağaç ve Kavala Bulgaristan'a verilecek,
d) Bulgaristan'da kalan Türkler isterlerse dört yıl içinde Osmanlı topraklarına göç edebilecek,
e) Bulgaristan'da kalan Türkler Bulgarlarla eşit haklara sahip olacaklar,
f) Türklere mülkiyet hakkı verilecek, ilk ve ortaokullarda eğitim dili Türkçe olacak, din ve mezhep hürriyeti sağlanacaktı.

NOT: Bu antlaşma ile Bulgaristan'da yaşayan Türkler, **azınlık statüsüne düşmüştür (ilk kez)**.

NOT: Bu antlaşmayla bugünkü Türkiye – Bulgaristan sınırı çizilmiştir.

▪ **Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)**

- Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Buna göre;
- a) Osmanlı Devleti; Selanik, Yanya ve Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu kabul etti.
- b) Yunanistan'da kalan Türklerin hakları güvence altına alınmıştır (**Türlere azınlık statüsü verildi.**).
- c) Adaların geleceği büyük devletlerin kararına bırakılmıştır.

NOT: 14 Şubat 1914'te büyük devletler, **İmroz (Gökçeada), Bozcaada dışındaki adaların (Ege Adaları) Yunanistan'da**, Meis Adası hariç **Oniki Ada'nın da İtalya'da kalmasına karar verdiler.**

NOT: Gerek Bulgaristan'da, gerekse Yunanistan'da yaşayan Türklerin durumu, günümüze kadar devam eden **Batı Trakya Türkleri (Gümülcine, Dedeğaç, İşkeçe, Kavala, Yanya, Serez, İşkodra) Sorunu'nun** da doğmasına neden olmuştur.

▪ **İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914)**

- Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında yapılmıştır.
- Bu antlaşmada Sırbistan'la ortak sınırimız kalmamasından dolayı sadece, **bölgedeki Türklerin haklarıyla ilgili konular karara bağlanmıştır.**

Balkan Savaşları'nın Sonuçları

- ⇒ Osmanlı Devleti, **Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları, Batı Trakya'yı** kaybetmiştir. Yani bu savaşlar sonucunda **Osmanlı'nın Balkanlar ve Ege Denizi hâkimiyeti sona ermiştir.**
- ⇒ Balkanlarda yaşayan binlerce Türk, Anadolu'ya göç etmiş, bu da **Anadolu'da Türk nüfusunun artmasına neden olmuştur.** Türkçülük akımı güçlenmiştir.
- ⇒ İttihat ve Terakki yönetiminin **orduyu ıslah etme girişimleri Osmanlı - Alman yakınlaşmasını hızlandırmıştır.**
- ⇒ Balkan Savaşları, Batılı devletler arasındaki rekabeti iyice arttırmış, bu durum **I. Dünya Savaşı'na giden süreci hızlandırmıştır.**

ÖRNEK SORU

1913 yılında toplanan Londra Konferans'ının amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Balkan Yarımadası'nın yeni siyasi haritasının belirlenmesi
- B) İstanbul ve boğazların Rusya'ya verilmesi
- C) İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı yeni bir politika belirlemesi
- D) Almanya'nın, Müslümanların Halifesi olan Osmanlı Padişahı'yla yakınlık kurmak istemesi
- E) Rodos ve Oniki Ada'nın Yunanistan'a verilmesi

(1999/DMS)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nde;

- Ordularının önemli bir kısmının terhis edilmiş olması,
- Ordularının teknoloji bakımından yetersiz olması,
- II. Meşrutiyet'in ilanı nedeniyle iç karışıkların çıkması,

gelişmeleri aşağıdakilerden hangisine sebep olmuştur?

- A) 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı
- B) Dömeke Savaşı
- C) Balkan Savaşları
- D) Kırım Savaşı
- E) Sırp İsyanı'nı bastırma harekâtı

(2000/DMS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Girit ve Arnavutluk,
- II. Makedonya ve Batı Trakya,
- III. Gökçeada ve Bozcaada,

Osmanlı İmparatorluğu yukarıdaki topraklardan hangilerini Balkan Savaşları sonunda imzalanan antlaşmalarla kaybetmiştir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2005/KPSS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Osmanlı İmparatorluğu Makedonya'yı aşağıdakilerden hangisinin sonucunda kaybetmiştir?

- A) I. Dünya Savaşı
- B) Trablusgarp Savaşı
- C) Balkan Savaşları
- D) Kurtuluş Savaşı
- E) 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı

(2007/KPSS)

Cevap: C

I. DÜNYA SAVAŞI (1914 – 1918)

- Devletlerin karşılıklı silahlı mücadelesinden çıkıp, *millîyetlerin topyekûn savaşı* haline gelen bu savaşa Dünya Savaşı denmesindeki temel neden, *sebepleri* ve *sonuçları itibarıyla dünya devletlerinin genelini etkilemesindendir*.
- Balkanlar'da başlayan bu savaş, önce Avrupa'ya daha sonra da *dünya geneline yayılacaktır*.
- Yaklaşık dört yıl sürecek olan bu savaş, *milyonlarca insanın ölümüne*, büyük *ekonomik kayıplara* ve *dünya üzerinde yeni askeri ve siyasi dengelerin oluşumuna neden olacaktır*.
- *Ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelerden kaynaklanan* bu savaşın nedenleri genel ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır;

▪ Genel Nedenler:

- ⇒ 1789 Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan *millîyetçilik* akımının etkisi ve *her milletin kendi millî devletini kurma düşüncesi*
- ⇒ Sanayi İnkılâbı sonrasında ortaya çıkan *hammadde* ve *pazar arayışları (en önemli neden)*
- ⇒ Sömürgecilik faaliyetlerinin hızlanması ve bu durumun devletler arasında *ekonomik rekabete* ve *bloklaşmalara neden olması (silahlanma yarışının hızlanması)*

▪ Özel Nedenler:

- ⇒ Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini tamamlamalarının *Avrupa'nın siyasi dengesini değiştirmesi*
- ⇒ Almanya ve İngiltere arasındaki *ekonomik rekabet*
- ⇒ Fransa'nın 1871 Sedan Savaşı sonucunda Almanya'ya kaptırdığı *Alsas - Loren* kömür havzasını geri almak istemesi
- ⇒ Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki emelleri ve *sıcak denizlere (Akdeniz'e) inmek istemesi*
- ⇒ Rusya'nın Balkanlarda izlediği *Panslavizm (Slav birliği)* politikasının Osmanlı, Almanya ve Avusturya – Macaristan imparatorluklarını rahatsız etmesi
- ⇒ Almanya'nın *Pangermenizm (Alman birliği)* politikası ile Rusya'nın *Panslavizm* politikasının Doğu Avrupa topraklarında çakışması

- ⇒ İtalya ve Avusturya – Macaristan İmparatorluğu arasındaki sınır çatışmaları (Kuzey İtalya üzerinde)
- ⇒ Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ile Sırbistan arasındaki sınır çatışmaları
- ⇒ Avrupa'daki hanedan aileleri arasındaki çekişme (en az etkili neden)

ÖRNEK SORU

I. Dünya Savaşı'nın çıkmasında, aşağıdakilerden hangisinin en az rol oynadığı savunulabilir?

- A) Ekonomik yayılma politikası
- B) Avrupa'da Alman – Fransız anlaşmazlığı
- C) Balkanlar'da Rus – Avusturya – Macaristan anlaşmazlığı
- D) Ulusçuluk düşüncesi
- E) Hanedan çekişmesi

(1999/DMS)
Cevap: E

▪ I. Dünya Savaşı'nda Devletler

❖ Üçlü İttifak (Bağlaşma) Devletleri

- *Almanya, Avusturya – Macaristan İmparatorluğu* ve *İtalya'nın* 1882'de oluşturduğu gruptur.
- İtalya'nın Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ile Adriyatik Denizi üzerindeki anlaşmazlığı ve *Osmanlı topraklarının paylaşımında kendisine de pay verilmesi*, bu gruptan İtilaf bloğuna geçmesine neden olmuştur (1915).
- Bu gruba daha sonra *Osmanlı Devleti* ve *Bulgaristan* katılacaktır.

NOT: Bulgaristan, **II. Balkan Harbi'nde kaybettiği toprakları geri almak için** İttifakların yanında savaşa girmiştir. İttifaklar da *Almanya* ve *Osmanlı arasında kara bağlantısı sağlamak* amacıyla bu devleti kendi yanlarında savaşa dâhil etmişlerdir.

❖ Üçlü İtilaf (Anlaşma) Devletleri

- *İngiltere, Fransa* ve *Rusya* tarafından 1907'de oluşturulmuştur.
- İtilaf Devletleri grubuna daha sonra Rusya'nın etkisindeki Balkan devletleri (*Sırbistan, Yunanistan, Karadağ, Romanya*), Uzakdoğu'da Almanya'nın güçlenmesini istemeyen *Japonya*, ticaret gemileri Almanya tarafından batırılan *ABD* ve taraf değiştiren *İtalya* da katılmıştır.
- Savaşın sonunda İtilaf devletlerinin sayısı 32'ye yükselmiştir (Portekiz, İspanya,

Brezilya, Belçika, Hollanda ve Çin de bu savaşa katılmıştır.).

NOT: I. Dünya Savaşı'na en son katılan devlet Yunanistan'dır.

▪ Savaşın Başlaması ve Yayılması

- ⇒ 28 Haziran 1914'te Avusturya – Macaristan İmparatorluğu veliahtı Fransuva Ferdinant'ın, **Saraybosna ziyareti sırasında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi** üzerine Avusturya – Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a müdahale etti. Böylece I. Dünya Savaşı başlamış oldu.
- ⇒ Rusya Sırbistan'ın, Almanya'da Avusturya – Macaristan'ın yanında yer alınca savaşı Avrupa'ya yayıldı.
- ⇒ Savaş başlayınca Japonya; Uzakdoğu'daki Alman sömürgesi olan Adalar'ı işgal etmiş ve savaştan çekilmiştir (savaştan çekilen ilk devlet).

▪ Osmanlı Devleti'nin Savaş Öncesi Tutumu ve Savaşa Girişi

- ⇒ Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı öncesinde; **tarafsızlığını ilan etmiş, Boğazları kapatmış, genel seferberlik ilan etmiş, kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırmış ve Mebusan Meclisi'ni kapatmıştır.**
- ⇒ Savaşın dışında kalamayacağını anlayan Osmanlı Devleti **siyasal yalnızlıktan kurtulmak amacıyla** ittifak girişimlerinde bulundu. Ancak İngiltere ve Fransa Osmanlı'yı reddetti.

NOT: İtilaf Devletleri'nin Osmanlı'yı müttefik olarak istememelerinde; **Osmanlı'nın askeri ve ekonomik güçsüzlüğü, Osmanlı topraklarını paylaşmak istemeleri, Rusya'nın Osmanlı üzerindeki emelleri** etkili olmuştur.

- ⇒ İtilaf Devletleri, **Osmanlı Devleti'nin savaş sırasında tarafsız kalmasını istiyorlardı.** Bu durumun nedenleri arasında;
- ☞ Boğazları kullanarak **Rusya'ya ekonomik yardım göndermek** istemeleri,
- ☞ **Yeni cephelerin açılmasını önlemek** istemeleri,
- ☞ İngiltere'nin **Uzakdoğu sömürge yollarını güvenlik altında tutmak** istemesi etkili olmuştur.

⇒ Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nden;

- ☞ **Kapitülasyonların kaldırılmasını,**
- ☞ **Ege Adaları'nın geri verilmesini,**
- ☞ **Mısır Sorunu'nun çözülmesini** istemiş, ancak İtilaf Devletleri bu istekleri kabul etmeyince **Osmanlı Devleti Almanya ile daha da yakınlaşmıştır.**

⇒ Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesi kesinleşince, İtilaf Devletleri **Osmanlı Devleti'ne savaşa katılmaması ve tarafsız kalması halinde;**

- ☞ **Kapitülasyonları kaldıracaklarını**
- ☞ **Borçları sileceklerini ve yeni krediler açacaklarını** belirtmişlerdir.

⇒ Ancak Osmanlı Devleti, **İngiltere ve Fransa'nın siyasetlerine güvenmediği için** bu isteklere uymamış ve **Almanya'nın yanında savaşa katılmıştır.**

▪ Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni Müttefik Olarak İstemesinin Nedenleri

- Almanya'nın kendi üzerinde yoğunlaşan savaşın yükünü, **yeni cepheler açarak hafifletme düşüncesi,**
- Osmanlı Devleti'nin **jeopolitik konumu,** Boğazlar gibi önemli **stratejik bölgelere sahip olması (en önemli neden)**
- Berlin – Bağdat demiryolu hattını kurarak **Musul ve Kerkük petrollerinden faydalanmak**
- Osmanlı Devleti'nin **askeri gücünden yararlanma** isteği (insan gücü olarak)
- Osmanlı **halifesinin Türk ve İslam dünyası üzerindeki nüfuzundan yararlanarak** Rus, İngiliz ve Fransız hâkimiyeti altındaki **Türklerle Müslümanları ayaklandırmaktır.**

NOT: Almanya bu yöntemle, **İngiliz sömürgelerindeki Müslümanları, İngiltere'ye karşı ayaklandırmak istemişse de başarılı olamamıştır.** Aksine, İngiliz siyasetine kanan **Müslüman Araplar, İngiltere ile işbirliği yaparak Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmışlardır.**

▪ Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın Yanında Savaşa Girme Nedenleri

- I. Dünya Savaşı öncesinde **kaybettiği toprakları geri alma isteği** (Kafkaslar, Ege Adaları, Kuzey Afrika ve Balkanlar'daki topraklar)

- Kapitülasyonlardan ve borçlardan kurtulmak istemesi
- Başta bulunan İttihat ve Terakki yönetiminin, **Pantürkizm** düşüncesiyle hareket etmesi
- Enver Paşa'nın **Alman hayranlığı**, askeri güç açısından yüksek bir teknolojiye sahip Almanya'nın savaşı kazanacağına inanması (**En önemli neden**)
- Güçlü Almanya ile birlikte hareket ederek, **savaş sonrasında Avrupa siyasetinde etkili olma** düşüncesidir.

NOT: Almanya ve Osmanlı arasında 2 Ağustos 1914'te **gizli bir ittifak antlaşması** yapılmıştır.

ÖRNEK SORU

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesinde,

- I. Balkan Savaşlarında kaybedilen toprakların geri alınmak istenmesi,
- II. Rusya'da rejim değişikliği olması,
- III. Balkan Savaşlarından sonra İttihat ve Terakki Partisinin yönetimi ele geçirmesi

gelişmelerinden hangilerinin etkisi vardır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: D

▪ **Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi'ne Neden Olan Olay**

- ⇒ Akdeniz'de İngiliz donanmasından kaçan **Goben** ve **Breslaw** adlı iki Alman gemisi, Çanakkale Boğazı'nı geçerek Osmanlı Devleti'ne sığındı.
- ⇒ Osmanlı, bu iki gemiyi satın aldığını açıkladı. **Yavuz** ve **Midilli** adı verilen bu gemiler Enver Paşa'nın emriyle Karadeniz'e açıldı.
- ⇒ Bayrağı Türk, mürettebatı Alman olan bu gemilerin **Rus limanları olan Sivastapol ve Odessa'yı bombalamasıyla**, Osmanlı Devleti savaşa katılmış oldu (28 Ekim 1914).
- ⇒ Bu gelişme üzerine önce **Rusya** ardından da **İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş**, Osmanlı Devleti de 12 Kasım 1914'te bu devletlere savaş açıp, ardından da **Kutsal Cihat ilan etmiştir**.

▪ **Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girmesi'nin Sonuçları**

- ☛ **Yeni cephe**ler açılmış ve **savaş alanı genişlemiştir (en önemlisi)**.

- ☛ İngiltere Berlin Antlaşması'ndan (1878) sonra üs olarak yerleştiği **Kıbrıs'ı kendi topraklarına kattığını ilan etmiştir**.
- ☛ Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri arasında yapılan **gizli antlaşmalarla paylaşılmıştır**.
- ☛ Osmanlı Devleti **birçok cephede savaşmak zorunda kalmıştır**.
- ☛ Osmanlı Devleti **tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırdığını bildirmiştir** (Kapitülasyonların kaldırılmasına **en büyük tepki** Almanya'dan gelmiştir).

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA CEPHELER

- ⇒ **Taarruz Cephe**leri: Kafkas (Doğu), Kanal (Süveyş),
- ⇒ **Savunma Cephe**leri: Çanakkale, Irak, Suriye - Filistin, Hicaz - Yemen,
- ⇒ **Yardım Cephe**leri: Galiçya (Avusturya - Macaristan), Makedonya (Bulgaristan), Romanya (Bulgaristan)

1. Kafkasya (Doğu) Cephesi (1914)

- Osmanlı Devleti'nin açtığı **ilk cephe**dir (**ilk taarruz cephesi**). Ruslara karşı savaşılmıştır.
- Bu cephenin açılmasında;
- ☛ İttihatçıların Anadolu ile Orta Asya Türklerini birleştirip (**Pantürkizm**) Hindistan'a kadar olan geniş bir bölgede Turan İmparatorluğu kurma düşünceleri,
- ☛ Kafkaslardaki bağımsızlık mücadelesine destek olmak,
- ☛ 1878 Berlin Antlaşması ile kaybedilen toprakları (**Kars, Ardahan ve Batum'u geri almak**),

- ☞ Rusya'nın güneye inmesini engellemek,
- ☞ **Bakü petrollerini ele geçirmek** ve Rusya'ya karşı avantaj sağlamak isteyen **Almanların kışkırtmaları** etkili olmuştur.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinin Osmanlı Devleti'nin ve Almanya'nın, Kafkas Cephesi'nin açılmasıyla elde etmeyi planladıkları kazanımlardan biri olduğu savunulamaz?

- A) Bakü petrollerini ele geçirmek
- B) Kafkaslar üzerinden Hindistan'a ulaşma
- C) Rusya'nın güneye inmesini önlemek
- D) Kafkaslardaki bağımsızlık mücadelesini desteklemek
- E) Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek İngilizlerin sömürgelerine giden yolu kapatmak

(2011 – KPSS)

Cevap: E

- Karadeniz'in kuzeyindeki Rus limanlarının bombalanmasından sonra Ruslar, doğudan Osmanlı topraklarına saldırdı.
- Rus ordusunun ileri harekâtı, Köprüköy yakınlarında durduruldu. Bu gelişmelerden ümide kapılan **Enver Paşa hazırlıksız olmasına rağmen Osmanlı ordusunu taarruza geçirdi.**
- Ancak kış şartlarında gerçekleştirilen taarruz başarısızlıkla sonuçlandı. **Sarıkamış Harekâtı** sırasında **90 bin asker soğuktan donarak ve salgın hastalıktan ölmüştür.**
- Bu gelişmeden sonra, Rus ordusu **Van, Erzurum, Erzinan, Muş, Bitlis ve Trabzon'u** ele geçirdi.

NOT: Mustafa Kemal, Çanakkale Cephesi'nden sonra Doğu Cephesi'nde 16. Kolordu Komutanı olarak görev yapmış ve **Muş ve Bitlis'in işgalden kurtarılmasında etkili olmuştur** (1916). Bu başarısından dolayı Mustafa Kemal'in rütbesi **Generalliğe (Paşalığa)** yükseltilmiştir.

NOT: Mustafa Kemal, I.Dünya Savaşı'nda; Kafkas (Doğu), Çanakkale ve Suriye – Filistin cephelerinde savaşmıştır.

- Kafkas Cephesi'nde mücadele devam ederken Ermenilerin ayaklanıp Ruslarla işbirliği yapmaları üzerine Mayıs 1915'te **Tehcir (zorunlu göç) Kanunu** çıkarılmış, yaklaşık **700.000 Ermeni Doğu Anadolu'dan Suriye ve Filistin'e göç ettirilmiştir.**
- Rusya'da **Ekim 1917'de Bolşevik İhtilali'nin** çıkması bu cephede Osmanlı Devleti'ni

rahatlatmıştır. **Bu ihtilal sonucunda Çarlık Rusya'sı yıkılmış ve yeni yönetim (Sovyet Rusya) savaştan çekilme kararı almıştır.**

- Sovyet Rusya, İttifak Devletleri'yle **3 Mart 1918'de Brest Litovsk Antlaşması'nı** imzalayarak savaştan çekilmiştir.
- Bu antlaşma ile Sovyet Rusya, Osmanlı Devleti'nden **Berlin Antlaşması'yla (1878)** aldığı **Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) da geri vermiştir.**

NOT: Sovyet Rusya bu antlaşmayla savaştan çekildiği gibi, İtilaf Devletleri'nden de ayrılmıştır.

NOT: Kafkas Cephesi, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda toprak kazancı sağladığı tek cephe dir.

- İtilaf Devletleri, bu gelişme karşısında, **bu antlaşmayı kabul etmediklerini** ve Rusya'daki **yeni rejimi de tanımadıklarını** açıklamışlardır.
- **İtilaf Devletleri'nin bu politikasının nedenleri;**

- ☞ Rusya'nın savaştan çekilmesiyle İttifakların **Doğu Cephesi'ndeki askerlerini batıya kaydırma** planlarının olması
- ☞ Rusya'daki **yeni rejimin (Sosyalizm) İtilafların ülkelerindeki kapitalist sistemle ters düşmesi** ve **kendi ülkelerinde de etkili olabileceğini düşünmeleridir.**

- İtilaf Devletleri, Rusya'nın savaştan çekilmesinden sonra, **ABD ile olan ilişkilerini yoğunlaştırmışlardır.**

2. Çanakkale Cephesi (1915)

▪ Açılma Nedenleri:

- ☞ İtilaf Devletleri'nin Baltık Denizi'nden Rusya'ya yaptığı yardımın, **Almanlar tarafından engellenmesi**
- ☞ İtilaf Devletleri'nin siyasi karışıklık içerisinde olan **Rusya'ya Boğazlar yolu ile yardım göndermek istemeleri**
- ☞ İtilafların Boğazları ve İstanbul'u ele geçirerek **Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakma düşüncesi (en önemli neden)**
- ☞ Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakarak, **geniş bir alana yayılmış olan savaşı kısa sürede bitirme isteği**
- ☞ Balkanlarda henüz savaşa katılmamış olan devletleri, **İtilafların yanında savaşa çekme düşüncesi**

☞ Balkanlarda yeni bir cephe açarak **İttifak Devletleri arasındaki bağlantıyı kesme düşüncesi** (Avusturya'ya karşı)

▪ **Savaş:**

⇒ İtilaf Devletleri, önce donanmalarıyla denizden geçmeyi denediler. **Boğaz'a giren İtilaf Donanması, büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı** (18 Mart 1915).

NOT: Nusrat Mayın Gemisi'nin döşediği mayınlar ve Türk topçularının yoğun ateşi İtilafların Boğazları geçememesinde etkili olmuştur.

⇒ İtilaf Devletleri bu kez de **Gelibolu Yarımadası**'na asker çıkardılar. (25 Nisan 1915). Bu bölgede **19. Tümen Komutanı Miralay (Albay) Mustafa Kemal, Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu, Seddülbahir, Kilitbahir** ve **Kireçtepe** mevkilerinde düşmana karşı büyük başarılar kazanmıştır.

NOT: Mustafa Kemal, Arıburnu'da askerlere; **"Ben size taarruz etmeyi emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçecektir."** emrini vermiştir. Bu emir ile Arıburnu'da zafer kazanılmıştır.

⇒ Çanakkale'nin karadan da geçilemeyeceğini gören İtilaf Devletleri, 9 Ocak 1916'da **Gelibolu'yu boşaltmak zorunda kaldılar.**

▪ **Sonuçları:**

☞ İtilafların Rusya'ya ulaştırmak istediği **yardım engellendi** ve **Rusya'da ihtilal süreci hızlandı.**

☞ I. Dünya Savaşı'nın **2 yıl uzamasına neden oldu.**

☞ Bulgaristan, İttifakların savaşı kazanacağı düşüncesine kapıldı ve **İttifakların yanında savaşa girdi.** Böylece İttifak Devletleri arasında **kara bağlantısı sağlandı**, Alman yardımları Osmanlı'ya daha kolay ulaşmaya başladı.

☞ Mustafa Kemal'in bu cephedeki başarıları, askeri dehasını ortaya koymuş ve **Türk Kurtuluş Savaşı'nın lideri olmasında** da etkili olmuştur.

☞ Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'nda sadece bu cephede başarılı olabilmiş ve tarihinin **en büyük savunma savaşını kazanmıştır.**

☞ Bu cephedeki savaşlar İtilafların **İstanbul'u işgal etmesini geciktirmiştir.**

☞ Bu cephedeki başarı, **Milli Mücadele ruhunun doğmasında**, Osmanlı'nın saygınlığının artmasında ve **sömürge olan toplumlarda milli kurtuluş fikrinin uyanmasında** etkili olmuştur.

☞ Yarım milyona yakın insan hayatını kaybetmiştir. Bunların çoğu Osmanlı askeridir.

NOT: Osmanlı ordusunda bulunan çok sayıda subay ve yedek subayın bu cephede şehit düşmüş olması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kalkınma için gerekli olan **eğitilmiş insan açığının doğmasına** da neden olmuştur.

ÖRNEK SORU

Türk orduları I. Dünya Savaşı'nda;

I. Sarıkamış,
II. Çanakkale,
III. Kanal,
cephelerinden hangilerinde başarılı olmuşlardır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2000/DMS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Mustafa Kemal'in komutanlığını yaptığı,

I. Derne,
II. Anafartalar,
III. Conkbayırı,
savaşlarından hangilerinin kazanılması İstanbul'un işgalini önlemiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2006/KPSS Lisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerin hangisinde Çanakkale Savaşları'nın etkisi olduğu savunulabilir?

- A) Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine girmesi
B) Mustafa Kemal'in ulusal boyutta üne kavuşması
C) Rusya'nın I. Dünya Savaşı'na girmesi
D) Osmanlı İmparatorluğu'nun Makedonya'yı kaybetmesi
E) İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal etmesi

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: B

3. Irak Cephesi (1914)

▪ **Açılma Nedenleri:**

☞ İngiltere'nin karadan **Kafkaslar yoluyla, Ruslara yardım ulaştırma** düşüncesi

- ☛ Osmanlı ordularının doğu cephesinde ilerlemesi düşüncesine engel olma isteği, böylece **Osmanlı ordularının İran'a girip Hindistan'daki İngiliz sömürgelerine ulaşmalarının engellenmek istenmesi**
- ☛ Ortadoğu (Abadan ve Musul) petrollerinin **kontrol altına alınma** düşüncesi

▪ **Savaş:**

- ⇒ İngiliz işgali güneyde Basra Körfezi'nde başladı. Buradan karaya çıkan İngiliz kuvvetleri, kuzeye doğru ilerlemeye başladı.
- ⇒ **Kut – el Amare** denilen yerde yapılan savaşta, **İngilizler yenilgiye uğratılmışsa** da daha sonra **üstünlük tekrar İngiltere'ye geçmiştir.**
- ⇒ Bağdat'ı ele geçiren İngiliz kuvvetleri, Musul'un güneyine kadar ilerlemişlerdir.
- ⇒ Irak cephesindeki savaşlar **İngilizlerin üstünlüğüyle sonuçlanmıştır.**

NOT: Irak Cephesi Osmanlı açısından bir **savunma cephesidir.**

4. Kanal (Mısır – Süveyş) Cephesi (1914)

▪ **Açılma Nedenleri:**

- ☛ Almanya'nın **İngiltere'yi Uzakdoğu'ya giden sömürge yolları üzerinde durdurarak**, İngiltere ile sömürgeleri arasındaki bağlantıyı kesmek ve **sömürgelerinden İngiltere'ye gelen yardımları önleme düşüncesi**
- ☛ Osmanlı Devleti'nin 1882'de İngiliz işgaliyle kaybettiği **Mısır'ı geri alma düşüncesi**

NOT: Bu cephe Osmanlı açısından bir **taarruz cephesidir.**

▪ **Savaş:**

- ⇒ Osmanlı Devleti ile Almanya'nın işbirliği sonucu açılan bu cephede Osmanlı Kuvvetleri, Bahriye Nazırı Cemal Paşa komutasında **Süveyş Kanalı üzerine iki kez taarruza geçmişler de başarılı olamamışlardır.**
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin bu cephedeki savaşları kaybetmesinde bölgedeki **Müslüman Arapların İngilizlerle işbirliği yapıp Osmanlı kuvvetlerine karşı savaşmaları** da etkili olmuştur. Bu durum, aynı zamanda **Ümmetçilik (İslamcılık) görüşünün de geçersizliğini ortaya koymuştur.**

NOT: İngiltere'nin Mısır valisi **Mac - Mahon** ile Mekke Emiri **Şerif Hüseyin** Osmanlı'ya karşı işbirliği yapmıştır.

ÖRNEK SORU

I. Dünya Savaşı sırasında, Mekke Şerifi Hüseyin ve oğulları Osmanlı Devleti'ne karşı İngilizler ile birleşerek bir Arap Devleti kurmak istemişlerdir.

Bu durum aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?

- A) Dini duyguların ikinci planda kaldığının
- B) Hristiyanlar arasında Haçlı zihniyetinin önemini yitirdiğinin
- C) Sömürgecilik hareketlerinin sona erdiğinin
- D) İslam dünyasında ilk ayrılıkların başladığının
- E) Osmanlı Devleti'nin, Arapları azınlık saymadığının

(1999/DMS)
Cevap: A

5. Suriye – Filistin Cephesi (1918)

- ⇒ Kanal Cephesi'nin devamı olarak kabul edilen bu cepheler, Kanal Harekâtı'ndan sonra **Osmanlı kuvvetlerinin kuzeye çekilmesiyle oluştu.**
- ⇒ **Kudüs ve Filistin'i** ele geçiren İngilizler, **Arapların da yardımıyla 1918'de Suriye'ye girmiştir.**
- ⇒ Bu cephede Yıldırım Orduları'na bağlı **Z. Ordu Komutanı** Mustafa Kemal Paşa, İngiliz ilerleyişini Halep'in kuzeyinde durdurmuştur.

NOT: Bu gelişmeler daha sonra belirlenecek olan **Misakı Milli'nin Suriye sınırının oluşumuna etki etmiştir.**

- ⇒ Mondros Ateşkesi'nden sonra Alman General Limon Von Sanders'in yerine **Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı'na** atanan Mustafa Kemal Paşa, bugünkü Suriye sınırlarımızda savunma tedbirleri almaya çalışmışsa da bir süre sonra **Yıldırım Orduları feshedilerek Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a çağırılmıştır.**

NOT: Bu cephe Osmanlı açısından bir **savunma cephesidir.** Ayrıca savaştığımız **son cephe**dir.

6. Hicaz – Yemen Cephesi

- ⇒ Bu bölgede Osmanlı kuvvetleri, **kutsal yerleri korumak için İngilizlere karşı mücadele etmişlerdir.**
- ⇒ Ancak **Hicaz Emiri Şerif Hüseyin İngilizlerle işbirliği yaparak, Osmanlı kuvvetlerine karşı**

harekete geçmiştir. Bu durum *Osmanlı'nın yenilmesine ve İngilizlerin bütün Arap Yarımadası'nı ele geçirmelerine* neden olmuştur.

⇒ Buradaki mücadele *I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir.*

NOT: Bu cephe Osmanlı açısından bir savunma cephesidir.

7. Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleleri

⇒ Osmanlı kuvvetleri bu cephelelerde, İttifak Devletleri içerisinde yer alan, *Avusturya – Macaristan* İmparatorluğu ve *Bulgaristan'a* yardım için *Rusya, Romanya ve Fransa'ya* karşı mücadele etmiştir.

⇒ Bu cephele *Osmanlı toprakları dışında açılmışlardır.*

⇒ Bu cephelelerdeki savaşlarda *İttifaklar çok fazla başarılı olamamışlardır.*

Osmanlı Devleti'ni Paylaşmak İçin Yapılan Gizli Antlaşmalar

- ☞ Gizli antlaşmalar İtilaf Devletleri'nin savaş sonunda *Osmanlı toprakları üzerindeki çıkarlarının çatışmaması için yapılmıştır.*
- ☞ Gizli antlaşmaların ortak amacı; savaş sonunda *Osmanlı topraklarının İtilaflar tarafından paylaşılmasıdır.* Bu antlaşmaların başlıcaları şunlardır;

▪ İstanbul (Boğazlar) Antlaşması (1915)

- *İngiltere, Fransa ve Rusya* arasında imzalanan bu antlaşmaya göre, *Boğazlar ve İstanbul Rusya'ya bırakılmıştır.*
- Buna karşılık Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin *Anadolu ve Orta Doğu topraklarındaki çıkarlarını kabul etmiştir.*

▪ Londra Antlaşması (26 Nisan 1915)

- *İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya* arasında imzalanmıştır.
- Buna göre; İtilaf Devletleri *Antalya çevresini İtalya'ya bırakmış* ayrıca *Oniki Ada ve Trablusgarp'taki İtalyan egemenliğini kesin olarak kabullenmişlerdir.*

NOT: Bu antlaşmanın ardından *İtalya, İttifak bloğundan ayrılmış, İtilaf Devletleri safında savaşa girmiştir.*

▪ Sykes – Picot (Sykıs Picot) Antlaşması (26 Nisan 1916)

- *İngiltere ve Fransa* arasında yapılmıştır. Sonradan Rusya da ek protokol ile dâhil olmuştur.
- Bu antlaşmaya göre;
- ☞ İngiltere; *Hayfa, Akka ve Irak* bölgesini,
- ☞ Fransa; *Çukurova, Suriye, Lübnan, Musul, Kayseri ve Harput (Elazığ)* bölgesini alacaktı.

NOT: İngiltere ve Fransa bu antlaşmaya ek olarak 1916'da yapılan Petrograd Protokolü ile *Boğazlar, Doğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Karadeniz kıyılarını Rusya'ya bırakmışlardır.*

▪ Saint Jean De Maurienne (Sen Jön Dö Marien) Antlaşması (19 Nisan 1917)

- İtalya'nın Sykes – Picot Antlaşması'na tepki göstermesi üzerine *İngiltere, Fransa ve İtalya* arasında imzalanmıştır.
- Buna göre; *Güneybatı Anadolu (Antalya, Aydın, Konya), İzmir ve çevresi İtalya'ya bırakılmıştır.*
- Rusya ülkesindeki karışıklıklardan dolayı bu antlaşmaya katılamamıştır. Ancak bu antlaşma, *İtalya'ya verilen toprakların Rusya tarafından da kabul edilmesiyle yürürlüğe girebilecektir.*

NOT: Antlaşmanın bu şartı, ileriki dönemde *kendiliğinden ortadan kalkmıştır.* Bunun nedeni ise, *Rusya'nın savaştan çekilerek İtilaf Devletleri grubundan ayrılmasıdır.*

▪ Mac Mahon Antlaşması (1916)

- İngiltere'nin *Mısır valisi ve Süveyş Kanalı sorumlusu Mac Mahon* ile *Hicaz Emiri Şerif Hüseyin* arasında yapılmıştır.
- İngilizler Arap halkının Osmanlı Devleti'ne ayaklanmasına karşılık, *Arapların bağımsızlıklarını tanıyacaklarını* ve savaş sonrası Akdeniz'den Umman Denizi'ne kadar olan bölgede *büyük bir Arap İmparatorluğu kurulmasına* yardımcı olacaklarını belirtmişlerdir.
- Ancak İngilizler savaştan sonra *Arap topraklarını manda ve himaye yönetimi adı altında sömürgeleştirmişlerdir.*

NOT-1: İngiltere, *Ortadoğu petrollerinin tek bir siyasi gücün elinde bulunmamasını istemiştir.*

Buna yönelik yaptığı politikalar sonucu günümüze kadar gelen *Ortadoğu sorunları başlamıştır.*

NOT-2: I. Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri arasında yapılan *gizli antlaşmaları Rusya'daki Bolşevikler dünya kamuoyuna duyurmuşlardır.* Bu nedenle *gizli antlaşmaların uygulanması zorlaşmıştır.*

NOT-3: Ayrıca ABD ve Yunanistan'ın da savaşa girmesi ve Türk halkının işgallere karşı *silahlı mücadeleye girmesi* de gizli antlaşmaların uygulanmasını imkânsız hale getirmiştir.

NOT-4: Rusya'nın savaştan çekilmesinden sonra *paylaşım planları değişikliğe uğramış*, bu da Osmanlı Devleti'yle bir *barış antlaşmasının yapılmasını geciktirmiştir.*

NOT-5: Gizli antlaşmalara *en büyük tepki Wilson İlkeleri'nin yayınlanmasıyla gösterilmiştir.* Mondros Ateşkesi sonucunda Osmanlı topraklarında yapılan işgallerle *gizli antlaşmalar uygulanmaya çalışılmıştır.*

ÖRNEK SORU

I. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen,

I. Kanal Harekâtı,

II. Rusya'da Bolşevik İhtilâli,

III. Yunanistan'ın Anlaşma Devletleri'nin yanında yer alması,

gelişmelerinden hangisi veya hangileri gizli antlaşmalarda değişiklik yapılmasına neden olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

(1999/DMS)

Cevap: E

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONA ERMESİ

- ABD I. Dünya Savaşı başladığında *tarafsızlığını ilan etmişti.* Ancak savaşın ileriki aşamasında, *İtilaf Devletleri'ne yaptığı silah ve cephane satışlarıyla* tarafsızlığını bozmuştur.
- Almanya bu gelişme karşısında, ABD'yi uyarılmış ancak silah satışları devam edince *ABD'nin Atlas Okyanusu'ndaki ticaret gemilerine saldırmıştır.* ABD de bu gelişmeyi gerekçe göstererek *Almanya'ya karşı I. Dünya Savaşı'na girmiştir* (7 Nisan 1917).
- Rusya'nın savaştan çekilmesi İtilafların Almanya karşısında güç kaybetmelerine neden olmuştu. Ancak *ABD'nin savaş girmesi durumu İttifakların aleyhine çevirmiştir.*

- İtilaf Devletleri ABD'nin yapacağı askeri yardım karşılığında *"Wilson İlkeleri"ne uyacaklarına söz vermişlerdir.* Bunun üzerine iyi donanımlı bir Amerikan ordusu Avrupa'ya gönderilmiştir.
- Amerikan kuvvetlerinin de katılmasıyla güçlenen *İtilaf Devletleri, Almanya'yı batı cephesinde yenilgiye uğratmışlardır.*

NOT: Almanya'nın İtilaf Devletleri'ne yenilmesinin temel nedeni; *uzun süren savaşı Alman ekonomisinin kaldıramayışı ve çökmesidir.*

- Bu gelişmeden sonra İttifakların savaşı kaybedeceğini anlayan *Bulgaristan, I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir* (29 Eylül 1918 – *Selanik Ateşkesi*).
- Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle, *Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle olan kara bağlantısı da kesilmiş oldu.* Alman yardımları Osmanlı'ya ulaşmaz hale geldi. Bu gelişme üzerine *Osmanlı Devleti, "Mondros Ateşkesi"ni imzalayarak, savaştan çekilmiştir* (30 Ekim 1918).
- 3 Kasım 1918'de de *Avusturya – Macaristan, "Willaguiste Ateşkesi"ni imzalayarak, I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir.*
- 11 Kasım 1918'de İttifak Devletleri içerisinde en son *Almanya "Rethandes Ateşkesi"ni imzalayarak savaştan çekilmiştir.*
- Böylece I. Dünya Savaşı, *İttifak Devletleri'nin yenilgisiyle sonuçlanmıştır.*

NOT: Savaşı İtilaf Devletleri'nin kazanmasının nedenlerine ek olarak; *İngiltere'nin denizlere hâkim olması ve sömürgelerinden yardım alabilmesi, Almanya'nın kara devleti olması* da söylenebilir.

WILSON İLKELERİ **(8 OCAK 1918)**

- ⇒ ABD Başkanı Wilson, I. Dünya Savaşı devam ederken 14 maddeden oluşan ilkelerini açıklamıştır.
- ⇒ Bu ilkelerin yayınlanma amacı I. Dünya Savaşı sonunda *kalıcı barışın sağlanması* ve *sömürgeciliğin sona erdirilmesi* olarak görülse de gerçekte *ABD'yi dünya siyasetinde ön plana çıkarmaktır.*
- ⇒ **Maddeleri;**
- ☛ Her millet kendi geleceğini kendisi belirleyecektir (*Self Determination*).

NOT: Bu madde özellikle *sömürgeciliğe* ve *imparatorluklara karşıdır*.

- ☛ Savaş sonunda galip gelen devletler, yenilen devletlerden **toprak** ve **savaş tazminatı** almayacaklardır.

NOT: Bu madde sömürgeciliğin “*manda ve himaye*” şekline, savaş tazminatının da “*savaş tamirâtı*” veya “*onarım bedeli*”ne dönüşmesine neden olmuştur.

- ☛ Devletlerarası gizli diplomasiye ve silahlanmaya son verilecektir (*Kalıcı barış amaçlanmış* ve *gizli antlaşmalara tepki gösterilmiştir*).

NOT: Bu madde dünyadaki *ilk silahsızlanma önerisi* olarak kabul edilir.

- ☛ Devletlerarası anlaşmazlıklara siyasi yollardan çözüm bulmak için *Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)* adıyla bir örgüt kurulacaktır.
- ☛ Savaşta ve barışta *karasuları dışındaki denizlerde serbestlik sağlanacak*, gidiş – gelişler serbest olacaktır.
- ☛ Uluslar arası *ekonomik engeller kaldırılacak* ve *devletler arasında eşitlik sağlanacaktır*.
- ☛ *Alsas – Loren bölgesi Fransa’ya bırakılacak, Polonya yeniden kurulacaktır*.
- ☛ *Rusya, Belçika, Romanya, Sırbistan ve Karadağ* toprakları boşaltılacak ve buralarda bu devletlerin lehine düzenlemeler yapılacaktır.
- ☛ *İtalya’nın sınırları ulusal esaslara göre* düzenlenecektir.
- ☛ Osmanlı Devleti’ne *Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerde egemenlik hakkı tanınacaktır*.
- ☛ Osmanlı Devleti’nin egemenliği altında yaşayan *diğer uluslara da (azınlıklara) kendi geleceklerini belirleme hakkı verilecektir*.

NOT: Bu madde ile Osmanlı İmparatorluğu *milliyet esaslarna göre bağımsız devletlere bölünmek istenmiştir*. Ermeniler, Rumlar ve Araplar devlet kurmak için hazırlıklara başlamışlardır.

- ☛ Boğazlar, *bütün dünya ticaret gemilerine açık olacak* ve bu durum *tüm devletlerin garantisi altında olacaktır* (12. Madde).

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Wilson İlkeleri’nden biri **değildir**?

- A) Devletler arasındaki anlaşmazlıkları barış yoluyla çözecek bir teşkilat kurulması
- B) Yenilen devletlerin, yenilen devletlerden toprak almaması
- C) Yenilen devletlerin, yenilen devletlere savaş tazminatı ödemesi
- D) Boğazların her devletin ticaret gemilerine açık olması
- E) Devletler arasında gizli anlaşmalar yapılmaması

(2011 – KPSS)

Cevap: C

PARİS BARİŞ KONFERANSI **(18 OCAK 1919)**

- ⇒ Konferansın toplanma amacı; I. Dünya Savaşı sonunda *mağlup olan devletlerin durumlarını belirlemek* ve bu devletlerle yapılacak *barış antlaşmalarının esaslarını tespit etmektir*.
- ⇒ Konferansa 32 devlet katılmıştır. Konferansa hâkim devletler *İngiltere, Fransa, Japonya ve Yunanistan* olmuştur. Konferansta etkili olması beklenen *ABD ve İtalya ise istediklerini elde edememişlerdir*.
- ⇒ Konferansta öncelikli görüşülen konularda biri de *Almanya’nın toparlanmasına fırsat vermeden, ağır şartlar taşıyan bir antlaşmanın hazırlanması* olmuştur.
- ⇒ Konferansta ayrıca Wilson İlkeleri doğrultusunda ABD’nin isteği üzerine *Cemiyet-i Akvam’ın kurulmasına karar verildi*.
- ⇒ Paris Konferansı daha sonraki aşamada Osmanlı topraklarının paylaşılması şekline dönüştü. Gizli antlaşmalarda *İtalya’ya bırakılan İzmir ve çevresi İngiltere’nin istekleri doğrultusunda Yunanistan’a bırakılmıştır*.

NOT-1: Bunun nedeni, İngiltere’nin bölgede (Doğu Akdeniz) *güçlü bir İtalya yerine, kendi güdümünde zayıf bir Yunanistan’ı istemesidir*.

NOT-2: Bu durum, İtilaf Devletleri arasında Anadolu’daki işgaller konusunda *ilk anlaşmazlıkların da (ilk görüş ayrılığı) başlamasına neden olmuştur*.

NOT-3: Başlayan bu anlaşmazlıklar nedeni ile İtalya, Anadolu'da işgale son veren ilk itilaf devletidir.

NOT-4: Yunan Başbakanı Venizelos ve Ermeni Patriği Zaven Efendi sunduğu sahte belgeler ile Doğu Anadolu'da ABD mandasında bir **Ermeni Devleti kurulması kararının alınmasını sağladılar**.

NOT-5: Ermenilerin propagandaları karşısında Paris Konferansı; Doğu Anadolu'ya ABD'li **General Harbord** başkanlığında bir heyet gönderdi. Bu heyet hazırladığı raporda Ermenilerin Anadolu'nun hiçbir yerinde çoğunlukta olmadığını vurgulamıştır.

⇒ Konferans'ta ayrıca; Antep, Urfa ve Maraş'ın Fransa'ya verilmesine ve Boğazların yönetiminin uluslararası bir komisyona bırakılmasına karar verilmiştir.

NOT: Wilson ilkelerinin **"sömürgecilik yapılmayacak"** maddesine karşı **"manda ve himaye"** fikri ilk kez burada ortaya atılmıştır.

I. DÜNYA SAVAŞI SONUNDA YAPILAN BARİŞ ANTLAŞMALARI

⇒ Sevr Antlaşması dışında, esasları **Paris Barış Konferansı'nda belirlenen** bu antlaşmalar ve başlıca maddeleri şu şekilde sıralanabilir;

Versailles (Versay) Barış Antlaşması **(28 Haziran 1919)**

- **İtilaf Devletleri** ile **Almanya** arasında yapılmıştır.
- Buna göre;
- ☛ Almanya, Alsas – Loren bölgesini Fransa'ya bırakmış, Belçika, Polonya, Çekoslovakya ve Litvanya'ya bazı topraklar vermiştir.
- ☛ Alman sömürgeleri İtilaf Devletleri arasında paylaşılmıştır.
- ☛ Almanya'nın Avusturya ile birleşmesi yasaklanmıştır.
- ☛ Almanya'da mecburi askerlik kaldırılmış ve ordu 100.000 kişi ile sınırlandırılmıştır (Askeri kısıtlama).
- ☛ Ekonomik kısıtlamalar getirilmiştir (Savaş tazminatı).

NOT: Versay Antlaşması'yla birçok Alman, ülke sınırları dışında kalmış ve bu da azınlıklar sorununu doğurmuştur. **Antlaşmanın çok ağır şartlar**

taşınması, kalıcı bir barışı sağlayamamış ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına da zemin hazırlamıştır.

Saint Germain (Sen Jermen) Barış Antlaşması **(10 Eylül 1919)**

- **Avusturya** ile **İtilaf Devletleri** arasında yapılmıştır.
- Buna göre;
- ☛ Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ikiye ayrıldı. Avusturya ve Macaristan adıyla iki yeni devlet haline getirildi.
- ☛ Avusturya; Çekoslovakya, Yugoslavya ve Macaristan'ın bağımsızlığını tanıyacaktı.
- ☛ Avusturya, Milletler Cemiyeti'nin onayını almadan Almanya ile birleşemeyecektir.
- ☛ Mecburi askerlik kaldırılarak Avusturya ordusu 30.000 kişiye indirilecektir.
- ☛ Avusturya savaş tazminatı ödeyecektir.

Neuilly (Növyi) Barış Antlaşması **(27 Kasım 1919)**

- **İtilaf Devletleri** ile **Bulgaristan** arasında yapılmıştır.
- Buna göre;
- ☛ Bulgaristan bazı topraklarını Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya'ya bırakmıştır.
- ☛ Mecburi askerlik kaldırılarak ordusu 25.000 kişi ile sınırlanan Bulgaristan'ın deniz ve hava kuvvetleri kurması yasaklanmıştır.
- ☛ Bulgaristan savaş tazminatı ödeyecektir.

NOT: Növyi Antlaşması ile Batı Trakya'yı Yunanistan'a bırakan **Bulgaristan'ın Ege Denizi ile olan bağlantısı kesilmiştir**.

Trianon (Triyanon) Barış Antlaşması **(4 Haziran 1920)**

- **İtilaf Devletleri** ile **Macaristan** arasında yapılmıştır.
- Savaşın sonra Macaristan'da ihtilal çıkmış ve bu da **antlaşmanın yapılmasını geciktirmiştir**.
- Buna göre;
- ☛ Macaristan, topraklarının büyük kısmını Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'ya bırakmıştır.
- ☛ Mecburi askerlik kaldırılarak ordusu 35.000 kişi ile sınırlandırılmıştır.

- Macaristan deniz ve hava kuvvetleri bulundurmamayı kabul etmiş ve ağır ekonomik yükümlülük altına girmiştir.

NOT: Avrupalı devletler *Osmanlı topraklarını paylaşma konusunda anlaşamadığı için* Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan barış antlaşması gecikmiştir (*Sevr Antlaşması – 10 Ağustos 1920*).

Barış Antlaşmalarının Özellikleri

- ⇒ Yenilen devletlere *askeri sınırlamalar* ve *ağır ekonomik yükümlülükler* kabul ettirilmiştir.
- ⇒ Savaşa katılan devletlerin sınırları değişmiş, *yenilen devletlerin topraklarında yeni devletler kurulmuştur*.
- ⇒ Sömürgelerin el değiştirmesinden dolayı *dünyanın siyasi haritası da değişmiştir*.
- ⇒ *Wilson İlkeleri dikkate alınmamıştır*.
- ⇒ Sınırlar çizilirken milliyetçilik ilkesine uyulmaması *azınlıklar sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur*.

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

- I. Dünya Savaşı'ndan *en karlı çıkan devlet İngiltere olmuştur*. Almanya'nın rekabetinden kurtulmuş, Rusya da etkisiz hale geldiği için İngiltere, Avrupa siyasetinin *en güçlü devleti* haline gelmiştir.
- Dünyada milliyetçilik düşünceleri güç kazanmış, *milli devletler ortaya çıkmıştır*.
- *Osmanlı Devleti, Avusturya – Macaristan İmparatorluğu, Rus Çarlığı, Alman İmparatorluğu yıkılmıştır*.
- *Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan, Polonya, Litvanya, Letonya, Ukrayna, Estonya, Yugoslavya, SSCB ve Türkiye gibi yeni devletler kurulmuştur*.
- Orta Doğu ve Avrupa'nın *siyasi haritası yeniden çizilmiştir*.
- Dünya barışını korumak amacıyla *Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam)* kurulmuştur.
- Sömürgecilik *“manda ve himaye”* adı altında devam etmiştir (*mandaterizm*).
- Yenilen devletlerde *rejim değişiklikleri meydana gelmiştir*. *Komünizm (Rusya – Lenin, Stalin), Nazizm (Almanya) ve Faşizm (İtalya)* gibi totaliter (baskıcı) rejimler doğmuştur.
- Almanya'da *Hitler*, İtalya'da *Mussolini*, İspanya'da *Franko*, Portekiz'de *Salazar*, ülkelerinde Faşizmi yani *ırkçılığı uygulamaya başlamışlardır*.

NOT: Özellikle *Almanya* ve *İtalya'nın izlediği ırkçı ve yayılcı politikalar* II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur.

- I. Dünya Savaşı'nda 10 milyona yakın insan ölmüştür.
- ABD'nin savaşa katılımı ve Avrupa'ya asker sevkıyatı, Amerika'nın *“Monroe Doktrini”*nden *ilk ayrılışıdır*. Savaşın sonra Amerika tekrar Monroe Doktrini'ne dönmüş ve Avrupa ile ilgisini kesmiştir.
- Savaşta *ilk kez kimyasal silahlar, tanklar* ve *denizaltılar kullanılmıştır*.
- Hava saldırılarıyla sivil alanların da hedef haline gelmesi üzerine, *Sivil Savunma Teskilatları* kurulmaya başlamıştır.
- Savaş sonunda yenilen devletlerle yapılan antlaşmalar *kalıcı barışı sağlayamamış* ve *yeni bir dünya savaşının çıkmasına ortam hazırlamıştır*.

İNGİLTERE	En karlı çıkan devlet
ABD	Savaşın kaderini değiştiren devlet
İTALYA	Savaş sırasında taraf değiştiren devlet
BULGARİSTAN	Savaşın çekilen ilk ittifak devleti
JAPONYA	Savaşın ilk çekilen devlet
RUSYA	Rejim değiştiren devlet
YUNANİSTAN	Savaşa en son katılan devlet
DAĞILAN DEVLETLER	Osmanlı, Rusya, Almanya, Avusturya - Macaristan
YENİ KURULAN DEVLETLER	Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan, Polonya, Litvanya, Letonya, Ukrayna, Estonya, Yugoslavya, SSCB Türkiye

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi I. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin önderliğinde, dünya barışını korumak için kurulan örgüttür?

- A) NATO B) Milletler Cemiyeti
C) Birleşmiş Milletler D) Sadâbat Paketi
E) Balkan Antantı

(2002/KPSS)
Cevap: B

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI
(30 EKİM 1918)

- Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından önce, **Osmanlı Devleti'nde meydana gelen gelişmeler şunlardır:**
 - ⇒ Mondros Ateşkesi'nden iki ay önce padişah V. Mehmet Reşat ölmüş, yerine **son Osmanlı padişahı VI. Mehmet Vahdettin (Vahideddin)** geçmişti.
 - ⇒ I. Dünya Savaşı'nın İttifak Devletleri tarafından kaybedildiği anlaşılmış, **Bulgaristan da savaştan çekilmişti.**
 - ⇒ Bu gelişmeler karşısında İttihat ve Terakki Partisi'nin kurmayları olan Sadrazam **Talat Paşa**, Başkomutan Vekili **Enver Paşa** ve Deniz Kuvvetleri Bakanı **Cemal Paşa** da ülkeyi gizlice terk etmişlerdir.
 - ⇒ Padişah Vahdettin bu gelişmeden sonra, yeni hükümetin kurulması görevini **Ahmet İzzet Paşa**'ya vermiştir. Yeni kurulan bu hükümet **İtilaf Devletleri'ne ateşkes isteğinde bulunmuştur** (14 Ekim 1918).
 - **Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamasına zemin hazırlayan etkenler:**
 - I. Dünya Savaşı'nın **İttifak Devletleri'nin yenilgisiyle sonuçlanmış olması**,
 - Osmanlı ordusunun asker sayısı itibarıyla yeterli olmasına rağmen **silah ve cephane açısından yetersiz kalması**,
 - Wilson İlkeleri'nde, **Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerde egemenlik hakkının Türklere verileceğinin belirtilmiş olması**,
 - Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi üzerine **Osmanlı Devleti'yle Almanya arasında kara bağlantısının ve yardımların kesilmesi**,
- NOT:** Bulgaristan, savaştan çekilen **ilk** ittifak devletidir.
- İstanbul ve Boğazlar bölgesinin **işgal tehdidi altında bulunması**,
 - Saltanat yönetiminin ve yandaşlarının **İngilizlerin hoşgörüsüne güvenmeleri**
- Ateşkesi Osmanlı Devleti adına, Ahmet İzzet Paşa kabinesinde görev yapan **Bahriye Nazırı (Deniz Kuvvetleri Bakanı) Rauf (Orbay) Bey** başkanlığında bir heyet ile **İngiliz Amirali Caltrophe (Kaltrop)** imzalamıştır.

- Antlaşmanın imzalandığı yer ise, **Limni Adası'nın Mondros Limanı'ndaki Agememnon Zirhlisidir.**
- **Maddeleri:**
 - A) **Osmanlı Devleti'nin Egemenlik Haklarını Kısıtlayan Hükümler**
 - ☛ Çanakkale ve İstanbul Boğazları açılacak ve bölgedeki istihkâmlar (askeri üsler) **İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecektir.**
 - ⇒ Bu madde ile **Anadolu ve Trakya'nın bağlantısı kesilmiştir. Osmanlı'nın toprak bütünlüğü bozulmuştur.**
 - ⇒ Osmanlı Devleti'nin **siyasi varlığı ve İstanbul tehdit altına girmiştir.**
 - ☛ **İtilaf Devletleri güvenliklerini tehlikede gördükleri herhangi bir stratejik noktayı işgal edebileceklerdir (7. madde).**
 - ⇒ Ateşkesin **en tehlikeli** maddesidir.
 - ⇒ Osmanlı Devleti'nin **egemenlik alanı ve hakları daraltılmıştır.**
 - ⇒ **Anadolu'nun işgal edileceğinin ilk belirtisidir.** İtilaf Devletleri bu maddeye dayanarak **Anadolu'yu işgal etmişlerdir.**
 - ⇒ Bu madde İtilaf Devletleri'nin **Wilson İlkeleri'ne uymayacağını göstermiştir.**
 - ☛ **Vilayet-i Sitte'de (Doğu'daki altı il; Bitlis, Elazığ, Diyarbakır, Erzurum, Van, Sivas) herhangi bir karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu bölgeleri işgal edebileceklerdir (24. madde). = Kodlama= BEDEVs**
 - ⇒ Bu maddede **Ermenilerden söz edilmemişse de İtilaf Devletleri'nin buradaki amacı, bu altı ilin, kurulması düşünülen Ermenistan Devleti'ne verilmesidir.**
 - ⇒ Osmanlı Devleti'nin **egemenlik alanı kısıtlanmıştır.**
 - ☛ Hükümet haberleşmeleri dışındaki bütün haberleşme araçları İtilaf Devletleri'nin denetimine girecektir.
 - ⇒ İtilaf Devletleri'nin bütün haberleşme araçlarına el koymalarının nedeni **kendilerine karşı yapılabilecek direnişleri ve tepkileri engellemek istemeleridir.**
 - ⇒ Bu madde aynı zamanda **Osmanlı'yı savunmasız bırakma amacına yöneliktir.**

☛ Osmanlı Devleti, İttifak Devletleri ile tüm ilişkilerini kesecek, Alman ve Avusturya uyruklu asker ve sivil memurlar Osmanlı topraklarını terk edecektir.

⇒ Osmanlı Devleti'nin **diplomatik ilişkilerine sınırlandırmalar getirilerek kontrol altına alınmıştır.**

⇒ Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle ilişkilerine de müdahale edilerek **egemenlik hakları kısıtlanmıştır.**

B) Askeri Hükümler

☛ Sınırların denetlenmesi ve iç düzenin korunması için gerekli olan birlikler dışında kalan **Osmanlı orduları terhis edilecek**, bütün savaş gemilerine, ordunun araç, gereç, silah ve cephanesine el konulacaktır.

⇒ İtilaf Devletleri bu tür askeri kısıtlamalarla **Osmanlı Devleti'ni savunmasız duruma düşürmeye, böylece planladıkları işgalleri kolaylıkla gerçekleştirmeye çalışmışlardır.**

☛ Trablusgarp ve Bingazi'deki bütün Türk subayları en yakın İtalyan Garnizonu'na; Hicaz, Yemen, Suriye ve Irak'ta bulunan askeri birlikler ise İtilaf Devletleri'ne teslim olacaklardır. Diğer yandan İran ve Kafkasya'ya giren Osmanlı birlikleri işgal ettikleri yerlerden derhal geri çekilecektir.

☛ **Osmanlı Devleti'nin elindeki bütün savaş esirleri serbest bırakılacak, buna karşılık Türk esirler İtilaf Devletleri'nin denetiminde kalacaklardır.**

⇒ Bu madde ile, **devletlerin eşitliği ilkesine uyulmamış ve barış antlaşması gibi hareket edilmiştir.**

C) Ekonomik Hükümler

☛ İtilaf Devletleri **bütün liman ve tersanelerden yararlanabileceklerdir.**

☛ **Toros tünelleri, demir yolları ve deniz işletmeleri** İtilaf Devletleri'ne bırakılacaktır.

☛ İtilaf Devletleri **kömür, akaryakıt** ve benzeri maddeleri **Anadolu'dan temin edecekler**, bu maddelerin hiçbirini ihraç edilmeyecektir.

⇒ İtilaf Devletleri bu ağır ekonomik hükümleri kabul ettirerek **Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını elinden almış ve Osmanlı'yı kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmışlardır.**

Mondros Ateşkesi'nin Önemi ve Sonuçları

⇒ Osmanlı Devleti'nin İtilaflar karşısında **kayıtsız şartsız teslimiyeti** anlamına gelen bu ateşkes antlaşmasıyla, **Osmanlı Devleti, fiilen sona ermiştir.**

⇒ Anadolu toprakları **işgale açık hale gelmiştir.**

⇒ Osmanlı Devleti, bu antlaşmayı imzalarken Wilson İlkeleri'ne güvenmişse de **İtilaf Devletleri, Wilson İlkeleri'ni dikkate almamışlar** ve işgallere başlamışlardır.

⇒ Mondros'un imzalanmasından sonra Osmanlı'da hükümet değişiklikleri yaşanmıştır. **Ahmet İzzet Paşa Hükümeti 8 Kasım 1918'de istifa etmiş, yerine 11 Kasım 1918'de Tevfik Paşa Hükümeti kurulmuştur.**

⇒ Padişah Vahdettin de 4 ay içerisinde seçimlere gitmek kaydıyla Osmanlı **Mebusan Meclisi'ni feshetmiştir (21 Aralık 1918).**

⇒ Bu karışıklık ortamında İtilaf Devletleri'nin baskısı da iyice artınca Osmanlı Hükümeti tekrar değişmiş, Tevfik Paşa Hükümeti yerine, **İngiliz manda ve himaye yönetimini savunan, Damat Ferit Hükümeti kurulmuştur (4 Mart 1919).**

Mondros Ateşkesi'nin Uygulanması ve İlk İşgaller

⇒ İtilaf Devletleri Mondros Ateşkesi'nin hemen ardından I. Dünya Savaşı sırasında imzaladıkları **gizli antlaşmaları yürürlüğe koymak için işgallere başladılar.**

⇒ **İngilizler:** 3 Kasım 1918'de **Musul'u işgal etti (ilk işgal edilen yer).** İngilizler daha sonraki dönemlerde Maraş, Antep, Urfa'ya ayrıca Samsun, Merzifon, Bilecik, Afyon, Eskişehir, Çanakkale, Kars ve Batum'a asker çıkardılar.

⇒ Urfa, Antep, Maraş sonradan Fransa'ya verildi, İngiltere karşılığında ise Musul'u aldı (Suriye İtilafnamesi). Amacı; **petrol bölgelerinin güvenliğini sağlamak** ve Doğu'da kurulması düşünülen **Ermeni Devleti üzerinde nüfuz kurmaktır.**

⇒ **Fransızlar:** 4 - 5 Kasım 1918'de Hatay, İskenderun, Dörtöy, Payas, Adana ve Mersin istasyonunu işgal etmişlerdir.

⇒ **İtalyanlar:** 6 - 7 Kasım 1918'de Antalya, Bodrum, Fethiye, Marmaris, Kuşadası ve Konya'yı işgal etmişlerdir.

⇒ 13 Kasım 1918'de 61 parçadan oluşan İtilaf Devletleri donanması, İstanbul'a gelerek demirlemişlerdir (**İstanbul'un ilk işgali**).

⇒ Aynı tarihte Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'ndan ayrılarak İstanbul'a gelen

- Mustafa Kemal, İtilaf Donanması için **“Geldikleri gibi giderler”** demiştir.
- ⇒ Osmanlı bünyesindeki azınlıklar da (**Rumlar – Ermeniler**) **işgalleri kolaylaştırmak** ve **bağımsız devletler kurabilmek** için zararlı faaliyetlerini arttırmışlardır.
- ⇒ İşgaller karşısında Osmanlı yönetimi tepkisiz kalınca, Türk halkından işgallere karşı gelen **ilk tepki** de **direnme cemiyetlerini kurmak** olmuştur.

İlk işgal - Musul - 3 Kasım 1918	İNGİLTERE
İstanbul'un işgali - 13 Kasım 1918	İTİLAFA DEVLETLERİ
İlk Resmi İşgal - İzmir - 15 Mayıs 1919	YUNANİSTAN
İlk Direniş - Hatay - Dört Yol	FRANSIZ
Batı cephesindeki ilk direniş - Ayvalık	YUNANİSTAN
Wilson İlkeleri çiğnendi.	

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamasının sonuçlarından biri **değildir**?

- A) Osmanlı ülkesinin işgal edilmesi için ortam oluşması
- B) Osmanlı Devleti'nin savunma gücünden yoksun kalması
- C) Balkanlar'ın Osmanlı ülkesinden kopması
- D) Osmanlı ülkesinde ulusal cemiyetlerin kurulması
- E) Osmanlı Devleti'nin hukuki varlığının devam etmesi

(1999/DMS)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

Anlaşma Devletleri Anadolu'yu aşağıdakilerden hangisine dayanarak işgal etmişlerdir?

- A) Londra Antlaşması B) Sevr Antlaşması
- C) Paris Antlaşması D) Berlin Antlaşması
- E) Mondros Antlaşması

(2001/KMS)
Cevap: E

İZMİR'İN İŞGALİ
(15 MAYIS 1919)

- ⇒ Yunanistan, İzmir'i işgal hakkını **Paris Barış Konferansı'nda elde etmiştir** (18 Ocak 1918).

- ⇒ İşgal hakkını elde etmesinde ve işgali gerçekleştirmesinde, **Yunanistan'ın en büyük destekçisi İngiltere olmuştur.**
- ⇒ Daha önce gizli antlaşmalarla İtalya'ya bırakılan **İzmir** ve çevresi **Paris Konferansı'nda İngiltere'nin baskısı ve sahte belgelerle ortaya attığı;**

- Bölgede Rum nüfus çoğunluktadır.
- Türkler bölgedeki Hristiyan halkı katletmek üzeredir.
- Bölge, kültür ve coğrafi açıdan Yunanistan'ın doğal bir uzantısıdır gibi asılsız iddialarla **İtalya'nın elinden alınarak, ABD ve Fransa'nın da desteğiyle Yunanistan'a bırakılmıştır.**

- ⇒ İngiltere'nin bu haksız iddiaları, Dünya kamuoyuna yaymaya çalışmasının nedeni, **İzmir'in işgaline haklı gerekçeler bulmak istemesidir.**
- ⇒ İzmir gibi stratejik açıdan çok önemli bir bölgeye güçlü İtalya'nın yerleşmesi, **İngiltere'nin politikalarına ters düşeceğinden;** İngiltere, zayıf, uydu ve her an kendi politikaları doğrultusunda kullanabileceği **Yunanistan'ın bölgeyi işgal etmesini sağlamıştır.**

• **İşgal:**

- ⇒ İngiliz destekli Yunanlılar **Megalo İdea'yı (Büyük Ülkü)** gerçekleştirmek için 15 Mayıs 1919'da azınlıkların coşkun gösterileri arasında İzmir'e asker çıkardılar.
- ⇒ Kalabalığın arasında bulunan **Hukuk-u Beşeri (İnsan Hakları) Gazetesi yazarı Hasan Tahsin (Osman Recep Nevres)** Yunanlılara **“ilk kursunu”** attı.
- ⇒ Yunanlılar, 48 saat içerisinde İzmir ve çevresinde, **2000'den fazla Türk'ü, keyfi bir şekilde süngüleyerek öldürdüler.**

• **İşgalin sonuçları:**

a) **İçerideki Sonuçları:**

- ⇒ Türk halkı **işgallerin geçici olmadığını** anladı.
- ⇒ Osmanlı yönetimi işgale kayıtsız kaldığı için, **halk kendi haklarını savunmak için harekete geçti.**
- ⇒ Hasan Tahsin'in attığı ilk kurşun, **milli bilincin uyanmasını ve Kuva-i Milliye ruhunun doğmasını sağlamıştır.**

NOT: İzmir'in işgali, *silahlı direnişin başlamasına* neden olduğu için, *Milli Mücadele açısından olumlu bir sonuç doğmuştur.*

b) Dışarıdaki Sonuçları:

⇒ İşgal, Dünya kamuoyunda da yankılar uyandırdı. Milletler Cemiyeti (aslında ABD ve İtilaf Devletleri) bölgeye incelemeler yapmak için Amiral Bristol başkanlığında bir komisyon gönderdi.

⇒ Bu komisyonun bölgeye gönderilmesinde;

- ☛ Yunanlıların yaptıkları saldırılar sonrası *Avrupa kamuoyunda Türkler lehine bir kanaatin oluşması*
- ☛ Avrupalı devletlerin bu *bölgedeki ticari ve ekonomik çıkarlarının sarsılmaya başlaması*
- ☛ Osmanlı Devleti'nin *bölgeye bir komisyon gönderilmesini istemesi* gibi nedenler etkili olmuştur.

⇒ Bristol, bölgedeki incelemelerinden sonra hazırladığı raporda;

- ☛ İddia edildiği gibi, *bölgede Rum nüfusun çoğunlukta olduğu* ve buradaki *Hristiyan halkın katledilmek üzere olduğu şeklindeki haberler asılsızdır.*
- ☛ Bölgedeki katliamlardan, *tamamen Yunan işgal komutanı sorumludur.*
- ☛ Yunan *işgal kuvvetleri hemen bölgeyi terk etmeli*, eğer bölge işgal edilecekse, bu İtilaf Devletleri'nin ortak askeri birlikleri tarafından gerçekleştirilmelidir, ifadelerini kullanmıştır.

NOT-1: Amiral Bristol Raporu, *İzmir'in işgalinin haksızlığını* ve *Türk Milli Mücadelesi'nin haklılığını ortaya koyan ilk uluslar arası belgedir.*

NOT-2: Yunanlıların işgalleri güvenlik amacıyla değil, *ilhak (sınırlarını genişletmek) amacıyla yaptıkları belgelerle ortaya koyulmuştur.*

NOT-3: Milne Raporu ve Hattı: Kuvay-i Milliye'nin sert direnişi Yunanistan'ı endişelendirmiş, Yunanistan Kuvay-i Milliye ile aralarında İtilaf Devletleri birliklerinin bulunmasını istemiştir. Mustafa Kemal, bu hat'a uyulmamasını emretmiştir.

ÖRNEK SORU

- I. Paris Konferansı,
- II. Amiral Bristol Raporu,
- III. Londra Konferansı,
- IV. General Harbord Raporu,

Yukarıdakilerden hangilerinde Türklerin milli davalarındaki haklılığını gösteren ifadeler yer almıştır?

- A) I ve II
- B) III ve IV
- C) I ve IV
- D) II ve III
- E) II ve IV

(2003/KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı'nda, aşağıdaki devletlerden hangisi, Anadolu'da işgal gücü bulundurmamıştır?

- A) İtalya
- B) Yunanistan
- C) ABD
- D) İngiltere
- E) Fransa

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Doktor Esat Işık,
- II. Amiral Bristol,
- III. General Harbord,

Kurtuluş Savaşı'nda yukarıdakilerden hangilerinin yaptıkları araştırmalarla Doğu Anadolu'da Ermenilerin çoğunlukta olmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Mondros Mütakeresi'nin imzalanması
- II. Rusya'da Çarlık yönetiminin yıkılması
- III. Anlaşma Devletleri arasında görüş ayrılığı çıkması

Yukarıdakilerden hangilerinin Kurtuluş Savaşı'nın başlamasında önemli rolü olmuştur?

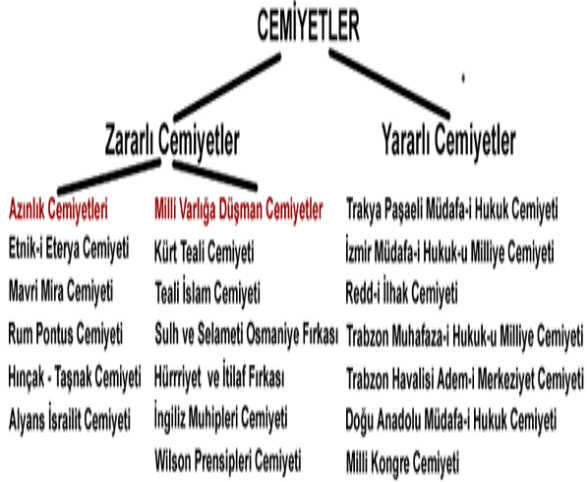
- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) II ve III

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

CEMİYETLER

■ **Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler**

1) **Mavri Mira Cemiyeti**

- Rumlar tarafından kurulmuştur.
- Amacı; Trakya, İstanbul, Batı ve Orta Anadolu'da **"Büyük Yunanistan"**ı kurarak **Bizans İmparatorluğu'nu** yeniden canlandırmaktır.
- Azınlıkların kurduğu cemiyetler içerisinde **en geniş kapsamlı faaliyet gösterenidir.**
- Bu cemiyetin alt kolları; **Fener Rum Patrikhanesi, Rum İzci Kolları, Resmi Göçmenler Komisyonu, Yunan Kızılhaçı, Yunan ve Trakya Komiteleri, Kordos Cemiyeti**'dir.

2) **Pontus Rum Cemiyeti**

- Batum'dan Sinop ve Trabzon'a kadar uzanan Karadeniz sahil şeridinde, eski Pontus Rum (Trabzon Rum) İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı amaçlamıştır.
- Bu cemiyetin merkezi Trabzon'dur.

3) **Etnik-i Eteryay Cemiyeti**

- 1814'te kurulmuş olan bu cemiyet (Rumlar tarafından kurulan **ilk cemiyet**) **Yunanistan'ın bağımsızlığı** için çalışmıştır.
- 1829'da Yunanistan Edirne Antlaşması'yla **bağımsız olunca faaliyetleri durmuştur.**
- XX. yüzyıl başlarında tekrar faaliyetlerine başlamış, **Pontus Rum** ve **Mavri Mira Cemiyetleri'ni** desteklemiştir.

4) **Ermeni Hınçak ve Taşnak Sütyun Cemiyetleri**

- Bu cemiyetlerin amacı **Wilson İlkeleri'nden yararlanarak** İtilaf Devletleri'nin yardımıyla **Doğu Anadolu** ve **Çukurova** bölgelerini içine alan bağımsız bir **"Ermenistan Devleti"** kurmaktır.
- İtilaf Devletleri, **Paris Barış Konferansı'nda** ve **Sevr Barış Antlaşması'nda** bağımsız bir **Ermeni Devleti'nin kurulmasını onaylamışlardır.**

NOT: Ayrıca Ermeni Patriği Zaven Efendi tarafından, Ermeniler ile Rumların dayanışmasını sağlamak için **Ermeni – Rum Birliği Komitesi** kurulmuştur.

5) **Alyans – İsrailit, Makabi ve Lions Cemiyetleri**

- Yahudiler tarafından kurulan bu cemiyet, Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan **Yahudilerin ticari menfaatlerini koruyabilmek** ve ileriki dönemde kurulacak **İsrail Devleti'ne ekonomik kaynak sağlamayı** amaçlamıştır.

■ **Türkler Tarafından Kurulan Milli Varlığa Düşman Cemiyetler**

- ⇒ **Saltanat ve hilafet yanlısı** olup, Türkler tarafından kurulmuşlardır.
- ⇒ İtilaf Devletleri tarafından desteklenmiş, **manda ve himaye** fikrini savunmuşlar ve Anadolu'da **milli bilinci yok etmeye çalışmışlardır.**

1) **Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası**

- Vatanın kurtuluşunu **padişah** ve **halifenin emirlerine uymakla** sağlanabileceğini savunmuştur.

2) **Teali İslam Cemiyeti**

- Kurtuluşu, **halifenin buyruklarına uymakta gören** cemiyettir.
- **Dini istismar ederek** Bursa ve Konya'da şubeler açmışlarsa da halktan fazla ilgi görmemişlerdir.

3) **Kürt Teali Cemiyeti**

- Wilson İlkeleri'ne dayanarak **Doğu** ve **Güneydoğu Anadolu bölgelerinde** bağımsız bir **Kürt devleti kurmayı** amaçlamıştır.

- Önce **Ruslar**, daha sonra da **İngilizler tarafından desteklenmiş**, Doğu Anadolu'da şubeler açmışsa da bölge halkından destek görmemiştir.

4) İngiliz Muhipleri Cemiyeti

- Görünüşteki amacı Osmanlı Devleti'ne yardım sağlamak, gerçek amacı ise, **Osmanlı Devleti'ni İngiliz manda ve himaye yönetimine sokmaktır**.
- Kurucuları arasında **Sadrazam Damat Ferit Paşa** ve padişah **Vahdettin** de bulunmaktadır.

5) Wilson Prensipleri Cemiyeti

- **Amerika mandaterliğini savunan** yazar ve gazeteciler tarafından kurulan bu cemiyetin bazı üyeleri (Halide Edip) sonradan Milli Mücadele saflarına katılmışlardır.

6) Hürriyet ve İtilaf Fırkası

- 1911 yılında **İttihat ve Terakkicilere karşı saltanatı savunmak amacıyla kurulan partidir**.
- Kuruluş Savaşı yıllarında da **milli mücadeleye karşı olanların toplandığı bir örgüt** haline gelmiştir.
- **Alemdar** ve **Peyam-ı Sabah** gazetelerinde görüşleri yayımlanmıştır.

- 7) **Nıqahban Cemiyeti**: Osmanlı ordusundan emekli olmuş subaylar tarafından kurulmuştur. Milli Mücadele'ye karşı çıkan ayaklanmalara destek vermişlerdir (I. TBMM dönemi – Düzce – Adapazarı Ayaklanması).

ÖRNEK SORU

- I. İslam Teâli Cemiyeti
 - II. İngiliz Muhipleri Cemiyeti
 - III. Sulh ve Selâmet-i Osmaniye Fırkası
- Yukarıdakilerden hangileri ulusal mücadeleye karşı çıkmıştır?**
- A) I, II ve III B) II ve III C) I ve II
D) Yalnız III E) Yalnız I

(2011 – KPSS)
Cevap: A

■ Milli Cemiyetler

- ⇒ Direnme cemiyetleri olarak da geçen **bu cemiyetlerin kuruluş nedenleri**;

- ☛ Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra **Anadolu topraklarının yer yer işgal edilmesi**

- ☛ Bu işgaller karşısında **Osmanlı Hükümeti'nin kayıtsız kalması**

- ⇒ Milli Cemiyetler, **işgaller** ve **zararlı cemiyetlerin faaliyetlerine karşı halkı bilinçlendirme, örgütlendirme düşüncesindeydiler**.
- ⇒ Direnme cemiyetlerine genel olarak **"Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri (Hakları Savunma Dernekleri)"** adı verilmiştir.
- ⇒ Birbirinden habersiz kurulan bu cemiyetler, **bulundukları bölgenin (yerel) kurtuluşunu sağlamayı** amaçlamışlardır.

1) Trakya – Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

- Kurulan **ilk milli cemiyettir**. Edirne merkezli kurulmuştur.
- Amacı, **Doğu Trakya'nın Yunanistan'a katılmasını önlemektir**.
- Özellikle bölgedeki Yunan işgallerine ve **Mavri Miracı Rumlara karşı** mücadele etmiştir.
- Bu amaçla **Edirne ve Lüleburgaz Kongreleri**'ni düzenlemiştir.
- **Yeni Edirne** ve **Ahali** gazetelerinde görüşlerini yayımlamışlardır.
- Bu cemiyet, Osmanlı Devleti'nin dağılması halinde **Trakya'da yeni bir Türk devleti (Trakya Cumhuriyeti) kurmayı amaçlamıştır**.

2) İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti

- İzmir'in **Paris Barış Konferansı'nda Yunanlılara verileceğinin duyulmasından sonra** kurulmuştur.
- Amacı, **Batı Anadolu'nun Türklere ait olduğunu dünyaya duyurmaktır**. Ayrıca oluşabilecek düşman işgaline karşı **silahlı mücadele yapmayı da kabul etmiştir**.
- Ancak bu cemiyet çeşitli sebeplerden ötürü etkili bir çalışma yapamamış, İzmir'in işgalinden hemen önce adını değiştirerek **İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti** olmuştur (14 Mayıs 1919).
- Redd-i İlhak Cemiyeti'nin önemli faaliyetlerinden biri Batı Cephesi'nin kurulmasını sağlayan **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri'ni** düzenlemiş olmasıdır.

3) Sark Vilayetleri (Doğu Anadolu) Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti

- Kuruluş **merkezi İstanbul'dur**. Daha sonra cemiyetin **merkezi Erzurum'a taşınmıştır**.

- Amacı, *Doğu Anadolu Bölgesi'nde kurulması tasarlanan Ermeni Devleti'ne engel olmak* ve bölgede meydana gelebilecek *Ermeni işgallerine karşı, bölge halkını örgütlemektir.*
- Cemiyetin almış olduğu kararlardan bazıları şunlardır;
 - ☞ Bölgedeki *Müslüman Türk nüfus hiçbir suretle göç etmeyecek,*
 - ☞ Derhal *dini, ekonomik, sosyal ve ilmi alanda örgütlenmeye gidilecek,*
 - ☞ Doğu illerinin saldırıya uğrayacak bir bölgesini *savunmak için birleşilecek*

NOT: Bu kararların amacı, *bölgedeki Türk nüfusunu azınlıklara oranla her yönden güçlü tutmaktır.* Mustafa Kemal, bu cemiyetin yardımıyla *Erzurum Kongresi'ni toplamıştır.*

- Bu cemiyet ayrıca Fransızca Lepays (Vatan), Türkçe Hadisat ve Albayrak gazetelerini çıkarmıştır.
- 4) Kars İslam Surası: *Doğu Anadolu'daki Ermeni faaliyetlerine karşı kurulmuştur. Erzurum Kongresi'ne temsilci göndermiştir.*
- 5) Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti
 - Trabzon merkezlidir.
 - Trabzon ve yöresine yönelik *Rum Pontus Devleti'nin kurulmasını engellemek* ve Ermeni iddialarına karşı bölge halkının haklarını savunmak amacıyla kurulmuştur.
 - Bu cemiyet *Erzurum Kongresi'nin toplanmasına da yardımcı olmuştur.*
- 6) Kilikyalılar Cemiyeti
 - *İstanbul merkezli* kurulmuş, daha sonra cemiyet, *merkezini Adana'ya taşımıştır.*
 - *Çukurova (Adana) Bölgesi'ndeki Fransız işgallerine ve Ermeni çetelerine karşı,* bölge halkını örgütlemeye çalışmıştır.
- 7) Vahdet-i Milliye Cemiyeti: Bütün milli direniş cemiyetlerini birleştirmeyi amaçlamıştır.
- 8) Milli Müdafaa Cemiyeti: Anadolu halkına silah sağlayan cemiyettir.
- 9) Milli Karakol Cemiyeti: İstanbul'dan Anadolu halkına silah ve mühimmat sevkiyat işlerini yürütmüştür.

- 10) Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti: Sivas valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Hanım ve arkadaşları tarafından Mustafa Kemal'in isteği üzerine kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı için destek toplamışlardır.

11) Milli Kongre Cemiyeti

- *İstanbul merkezli* kurulmuştur.
- *En uzun ömürlü* cemiyettir.
- Diğer cemiyetlerden farklı olarak, milli mücadeleye bir bütün olarak yaklaşmıştır. Misak-ı Milli'yi savunmuştur.
- Milli mücadelenin haklılığını Dünya kamuoyuna duyurabilmek için *basın yoluyla çalışmış,* Arapça, Fransızca ve İngilizce yayınlar çıkarmıştır.
- Kuva-i Milliye tabirini ilk kez bu cemiyetin kurucularından olan Dr. Esat Işık, hazırladığı raporlarında kullanmıştır.

Milli Cemiyetlerin Özellikleri

- ⇒ İşgallere karşı Türk milletinden gelen ilk tepkidir.
- ⇒ Bu cemiyetlerin oluşumunda, *bağımsızlığın korunması* ve *milliyetçilik düşüncesi* etkindir.
- ⇒ *Osmanlı Hükümeti'nin işgallere karşı tepkisiz kalması* üzerine kurulmuşlardır.
- ⇒ Cemiyetlerin kurulmasında *azınlıkların zararlı faaliyetleri de etkili olmuştur.*
- ⇒ *Ulusal bilincin uyanmasına* katkıda bulunmuşlardır.
- ⇒ *Yeni bir devlet kurma amacı taşımazlar* (Trakya - Paşaeli Cemiyet hariç).
- ⇒ Düşmanı *belirli bir süre oyalamışlardır.*
- ⇒ *Kuva-i Milliye hareketi,* bu cemiyetlerin çalışmaları sonucu vücut bulmuştur.
- ⇒ Başlangıçta basın yayın yoluyla mücadeleyi seçmişlerse de (Wilson İlkeleri'ne güveniyorlardı) *ileriki dönemde çoğunluğu silahlı mücadele yönüne kaymıştır (İzmir'in işgali üzerine).*
- ⇒ Cemiyetlerin Milli Mücadele açısından en olumsuz yönü, *bölgesel kurtuluşu amaçlamaları ve birbirinden kopuk hareket etmeleridir* (Milli Kongre Cemiyeti hariç).
- ⇒ Bu olumsuzluk, direnme cemiyetlerinin Sivas Kongresi'nde *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çatısı altında birleştirilmesiyle* giderilmiştir (*Bunun nedeni Kurtuluş Savaşı'nı tek bir merkezden yönetme düşüncesidir.*)

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde özellikle Anadolu'da bir Pontus Rum Devleti'nin kurulmasını önlemek amacıyla kurulan cemiyet aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Trakya-Paşaeli Haklarını Savunma Cemiyeti
- B) İzmir Osmanlı Haklarını Koruma Cemiyeti
- C) Trabzon Milli Hakları Koruma Cemiyeti
- D) Adana ve Çevresi Haklarını Koruma Cemiyeti
- E) Doğu Anadolu Haklarını Koruma Cemiyeti

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

KURTULUŞ SAVAŞI
HAZIRLIK DÖNEMİ

▪ **KUVA-İ MİLLİYE HAREKETİ VE BATI CEPHESİ'NİN KURULMASI**

⇒ İtilaf Devletleri'nin Mondros Ateşkes Antlaşması (7. madde) doğrultusunda Anadolu'da başlattıkları işgallere karşı Türk halkının kurduğu direniş örgütlerine "**Kuva-i Milliye**" denir.

⇒ **Kurulma nedenleri:**

- ☛ Osmanlı Devleti'nin **I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması**,
- ☛ Mondros Ateşkes Antlaşması'yla **Osmanlı ordusunun büyük bir bölümünün terhis edilmesi**,
- ☛ Osmanlı yönetiminin **işgallere kayıtsız kalması** ve **işgalci güçlerle işbirliği yapması**, halkın can ve mal güvenliğini koruyamaması,
- ☛ İtilaf Devletleri'nin Mondros'un hükümlerini tek taraflı olarak uygulamaları ve **Anadolu'yu yer yer işgal etmeleridir**.

⇒ Düşmana karşı **ilk direnme hareketi**; Kara Hasan Paşa önderliğinde **Güney Cephesi'nde Dört Yol** adı verilen yerde **Fransızlara** karşı verilmiştir (19 Aralık 1918).

NOT: Güney Cephesi'ndeki Kuva-i Milliye birliklerinin çalışmaları sonucu **Urfa, Antep** ve **Maraş** düşman işgalinden kurtarılmıştır.

⇒ **İkinci direnme hareketi** İzmir'in işgalinden sonra **Batı Anadolu'da Yunanlılara** karşı olmuştur (15 Mayıs 1919).

NOT: **İlk Kuva-i Milliye teşkilatı**, İzmir'in işgalinden sonra Batı Anadolu'da Yunanistan'a karşı olmuştur.

⇒ Yunan işgali karşısında örgütlenmeye karar veren Ege Halkı **Balıkesir (26 – 30 Temmuz 1919)** ve **Alaşehir (16 – 25 Ağustos 1919) kongrelerini düzenlemiştir**.

⇒ Bölgedeki bütün direniş güçlerinin **ortak bir cephe oluşturmaya** ve Batı Anadolu'daki **Kuva-i Milliye birliklerinin insan ve malzeme yönünden desteklenmelerine** karar verilen bu kongrelerin ardından Soma, Akhisar, Nazilli, Salihli kasabalarının batısından geçen ve Ayvalık kıyılarını da içine alan bir hat üzerinde **Batı Cephesi** kurulmuştur. Bu cephenin merkezi Balıkesir olmuştur.

ÖRNEK SORU

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra, işgalci devletlere karşı tepki olarak ortaya çıkan direniş kuruluşu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Wilson Prensipleri Derneği
- B) Kuva-i Milliye
- C) Tesanüt Grubu
- D) İngiliz Muhipleri Derneği
- E) Kuva-i İnzibatiye

(1999/DMS)

Cevap: B

NOT: **Ali Fuat (Cebesoy) Paşa**, Sivas Kongresi'nde Batı Anadolu'daki **Kuva-i Milliye birliklerinin genel komutanlığına** tayin edilmiştir.

⇒ **Kuva-i Milliye'nin Olumlu Yönleri**

- ☛ Düzenli ordu kuruluncaya kadar düşmanı yıpratarak **ilerleyişlerini yavaşlatmışlar** ve **TBMM'ye** ve **düzenli ordunun kuruluşu teşkilatlanmasına zaman kazandırmışlardır**.
- ☛ Azınlıkların zararlı faaliyetlerine karşı **Türk köy ve kasabalarını korumuşlardır**.
- ☛ TBMM'ye karşı çıkan **ayaklanmaların bastırılmasında etkili olmuşlardır**.
- ☛ **Ulusal bilincin doğmasına** ve **yaygınlaşmasına yardımcı olmuşlardır**.
- ☛ **Düzenli ordunun çekirdeğini oluşturmuşlardır**.

⇒ **Kuva-i Milliye'nin Olumsuz Yönleri**

- ☛ **Askeri disiplinden yoksun olmaları**
- ☛ Bazı Kuva-i Milliye şeflerinin, **TBMM'nin otoritesine girmeyi kabul etmeyerek ayaklanmaları** (Demirci Mehmet Efe, Çerkez Ethem gibi)

- ☛ **Bölgesel hareket etmeleri**, işbirliği ve uyum içinde çalışmaları
- ☛ İhtiyaçlarını karşılayabilmek için, zaman zaman **halktan zorla para ve yardım toplamaları**
- ☛ Suçlu gördükleri kişileri **kendi kurallarına göre cezalandırmalarıdır**.

⇒ Yukarıda sayılan nedenler dâhil Kuva-i Milliye birliklerinin **düşman işgalini engelleyememesi, düzenli bir orduya ihtiyaç duyulmasından dolayı 8 Kasım 1920’de bütün askeri birlikler düzenli ordu haline getirilmiş ve Genelkurmay Başkanlığı’na bağlanmıştır**.

NOT: Düzenli ordunun kurulmasında 24 Ekim 1920’de **Gediz Muharebeleri**’nde Yunanlılara karşı Kuva-i Milliye’nin başarısız olması ve bunun sonucunda Bursa ile Uşak’ın elimizden çıkması da etkili olmuştur (TBMM’de **ilk defa** tartışmalar oldu.).

MUSTAFA KEMAL’İN SAMSUN’A ÇIKIŞI
(19 MAYIS 1919)

- Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada Mustafa Kemal, **Suriye’de Halep’in kuzeyinde Yıldırım Orduları Grup Komutanı** olarak İngilizlerle mücadele etmekteydi.
- Mondros’un özellikle **7. maddesine dikkat edilmesi** yönünde İstanbul’a telgraflar çeken Mustafa Kemal, Hükümet tarafından İstanbul’a çağırıldı.
- 13 Kasım 1918’de İstanbul’a gelen Mustafa Kemal, Boğaz’a demirlemiş İtilaf Donanması’nı görünce o meşhur **“Geldikleri gibi giderler”** sözünü söylemiştir.
- Yaklaşık 6 ay İstanbul’da kalan Mustafa Kemal, kurtuluş için **Anadolu’ya geçip halkı harekete geçirmekten** başka çare olmadığını anladı.
- Aynı tarihlerde **Karadeniz bölgesindeki karışıklıklardan dolayı**, İngiliz Hükümeti’nin isteği sonucunda bu bölgeye bir ordu müfettişi

gönderilmesi gündeme gelince, Mustafa Kemal aradığı fırsatı buldu.

- Mustafa Kemal’in Anadolu’ya geçerken **“9. Ordu Müfettişi ve İstanbul Hükümeti Komiseri”** sıfatıyla resmi görevleri şunlardı;
- ☛ Karadeniz bölgesinde Rum çetelerine karşı, Türk halkının, İtilaflarca dağıtılan askerlerle birleşerek başlattığı direniş hareketlerini önlemek,
- ☛ Halkın elindeki silah ve cephaneleri toplamak,
- ☛ İşgallere karşı oluşturulan Milli Cemiyetlerin faaliyetlerini durdurmak,
- ☛ Mondros’a uymayarak dağıtılmamış olan, Erzurum’daki 15. Kolordu’yu dağıtıp, silahlarını İtilaf Devletleri’ne teslim etmektir.

NOT: Mustafa Kemal, bu görevleri gerçekleştirebilmesi için **geniş yetkilerle donatılmış**, Samsun’dan doğudaki tüm illerde askeri ve sivil makamlara emir verme yetkisi almıştır.

ÖRNEK SORU

İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal’i aşağıdakilerden hangisi nedeniyle 9. Ordu Müfettişliği göreviyle Anadolu’ya göndermiştir?

- A) Karadeniz bölgesinde güvenliği sağlamak
- B) Yunanlıların İzmir’i işgalini engellemek
- C) Kongreler düzenlemek
- D) Anadolu’da milis kuvvetleri oluşturmak
- E) İngilizlerin samsun’a çıkmasını engellemek

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

- 16 Mayıs 1919’da Bandırma Vapuru ile İstanbul’dan yola çıkan Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkmıştır.

NOT: Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkmasıyla milli mücadele **fiilen** başlamıştır.

- Samsun’a çıkışından itibaren, Mondros’a uyulmamasını isteyen **Mustafa Kemal’in asıl amaçları**;
- ☛ **Ulusal bilinci uyandırmak** ve yaygınlaştırmak
- ☛ Ulusal birliği gerçekleştirerek, **bağımsızlık savaşını başlatmak**,
- ☛ Bölgesel kurtuluş ve başka bir devletin güdümünde yaşamak yerine **ulusal egemenliğe dayanan, kayıtsız, şartsız, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmaktır**.

- Samsun ve çevresindeki ilk incelemelerinden sonra Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'ne ilk raporu olan "Samsun Raporu"nu göndermiştir (22 Mayıs 1919). Bu raporda;
- ✓ Samsun bölgesinde **Rumlar siyasi emellerinden vazgeçerlerse**, asayiş kendiliğinden düzelir.
- ✓ Türklüğün **yabancı mandasına ve kontrolüne tahammülü yoktur**.
- ✓ Yunanlıların **İzmir'de hakları yoktur**. Bu işgal geçici ve haksızdır.
- ✓ Ulus, **ulusal egemenlik esasını ve Türk milliyetçiliğini kabul etmiştir** ve bunu gerçekleştirmeye çalışacaktır.

NOT: Bu raporla Mustafa Kemal, ilk kez resmi görevine ters düşmüştür.

- Samsun, İngiliz işgalinde olduğundan güvenli değildi. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa 25 Mayıs 1919'da Havza'ya geçti.

HAVZA GENELGESİ **(28 MAYIS 1919)**

- Bütün yurttaki **ulusal bir örgüt kurulmasının gerekliliğini** vurgulayan Mustafa Kemal, Havza Genelgesi'ni yayınladı ve ülkenin her yanındaki askeri ve sivil makamlara gönderdi.
- Genelgenin amacı; **Türk halkını tehlikelere (işgallere) karşı uyarmak ve kitlesel olarak harekete geçirip, tepki göstermesini sağlamaktır**.
- Genelge ile Mustafa Kemal Paşa Türk halkından;
- ✓ İşgallere karşı **protesto mitingleri ve gösteriler yapılmasını**,
- ✓ İstanbul Hükümeti'ne **işgalleri kınayan protesto telgrafları çekilmesini**,
- ✓ Azınlıklara karşı **taşkınlıklar yapılmamasını**,
- ✓ Komuta görevlerinin ve silahların hiçbir şekilde **terk ve teslim edilmemesini**, yurdun her tarafında **direnış cemiyetleri kurulmasını** istemiştir.

NOT: Mustafa Kemal Paşa'nın genelgedeki duyurularına Türk halkının uyduğunun kanıtı; **Havza'dan başlayarak İstanbul'a kadar Anadolu'nun her tarafında mitingler düzenlenmesidir**.

- 29 Mayıs'ta Havza mitingi (ilk miting), aynı tarihlerde İstanbul'da Fatih, Sultan Ahmet ve

Üsküdar mitingleri düzenlendi. Bu gelişmeler karşısında İtilaf Devletleri, **67 Türk aydınını tutuklayıp Malta'ya sürgüne göndermiştir**.

- İstanbul yönetimi ise Mustafa Kemal Paşa'yı geri çağırması, fakat Paşa geri dönmediği gibi 1 Haziran 1919'da İstanbul'a çektiği telgrafta; **"Anadolu'da oluşmaya başlayan ulusal hareketi hiçbir gücün durduramayacağını"** bildirmiştir (**I. Çağırılı**).

NOT: Bu tutum, Mustafa Kemal Paşa'nın ulusun çıkarlarını **işgalci güçlere** ve **İstanbul Hükümeti'ne karşı çekinmeden savunmaya çalıştığını** gösterir.

NOT: Havza Genelgesi, Milli Mücadele döneminde yayınlanan **ilk ulusal genelgedir**.

AMASYA GENELGESİ (TAMİMİ) **(22 HAZİRAN 1919)**

- Havza'da çalışmalarını tamamlayan Mustafa Kemal Paşa, Amasya'ya geçti.
- Mustafa Kemal tarafından önceden hazırlanmış olan genelge metni, yakın silah arkadaşları **Rauf (Orbay) Bey, Refet (Bele) Bey, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Kazım Karabekir Paşa** (Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı) ve **Cemal Paşa** (Konya'daki Ordu Müfettişi) tarafından onaylandıktan sonra Anadolu'daki tüm askeri ve sivil makamlara gizli olarak bildirilmiştir.
- Genelgenin diğer komutanlara da onaylatılmasının amacı; **bireyselliğe son verme, halk üzerindeki etkisini artırma ve geçerliliğinin devam etmesini sağlamaktır**.
- Genelgenin yayınlanma amacı; işgallere karşı halkın oluşturduğu **direnme cemiyetlerini tek bir çatı altında birleştirmek için Sivas'ta ulusal bir kongre toplanmasını sağlamaktır**. Ayrıca Milli Mücadele'yi **kişisel ve bölgesel olmaktan kurtarıp halka mal etmek** de amaçlanmıştır.
- **Maddeleri;**
 - 1) Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
 - 2) İstanbul Hükümeti ve Padişah, üzerlerine düşen görev ve sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum, milletimizi yok olmuş gibi göstermektedir.
- Kurtuluş Savaşı'nın **amacı, gerekçesi** belirtilmiştir (**Milli Mücadele'yi niçin yapıyoruz?**).

- ☞ İstanbul Hükümeti'ne ilk defa açıkça karşı çıkılmıştır.
- 3) Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- ☞ Kurtuluş Savaşı'nın yöntemi yani nasıl yapılacağı belirtilmiştir.
- ☞ Üstü kapalı olarak ulusal egemenlikten ilk defa bahsedilmiştir. Yönetim şeklinin değişeceğini göstermiştir (ilk kez Cumhuriyetin mesajı verilmiştir.).
- ☞ Wilson İlkeleri'ndeki "Her millet kendi geleceğine kendisi karar verecektir." maddesiyle paralellik gösterdiği için Türk İnkılâbı'na evrensellik kazandırmıştır.
- ☞ Genelgeye ihtilalci bir karakter kazandırmıştır.
- 4) Milletin sesini dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak milli bir kurulun oluşturulması gerekmektedir.
- ☞ Kurtuluş Savaşı kurumsallaştırılmak istenmiştir.
- ☞ Ulusal örgütlenmenin ve hükümetin görevini üstlenecek olan bir Temsil Heyeti (Kurulu)'nin oluşturulması fikri ilk defa ortaya atılmıştır.
- ☞ Bu maddenin bir sonucu olarak ilk kez Erzurum Kongresi'nde "Temsil Heyeti" adıyla bölgesel bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurul Sivas Kongresi'nde ulusal hale getirilmiştir.
- 5) Anadolu'nun en güvenilir yeri olan Sivas'ta, milli bir kongrenin toplanması gerekmektedir.
- 6) Bu kongreye her ilden, milletin güvenliğini kazanmış üçer delege katılacaktır.
- 7) Bu delegeler Müdafaa-i Hukuk, Redd-i İlhak Cemiyetleri ve belediyeler tarafından seçilecektir.
- 8) Bu mesele milli bir sır olarak gizlenmeli ve gerekirse delegeler, yolculukları sırasında değişik isimler ve güzergâhlar kullanılmalıdır (İstanbul Hükümeti'nden, İtilaflar'dan ve azınlıklardan durumu gizlemek amaçlanmıştır.).
- ☞ Milletin güvenliğini kazanmış ve Milli Mücadele taraftarı kişilerin seçilmesi amaçlanmıştır.
- ☞ Vatanın geleceği ile ilgili kararların halkın istekleri doğrultusunda alınmasını sağlamak amaçlanmıştır.
- ☞ Demokratik bir düzene geçileceğinin işaretlerini vermiştir.
- 9) 10 Temmuz'da Doğu illeri adına Erzurum'da toplanacak olan kongreye katılacak delegeler,

dağılmadan Sivas'a gelerek buradaki kongreye de katılacaklardır.

- 10) Ordular kesinlikle dağılmayacak, askeri ve sivil yöneticiler, görevlerini terk ve teslim etmeyeceklerdir.

☞ İlk defa Mondros Mütarekesi'ne, İtilaf Devletleri'ne ve İstanbul yönetimine açıkça karşı çıkılmıştır.

☞ Gerektiğinde silahlı ve topyekûn bir mücadelenin yapılabileceğinin işaretleri verilmiştir.

➤ İtilaf Devletleri genelgeye tepki gösterip İstanbul Hükümeti'ne baskı yapınca Hükümet, Mustafa Kemal Paşa'yı 9. Ordu Müfettişliği görevinden almıştır (II. Çağırılış).

➤ Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa, 7 - 8 Temmuz 1919 gecesi Erzurum'dan Padişaha ve Harbiye Nezareti'ne çektiği telgrafta; 9. Ordu Müfettişliği'nden ve çok sevdiği askerlik mesleğinden istifa ettiğini, İstanbul'a dönmeyeceğini ve Anadolu'da mücadeleyi sürdüreceğini bildirmiştir.

NOT: Mustafa Kemal, TBMM'nin 5 Ağustos 1921'de kendisine "Başkomutanlık" yetkilerini vermesine kadar sivil bir vatandaş olarak mücadelesine devam etmiştir.

➤ Amasya Genelgesi'nin Önemi:

☞ Kurtuluş Savaşı'nın amacı, gerekçesi ve yöntemi ilk kez bu belge ile belirtilmiştir.

☞ İlk kez ulusal egemenlik temeline dayalı bir devlet düzeni öngörülmüştür.

☞ Ümmetçi düşünce yerine, ulus düşüncesini savunmuştur.

☞ Ulusal hareketi başlatan ilk resmi belgedir.

☞ Türk İnkılâbı'nın "ihtilal" safhasını başlatmıştır.

☞ Mustafa Kemal'in resmi görevle yaptığı son çalışmadır.

NOT: Mustafa Kemal Paşa, genelgeyle birlikte, her ilin vali ve komutanlarına yazdığı özel bir mektupla; "Artık İstanbul, Anadolu'ya hâkim değil, tabi olmak mecburiyetindedir." görüşünü de belirtmiştir.

ÖRNEK SORU

Amasya Genelgesi'nde,

I. Ümmet anlayışından ulus anlayışına geçilmesi,

II. Mebuslar Meclisi'nin kapanmasından sonra TBMM'nin açılması,

III. Tek partili yönetimden çok partili yönetime geçilmesi,

gelişmelerinden hangilerinin önemi vurgulanmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Amasya Genelgesi'nde vatanın bütünlüğü ve bağımsızlığının tehlikede olduğu, İstanbul Hükümeti'nin sorumluluğunu yerine getiremediği ve ulusu yok olmuş duruma düşürdüğü belirtilmiştir.

Bu sözlerin Kurtuluş Savaşı hakkında aşağıdakilerden hangisiyle ilgili bilgi verdiği savunulabilir?

- A) Süresi B) Nedeni C) Program
D) Kadrosu E) Sonucu

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Amasya Genelgesi'nde milletin özgürlüğünü ve devletin bağımsızlığını sağlamak amacıyla Sivas'ta bir kongrenin toplanmasına karar verilmiştir.

Bu kararla aşağıdakilerden hangisinin öngörüldüğü savunulabilir?

- A) Ulusal kararların geniş katılımı alınması gerektiğinin
B) Yerel cemiyetlerin kurulmasının
C) Uluslararası ilişkilerin başlamasının
D) İstanbul Hükümetiyle görüşülmesinin
E) Milletvekili seçimlerinin çabuklaştırılmasının

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ERZURUM KONGRESİ

(23 TEMMUZ – 7 AĞUSTOS 1919)

- Kongreyi toplayan; **Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk** ve **Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleridir.**
- Toplanma amacı; **Doğu Anadolu'yu** ve **Doğu Karadeniz'i Ermeni** ve **Rum saldırılarına karşı savunmaktır.**
- Erzurum Kongresi, Erzurum, Bitlis, Van, Sivas ve Trabzon illerini temsil eden 54 kişinin

katılımıyla gecikmeli olarak 23 Temmuz'da toplanmıştır.

- Mustafa Kemal, Amasya'dan Sivas'a geçecekti. Ancak Erzurum'dan aldığı davet üzerine, 3 Temmuz 1919'da bu şehre gelerek kongreye katıldı.

NOT: Mardin, Diyarbakır ve Elazığ delegeleri Elazığ valisi Ali Galip ve Diyarbakır valisinin engellemelerinden dolayı kongreye katılamamıştır.

- Mustafa Kemal'in amacı; **ulusal kongre için Doğu illerinin desteğini almak** ve **Amasya Genelgesi'nin esaslarının, bölgedeki delegeler tarafından benimsenmesini sağlamaktır.**

- Mustafa Kemal'in **milli mücadeleyi Erzurum'da başlatmasında;**

- ☛ Erzurum'un işgal altında olmaması,
- ☛ İtilaf Devletleri'nin birliklerine uzakta ve güvenli bir yerde olması,
- ☛ Kazım Karabekir Komutası'nda dağıtılmamış bir ordunun bulunması gibi faktörler etkili olmuştur.

- Kazım Karabekir'in çalışmalarıyla Mustafa Kemal, Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne üye oldu ve **Erzurum Kongresi'ne başkan seçildi.**

NOT: Mustafa Kemal'le birlikte Rauf (Orbay) Bey'in de kongreye katılması sorun oldu. Bu sorun **iki delegenin (Kazım Bey ve Cevat Bey) istifasıyla** çözümlendi.

NOT: Kongre öncesinde yaşanan bir diğer sorun **Temsilciler Kurulu Başkanlığı sorunuydu.** Mustafa Kemal'in kongre ve ardında da Temsil Heyeti başkanı olmasıyla bu sorun da giderilmiştir.

- Mustafa Kemal'in kongreye katılması ve başkan seçilmesi, **kongrede ulusal nitelikli kararlar alınmasını sağladı.**

NOT: Mustafa Kemal Paşa'nın **sivil olarak ilk görevi** Erzurum Kongresi Başkanlığı'dır.

- **Kongrede Alınan Kararlar;**

- 1) Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez.

- ☛ **İlk defa milli sınırlardan bahsedilmiştir.**

- ☞ Bu karar, daha sonra toplanacak olan son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin aldığı **Misak-ı Milli kararlarında da aynen kabul edilmiştir.**
- 2) Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı, Osmanlı Devleti'nin dağılması halinde millet birleşerek kendini savunacaktır.
- ☞ **Ulusal bağımsızlıktan taviz verilmeyeceği** belirtilmiştir.
- 3) İstanbul Hükümeti yurdun bütünlüğünü ve milletin bağımsızlığını sağlayamazsa **gecici bir hükümet** kurulacaktır. Bu hükümetin üyeleri ulusal kongre tarafından seçilecektir. Eğer kongre toplanmamışsa, hükümet kurma işini Temsil Heyeti yapacaktır.
- ☞ **İlk kez İstanbul Hükümeti'ne alternatif bir hükümet kurmaktan** bahsedilmiştir.
- ☞ **Ulus iradesine önem verildiğini** gösterir.
- 4) Saltanat ve Hilafeti baskı ve zordan kurtarmak için **Kuva-i Milliye'yi etkin, İrade-i Milliye'yi hâkim** kılmak esastır.
- ☞ **Ulusal egemenliğe dayalı bir düzenin kurulacağını** işaretleri verilmiştir (**İlk defa** ulusal egemenliğin **koşulsuz** olarak gerçekleştirileceği belirtilmiştir.).
- ☞ Bu madde ileride **saltanatın kaldırılacağı** ve **cumhuriyetin kurulacağı** mesajını vermiştir.
- ☞ Bu kararın başına ulusal egemenlik anlayışına ters olmasına rağmen saltanat ve hilafet ifadelerinin konmasının nedeni; **ortamın böyle bir değişikliğe hazır olmayışı** ve **ulusal birliğin zedelenebileceği kaygısıdır.**
- 5) Manda ve Himaye kabul edilemez.
- ☞ Türk Milleti'nin başka bir devletin güdümünde yaşamak yerine koşulsuz olarak **tam bağımsızlığı** hedeflediği belirtilmiştir (**İlk defa**).
- 6) Hıristiyan unsurlara, siyasi egemenliğimizi ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.
- ☞ **Azınlıkların bağımsızlıkçı çalışmalarına tepki maddesidir (İlk defa).**
- ☞ Her yönüyle **tam bir bağımsızlığın hedeflendiği** ve **içişlerimize hiçbir devletin karışamayacağı** ifade edilmiştir.
- ☞ Bu maddeye ek olarak **"Bağımsızlığımıza saygı duyan, yurdumuza karşı istila amacı**

taşımayan devletlerin teknik ve ekonomik yardımlarını hoşgörü ile karşılar; devletlerin eşitliği ilkesini gözetin, adil ve insancıl bir barışa hazır olunduğunu duyururuz." ifadesi yer almıştır.

- 7) Mebusan Meclisi'nin derhal toplanmasına ve hükümet işlerinin meclis denetiminde yürütülmesine çalışılacaktır.

- ☞ **Mücadelenin ulus iradesine dayanacağı** vurgulanmıştır.
- ☞ **Ulus egemenliğine önem verildiğini** gösterir.
- ☞ **İstanbul Hükümeti, meclis aracılığıyla denetim altına alınmak istenmiştir.**

- Bu kongre sonrasında Doğu illerindeki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, **Doğu Anadolu (Şark Vilayetleri) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** adıyla birleştirildi.
- Ayrıca Doğu illerini Sivas Kongresi'nde temsil etmek üzere Mustafa Kemal başkanlığında 9 kişilik **"Temsil Heyeti"** seçildi ve **"Temsil Heyeti Doğu illerini temsil eder."** kararı alındı (**bölgesel**).

NOT: Amasya Genelgesi'nde yayınlanan esaslar **İlk defa** Erzurum Kongresi'nde benimsenmiş ve karara dönüştürülmüştür.

- **Erzurum Kongresi'nin Önemi ve Özellikleri;**
- ⇒ **Toplanış şekli, amacı ve yapısı bakımından bölgeseldir.** Ancak aldığı **kararlar yönünden ulusal** ve **ihtilalci** bir kongredir.
- ⇒ İç ve dış politikayı ilgilendiren kararlar alması **meclis gibi hareket ettiğini gösterir.**
- ⇒ **İlk defa ulusal egemenliğin kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesinden** bahsedilmiştir.
- ⇒ **Milli mücadelenin temel programı** belirlenmiştir.
- ⇒ Sivas Kongresi'ne ve ondan sonraki **ulusal nitelikli çalışmalara ön hazırlık** olmuştur.
- ⇒ **İlk kez milli sınırlardan ve bir hükümet kurmaktan** bahsedilmiştir.
- ⇒ Kongre kararlarının **"Doğu" ile başlayanları bölgesel (yerel), Manda ve Azınlıklar** ile ilgili maddeleri **dış politika**, diğerleri **ulusal** nitelikli kararlardır.

ÖRNEK SORU

Erzurum Kongresi'nde "Azınlıklara, siyasal egemenliği ve sosyal dengeyi bozacak şekilde yeni birtakım özel haklar verilmesi kabul edilmeyecektir." kararı alınmıştır.

Bu karar, aşağıdakilerden hangisine bir tepkidir?

- A) Her türlü işgal ve ayrıcalıklara
- B) Azınlıkların İstanbul'da kalmasına
- C) Azınlıkların kendi kültürlerini korumalarına
- D) Patrikhanenin Rumların dinî temsilcisi olmasına
- E) Türkiye içindeki Müslüman olmayan azınlıkların Türk tebaası sayılmasına

(2007 - KPSS)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Erzurum Kongresi kararlarının aşağıdakilerin hangisinde etkili olduğu savunulamaz?

- A) Sivil ve askerî yöneticilerin işgallere karşı mitingler düzenlemeleri için genelgeler yayımlanması
- B) Lozan Antlaşması'nın bağımsızlığı savunan ruhu
- C) TBMM'nin toplanış ve açılış gerekçesi
- D) Sivas Kongresi kararları
- E) Amasya Protokolleri

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Erzurum Kongresi'nde aşağıdakilerden hangisiyle ilgili karar alınmamıştır?

- A) İşgal amacı olmayan devletlerin yardımlarının kabul edilmesi
- B) Ulusal sınırlar içinde vatanın bir bütün olduğu
- C) Hükümet işlerinin Meclis denetiminde sürdürülmesine çalışılması
- D) Siyasi egemenliği, toplumsal dengeyi bozacak ayrıcalıkların reddi
- E) Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulması

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

I. Cumhuriyet'in ilan edilmesi
II. Erzurum Kongresi'nin toplanması
III. Amasya Genelgesi'nin yayımlanması
Yukarıdaki gelişmelerin kronolojik sırası aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I, II, III
- B) I, III, II
- C) II, I, III
- D) III, I, II
- E) III, II, I

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı'nın "Vatanın parçalanmaz bir bütün olduğu" ilkesi ilk kez aşağıdakilerin hangisinde yer almıştır?

- A) Sivas Kongresi kararları
- B) Erzurum Kongresi kararları
- C) Amasya Genelgesi
- D) Amasya Görüşmeleri
- E) Misak-ı Milli

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

BALIKESİR KONGRELERİ

- **I. KONGRE (27 HAZİRAN – 12 TEMMUZ 1919)**
- **II. KONGRE (26 – 30 TEMMUZ 1919)**

- **Bölgesel** nitelikli olan ve **Mustafa Kemal Paşa'nın katılmadığı** bu kongrenin amacı; **Ege Bölgesi'ni (Batı Anadolu'yu) Yunan işgallerine karşı savunmaktır.**
- Bu kongrede, Ayvalık kıyılarından başlayıp Soma, Akhisar, Nazilli kasabalarına kadar uzanan bir hat üzerinde **"Batı Cephesi'nin kurulmasına karar verilmiştir (Kurtuluş Savaşı'nın ilk cephesi).**
- Bu gelişmelerle **Batı Cephesi'nin ve Kuva-i Milliye'nin kurulması resmîyet kazanmıştır.**
- **Padişaha (Saltanat) bağlılık** bildirilmiştir.
- Bu kongrenin Amasya Genelgesi'nin **bağımsızlık yönündeki çağrısına katılması olumlu, padişaha bağlılık bildirmesi olumsuz bir gelişmedir.**

ALASEHİR KONGRESİ
(16 – 25 AĞUSTOS 1919)

- Toplanma amacı; Balıkesir Kongresi kararları doğrultusunda, Ege Bölgesi'nde **Yunan işgallerine karşı önlemler almak** ve **Kuva-i Milliye güçlerini asker ve malzeme yönünden desteklemektir.**
- Bu kongre de **bölgeseldir.**
- Mustafa Kemal Paşa, **bu kongreye de katılmamıştır.**
- Alâşehir Kongresi, padişaha ve hilafete bağlı kalınması kararının yanı sıra; **"gerekirse İtilaf Devletleri'nden de yardım alınabileceği"** görüşünü kabul etmiştir.

NOT-1: Bu iki kongre kararları doğrultusunda oluşturulan Batı Cephesi, Temsil Heyeti'nin işini kolaylaştırmış, Sivas Kongresi'nden sonra **Ali Fuat (Cebesoy) Paşa Temsil Heyeti tarafından Batı**

Cephesi'ne komutan olarak atanmış, böylece Batı'daki direniş kontrol altına alınmıştır.

NOT-2: Her iki kongre delegeleri de ulusal egemenliği onaylamamıştır yani yeni bir devlet düzeni kurma düşünceleri olmamıştır. Padişaha bağlılık bildirip **Sivas Kongresi'ne katılmamışlardır**. Sadece gözlemci göndermişlerdir.

NOT-3: Her iki kongrenin de en önemli eksikliği bölgesel hareket etmeleri ve birleştirici bir lider ve kurumdan yoksun olmalarıdır.

NOT-4: 6 Ağustos 1919'da toplanan Nazilli Kongresi'nde de milis güçlere asker sağlanması kararlaştırılmış ve Kuva-i Milliye birlikleri arasında uyum sağlanması esası öngörülmüştür.

SİVAS KONGRESİ **(4 – 11 EYLÜL 1919)**

- Bu kongreyi diğer kongrelerden ayıran en önemli özelliği; temsil edilen yerler ve aldığı kararlar itibarıyla ulusal bir karaktere sahip olmasıdır.
- Amaç; Amasya Genelgesi'nde belirtildiği üzere, ulusal güçleri birleştirmek ve ulusal hareketi idare edebilecek bir teşkilat kurmaktır.
- Kongrenin toplanmasına yakın, **Damat Ferit Hükümeti** ve **İngilizler**, Sivas Kongresi'nin dağıtılması, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının tutuklanması için Elazığ Valisi Ali Galip'i görevlendirmiştir.
- Mustafa Kemal olaydan haberdar olarak, Malatya yakınlarında kuvvet toplamaya başlayan Ali Galip'in üzerine milli güçleri gönderip kuvvetlerini dağıtmıştır. **Böylece kongrenin toplanmasını engelleme girişimleri sonuçsuz kalmıştır**.

NOT: Bu olaydan sonra Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti'ne çektiği telgrafta; **"Yaptıklarınızın hesabını bu millet, elbet bir gün sizden soracaktır."** demiştir.

- Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919'da **38 delegenin katılımıyla** toplanmıştır.
- Kongrenin ilk günü bazı delegeler Mustafa Kemal'i Kongreye başkan seçmek istemediler. Ancak genel oyların çoğunu alan Mustafa Kemal, Kongre başkanlığına, kongre sonunda da Temsil Kurulu Başkanlığı'na seçildi.

NOT: Bu gelişmelerle Mustafa Kemal, ulusal bir lider haline geldi.

➤ Kongrede Alınan Kararlar;

- 1) Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar, burada yeniden görüşülerek, ulusal kararlar olarak aynen kabul edilmiştir.
- 2) Bütün yararlı cemiyetler (Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri); Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak birleştirildi.
- ☛ Amaç; Kurtuluş Savaşı'nı tek elden yönetmektir.
- ☛ Siyasi örgütlenmede ilk büyük adım atılmıştır.
- ☛ Cepheler arasında birlik sağlanmak istenmiştir.
- 3) Tam bağımsızlıkta karar kılınarak manda ve himaye düşüncesi bir daha gündeme gelmemek üzere kesin olarak reddedilmiştir.
- ☛ Kongrenin ilk günü bazı delegeler özellikle ABD mandasını tekrar gündeme getirmiş ancak bu durum ulusal bağımsızlığa ve ulusal egemenliğe ters olduğu için Erzurum Kongresi'nden sonra bir daha reddedilmiştir.
- ☛ Bu kararın çıkması Türk Milleti'nin kayıtsız, sartsız, tam bağımsızlığı hedeflediğini göstermektedir.
- 4) İlk kez Erzurum'da oluşturulan ve sadece doğu illerinde yetkili kılınan 9 kişilik Temsil Heyeti, **"Yurdun bütününe temsil eder"** şeklinde yeniden düzenlenerek, ulusal hale getirildi ve üye sayısı 16'ya yükseltildi (**Mustafa Kemal yeniden Temsil Kurulu Başkanlığı'na getirildi**).

Kongre Sonrası Gelişmeler

- ⇒ Temsil Kurulu, Türk Milleti adına iç ve dış politikada **siyasi ve idari karar almak için tek yetkili organ** haline getirildi.
- ⇒ Temsil Kurulu, **ilk defa yürütme yetkisini (hükümet görevi)** kullanarak Ali Fuat Paşa'yı Batı Cephesi Komutanlığı'na atadı ve Güney Cephesi'ne bazı subaylar gönderdi.
- ⇒ Bu kongredeki ulusal çalışmalar, ileride **TBMM'nin açılmasına da ivme, hareketlilik kazandırmıştır.**
- ⇒ Kongreye katılanların halk temsilcileri olması, **ulusal egemenliğin işlerlik kazandığını** gösterir.
- ⇒ Kongre ile **Misak-ı Milli'nin özü, çerçevesi ve esasları** hazırlanmıştır.
- ⇒ **Temsil Kurulu, Ali Galip Olayı nedeniyle tüm yurda çektiği telgraflarda;**
 - ☛ İstanbul ile tüm haberleşmelerin kesilmesini,
 - ☛ Yapılacak tüm çalışmalarda Sivas'a bağlı kalınmasını,
 - ☛ Her türlü haberleşme ve danışma merkezinin Sivas olduğunu,
 - ☛ İstanbul'un Anadolu'ya atadığı komutan ve valilerin kabul edilmeyerek, geri gönderilmesini istemiştir.

NOT: Temsilciler Kurulu, bu çalışmalarıyla **İstanbul Hükümeti'ne bağlı olmadığını göstermeyi** amaçlamıştır.

- ⇒ Bu kararlara uyulması sonucu, İstanbul'un Anadolu'yla bağlantısı kopmuş, bu gelişme üzerine **Padişah Vahdettin, Damat Ferit'i (Sadrazamı) görevden almıştır** (30 Eylül 1919).
- ⇒ Damat Ferit Hükümeti'nin düşürülmesi, **Temsil Kurulu'nun ilk siyasi başarısıdır.**
- ⇒ Sivas Kongresi'nden sonra **yayın yoluyla propaganda yapmak, ulusu milli mücadele etrafında toplamak ve ulusal hareketin haklılığını duyurmak** için, Sivas'ta **"İrade-i Milliye"** adlı bir gazete çıkarılmaya başlandı (Daha sonra Ankara'da **"Hâkimiyet-i Milliye"** olarak çıkarılacak olan bu gazete, **ulusal mücadelenin ilk yarı resmi yayın organı** oldu.).

NOT-1: Bununla birlikte Milli Mücadeleyi destekleyen diğer yayınlar şöyle sıralanabilir; **Tasvir-i Efkar, Vakıf, İdam, Albayrak, Yeni Gün, Ses, İzmir'e Doğru, Doğru Söz, Açıksöz, Babalık, Öğüt, Mırmır, Yeni Adana, İstikbal, Ahali, Emel,**

İleri, Hukuk-u Beşer, Küçük Mecmua, Akşam, Tercüman gazeteleri ve **Sebilürreşad** dergisidir.

NOT-2: Milli Mücadele'ye karşı olan yayınlar ise; **Alemdar, Peyam-ı Sabah, Ferda, Türkçe İstanbul, Jurnal Köylü, Aydede, Ümit, Güleriyüz, İrsad, Tan, Yeni Dünya, Şarkın Sesi, Zafer, Zincirbent** gazeteleridir.

- ⇒ Ayrıca Ankara'da **"Anadolu Ajansı"** (A.A) adıyla bir de radyo kuruldu.
- ⇒ Temsil Kurulu, TBMM açılıncaya adar görevini sürdürmüş, **TBMM'nin açılmasıyla da görevini "İcra Vekilleri Heyeti"ne devretmiştir.**

ÖRNEK SORU

- I. İrade-i Milliye Gazetesi,
- II. Yenigün,
- III. Anadolu Ajansı,
- IV. Peyam-ı Sabah,

Yukarıdakilerden hangileri Milli Mücadeleyi destekleyen yayın organlarındandır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
- D) I, II ve III E) I, III ve IV

(1999/DMS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

- I. Anadolu Ajansı
- II. İrade-i milliye gazetesi
- III. Hâkimiyet-i milliye gazetesi
- IV. Peyam-ı sabah gazetesi

Yukarıdakilerden hangileri, Kurtuluş Savaşı'nda millî birliği tehlikeye düşürecek iç ve dış yayınlara karşı milleti uyarma görevini yapmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız IV
- D) III ve IV E) I, II ve III

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Sivas Kongresi'nden sonra, Temsilciler Kurulu'nun girişimleriyle Damat Ferit Paşa Kabinesi düşürülmüş ve Kabineyi Ali Rıza Paşa kurmuştur.

Bu duruma göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İstanbul Hükümeti ile Anadolu arasında ilişkilerin yeniden kurulduğu
- B) Padişahın Anlaşma Devletlerinin etkisinden kurtulduğu
- C) İstanbul Hükümetinin Anadolu'nun gücünü tanıdığı
- D) Damat Ferit Paşa Kabinesinin Temsilciler Kurulu çalışmalarına karşı olduğu
- E) Ali Rıza Paşa Kabinesinin Sivas Kongresi'nde seçilen Temsilciler Kurulunun isteklerine uymak zorunda kalabileceği

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Sivas Kongresi'ni, Erzurum Kongresi'nden ayıran özelliklerden biridir?

- A) Mustafa Kemal'in kongre başkanı seçilmesi
- B) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin birleştirilmesi
- C) Azınlıklara sosyal ve siyasi dengeyi bozacak ayrıcalıkların tanınmaması
- D) Temsilciler Kurulu seçilmesi
- E) Her türlü işgale karşı çıkılması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Erzurum ve Sivas Kongresi'nin ortak kararlarından biri değildir?

- A) Mustafa Kemal'in kongre başkanlığına getirilmesi
- B) Millî kuvvetlerin etken, millî iradenin hâkim kılınması
- C) Vatanın parçalanmaz bir bütün olduğunun dile getirilmesi
- D) Temsilciler Kurulunun doğu illerinin tamamını temsil ettiğinin kabul edilmesi
- E) Azınlıklara, siyasi egemenliği ve sosyal dengeyi bozacak imtiyazlar verilmesine karşı çıkılması

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: D

AMASYA (PROTOKOLÜ) GÖRÜŞMELERİ

(20 – 22 EKİM 1919)

- Sivas Kongresi sonrasında İstanbul'da Damat Ferit Hükümeti düşmüş, yerine **Ali Rıza Paşa Kabinesi** kurulmuştur (2 Ekim 1919).

- Ali Rıza Paşa sadrazam (başbakan) olunca, **"Anadolu hareketine kayıtsız olmadıklarını"** ifade eden ılımlı bir açıklama yaptı. Buna karşılık Temsilciler Kurulu da bir açıklama yaparak, **"İstanbul'da kurulan Ali Rıza Paşa Hükümeti'ni, ulusal kararlara karşı çıkmaması koşuluyla desteklediklerini"** belirtmiştir.
- Taraflar arasındaki ilişkilerin yumuşaması üzerine Ali Rıza Paşa, **Bahriye Nazırı (Bakanı) Salih Paşa'yı** Temsil Heyeti ile görüşmeler yapmak üzere Amasya'ya gönderdi.
- Amasya Görüşmeleri'ni, Temsilciler Kurulu adına **Mustafa Kemal Paşa, Rauf ve Bekir Sami Beyler** yapmıştır.
- Salih Paşa ile Temsilciler Kurulu Başkanı Mustafa Kemal arasında üç gün süren görüşmeler sonucunda **Amasya Protokolü imzalanmıştır.**

➤ Buna göre;

- 1) İşgallere karşı hep birlikte karşı konulacak, **Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerin işgaline izin verilmeyecektir.**
- 2) İstanbul Hükümeti, **Temsil Heyeti ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni** ve **Sivas Kongresi kararlarını tanıyacaktır.**
- 3) İstanbul Hükümeti, **Temsil Kurulu'nun rızası olmadan düşmanlarla barış görüşmesine gitmeyecek;** bundan sonra yapılacak görüşmelere Temsil Heyeti'nin uygun göreceği kişiler de katılacaktır.
- 4) **Mebusan Meclisi, İstanbul dışında, İstanbul Hükümeti'nin de uygun göreceği bir şehirde derhal toplanacaktır.**

⇒ **Mustafa Kemal Paşa'nın Mebusan Meclisi'nin İstanbul dışında toplanmasını istemesinin nedenleri;**

- ☛ İstanbul'un İtilaf Devletleri'nce fiilen işgal edilip baskı altında tutulması
- ☛ İstanbul'da saltanat taraftarlarının çoğunlukta olması
- ☛ Bütün zararlı cemiyetlerin merkezinin İstanbul olması
- ☛ Tüm bu nedenlerden dolayı İstanbul'da sağlıklı karar alınamayacağını düşünmesidir.
- 5) **Mebusan Meclisi'nin toplanması için seçimlere gidilecek, seçimler tam bir serbestlik içinde yapılacak;** yalnız İttihatçıların seçilmemesi için telkinler yapılabilecektir.

- Salih Paşa bu kararların dışında, eğer **şartlar müsait olursa uygulanabilme sözü verdiği** şu gizli kararları da kabul etmiştir;
- ☞ İzmir'in kurtarılmasına çalışılacaktır.
- ☞ Milliyetçi basın üzerindeki sansür kaldırılacaktır.
- ☞ İşgalcilerle işbirlikçilik yapan cemiyetler ile basın – yayın organlarının çalışmalarına engel olunacak, yine bu davranışlarda bulunan kamu görevlilerine de işten el çektiler.
- Salih Paşa, **bu kararları İstanbul Hükümeti'ne kabul ettireceğini, ettiremezse istifa edeceğini** belirterek İstanbul'a dönmüştür.
- Salih Paşa, İstanbul'da kararları kabul ettiremedi ama istifa da etmedi.
- **Yürürlüğe giren tek karar, seçimlere gidilip Mebusan Meclisi'nin açılması oldu.**

NOT: İstanbul Hükümeti'nin bu kararları biri hariç kabul etmemesinin nedeni; **merkezi otoritesini korumak istemesi** ve **Anadolu hareketinin daha da güçleneceğinden endişe duymasıdır.**

- **İlk kez** İtilaf Devletleri, İstanbul Hükümeti ve Temsil Kurulu farklı amaçlar için de olsa, **ortak bir karara varmış oldular.** Bu kararda;
- ☞ **Temsil Kurulu'nun amacı;** Ulusal bağımsızlık hareketini meşrulaştırmak, bunu başaramazsa da İstanbul'da sağlıklı kararlar alınamayacağını ispatlamaktır.
- ☞ **İstanbul Hükümeti'nin amacı;** Kendi çıkarları doğrultusunda kararlar çıkartarak, Temsil Kurulu'nu etkisiz ve yetkisiz kılabilirdi.
- ☞ **İtilaf Devletleri'nin amacı;** Toplanacak olan Mebusan Meclisi'ne, işgalleri onaylatarak resmileştirmek.
- **Amasya Görüşmeleri'nin Önemi**
 - İstanbul Hükümeti; bu görüşmeyle **Temsil Heyeti'ni Sivas Kongresi kararlarını ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni resmen tanımış oldu.**
 - Amasya Protokolleri, **Temsil Kurulu'nun ikinci siyasi başarısıdır.**
 - Ayrıca bu görüşmeler **Temsil Kurulu'nun siyasi etkinliğini daha da artırmıştır.**
 - Osmanlı Mebusan Meclisi'nin açılmasını **kesinleştirmiştir.**

ÖRNEK SORU

Amasya Görüşmeleri'ne katılan Salih Paşa'nın alınan kararların resmi nitelikte olmadığını **Temsilciler Kurulu'na söylemesi, kendisiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisini gösterir?**

- A) Tutuklanmaktan korktuğunu
- B) Alınan kararlarda etkili olduğunu
- C) Görüşmelere hükümetten gizli katıldığını
- D) Anadolu'daki ulusal harekete katılacağını
- E) Kararları, hükümetinin kabul etmemesinden endişe duyduğunu

(2006/KPSS Lisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Amasya Görüşmeleri'nde İstanbul Hükümeti ile **Temsilciler Kurulu aşağıdaki konuların hangisinde anlaşmaya varamamıştır?**

- A) Ali Rıza Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi
- B) Mebuslar Meclisinin toplanacağı yerin belirlenmesi
- C) Barışın en kısa zamanda sağlanması
- D) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin hukuki bir kuruluş olarak kabul edilmesi
- E) Seçimlerin en kısa sürede yapılması

(2007/KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Amasya Görüşmeleri'nde yapılan üçüncü protokolle, Ermeni göçü sırasında suç işleyenlerin mebus seçimlerine katılmalarının önlenmesi istenmiş, siyasi partilerin ve Hristiyan toplulukların seçime katılmalarının sağlanması için çaba gösterileceği belirtilmiştir.

Bu durumun aşağıdakilerden hangisinin göstergesi olduğu savunulamaz?

- A) Meclise ülkeyi temsil eden tüm siyasi görüşlerin girmesi gereğine inanıldığının
- B) Seçimlerin yapılması için huzurlu bir ortamın sağlanmaya çalışıldığının
- C) Seçimlerin erken yapılmasının zaman kazandıracağının
- D) Uygulamalarda adil davranılmasının gereğine inanıldığının
- E) Birlik ve beraberliğin sağlanmasına gerek görüldüğünün

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: C

TEMSİL KURULU'NUN ANKARA'YA GELİŞİ
(27 ARALIK 1919)

- Amasya Görüşmeleri'nde alınan kararlar doğrultusunda Anadolu'da seçimler yapılmıştır.
- **Erzurum Milletvekili** seçilmiş olan Mustafa Kemal, İstanbul'da toplanacak olan **Mebusan Meclisi'nin güven içinde çalıştığı görülene kadar, Temsilciler Kurulu ile birlikte Sivas'tan Ankara'ya gelmiş** ve burada kalmaya karar vermişlerdir.
- **Ankara'nın Milli Mücadele'nin fiili merkezi olarak seçilme nedenleri;**
 - ☛ Hiç işgal edilmemiş, **savunmaya elverişli, müstahkem (korunaklı)** bir şehir olması
 - ☛ **Anadolu'nun her yanı ile ulaşım ve haberleşme ağının iyi olması** (telgraf hatları, tren yolları v.b.)
 - ☛ Yunanlılarla mücadele edilen **Batı Cephesi'ne** ve Fransızlarla mücadele edilen **Güney Cephesi'ne yakın olması**
 - ☛ İstanbul'a yakın olması ve **Mebusan Meclisi'nin çalışmalarını daha yakından izleme imkânının bulunması**
 - ☛ Ankara'da **ulusal örgütlerin güçlü olmasıdır.**
- Temsil Kurulu'nun Ankara'ya geliş nedenlerinden biri de **yeni seçilen ve İstanbul'a gidecek mebuslarla tek tek görüşerek, onlara, İstanbul'da ulusal kararlar doğrultusunda çalışmalar yapmaları için telkinde bulunmaktadır.**
- Ankara'nın yerli halkı **Seymenler**, Temsil Kurulu'nu ve Mustafa Kemal'i çok sıcak karşılamışlar ve **"Seni görmeye geldik, uğrunda ölmeye geldik"** sözleriyle bu kadronun etrafında bütünleşmişlerdir.

ÖRNEK SORU

Temsilciler Kurulu'nun çalışma yeri olarak Ankara'ya seçmesinde,

- I. Savaş alanlarına yakın olması,
 - II. İstanbul'daki siyasi gelişmeleri yakından izleyebilme olanağı vermesi,
 - III. TBMM'nin açılması,
- durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: D

SON OSMANLI MEBUSAN MECLİSİ'NİN TOPLANMASI VE MİSAK-I MİLLÎ'NİN KABULÜ (12 OCAK 1920 – 28 OCAK 1920)

- Amasya Görüşmeleri sonucunda İstanbul Hükümeti; Meclis-i Mebusan'ın toplanmasını kabul etmişti. Bu nedenle Kasım ayında seçimler yapıldı.
- Anlaşma Devletleri, işgal altındaki bölgeler de dâhil olmak üzere **seçimleri engelleyecek bir harekette bulunmadılar.**

NOT: İtilaf Devletleri İstanbul'u denetim altında tuttukları ve **meclisin, kendilerinin sunacağı barış koşullarını kabul edeceğini umdukları için** seçimlere ve meclisin toplanmasına karışmamışlardır.

- Seçimleri genelde **Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin desteklediği adaylar** kazandı. Seçimlerde Mustafa Kemal **Erzurum'dan milletvekili** seçilmiştir.
- Mustafa Kemal Paşa, **İstanbul'a gidecek milletvekilleriyle Ankara'da bir ön görüşme yaptı** ve **şu kararlara uymalarını istedi;**
- ☛ Mustafa Kemal, **gıyaben Meclis Başkanı seçilecek,**

NOT: Mustafa Kemal'in İstanbul'da toplanacak olan Mebuslar Meclisi'ne başkan seçilmek istemesinin nedeni; **dağıtılması halinde başkanlık yetkisini kullanarak, Meclisi Anadolu'da daha güvenli bir yerde toplayabilmektir.**

- ☛ Meclis'te **Müdafaa-i Hukuk Grubu** oluşturulacak
- ☛ **Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı** ile ilgili kararlar alınacak

NOT: Mustafa Kemal'in İstanbul'a gidecek milletvekilleriyle Ankara'da görüşme girişimlerini İstanbul Hükümeti engellemeye çalışmıştır. Bunun nedeni; **Meclisin (yasama gücünün) etki altında kalacağından kaygı duymasıdır.**

- Hazırlıklar tamamlandıktan sonra 12 Ocak 1920'de İstanbul'da Osmanlı Mebusan Meclisi toplanarak çalışmalarına başladı.
- Mustafa Kemal, **meclis başkanlığına seçilemedi** (**Reşit Hikmet Bey** seçildi), **Müdafaa-i Hukuk Grubu oluşturulamadı.** Bunun yerine **Felah-ı Vatan (Vatanın Kurtuluşu)** adlı yeni bir grup kuruldu.

NOT: Mustafa Kemal'e söz verip amaçlarından uzaklaşan milletvekillerinin bu davranışlarının nedeni; *saltanata bağlı olduklarını göstermek istemeleri* ve *İtilaf Devletleri'nin baskısından çekinmeleridir*.

- Meclisteki çalışmalar her ne kadar Mustafa Kemal'in istediği yönde gerçekleşmemişse de 28 Ocak 1920'de Mebusan Meclisi'nin gizli oturumunda Türk milleti için çok önemli olan Misak-ı Milli (Milli Ant / Yemin) kabul edilmiştir.

NOT: Misak-ı Milli kararları bir parlamento kararı olup, padişah tarafından onaylanmamıştır.

➤ Misak-ı Milli Kararları

- 1) Sınırlar: Mondros Ateşkesi'nin imzalandığı güne kadar Türk ordularının koruduğu; henüz işgale uğramamış, *Müslüman Türk nüfusun çoğunluğu oluşturduğu vatan toprakları bir bütündür parçalanamaz*.

- ☞ Bu karar daha önce *Erzurum Kongresi'nde benimsenmiştir*.
- ☞ *Milli sınırlara son ve kesin şekli verilmiştir*.
- ☞ Ulusal sınırlar *Wilson İlkeleri'ne uyumluluk gözetilerek çizilmiştir*.

- 2) Boğazlar: İstanbul ve Marmara'nın güvenliği sağlandığı takdirde, *Boğazlar uluslararası ticarete açılabilir*. Ayrıca Boğazlardan geçecek gemilerin durumu, *bizimle birlikte diğer ilgili devletlerin de ortak kararlarıyla* tespit edilmelidir.

- ☞ Bu kararla *siyasi ve askeri bağımsızlık* vurgulanmıştır.

- 3) Azınlık Hakları: Sınırlarımız dâhilinde yaşayan azınlıklara, *komşu ülkelerdeki Türk azınlıklara tanınan haklar oranında hak tanınacaktır*.

- ☞ Avrupalı Devletlerin *içişlerimize karışmasını engellemek* ve *bağımsız bir devlet olduğumuzu kabul ettirmek* amaçlanmıştır.
- ☞ *Devletlerin eşitliği* prensibine uygun hareket edilmiştir.

- 4) Kapitülasyonlar: Politik, ekonomik ve mali gelişmemizi engelleyen ve hukuk alanında hâkimiyetimizi sınırlayan *imtiyazlar kabul edilemez*.

- ☞ Bu karar ile *kapitülasyonların kaldırılması amaçlanmıştır*. (Kapitülasyonlara ilk defa karşı çıkmıştır.).

- ☞ *Bağımsızlık ve egemenlik haklarımızdan taviz verilemeyeceği* vurgulanmıştır.

- 5) Arap Ülkeleri: Ateşkes imzalandığı sırada işgal altında bulunan ve halkın çoğunluğunu *Arap Müslümanların oluşturduğu ülkelerin geleceği, o ülke halklarının kararına göre belirlenmelidir*.

- 6) Batı Trakya: Bölgenin geleceğini belirlemek üzere *halkoyuna başvurulmalıdır*.

- 7) Vilayet-i Selase: Kendi istekleriyle Türkiye'ye katılmış olan *Kars, Ardahan ve Batum (Artvin)*'da gerekirse bir daha *halkoyuna başvurulmalıdır* (Daha önce Temmuz 1918'te halkoylaması yapılmıştı.).

NOT: Bu bölgelerde, *halkın çoğunluğu Türk ve Müslüman olduğundan*, serbest oylamanın *çıkartılmaya uygun olacağı* düşünülmüştür.

- 8) Osmanlı Borçları: Sınırlar, Boğazlar ve İstanbul ile ilgili şartlarımız kabul edilirse *Osmanlı dış borçları ödenecektir. Bu şartlar kabul edilmeden barış yapmak mümkün değildir*.

- ☞ *Kayıtsız, şartsız bağımsızlık* amaçlanmıştır.

➤ Misak-ı Milli Kararları'nın Önemi

- ✓ *Ulusal sınırlarımız kesin olarak çizilmiştir*.
- ✓ Misak-ı Milli, *Türk milletinin ulusal sınırlar içerisinde bağımsız yaşama yeminidir*.
- ✓ *Ulusal bilince erişildiğini* göstermiştir.
- ✓ Misak-ı Milli'de ulusal bağımsızlık ve ülke bütünlüğü ile ilgili konular gündeme gelmiş ancak padişahın meclisteki etkinliği nedeniyle ulusal egemenlik ilkesi ön plana çıkarılmamıştır.
- ✓ *Wilson İlkeleri'ne uygun bir barışa hazır olduğu* vurgulanmıştır.
- ✓ *Ulusal bağımsızlık mücadelesine yasalık kazandırmıştır (ikinci kez)*
- ✓ *Kurtuluş Savaşı'nın programını ve temelini oluşturmuştur (kesin şekli verilmiştir.)*.

➤ İtilaf Devletleri'nin Misak-ı Milli Kararlarına Tepkileri

- ⇒ Mebuslar Meclisi, Misak-ı Milli kararlarını 28 Ocak 1920'deki gizli oturumda kabul etmiş,

ancak **kararlar 17 Şubat 1920'de basına duyurulmuştur.**

⇒ Bu kararlardan rahatsızlık duyan işgalci güçler, önce Hükümet ve Meclise baskı yaparak **alınan bu kararların değiştirilmesini istediler.**

NOT: İşgalci güçlerin bu tutumlarının nedeni; **alınan bu kararları beklentilerine aykırı bulmalarıdır.**

⇒ İtilafların ve padişahın baskıları sonucu, **Sadrazam Ali Rıza Paşa istifa etti** (3 Mart 1920). Yerine getirilen **Salih Paşa da baskılar sonucu istifa etmiştir** (2 nisan 1920).

⇒ İstekleri kabul edilmeyen işgalci güçler, **16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ederek, Mebusan Meclisi'ni basıp dağıtmışlar** ve 150 kadar milletvekilini ve aydını tutuklayarak Malta Adası'na sürgüne göndermişlerdir (İşgal, Mondros'un 7. maddesine dayandırılmıştır.).

ÖRNEK SORU

İstanbul'un Anlaşma Devletleri tarafından işgal edilmesi ve Mebuslar Meclisinin dağılmasına aşağıdakilerden hangisinin neden olduğu savunulabilir?

- A) İstanbul Hükümeti'yle Temsilciler Kurulu'nun görüşme yapması
- B) Ali Fuat Paşa'nın Kuvayimillie Komutanlığına atanması
- C) Hükümet üyelerinin Meclis dışından seçilmesi
- D) Misakımilli'nin ilan edilmesi
- E) Erzurum'da kongre toplanması

(2011 – KPSS)

Cevap: D

NOT: Mebusan Meclisi'nin dağıtılması **işgalci güçlerin, Türk halkının iradesini yok saydıklarını gösterir.**

NOT: Kanun-u Esasi'ye göre, Mebusan Meclisi'ni açma – kapatma yetkisi padişahın elinde olmasına rağmen, **İngilizlerin meclisi basıp dağıtmaları, anayasaya aykırı bir durumdur.**

⇒ **İşgalden hemen sonra yayınlanan bildiriye işgalci güçler;**

- ❖ İşgalin **geçici** olduğunu,
- ❖ Amaçlarının saltanat makamının nüfuzunu kırmak değil, aksine **padişahın Osmanlı idaresinde kalacak yerlerdeki nüfuzunu kuvvetlendirmek olduğunu,**

- ❖ Anadolu'da karışıklık devam ederse, **İstanbul'un Türklerden alınacağını,**
- ❖ Herkesin saltanat makamı olan **İstanbul'un emirlerine uyması gerektiğini** belirtmişlerdir.

NOT: İtilaf Devletleri, İstanbul'un işgalinin dünya kamuoyunda **kendileri hakkında oluşturacağı olumsuz imajı yok etmek,** işgalden Anadolu hareketinin sorumlu olduğunu göstermek ve Milli Mücadele'yi engelleyerek **halkın tepkisini azaltmak amacıyla bildiri yayınlamışlardır.**

NOT: İstanbul'un İtilaflar tarafından işgal edilmesi ve Mebusan Meclisi'nin dağıtılması **Türk halkının İstanbul Hükümeti'ne olan güvenini sarsmıştır.**

➤ Mustafa Kemal'in İşgale ve İtilaf Devletleri'ne Tepkisi (19 Mart 1920)

⇒ Mustafa Kemal işgali öğrenince **tüm yurdu bu işgalden haberdar eden bir genelge yayınlamış,** ayrıca İstanbul'daki **İtilaf Devletleri temsilcileri ve bütün tarafsız ülkelere protestoda bulunarak aşağıdaki tedbirleri almıştır;**

- ☞ İstanbul ile **tüm ilişkiler kesilecektir.**
- ☞ İstanbul'daki tutuklamalara karşılık Anadolu'daki **İtilaf subayları tutuklanacaktır.**
- ☞ Bundan sonra **İstanbul'a hiçbir ilden vergi gönderilmeyecek,** İstanbul Hükümeti'nin gelirleri Ankara'da toplanacaktır.
- ☞ İstanbul ve Adana'dan Anadolu'ya düşman askerlerinin sevkîyatının engellenmesi için **Geyve ve Ulukışla demiryolları tahrip edilecektir.**
- ☞ Padişah tutsak olduğu için bundan sonra **Milli Mücadele padişah adına da yürütülecektir.**
- ☞ İstanbul'dan Anadolu'ya kaçabilen milletvekillerinin hakkı saklıdır. **Ankara'da yeni açılacak olan Meclise katılabileceklerdir.**

NOT-1: Bütün bu gelişmeler, **saltanat ve hilafet yanlılarını da ulusal mücadelecilerin yanına yöneltmiş** ve Ankara'da **TBMM'nin açılmasına zemin hazırlamıştır.**

NOT-2: Mustafa Kemal'in, İstanbul'da meclisin sağlıklı kararlar alamayacağı görüşü haklılık kazanmış, **gerçekciliği** ve **ileri görüşlülüğü** kanıtlanmıştır.

NOT-3: Salih Paşa'nın istifası üzerine 5 Nisan 1920'de **Damat Ferit Paşa yeniden sadrazamlığa getirilmiş** ve hükümeti kurmuştur. 11 Nisan 1920'de de Padişah, **Mebusan Meclisi'ni süresiz**

olarak kapatmış (3. Kapatılış), böylece Osmanlı Parlamento Tarihi de sona ermiştir.

KONUyla İLGİLİ ÇIKMIŞ SORULAR**1. Misak-ı Milli’de;**

- I. Batı Trakya
- II. Kars, Ardahan ve Artvin
- III. Arap ülkeleri
- IV. Doğu Trakya

yörelere hangilerinin siyasi geleceklerinin belirlenmesi için halk oylaması yapılması istenmiştir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve IV
- D) I, II ve III
- E) II, III, IV

(1999 – DMS)

2. Mustafa Kemal’in Erzurum Kongresi’ne katılması aşağıdakilerden hangisiyle meşruluk kazanmıştır?

- A) Erzurum’da bulunan XV. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir’in Mustafa Kemal’i desteklemesi
- B) Mustafa Kemal’in Ordu Müfettişliği görevinde bulunması
- C) Kongre üyelerinden birinin istifa etmesi ve Mustafa Kemal’in onun yerine geçmesi
- D) Mustafa Kemal’in Kongre başkanlığına seçilmesi
- E) İstanbul Hükümeti’nin Erzurum Kongresi’nin toplanmasını engelleyememesi

(1999 – DMS)

3. Kurtuluş Savaşı’nda,

- I. Padişah iradesine karşı bir ayaklanma başlatılmalıdır.
- II. Türk ulusu işgallere katlanmak yerine, bağımsız yaşamak için savaşmalıdır.
- III. Ordu alınan kararların uygulanmasında görevlendirilmelidir.

kararları ilk kez aşağıdakilerden hangisinde ele alınmıştır?

- A) Amasya Görüşmesi
- B) Erzurum Kongresi
- C) Sivas Kongresi
- D) Alaşehir Kongresi
- E) Son Osmanlı Mebuslar Meclisi

(1999 – DMS)

- 4. Sivas Kongresi’nde delegeler, vatanın kurtuluşu ve mutluluğundan başka hiçbir kişisel amaç izlemeyeceklerine, mevcut siyasi partilerden hiçbirinin amaçlarına hizmet etmeyeceklerine dair yemin etmişlerdir.

Aşağıdakilerden hangisi, böyle bir yemine gereksinim duyulmasının nedenlerinden biridir?

- A) Ülkede birlik ve beraberliğe gerek duyulması
- B) Azınlık milletvekillerinin meclise girmesinin sakıncalı olacağı düşüncesi
- C) Mebuslar Meclisi’nin kapalı olması
- D) Müdafaa-i Hukuk kuruluşlarının yaygınlaştırılmak istenmesi
- E) Kongre toplanmasının Cemiyetler Kanunu’na aykırı olması

(2000 – DMS)

- 5. Erzurum Kongresi’nde alınan “Temsilciler Kurulu doğuyu temsil eder” kararı, Sivas Kongresi’nde “Temsilciler Kurulu vatanın tümünü temsil eder.” şeklinde değiştirilmiştir. **Bu değişiklik Sivas Kongresi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine bir kanıttır?**

- A) Katılan üye sayısının daha az olduğuna
- B) Ulusal bir kongre olduğuna
- C) Temsilciler Kurulu seçiminin çok zor geçtiğine
- D) Bazı üyelerinin üyeliklerinin saklı tutulduğuna
- E) Manda ve himayenin kesinlikle reddedildiğine

(2000 – DMS)

- 6. I. Alaşehir Kongresi
- II. Sivas Kongresi
- III. Afyon Kongresi
- IV. Erzurum Kongresi

yukarıdaki kongrelerden hangilerinde, Manda ve Himaye’nin reddi kararı alınmıştır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve IV
- D) I, III ve IV
- E) II, III ve IV

(2001 – KMS)

7. I. Anadolu Ajansı
II. Yenigün
III. Hakimiyet-i Milliye
IV. Peyman-ı Sabah

yukarıdakilerden hangileri Kurtuluş Savaşı'nda ulusal hareketi destekleyen basın organları arasında yer alır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) I, II ve III
E) I, III ve IV

(2002 – KPSS)

8. I. Milis güçlerini destekleme
II. İstanbul Hükümeti'ne açıkça karşı çıkma
III. Bölgelerin Türklüğünü kanıtlama
IV. İşgal güçlerine karşı direnmeyi amaç edinme

Yukarıdakilerden hangileri, Kurtuluş Savaşı'nda toplanan kongrelerin ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve IV
E) III ve IV

(2002 – KPSS)

9. Misak-ı Milli'nin hazırlanmasında, aşağıdakilerin hangisinde yapılan çalışmaların etkisi yoktur?

- A) TBMM
B) Sivas Kongresi
C) Erzurum Kongresi
D) Amasya Buluşması
E) Son Osmanlı Mebuslar Meclisi

(2002 – KPSS)

10. Ali Galip Olayı aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

- A) Erzurum Kongresi'nin toplanması
B) Sivas Kongresi'nin toplanması
C) İstanbul mitingleri
D) TBMM'nin açılması
E) İngilizlerin Samsun'u işgali

(2003 – KPSS)

11. Temsilciler Kurulu, Amasya Görüşmeleri'nde İstanbul Hükümeti'nden Sivas Kongresi'nin saptadığı dış politikaya uymasını istemiştir.

Buna göre; Temsilciler Kurulu'nun, aşağıdakilerden hangisini vurguladığı savunulur?

- A) Yabancı sermayeden yararlanması
B) Malta sürgünlerinin geri getirilmesi
C) Manda ve himaye reddi
D) Mebuslar Meclisi'nin İstanbul'da toplanması
E) Antlaşma Devletleri ile barış için görüşme yapılması

(2004 – KPSS)

12. Aşağıdaki kongrelerden hangisi,

- Doğrudan doğruya M. Kemal'in çağrısı üzerine toplanması

- Temsilciler Kurulu üye sayısında artırımı gidilmesi

özelliklerinden ikisine de sahiptir?

- A) Sivas Kongresi
B) Erzurum Kongresi
C) Alaşehir Kongresi
D) Afyon Kongresi
E) Edirne Kongresi

(2005 – KPSS)

13. Hangisinin gerçekleştirilmesi ile ilgili kararlar Sivas Kongresi'nde alınmıştır?

- A) Batı Cephesi'nin ikiye ayrılması
B) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması
C) Temsilciler Kurulu'nun Ankara'ya taşınması
D) Mustafa Kemal'in Meclis Başkanı seçilmesi
E) Milletvekili seçilmelerinin iki yılda bir yapılması

(2006 – KPSS)

14. Son Osmanlı Mebuslar Meclisi toplanmasında,

I. Sivas Kongresi kararları,

II. Erzurum Kongresi kararları,

III. TBMM'nin açılması

gelişmelerinden hangilerinin hızlandırıcı etkisi olduğunu savunabilir?

- A) I B) II C) III
D) I, II E) II, III

(2006 – KPSS)

15. Amasya Görüşmeleri'ne katılan Salih Paşa'nın alınan kararların resmi nitelikte olmadığını Temsilciler Kurulu'na söylemesi, kendisiyle ilgili olarak hangisini gösterir?

- A) Tutuklanmaktan korktuğunu
 - B) Alınan kararlarda etkili olduğunu
 - C) Görüşmelere hükümetten gizli katıldığını
 - D) Anadolu'daki ulusal harekete katılacağını
 - E) Kararları, hükümetin kabul etmesinden endişe duyduğunu
- (2006 – KPSS)

16. Amasya Genelgesi'nde vatanın bütünlüğü ve bağımsızlığının tehlikede olduğu, İstanbul Hükümeti'nin sorumluluğunu yerine getiremediği ve ulusu yok olmuş duruma düşürdüğü belirtilmiştir.

Bu sözlerin Kurtuluş Savaşı hakkında aşağıdakilerden hangisiyle ilgili bilgi verdiği savunulabilir?

- A) Süresi
- B) Nedeni
- C) Programı
- D) Kadrosu
- E) Sonucu

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

- 17. I. Kongre başkanının danışmanları
- II. Kongreye katılan üyeler
- III. Temsilciler Kurulu

Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde alınan kararları kongre adına yukarıdakilerden hangileri yürütmüştür?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

18. Erzurum Kongresi'nde "Azınlıklara, siyasal egemenliği ve sosyal dengeyi bozacak şekilde yeni birtakım özel haklar verilmesi kabul edilmeyecektir." kararı alınmıştır.

Bu karar aşağıdakilerden hangisine bir tepkidir?

- A) Her türlü işgal ve ayrıcalıklara
- B) Azınlıkların İstanbul'da kalmasına
- C) Azınlıkların kendi kültürlerini korumalarına
- D) Patrikhanenin Rumların dinî temsilcisi olmasına
- E) Türkiye içindeki Müslüman olmayan azınlıkların Türk tebaası sayılmasına

(2007 – KPSS)

19. Aşağıdakilerden hangisi Misak-ı Milli'de yer alan konulardan biridir?

- A) Batı cephesinin açılması
- B) Düzenli ordunun kurulması gereği
- C) Batı Trakya'nın geleceğinin halkoyuyla belirlenmesi
- D) Temsilciler Kurulunun seçilmesi
- E) Anadolu ve Trakya'daki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin birleştirilmesi

(2010 – KPSS Lisans)

CEVAPLAR

1. D 2. C 3. A 4. A 5. B 6. C 7. D 8. B 9. A
10. B 11. C 12. A 13. B 14. D 15. E 16. B
17. C 18. A 19. C

I. TBMM'NİN AÇILMASI **(23 NİSAN 1920)**

- 16 Mart 1920'de *İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmesi* ve *Mebusan Meclisi'nin dağıtılması*, Saltanat tutsak duruma düştüğü için *İstanbul Hükümeti'nin görev ve sorumluluklarını yerine getirememesi* gibi nedenler, *Mustafa Kemal'e düşüncelerini gerçekleştirme fırsatı vermiş* ve *I. TBMM'nin açılmasına zemin hazırlamıştır*.
- Mustafa Kemal 19 Mart 1920'de bir genelge yayınlarak *İstanbul'un işgalini protesto etmiş*; Ankara'da yeni bir meclisin açılacağını, *Anadolu'ya kaçabilen milletvekillerinin haklarının saklı olduğunu (14 milletvekili)* ve *açılacak olan Millet Meclisi'ne onların da katılabileceğini bildirmiştir*.

NOT: Bu genelge ile İstanbul'daki milletvekillerine sahip çıkılması, **ulusal iradenin pekiştirilmeye çalışıldığını gösterir**.

- İlk TBMM, Mart ayının son günlerinde yapılan seçimlerle Anadolu'dan seçilen milletvekilleri ve İstanbul'dan Ankara'ya kaçabilen milletvekillerinin katılımıyla 23 Nisan 1920'de en yaşlı üye olması sebebiyle **Sinop Milletvekili Şerif Bey'in geçici başkanlığında** açıldı (120 milletvekili ile).
- Mustafa Kemal Paşa, ilk Meclise **Ankara Milletvekili** olarak katıldı ve 24 Nisan 1920'de **Meclis Başkanlığı'na seçildi** (TBMM'nin **ilk resmi başkanı**).
- Mustafa Kemal'in 24 Nisan 1920'de Meclis'e yazılı olarak sunduğu önerge onaylanarak aynen kabul edilmiştir.

➤ **Bu önergeye göre;**

1) Mecliste toplanmış olan **ulusal iradeyi doğrudan vatanın geleceğine hâkim kılmak esastır. TBMM'nin üstünde hiçbir güç ve makam yoktur.**

⇒ Osmanlı Hükümeti ve Saltanat **yok sayılmıştır.**
⇒ Meclisin **"ihtilalci"** özelliğini gösterir.
⇒ İleride **Cumhuriyet** yönetimine geçileceğini belirtmektedir (**ulusal egemenlik**).

2) Yasama (kanun yapma) ve Yürütme (Hükümet) yetkileri TBMM'ye aittir (**Güçler birliği**).

⇒ Bu sistemin kabul edilmesinin temel amacı; **Meclisi, milletin tek temsilcisi haline getirmek** ve **Milli Mücadele'de çabuk karar alıp uygulayabilmektir.**
⇒ Yasama ve Yürütme yetkilerinin TBMM'de toplanması, **Cumhuriyet yönetimine geçileceğinin kesin bir göstergesidir.**
⇒ Bütün yetkilerin TBMM'nin elinde toplanması **demokrasiye terstir.**
⇒ Meclis, gerekli gördüğü hallerde **İstiklal Mahkemeleri**'ni kurarak **yargı** gücünü de kullanmıştır.

3) **Hükümet kurmak zorunludur.**

⇒ Yeni Türk Devleti'ne **işlerlik kazandırmak** amaçlanmıştır.
⇒ İstanbul Hükümeti'nin yerine **başka bir hükümet kurulacağı** belirtilmiştir.

4) Geçici kaydıyla bir **hükümet başkanı** tanımak veya **padişah vekili atamak doğru değildir.**

⇒ Meclisin, kararlarında **bağımsız olması gerektiği** ve **sürekli olacağı** vurgulanmıştır.

5) Hükümet işleri, **Meclis içerisinde seçilecek bir heyet tarafından yürütülecektir.** Meclis Başkanı **bu heyetin de başkanıdır.**

⇒ Bu kararla **Meclis Hükümeti Sistemi** kabul edilmiştir.

⇒ Bu karar aynı zamanda **güçler birliğinin bir sonucudur.**

⇒ Meclis Hükümeti sisteminden Kabine sistemine geçiş, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte olacaktır.

NOT: Meclisin açılması ve hükümetin kurulması ile Temsil Kurulu'nun görevi sona ermiştir.

6) **Padişah ve halifenin geleceği, işgalcilerin baskısı bittikten sonra Meclis tarafından belirlenecektir.**

⇒ Bu ilke ile **meclis, saltanat makamının üzerinde yer almaktadır.**

⇒ Ulusal egemenlik anlayışına ters olmasına rağmen böyle bir karar alınmasının nedeni; **ortamın böyle bir değişikliğe hazır olmaması ve halkın tepki gösterebileceği endişesidir.**

NOT: İlk TBMM'nin **yeni bir devlet düzenine geçilmesini sağlayıcı yönleri bulunmasına rağmen**, bu yönleri ön plana çıkarılmamış, herkesin ortak tutkusu olan **vatanın kurtarılmasına öncelik verilmiştir.**

I. TBMM'NİN ÖZELLİKLERİ

- ✓ TBMM'nin açılmasıyla **"Milli Egemenlik" ilkesi tam olarak ilk kez gerçekleştirilmiştir.**
- ✓ Yeni bir devletin kurulmasını sağladığından **"Kurucu Meclis"** sıfatını almıştır (Anayasa yapması bu duruma örnektir.). Ancak ulusal birlik ve beraberliği zedelememek için **"olağanüstü yetkilere sahip meclis"** tanımlaması yapılmıştır.
- ✓ **Yeni bir yönetim anlayışını ve egemenliğin kaynağını değiştirmeyi öngördüğü** için **"ihtilalci"** bir karakter taşımıştır.
- ✓ Ulusal iradeyi **vatanın geleceğine egemen kılmak istemesi, azınlıklara yer vermemesi, Misak-ı Milli'yi ve İstiklal Marşı'nı kabul etmesi "Ulusal bir meclis"** olduğunu gösterir.
- ✓ Üyeleri seçimle belirlendiği için **"Demokratik"**, toplumun her kesiminden temsilcilere yer vermesi nedeniyle de **"çok sesli"** bir meclistir.
- ✓ Güçler birliği ilkesini benimsediği için **"olağanüstü yetkilere sahip"** bir meclistir.
- ✓ İstanbul'daki **Mebusan Meclisi'nin devamı olmayıp** tamamen halk egemenliği ilkesiyle kurulmuştur (Aynı zamanda **Ayan Meclisi'nden de bu yönüyle ayrılır.**).
- ✓ Kurtuluş Savaşı'nı yönettiği için **"savaş meclisi"**dir.
- ✓ Yasalar önünde halkın eşitliği prensibini benimsediği için **"halkçı"** bir meclistir.
- ✓ Partileşme yoktur, **gruplaşma vardır; Halk Zümresi (Bolşevikçiler), Islahat Grubu (Saltanatçılar), İstiklal Grubu (M. Kemal taraftarları), Müdafaa-i Hukuk Grubu (Mustafa Kemal tarafından kurulmuştur.),**

Tesanüd (Dayanışma) Grubu (Eski İttihatçılar), Yeşil Ordu (Çerkez Ethem yanlıları) ilk mecliste yer alan gruplardır.

- ✓ **Teokratik bir meclistir;** din ve şariat işlerini yürütme görevini TBMM üstlenmiştir (1921 Anayasası'nın kabulü ile).
- ✓ **Meclis Hükümeti Sistemi'**ni benimsemiştir; Meclis Başkanı Hükümetin de başkanıdır. Hükümet üyeleri (bakanlar) meclis içerisinde tek tek oylanarak seçilir, istenmeyen hükümet üyesi değiştirilebilir fakat hükümet düşmez. Bu sistemde Başbakan ve Cumhurbaşkanı gibi makamlar yoktur. **TBMM bu makamların kendisidir.**
- ✓ I. TBMM;
 - ◆ **Düzenli orduyu kurmuştur** (8 Kasım 1920).
 - ◆ **Anayasayı yapmıştır** (Teşkilat-ı Esasiye - 1921).
 - ◆ **Ülkeyi işgalden kurtarmıştır.**
 - ◆ **Saltanatı kaldırmıştır** (1 Kasım 1922).
 - ◆ **Lozan'a heyet göndermiştir.**

NOT-1: 25 Nisan 1920'de Mustafa Kemal'in başkanlığında 7 kişilik geçici bir icra heyeti "yürütme kurulu" oluşturulmuş, 3 Mayıs 1920'de "**İcra Vekilleri Heyeti**" genişletilmiş ve **Yeni Türk Devleti'nin ilk hükümeti kurulmuştur.**

NOT-2: I. TBMM, **Milli Mücadele yıllarında iyice yıprandığı için** 1 Nisan 1923'te kendisini feshetmiş, yeni meclis **11 Ağustos 1923'te resmen göreve başlamıştır** (1927'ye kadar).

⇒ **I. TBMM'nin otoritesini güçlendirdiğinin kanıtları;**

- ☞ Yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplaması
- ☞ İstanbul Hükümeti'nin yaptığı ve yapacağı her türlü işlemi yok sayması
- ☞ Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etmesi
- ☞ İstiklal Mahkemeleri'ni kurması
- ☞ Ayaklanmaları bastırması
- ☞ Vergi oranlarını arttırması
- ☞ Kurtuluş Savaşı'nı kazanması

NOT-3: Ceride-i Resmîye: İlk resmi gazetedir. 7 Şubat 1921'de ilk sayısı yayınlanmıştır. TBMM Hükümeti'nin yaptığı atamalar, genelgeler ve yasaları yayınlamıştır. 10 Eylül 1923'te "Resmi Ceride" adını almış, Cumhuriyet'in ilanından sonra "**Türkiye Cumhuriyeti'nin Resmi Gazetesi'dir.**" kaydıyla çıkmıştır.

⇒ **I. TBMM'nin Çıkardığı Kanunlar**

- ☞ Ağnam (hayvan vergilerinin 4 katına çıkarılmasına dair) Kanunu (ilk kanun - 24 Nisan 1920)
- ☞ Hıyanet-i Vataniye Kanunu (29 Nisan 1920)
- ☞ İstiklal Mahkemeleri Kanunu (11 Eylül 1920)
- ☞ Firariler Hakkında Kanun (11 Eylül 1920)
- ☞ Düzenli Ordu Kanunu (8 Kasım 1920)
- ☞ Nisab-ı Müzakere Kanunu (Meclis içtüzüğü - 5 Eylül 1920)
- ☞ Men-i Müskirat Kanunu (Milli Mücadele'ye mali kaynak sağlamak amacıyla içki ve tütün mamulleri yasaklanmıştır - 10 Eylül 1920)
- ☞ Men-i İsrafat Kanunu (Her türlü israf yasaklanmıştır - 25 Kasım 1920)
- ☞ Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)
- ☞ İstiklal Marşı Hakkında Kanun (12 Mart 1921)
- ☞ Başkomutanlık Kanunu (5 Ağustos 1921)

I. TBMM'YE KARŞI AYAKLANMALAR

■ **Nedenleri:**

- ⇒ Saltanat ve hilafetin otoritesini devam ettirme düşüncesi (**Damat Ferit'in amacı**)
- ⇒ Ulusal bilinci yok ederek TBMM'yi halktan uzaklaştırmak (**İtilafların ve İstanbul Hükümeti'nin amacı**)
- ⇒ Vatani bölerek yeni devletler kurma düşüncesi (**Rum ve Ermeni azınlıkların amacı**)
- ⇒ Büyük bir devletin himayesine girme isteği (**Bazı manda yanlılarının amacı**)
- ⇒ Boğazları daha uzun süre elde tutma planı (**İngilizlerin amacı**)
- ⇒ Bazı Kuva-i Milliye birliklerinin **disiplinsiz hareketleri**

➤ **Damat Ferit, Ulusal Hareketi engellemek için;**

- ☞ 4 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarını **idama mahkûm ettirmiş**, resmi rütbe ve nişanlarının alınması emrini vermiştir.
- ☞ Düşmanla işbirliği yaparak, **irticayı harekete geçirmiş**, TBMM'yi etkisiz ve yetkisiz duruma düşürmeye çalışmıştır.
- ☞ Halifenin ve Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin fetvasıyla **ulusal hareketin lider kadrosunu din düşmanı ilan etmiştir.**
- ☞ İtilaf Devletleri'yle bir an önce bir barış antlaşması (Sevr) yaparak **işgalleri resmileştirmek** istemiştir.

➤ **Ayaklanmalar Dört Gruba Ayrılır;**

A. **Doğrudan İstanbul Hükümeti Tarafından çıkarılan Ayaklanmalar**

1) **Ahmet Anzavur Ayaklanması**

- ⇒ Balıkesir ve çevresindeki **Kuva-i Milliye güçlerini dağıtmak** amacıyla, **İngiliz desteğiyle**; ordudan atılmış eski bir subay olan Ahmet Anzavur tarafından çıkarılmıştır.
- ⇒ Bu isyan Çerkez Ethem'e bağlı **Kuva-i Seyyare** ve Ali Fuat Paşa'ya bağlı mili güçler tarafından bastırılmıştır (16 Nisan 1920).

2) **Kuva-i İnzibatiye (Halifelik Ordusu) Ayaklanması**

- ⇒ Damat Ferit tarafından **milli güçleri dağıtmak** amacıyla İzmit ve çevresinde çıkartılan isyandır.
- ⇒ Bu isyan Ali Fuat Paşa'nın birlikleri tarafından bastırıldı. Birçok Kuva-i İnzibatiye eri milli güçlere katıldı (25 Nisan 1920).

NOT: Bu isyanlar **İngilizlerin, Boğazları daha fazla elde tutmak amacıyla** padişah ve hilafet makamını kullanarak İstanbul Hükümeti'ne çıkarttıkları isyanlardır.

B) **İstanbul Hükümeti'nin ve İşgal Güçlerinin Kısırtmaları Sonucu Çıkan Ayaklanmalar**

- ⇒ Bu ayaklanmaların çıkmasında halkın dini duygularını istismar ederek **Milli Mücadele'yi engellemek**, İtilaf Devletleri'nin işgal ettikleri topraklara yerleşmesini sağlamak, **İngilizlerin Boğazlar ve çevresini denetim altına almak** ve **azınlıklardan yararlanmak** gibi nedenler etkili olmuştur.
- ⇒ **Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı** (Boğazlar için), **Bozkır, Delibaş Mehmet** (Konya – **en geniş kapsamlı dini ayaklanma**), **Şeyh Eşref** (Bayburt), **Şeyh Recep** (Sivas), **Ali Batı** (Mardin), **Koçgiri** (Sivas ve Erzincan), **Çapanoğulları** (Yozgat), **Çopur Musa** (Afyon), **Milli Aşiret** (Urfa), **Cemil Çeto** (Batman - Garzan) bu ayaklanmaların başlıcalarıdır.

C) **Önceden Kuva-i Milliye Yanlısı Olup Sonradan Ayaklanma Çıkarıcılar**

- ⇒ Düzenli ordunun kuruluş aşamasında **belirli bir disiplin ve otorite altına girmek istemeyen**

bazı Kuva-i Milliye şefleri tarafından çıkartılmıştır.

- ⇒ Bunların başlıcaları; **Çerkez Ethem** (Kütahya), **Demirci Mehmet** (Denizli) ve **Yörük Ali** (Manisa) ayaklanmalarıdır.
- ⇒ Bu isyanlar, **I. İnönü Zaferi'nin kazanılmasının ardından** 20 Ocak 1921'de kesin olarak bastırılmıştır.

D) **Azınlıklar Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar**

- ⇒ Osmanlı Devleti'nin iyice zayıflamasına paralel olarak **Ermeniler Doğu Anadolu'da, Rumlar da Doğu Karadeniz'de bağımsız bir devlet kurabilmek amacıyla** ayaklandılar.
- ⇒ Batı Anadolu'da ise **işgalci Yunan ordusundan aldıkları destekle** isyan etmiş olan Rumların bu isyanları **Büyük Taarruz sonucunda sona ermiştir.**

NOT: I. TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmaların içerisinde **en uzun süreli olanları azınlık ayaklanmalarıdır**. Özellikle de **Rumların isyanı düzenli ordunun kurulabilmesiyle 6 Şubat 1923'te bastırılabilmiştir.**

▪ **TBMM'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler**

- ⇒ 29 Nisan 1920'de **"Hıyanet-i Vataniye Kanunu"** (Vatana İhanet Yasası) çıkarıldı. Buna göre;
- ☛ TBMM'ye sözle veya fiili olarak karşı çıkan herkes **vatan haini kabul edilecektir.**
- ☛ İstanbul'dan gelen hiçbir evrak kabul edilmeyecek, edenler vatan haini sayılacaktır (**Sevr'i imzalayanlar ve kabul edenler vatan haini ilan edilmiştir.**).
- ⇒ Vatan hainlerini yargılamak amacıyla, Meclis içersinden salt çoğunluğun oyuyla 3 milletvekili seçilerek **İstiklal Mahkemeleri** kuruldu (18 Eylül 1920).
- ⇒ İstanbul Hükümeti'nin fetvasına karşılık olarak **Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi** ve **150 din adamının imzasıyla karşı fetva hazırlandı.**
- ⇒ Ankara'da açılan radyo (**Anadolu Ajansı**) ve gazete (**Hâkimiyet-i Milliye**) ile İstanbul Hükümeti'nin basın – yayın yoluyla yaptığı aleyhte propagandalara karşılık verildi.
- ⇒ Halkı bilinçlendirmek için **"İrsad (Öğüt) Heyetleri"** kurulmuştur.

⇒ İleriki dönemde Kuva-i Milliye birlikleri kaldırılmış ve yerlerine **Düzenli Ordu** kurulmuştur.

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı'nda, TBMM Hükümetinin yarı resmî yayın organı hâline gelen gazete aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hakimiyet-i Milliye
- B) Peyam-ı Sabah
- C) İrade-i Milliye
- D) Yenigün
- E) İkdam

(2009 – KPSS)

Cevap: A

NOT-1: TBMM'nin Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu çıkarıp İstiklal Mahkemeleri'ni kurması, ayaklanmaları önlediği gibi **düzenli ordunun kurulmasını da hızlandırmıştır**. Böylece **TBMM'nin Anadolu'daki gücü ve otoritesi artmıştır**.

NOT-2: İstiklal Mahkemesi üyelerinin Meclis içerisinde seçilmesi TBMM'nin **yargı yetkisini de kullandığını** gösterir.

NOT-3: İstiklal Mahkemeleri ileriki dönemde, **Tekalif-i Milliye Emirleri'nin uygulanışı sırasında, Şeyh Said İsyanı sonucunda, Mustafa Kemal'e suikast girişimi nedeniyle ve Menemen İsyanı sonucunda tekrar kurulacaktır**. Ancak 1924 Anayasası'nda yapılan değişikliklerle 1949'da kaldırılmıştır.

▪ **Ayaklanmaların Sonuçları**

- ⇒ Ayaklanmaları bastırmasındaki başarılarından dolayı, **TBMM'nin halk üzerindeki gücü ve otoritesi arttı**.
- ⇒ TBMM, elindeki insan ve malzeme gücünü ayaklanmaları bastırmak için kullandığından, **düzenli ordunun kurulması ve Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşması gecikti**.
- ⇒ İtilaf Devletleri ve Yunanlılar, **TBMM'nin ayaklanmalarla uğraşmasından yararlanarak işgallerini genişlettiler** (İngilizler Bandırma yakınlarına kadar, Yunanlılar ise Doğu Trakya, Bursa ve Uşak çizgisine kadar ilerlediler.).

NOT: Bu ayaklanmaların İstanbul Hükümeti'nce desteklenmesi **“Ulusal Egemenlik”**, İtilaflarca desteklenmesi **“Ulusal Bağımsızlık”ı engellemeye yöneliktir**.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinin, TBMM'nin varlığına yönelik tehditleri önleme amacı yoktur?

- A) Düzenli ordunun oluşturulması
- B) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması
- C) Meclis Hükümeti sisteminin benimsenmesi
- D) Ayaklanmaların bastırılması
- E) İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması

(2003/KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

I. Menemen Olayı'nın bastırılması,
II. Yozgat Ayaklanması'nın bastırılması,
III. İnönü Savaşları'nın kazanılması,
Kuvay-ı Milliye yukarıdakilerin hangilerinde etkili olmayı başarmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) I, II ve III

(2005/KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki ayaklanmalardan hangisi, Kurtuluş Savaşı'nda çıkan ayaklanmalardan biri değildir?

- A) Menemen Ayaklanması
- B) Delibaş Mehmet Ayaklanması
- C) Çopur Musa Ayaklanması
- D) Şeyh Recep Ayaklanması
- E) Cemil Çeto Ayaklanması

(2006/KPSS Lisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Hıyanet-i Vataniye Kanunu aşağıdakilerden hangisi için çıkartılmıştır?

- A) Seçimlerin yapılması
- B) TBMM'nin varlığının korunması
- C) Saltanatın kaldırılması
- D) Düzenli ordunun kurulması
- E) Osmanlı hanedanının yurt dışına gönderilmesi

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

TBMM'nin açılmasından sonra,
I. Mecliste gruplaşmaların oluşmaya başlaması,
II. Kuva-i Milliye birliklerinin ihtiyaçlarının Milli Savunma Bakanlığınca karşılanması,
III. Batı ve Güney Cepheleri'nin Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanması
gelişmelerinden hangileri, askerî gücün belli bir otoriteye bağlı olmasının gerekliliği görüşünün uygulandığını gösterir?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2007/KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi TBMM'ye karşı başlatılan ayaklanmaların nedenlerinden biri değildir?

- A) Seçim çalışmalarının başlaması
- B) Azınlıkların devlet kurmak istemesi
- C) İstanbul Hükümetince halkın dinî duygularının kötüye kullanılması
- D) Osmanlı Devleti'nin zayıflığından yararlanarak bazı ailelerin otoriteyi ellerine geçirmesi
- E) Bazı Kuva-i Milliye birliklerinin yeni orduya katılmaya ve devlet düzenine girmeye karşı olması

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, TBMM'ye karşı çıkarılan ayaklanmaların sonuçlarından biridir?

- A) Ulusal kongrelerin toplanması
- B) Ulusal mücadelenin zorlaşması
- C) Azınlık ayaklanmalarının çıkması
- D) Tekâlif-i Millîye Emirlerinin çıkarılması
- E) Afganistan'la dostluk antlaşmasının imzalanması

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

İlk TBMM'de ülkenin düşman işgalinden kurtuluşuna kadar, milletvekillerinin siyasal parti ve grup hareketlerini yasaklayan hükümler getirilmeye çalışılmasındaki amacın aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

- A) Anayasal düzene geçmek
- B) Çok partili döneme geçişi geciktirmek
- C) Meclisteki milletvekili sayısını değişmeyen hâle getirmek
- D) Anadolu ve Rumeli'deki ulusalcı düşüncede olanları bir cemiyet altında birleştirmek
- E) Ulusal birliğin parçalanmasını engellemek

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

SEVR BARİŞ ANTLAŞMASI
(10 AĞUSTOS 1920)

- Sevr'in I. Dünya Savaşı'nı bitiren diğer barış antlaşmalarına göre geç imzalanmasının nedenleri şunlardır;
- ☛ Mondros Ateşkesi'nin bir barış antlaşması gibi geniş ve işgal içeren maddeler taşıması,
- ☛ İtilaf Devletleri arasında Osmanlı topraklarının paylaşımıyla ilgili anlaşmazlık yaşanması, (Rusya'nın savaştan çekilmesiyle bu devlete vaat edilen toprakların ne olacağı konusu),
- ☛ Paris Konferansı'nda İzmir'in Yunanlılara verilmesinden dolayı İngiltere ve İtalya arasında çıkan anlaşmazlık ve İtalya'nın konferansı terk etmesi,
- ☛ İtilaf Devletleri'nin ayaklanmalar yoluyla amaçlarına ulaşabilecekleri düşüncesi,
- ☛ Anadolu'da Milli Mücadele'nin başlaması (en önemlisi)

◆ **Sevr'e Doğru Hazırlıklar**

- ⇒ İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti ile yapılacak olan barış antlaşmasının şartlarını belirlemek üzere İtalya'nın San Remo kentinde bir konferans düzenlediler (18 – 26 Nisan 1920).
- ⇒ Bu konferansa Osmanlı Hükümeti adına katılan Tevfik Paşa önerilen taslağı kabul etmeyince İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'ni antlaşmayı imzalamaya zorlamak için 23 Nisan 1920'de Yunan ordusunu Bursa – Uşak çizgisi yönünde ve Trakya'ya kadar ilerlettiler. Yunan ordusu kısa zamanda Batı Anadolu'yu da işgal etti. Hem Kuvai Milliye, hem de Osmanlı askerleri yenildi.
- ⇒ Bu gelişmeler üzerine daha fazla toprak kaybına uğramaktan ve Yunan ordusunun İstanbul'a gelebileceğinden çekinen Padişah Vahdettin ve Damat Ferit Hükümeti "Saltanat Şurası (Komisyonu)"nı derhal toplayarak barış taslağının kabul edilmesini kararlaştırdılar (22 Temmuz 1920).
- ⇒ Antlaşma; Osmanlı Hükümeti adına Osmanlı delegeleri Maarif Nazırı (Millî Eğitim Bakanı) Bağdatlı Hadi Paşa, Şuray-ı Devlet (Danıştay) Başkanı Rıza Tevfik Bey ve Bern Sefiri (Elçisi) Reşat Halis Beyler tarafından Paris'in Sevr kasabasında imzalandı (10 Ağustos 1920).

♦ Antlaşmanın Maddeleri

A) Sınırlar:

- ⇒ Güneydoğu Anadolu, Çukurova, Lübnan ve Suriye **Fransa'ya bırakılacaktır.**
- ⇒ Doğu Trakya, Batı Anadolu ve Ege Adaları **Yunanistan'a bırakılacaktır.**
- ⇒ Arabistan ve Irak (Ortadoğu) **İngiltere'ye bırakılacaktır.**
- ⇒ Güneybatı Anadolu (Antalya, Konya, İç Batı Anadolu, Göller Bölgesi, Muğla), Rodos ve Oniki Ada **İtalyanların egemenliğine girecektir.**
- ⇒ Giresun, Ordu, Samsun, Tokat, Amasya, Sinop, Çorum, Kayseri'nin doğusu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Bolu, Zonguldak ve Bilecik **Osmanlı Devleti'nin elinde kalacaktır.**

NOT: Bu maddelerle Osmanlı Devleti'nin **bütün stratejik noktaları** İtilaf Devletleri arasında paylaşılmıştır.

B) Siyasi Hükümler:

- ⇒ İstanbul, Osmanlı Devleti'nin **başkenti** olarak kalacak, ancak **Osmanlı Devleti barış şartlarını ve azınlık haklarını koruyamazsa İstanbul da Türklerin elinden alınacaktır.**
- ⇒ Boğazlar, aralarında **Türk temsilci olmayan uluslar arası bir komisyon tarafından yönetilecek**, tüm devletlerin gemilerine açık olacak (savaş zamanı dâhil) ve **bu komisyonun ayrı bir bayrağı ve bütçesi olacak**, geçişler paralı yapılacaktır.
- ⇒ Azınlıklara **geniş haklar** verilecektir.
- ⇒ Doğu Anadolu'dan başlayıp sınırları Karadeniz'e kadar ulaşacak, ABD mandasında bir **Ermenistan** ve buna bağlı özerk bir **Kürdistan** kurulacaktır.

NOT: Bu maddelerle **Osmanlı Devleti'nin hukuki varlığı devam ettirilmiş**, ancak **siyasi yönden varlığı sona ermiştir.**

C) Askeri Hükümler:

- ⇒ Osmanlı ülkesinde **mevcuri askerlik kalkacak** ve askerlik paralı olacaktır.
- ⇒ Osmanlı ordusu **50.700** kişiye indirilecek ve **ordu ağır silahlardan arındırılacaktır.**
- ⇒ Ordudaki subayların % 70'i yabancı olacak, **ordu sadece sınırları korumak ve iç asayişini sağlamak (jandarma görevi) için kullanılacaktır.**

- ⇒ Deniz gücü sınırlı olacak, donanma **13 küçük gemiden oluşacaktır.**

NOT: Bu maddelerle **Osmanlı Devleti savunmasız hale getirilmiştir.**

D) Ekonomik Hükümler:

- ⇒ Osmanlı maliyesinin kontrolü İtilaf Devletleri'nin oluşturduğu **Mali Komisyon'a bırakılacaktır.** Bu komisyonun izni olmadan iç ve dış borçlanma yapılmayacaktır.
- ⇒ **Kapitülasyonlar yeniden yürürlüğe girecek** ve bu kapitülasyonlardan bütün devletler yararlanacaktır.
- ⇒ Osmanlı Devleti **savaş tazminatı ödeyecektir.**
- ⇒ Osmanlı uyruğundaki herhangi bir kişi, İtilaf Devletleri'nin vatandaşlığına geçebilecek, vatandaşlığa geçtiği tarihten itibaren **her türlü kapitülasyondan yararlanabilecek, askerlik yapmayacak, Osmanlı'ya vergi vermeyecek, tekrar Osmanlı vatandaşlığına geçemeyecektir.**

NOT: Bu maddelerle İtilaf Devletleri, **Osmanlı ekonomik hayatında daha fazla etkinlik kazanmayı ve Türk ulusunu yasal yollarla yok etmeyi amaçlamışlardır.**

Sevr'e Göre Anadolu

♦ Antlaşmanın Önemi:

- ☞ Osmanlı Devleti'nin imzaladığı **en son antlaşmadır.**
- ☞ Osmanlı Devleti bu antlaşma ile **fiilen sona ermiştir.**
- ☞ Sevr **ölü doğmuş** ve **hiçbir zaman uygulanamamış bir antlaşmadır.**

NOT: 1878'de imzalanan **Ayestefanos Antlaşması** ve **Sevr Antlaşması'nın ortak özelliği;**

imzalandıkları halde yürürlüğe girmemiş olmalarıdır.

- ☞ Osmanlı Anayasası'na (Kanun-u Esasi) göre padişah veya hükümetin imzaladığı bir antlaşma, **Mebusan Meclisi'nde onaylanırsa resmen yürürlüğe girerdi.**
- ☞ 11 Nisan 1920'de Mebusan Meclisi dağıtıldığı için Sevr Antlaşması Meclis'te onaylanamamıştır. Bu nedenle **antlaşmanın hukuki bir geçerliliği yoktur.**
- ☞ Sevr Antlaşması'nın yürürlüğe konamamasının en önemli nedeni; **Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasıdır.**
- ☞ Bu antlaşma, ülkenin parçalanmasına neden olduğu için **Misak-ı Milli'ye aykırıdır.** Aynı zamanda padişah bu antlaşmayı onaylamakla ***halkın iradesine yani çoğunluğun görüşüne ters düşmüştür.***
- ☞ Osmanlı yönetiminin teslimiyetçi bir tutum sergilemesi, **TBMM'ye katılımları artırmış ve ulusal bilinci kamçulamıştır.**
- ☞ Wilson İlkeleri'ne (12. maddeye) rağmen, Türk ulusunun bağımsız yaşama hakları gasp edilmiştir. Bu nedenle ***Ulusal Kurtuluş Savaşı, Türk ulusunun haklarını koruyabilmesi için son ve tek çözüm haline gelmiştir.***

♦ **Sevr Antlaşması'na Karşı Tepkiler ve Sonraki Gelişmeler:**

- ⇒ Antlaşmanın imzalanması İstanbul ve Anadolu'da tepkiyle karşılanınca **Damat Ferit Hükümeti istifa etmiştir.**
- ⇒ TBMM, antlaşmayı kabul etmediğini açıklarken; bu belgeyi imzalayanları ve Saltanat Şurası'nda onaylayanları, ayrıca uygulamaya çalışanları ***vatan haini ilan etmiş*** ve Hıyanet-i Vataniye Yasası'na göre yargılanmalarını kararlaştırmıştır.
- ⇒ Sevr Antlaşması'ndan sonra **Ermenistan ve Kürdistan devletlerini kurma çalışmaları da hızlanmıştır.**

BİLECİK GÖRÜŞMESİ
(5 ARALIK 1920)

- TBMM adına **Mustafa Kemal** ile İstanbul yönetimi adına **Tevfik Paşa** Hükümeti'nden **Ahmet İzzet Paşa** ve **Salih Paşa** arasında yapılmıştır.
- Görüşmelerden herhangi bir sonuç çıkmamış; **İstanbul'dan gelenler zoraki Ankara'ya götürülmüşlerdir.**

- Bundan amaç; **İstanbul yönetiminin Ulusal Harekete katıldığı izlenimini vermektir.**
- Ankara'ya gelenlerin Mart 1921'de İstanbul'a dönmelerine izin verilmişse de **Münir Bey (Erteğün)** kendi isteği ile Ankara'da kalmıştır.
- Bu görüşmeler, **TBMM'nin yasal (siyasi) varlığını tanıtması ve gücünü kanıtlaması açısından önemlidir.**

KURTULUŞ SAVAŞI
MUHAREBELER DÖNEMİ

▪ **DÜZENLİ ORDUNUN KURULMASI**

- **Kurulma nedenleri:**
 - ⇒ Askeri disiplinden yoksun olan Kuva-i Milliye birliklerinin ***işgalleri önleyememesi***
 - ⇒ Kuva-i Milliye birliklerinin ***halktan zorla asker ve para toplamaları***, buna karşı gelenleri ***kendi yöntemleriyle cezalandırmaları***
 - ⇒ Kişisel çıkar peşinde koşan ***Kuva-i Milliye şeflerini engelleme düşüncesi***
 - ⇒ Ulusal hareketi yasal bir çerçeve içine alarak, ***halkın TBMM'ye olan güvenini arttırma düşüncesi***
 - ⇒ Düzenli ordularla yapılan işgallerin, ancak ***düzenli birlikler tarafından önlenebileceğinin anlaşılması***
- Sivas Kongresi sonrasında Batı Cephesi Kuva-i Milliye Komutanlığı'na atanan Ali Fuat Paşa Yunanlılarla yaptığı **24 Ekim 1920 Gediz Muharebesi**'nde başarılı olamadı ve TBMM'de **ilk defa** tartışmalar yaşandı. Bunun üzerine **Albay İsmet Paşa, Batı Cephesi Komutanı olarak atandı** ve kuva-i milliye birliklerini dağıtarak yerine düzenli ordu birlikleri oluşturdu (**8 Kasım 1920**).

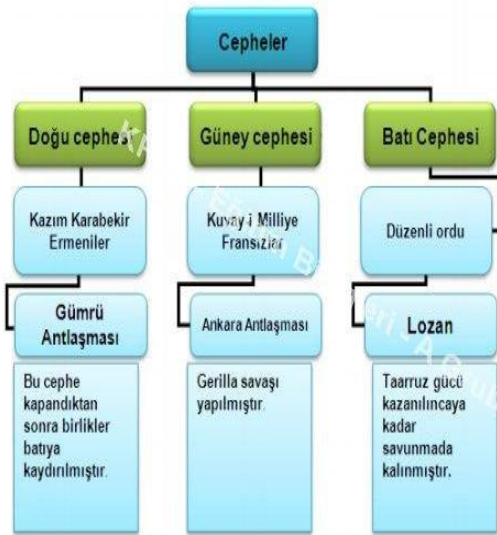
NOT: Gediz Muharebesi'nden sonra 9 Kasım 1920'de **Batı Cephesi batı ve güney olmak üzere yeniden teşkilatlandırılarak Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır.** Batı Cephesi Komutanlığı'na Albay İsmet Bey, Güney Cephesi Komutanlığına Albay Refet Bey getirilmiştir.

- **TBMM, düzenli orduyu kurmak ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere de şunları yapmıştır:**
 - ☞ Asker kaçaklarını cezalandırmak için ***"Firariler Kanunu"***nu çıkardı ve ***İstiklal Mahkemeleri***'ni devreye soktu.

- Askeri eğitim ve subay yetiştirmek için “**Ankara Subay Mektebi**” açıldı.
- Ankara’da **merkez ordusu** diğer bölgelerde ise **seyyar jandarma birlikleri** kuruldu.
- Yeni vergiler uygulamaya koyuldu, **Anadolu’daki tüm gelirlere el koyuldu.**
- Avrupa’daki bazı insani kuruluşların gönderdiği **parasal yardımlar** kabul edildi.
- Hint ve Afgan Müslümanlarından gelen parasal yardımlar** kabul edildi.
- İtilaf Devletleri depolarından **silah** ve **cephane** kaçırılarak **Anadolu’ya ulaştırıldı.**
- Sovyet Rusya’dan askeri ve ekonomik yardım** sağlandı.
- İtalya ve Fransa’dan, Anadolu’dan çekilirken, **askeri malzeme alımı yapıldı.**

KURTULUŞ SAVAŞI’NDA CEPHELER

- Ulusal Kurtuluş Savaşı, dört cephede gerçekleşmiştir;
- Doğu Cephesi:** Ermenilere karşı açılmıştır. TBMM bu cephede Ermenilere karşı, Osmanlı’dan kalma son düzenli ordularla (XV. Kolordu) savaşmıştır.
- Güney Cephesi:** Fransız – Ermeni işbirliğine karşı Güneydoğu Anadolu ve Çukurova’da halk direnişi (Kuva-i Milliye) yapılmıştır.
- Batı Cephesi:** Yunanlılara (dolayısıyla da İngiltere’ye) karşı açılan cephedir. Bu cephede TBMM tarafından kurulan düzenli ordularla savaşılmıştır.

- İç Cephe:** İstanbul Hükümeti’ne ve padişaha karşı ulusal egemenlik mücadelesi verilmiştir.

NOT: Kurtuluş Savaşı’nda **İngiltere** ve **İtalya** ile **sıcak savaş yapılmamıştır.** Ayrıca Boğazlar işgal altında olduğu için **Doğu Trakya’da askeri cephe oluşturulamamış,** bu bölgenin kendi imkânlarıyla mücadele etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

CEPHELERİN AÇILIŞ SIRASI	CEPHELERİN KAPANIŞ SIRASI
Güney Cephesi (1919)	Doğu cephesi (Gümrü Antlaşması - Ermeniler ile)
Batı Cephesi (1919)	Güney Cephesi (Ankara Antlaşması - Fransa ile)
Doğu Cephesi (TBMM açmıştır -1920)	Batı Cephesi (Mudanya Antlaşması - İtilaf devletleriyle)

DOĞU CEPHESİ

- ⇒ Osmanlı Tarihi’nde “**Millet-i Sadıka**” (**Sadık Millet**) olarak nitelenen Ermeniler, XIX. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı Devleti’ne bağlılıklarını sürdürmüşlerdir.
- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile **Rusya, Osmanlılara bağlı Ortodoksların haklarını koruma yetkisi kazanınca,** Ermeniler üzerinde de etkili olmaya başlamıştır.
- ⇒ Daha sonra Ermeniler, **Tanzimat (1839)** ve **Islahat (1856) Fermanları** ile diğer azınlıklar gibi **geniş yasal haklar** elde etmişlerdir.
- ⇒ 1878 Berlin Antlaşması’yla “**Ermeni Sorunu**” **ilk kez resmi belgelerde yer almıştır** (İngiltere ve Rusya’nın etkisiyle).
- ⇒ İngiltere, **Doğu Anadolu’da bağımsız bir Ermenistan kurarak Rusya’nın Akdeniz’e ulaşmasını engelleme** politikasını izlerken; **Rusya kendine bağlı bir Ermenistan kurdurarak, bu devlet üzerinden Akdeniz’e ulaşmayı amaçlamıştır.**
- ⇒ I. Dünya Savaşı yıllarında Ermeniler, Doğu Anadolu’da Ruslarla birlikte hareket ederek katliamlarda bulundular. Osmanlı Devleti bu katliamları engellemek amacıyla **14 Mayıs 1915’te “Tehcir (zorunlu göç) Kanunu”**’nu çıkararak, Ermenileri Suriye dolaylarına sürmüştür.

NOT: Avrupa Devletleri, bu olayı kendi çıkarları doğrultusunda, **günümüze kadar politik malzeme olarak kullanmışlardır.**

- ⇒ Rusya, 3 Mart 1918'de Brest – Litowsk Antlaşması'yla Kafkaslardan çekildi (1917 Bolşevik İhtilali'yle sonucu Çarlık rejimi yıkılmış, yerine Sovyet Rusya kurulmuştur.). Ayrıca Rusya bu antlaşmayla Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı'ya geri verdi.
- ⇒ Osmanlı Devleti de I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılınca Kafkaslarda oluşan otorite boşluğunda üç yeni devlet ortaya çıkmıştır. Bunlar; **Gürcistan, Ermenistan** ve **Azerbaycan**'dır (28 Mayıs 1918).
- ⇒ Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünden ve Mondros'un getirdiği karışıklıktan yararlanan Ermeniler ve Gürcüler **Wilson İlkeleri**'ni ve **Mondros Ateşkes Antlaşması**'nı kendilerine göre yorumlayarak Doğu illerini işgale başladılar (Ermeniler Kars'ı, Gürcüler Artvin, Ardahan ve Batum'u işgal etmiştir.).

NOT: Bu dönemde Doğu Anadolu'da incelemelerde bulunan **General Harbord** hazırladığı raporda; **Ermenilerin Doğu Anadolu'da soykırıma uğramadığını ve nüfusça çoğunlukta olmadıklarını ortaya koymuştur. Böylece Ermeniler ve işbirlikçilerinin propagandalarının gerçek dışı olduğu tarafsız incelemelerle kanıtlanmış oldu (Harbord Raporu).**

- ⇒ **Sevr Antlaşması** sonrasında işgal ve katliamlarını iyice arttıran Ermeniler, **Erzurum, Oltu** ve **İspir** dolaylarına kadar ilerlediler.
- ⇒ TBMM, 10 Haziran 1920'de Osmanlı Devleti'nden kalma birliklerin başına **Kazım Karabekir Paşa**'yı Doğu Cephesi Komutanı olarak atayıp **ilk askeri cephesini açtı** ve **Ermenilere savaş ilan edildi.**
- ⇒ Doğu Cephesi birlikleri Sarıkamış ve Kars çevresini kurtararak Gümrü'ye kadar ilerlediler. Zor durumda kalan Ermeniler ateşkes istediler. Ateşkesin ardından Ermenilerle **Gümrü Antlaşması (3 Aralık 1920)** imzalandı.

⇒ **Buna göre;**

- Doğu sınırı Aras nehri Çıldır Gölü hattına kadar uzatılacaktır.
- Kars, Sarıkamış, Kağızman, Kulp ve Iğdır Türk Devleti'ne verilecektir.
- Ermenistan Türk toprakları üzerindeki iddialardan vazgeçecek ve Sevr Antlaşması'nı tanımadığını ilan edecektir.
- Düşman ordusuna katılarak Türklere karşı silah kullanmış veya öldürme olaylarına katılmış

olanların dışında kalan Ermeniler, isterlerse altı ay içinde Türkiye'ye dönebileceklerdir.

- Ermenistan, TBMM Hükümeti'ne düşmanca harekette bulunmayacaktır.

⇒ **Antlaşmanın Önemi ve Sonuçları**

- ☛ TBMM'nin imzaladığı **ilk antlaşmadır.**
- ☛ TBMM'nin **ilk askeri** ve **uluslararası alandaki ilk siyasi başarısıdır.**
- ☛ TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi tanıyan **ilk devlet Ermenistan** olmuştur.
- ☛ Sevr'i geçersiz sayan **ilk uluslararası siyasi belgedir.**
- ☛ Doğu Cephesi **ilk çözüme kavuşan cephe** olup bölgedeki birlikler Batı ve Güney cephelerine kaydırılarak bu cephelerin güçlenmesi sağlanmıştır.
- ☛ TBMM bu antlaşmada **"Türkiye"** adını kullanmıştır.
- ☛ **Ermeni sorunu çözüme kavuşturulmuştur.**
- ☛ Antlaşma Türkiye'nin Sovyet Rusya ve Gürcistan'la **dış ilişkiler kurmasını kolaylaştırmıştır.**

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Gümrü Antlaşması'yla sağlanan kazanımlardan biri **değildir**?

- Gürcistan'la olan anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasına zemin hazırlaması
- Doğu Cephesi'ndeki silah ve teçhizatın bir kısmının batıya taşınmasına ortam hazırlaması
- Halk arasında orduya ve Meclise duyulan güvenin artması
- Sovyetlerden alınacak yardımların Anadolu'ya gelmesini sağlayacak yolun açılması
- Afganistan'la dostluk antlaşması yapılması

(2011 – KPSS)

Cevap: E

NOT: Gürcistan ile de sınır olunduğundan, 23 Şubat 1921'de Gürcistan'la **Ankara (Batum – Gürcü) Antlaşması** imzalanmış; Gürcistan, **Artvin, Ardahan** ve **Batum**'u **Türkiye'ye bırakmıştır.** Ayrıca Gürcistan'ın **Ankara'da bir elçilik** açması kararlaştırılmıştır (**ilk kez**).

⇒ Doğu sınırlarımızla alakalı bir diğer antlaşma da I. İnönü Savaşı'ndan sonra **Sovyet Rusya** ile imzaladığımız **16 Mart 1921** tarihli **Moskova Antlaşması**'dir. Buna göre; **Batum Gürcistan'a bırakılmıştır.**

⇒ Doğu sınırlarımızı **kesin** olarak belirleyen son antlaşma ise **13 Ekim 1921'de Ermenistan,**

Azerbaycan ve **Gürcistan**'la imzaladığımız **Kars Antlaşması**'dır. Bu antlaşmada Moskova Antlaşması'ndaki **hükümler aynen kabul edilmiştir**.

GÜNEY CEPHESİ

- ⇒ Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra Suriye'de bulunan İngiliz birlikleri **Hatay, Antep, Maraş, Adana ve Urfa illerini işgal etmişse** de daha sonra Fransa ile bir protokol imzalayarak **(15 Eylül 1919 - Suriye İtilafnamesi) Musul'a karşılık buraları Fransızlara bıraktılar**.
- ⇒ Fransızların Suriye'den toplayıp getirdikleri **"Ermeni İntikam Alayı"** (10 bin kişi) ile Türk halkını yok etmeye kalkışması üzerine, bölgede **milli teşkilatlanma** (Kuva-i Milliye) ve **toplulara direnişler ortaya çıktı**.
- ⇒ Sivas Kongresi'nden sonra bölgeye gönderilen **gönüllü subaylar** direnişleri örgütlemeye çalıştılar.
- ⇒ Yöre halkının yoğun direnişi sonunda; **Maraş 11 Şubat 1920'de, Urfa 10 Nisan 1920'de Fransız işgalinden kurtulmuştur**.
- ⇒ Antep üstün Fransız kuvvetlerine karşı on bir aya yakın kahramanca mücadele etmiş, 6.000 evladını ve Üsteğmen Mehmet Said Bey'i (Şahin Bey'i) şehit vermiş ancak **9 Şubat 1921'de Antep Fransızların eline geçmiştir**.
- ⇒ Fransa, **Güney Cephesi'ndeki bu halk direnişi karşısında burada kalınamayacağını anlamış** ve Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra TBMM Hükümeti ile **Ankara Antlaşması'nı (20 Ekim 1921)** imzalayarak **Hatay dışında işgal ettiği yerlerden çekilmiştir**. Böylece **Güney Cephesi'ndeki askeri mücadele sona ermiştir**.

NOT: TBMM, düşmana karşı üstün bir şekilde savunma yapan Antep'e **"Gazi"** (6 Şubat 1921), Maraş'a **"Kahraman"** (1973), Urfa'ya **"Şanlı"** (1984) ünvanlarını vermiştir.

NOT: Güney Cephesi, **diğer cephelerden farklı olarak** düzenli ordunun katkısı olmadan, **yöre halkının bölgesel güçleriyle Fransız işgalinden kurtarılmıştır**. Yani **Kuva-i Milliye'nin en etkili olduğu cephe** Güney Cephesi'dir.

- ⇒ **Antalya ve Konya** çevresini işgal eden İtalyanlar ise Yunanlılarla aralarındaki anlaşmazlıklardan dolayı **kısmen Milli Mücadele'ye destek vermişler** ve **II. İnönü Muharebesi'nin kazanılması üzerine**, işgal

bölgelerini boşaltmaya başlamışlardır (5 Temmuz 1921).

- ⇒ Türk Ordusu'nun **Kütahya – Eskişehir Muharebeleri'nde yenilmesi üzerine** İtalyanlar çekilmeyi yavaşlatmışlar; ancak **Sakarya Zaferi üzerine** Yunanlıların başarılı olamayacağını anlamışlar ve **işgallerine kesin olarak son vermişlerdir**.

BATI CEPHESİ

- ⇒ Kurtuluş Savaşı'nın **kaderinin çizildiği** cephe.
- ⇒ Bu cephede **Yunan işgallerine** ve onların en büyük destekçileri **İngilizlere karşı dolaylı bir mücadele** verilmiştir.
- ⇒ I. İnönü Muharebesi'ne kadar, **Kuva-i Milliye birliklerinin mücadelesi şeklinde** devam eden Batı Cephesi, **Balıkesir – Alaşehir Kongreleri** sonucu resmen kurulmuştu (Temmuz 1920).
- ⇒ Bu cephe, Temsil Kurulu'nun **Ali Fuat Paşa'yı komutan olarak atamasıyla** Ulusal Hareketin kontrolüne girmiştir.
- ⇒ Batı Cephesi'ndeki düzenli ordular daha sonra **İsmet Paşa** (8 Kasım 1920 - düzenli ordunun kurulması) ve **Refet Paşaların** son olarak da **Mustafa Kemal Paşa'nın komutasında savaşımlardır**.
- ⇒ Yunanlıların, İzmir'in işgalinden Sevr Antlaşması'nın imzalanmasına kadar ki ileri hareketinin temel amacı, öncelikle **Sevr'i kabul ettirmek**, bundan sonrasında da **antlaşmayı uygulamaya koydurma**ktır.
- ⇒ Bu cephedeki savaşlar 11 Ekim 1922'de **Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın** imzalanmasıyla sona ermiştir.

I. İNÖNÜ MUHAREBESİ **(6 – 10 OCAK 1921)**

- Yunanlılar, **Cerkez Ethem Ayaklanması'ndan da (27 Aralık 1920) yararlanarak** 6 Ocak 1921'de ileri harekâta başladılar (savaşın özel nedeni).

Amaçları:

- ⇒ TBMM Hükümeti'ne **Sevr'i zorla kabul ettirmek**
- ⇒ Eskişehir'i alarak Ankara yolunu açmak ve **Milli Mücadele'yi engellemek**
- ⇒ Yeni kurulan **Türk ordusunu fazla güçlenmeden ortadan kaldırmak**
- ⇒ İngiltere'nin kendilerine verdiği **desteği devam ettirmek**

▪ Savaş:

- ⇒ 10 Ocak 1921'de İsmet Paşa komutasındaki ordu birliklerimiz, İnönü mevzilerinde kendilerinden hem sayıca hem de silah yönünden güçlü olan *Yunan ordusunu mağlup etti*.
- ⇒ Diğer taraftan Çerkez Ethem ile olan mücadele de 20 Ocak 1921'de düzenli ordunun başarısıyla sonuçlandı. *Çerkez Ethem, Yunanlılara sığındı*.

▪ Sonuçları:**▪ İç Siyasetteki Sonuçları:**

- ⇒ TBMM'nin kurduğu düzenli orduların Batı Cephesi'ndeki *ilk başarısıdır*.
- ⇒ Türk milletinin *TBMM'ye ve düzenli orduya olan güveni artmış*, askere kayıt olanların sayısı fazlalaşmıştır.
- ⇒ *TBMM'nin otoritesi artmıştır*.
- ⇒ Yeni Türk Devleti'nin *ilk Anayasası (Teskilat-ı Esasiye Kanunu)* kabul edilmiştir (20 Ocak 1921).
- ⇒ 12 Mart 1921'de *İstiklal Marsı* kabul edilmiştir.
- ⇒ Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey'in rütbesi *Generalliğe (Paşalığa)* yükseltildi (1 Mart 1921).

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı'nın anlamını ve bağımsızlık isteğini dile getirecek bir marşın yazılması için yarışmayı aşağıdakilerden hangisi açmıştır?

- A) Millî Savunma Bakanlığı
B) Genelkurmay Başkanlığı
C) Millî Eğitim Bakanlığı
D) İçişleri Bakanlığı
E) Dışişleri Bakanlığı

(2011 – KPSS)

Cevap: C

▪ Dış Siyasetteki Sonuçları:**➤ Londra Konferansı (23 Şubat – 12 Mart 1921)**

- ⇒ Doğu ve Güney cephelerinde kazanılan başarılarından sonra *I. İnönü Savaşı'nın da kazanılması* ve *TBMM'nin Sovyet Rusya'ya yakınlaşması* üzerine İtilaf Devletleri (özellikle *Fransa* ve *İtalya*) tarafından düzenlenmiş bir konferanstır.

- ⇒ *Amaç: Sevr'i biraz yumuşatarak TBMM'ye kabul ettirebilmek ve Yunan ordusuna toparlanması için zaman kazandırmaktır*.
- ⇒ İtilaf Devletleri, *TBMM'yi resmen tanımamak için* görüşmelere Türk tarafını temsilen *sadece İstanbul Hükümeti'ni çağırdılar*. Ayrıca İstanbul ve Ankara arasındaki rekabeti arttırmak amacıyla da *İstanbul'dan gelecek görüşmeciler içinde Mustafa Kemal'in ya da TBMM'yi temsilen bir başka delegenin bulunmasını istediler*.

NOT: İtilaf Devletleri'nin, Londra Konferansı'na hem Osmanlı Hükümeti'ni hem de TBMM Hükümeti'ni çağırımlarının amacı, *iki hükümet arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanmak istemeleridir*.

- ⇒ *Mustafa Kemal bu durumu kabul etmeyince* İtilaf Devletleri, İtalya'nın aracılığıyla TBMM Hükümeti'ni konferansa resmen çağırmak zorunda kalmışlardır.

NOT: Böylece TBMM Hükümeti, İtilaf Devletleri tarafından *hukuksal olarak ilk defa tanınmış oldu*.

- ⇒ Görüşmelerde TBMM'yi *Bekir Sami Bey* başkanlığındaki bir heyet temsil etmiştir. Görüşmeler sırasında İstanbul Hükümeti adına söz alan *Tevfik Paşa'nın, "Söz hakkı milletimin gerçek temsilcisi olan TBMM üyelerinindir."* diyerek, söz hakkını Ankara Hükümeti temsilcisine bırakması, *İtilaf Devletleri'nin ikilik ve çatışma planlarını bozmuştur*.

NOT: Tevfik Paşa'nın söz hakkını TBMM temsilcisine bırakması, *Türk ulusunu temsil eden tek makamın Ankara'daki TBMM olduğunun kabul edilmesi* anlamına gelir.

- ⇒ *TBMM bu konferanstan Türklerin lehine bir karar çıkmayacağını bildiği halde;*

- ☛ Türk ulusunun *haklı davasını* ve *Misak-ı Milli'yi dünyaya duyurmayı*,
- ☛ İtilaf Devletleri'nin *"Türkler barış görüşmelerine katılmayarak savaşı devam ettiriyor."* gibi propagandalarına engel olmayı,
- ☛ Türk ulusunun *yasal temsilcisinin TBMM olduğunu* ve *TBMM'nin hukuksal varlığını kanıtlamayı* amaçlamıştır.

- ⇒ İtilaf Devletleri, konferansta *Sevr'in biraz yumuşatılmış şeklini teklif edince*

konferanstan bir sonuç alınamadı ve konferans dağıldı (12 Mart 1921).

⇒ **Konferans'ın Önemi:**

- ✓ İtilaf Devletleri, TBMM Hükümeti'ni toplantıya çağırmakla **TBMM'nin varlığını ilk kez resmen ve hukuken tanımışlardır.**
- ✓ Sevr Antlaşması'nda değişiklik gündeme gelmesi **Milli Mücadele hareketinin başarıya doğru gittiğini** ortaya koymuştur.
- ✓ İtilaf Devletleri arasındaki **görüş ayrılıkları derinleşmeye başlamıştır.**
- ✓ TBMM, Misak-ı Milli'yi dünya kamuoyuna duyurmayı başarmıştır.
- ✓ Konferansta Sevr'in kabul ettirilememesi, **II. İnönü Savaşı'na neden olmuştur.**

NOT: Konferans dağılırken Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey, **İngiltere ile esir değişimi; Fransa ve İtalya ile de bu ülkelere ekonomik ayrıcalıklar tanıyan ikili antlaşmalar imzaladı.** Ancak TBMM bu antlaşmaları **fazla tavizkar ve ulusal bağımsızlığa aykırı bulduğu için onaylamamıştır.**

➤ **Afgan Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)**

- ⇒ Londra Konferansı devam ederken bir elçilik heyeti de Sovyet Rusya ile görüşmeler yapmak için Moskova'ya gönderilmiştir.
- ⇒ Bu heyet, Sovyet Rusya ile görüşmelere başladığında Moskova'da bulunan Afganistan temsilcileriyle de bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmayla;
- ☛ Afganistan TBMM Hükümeti'nin, TBMM'de Afganistan'ın **bağımsızlığını tanımıştır.**
- ☛ Taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda **diğerinin yardım etmesi kararlaştırılmıştır.**
- ☛ Türkiye'nin **kültürel yardım amacıyla** Afganistan'a en az beş yıl kalmak şartıyla öğretmenler ve subaylar göndermesi karara bağlanmıştır.

NOT: Bu antlaşma ile **Yeni Türk Devleti'ni tanıyan ilk İslam Devleti Afganistan olmuştur.** Bu antlaşma aynı zamanda TBMM'nin dünya kamuoyunda tanınmasına yardımcı olmuştur.

➤ **Moskova Dostluk Antlaşması (16 Mart 1921)**

- ⇒ I. Dünya Savaşı sırasında Rusya'da Bolşevik İhtilali meydan gelmiş, Çarlık Rusya yıkılarak Sovyet yönetimi kurulmuştu. **Sovyet Rusya, İtilaflardan ayrılarak sömürgeciliğe karşı**

çıkan uygulamalar yapmıştır (gizli antlaşmaları deşifre etmiştir.).

- ⇒ TBMM ile **siyasi ilişki kuran ilk devlet** 3 Haziran 1920'de Sovyet Rusya olmuştur. Ancak Sovyet Rusya'nın TBMM'nin geleceği konusunda bazı endişeleri vardı. TBMM'nin;
- ☛ **Doğu'da Ermenileri yenilgiye uğratması,**
- ☛ **I. İnönü Savaşı'nı kazanması,**
- ☛ Batılı devletler tarafından **Londra Konferansı'na çağırılması** gibi başarıları Sovyet Rusya'daki endişeyi ortadan kaldırmıştır;
- ⇒ **TBMM Hükümeti ile Sovyet Rusya arasında Moskova Antlaşması'nın imzalanmasında;**
- ☛ İki yeni devletin de **düşmanlarının ortak (İtilaf Devletleri)** olmasından dolayı **Boğazlar üzerinde ve güney sınırında güçlü Türkiye'nin varlığının Rusya'nın güvenliği açısından önemli olması,**
- ☛ Türkiye ile Sovyet Rusya'nın **diplomasi alanında birbirine ihtiyaç duyması,**
- ☛ Rusya'nın **Ermenilerle ilgili taleplerden Türkiye lehine vazgeçmesi,**
- ☛ Rusya'nın, **Yeni Türk Devleti'nin Batılı büyük devletlerle yakınlaşmasını istememesi,**
- ☛ Sovyet Rusya'nın iç kargaşaları ortadan kaldırarak **yeni rejimi ülkesine yerleştirmek istemesi,**
- ☛ TBMM'nin Sovyet Rusya gibi **büyük Batılı bir devletin siyasi ve ekonomik dış desteğini sağlama düşüncesi,**
- ☛ TBMM'nin **Doğu Cephesi'ni kesin olarak kapatma isteği** gibi nedenler etkili olmuştur.

ÖRNEK SORU

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11 Mayıs 1920 tarihinde Bekir Sami Bey'in başkanlığında bir heyeti, Moskova'ya Sovyetler Birliği'yle bağlantı kurmak ve dostluk antlaşması ortamı hazırlamak amacıyla göndermiştir.

TBMM'nin, Sovyetler Birliği'yle antlaşma yapma gereği duymasındaki amacın aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

- A) Londra Konferansı'nın yapılmasını geciktirmek
- B) Sovyetler Birliği'ndeki yeni rejimin ülkede yayılmasını önlemek
- C) Kafkasya Cumhuriyetlerinin kurulmasını engellemek
- D) Düşmanları aynı olan iki ülke arasında siyasi ve askerî güç birliği sağlamak
- E) Mecliste birlikte hareket edilmesini sağlayarak gruplaşmaları önlemek

(2009 – KPSS)
Cevap: D

▪ **Antlaşmanın Maddeleri:**

1) Her devlet (taraf) kendi geleceğine kendisi karar verecektir.

☞ Bu madde ile Sovyet Rusya ve TBMM Hükümeti, **birbirlerinin bağımsızlıklarına saygılı olacaklarına** dair birbirlerine güvence vermiştir (*Wilson İlkeleri'ne uyumluluk gösterilmiştir.*).

2) Taraflardan birinin tanımadığı uluslar arası bir antlaşma veya senedi, diğeri de tanımayacaktır.

☞ Bu madde **iki hükümetin uluslar arası siyasette birlikte hareket edeceği** anlamını taşır.

☞ Yani bu madde ile **Sovyet Rusya Misak-ı Milli'yi tanıyor, kapitülasyonları (ilk kez) ve Sevr Antlaşması'nı reddediyordu.**

3) Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya'nın daha önceden imzaladığı bütün antlaşmalar geçersiz sayılacaktır.

☞ Bu madde **iki ülkede de köklü rejim değişikliği olduğunu** gösterir.

☞ Bu madde ile aynı zamanda **Sovyet Rusya, Sevr'i reddetmiş oluyordu.**

4) Batum'un Gürcistan'a (dolayısıyla Rusya'ya) bırakılması şartıyla Sovyet Rusya daha önce Ermenistan ve TBMM Hükümetleri arasında imzalanan Gümrü Antlaşması'nı ve çizilen Doğu sınırını onaylayacaktır.

☞ Batum'un bırakılması, **Misak-ı Milli'den verilen ilk tavizdir.**

5) Boğazların uluslar arası ticarete açılması için **Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin katılacağı bir konferans toplanacaktır.**

6) Taraflar arasında **ekonomik ve kültürel ilişkiler sıklaştırılacak**, diplomatik alanda işbirliği yapılacaktır.

☞ Kurtuluş Savaşı süresince **dış yardımın büyük çoğunluğu Sovyet Rusya tarafından gerçekleştirilmiştir.** Bu yardımlarla TBMM ordularının lojistik eksiklikleri giderilmiştir.

▪ **Antlaşmanın Önemi:**

✓ **İlk defa bir büyük Batılı devlet TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi tanımıştır.**

✓ Sovyet Rusya'nın Misak-ı Milli'yi kabul etmesiyle **Doğu Cephesi tam anlamıyla güvenlik altına alındı** ve buradaki birliklerimiz diğer cephelere kaydırıldı. (**Doğu sınırımız büyük ölçüde kesinlik kazanmıştır.**).

✓ TBMM Hükümeti aradığı **siyasi ve ekonomik dış desteği bulmuştur.**

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerin hangisinde, Birinci İnönü Savaşı'nın kazanılmasının etkisi vardır?

- A) Gümrü Antlaşması
- B) Moskova Antlaşması
- C) Bükreş Antlaşması
- D) Atina Antlaşması
- E) İstanbul Antlaşması

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

I. TBMM'nin hukuki varlığının Anlaşma Devletlerince tanınması

II. Ermeni sorununun çözülmesi

III. Misak-ı Milli kararlarının başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünya kamuoyuna anlatılması

1921 yılında TBMM, yukarıdakilerden hangileri için Londra Konferansı'na katılmayı yararlı görmüştür?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Moskova Antlaşması'nın 8. maddesiyle TBMM Hükümeti ve Sovyet Rusya birbirlerine karşı ülkelerinde örgütler kurulmasını önlemeye karar vermiştir.

Bu kararla,

- I. birbirlerinin iç işlerine karışmama,
- II. rejimlerini karşılıklı güvence altına alma,
- III. aynı uluslararası ittifaklarda yer alma,

durumlarından hangilerinin amaçlandığı savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Moskova Antlaşması'nda yer alan "İki taraftan birinin tanımadığı uluslararası hiçbir antlaşmayı, diğeri de tanımayacaktır." maddesiyle aşağıdaki antlaşmalardan hangisinin kastedildiği savunulabilir?

- A) Ankara B) Sevr C) Kars
D) Gümrü E) Brest-Litowsk

(2010 KPSS – Lisans)
Cevap: B

II. İNÖNÜ MUHAREBESİ (23 MART – 1 NİSAN 1921)

▪ Nedenleri:

- ⇒ Londra Konferansı'ndan *bir sonuç alınamaması*,
- ⇒ Sevr'i TBMM'ye *zorla kabul ettirmek*,
- ⇒ İngiltere'nin *Yunanlıları kışkırtması*,
- ⇒ Yunanistan'ın *dostlarına gücünü kanıtlamak istemesi*

▪ Savaş:

- ⇒ Yunanlılar 23 Mart'ta Bursa ve Uşak üzerinden saldırıya geçmiş ancak başarılı olamayarak *geri çekilmek zorunda kalmışlardır*.
- ⇒ Yunanlıların geri çekilmesinden sonra Ashhanlar ve Dumlupınar çevresinde Yunan kuvvetlerine taarruzlar düzenleyen *Türk birlikleri beklediği sonuçları alamamıştır*.

NOT: Bu durum *Türk ordusunun henüz taarruz gücüne ulaşamadığını* gösterir.

▪ Sonuçları:

- ⇒ Halkın TBMM Hükümeti'ne ve düzenli orduya olan *güveni artmıştır*.
- ⇒ Savaşın sonucu meclise ulaştığında, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Meclis adına Batı Cephesi komutanlığına çektiği kutlama telgrafında: "*Siz orada yalnız düşmanı değil, aynı zamanda Türk Milleti'nin makûs (kötü giden, ters) talihini de yendiniz.*" diyerek zaferin önemini vurgulamıştır.
- ⇒ Batı Cephesi'nin kuzey ve güneyindeki birlikler birleştirilerek İsmet Paşa'nın komutasına verildi (Daha önce Refet Paşa da Batı Cephesi'nin güney kanadındaki birliklere komuta ediyordu.).
- ⇒ İtalyanlar *Anadolu'da işgal ettiği yerleri boşaltmaya başlamışlardır* (5 Temmuz 1921).

NOT: İtalya, Sakarya Savaşı'ndan sonra tamamen Anadolu'dan çekilecektir.

- ⇒ İngilizler barış koşullarını yeniden görüşmek için girişimlerde bulunup, *Malta'daki bazı tutukluları (40 kişi) serbest bırakmışlardır*.
- ⇒ Fransızlar da *barış görüşmeleri yapmak amacıyla* tam yetkili bir diplomat ve heyeti Ankara'ya göndermişler, ayrıca *Zonguldak'ı da boşaltmışlardır* (19 Haziran 1921).

NOT: İnönü Savaşları'nın Kurtuluş Savaşı'ndaki başlıca rolü, *düşmanı oyalamak* ve *zaman kazanmak olmuştur*.

ESKİŞEHİR – KÜTAHYA MUHAREBELERİ (10 – 24 TEMMUZ 1921)

- ⇒ Yunanlılar, *İnönü Savaşları'nın intikamını almak*, TBMM Hükümeti'ni ortadan kaldırıp *Milli Mücadele hareketini engellemek*, Sevr Barışı'nı Türk milletine kabul ettirmek amacıyla İngiltere'den aldıkları silah ve askeri malzemelerle yeni bir saldırı için tekrar hazırlıklara başladılar.
- ⇒ 10 Temmuz 1921 günü üstün kuvvetlerle Eskişehir ve Afyon yönünde saldırı başlatan Yunanlılar, *Türk ordusunu geri çekilmeye zorladılar (aldığımız ilk ve tek yenilgi)*.
- ⇒ Bu yenilgi üzerine *Türk kuvvetleri Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle;*

- ☛ Yeniden toparlanmak için *zaman kazandırmak*,
- ☛ Düşmanla arasında *doğal bir engel* oluşturmak,
- ☛ Yunan kuvvetlerini *ordu merkezlerinden uzaklaştırmak*,
- ☛ *Taarruz gücüne erişebilmek için ihtiyaçlarını karşılamak* ve eksikliklerini gidermek amacıyla *Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiştir*.

▪ Sonuçları:

- ⇒ Kütahya, Eskişehir ve Afyon Yunanlıların eline geçti. *Yunan ordusu Ankara'nın Polatlı ilçesine kadar ilerledi*.
- ⇒ TBMM'de *olumsuz tartışmalar* yaşandı ve *Mustafa Kemal Paşa'ya karşı tepkiler yoğunlaştı (ikinci defa siyasi tartışmalar yaşanmıştır)*.

NOT: İlk defa siyasi tartışmalar, Kuva-i Milliye'nin dağıtılıp düzenli ordunun kurulması sırasında ortaya çıkmıştır.

- ⇒ TBMM'ye duyulan güven geçici bir süre de olsa sarsıldı ve **Meclis'in Kayseri'ye taşınması fikri gündeme geldi**. Fakat bu düşünce reddedildi.
- ⇒ TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa; 3 Ağustos 1921'de General İsmet Paşa'yı Genelkurmay Başkanlığı görevinden almış ve Milli Savunma Bakanı Orgeneral **Fevzi Paşa'yı** bu vazifeye de görevlendirmiştir.
- ⇒ Dış politikada **İtalya geri çekilme işlemini durdururken, Fransa da barış görüşmelerini uzatmıştır**.

▪ **Başkomutanlık Yasası (5 Ağustos 1921)**

- ⇒ Eskişehir – Kütahya Muharebeleri sonucunda, Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi, **TBMM'de Mustafa Kemal'e yönelik tartışmaların başlamasına neden oldu**.
- ⇒ Mustafa Kemal, Meclisin tüm yetkilerinin üç aylık bir süre için kendisine verilmesi şartıyla, **Başkomutanlığı kabul edeceğini belirtti**.

NOT: Mecliste Mustafa Kemal Paşa'yı sevenler ve ona karşı olanlar **onun başkomutan olması konusunda birleştiler**. Mustafa Kemal Paşa'ya karşı olanlar (**II. Grup milletvekilleri**) onun başarısızlığa uğrayacağını ve yıpranacağını; sevenler (**Kemalistler**) ise, orduyu ve Türk ulusunu içine düştüğü zor durumdan Mustafa Kemal Paşa'nın kurtarabileceğini düşünüyorlardı.

- ⇒ Yoğun tartışmalardan sonra 5 Ağustos 1921'de kabul edilen kanunla, **Mustafa Kemal Paşa'ya Meclisin tüm yetkileri verilerek (yasama, yürütme, yargı), üç aylık bir süre için Başkomutan seçildi**.

NOT: Böylece Mustafa Kemal Paşa, Erzurum Kongresi öncesinde 7 – 8 Temmuz 1919 gecesi istifa ederek ayrıldığı **askerlik görevine yeniden dönmüştür**.

- ⇒ Mustafa Kemal Paşa'nın bu yetkiyi istemesindeki temel amaç; **hızlı karar alıp uygulayabilmek ve devlet işlerinde tek başına hareket edebilmektir**.

NOT: Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlık yetkisi, ilerleyen zaman dilimi içerisinde kesin sonuç alınmadığından 20 Temmuz 1922'de **süresiz hale** getirilmiştir. Bu durum **Meclisin Mustafa Kemal Paşa'ya karşı güveninin arttığını gösterir**.

NOT: Başkomutanlık Yasası, Mustafa Kemal Paşa'nın **Cumhurbaşkanı seçilmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır**.

▪ **Tekalif-i Milliye Emirleri (7 – 8 Ağustos 1921)**

- ⇒ Başkomutan Mustafa Kemal Paşa; **ordunun acil ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla** yetkisini kullanarak, 7 – 8 Ağustos 1921'de **Tekalif-i Milliye Emirleri'ni (Ulusal Yükümlülük Buyrukları)** yayınlamıştır.

⇒ **Bu emirlere göre;**

- ☛ Her aile bir çift çorap, çarık, çamaşır ile bir elbise verip bir askeri giydirecektir.
- ☛ Kamyon lastiği satanların ve akaryakıt istasyonları olanların mallarının % 40'na bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacaktır.
- ☛ Herkes elindeki tüm silah ve cephaneyi üç gün içerisinde orduya teslim edecektir.
- ☛ Ulaşım aracı olanlar, ayda 100 km'lik mesafe için savaş araç ve gereci taşıyacaktır.
- ☛ Silah yapımını bilen zanaatkarlar ordu hizmetine girecektir.
- ☛ Eli silah tutan herkes orduya katılacaktır.
- ☛ Bu yardımların mümkün olan en kısa sürede toplanabilmesi için her ilçede bir **"Tekalif-i Milliye Komisyonu"** kurulacak ve bu komisyonların hızlı çalışmasını sağlamak için de **İstiklal Mahkemeleri** kurulacaktır.

NOT-1: 1920 – 1921 yıllarında **Yeni Türk Devleti'nin gelirleri savaş giderlerini karşılayamadığından** bu durum Tekalif-i Milliye Emirleri çıkartılarak giderilmeye çalışılmıştır.

NOT-2: İstiklal Mahkemeleri'ne gerek kalmadan **Türk halkı kendisinden istenilen yardımları fazlasıyla verdi** ve bir hafta içerisinde ordunun ihtiyaçları büyük ölçüde karşılanmış oldu.

NOT-3: Tekalif-i Milliye Emirleri'nin yayınlanması, **"Topyekün Seferberlik"** halinin başlatıldığını gösterir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesinin sonuçlarından biridir?

- A) TBMM'nin yetkilerini bir süre için Mustafa Kemal'e vermesi
- B) İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması
- C) Gümrü Antlaşması'nın imzalanması
- D) Çerkez Ethem Ayaklanması'nın bastırılması
- E) Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında yakınlaşmanın başlaması

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Tekâlif-i Millîye Emirleri'nin çıkarılmasına aşağıdaki savaşların hangisinin sonucunda gerek görülmüştür?

- A) Başkomutanlık Savaşı
- B) Sakarya Savaşı
- C) Birinci İnönü Savaşı
- D) İkinci İnönü Savaşı
- E) Eskişehir ve Kütahya Savaşları

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: E

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (23 AĞUSTOS – 12 EYLÜL 1921)

▪ Nedenleri:

- ⇒ Sevr'i Türklere zorla kabul ettirme düşüncesi,
- ⇒ Yunanlıların son bir saldırı ile Ankara'yı alarak TBMM'yi ve Milli Hareketi yok etmek istemeleri

▪ Savaş:

- ⇒ Mustafa Kemal Paşa, Genekurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile birlikte **Polath'ya gelerek, Başkomutanlık karargâhını burada kurdu.**
- ⇒ Yunan ordusunun 23 Ağustos 1921'de Sakarya Nehri'nin doğusuna geçerek Türk mevzilerine saldırısıyla savaş başladı.
- ⇒ Başkomutan Mustafa Kemal Paşa; **"Hatt-ı müdafaa yoktur, Sath-ı müdafaa (alan, yüzey savunması) vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz."** emrini vererek savaşın planını açıklamıştır.
- ⇒ Bu savaş taktiğı ile klasik cephe savaşı yerine **"alan savaşı"** yapıldı.
- ⇒ Türk ordusu bu plan doğrultusunda tüm vatan topraklarını savunmaya başladı. 5 Eylül'de Yunanlıların saldırı gücü kırıldı. Geri çekilmeye zorlanan Yunanlılar 12 Eylül

1921'de bozguna uğratıldı. Bu tarihte **Sakarya Irmağı'nın doğusu düşmandan tamamen temizlenmiş oldu.**

ÖRNEK SORU

Mustafa Kemal, "Hattı müdafaa yoktur; sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunmaz." emriyle aşağıdaki savaşlardan hangisinin kaderini belirlemiştir?

- A) I. İnönü
- B) Sakarya
- C) II. İnönü
- D) Eskişehir ve Kütahya
- E) Başkomutanlık

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: B

▪ Sonuçları:

▪ İç Siyasetteki Sonuçları:

- ⇒ Yunan ordusunun saldırı gücü kırılarak **savunma durumuna çekilmesi** sağlandı. **Taarruz sırası Türk ordusuna geldi.**
- ⇒ Türk ordusunun 1683 II. Viyana Bozgunu'ndan beri **Avrupa karşısında devam eden gerileyişi ve çözülüşü sona erdi.**
- ⇒ TBMM, Mustafa Kemal Paşa'ya **"Maresallik"** rütbesi ve **"Gazilik"** ünvanı verdi (19 Eylül 1921).

NOT: Türk ordusu çok sayıda subayını kaybettiğı için Sakarya Muharebesi **"Subaylar Savaşı"** olarak da bilinir.

▪ Dış Siyasetteki Sonuçları:

- ⇒ İtalyanlar, Anadolu'da işgal ettikleri yerlerden **tamamen çekildiler.**
- ⇒ Yunanlıların Sevr'i uygulamada başarılı olamayacağını anlayan **İngilizler, askeri yardımı kesmişlerdir.**
- ⇒ İtilaf Devletleri arasındaki **görüş ayrıkları iyice arttı ve birlik tamamen bozuldu.**
- ⇒ İtilaf Devletleri, Türkiye ve Yunanistan'a **ateşkes teklifinde bulunmuşlardır.**

NOT: Bu durum **TBMM Hükümeti'nin varlığını askeri alandaki başarılarıyla kabul ettirdiğini gösterir.**

- ⇒ Çizgisel (klasik) cephe anlayışı yerine, **tüm alanın savunulması gibi yeni bir taktik, savaş tarihine geçti.**
- ⇒ İngiltere, 23 Ekim 1921'de TBMM ile imzaladığı **İstanbul Sözleşmesi** ile **Malta sürgünlerinin tamamını serbest bıraktı** (Bir

kısmını II. İnönü Savaşı'ndan sonra serbest bırakmıştı.).

⇒ Sovyet Rusya'nın isteği ile **Kafkas Cumhuriyetleri ile (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan)** TBMM Hükümeti arasında **Kars Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması** imzalandı (13 Ekim 1921). **Buna göre;**

- ✓ Moskova Antlaşması'nın **onaylanması** niteliğindedir.
- ✓ **Doğu sınırimız kesin şekli almıştır.**
- ✓ Nahçıvan, Azerbaycan'a bağlı **özerk bir bölge** kabul edilmiştir.
- ✓ Taraflar arasında sağlık, güvenlik, ticaret ve gümrük konularında işbirliği yapılmasına karar verilmiştir.
- ✓ İstanbul'un güvenliğinin sağlanması ve Boğazların ticarete açılması karara bağlanmıştır.

⇒ Fransızlar, İngilizleri Türkiye'ye karşı yalnız bırakarak 20 Ekim 1921'de **Ankara Antlaşması**'ni imzaladılar ve işgal ettikleri bölgelerden çekildiler. Bu antlaşmaya göre;

- ☞ İki taraf arasındaki silahlı mücadele sona erecek,
- ☞ Fransızlar, Adana, Maraş, Antep ve Urfa'yı boşaltacak,
- ☞ Savaşılan bölgelerde genel af ilan edilecek ve esirler karşılıklı olarak serbest bırakılacak,
- ☞ Türk ordusu bugünkü Suriye sınırının kuzeyine, Fransız ordusu ise güneyine çekilecek,
- ☞ Hatay ve İskenderun Fransa'nın mandası Suriye'de kalacak fakat bu bölgelerde dili Türkçe olan **özel bir yönetim** kurulacak
- ☞ Fransa Suriye'den çekilirse Hatay halkı kendi geleceğini belirlemek üzere halk oylamasına gidebilecek

NOT: Bu durum **Hatay'da Türk kültürünün korunmasını kolaylaştırmış** ve **Hatay'ın 1939'da anavatana katılmasına katkı sağlamıştır.**

NOT: Hatay'ın Fransa'ya bırakılması **Misak-ı Milli'den verilen ikinci tavizdir.**

- ☞ Caber Kalesi Türk toprağı sayılacak ve Türk askeri tarafından korunacaktır (Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu **Süleyman Şah'ın türbesi** burada olduğu için bu şekilde bir karar alınmıştır.).

⇒ **Ankara Antlaşması'nın Önemi:**

- ✓ TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi tanıyan **ilk İtilaf Devleti Fransa'dır.**
- ✓ İtalyanlardan sonra Fransızların da Anadolu'yu boşaltmaları sonucunda **İtilaf Bloğu tamamen parçalandı** ve İngilizler TBMM karşısında yalnız kaldılar.
- ✓ **Hatay ve İskenderun dışında bugünkü Suriye sınırimız çizildi** (Bu antlaşmayla belirlenen güney sınırimız, Lozan Barış Antlaşması'nda da (24 Temmuz 1923) aynen kabul edilmiştir.).
- ✓ **Güney cephesi de kapandı** ve bundan sonra bütün birliklerimiz Batı Cephesi'ne kaydırıldı.

NOT: Sovyet Rusya bu antlaşmayı protesto etmiştir. Bu durum Sovyet Rusya'nın; **TBMM'nin Batı ile yakınlaşmasını istemediğini gösterir.**

NOT: I. İnönü ve Sakarya Savaşları'ndan sonra çeşitli antlaşmaların yapılması; **"dış politikada güçlü ve sözü geçer olmanın ön koşulunun içte de güçlü olmak"** olduğunu gösterir.

⇒ 2 Ocak 1922'de **Ukrayna Cumhuriyeti** (Sovyet Rusya'ya bağımlı) ile TBMM Hükümeti arasında **bir dostluk antlaşması** daha imzalanarak, Sovyet Rusya'nın, TBMM'ye yapacağı destek ve yardımlara kesinlik kazandırılmıştır.

İtilaf Devletleri'nin Barış Teklifleri

⇒ İtilaf Devletleri, 22 Mart 1922'de Paris'te bir konferans düzenleyerek **Türkiye** ve **Yunanistan arasındaki savaşı durdurmaya yönelik** ateşkes ve barış önerileri hazırlamışlardır (**Paris Mukarreratı**). TBMM'yi temsilen Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk katılmıştır. Buna göre;

- ☞ İki tarafta savaş hazırlığı yapmayacaktır.
- ☞ İki taraf arasında tampon bölge oluşturulacaktır.
- ☞ Ateşkes 3 ay sürecek, gerekirse uzatılabilecektir.
- ☞ İtilaf Devletleri tarafından kurulan bir komisyon Türk ordusunun askeri durumunu denetleyecektir.

NOT: İtilaf Devletleri bu öneriyle **Yunanistan'ı gözetmişlerdir.** Türk Devleti, bu öneriyi **bağımsızlık ilkesine ters düştüğü için kabul etmemiştir.**

- ⇒ İtilaf Devletleri 26 Mart 1922’de TBMM’ye sundukları barış önerisinde de *Sevr’in biraz yumuşatılmış şeklini teklif ettiler*. TBMM bu öneriyi de *bağımsızlık ve devletlerin eşitliği ilkesine ters düştüğü için reddetmiştir*.
- ⇒ Ateşkes ve barış görüşmeleri tıkanınca *Büyük Taarruz hazırlıkları hızlanmıştır*.

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı’nda Gürcistan ve Ermenistan hükümetleriyle yapılan Kars Antlaşması aşağıdakilerin hangisinde etkili olmuştur?

- A) Sakarya Savaşı’nın kazanılması
- B) Kafkas sınırının kesinleşmesi
- C) Tekâlif-i Milliye Emirleri’nin (Ulusal Yükümlülükler) çıkarılması
- D) TBMM’nin üç ay için yetkilerini Mustafa Kemal’e devretmesi
- E) Ermenistan’la Gümrü Antlaşması’nın yapılması

(2007/KPSS)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Batı Cephesinde Yunanistan’la yapılan aşağıdaki savaşlardan hangilerinin sonunda, Anlaşma Devletleri Yunan ordusunu güçlendirmek amacıyla TBMM’yle ilişki kurarak Sevr Antlaşması’nın koşullarını değiştirmek istemiştir?

- A) Birinci İnönü – İkinci İnönü
- B) Birinci İnönü – Sakarya
- C) Sakarya – Büyük Taarruz
- D) İkinci İnönü – Kütahya-Eskişehir
- E) Kütahya-Eskişehir – Büyük Taarruz

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı’nda Gürcistan, Ermenistan Hükümetleriyle Kars Antlaşması yapılmıştır.

Bu antlaşmanın yapılmasında aşağıdakilerin hangisinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Anlaşma Devletlerinin 22 Mart 1922’de barış için yeni koşullar önermesi
- B) Rodos ve On İki Ada’nın İtalya’ya bırakılması
- C) Mudanya Antlaşması’nın imzalanması
- D) Musul’un Irak’a bırakılması
- E) Sakarya Savaşı’nın kazanılması

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: E

ÖRNEK SORU

- Mustafa Kemal’e mareşallik unvanının verilmesi
 - Fransa’yla Ankara Antlaşması’nın yapılması
- Yukarıdaki gelişmeler aşağıdaki savaşlardan hangisinin sonuçları arasındadır?**
- A) Başkomutanlık Savaşı
 - B) Sakarya Savaşı
 - C) Birinci İnönü Savaşı
 - D) İkinci İnönü Savaşı
 - E) Eskişehir ve Kütahya Savaşları

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdaki gelişmelerden hangisinin, TBMM Hükümeti’nin tanınması konusunda Anlaşma Devletleri arasında görüş ayrılığı olduğunu gösterdiği savunulamaz?

- A) Gürcistan ile antlaşma yapılması
- B) Fransa ile Ankara Antlaşması’nın yapılması
- C) II. İnönü Savaşı’ndan sonra İtalya’nın Anadolu’daki askerî gücünü çekmesi
- D) TBMM Hükümetinin İtalya’nın aracılığı ile Londra Konferansı’na katılması
- E) İngiltere’nin, Yunanistan’ı Kurtuluş Savaşı süresince desteklemesi

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı’nda,

- Birinci İnönü Zaferi’nden sonra Anlaşma Devletlerinin Londra’da konferans düzenlemesi ve TBMM’yi davet etmesi,
- Sakarya Zaferi’nden sonra Fransa’nın TBMM’yle Ankara Antlaşması’nı yapması,

gelişmeleriyle aşağıdakilerden hangisine ulaşıldığı savunulabilir?

- A) Anlaşma Devletlerinin TBMM’yi Sakarya Savaşı’ndan sonra tanıdığına
- B) İngiltere’nin savaşın sonuna kadar Yunanlıları desteklediğine
- C) Halkların dış politikada etkili olduğuna
- D) Uluslararası antlaşmaları uygulamak zorunluluğu olduğuna
- E) Askerî başarıların Anlaşma Devletlerini TBMM’yle antlaşma yapmaya zorladığına

(2009 – KPSS)
Cevap: E

ÖRNEK SORU

Kurtuluş Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği bir ortamda ara seçimlere gidilerek TBMM'nin çalışmalarını sürdürmesi sağlanmıştır.

Bu bilgiyle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Halk egemenliğinin sürekliliğine önem verildiğine
- B) TBMM Hükümetiyle İstanbul Hükümeti arasında görüş ayrılığı olduğuna
- C) TBMM'ye Mebuslar Meclisinden katılım olduğuna
- D) Ulusal güçlerin birleştirilmek istendiğine
- E) Mecliste görüş ayrılıklarının olduğuna

(2009 – KPSS)

Cevap: A

BÜYÜK TAARRUZ VE BAŞKOMUTANLIK MEYDAN MUHAREBESİ (26 AĞUSTOS – 18 EYLÜL 1922)

- ⇒ Türk Ordusu'nun taarruz hazırlıkları uzun sürünce **Meclis'te Başkomutan'a karşı olumsuz tavırlar ve muhalefet başladı.**
- ⇒ Taarruzu kasten geciktirme ve Meclisi oyalamayla suçlanan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Meclise gelerek yaptığı konuşmada; **"Efendiler bizim de amacımız taarruzdur. Fakat yarı hazırlanmış bir orduyla taarruz etmek, kaybedilmiş bir savaştan daha kötü sonuçlar doğurabilir."** diyerek hazırlıkların sürdüğünü vurgulamış ve muhalefeti etkisizleştirmiştir.
- ⇒ Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutanlık yetkisi, **6 Mayıs 1922'ye kadar 3 kez uzatıldı.**
- ⇒ Meclisin 5 Mayıs 1922'deki toplantısında Mustafa Kemal'e muhalif olanlar **Başkomutanlık yetkisinin uzatılmasını engellediler.**
- ⇒ Bu olay üzerine ertesi gün (6 Mayıs 1922) hasta yatağından kalkıp Meclise gelen Mustafa Kemal; **"Efendiler böylesine kritik bir ortamda ordumuz başsız bırakılamaz. Bu bakımdan Başkomutanlığı bırakmadım, bırakamam ve bırakmayacağım."** demiştir.
- ⇒ Uzun açıklamalar ve sert tartışmalardan sonra **"Başkomutanlık Kanunu" yeniden kabul edildi** (6 Mayıs 1922).
- ⇒ 20 Temmuz 1922'de "Başkomutanlık Yasası"nın yürürlü süresinin tekrar uzatılması gündeme geldiğinde, bu sefer Mustafa Kemal sürenin uzatılmasını istememiştir. Buna rağmen **Meclis, Başkomutanlığın süresiz olarak Mustafa Kemal'de kalmasına karar vermiştir.**

NOT: Meclisin bu tutumu **Mustafa Kemal'e duyulan güvenin arttığını gösterir.**

- ⇒ Mustafa Kemal Paşa, 6 Ağustos 1922'de taarruz kararı aldı ve komutanlarına hazır olmaları emrini verdi.
- ⇒ 20 Ağustos 1922'de Genelkurmay Başkanı **Fevzi Çakmak** ve Batı Cephesi Komutanı **İsmet Paşa** ile birlikte Akşehir'e gelen Mustafa Kemal Paşa, ordu birliklerine saldırı planını açıkladı: **"Yunan ordusu ani bir baskınla çevrilecek ve imha edilecektir."**
- ⇒ 26 Ağustos 1922 sabahı taarruz günü olarak kararlaştırıldı. Kumandanlık Karargâhı olarak da **Afyon'un Kocatepe ilçesi seçildi.**

Savaş:

- ⇒ 26 Ağustos 1922 günü sabah saat 05:30'da yoğun topçu atışıyla başlayan Türk taarruzu karşısında **Yunan siperleri altı saatte aşıldı** ve **Yunan ordusu panik içinde kaçmaya başladı.**
- ⇒ Süvari birliklerimiz kaçan Yunan ordusunu Eskişehir civarında çevirme hareketine başladı. Kaçış yolları tıkanan Yunan ordusu Afyon'un Dumlupınar bölgesinde kuşatıldı. **30 Ağustos 1922'de yapılan Başkomutanlık (Dumlupınar) Meydan Muharebesi'nde** Yunan ordusunun büyük bir bölümü yok edildi.

NOT: Yunan Başkomutanı da savaşa katıldığı için bu savaşa **"Başkomutanlık Meydan Savaşı"** adı da verilmiştir.

- ⇒ Kaçan Yunan askerlerinin İzmir ve çevresindeki Yunan kuvvetleriyle birleşmesine engel olmak için Atatürk'ün 3 Eylül tarihli, **"Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"** tarihi emrini alan kahraman Türk ordusu, 9 Eylül günü **İzmir'e**, 11 Eylül günü **Bursa'ya** ve 18 Eylül günü **Balıkesir – Ayvalık'a** (Çanakkale Boğazı'na) ulaşarak **tüm Batı Anadolu'yu düşmandan temizledi.**
- ⇒ Türk ordusunun **Boğazlara (İstanbul'a) taarruz edeceği telaşına kapılan İngilizler**, acilen Mudanya Mütarekesi sürecini başlattılar.

Sonuçları:

- ⇒ Batı Anadolu **Yunan işgalinden kurtarılmıştır.**
- ⇒ Kurtuluş Savaşı'nın **askeri safhası başarıyla tamamlanmıştır.**
- ⇒ Türk ordusu, işgal altındaki Marmara ve Trakya Bölgesi'ne yönelince **İngilizlerle ilk kez savaş ihtimali doğmuştur.**

- ⇒ Türk ordusunun kesin zaferi nedeniyle **İtilaf Devletleri TBMM'ye ateşkes teklifinde bulunmuşlar**, bunun sonucunda da Mudanya Ateşkesi imzalanmıştır.
- ⇒ Savaşta üstün hizmetlerinden dolayı Fevzi Çakmak'ın rütbesi "**Maresallîge**" yükseltilmiştir.

NOT: Büyük Taarruz, düzenli ordu savaşları içerisinde farklı bir özelliğe sahiptir. **Tamamen taarruza ve toprak kazanmaya yöneliktir.**

MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI
(3 – 11 EKİM 1922)

▪ **Ateşkesin İmzalanmasına Ortam Hazırlayan Nedenler:**

- ☞ Yunanistan'ın Türk ordusu karşısında **kesin olarak yenilgiye uğraması**
- ☞ İngiltere'nin Türkiye ile **yeni bir savaş olasılığı karşısında yalnız kalması**
- ☞ İngiliz kamuoyunun **sonu belirsiz bir savaş istememesi**
- ☞ İngiliz dominyonlarından (sömürge) gelen **yardımanın kesilmesi**
- ☞ Fransa ve İtalya'nın **Türkiye'ye karşı yeniden savaşa girmek istememesi**
- ☞ Mustafa Kemal'in diplomatik atığa geçerek Boğazlar üzerinde olası bir savaşta, **Sovyet Rusya'nın da Türkiye'yi destekleyeceğini dünyaya ilan etmesi**

⇒ Görüşmelere; **İngiltere, Fransa, İtalya ve TBMM Hükümeti** adına General **İsmet Paşa** katılmıştır.

⇒ Yunan temsilcileri ateşkes görüşmelerine katılmamış, görüşmelerde **Yunanistan'ı İngiltere temsil etmiştir.**

NOT: Yunanistan'ın görüşmelere katılmadığı halde alınan kararları İngiltere'nin direktifleri doğrultusunda kabul etmesi, **kendi iradesiyle hareket etmediğinin bir göstergesidir.**

▪ **Alınan Kararlar:**

- ⇒ Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki **savaş sona erecektir.**
- ⇒ Yunanistan, 15 gün içinde **Doğu Trakya'yı (Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ) boşaltacaktır.**
- ⇒ Yunan birliklerinin yerini alacak olan İtilaf Devletleri'nin oluşturacağı ortak askeri güç, **Trakya'da Meriç Nehri'ne kadar olan bölgeyi en geç 30 gün içinde TBMM Hükümeti'ne teslim edecektir.**

- ⇒ TBMM Hükümeti, barış antlaşması imzalanıncaya kadar **bölgede 8.000 jandarma kuvveti** bulundurabilecektir.
- ⇒ **İstanbul ve Boğazlar, TBMM Hükümeti'ne bırakılacaktır.** Ancak İtilaf Devletleri'ne ait birlikler, kesin barış yapılmıncaya kadar burada varlıklarını sürdüreceklerdir.

NOT: Bu madde **Osmanlı Devleti'nin hukuken sona erdiğinin bir göstergesidir.**

⇒ Türk birlikleri kesin barışa kadar **Çanakkale Boğazı'nda belirtilen çizgide bekleyecektir.**

▪ **Ateşkesin Önemi ve Sonuçları:**

- ✓ Türk Kurtuluş Savaşı'nın **silahlı mücadele dönemi sona erdi, diplomatik süreç başladı.**
- ✓ **Doğu Trakya** (Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ) ve **İstanbul savaş yapılmadan diplomatik yollarla kurtarılmıştır.**
- ✓ Türk – Yunan mücadelesi **kesin olarak sona ermiştir.**
- ✓ Mudanya Ateşkesi ile **Mondros Ateşkesi Anlaşması geçerliliğini kaybetmiştir.**
- ✓ İtilaf Devletleri'nin tümü (özellikle İngiltere ve İtalya), bu antlaşmayı imzalamakla **Yeni Türk Devleti'nin siyasi varlığını tanımış oldular.**
- ✓ İngiltere'de **Lloyd George (Loid Corc) Hükümeti** (Türk düşmanı) istifa etmiştir.

NOT: İsmet Paşa'nın Mudanya'da büyük bir diplomatik zafer kazanarak, milli çıkarlarımızı korumuş olması, **Lozan Barış Görüşmeleri'ne de katılmasına zemin hazırlamıştır.**

ÖRNEK SORU

- I. Doğu Trakya,
II. İstanbul,
III. Boğazlar,
IV. Batı Trakya,

Mudanya Görüşmeleri'nde yukarıdakilerden hangileriyle ilgili olarak bir karar alınmamıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) Yalnız IV
D) I ve II E) I, II ve III

(2001/KMS)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

- Mondros Ateşkes Anlaşması'nın geçersiz kılınması,
- Doğu Trakya topraklarının savaşız alınması,
- Kurtuluş Savaşı'nın askerî bölümünün sona ermesi

gelişmeleri aşağıdakilerden hangisinin kazanımları arasındadır?

- A) Gümrü Antlaşması
- B) Kars Antlaşması
- C) Mudanya Antlaşması
- D) Moskova Antlaşması
- E) Ankara Antlaşması

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: C

SALTANATIN KALDIRILMASI

(1 KASIM 1922)

▪ Nedenleri:

- ☛ Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkesi ile **fiilen sona ermesi**
- ☛ TBMM'nin açılmasıyla Anadolu'da **ulusal egemenlik ilkesinin yerleşmeye başlaması**
- ☛ Osmanlı Devleti'nin Sevr'i kabul etmekle **kendi kendini yok sayması**
- ☛ TBMM'nin **1921 Anayasası'nı kabul ederek** Osmanlı'nın egemenlik haklarını ve yetkilerini elinden alması
- ☛ Osmanlı Devleti'nin Mudanya Ateşkesi'nde Avrupalı devletler tarafından **hukuken yok sayılması**
- ☛ Saltanatın **ulusal egemenliğe ters düşmesi (en önemli neden)**
- ☛ Lozan Barış Görüşmeleri'ne **Osmanlı Hükümeti'nin de çağrılmış olması (hızlandırıcı neden)**

NOT: İtilaf Devletleri'nin Lozan Görüşmeleri'ne Ankara ve İstanbul Hükümetleri'ni birlikte çağırılmalarının amacı; **Türk tarafını bölerek, iki hükümet arasındaki ikilikten yararlanmak istemeleridir.**

- ⇒ İstanbul Hükümeti'nin, **Ankara'ya Lozan'a birlikte katılma çağrısı yapması üzerine**, TBMM bu olasılığı ortadan kaldırmak ve **İtilafların planlarını bozmak için** 1 Kasım 1922'de aldığı kararla saltanatı kaldırmıştır.
- ⇒ Sadece Halifelik yetkileri kalan son Osmanlı Padişahı Vahdettin, **17 Kasım 1922'de bir İngiliz zırhlısıyla İngiltere Hükümeti'ne sığınarak yurdu terk etmiştir.**

NOT: Vahdettin'in İngilizlere yazdığı sığınma mektubunda yalnızca, **"Müslümanların Halifesi"** ünvanını kullanması, **siyasi yetkilerinin kalmadığını kabul ettiğinin göstergesidir.**

- ⇒ TBMM, İngiltere'nin Vahdetin aracılığı ile **Müslüman Anadolu halkını kışkırtmasını önlemek amacıyla** 18 Kasım 1922'de Osmanlı hanedanından **"Abdülmecit Efendi"yi Halife ilan etti.**

NOT: II. Abdülmecit, meclis iradesiyle seçilen **ilk ve son halifedir.** Böylece halifelik milletin egemenliğine bağlanmıştır.

NOT: Halifelik makamının saltanatla birlikte kaldırılmamasının nedeni, **kamuoyu ve şartların hazır olmamasıdır.**

- ⇒ Vahdettin önce İngilizlere ait **Malta Adası'na** gitti. Buradan Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in çağrısı üzerine **Mekke'ye** gitti. Burada yayınladığı bildiriden de sonuç alamayınca, **İtalya'da San Remo şehrine yerleşti** ve 1926 yılında burada vefat etti.

▪ Önemi:

- ✓ Osmanlı Devleti **kesin olarak resmen sona erdi.**
- ✓ İtilaf Devletleri'nin **Lozan'da ikilik çıkarma planları bozulmuştur.**
- ✓ **Laikliğe geçişte ilk adım** atılmış oldu.
- ✓ TBMM'nin siyasi alanda gerçekleştirdiği **ilk büyük inkılap** (Aynı zamanda **tek inkılap hareketidir.**).
- ✓ **Cumhuriyet yönetimine geçiş sürecini** hızlandırmıştır.

NOT: Saltanatın kaldırılması, Atatürk'ün **ulusal egemenlik** ve **Cumhuriyetçilik ilkeleriyle** paralellik göstermektedir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Saltanatın kaldırılmasının nedenlerinden biri olamaz?

- A) Saltanat sisteminin ulusal egemenlik anlayışına ters olması
- B) İstanbul Hükümeti'nin de Lozan Görüşmeleri'ne davet edilmesi
- C) Cumhuriyet ilan edilerek, yeni rejimin belirlenmiş olması
- D) Padişahın, Kurtuluş Savaşı sırasında ulusal direnişe karşı olması
- E) Bir ülkede iki idarenin bulunmasının ulusal çıkarlara ters olması

(2007/KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

İslamiyet'te ortaya çıkan siyasi ve dinî güçlerin bir elde toplanması geleneğine aşağıdakilerden hangisiyle son verilmiştir?

- A) 1876 Anayasası'nın yürürlükten kaldırılması
- B) Tekke ve türbelerin kapatılması
- C) Saltanatın kaldırılması
- D) Hukuk birliğinin sağlanması
- E) Medreselerin kapatılması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI
(24 TEMMUZ 1923)

- ⇒ Mudanya Ateşkesi'nden sonra Türkiye barış konferansı için çeşitli hazırlıklara girmiştir.
- ⇒ Bu dönemde; **konferansın toplanma yeri, Türkiye'yi temsil edecek kişinin belirlenmesi** ve **konferansta görüşülecek konuların tespit edilmesi** görüşülmüştür.
- ⇒ İtilaf Devletleri barış konferansı için Lozan'ı (İsviçre) önerince, TBMM, **Lozan ile Türkiye arasında haberleşmenin zor olacağını** söyleyerek İzmir'i önerdi.

NOT: TBMM'nin amacı; **Mustafa Kemal Paşa'nın görüşmelere doğrudan müdahale edebilmesini sağlamaktır.**

NOT: Devletler arası geleneklere göre barış görüşmeleri **tarafsız bir devletin şehrinde yapılması gerektiğinden** Lozan kabul edilmiştir.

- ⇒ Görüşmelere Bakanlar Kurulu (Vekiller Heyeti) Başkanı **Rauf Bey katılmak istedi**. Fakat kendisi daha önce **Mondros Ateşkesi'ni imzalamadığı için** siyasal gelenek açısından uygun görülmedi.
- ⇒ Onun yerine konferansa Türkiye'yi temsilen, **Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda Türkiye'yi başarılı bir şekilde temsil ederek** diplomatik bir zaferin altına imza atan **İsmet Paşa**, Dışişleri Bakanlığı'na getirilerek **baş temsilci** olarak gönderilmiştir (İsmet Paşa, Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk) istifa ettikten sonra bu göreve gelebilmiştir.).
- ⇒ TBMM, Lozan'a gidecek İsmet Paşa başkanlığındaki heyetten, **Kapitülasyonlar** ve **Ermeni Yurdu** (Azınlıklar) konularında **kesinlikle taviz verilmemesini istemiş**, diğer konularda Ankara'yla irtibat kurularak esnek davranılabileceğini belirtmiştir.

NOT: Azınlıklar ve kapitülasyonlar konusunda Türk tarafının kesin tavrını koyması, **tam bağımsızlıktan ödün verilmeyeceğini** gösterir.

- ⇒ İsmet Paşa başkanlığındaki Türk heyetinin konferansta en çok üzerinde durduğu ilkeler **devletlerin eşitliği** ve **tam bağımsızlıktır**

ÖRNEK SORU

I. Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla ilgili görüşmelerdeki başarısı
II. Eskişehir-Kütahya Savaşları
III. Genelkurmay Başkanı olduğu sırada yaptığı başarılı hizmetleri
İsmet İnönü'nün Lozan Konferansı'na gönderilen heyete başkan olarak seçilmesinde yukarıdakilerden hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve III E) II ve III

(2011 – KPSS)

Cevap: D

- ⇒ Konferansa; **İngiltere, Fransa, İtalya, TBMM Hükümeti, Yunanistan, Sovyet Rusya, Japonya, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Belçika ve Portekiz** doğrudan katılırken, **ABD görüşmelere katılmamış** sadece gözlemci göndermiştir.
- ⇒ Konferansta TBMM temsilcilerini **en fazla uğraştıran devletler** başta **İngiltere** olmak üzere **İtalya ve Fransa**'dır.

⇒ **Konferansa;**

- ☛ Sovyet Rusya, Japonya ve Bulgaristan **"Boğazlar"** konusunda,
- ☛ Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya **"Borçlar"** konusunda,
- ☛ Belçika ve Portekiz **"ticaret"** ve **"iskan (yerleşme)"** konularında katılmıştır.

- ⇒ İsmet İnönü, Lozan Konferansı'nın iç tüzük çalışmalarında **Türkçe'nin resmi konferans dili olmasını**, "Karadeniz'e kıyısı olan devletler" ifadesi yerine **bu devletlerin isimlerinin yazılmasını**, komisyon başkanlıklarından birinin de **Türkiye'ye verilmesini** önermiştir.

NOT: İsmet İnönü, bu önerileriyle konferansta **uluslar arası eşitlik kurallarına uyulmasını sağlamaya çalışmıştır.**

- ⇒ I. Konferans Dönemi **20 Kasım 1922'de başladı**. Boğazlar, Ermeni Yurdu,

Kapitülasyonlar (**en önemlisi**), Musul Sorunu, Osmanlı Borçları, İstanbul'un İtilaflarca boşaltılması, Yunanistan'ın Karaağaç'ı vermek istememesi ve Savaş tazminatı konularında antlaşma sağlanamadığı için görüşmeler **4 Şubat 1923'te kesildi**.

⇒ Türk Heyeti bu gelişmeler üzerine Ankara'ya döndü ve Türk Ordusu alarma geçirilerek, **Musul ve Boğazlar üzerine yürümek için hazırlıklara başladı**.

NOT: Görüşmelere ara verildiği dönemde, iç politikada bağımsız, **milli bir ekonomi** sisteminin benimsendiği **"İzmir İktisat Kongresi"** düzenlenmiştir (18 Şubat 1923).

⇒ Ancak her iki taraf da **yeni bir savaşı göze alacak durumda değildi**. İtilaf Devletleri'nin isteğiyle 23 Nisan 1923'te görüşmelere yeniden başlandı ve 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla sona erdi.

⇒ **Antlaşmanın Maddeleri:**

A) SINIRLAR

▪ **Rus Sınırı:**

☞ Sovyet Rusya ile imzalanan **Moskova** ve Kafkas Cumhuriyetleri ile imzalanan **Kars Antlaşması** (1921) ile belirlenen sınır kabul edildi.

▪ **İran Sınırı:**

☞ 1639 **Kasr-ı Şirin Antlaşması** ile belirlenen sınır aynı şekilde kabul edildi.

▪ **Suriye Sınırı:**

☞ Fransa ile imzalanan 20 Ekim 1921 tarihli **Ankara Antlaşması** ile çizilen sınır kabul edildi (1939'da Hatay'ın Anavatan'a katılmasıyla bugünkü şeklini almıştır.).

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, daha önceden üzerinde uzlaşma sağlandığından dolayı, Lozan Konferansı'nda tartışmalara konu **olmamıştır**?

- A) Boğazların yönetimine ilişkin düzenleme
- B) Suriye sınırı
- C) Osmanlı devlet borçları
- D) Kapitülasyonlar
- E) Musul

(2010 – KPSS Önlisans)

Cevap: B

▪ **Irak Sınırı:**

☞ **Musul – Kerkük Sorunu** yüzünden çözümlenemedi. Türkiye ile İngiltere arasında 9 ay içerisinde çözümlenmek üzere ileri bir tarihe ertelendi.

☞ 5 Haziran 1926'ta imzalanan "Ankara Antlaşması" ile **Musul, İngiltere mandasındaki Irak Hükümeti'ne bırakıldı**.

☞ Lozan'da çözüme kavuşturulamayan, **sonraya bırakılan tek konu Musul Sorunu olmuştur**.

NOT: Lozan Barış Antlaşması'nda **bugünkü şekliyle belirlenen tek sınırımız Batı Sınırı olmuştur**.

ÖRNEK SORU

Türkiye, Musul'un Misak-ı Millî sınırları içinde olduğuna aşağıdakilerden hangisini gerekçe olarak göstermiştir?

- A) Türklerden başka ulusların da yaşamasını
- B) Sykes-Picot Anlaşması'na göre Fransızlara verilmiş olmasını
- C) Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı tarihte Osmanlı sınırları içinde olmasını
- D) Petrol bakımından zengin olmasını
- E) İngiltere'nin mandası olmasını

(2009 – KPSS)

▪ **Bulgaristan Sınırı:**

☞ 1913 **İstanbul Antlaşması** ve Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı sonunda yaptığı **Nöyyi Antlaşması** ile belirlendiği gibi kaldı.

☞ Bulgaristan, Nöyyi Antlaşması ile **Batı Trakya'yı Yunanistan'a bırakmıştı**. Burası bu nedenle geri alınmadı.

▪ **Yunanistan Sınırı:**

☞ **Mudanya Ateşkesi**'nde öngörüldüğü gibi Meriç Nehri sınır olmak üzere düzenlendi.

☞ Yunanistan'dan savaş tazminatı yerine Edirne'nin Karaağaç bölgesi alındı.

▪ **Adalar:**

☞ Bozcaada, Gökçeada (İmroz) ve Tavşan Adaları **Türkiye'ye**,

☞ Rodos, Oniki Ada ve Meis **İtalya'ya**,

☞ Kıbrıs **İngiltere'ye**,

☞ **Diğer bütün adalar Yunanistan'a bırakıldı**.

Fakat Yunanistan, Anadolu kıyılarına yakın olan adalarda silah ve asker bulunduramayacaktı.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinin geleceği, Lozan Antlaşması'yla belirlenmemiştir?

- A) İmroz B) Musul C) Oniki Ada
D) Karaağaç E) Bozcaada

(2006/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Lozan Antlaşması'nın kapsamındadır?

- A) Batı sınırının çizilmesi
B) Musul'un Irak'a bırakılması
C) Hatay Cumhuriyeti'nin kurulması
D) Türkiye - Ermenistan sınırının belirlenmesi
E) Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması

(2006/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

- İmroz ve Bozcaada'nın Türkiye'de kalması
– Karaağaç'ın tazminat karşılığı Türkiye'ye bırakılması

Yukarıdaki gelişmeler aşağıdaki antlaşmalardan hangisinin kapsamındadır?

- A) Lozan Antlaşması B) Atina Antlaşması
C) Ouchy Antlaşması D) Montrö Antlaşması
E) Ankara Antlaşması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Türkiye'nin,

- I. Irak,
II. Yunanistan,
III. Suriye

devletlerinden hangileriyle sınırı, Lozan Antlaşması'nda belirlenmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

B) KAPİTÜLASYONLAR

- ☞ Tam bağımsızlığımızı engelleyen ve ülkemizi yarı sömürge durumuna düşüren **yabancıların bu hakları bütünüyle ortadan kaldırıldı** (bağımsız devlet anlayışı sağlandı.).
☞ Türkiye'de bulunan yabancı ticaret kuruluşlarına (şirketlerine) **Türk yasalarına uyma zorunluluğu** getirilmiştir.

C) BOĞAZLAR

- ☞ Yönetimi, Milletler Cemiyeti'nin garantisinde, **Türkiye'nin başkanlığındaki uluslar arası bir komisyona bırakıldı.**

NOT: Bu komisyonda yer alan diğer devletler; İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Sovyet Rusya, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve ABD'dir.

- ☞ Türkiye, Boğazların her iki yakasını **15'er km. mesafe ile askerden arındıracaktı.**
☞ Boğazlardan bütün dünya ticaret gemilerinin geçişi serbest, **savaş gemilerinin geçişi ise sınırlı (tonaj ve gün olarak) olacaktı.**

NOT-1: Yeni bir savaş tehlikesinin belirmesi halinde Türkiye, **Boğazların çevresine askeri yığınak yapabilecek** ve sorunu yeniden görüşmeye açabilecekti.

NOT-2: Boğazların yönetiminin uluslar arası bir komisyona bırakılması **Türkiye'nin egemenlik haklarını zedeleyici** niteliktedir.

NOT-3: Türkiye, 1936'da imzalanan **Montrö Boğazlar Sözleşmesi** ile Boğazlarda **tam denetim** sağlamıştır.

D) AZINLIKLAR

- ☞ Türkiye'deki **tüm azınlıkların Türk vatandaşı olduğu**, Türkiye Devleti'nin kanunları ile güvence altında bulunduğu, bu nedenle **dışarıdan herhangi bir şekilde koruyucularının bulunamayacağı** kararı kabul edilmiştir.

NOT: Azınlık sorunu tamamen çözümlendiği için **içişlerimize karışılma problemi de ortadan kalktı** ve böylece **tam bağımsızlığımız sağlanmış oldu.** Ayrıca Doğu Anadolu'da bir **Ermeni Devleti kurma projesi de tarihe karıştı.**

ÖRNEK SORU

Lozan Antlaşması'nın 40. maddesine göre, Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların hukuken ve fiilen Türk tebaası gibi işlem görmeleri kabul edilmiştir.

Bu maddenin aşağıdakilerden hangisini engellemek amacını taşıdığı savunabilir?

- A) Azınlıkların kendi dillerini öğrenmesini
- B) Azınlıkların başka ülke tabiiyetine geçmesini
- C) Toplumda ayrılıkçı gruplar oluşmasını
- D) İbadet yerlerinin sayıca arttırılmasını
- E) Yaşamın geleneklere göre düzenlenmesini

(2003/KPSS)

Cevap: C

E) NÜFUS MÜBADELESİ (DEĞİŞ - TOKUŞ)

- ☛ Türkiye'deki **Rumlar** ile Yunanistan'daki **Türklerin karşılıklı olarak değiş - tokuş edilmesi** kararı alındı.
- ☛ Yalnız **Batı Trakya'daki (Gümülcine, Selanik) Türkler** ile **Bozcaada, Gökçeada ve İstanbul'daki Rumların** bu değişimin dışında tutulması, Yunanistan'ın ısrarı üzerine kabul edildi.

ÖRNEK SORU

- I. Batı Anadolu'da yaşayan Rumlar,
 - II. Gümülcine ve Selanik'te yaşayan Türkler,
 - III. İmroz, Bozcaada ve İstanbul'da yaşayan Rumlar,
 - IV. Teselya ve Makedonya'da yaşayan Türkler,
- Yukarıdakilerden hangisi Lozan Antlaşması'nda nüfus değişimi dışında tutulmuştur?**

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) III ve IV
- D) I, II ve III
- E) II, III ve IV

(2004/KPSS)

Cevap: B

F) SAVAŞ TAZMİNATI (TAMİRATI)

- ☛ I. Dünya Savaşı'nın galiplerine savaş tazminatı verilmedi.

NOT: Wilson İlkeleri, *yenilen devletlerden savaş tazminatı almayı yasakladığı için* tazminat, "**tamirat masrafı**" adıyla ifade edilmiştir.

- ☛ Buna karşılık Türkiye, Anadolu'da büyük yıkımlara neden olan **Yunanistan'ın savaş tamirati ödemesini talep etti**. Türkiye'nin bu isteğine karşılık olarak Yunanistan, **Edirne'nin Karaağaç bölgesini** savaş tamirati olarak Türkiye'ye vermiştir.

ÖRNEK SORU

I. Yunanistan'ın savaş tazminatı yerine Karaağaç'ı Türkiye'ye vermesi,

II. Kars ve dolaylarının yeniden Türk topraklarına katılması,

III. Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılması,

Yukarıdakilerden hangileri Lozan

Antlaşması'nın sonuçları arasındadır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

(2003/KPSS)

Cevap: A

G) DEVLET BORÇLARI (DIŞ BORÇLAR)

- ☛ Osmanlı Devleti'nin 1854'ten itibaren aldığı dış borçlar, İmparatorluktan ayrılan devletlere de **yüzölçümleri ve gelirlerine orantılı olarak bölündü**.
- ☛ Türkiye'nin payına düşen borçların, **faizsiz taksitlerle** ve **Türk Lirası** olarak **kâğıt para** üzerinden ödenmesi kabul edildi.
- ☛ Ayrıca dış borçların ödenmesi sırasında her türlü **yabancı ekonomik denetim ve gözetimine de son verilerek**, 1881'de kurulmuş olan **Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) Komisyonu da kaldırıldı**.
- ☛ Türkiye en son borcunu 1954'te ödemiştir.

NOT: Borçlar konusunda **Türkiye'ye en fazla direnen devlet Fransa olmuştur**.

H) YABANCI OKULLAR

- ☛ Türkiye'deki bütün yabancı okulların **Türk Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenleyeceği esaslara göre** eğitim yapmaları kararlaştırıldı.
- ☛ Türkiye'deki **en fazla yabancı okul Fransızlara aitti**.
- ☛ 1926'da Fransa'nın Ankara Büyükelçisi Türk Hükümeti'ne bu konuda yeniden görüşme teklif etti. Türk Hükümeti, **bu sorunun bir iç sorun olduğunu ve bu isteğin bağımsızlık anlayışına ters düştüğünü belirterek**, Fransa'nın görüşme teklifini sert bir şekilde reddetmiştir.

İ) FENER RUM PATRİKHANESİ

- ☛ Türk Hükümeti'nin bütün baskılarına ve ısrarlarına rağmen **Patrikhane İstanbul dışına çıkartılmadı**.
- ☛ Ancak, Patrikhane **Ekümen (evrensel) olmaktan çıkarıldı**. Türkiye'nin dinsel kurumlarından biri haline getirildi (**Siyasi ayrıcalıkları kaldırılmış oldu**.).

- ☞ 1926'da Medeni Kanun'un kabulü ile **Patrikhane'nin azınlıklar üzerindeki din dışı** (evlenme, boşanma, miras paylaşımı vb.) **yetkileri de tamamen sona erdirildi.**

J) İSTANBUL'UN DURUMU

- ☞ Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM tarafından onaylanmasından 6 hafta sonra **İstanbul** ve **Boğazlardaki İtilaf Devletleri askerlerinin topraklarımızı boşaltması kararlaştırıldı.**
- ☞ Lozan Barış Antlaşması 23 Ağustos 1923'te II. TBMM tarafından onaylandı. İtilaf Devletleri 2 Ekim 1923'te İstanbul ve Boğazları boşaltmaya başladılar ve **6 Ekim 1923'te tamamen topraklarımızdan çekildiler.** Aynı gün Türk ordusu halkın büyük sevgi gösterileri içerisinde İstanbul'a girmiştir.

Önemli Detaylar**⇒ Lozan'da Aleyhimize Çözümlenen Konular:**

- ☞ Batı Trakya, Ege Adaları, Hatay ve İskenderun (Suriye sınırı), Boğazlar, Patrikhane'nin İstanbul dışına çıkartılamaması

⇒ Aleyhimize Çözümlenen Ama Daha Sonra Lehimize Dönüştürülenler:

- ☞ Boğazlar (Uluslar arası komisyonun kaldırılması - 1936)
- ☞ Hatay ve İskenderun'un Türkiye'ye katılması - 1939)

NOT: Lozan'da Türkiye ve İngiltere arasında ikili görüşmelere bırakılan **Musul (Irak) Sorunu daha sonra aleyhimize çözümlenmiştir.**

⇒ Lozan'da Lehimize Çözümlenen Konular:

- ☞ Kapitülasyonlar, Azınlıklar, Devlet Borçları, Savaş Tazminatı, Yabancı Okullar, İstanbul'un Boşaltılması

⇒ Lozan'da Çözümlenen Ama Daha Sonra Uygulamada Sorun Olanlar:

- ☞ Fransa ile Yabancı Okullar (1926) ve Dış Borçların Ödenmesi (1933),
- ☞ Yunanistan ile Nüfus Mübadelesi (1926 - 1930) ve Ege Adaları'nın silahsızlandırılması

⇒ Lozan'da Tam Çözüme Kavuşmayan Konular:

- ☞ Musul, Hatay, Boğazlar, Rum Patrikhanesi

Lozan Barış Antlaşması'nın Önemi

- ✓ Yeni Türk Devleti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü **tüm dünya devletleri tarafından tanındı.**
- ✓ Misak-ı Milli sınırları **büyük ölçüde gerçekleştirildi.**
- ✓ Osmanlı Devleti'nin artık **resmen sona erdiği belgelendi.**
- ✓ Devletler arası **eşitlik ilkesine göre** hazırlanması ve **emperyalizme karşı başarılı olması** yönüyle **sömürge halindeki uluslara örnek olmuştur.**
- ✓ **Geçerliliğini günümüze kadar koruyan uluslar arası bir antlaşmadır** (Bu yönüyle de sömürge milletlere örnek olmuştur.).
- ✓ Avrupa devletlerinin **"Şark Meselesi (Doğu Sorunu)"**ni kendi çıkarları doğrultusunda çözümledikleri **Sevr Antlaşması'nı çürüten,** Türk Milleti'nin bağımsızlık ve egemenlik haklarını **emperyalist devletlere kabul ettiren bir belgedir.**
- ✓ I. Dünya Savaşı'nı bitiren **son antlaşmadır.**

NOT: Mustafa Kemal, Lozan Barış Antlaşması için şu değerlendirmeyi yapmıştır; **"Bu antlaşma, Türk milleti aleyhine asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması'yla tamamlandığı zannedilmiş büyük bir suikastın yıkılışını ifade eder bir vesikadır. Osmanlı Devri'ne ait tarihte örneği bulunmayan bir siyasi zafer eseridir."**

ÖRNEK SORU

Atatürk, "Bu antlaşma, Türk ulusuna karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış, büyük bir suikastın yıkılışını bildirir bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasal zafer yapıtıdır." **sözünü aşağıdakilerden hangisi için kullanmıştır?**

- A) Mudanya Ateşkes Antlaşması
- B) Moskova Antlaşması
- C) Ankara Antlaşması
- D) Lozan Antlaşması
- E) Montrö Boğazlar Sözleşmesi

(2011 – KPSS)
Cevap: D

TBMM – MUHAREBELER – LOZAN BARIŞI
CIKMIŞ SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi Birinci İnönü ve Sakarya Savaşları'nın ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Savunma amaçlı olması
- B) Sovyet Rusya ile yakınlaşma sağlaması
- C) Anlaşma devletlerinin TBMM ile ilgili görüşlerinin değişmesini sağlaması
- D) Ulusal orduyla yapılması
- E) İsmet Paşa'nın komutasında yapılması

(1999 – DMS)

2. Aşağıdakilerden hangisi, Gümrü Antlaşması'nın özelliklerinden biri değildir?

- A) Batıda Yunanlılara karşı, cephede rahatlık sağlaması
- B) Birinci İnönü Zaferi'nden sonra imzalanması
- C) Ermenilerin Sevr'i tanımadıklarını belirtmesi
- D) TBMM'nin uluslararası varlığını ilk kez kanıtlaması
- E) Bir Türk devletinin Türklüğünü vurgulayan ilk antlaşma olması

(1999 – DMS)

3. Milli Mücadele döneminde,

- I. Ulusal cemiyetler kurulması
 - II. TBMM'nin açılması
 - III. Saltanatın kaldırılması
 - IV. TBMM yetkilerinin bir süre için M. Kemal'e verilmesi
 - V. 1876 Anayasası'nın yürürlükte kalması
- konularının hangilerinde görüş ayrılığı olmuştur?**

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) III ve IV
- E) IV ve V

(1999 – DMS)

4. Hükümetin kurulması ile ilgili 2 Mayıs 1920 tarihli yasaya göre, bakanlar TBMM üyeleri arasından mutlak çoğunlukla seçilirdi. Daha sonra bu kural bakanların TBMM başkanının Meclis üyeleri içinden gösterdiği adaylar arasından mutlak çoğunlukla seçilmesi şeklinde değiştirilmiştir.

Yapılan bu değişiklikle aşağıdakilerden hangisi amaçlanmıştır?

- A) Meclisin hükümeti denetlemesini kolaylaştırmak
- B) Bakanlıkların sayısının azaltılmasını sağlamak
- C) Hükümet düşürmeyi kolaylaştırmak
- D) Hükümette görüş birliğinin sağlanmasını kolaylaştırmak
- E) Ulus egemenliği ilkesini pekiştirmek

(2000 – DMS)

5.

- I. Gümrü Antlaşması'nın yapılması
 - II. Moskova Antlaşması'nın yapılması
 - III. Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi
- gelişmelerinden hangileri Eskişehir ve Kütahya Savaşları'nın sonuçları arasında yer alır?**
- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
 - D) I ve II E) II ve III

(2000 – DMS)

6. Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti temsilcileriyle Bilecik'te yaptığı görüşmede kendisini "TBMM ve Hükümet Başkanı" şeklinde tanıtmıştır.

Mustafa Kemal'in kendisini böyle tanıttığındaki amacının aşağıdakilerden hangisi olduğu savunulabilir?

- A) Meclis ve hükümetin yetkilerine sahip olduğunu hatırlatmak
- B) İstanbul Hükümeti ile ilişkileri kesmek
- C) İstanbul Hükümeti temsilcilerinin hükümetten çekilmesini sağlamak
- D) İstanbul Hükümeti üyelerinde görüş ayrılığı yaratmak
- E) Padişahı, yeni bir hükümetin kurulmasına razı etmek

(2000 – DMS)

7. Anlaşma Devletleri'nin Sevr Antlaşması'nın bazı maddelerinde değişiklik yapmak amacıyla Londra Konferansı'nı tertip etmelerinde,

- I. Birinci İnönü Savaşı
 - II. Çerkez Ethem Ayaklanması'nın bastırılması
 - III. Fransa ile yapılan Ankara Antlaşması gelişmelerinden hangileri etkili olmuştur?
- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2000 – DMS)

8.

- I. Batum'un Gürcistan'a bırakılması
- II. Türkiye'nin Batum limanından gümrüksüz yararlanması
- III. Nahçıvan bölgesinin özerk bir yönetime sahip olması

Aşağıdaki antlaşmalardan hangisinin sonuçlarındandır?

- A) Ankara Antlaşması
- B) Gümrü Antlaşması
- C) Kars Antlaşması
- D) Brest - Litovsk Antlaşması
- E) Lozan Antlaşması

(2000 – DMS)

9. 5 Ağustos 1921 tarihinde kabul edilen bir yasayla Meclis, kendisine ait yetkileri ve başkomutanlık görevini Mustafa Kemal'e vermiştir.

Aşağıdakilerden hangisinin bu durumun bir sonucu olduğu savunulamaz?

- A) Mustafa Kemal'in hükümet başkanlığı görevini bırakması
- B) Uygulamalarda birlik ve beraberliğin sağlanması
- C) Askerin moral gücünün artması
- D) Hazırlıklarda zaman kazanılması
- E) Tekalif-i Milliye Buyrukları'nın çıkarılması

(2000 – DMS)

10. Aşağıdakilerden hangisi, Mudanya Mütarekesi'nin koşullarından biri değildir?

- A) Doğu Trakya'nın boşaltılması
- B) Türk - Yunan çarpışmasının durması
- C) Anlaşma Devletleri'nin barışa kadar bulundukları yerde kalması
- D) Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması
- E) İstanbul ve çevresinin yönetiminin TBMM Hükümeti'ne bırakılması

(2000 – DMS)

11. Türkiye'deki Rumlar ve Yunanistan'daki Türklerin mübadele (değiş tokuş) edilmesi; ancak Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarının bu mübadele dışında tutulması, aşağıdakilerden hangisinin kararları arasındadır?

- A) Lozan Antlaşması
- B) Atina Antlaşması
- C) Bükreş Antlaşması
- D) İstanbul Antlaşması
- E) Belgrat Antlaşması

(2000 – DMS)

12. Türk Ordusu'nun, Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi, aşağıdakilerin hangisinde olmuştur?

- A) I. İnönü Savaşı
- B) II. İnönü Savaşı
- C) Sakarya Savaşı
- D) Çerkez Ethem Ayaklanması
- E) Kütahya - Eskişehir Savaşları

(2001 – KMS)

13.

- I. Kars, Sarıkamış, Kağızman, Kulp ve Iğdır'ın yeniden Türk topraklarına katılması
 - II. Batum'un Gürcistan'a bırakılması
 - III. Kafkas petrollerinin işletilmesi
- yukarıdakilerden hangileri, Gümrü Antlaşması'nın kapsamındadır?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2001 – KMS)

14.

- I. Doğu Trakya
- II. İstanbul
- III. Boğazlar
- IV. Batı Trakya

Mudanya görüşmelerinde yukarıdakilerden hangileriyle ilgili olarak bir karar alınmamıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) Yalnız IV
- D) I ve II E) I, II ve III

(2001 – KMS)

15. Kurtuluş Savaşı kapsamında yer alan aşağıdaki savaşların hangisinden sonra, Anlaşma Devletleri Sevr Antlaşması'nda yapılan değişiklikleri Londra'da görüşme gereğini duymuştur?

- A) Sakarya Savaşı B) Ermenilerle savaş
C) I. İnönü Savaşı D) II. İnönü Savaşı
E) Eskişehir - Kütahya Savaşları

(2002 - KPSS)

16. Aşağıdakilerden hangisi, Kurtuluş Savaşı'nda Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesinin sonuçlarından biri değildir?

- A) Mustafa Kemal'in başkomutanlık görevini üstlenmesi
B) TBMM yetkiyi geçici bir süre için Mustafa Kemal'e vermesi
C) Tekalif-i Milliye Buyrukları'nın çıkarılması
D) Batı cephesinin güney ve batı olarak ikiye ayrılması
E) TBMM'de Mustafa Kemal'e karşı tepkilerin artması

(2002 - KPSS)

17.

- I. Savaş tazminatları
II. Suriye sınırı
III. Boğazlar

konularından hangileriyle ilgili sorunlar, Lozan Antlaşması'ndan sonra yeniden gündeme gelmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2002 - KPSS)

18. Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği dönemde TBMM siyasi antlaşmalar yaparak Türk halkının ekonomik ve siyasal çıkarlarını diğer devletlere kabul ettirmeye çalışmıştır.

Bu dönemde TBMM aşağıdaki devletlerden hangisine ilk olarak "Kapitülasyonların" kaldırılmasını kabul ettirmiştir?

- A) Sovyet Rusya'ya B) Fransa'ya
C) İtalya'ya D) Almanya'ya
E) İngiltere'ye

(2003 - KPSS)

19.

- I. Tekalif-i Milliye Emirleri
II. Aşar Vergisi'nin artırılması hakkında kanun
III. Hıyanet-i Vataniye Kanunu
IV. Misak-ı Milli Kararları

Türkiye Büyük Millet Meclisi yukarıdakilerden hangilerini çıkarmamıştır?

- A) II ve IV B) Yalnız I C) Yalnız III
D) Yalnız II E) I ve III

(2004 - KPSS)

20. Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'e başkomutanlık yetkisini aşağıdakilerden hangisi vermiştir?

- A) Bakanlar Kurulu
B) TBMM
C) Milli Güvenlik Kurulu
D) Felah-ı Vatan Grubu
E) Halk Meclisi

(2004 - KPSS)

21.

- I. Menemen Olayı'nın bastırılması
II. Yozgat Ayaklanması'nın bastırılması
III. İnönü Savaşları'nın kazanılması

Kuvayi Milliye yukarıdakilerin hangilerinde etkili olmayı başarmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

(2005 - KPSS)

22. Hangisi, Kurtuluş Savaşı'nda çıkan ayaklanmalardan biri değildir?

- A) Menemen Ayaklanması
B) Cemil Ceto Ayaklanması
C) Çopur Musa Ayaklanması
D) Şeyh Recep Ayaklanması
E) Delibaş Mehmet Ayaklanması

(2006 - KPSS)

23. Kurtuluş Savaşı'nda,

- I. Güney Cephesi'nin kapanması
II. Anlaşma Devletleri arasında görüş ayrılığı çıkması
III. Londra Konferansı'nın toplanması

gelişmelerinden hangileri Ankara Antlaşması'nın sonuçları arasındadır?

- A) I B) II C) III D) I, II E) I, II, III

(2006 - KPSS)

24. 13 Ekim 1921 tarihinde yapılan Kars Antlaşması'nda hangisinin etkisi yoktur?

- A) Gümrü Antlaşması
B) Yunanlılara karşı kazanılan Sakarya Savaşı
C) Başkomutanlık Meydan Savaşı
D) Moskova Antlaşması
E) Kafkas Cumhuriyetlerinin Rusya'ya bağlı olması
(2006 - KPSS)

25. TBMM'nin açılmasından sonra,

- I. Mecliste gruplaşmaların oluşmaya başlaması,
II. Kuvay-ı Milliye birliklerinin ihtiyaçlarının Milli Savunma Bakanlığı'na karşılanması,
III. Batı ve Güney cephelerinin Genelkurmay Başkanlığına bağlanması
gelişmelerinden hangileri, askerî gücün belli bir otoriteye bağlı olmasının gerekliliği görüşünün uygulandığını gösterir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2007 - KPSS)

26. Anlaşma Devletleri Londra'da toplanacak konferansa İstanbul Hükümetini doğrudan, TBMM Hükümetini ise İstanbul Hükümeti aracılığıyla davet etmiş; Sadrazam Tevfik Paşa da durumu Ankara'ya bildirip delegelerin saptanmasını istemiştir.

Yalnız bu bilgiye dayanarak Anlaşma Devletlerinin,

- I. TBMM Hükümetinin dolaylı olarak konferansa davet edilmesi,
II. Osmanlı Devleti'nin hukuki varlığının korunması,
III. Türk tarafının yalnız TBMM Hükümeti tarafından temsil edilmesi

konularından hangilerine karşı oldukları söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

(2007 - KPSS)

27. Kurtuluş Savaşı'nda İtalya'nın, Anadolu'da işgal ettiği yerlerden çekilmeye başlamasında aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) TBMM Hükümetinin askerî ve siyasi alanda başarılı sonuçlar alması
B) Mudanya Antlaşması'nın imzalanması
C) Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi
D) Saltanatın kaldırılması
E) Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılması
(2007 - KPSS)

28. Kurtuluş Savaşı'nda Gürcistan ve Ermenistan hükümetleriyle yapılan Kars Antlaşması aşağıdakilerin hangisinde etkili olmuştur?

- A) Sakarya Savaşı'nın kazanılması
B) Kafkas sınırının kesinleşmesi
C) Tekâlif-i Milliye Emirlerinin (Ulusal Yükümlülükler) çıkarılması
D) TBMM'nin üç ay için yetkilerini Mustafa Kemal'e devretmesi
E) Ermenistan'la Gümrü Antlaşması'nın yapılması
(2007 - KPSS)

29.

- I. Azınlıkların Türk vatandaşı sayılması,
II. Rodos ve Oniki Ada'nın İtalya'ya bırakılması,
III. Boğazlar Komisyonunun kaldırılması,
Yukarıdakilerden hangileri Lozan Antlaşması'nın sonuçları arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

CEVAPLAR

1. E 2. B 3. D 4. D 5. C 6. A 7. A 8. C 9. A
10. D 11. A 12. E 13. A 14. C 15. C 16. D
17. E 18. A 19. A 20. B 21. B 22. A 23. D
24. C 25. E 26. C 27. A 28. B 29. D

CUMHURİYET **(İNKILÂPLAR) DÖNEMİ**

- ⇒ I. TBMM savaş yıllarında yıprandığı için 1 Nisan 1923'te meclisin seçimle yenilenmesi kararı alınmış, 11 Ağustos 1923'te de II. TBMM açılmıştır.
⇒ 11 Ağustos 1923'ten 1 Ekim 1927'ye kadar çalışan II. TBMM'ye "**İnkılâp Meclisi**" de denilmiştir.

A. SİYASİ ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- Siyasi alanda yapılan inkılâplar şunlardır;

- ☛ I. TBMM'nin Açılması
- ☛ Saltanatın Kaldırılması
- ☛ Cumhuriyetin İlanı
- ☛ Halifeliğin Kaldırılması
- ☛ Partiler ve Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri
- ☛ 1921 ve 1924 Anayasaları

CUMHURİYETİN İLANI
(29 EKİM 1923)

- **Cumhuriyet'in ilanına ortam hazırlayan gelişmeler şunlardır:**
 - ⇒ **Saltanatın kaldırılması** (1 Kasım 1922)
 - ⇒ **II. TBMM'nin açılması** (11 Ağustos 1923)
 - ⇒ **Lozan Barış Antlaşması'nın II. TBMM'de onaylanması** (23 Ağustos 1923)
 - ⇒ **Yeni Türk Devleti'nin ilk siyasi partisi olan Halk Fırkası'nın kurulması** (9 Eylül 1923)
 - ⇒ **Türk ordusunun İtilafların boşalttığı İstanbul'a girmesi** (6 Ekim 1923)
 - ⇒ **Ankara'nın başkent olması** (13 Ekim 1923)
 - ⇒ **Mecliste meydana gelen hükümet bunalımı** (25 Ekim 1923)

NOT-1: Bakanların tek tek meclis içerisinden seçilmesi, hükümeti oluşturmayı ve sürdürmeyi zorlaştırmaktaydı (**Meclis Hükümeti Sistemi**). Bu yüzden bir an önce **Cumhuriyeti ilan edip Kabine Sistemi'ne geçmek** gerekmektedir.

NOT-2: Ülkenin işgalden kurtarılması ve saltanatın kaldırılmasından sonra **milletvekilleri arasındaki görüş ayrılıkları artmaya başladı**. Bu da hükümet bunalımını iyice arttırdı.

- **Cumhuriyet'in ilanını gerektiren nedenler şunlardır:**
 - ⇒ **I. TBMM'nin açılmasıyla başlayan rejim konusundaki tartışmalar**
 - ⇒ **Saltanatın kaldırılmasından sonra oluşan Devlet Başkanlığı Sorunu**
 - ⇒ **Yeni Türk Devleti'nin yapacağı inkılâplara en uygun rejimin Cumhuriyet olması**
 - ⇒ **Meclis Hükümeti Sistemi'nin zamanla işleyemez hale gelmesi ve yaşanan hükümet bunalımları** (1923 sonbaharında Fethi Okyar Hükümeti'nin çekilmesi sonucu)
- ☞ 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi. Anayasanın birinci maddesinin sonuna yapılan ekle, **"Türkiye Devleti'nin yönetim şekli Cumhuriyettir."** denildi.
- **Cumhuriyet'in ilanı ile Yeni Türk Devleti'nin Su Önemli Sorunları Çözümlemiştir:**
 - ⇒ **Yeni Türk Devleti'nin adı konuldu. Böylece rejim konusundaki tartışmalar sona erdi.**

- ⇒ **Gazi Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilerek Devlet Başkanlığı sorunu da kesin olarak çözüme kavuştu.**
- ⇒ **Meclis Hükümeti Sistemi'nden Kabine Sistemi'ne geçildi** (Başbakan'ı olan hükümetlerin kurulması sağlandı.). Böylece **Meclis'te yaşanan hükümet bunalımları da sona erdi**. Ayrıca devlet işleri ivme kazandı ve **yapılacak inkılâplara ortam hazırlandı**.
- ⇒ **İlk Cumhuriyet Hükümeti**'ni kurma görevi **İsmet Paşa'ya (Başbakanlık)** verildi.
- ⇒ **Fethi (Okyar) Bey de TBMM Başkanlığı**'na seçildi.

NOT: Cumhuriyet'in ilanı ile **ulusal egemenliğin sağlanması yönünde en önemli adımlardan biri** daha atılmış oldu.

➔ **Teskilat-ı Esasiye (1921 Anayasası) Kanunu'nda, 1923 yılında yapılan değişiklikler:**

- ✓ "Türkiye Devleti'nin rejimi cumhuriyettir." maddesi anayasaya eklenmiştir.
- ✓ Devletin başkanı Cumhurbaşkanı'dır.
- ✓ Cumhurbaşkanı'nın, TBMM tarafından kendi üyeleri arasından seçilmesi kararı alınmıştır.
- ✓ Cumhurbaşkanlığı süresinin 4 yıl olması ve aynı kişinin tekrar Cumhurbaşkanı seçilebilmesi karara bağlanmıştır.
- ✓ Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından ve TBMM üyeleri arasından seçilir.
- ✓ Bakanlar başbakan tarafından TBMM üyeleri arasından seçilecek ve Cumhurbaşkanı tarafından meclisin onayına sunulacaktır.
- ✓ Devletin dininin İslam ve resmi dilinin Türkçe olduğu hükmü getirilmiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, cumhuriyetin ilanının doğurduğu sonuçlardan biri değildir?

- A) Hükümet kurmanın yeni yönteme bağlanması
- B) Devletin rejiminin adının konması
- C) İstiklal Marşı'nın kabul edilmesi
- D) Devletin başkanının belirlenmesi
- E) Halifeliğin kaldırılması

(2009 – KPSS)
Cevap: C

☞ **Kabine Sistemi'nde:**

- ✓ Cumhurbaşkanı, Meclis üyeleri arasından Başbakan'ı seçer,

- ✓ Başbakan da Meclis üyeleri arasından diğer bakanları seçer,
- ✓ Seçilen Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanları tarafından Meclis'in güvenoyuna arz olunur ve güvenoyu alan Hükümet göreve başlardı.

CUMHURBAŞKANLARIMIZ

1) M. Kemal Atatürk	6) Fahri Korutürk
2) İsmet İnönü	7) Kenan Evren
3) Celal Bayar	8) Turgut Özal
4) Cemal Gürsel	9) Süleyman Demirel
5) Cevdet Sunay	10) A.Necdet Sezer
	11) Abdullah Gül

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

- Hz. Muhammed'in vefatından sonra devlet ve hükümet işlerini yürütmek amacıyla seçilen idarecilere "**Halife**" denilmiştir.
- İlk dört halife seçimle belirlenmiş, ancak Emevilerden itibaren **halifelik saltanata dönüşmüştür**.
- Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nden sonra **Halifelik, Osmanlı padişahlarına geçmiştir** (1517).
- I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti bütün Müslümanları İtilaf Devletleri'ne karşı birleştirebilmek için "**Kutsal Cihat**" ilan etmiş ancak başarılı olamamıştır. Bu çağrı İslam Dünyası'nda destek görmemiş hatta İngilizlerin kışkırtması ile **Araplar Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır**.
- 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılırken **ortam müsait olmadığından halifelik makamına dokunulmamış**, TBMM, Vahdettin'in yerine hanedandan **Abdülmecit Efendi**'yi halife olarak tayin etmiştir.

▪ Halifeliğin Kaldırılma Nedenleri:

- ⇒ Halifeliğin ulusal egemenlikle (**Cumhuriyetle bağdaşmaması**)
- ⇒ Halifeliğin laik düzene geçişte **en önemli engel** olması
- ⇒ Halifenin yasa dışı davranışları, politikaya karışması, **padişah gibi davranması**
- ⇒ Bazı çevrelerin halifeye yeniden **siyasi haklar sağlamaya çalışmaları**
- ⇒ Dış güçlerin **kendi çıkarları doğrultusunda** halifelik kurumunu savunmaları ve desteklemeleri
- TBMM, 3 Mart 1924'te çıkardığı yasa ile Halifeliği resmen kaldırdı. Aynı yasa ile

Osmanlı Hanedanı'nın yurt dışına çıkarılması kabul edildi.

➤ Aynı gün şu kanunlar da kabul edilmiştir;

- **Tevhid-i Tedrisat Kanunu:** Eğitim ve öğretim birleştirilerek devlet denetimine alınmıştır. **Tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır, Medreseler kapatılmış, çağdaş okullar açılmıştır.**
- **Ser'iyye ve Evkaf Vekaleti** kaldırılarak yerine **Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü** kurulmuştur. Böylece laik devlet olma yönünde önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca yönetimdeki iki başlılık da sona ermiştir.

NOT: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması ile Şeyhülislamlık sona ermiştir.

- **Erkan-ı Harbiye Vekaleti** kaldırılarak yerine **Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı** kurulmuştur. Böylece ordunun siyasetten ayrılması yönünde **ilk adım** atılmıştır.

▪ Halifeliğin Kaldırılmasının Önemi:

- ⇒ Laik düzene geçişte önemli bir adım atılmış oldu (**en önemlisi**).
- ⇒ **Ulusal egemenlik ilkesi** pekiştirildi.
- ⇒ Türkiye Cumhuriyeti'nin karakteri **tam olarak ortaya çıktı**.
- ⇒ Eski rejim yanlılarının yuvalandığı **zararlı bir odak noktası** yok edildi.
- ⇒ Yapılacak inkılaplara **zemin hazırlandı**.
- ⇒ Devlet yönetimindeki **ikili yapı ortadan kalktı**.
- ⇒ Türkiye'deki ümmetçilik arayışları sona erdi ve **milliyetçiliğin temelleri güçlendirildi**.

ÖRNEK SORU

Müslümanlar üzerinde nüfuzu olan halifeliğin kaldırılmasında aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Mecelle yerine Medeni Kanun'un kabul edilmesi
- B) Saltanatın kaldırılarak Cumhuriyet'in ilan edilmesi
- C) Tekke ve türbelerin kapatılması
- D) Anayasa'dan laikliğe aykırı maddelerin çıkarılması
- E) Medreselerin kapatılması

(2008/KPSS Önlisans)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

- I. Hilafet
II. Şeriye ve Evkâf Bakanlığı
III. Erkân-ı Harbiye Bakanlığı
1924 yılında, yukarıdakilerden hangilerinin yönetim birliğini güçlendirmek amacıyla kaldırıldığı savunulabilir?
A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve II
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: D

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ DENEMELERİ

- **Siyasi Parti:** Aynı siyasi görüşü benimseyen insanların bir araya gelerek oluşturdukları, halkın istek ve görüşlerinin yönetime yansımaları sağlayan **demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biridir.**
- I. TBMM döneminde, meclis içerisinde **partileşme yoktu.** Meclis içerisinde siyasi görüş ayrılıklarından dolayı çeşitli **gruplar** meydana gelmişti.
- İlk mecliste bütün milletvekillerinin tek amacı **yurdu düşmandan kurtarmak** ve **Misak-ı Milli'yi gerçekleştirmekti.** Ancak 1921 Anayasası'nın hazırlanması sırasında gruplar oluşmaya başladı.
- Bu grupların başlıcaları; **Tesanüt, İstiklal, Islahat, Halk zümreleri, Yeşil Ordu** ve Mustafa Kemal'in kurduğu Meclis'teki **en etkili grup** olan **Müdafaa-i Hukuk Grubu** idi (Sivas Kongresi sırasında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu olarak temelleri atılmıştı.).
- Mustafa Kemal bu grupları birleştirme konusunda başarılı olamayınca 151 arkadaşıyla birlikte 10 Mayıs 1921'te Müdafaa-i Hukuk grubunu kurmuştur. Bu gruba **"Birinci Grup"** muhalif gruba ise **"İkinci Grup (Muhafaza-i Mukaddesat Grubu)"** denilmiştir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ (9 EYLÜL 1923)

- Mustafa Kemal çalışmaları sırasında Müdafaa-i Hukuk grubuyla birlikte hareket etmiştir ve bu grubun bir uzantısı olarak **9 Eylül 1923'te "Halk Fırkası"**nı kurmuştur (**İlk siyasi parti**). Cumhuriyetin ilanından sonra adı **Cumhuriyet Halk Fırkası** olarak değiştirilmiştir (1924). 1935'te de Cumhuriyet Halk Partisi ismini almıştır.
- Mustafa Kemal Atatürk 1938'e kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nin başkanlığını

yapmıştır. Atatürk'ün ölümünden sonra ise bu görevi 1950'ye kadar İsmet İnönü yerine getirmiştir.

➤ Cumhuriyet Halk Partisinin kurulma nedenleri:

- ☛ İnkılapların yapılması için organize olmuş **disiplinli bir örgüte** gerek duyulması
- ☛ Yenilikleri, halkın katılımıyla kurulacak bir parti aracılığı ile **halka benimsetme düşüncesi**
- ☛ **Halkın istek ve görüşlerinin Meclise daha kolay yansımaları sağlamak** ve demokrasiyi kurum ve kurallarıyla işletme düşüncesidir.

- Cumhuriyet Halk Fırkası, Atatürk'ün **6 temel ilkesini** parti felsefesi olarak kabul etmiştir. Ekonomide **devletçilik** ilkesini benimsemiştir.

NOT: Devletçilik; **sermayenin devlet eliyle kullanılması**, devletin üretim faaliyetlerinde yer almasıdır. **Özel sektörün elinde yeterli sermaye olmadığı için** kabul edilen ekonomik sistemdir.

- 1946 yılına kadar Meclisteki **tek parti**; 1950 yılına kadar da **iktidar partisidir.**
- Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan inkılapların ve Atatürk ilkelerinin uygulayıcısı da Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur.

NOT: Türkiye Cumhuriyeti'nin **en uzun iktidarda kalan partisi** Cumhuriyet Halk Partisi'dir.

TERAKKİPERVER CUMHURİYET PARTİSİ (17 KASIM 1924 - 5 HAZİRAN 1925)

- Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal'in Milli Mücadeleyi birlikte yürüttüğü **yakın silah arkadaşları tarafından kurulmuştur (İlk şubelerini Urfa'da açmıştır.).**
- Partinin kurucuları **Kazım Karabekir** (Partinin başkanı), **Refet Bey (Bele), Rauf Bey (Orbay) Ali Fuat Bey (Cebesoy), Adnan Bey (Adivar)**'dir.
- Bu partinin kurulmasında Mustafa Kemal Paşa ile silah arkadaşları arasında meydana gelen **siyasi görüş ayrılıkları etkili olmuştur.**
- Partinin kurucuları aynı zamanda ordu mensubu subaylardı. Bu nedenle 19 Aralık 1924'te bir yasa çıkartıldı. Bu yasaya göre **ordu mensubu olanlar siyasi partilere üye olamayacaklardı.** Bu nedenle Terakkiperver Fırkasının kurucuları **ordudan istifa etmek zorunda kalmışlardır.**

NOT: Bu yasanın çıkmasında 1924'te Hakkâri'de çıkan **Nasturi Ayaklanması**'nı ordunun güçlükle

bastırması da etkili olmuştur (Bunun nedeni ordunun siyasete karışmasıdır.). Ayrıca bu isyanda Musul konusunda Türkiye'yi zayıf düşürmek isteyen İngiltere'nin de etkisi vardır.

NOT: Bu yasanın çıkarılmasındaki amaç; **ordunun siyasete karıştırılmamasıdır.** Ayrıca bu uygulamayla **ulus egemenliği ilkesi pekiştirilmiş oldu.**

➤ Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Programı ve İlkeleri;

- ☞ Bireysel özgürlükler korunacak
- ☞ Vekil seçimlerinde **tek derece usulü** uygulanacak
- ☞ Milletin açık vekâleti alınmadıkça, Anayasa değiştirilmeyecek
- ☞ **Âdem-i Merkeziyet** esası kabul edilecek (yerinden yönetim uygulanacak)
- ☞ Cumhurbaşkanı olan kişinin milletvekilliği kaldırılacak
- ☞ Bütçeden maaş alan devlet görevlilerinin siyasi partilere üye olması engellenecek
- ☞ **Dini düşünce ve inançlara saygılı olunacak**
- ☞ Serbest ekonomi politikası (**liberalizm**) uygulanacak
- ☞ Hükümete ait çiftlik ve araziler topraksız köylülere verilecek

NOT: Liberalizm; **ekonomi alanında sermayenin kişilerce kullanılması** ve ekonomik teşebbüslerin **özel sektörde** gerçekleştirilmesidir.

- Terakkiperver Fırka ülke genelinde örgütlenmeye başlayınca **rejim** ve **laiklik karşıtı olanlar** da bu partiye girmeye başlamıştır.
- Bu sıralarda, parti, Doğu'da çıkan **Şeyh Said Ayaklanması**'yla ilgisi olduğu gerekçesiyle 5 Haziran 1925'te kapatılmıştır. Böylece **çok partili hayata geçişin ilk denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.**

NOT: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, kurulan **ikinci siyasi parti** ve **ilk muhalefet partisidir.**

SEYH SAİT AYAKLANMASI (13 SUBAT – 3 HAZİRAN 1925)

- Halifeliğin kaldırılmasından sonra, **laikliğe** ve **Cumhuriyet yönetimine karşı olanlar** tarafından çıkarılmıştır.
- Ayaklanmanın çıkmasında, **Musul konusunda Türkiye'yi zayıf duruma düşürmek isteyen İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu**

Bölgesi'nde yaptığı çalışmalar da etkili olmuştur.

- İngiltere bu ayaklanmayı çıkartmakla Sevr Antlaşması'nda kurulması istenen **Kürdistan Devleti'ni tekrar gündeme getirmiştir.**
- Şeyh Said Ayaklanması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da birçok ili (Diyarbakır'da başladı) içerisine alacak şekilde genişlemiştir.

- Ayaklanmanın bastırılması için **alınan önlemler** şu şekildedir;

- ☞ Fethi Okyar Hükümeti istifa etti. İsmet İnönü yeni hükümeti kurdu.
- ☞ **Takrir-i Sükûn (Huzuru Sağlama) Yasası** çıkartıldı (4 Mart 1925). Bu kanun 1929'a kadar yürürlükte kaldı.

NOT: Takrir-i Sükûn Kanunu, **ilk defa** Şeyh Said Ayaklanması'nın bastırılmasında kullanılmıştır.

- ☞ İstiklal Mahkemeleri kuruldu (**üçüncü kez**)
- ☞ Bölgede kısmi seferberlik ilan edildi.
- ☞ Basına sansür uygulanmıştır.

- Bu önlemlerin alınması ve uygulanması sonucu ayaklanma 3 Haziran 1925'te bastırıldı.

➤ Sonuçları;

- ☞ Türkiye'nin **ilk muhalefet partisi** olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası isyanda rolü olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır (5 Haziran 1925).
- ☞ Şeyh Said isyanı, Türkiye'de çok partili hayata geçiş için **ortamın uygun olmadığını** ve **henüz demokrasinin tam anlamıyla uygulanamayacağını** göstermiştir.
- ☞ İngiltere bu isyanı kullanarak Musul sorununun **Türkiye aleyhine çözümlenmesini** sağlamıştır.

NOT: 1926 **Ankara Antlaşması**'yla Musul, İngiltere'nin mandası Irak Hükümeti'ne bırakılmıştır. Ayrıca bu durum **Misak-ı Milli'ye aykırıdır.**

NOT: Bu olay iç politikada yaşanan sorunların dış politikayı olumsuz etkilediğini göstermiştir.

- ☞ Cumhuriyet rejimini yıkmaya yönelik **ilk isyan** bastırılmıştır.

ÖRNEK SORU

Atatürk Nutuk'ta, "Takrir-i Sükûn Kanunu ile İstiklal Mahkemelerini, istibdat vasıtası olarak kullanacağımız fikrini ortaya atanlar ve bu fikri telkine çalışanlar oldu... Biz olağanüstü olarak alınan ve fakat yasal olan önlemleri hiçbir vakit ve hiçbir surette, kanunun üzerine çıkmak için vasıta olarak kullanmadık." demiştir.

Atatürk'ün bu anlatımıyla, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabul edilmesi ve İstiklal Mahkemelerinin kurulmasında aşağıdakilerden hangisini gerekçe olarak gösterdiği savunulamaz?

- A) Devletin hayat ve bağımsızlığını sağlama
- B) Milletin medeni ve sosyal gelişmesine ilişkin girişimleri koruma
- C) Ülkenin düzen ve güvenliğini sağlama
- D) Tehlikelere karşı önlem alma zorunluluğu
- E) Uluslararası ilişkileri düzenleme zorunluluğu

(2011 – KPSS)

Cevap: E

MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ (16 HAZİRAN 1926)

- Eski İttihatçılar tarafından planlanan bu suikast Mustafa Kemal'in İzmir gezisi sırasında gerçekleştirilecekti.
- Ancak, olay daha önceden haber alınınca (Mustafa Kemal'in İzmir'e bir gün gecikmeli gitmesi ve suikastçileri kaçırarak olan Giritli Şevki'nin durumu İzmir valisine bildirmesi üzerine öğrenilmiştir) gerçekleştirilememiş ve suikastı planlayan 13 kişi yakalanarak **İstiklal Mahkemeleri'nde** (dördüncü kez) yargılanmıştır.

NOT: Bu olaydan sonra İttihat ve Terakkiciler, devlet kadrolarından **tamamen** tasfiye edilmişlerdir.

NOT: Bu olay aynı zamanda **ulus egemenliğine dayalı rejime karşı bir tepki** niteliğindedir.

- Mustafa Kemal'in bu olaydan sonra söylediği şu sözler, onun Türkiye Cumhuriyeti'ne verdiği önemi bir kez daha ortaya koymuştur: "**Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.**"

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI (12 AĞUSTOS - 18 ARALIK 1930)

- Mustafa Kemal'in isteğiyle **Fethi Okyar** tarafından kurulmuştur. Bu Partinin kurulma nedenleri;

- ☞ 1929'da dünya genelinde görülen ekonomik krizden Türkiye'nin de etkilenmesi ve bu nedenle ekonomik alanda **mevcut hükümet uygulamalarına seçenek olacak yeni görüşler üretme düşüncesi**
- ☞ Demokrasiyi **tüm kurum ve kurallarıyla işletme isteği**
- ☞ Mevcut hükümetin uygulamalarının **daha iyi denetlenmesi gereği**
- ☞ Halkın istek ve görüşlerinin **Meclise tam olarak yansımaları** sağlama düşüncesidir.

- Fethi Bey tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Partisi;

- ★ Ekonomide **liberalizmi** (serbest piyasa ekonomisi) savunmuştur.
- ★ **Tek dereceli seçim** sistemine geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
- ★ Cumhuriyet'e bağlı ve **laik düşünceden yana** olacağını belirtmiştir.
- ★ Kadınlara da **siyasal haklar** verilmesini savunmuştur.
- ★ Limanlarda uygulanan **tekeli sisteminin kaldırılmasını**, Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun **tamamen uygulanmasını**, yabancı sermayenin ülkeye girişinin sağlanmasını, **Türk parasının değerini koruyacak tedbirlerin alınmasını** ve vergilerin halkın durumuna göre toplanmasını savunmuştur.

- Serbest Cumhuriyet Partisi ülke genelinde teşkilatlanmaya başlayınca, bu partiye de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda olduğu gibi **rejim karşıtı olanlar girmeye başlamıştır**.
- Fethi Okyar bu gelişme üzerine o dönemde yapılan yerel seçimlerde büyük başarı kazanmasına rağmen partisini feshetmek zorunda kalmıştır (18 Aralık 1930).
- Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması ile Cumhuriyet'in ilanından sonraki **ikinci çok partili hayata geçiş denemesi de başarılı olamadı**. Bundan sonra Atatürk döneminde bir daha çok partili hayata geçiş girişiminde bulunulmamıştır.

NOT: Serbest Cumhuriyet Fırkası, kurulan **üçüncü siyasi parti** ve **ikinci muhalefet partisidir**.

MENEMEN OLAYI (23 ARALIK 1930)

- Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından sonra, İzmir'in Menemen ilçesinde **rejim karşıtlarının çıkarmış olduğu olaydır**.

- Bu olay sırasında Derviş Mehmet ve yandaşları tarafından Menemen’de askerlik görevini yapan öğretmen **Asteğmen Kubilay şehit edilmiştir.**
- Ayaklanma kısa sürede bastırılmış, Derviş Mehmet ve yandaşları yakalanarak **İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanarak (beşinci kez)** cezalandırılmışlardır.

NOT-1: Menemen Olayı, Şeyh Sait İsyanı’ndan sonra **rejime karşı çıkan ikinci isyandır.**

NOT-2: Hem Şeyh Sait İsyanı, hem de Menemen Olayı, **Türkiye’de henüz demokrasi ortamının oluşmadığını** göstermiştir.

NOT-3: Cumhuriyet’in ilanından sonra bir süre tek partili bir yönetimin sürdürülmesinin **en önemli nedenleri;** yapılacak olan **inkılâpların ülkeye yerleşmesini sağlama** ve **halkın gerekli olan siyasal olgunluğa erişmesini beklemektir.**

- Atatürk döneminde çok istenmesine rağmen çok partili hayata geçilememiştir. Çok partili hayata ancak **1946’da Demokrat Parti’nin kurulmasıyla** geçilmiştir (**üçüncü çok partili hayat**). Bu parti de Cumhuriyet Halk Fırkası’nın devletçi politikasına karşı **liberalizmi savunmuştur.** Demokrat Parti 1950’deki genel seçimler sonrasında da **iktidar partisi** olmuştur (29 Eylül 1960’ta da kapatılmıştır.).

NOT-1: Böylece cumhuriyetin ilanından sonra **ilk defa** yönetime başka bir parti gelmiştir.

NOT-2: Demokrat Parti’nin kurucuları; Cumhuriyet Halk Partisi’nden ayrılan **Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü** ve **Refik Koraltan**’dır.

ÖRNEK SORU

Atatürk Dönemi’nde çok partili hayata geçiş amacıyla kurulan partilerden Serbest Cumhuriyet Partisinin programında,

- I. cumhuriyetçilik,
- II. devletçilik,
- III. laiklik,

ilkelerinden hangileri yer almıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Terakkiperver Cumhuriyet Partisi’nin kapatılma nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İki dereceli seçim sisteminin uygulanması
- B) Muhalefet partisine ihtiyaç duyulması
- C) Serbest Cumhuriyet Partisinin kurulması
- D) Şeyh Sait Ayaklanması’nın çıkması
- E) Menemen Olayı’nın çıkması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Ülkedeki tüm siyasi görüşlerin yönetime yansıtılması amacıyla,

- I. Terakkiperver Cumhuriyet Partisinin kurulması,
 - II. Serbest Cumhuriyet Partisinin kurulması,
 - III. Demokrat Partinin kurulması
- gelişmelerinden hangileri Atatürk Döneminde gerçekleşmiştir?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın programında yer alan konulardan biri değildir?

- A) Kadınlara siyasi haklar verilmesi
- B) Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun tümüyle uygulanması
- C) Cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laiklik esaslarına bağlılığın belirtilmesi
- D) Seçimlerin tek dereceli olması
- E) Ekonomide devletçiliğin uygulanması

(2006 – KPSS / Önlisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

- I. Menemen olayı
- II. Atatürk’e suikast girişimi
- III. İslam Teali Cemiyetinin kurulması
- IV. Anzavur Ayaklanması

Ulus egemenliğine dayalı rejime karşı bir tepki niteliğinde olan yukarıdaki gelişmelerden hangileri cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşmiştir?

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve III
- D) III ve IV
- E) I, II ve III

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Türkiye’de demokrasinin yerleşmesi amacıyla,
I. Atatürk ilkelerinin Anayasa’ya girmesi,
II. Demokrat Partinin kurulması,
III. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması
gelişmelerinden hangileri Atatürk döneminde
sağlanmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

(2010 KPSS – Lisans)
Cevap: C

BURSA OLAYI (1 ŞUBAT 1933)

- Bursa’da **ezanın Türkçe okunmasına karşı gösterilen tepkidir.**
➤ Olaya Atatürk’ün müdahale etmesiyle isyan bastırılmış, reisleri bir süreliğine çeşitli karakollarda “misafir” edilmişlerdir.

VAGON-Lİ OLAYI (22 ŞUBAT 1933)

- Vagon-Li Şirketi (Yataklı Vagonlar) Osmanlı Dönemi’nden beri **Türkiye’de demiryollarını işleten bir Fransız şirketi**di.
➤ 22 Şubat 1933’te şirketin telefonda **Türkçe konuşan memuru Naci Bey’e** Belçikalı müdür Jannoni tarafından şirkette resmi dilin Fransızca olduğu belirtilerek, 25 Kuruş para cezası ve 15 gün işten uzaklaştırma cezasının verilmesiyle olay patlak verdi.
➤ Bu gelişme üzerine İstanbul Üniversitesi öğrencileri şirket bürosu önünde olaylar çıkarmışlardır.
➤ Yaşanan bu durumlar üzerine şirket, Naci Bey’i tekrar işe başlatmıştır. Ayrıca **“Vatandaş Türkçe Konuş”** Kampanyası başlatılmıştır.

RAZGARD OLAYI (20 NİSAN 1933)

- Bulgaristan’ın Razgard bölgesinde bulunan **Türk mezarlıklarının Bulgarlar tarafından tahrip edilmesiyle** İstanbul’da bu olaylara tepki gösterilmiştir.
➤ Türk gençliğinin milliyetçiliğiyle Türkiye’de Bulgarların mezarları onarılmış ve Bulgarlara kültür dersi verilmiştir (20 Nisan 1933).

ANAYASALAR

- **Anayasa:** Bir devletin rejimini, işleyişini, kişi hak ve hürriyetlerini ortaya koyan temel kanunlar olup bir ülke sınırları içerisinde uygulanan kanunların dayanağıdır. Anayasaya aykırı bir kanun çıkarılamaz.

- Yeni Türk Devleti’nin **ilk Anayasası** 1921’de hazırlanmıştır (**Teskilat-ı Esasiye Kanunu**).

TEŞKİLAT-I ESASİYE
(20 OCAK 1921)

- **I. İnönü Zaferi’nden sonra** hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. 23 temel madde ve bir geçici maddeden oluşan **özet bir anayasadır.**
➤ **Savaşın zor şartları altında** hazırlanmış olmasından dolayı olağanüstü özellikler taşıyan bir anayasadır.

- Başlıca maddeleri şu şekilde sıralanabilir;

- ☛ **Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.**
- ☛ Yasama, yürütme, yargı yetkileri **TBMM’ye aittir.**
- ☛ Meclis başkanı aynı zamanda **hükümetin de başkanıdır (Meclis Hükümeti Sistemi).**
- ☛ **Din ve şariat işleri** TBMM aracılığıyla gerçekleştirilir.
- ☛ Seçimler **2 yılda** bir yapılır.
- ☛ Seçimler **çift derecelidir, çoğunluk sistemi** benimsenmiştir.
- ☛ Seçmen yaşı **18’dir.**

NOT-1: Tek dereceli veya çok dereceli seçim: Tek dereceli seçimde, seçmen doğrudan doğruya **yöneticilik için aday olanlara oyunu kullanır.** Çok dereceli seçimde ise, **seçmen, yöneticileri tayin veya seçecek olan temsilci seçmeni seçer.** Tek dereceli seçim demokrasiye **en uygun seçimdir.**

NOT-2: Çoğunluk Sistemi: Çok partili sistemde bir seçim bölgesinde **en çok oyu alan** parti listesinin seçimi kazanmasını sağlayan seçim sistemidir.

NOT-3: 1921 Anayasası’nda **bütün güçlerin kaynağı millettir (TBMM’dir.). Güçler birliği** ilkesi esas alınmıştır. **Tek meclis** ve **meclisin üstünlüğü** ilkeleri kabul edilmiştir. **Laik bir anayasa özelliği taşımaz.**

NOT-4: Cumhuriyetin ilanından sonra 1921 Anayasası yetersiz kalmış, bu nedenle **1924 Anayasası’nın hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.**

NOT-5: 1921 Anayasası, **ilk** ve **tek** yumuşak (kolay değiştirilebilir) anayasamızdır.

ÖRNEK SORU

20 Ocak 1921 tarihli anayasa'da yer alan bazı maddeler şunlardır:

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Türk Devleti TBMM tarafından idare olunur.
- Kanun yapma ve kanunları yürütme gücü

Mecliste toplanmıştır.

Bu maddelere göre aşağıdakilerden hangisi yönünde yargıya varılamaz?

- A) Padişah hukuki ve siyasi yetkilerinden yoksun bırakılmıştır.
- B) Yeni Türk Devleti'nin siyasi yapısı tamamlanmıştır.
- C) Yeni Türk Devleti'nin siyasal yapısının ilkeleri belirlenmiştir.
- D) Osmanlı Devleti fiilen yok sayılmıştır.
- E) Halk egemenliği önemsenmiştir.

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

1923 yılında, 1921 Anayasası'nda yapılan değişiklikle Türkiye Devleti'nin,

- I. siyasi rejimi,
- II. hükümetin oluşturulma biçimi,
- III. seçim sistemi,

konularından hangileri belirlenmiştir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Yeni Türk Devleti kurulduğunda Kanun-u Esasi yürürlükten kaldırılmamış ancak 1921 Anayasası'nda bulunmayan hükümler Kanun-u Esasi'nin hükümleriyle karşılanmıştır.

Bu durumun, aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesi olduğu savunulamaz?

- A) Kanun-u Esasi'den yararlanıldığının
- B) Kanun-u Esasi'nin daha kapsamlı bir metin olduğunun
- C) Mecliste gruplaşmaların olduğunun
- D) Zaman kazanılmasına gereksinim duyulduğunun
- E) Anayasal düzene Osmanlı Dönemi'nde geçildiğinin

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

TBMM, aşağıdakilerden hangisiyle padişah ve halifenin siyasi ve hukuki yetkilerini üstlenmiştir?

- A) Teşkilat-ı Esâsiye Kanunu'nun kabul edilmesi
- B) Tekâlif-i Milliye Buyrukları'nın çıkarılması
- C) İstanbul'un resmen işgal edilmesi
- D) Lozan Antlaşması'nın imzalanması
- E) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması

(2009 – KPSS)

Cevap: A

1924 ANAYASASI

(20 NİSAN 1924)

- 20 Nisan 1924'te yürürlüğe girmiştir. 6 bölüm olup, 105 maddeden meydana gelmektedir.

- 1924 Anayasasına göre;

- ☛ Türkiye Devleti bir **cumhuriyet'tir (ilk kez)**.

NOT: İlk kez Kabine Sistemi'ne geçilmiştir.

- ☛ Devletin dini **İslam**, dili **Türkçe**, başkenti **Ankara**'dır.
- ☛ Bütün güçlerin kaynağı millettir, **egemenlik hakkı millete aittir**.
- ☛ Milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimleri **4 yılda bir yapılır**.
- ☛ Cumhurbaşkanı meclis içinden ve meclis tarafından seçilir ve **aynı kişi birden fazla dönem, Cumhurbaşkanını seçilebilir**.
- ☛ Her **40 bin erkek seçmene** bir milletvekili seçme hakkı tanınmıştır.
- ☛ Seçmen yaşı 18'dir. Seçilme yaşı ise 30'dur.
- ☛ Seçimler **çift derecelidir; çoğunluk sistemi** benimsenmiştir.
- ☛ Seçme ve seçilme hakkı sadece erkekler tarafından kullanılır.
- ☛ Bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları **kanun önünde eşittir**.
- ☛ İlköğretim **zorunlu ve parasızdır**.
- ☛ Yasama ve yürütme yetkisi TBMM'de belirir ve toplanır.
- ☛ Yürütme yetkisi Meclisin seçtiği cumhurbaşkanı ve onun atayacağı Bakanlar Kurulu'na yerine getirilir. **Yargı yetkisini ise, bağımsız mahkemeler kullanır**.

NOT-1: 1924 Anayasası'nda **güçler ayrılığı kısmi olarak gerçekleştirilmesinde (ilk kez)** güçler birliği korunmuştur. Bu uygulamanın nedeni **yapılacak inkılapları kolaylaştırmaktır**.

NOT-2: 1924 Anayasası'nda da ulusal egemenlik, güçler birliği, tek meclis ve meclisin üstünlüğü ilkeleri 1921 Anayasası'nda olduğu gibi devam etmiş hatta daha da geliştirilmiştir (Kabine Sistemi'ne geçilmiştir.).

➤ 1924 Anayasası Üzerinde Yapılan Değişiklikler:

- ✓ 1928'de Anayasa'dan "Devletin dini İslam'dır" ibaresi çıkarılmıştır. Böylece laiklik ilkesi benimsenmiştir.
- ✓ 1928'de Milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı'nın yemin şekli değiştirilmiş "Vallahi" ifadesi yerine "Namusum üzerine söz veriyorum." ibaresi getirilmiştir.
- ✓ 1929'da ormanların devletleştirilmesi ve toprak reformu anayasaya konulmuştur.
- ✓ Kadınlara; 1930'da belediye, 1933'te muhtarlık seçimlerine katılma hakkı, 1934'te de milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.
- ✓ 5 Aralık 1934'te seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.
- ✓ 1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya konulmuştur. Böylece Anayasa'nın laikleşme aşaması da tamamlanmış oldu.
- ✓ 1945 yılında da anayasa dili sadeleştirilmiştir. Ancak 1952'de yeniden eski haline çevrilmiştir.
- ✓ 21 Temmuz 1946 genel seçimleri sonucunda tek dereceli seçim sistemi kabul edildi.
- ✓ 1924 Anayasası bütün bu değişikliklerden sonra 1960'a kadar devam etmiştir (en uzun süre yürürlükte kalan anayasadır.).

NOT-1: 1924 Anayasası, en fazla değişikliğe uğrayan anayasadır.

NOT-2: 27 Mayıs 1960 hareketiyle 1924 Anayasası'nın bazı hükümleri yürürlükten kaldırıldı. Yeni bir anayasa hazırlama çalışmalarına geçildi. Temsilciler Kurulu oluşturuldu. Bu kurul Milli Birlik Komitesi ile birlikte Kurucu Meclis (Cemal Gürsel başkanlığında) adı altında yeni anayasayı hazırladı.

ÖRNEK SORU

- I. Seçmen yaşının 18'den 22'ye çıkarılması
 - II. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi
 - III. Tek dereceli seçim sistemine geçilmesi
- Yukarıdakilerden hangileri Atatürk döneminde yapılan değişiklikler arasındadır?**

- A) Yalnız I
 - B) Yalnız II
 - C) Yalnız III
 - D) I ve II
 - E) I, II ve III
- (2010 KPSS – Lisans)
Cevap: D

1961 ANAYASASI
(9 TEMMUZ 1961)

- 1960'ta 27 Mayıs Askeri Darbesi sonunda yeni bir anayasa hazırlandı. Bu anayasa atanmış Kurucu Meclisi'nce hazırlanıp halkoylaması ile yürürlüğe girmiştir (ilk defa).
- Buradaki temel değişiklik güçler birliği ilkesinin terk edilerek, güçler ayrılığı ilkesinin benimsenmiş olmasıdır.
- Buna göre;
 - ☛ Yasama yetkisi meclise,
 - ☛ Yürütme yetkisi hükümete,
 - ☛ Yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelere verilmiştir.
- Ayrıca sendikal haklar genişletilmiştir. Temel hak ve özgürlüklere de daha geniş yer verilmiştir (Siyasi parti, üniversite, sendika ve derneklere özerklik verilmiştir.).
- Devletin sosyal bir hukuk devleti olduğu ilk defa belirtilmiştir.

NOT: Anayasa daha demokratik bir hale getirilmiştir.

- 1961 Anayasası'nda iki meclisin varlığı esas alınmıştır. Bunlar;
 - ✓ Senatörlerden oluşan Cumhuriyet Senatosu ile,
 - ✓ Milletvekillerinden oluşan TBMM'dir.
- Yasaların kabulünde ise son söz Millet Meclisi'nindi.
- Seçimler tek derecelidir, Nispi Temsil Sistemi benimsenmiştir.

NOT: Nispi Temsil Sistemi; Seçime katılan her partinin aldığı oy oranına göre mecliste temsil edilmesini sağlayan sistemdir.

- Devlet Planlama Örgütü kurulmuştur.
- Anayasa Mahkemesi ve Danıştay gibi üst mahkemeler ilk defa kurulmuştur.
- 1961 Anayasası 1980'e kadar devam etmiştir.
- 12 Mart 1971 Muhtırası'yla başlayan ve iki yıl kadar süren yarı askeri rejim döneminde parlamento dışından destek olan hükümetlerin ön ayak olmasıyla 1971 - 1973 yıllarında Anayasa'da önemli değişiklikler yapıldı.

1921, 1924, 1961 ve 1982 ANAYASALARI'NIN
ORTAK ÖZELLİKLERİ

- ☆ **Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.**
- ☆ Bütün **güçlerin kaynağı** millettir.
- ☆ Cumhuriyet rejiminin ve temel niteliklerinin **değiştirilemez olmasıdır.**
- ☆ Savaş ve barışa karar verme yetkisi **TBMM'ye aittir.**
- ☆ Süresi dolmadan seçimlerin yenilenmesi kararı **TBMM'ye aittir.**

B. HUKUK ALANINDA YAPILAN
İNKILÂPLAR

■ **Hukuk Devrimi'nin Nedenleri:**

- ☞ Osmanlı Devleti'nde uygulanan **hukuk sisteminde birliğin olmayışı (en önemlisi)**
- ☞ Osmanlı hukuk sisteminin **din esaslarına göre** düzenlenmiş olması ve **laik ve demokratik esaslara dayalı yönetim anlayışıyla bağdaşmaması**
- ☞ Halkçılık ilkesine paralel olarak herkesi **kanunlar önünde eşit duruma getirme düşüncesi** (Kadın – erkek eşitliğinin tam olarak sağlanmak istenmesi)
- ☞ Milli birlik ve bütünlüğü **hızlandırma düşüncesi**

NOT: Yenilikler yapılırken kanunların Batı'dan alınmasının nedenleri; savaştan yeni çıkmış toplumda bu kanunları hazırlayabilecek **yeterli kadronun olmayışı** ve hukuk kurallarının **hazırlanmasının uzun zaman almasıdır.**

■ **Devlet Yapısındaki Laikleşmenin Aşamaları:**

- ✓ Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)
- ✓ Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)
- ✓ Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)
- ✓ Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Eğitim – Öğretim Birliği Yasası) (3 Mart 1924)
- ✓ Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'nin Kaldırılması (3 Mart 1924)

NOT: Bu kurumların yerine **Diyanet İşleri Başkanlığı** ve **Vakıflar Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.

- ✓ 1924 Anayasası'nın Kabulü (1924)
- ✓ Medreselerin Kapatılması (11 Mart 1924)
- ✓ Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)
- ✓ Kılık Kıyafet Kanunu'nun Çıkarılması (1925)

- ✓ 10 Nisan 1928'de Anayasa'dan **"Devletin dini İslam'dır" maddesinin çıkarılması**
- ✓ 1928'de Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin yemin biçiminin değiştirilmesi ve yemin içindeki dinsel kelimelerin kaldırılması
- ✓ 5 Şubat 1937'de anayasaya Türk devletinin **laik olduğu** ilkesinin konulması (Böylece **laikliğe geçiş aşaması tamamlanmıştır.**)

■ **Hukuk Kurallarının Laikleştirilmesi:**

- 17 Şubat 1926'da, **İsviçre Medeni Kanunu** örnek alınarak **Türk Medeni Kanunu** kabul edildi; 4 Ekim 1926'da da yürürlüğe girdi.

NOT: İsviçre Medeni Kanunu'nun örnek alınmasının nedenleri; Bu alanda hazırlanan **en son kanun olması, sade olması, sorunlara pratik yollardan çözüm getirmesi, kadın ve erkek eşitliğine önem vermesi, laik ve demokratik olmasıdır.**

- İsviçre **Borçlar Kanunu (İcra, İflas Hukuku)** da aynı gün kabul edildi.
- 1926'da Alman **Ticaret Hukuku**, İtalyan **Ceza Hukuku**, Alman **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu**, Fransa **İdare Hukuku** kabul edildi.

■ **Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü (17 Şubat 1926):**

- **Medeni Kanun:** Toplumdaki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini; bireylerin mal ve mülkleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kurallardır.
- Osmanlı Devleti'nde bu alanda hazırlanan **ilk kanun "Mecelle"**dir. Mecelle İslam dinine göre hazırlanmış (1869 – **Ahmet Cevdet Paşa**) ancak tamamlanamamıştır. Ayrıca **çağın koşullarına ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktı.**
- Cumhuriyetin ilanından sonra da yeni medeni kanunun hazırlanması için **gerekli zamanın olmamasından dolayı** İsviçre Medeni Kanunu alınmış, Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilmiştir.

➤ **17 Şubat 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'yla şu gelişmeler sağlanmıştır:**

- ✓ Tek eşli evlilik ve resmi nikâh zorunluluğu getirildi.
- ✓ Kadına da boşanma hakkı tanındı.
- ✓ Kadınlara mirasta eşitlik ve mahkemede şahitlik hakları tanındı.

- ✓ Aile kurma konusunda erkeğin bütün ayrıcalıkları kaldırılmıştır.
- ✓ Kadınlara istediği mesleği seçme ve çalışma hakları sağlandı.
- ✓ Anneye çocuğun vesayetini alma hakkı tanınmıştır.
- ✓ Herkese din ve vicdan özgürlüğü tanınmıştır.
- ✓ Ayrıca hukuk birliği sağlanmıştır.

NOT: Bu haklarla Türk kadını ekonomik ve sosyal haklar yönünden toplum içerisinde layık olduğu yeri almıştır.

⇒ Türk kadınının **siyasal alanda erkeklerle olan eşitsizliğini gidermek** amacıyla da;

- ☞ 30 Nisan 1930'da belediye seçimlerine katılma hakkı,
- ☞ 26 Ekim 1933'te köy muhtarı ve heyeti seçimlerine katılma hakkı,
- ☞ 5 Aralık 1934'de milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

NOT-1: Bu değişikliklerle kadınlara da yönetime katılma hakkı yani **siyasi haklar verilmiştir** (Türk kadını seçme ve seçilme hakkını **birçok Avrupa ülkesinden önce elde etmiştir**).

NOT-2: Medeni Kanun'un kabulü ile "ümme" toplumundan "**ulus**" toplumu anlayışına geçilmiştir.

NOT-3: 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu'yla birlikte kadınlara isterse eşlerinin soyadıyla birlikte kızlık soyadlarını kullanabilme hakkı da tanınmıştır.

ÖRNEK SORU

Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk kadını erkekle eşit olarak,

- I. mirastan aynı oranda pay alma ve tanık olma,
- II. milletvekili seçme ve seçilme,
- III. belediye seçimlerine katılma haklarını kazanmıştır.

Bu kazanımların kronolojik sıralaması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I, II, III
- B) I, III, II
- C) II, I, III
- D) II, III, I
- E) III, I, II

(2009 – KPSS)
Cevap: B

- Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra **Patrikhane'nin evlendirme, boşanma gibi bir takım dünyevi yetkileri de elinden alınmıştır**. Sadece bir dini kurum olarak

kalması sağlanmıştır (**Azınlıkların haklarını koruma yetkileri sona erdi.**).

NOT: Türk Medeni Kanunu, akla dayanan hukuk kurallarını getirmekle Atatürk'ün **laiklik** kadınları erkeklerle eşit duruma getirmesi yönüyle **halkçılık**; tabuları yıkması yönüyle de **inkılâpçılık** ilkesiyle yakından ilgilidir.

ÖRNEK SORU

I. Evlenme akdinin devlet işi olarak nitelenmesi,
II. Kadının tanıklıkta erkekle eşit olması,
III. Resmî nikâhtan sonra inançlara göre dinsel tören yapılabilmesi,
Yukarıdakilerden hangileri, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren Medeni Kanun'un kapsamındadır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)
Cevap: E

ÖRNEK SORU

1930-1934 yılları arasında kadınla erkek arasındaki siyasi eşitsizlik, kadınlara,

- I. belediye seçimlerine katılma,
 - II. milletvekili seçme ve seçilme,
 - III. kendi soyadını taşıyabilme,
- haklarından hangilerinin tanınmasıyla giderilmeye çalışılmıştır?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'la sağlanan durumlardan biri değildir?

- A) Kadınların ülkenin siyasi yönetimine katılabilmesi
- B) Tek eşlilik esasının getirilmesi
- C) Kadının eşinden boşanabilmesi
- D) Resmi nikah usulünün konulması
- E) Miras konusunda eşitsizliğin kaldırılması

(2010 – KPSS Önlisans)
Cevap: A

C. EĞİTİM - ÖĞRETİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

➤ **Bu alanda yenilik yapılmasını gerektiren nedenler;**

⇒ Eğitim ve öğretim kurumlarında **laikleşmenin sağlanabilmesi**

- ⇒ Osmanlı'dan kalan eğitim kurumlarının birbirlerinden kopuk hareket etmesi ve bunun sonucu ortaya çıkan toplum içerisindeki **kültür çatışmalarının ortadan kaldırılması gerekliliği**
- ⇒ Eğitim ve öğretimin **çağdaş esaslara göre düzenlenmesi gereği**
- ⇒ Eşitlikçi ve **demokratik esaslara dayalı bir eğitim sisteminin** oluşturulması düşüncesi
- ⇒ Milli değerleri ön planda tutan, **bilimin ve teknolojinin verilerinden en iyi şekilde yararlanmasını bilen** bir neslin yetiştirilmesi

ÖRNEK SORU

Atatürk: “Şimdiye kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin ulusumuzun geri kalmasında en önemli etken olduğu kanısındayım. Onun için bir ulusal eğitim programından söz ederken eski dönemin boş inançlarından ve doğuştan getirdiğimiz niteliklerimizle hiçbir ilişkisi olmayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilen tüm etkilerden uzak, ulusal kimliğimiz ve tarihimizle uyuşan bir kültürü kastediyorum.” demiştir.

Atatürk'ün bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisine vurgu yaptığı **savunulamaz?**

- A) Ulusal değerleri korumaya
- B) Eğitim ve öğretimde çağdaşlaşmaya
- C) Ulusal değerlere uygun eğitim modeli seçmeye
- D) Toplumsal yapımızın ihtiyaçlarını karşılamaya
- E) Geçmişteki eğitim sistemini devam ettirmeye

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: E

❖ **Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)**

- ⇒ Bu yasayla **eğitim ve öğretim faaliyetleri birleştirilmiştir.**
- ⇒ **Medreseler kapatılmış** (11 Mart 1924); yabancı okullar da (Batı tarzı eğitim yapanlar, azınlık okulları), **Türk Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.** Böylece toplum içerisinde eğitim ve öğretim faaliyetlerinden kaynaklanan **kültür çatışmaları önlenmeye çalışılmıştır.**

⇒ Ayrıca bu kanunla;

- ☛ Devlet eğitimin her çeşidiyle uğraşmaya başlamış, Milli Eğitim Bakanlığı **bütün eğitim ve öğretim işlerinin tek sorumlusu** haline gelmiştir.

- ☛ Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'nin bütçesine ayrılan eğitim payı, Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir.
- ☛ Din eğitimi veren bazı eskimiş okullar kapatılarak yerlerine **modern ilahiyat fakültesi, imam hatip okulları açılmıştır.**
- ☛ Yabancı okulların ders programlarına Türkçe, Tarih ve Coğrafya gibi kültür dersleri konulmuş ve bu derslerin **Türk öğretmenler tarafından okutulması sağlanmıştır.**
- ☛ Yabancı okulların **dini ve siyasi amaçlı öğretimi durdurulmuştur.** Bu okulların sınıflarında ve ders kitaplarındaki dini işaret ve semboller kaldırılmış, böylece yabancı ve azınlık okullarının zararlı faaliyetleri engellenmiştir.
- ☛ Türkiye'de **eğitimin çağdaşlaşması ve laikleşmesi sağlanmıştır.**

ÖRNEK SORU

- I. Yabancı okulların denetim altına alınması
- II. Medreselerin kapatılması
- III. İstanbul Üniversitesi'nin kurulması

Yukarıdakilerden hangilerinin gerçekleştirilmesiyle, farklı programlarla eğitim yapılması ve ikiliğe yol açılması önlenmeye çalışılmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (Öğretim Birliği) sonuçlarından biri değildir?

- A) Öğretim ilkelerinde birlik sağlanması
- B) Genel eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması
- C) İlk Maarif Kongresi'nin düzenlenmesi
- D) Ulusal kültür birliğinin sağlanması için ortam hazırlanması
- E) Dinî esaslara dayalı eğitim anlayışının terk edilmesi

(2011 – KPSS)

Cevap: C

❖ **Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun (Milli Eğitim Temel Kanunu - 2 Mart 1926)**

- ⇒ Laik ve çağdaş eğitim sistemine uygun bir anlayışla **ilk ve orta öğretimin esasları tespit edilmiştir.**

- ⇒ Bütün okul açma işlem ve faaliyetleri devletin tasarrufuna alınmıştır.
- ⇒ İlköğretim parasız ve zorunlu hale getirilmiştir.
- ⇒ Eğitim hizmetlerinin **modernleştirilmesi** amaçlanmıştır.
- ⇒ Öğretmen okullarının sayısı artırılmıştır.
- ⇒ Yabancı okulların da **bu kanuna uyması zorunlu tutulmuştur**.

❖ Harf İnkılabı (1 - 3 Kasım 1928)

- ⇒ Harf inkılabıyla ulaşılmak istenen temel amaç, **okuma yazmayı kolaylaştırarak okur - yazar oranını arttırmak** ve konuşma dili ile yazı dili arasındaki farkı ortadan kaldırmaktır.
- ⇒ Bu inkılâp hareketiyle Arap alfabesi kaldırılıp Türk diline daha uygun olan **Latın alfabesi kabul edilmiştir**.
- ⇒ Bu inkılâptan sonra **okuma yazma bilenlerin sayısında artış olmuş** ve **bilimsel çalışmalar hızlanmıştır**.
- ⇒ Ayrıca basılan kitap sayısı artmış, **batılılaşma ve çağdaşlaşma yolunda önemli bir adım atılmıştır**.
- ⇒ Milli kültürümüz daha da gelişmeye başlamıştır.

NOT: Yeni harflerle basılan **ilk gazete** “Mardin Gazetesi”dir.

❖ Millet Mekteplerinin Açılması (1928)

- ⇒ Bu okulların açılmasındaki amaç; okuma yazma çağını geçirmiş olan **yetişkinlere de okuma yazma öğretmek** ve **yeni Türk harflerinin tanıtılmasını sağlamaktır**.
- ⇒ Bu okulların açılmasıyla ülke genelinde okuma - yazma seferberliği başlatılmıştır.

NOT: 24 Kasım 1928’de Atatürk’e Millet Mektepleri’nin **“Başöğretmeni”** ünvanı verilmiştir.

❖ Türk Tarih Kurumu’nun Açılması (15 Nisan 1931)

➤ Nedenleri:

- ☛ Osmanlı Devleti’nde görülen Türk tarihinin sadece **Osmanlı ve İslam tarihiyle sınırlı tutulması anlayışını değiştirmek**
- ☛ Türk milletinin menşeyini (kökenini) belirleyip **İslamiyet öncesi Türk tarihini de aydınlatmak**
- ☛ Türklerin dünya uygarlığına yaptıkları **hizmetleri ve katkıları ortaya koymak**

- ☛ Türklerden önceki **Anadolu tarihinin de aydınlatılmasını sağlamak**
- ☛ Hanedancı, ümmetçi tarih anlayışından uzaklaşarak **milli tarih anlayışını oluşturmak**
- ☛ Türkler hakkında bilgi veren kaynakların çoğunluğunun yabancılar tarafından hazırlanmış olmasından dolayı; bu bilgilerin doğruluğunu tespit etmek, **Türklerle ilgili yanlış bilgilerin düzeltilmesini sağlamaktır**.

- Türk Tarih Kurumu’nun açılmasıyla Türk tarihi ile ilgili çalışmalar hızlanmış; ümmetçi ve hanedancı tarih anlayışından **milli tarih anlayışına geçilmiştir**.
- Arkeoloji ve müzecilik çalışmaları hızlandırılmıştır. Atatürk’ün tarihe ve tarih öğretimine verdiği önem şu sözleriyle daha iyi anlaşılacaktır; **“Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”**

❖ Türk Dil Kurumu’nun Açılması (12 Temmuz 1932)

➤ Nedenleri:

- ☛ Türk dilini **yabancı dillerin etkisinden kurtarmak**
- ☛ Türk diline **yeni kelimeler kazandırmak** ve sadeleştirmek
- ☛ Konuşma ve yazı dili arasındaki **birlikteliği sağlamak**
- ☛ Türk dilini bir bilim dili haline getirerek **dünya dilleri arasındaki saygın yerine kavuşturmak**
- ☛ Türk diliyle ilgili araştırmalar yapıp **Türk dilinin zenginliğini gün ışığına çıkarmaktır**.

NOT: Türk Dil ve Tarih Kurumları’nın açılması Atatürk’ün **milliyetçilik** ilkesiyle doğrudan ilgilidir.

❖ Eğitim, Öğretim ve Kültürel Alanda Yapılan Diğer Yenilikler

- ⇒ 1925 yılında **Ankara Hukuk Mektebi** açılmıştır (**İlk Yüksekokul**).
- ⇒ 1926’da **Yüksek Ziraat Enstitüsü** açılmıştır.
- ⇒ 1932’de **Halkevleri (Halk Eğitim Merkezleri)** kurulmuştur (Türk Ocakları’nın yerine).

NOT: Atatürk’ün ölümünden sonra da kasaba, nahiye gibi küçük yerleşim birimlerinde **“Halk Odaları”** açılmıştır.

- ⇒ 1933’de Darülfünun’un yerine Cumhuriyet’in **ilk üniversitesi** olan **İstanbul Üniversitesi**

kurularak Avrupa modeline göre örgütlenmiştir (Üniversite Reformu).

- ⇒ 1936'da Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi açılmıştır.
- ⇒ 1939'dan itibaren Köy Enstitüleri açılmaya başlanmıştır.
- ⇒ Atatürk döneminde ayrıca Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise Mektebi'nin yerine - 1928) ve Ankara Devlet Konservatuari (1936) da açılmıştır.

❖ Atatürk Dönemi'ndeki diğer kültürel ve sosyal gelişmeler şunlardır;

- ☞ 1924'te Topkapı Sarayı'nın Müze Haline Getirilmesi
- ☞ 1924'te Etnografya Müzesi'nin açılması
- ☞ 1926'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nün (Fakültesi'nin) açılması
- ☞ 1927'de Köy Öğretmen Okulu'nun açılması
- ☞ İstanbul Hukuk Fakültesi'nin açılması
- ☞ 1936'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin açılması
- ☞ Milli Musiki ve Temsil Akademisi'nin açılması
- ☞ Mesleki Teknik Öğretim Teşkilatı'nın kurulması
- ☞ 1936'da Eğitim Kursları'nın açılması
- ☞ 1937'de Köy Eğitim Yurtları'nın açılması
- ☞ Karma eğitime geçilmesi
- ☞ 1937'de Dolmabahçe Sarayı'nda Resim ve Heykeltiricilik Müzesi'nin açılması

NOT: Atatürk'ün kendisinin kaleme aldığı Nutuk; 1919 – 1927 arası olayları kapsamaktadır (I. Cilt: 1919 – 1924) (II. Cilt: 1924 – 1927).

ÖRNEK SORU

TBMM'de öğretimin birleştirilmesine ilişkin öneri aşağıdakilerden hangisiyle birlikte görüşülerek yasalaştırılmıştır?

- A) Halifeliğin kaldırılması
- B) Cumhuriyetin ilanı
- C) Saltanatın kaldırılması
- D) 1921 Anayasası'nın yapılması
- E) Tekke ve türbelerin kapatılması

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

1923-1928 yılları arasında önemli atılımlar yapıldığı hâlde, harf inkılâbı ancak 1928 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

Bu gecikmede,

- I. Harf inkılâbına çok önem verilmesi ve başarısının rastlantıya bırakılmak istenmemesi,
- II. Daha önce bu konuda yapılmış olan çalışmaların sonuçsuz kalması,
- III. Arap alfabesinin harf sayısının sayıca fazla olması,

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Millet Mektepleri'nin açılmasındaki amaçlardan biridir?

- A) Her kesimden vatandaşın okur yazar duruma getirmek
- B) Yurt dışına gidecek bireylere yabancı dil öğretmek
- C) Harf inkılâbının yapılmasına ortam oluşturmak
- D) Medreselerin kapatılmasını sağlamak
- E) İlköğretimi zorunlu hâle getirmek

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

- I. Hukuk,
- II. Ekonomi,
- III. Öğretim,

Cumhuriyet Döneminde yukarıdaki alanların hangileriyle ilgili uygulamalarda birlik sağlamak amacı olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu'nun sonuçlarından biridir?

- A) Azınlık okullarının kapatılması
- B) Ülkede ulusal ve laik öğretimin başlaması
- C) Uluslararası ticari ilişkilerin kolaylaşması
- D) Hukuk alanında birlik sağlanması
- E) Türk tarihinin bir bütün olarak araştırılması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

- I. Köylüden ağır vergilerin kaldırılması
- II. Köylünün üretim becerilerinin artırılması
- III. Köylünün bilgi ve görüşünü artıracak önlemlerin alınması

IV. Toprağı olmayan köylülere toprak verilmesi
Köycülük siyasetinin yukarıdaki esaslarından hangilerinin, köylerde açılan köy enstitülerinin amaçları arasında olduğu savunulabilir?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) III ve IV
- D) I, II ve III
- E) II, III ve IV

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: B

D. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- Devletin yapısı ve hukuk kuralları laikleştirilirken buna paralel olarak toplumsal yaşayış da düzenlenmiştir.

☆ **Kılık Kıyafette Yenilik (25 Kasım 1925)**

- ⇒ **Şapka Kanunu** olarak da geçen bu yenilik hareketinin amacı, topluma çağdaş bir görünüm kazandırma ve Batı ile bütünleşme düşüncesidir.
- ⇒ Şapka İnkılâbı'nda **kadınlarla ilgili yasal bir düzenleme yapılmamıştır.**
- ⇒ Mustafa Kemal bu inkılâp hareketini **ilk defa** gittiği **Kastamonu**'da uygulamaya koymuştur.
- ⇒ 3 Aralık 1934'te çıkarılan bir kanunla da hangi din ve mezhebe mensup olursa olsun **din adamlarının mabetler ve ayinler haricinde dini kıyafetle dolaşmaları yasaklandı.** Sadece Diyanet İşleri Başkanı, Rum ve Ermeni Patrikleri ile Yahudi Hahambaşısı her zaman dini kıyafet giyebileceklerdi.

☆ **Tekke - Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)**

- ⇒ Tekke ve zaviyeler, **aynı tarikatla olanların** toplandığı, çalışmalar yaptığı yerlerdir.
- ⇒ Halkın dinsel duygularını sömürü aracı yaparak politik ve ekonomik çıkar sağlayan bu çağ dışı kurumlar kapatılarak **laik devlet düzeni pekiştirilmiştir.**
- ⇒ Yine aynı kanunla **“şeyhlik, dervişlik, dedelik, seyyitlik, çecelebilik, müritlik, falcılık, büyüçlük, üfürükçülük, muskacılık, türbedarlık”** gibi ayrıcalık bildiren unvanlar da kaldırılmıştır.

NOT: Bu inkılâplar toplumda **laiklik** ilkesinin yerleştirilmesiyle ilgilidir.

☆ **Soyadı Kanunu'nun Kabulü (24 Haziran 1934)**

- ⇒ Toplumsal alanda ve **resmi işlerdeki kargaşayı sona erdirmek ve ayrıcalık ifade eden unvanlara son verme** zorunluluğundan kabul edilmiştir.
- ⇒ Soyadları Türkçe olacak; rütbe, memurluk, yabancı ırk ve millet adları ile ahlâka aykırı ve gülünç kelimeler soyadı olarak kullanılmayacaktı.
- ⇒ Osmanlı Dönemi'ndeki **sivil rütbe, nişan ve madalyalar kaldırıldı.**
- ⇒ Ayrıca **ağa, hacı, hafız, hoca, molla, şeyh, efendi, paşa** vb. ayrıcalık ifade eden unvanlar ve hitaplar da kaldırılmıştır.

NOT-1: Böylece toplumsal alanda **ayrıcalığa ve kargaşaya neden olan** unvanlar yasaklanarak herkesin **kanun önünde eşit olması** sağlanmıştır.

NOT-2: Bu inkılâp, Atatürk'ün **halkçılık** ilkesiyle doğrudan ilgilidir (ayrıca **milliyetçilik** ve **laiklik**).

NOT-3: Soyadı Kanunu ile Türk toplumu, **çağdaş ve batılı bir görünüm** kazanmıştır.

NOT-4: 24 Kasım 1934'te çıkarılan özel bir yasa ile TBMM tarafından Mustafa Kemal'e **“Atatürk”** soyadı verildi. Kanun gereği bu soyadını başka kimse alamayacaktı.

☆ **Uluslararası Saat, Ölçü, Rakamlar ve Takvim Değişiklikleri**

- ⇒ 1 Ocak 1926'dan itibaren **Miladi Takvim** kullanılmaya başlandı. Aynı tarihte ayrıca **uluslararası (alafranga) saat sistemine** de geçilmiştir.
- ⇒ 20 Mayıs 1928'de **uluslararası rakamlara** geçildi.
- ⇒ 1 Nisan 1931'de **çağdaş uzunluk ve ağırlık ölçü birimlerine** geçildi.
- ⇒ Böylece bu kanunla eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri değiştirilerek, uygar ölçü birimleri sayılan **onlu yönteme (metrik sistem - ondalık rakamlara)** uygun ölçüler kabul edildi.
- ⇒ Yurdun her yerinde tek bir ölçü sistemi uygulanmaya başlanmış, böylece tam bir ölçü düzeni, **ölçü birliği kurulmuştur.**

☆ **Hafta Sonu Tatilinin Cuma Gününden Pazara Alınması (1935)**

- Böylece *devletlerarası ilişkilerde* çalışma ve ticari hayatımızdaki Batı dünyası ile olan *tatil günü farklılığının yarattığı karışıklıklar* ve *aksaklıklar giderilmiş oldu*.

NOT: Tatil gününde, ölçü birimlerinde, takvim, ve saat düzenlemelerindeki temel amaç; *Batı'yla olan ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesidir*.

ÖRNEK SORU

Soyadı Kanunu'yla tüm vatandaşlara, aile ismi olarak öz adları yanında soyadı kullanma zorunluluğu getirilmiştir.

Bu zorunluluğun,

- I. sınıf farklılıklarının isim olarak kullanılması,
 - II. isim benzerliklerinin bazı karışıklıklara neden olması,
 - III. toplumda azınlık olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bulunması,
- durumlarının hangilerinden kaynaklandığı savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Yeni Türk alfabesi,
 - II. Okka yerine kilo sistemi,
 - III. Alaturka saat yerine alafranga saat sistemi,
- Yukarıdakilerden hangilerinin kullanılmasıyla uluslararası ilişkilerdeki uygulamalarda uyumsuzlukların giderilmesinin amaçlandığı savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: D

ÖRNEK SORU

Atatürk Dönemi'nde,

- I. Kabotaj Kanunu'nun kabul edilmesi,
 - II. Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi,
 - III. Tekke ve türbelerin kapatılması,
- gelişmelerinden hangilerinin resmî işlemlerde kolaylık sağladığı savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: C

E. **EKONOMİ ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR**

➤ **Osmanlı Dönemi'nde ulusal bir ekonominin kurulamamasının nedenleri;**

- ☞ Kapitülasyonlar
- ☞ Bankacılık, ticaret, ulaşım sektörlerinin yabancıların elinde olması
- ☞ Sanayi İnkılâbı'nın gerçekleştirilememesi
- ☞ Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi)
- ☞ Tarımın ilkel yöntemlerle yapılması
- ☞ Balkan ve I. Dünya Savaşları'nın yarattığı bunalımlar
- ☞ Yeraltı ve yerüstü kaynaklarının yabancıların eline geçmesi

- Lozan Barış Antlaşması'yla (24 Temmuz 1923) **Kapitülasyonların kaldırılması** *bağımsız ve milli bir ekonominin kurulması* için gerekli olan ortamı hazırlamış oldu.
- Çünkü Atatürk'e göre; *"Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa kazanılan zaferler yaşayamaz, az zamanda söner."*di.

■ **İzmir İktisat Kongresi (18 Şubat 1923)**

⇒ Çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi temsilcilerinin katılımı ile düzenlendi. **Amacı**, ulusal ekonomik politikalar hakkında ulusal görüş ve ilkeleri ortaya çıkarmak; **ekonomik bağımsızlık konusundaki kararlılığı göstermekti**.

⇒ Kongrede alınan kararlar;

- ✓ En önemli karar, temel düşüncesi ekonomik bağımsızlık olan **Misak-ı İktisadi (Ekonomi Andı – Milli Ekonomi İlkesi)**'dir.

NOT: Ekonomik bağımsızlık için izlenecek yol; **yabancıların ekonomik boyunduruğuna girmeden**, ulusal kaynaklarımızı, ulusal güçlerimizle yine ulus için değerlendirmektir.

- ✓ Küçük işletmelerden büyük işletmelere (fabrikalara) geçilmelidir.
- ✓ Demiryolu ulaşımına öncelik verilmelidir.
- ✓ Vergi ve toprak reformu yapılmalıdır.
- ✓ Girişimcileri destekleyen bir banka kurulmalıdır.
- ✓ Anonim şirketlerinin kurulması kolaylaştırılmalıdır.

- ✓ Özel teşebbüsün yapamadıklarını devlet üstlenmeli; devlet ekonomik görevleri de olan bir organ olmalıdır.
- ✓ Hammaddesi yurt içinde olan ürünlerle ilgili sanayi dalları kurulmalıdır.
- ✓ Çalışma koşulları iyileştirilmeli; çalışanların sendikalaşması sağlanmalıdır.
- ✓ Yabancıların elinde bulunan işletmeler satın alınarak millileştirilmelidir.
- ✓ Kapitülasyonlar kaldırılmalıdır.

NOT: İzmir İktisat Kongresi'nde daha çok **liberal (serbest piyasa ekonomisi)** bir ekonomik kalkınma politikası benimsenmiş, devletin ekonomik alanda **özendirici, koruyucu ve düzenleyici** bir rol üstlenmesi hedeflenmiştir.

ÖRNEK SORU

17 Şubat 1923 tarihinde açılan İktisat Kongresi'nin toplantı yeri olarak İzmir'in seçilmesinde,

I. Kurtuluş Savaşı'nın bitimini noktalayan yer olması,

II. Türkiye'nin en önemli ihracat limanlarından biri olması,

III. Kongreye her ilçeden sekiz delegenin seçilmesi,

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

- Kapitülasyonlar kaldırıldıktan sonra **ekonomik bağımsızlığımızı sağlamlaştırmak için** devlet, köklü tedbirler almaya başlamıştır.
- Kapitülasyonların Lozan Antlaşması ile kaldırılmasından sonra **yabancı şirketler ulusallaştırıldı.**
- 26 Ağustos 1924'te ticaret sektörüne kredi vermek amacıyla **ilk özel banka** olan **İş Bankası** kurulmuştur.
- 1925 yılında **Ticaret ve Sanayi Odaları** kuruldu.
- 1 Temmuz 1926'da **Kabotaj Kanunu** çıkarılarak karasularımızdaki ticaret ve ulaşım hakkının Türkiye'ye ait olduğu kabul edilmiştir (Ulusallaştırma).
- Özel girişimcileri özendirmek amacıyla 1927'de **Tevhik-i Sanayi Yasası** çıkarıldı. Buna göre özel girişimciler, özel gümrük indiriminden yararlanacak, bedelsiz hazine arazileri alabilecek, bazı vergilerden de muaf tutulacak, ucuz kredi alabileceklerdi.

NOT: Bu kanunun etkisiyle sadece **Uşak Şeker Fabrikası** açılabilmiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Tevhik-i Sanayi Kanunu'nun uygulamalarından biri **değildir**?

- A) Çeşitli sanayi kuruluşlarına devlet arazisi tahsis edilmesi
B) Bazı işletmelere taşıma hizmetlerinde indirim sağlanması
C) Millî tasarruf ve mevduatın artması için Türkiye İş Bankasının kurulması
D) Vergilerde muafiyetler getirilmesi
E) Devlet daireleri için yerli ürün kullanma zorunluluğunun getirilmesi

(2011 – KPSS)

Cevap: C

- Ancak özel sermaye yasanın sağladığı olanakları tam olarak değerlendiremedi. Bunda (1929 - 1931) **Dünya Ekonomik bunalımının** da etkisi oldu. Türkiye'yi de etkisi altına alan ekonomik bunalım **sanayileşme hareketini de yavaşlattı.**
- Yerli sanayinin korunması için 1929'da **yüksek gümrük uygulaması** başlatılmıştır.
- **20 Şubat 1930'da Türk Parası'nı Koruma Kanunu** kabul edildi.
- Devletin kuruluşundan 1933'e kadar geçen dönemde **sanayileşme istenilen seviyede gerçekleşmemiştir. Bunun nedenleri şunlardır:**
 - Özel sektörün ve teknik bilgilerin yetersizliği,
 - Gelir seviyesinin çok düşük olması,
 - 1929'a kadar sanayinin dışa karşı himaye edilmemesi,
 - Özel sektörün Tevhik-i Sanayi Kanunu'na rağmen yapabildiği yatırımların miktar ve çeşit itibarıyla yeterli olmaması,
 - 1929 Dünya Ekonomik bunalımının olumsuz etkileridir.
- Tevhik-i Sanayi Kanunu istenen sonucu vermeyince 1933'te **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı** uygulanmaya konularak, devlet eliyle önemli tesisler açılmıştır. **Sümerbank, merinos, cam, kâğıt, deri, şeker ve demir - çelik fabrikaları** kuruldu (KİT'ler).

NOT-1: 1934 yılında uygulamaya konulan bu planla **ilk defa planlı ekonomiye** geçildi. 1934 -

1939 yılları arasında “Birinci Beş Yıllık Plan” uygulandı.

NOT-2: II. Beş Yıllık Kalkınma Planı ise II. Dünya Savaşı’ndan dolayı uygulanamadı. Bu savaş Atatürk’ün Devletçilik ilkesinin uygulanmasını aksatan en önemli etken oldu.

- 1935’te Metalürji Endüstrisi’ni oluşturmak amacıyla Etibank kurulmuştur.
- 1933 Sümerbank (Sanayi alanındaki yatırımları desteklemek amacıyla), Halk Bankası Emlak - Eytam Bankası (1926) ve Merkez Bankası (1930) kurulmuştur.

NOT-1: 11 Haziran 1930’da kurulan Merkez Bankası’nın kuruluş amacı Türk para politikasına yön vermek ve ulusal bankacılığa destek olmaktır.

NOT-2: 1926’da Emlâk ve Eytam Bankası’nın kurulmasının amacı; yoksul kesime konut kredisi vererek destek sağlamaktır.

- Kayseri, Ereğli, Nazilli ve Malatya’da açılan pamuklu dokuma fabrikaları ile Bursa merinos yünlü dokuma sanayi bu dönemde kurulmuş önemli işletmelerdir.
- İzmit selüloz fabrikası, Gemlik suni ipek fabrikası, İstanbul - Paşabahçe şişe ve cam fabrikası, Beykoz’da deri fabrikası gibi önemli işletmeler kurulmuştur.
- Osmanlı Devleti döneminden kalan yıpranmış ekonomik kurum ve tesisleri geliştirmek amacıyla 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuş, 1937 yılında Sümerbank’a devredilmiştir.
- 1935’te MTA (Maden Tetkik Arama) kurulmuştur. Maden - sanayi alanında ilk defa Karabük Demir - Çelik Fabrikası açılmıştır (1939).
- TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) kurularak rafineriler açılmıştır.
- MKE (Makine Kimya Endüstrisi) Kırıkkale silah fabrikası kurulmuştur.
- 1937’de Denizbank kuruldu (denizyollarını ve ticaret filosunu güçlendirmek için).

NOT-1: Özel sektörün sermayesizlik nedeniyle gerçekleştiremediği alanlar, devlet tarafından düzenlenmeye başlamıştır.

NOT-2: Devletçilik ilkesi ile Türk Tarihi’nde ilk kez planlı ekonomiye geçilmiştir.

- Çalışanların sosyal güvenlik kurumları olan, Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumları açılmıştır.

ÖRNEK SORU

Cumhuriyet’in ilk on beş yılında kurulan bankalar arasında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın önemli yeri olmasında,

I. çiftçiye kredi verilmesi,

II. ulusal bankalara destek verilmesi,

III. Osmanlı Bankasına verilmiş olan kâğıt para çıkarma ayrıcalığının giderilmesi,
görevlerinden hangilerini üstlenmiş bir kuruluş olmasının etkisi vardır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

I. Yabancıların Türk kara sularında ticaret yapmasının yasak olması

II. Yabancı ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişinin serbest olması

III. Yabancıların Marmara ve Türkiye’deki nehirlerde ve göllerde gemi bulundurmasının yasak olması

Yukarıdakilerden hangileri Kabotaj Kanunu’nun kapsamındadır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

Atatürk Dönemi’nde,

I. yüksek gümrük vergisi konulması,

II. ülkeye girecek eşyanın cinsi ve miktarının hükümet tarafından tespit edilmesi,

III. uluslararası sergi ve panayırlara katılma kararı alınması,

önlemlerinden hangilerinin, ihracatı ithalata göre artırmak amacıyla alındığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Atatürk'ün girişimiyle Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan **ilk banka** aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İş Bankası
- B) Sanayi ve Maadin Bankası
- C) Emlak ve Eytam Bankası
- D) Merkez Bankası
- E) Ziraat Bankası

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Atatürk Dönemi ekonomisinde,

I. Türkiye'nin ulusal çıkarlarına aykırı olmayan yabancı sermayeden yararlanma,

II. Aşar vergisini kaldırma,

III. Ekonomik politikaların uygulanmasında bilim ve teknolojiyi temel alma,
durumlarından hangileriyle üretimi artırmanın amaçlandığı savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

1929'da başlayan dünya ekonomik bunalımıyla dünya ticaretinde bir düşüş olmuştur.

Aşağıdakilerden hangisi bu durumla ortaya çıkan sonuçlardan biri değildir?

- A) Yaşamsal ham madde ihtiyacının artması
- B) Sömürge edinme yarışının başlaması
- C) Halkın alım gücünün azalması
- D) Para değerlerinin düşmesi
- E) İşsizliğin artması

(2009 – KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

1929-1930 yılları arasında dünyada ekonomik bunalım baş göstermiş, bu durum Türk Devleti'nin ekonomisine yeni bir yön vermesini gerektirmiştir.

Bu gereksinim,

I. devletçilik ilkesinin uygulanması,

II. ilk beş yıllık sanayi planının hazırlanması,

III. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılması

gelişmelerinden hangilerini sağlamıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: D

F. BAYINDIRLIK VE ULAŞTIRMA ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- ⇒ Modern kentleşme çalışmaları başlamış, **okul, hastane** ve **kamu binaları** yapılmıştır.
- ⇒ 1925'te **Türk Hava Kurumu (Türk Tayyare Cemiyeti)** kurulmuştur.
- ⇒ 1927'de **Devlet Demir Yolları**, 1939'da **Devlet Deniz İşletmeleri**, 1938'de **Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.
- ⇒ Özellikle **demiryolu** olmak üzere yol, köprü, liman ve iskele yapımına hız verilmiştir.
- ⇒ **Baraj** yapımına başlanmıştır.

G. SAĞLIK VE TIP ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- ⇒ Sağlık işleri devletin görevi sayılmıştır. Çünkü daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce ilk TBMM Hükümeti'nde **Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı**'na yer verilmiştir (2 Mayıs 1920).
- ⇒ Milletin sağlığını korumak ve güçlendirmek, bulaşıcı ve salgın hastalıkları önlemek ve sağlıklı nesiller yetişmesini sağlamak **politikası esas alındı**.
- ⇒ Bunun için de sağlık teşkilatı geliştirildi. Hastane ve hekim sayısı artırıldı. **Sağlık okulları** ve **Tıp fakülteleri** ile **Millet (Devlet) Hastaneleri** açıldı.
- ⇒ 1922'de **Numune Hastaneleri** kuruldu (Ankara, İstanbul, Sivas, Erzurum, Trabzon ve Diyarbakır'da).
- ⇒ 21 Şubat 1925'te **Kızılay Hemşire Okulu** açılmıştır.
- ⇒ 1931 yılında **Merkez Hıfzısıhha Müessesesi** kurulmuştur.
- ⇒ **Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Çocuk Esirgeme Kurumu, Yeşilay** ve **Kızılay** kurulmuştur.
- ⇒ Sıtma, frengi, verem gibi hastalıklarla mücadele edilmeye başlanmıştır.

H. TARIM ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- ⇒ Köylünün vergi yükünü hafifleterek üretimi arttırmak için 17 Şubat 1925'te **Aşar (Öşür) vergisi kaldırılmıştır**.

NOT: Yeni Türk Devleti'nin Aşar vergisini kaldırması **halkçı** özellik taşıdığını göstermektedir.

- ⇒ Çiftçiye **kredi sağlamak için** Ziraat Bankası'nın çalışmaları yeniden düzenlenmiştir

- (1924'te Tarım Kredi Birlikleri Yasası çıkarılmıştır.).
- ⇒ Tarım - Kredi Kooperatifleri (1929) kurularak makineleşmeye önem verilmiştir. Ayrıca bununla çiftçinin ürettiği ürünleri aracısız ve gerçek değeriyle satabilmesi amaçlanmıştır.
- ⇒ Çiftçilere ucuz tohum sağlanmış ve Tohum Islah (İyileştirme) İstasyonları kurularak tohumların depolanması ve tarımsal hastalıklarla mücadele edilmesi yolunda önemli çalışmalar yapılmıştır.
- ⇒ 1925'te köylüye düşük ücretlerle traktör dağıtımı yapılmıştır.
- ⇒ Tarımda bilimsel araştırmalar için 30 Ekim 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuştur. Ayrıca buna paralel olarak da Veteriner Yüksek Okulu açılmıştır.
- ⇒ Çiftçiye öncülük etmek için Devlet Üretme Çiftlikleri (Numune Çiftlikleri) kurulmuştur. Yeni ürünlerin üretimine başlanmıştır (Çay, pancar, turuncgiller).
- ⇒ 24 Haziran 1938'de Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur.
- ⇒ 26 Haziran 1944'te Türkiye Zirai Donatım Kurumu da kurulmuştur.
- ⇒ Atatürk, toprağı olmayan çiftçinin toprak sahibi yapılmasını devletin önemli bir politikası olarak görmüş ve bunun için toprak reformu çalışmaları başlatılmıştır (1929). Ancak, amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilememiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Atatürk Döneminde tarımı geliştirmek amacıyla yapılan çalışmalardan biri değildir?

- A) Aşar vergisinin kaldırılması
B) Ziraat Bankasının kurulması
C) Numune çiftliklerinin kurulması
D) Yüksek Ziraat Enstitüsünün kurulması
E) Tarım satış kooperatiflerinin kurulması

(2011 – KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

- I. İş Bankası'nın kurulması,
II. Aşar Vergisi'nin kaldırılması,
III. Sümerbank'ın kurulması,

Yukarıdakilerden hangileri Atatürk Dönemi'nde Türk çiftçisini rahatlatmak amacıyla gerçekleştirilmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Cumhuriyet Dönemi'nde kalkınmada sanayileşmeye önem vermek amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanun'la sanayi kuruluşlarına üretecekleri malların değerine göre %10 prim verilmiş ve ithal ürünlerinden %10 daha pahalı da olsa devlet kurumlarına bunları kullanma zorunluluğu getirilmiştir.

Bu durumun,

- I. üretimin artırılmak istendiği,
II. ithalatın kısıtlanmak istendiği,
III. sermaye birikimine devlet desteği sağlandığı,
durumlarından hangilerinin göstergesi olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: E

CIKMIŞ SORULAR

1. I. Güçler birliği ilkesinin benimsenmesi
II. Nerenin başkent olacağını belirlenmesi
III. Milletvekili seçimlerinin iki yılda bir yapılmasının öngörülmesi
özelliklerinden hangileri 1921 Anayasası'nda yoktur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(1999 – DMS)

2. Aşağıdakilerden hangisi, diğerlerinden sonra çıkarılan bir kanundur?

- A) Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasıyla ilgili kanun
B) Türk Medeni Kanunu
C) Takrir-i Sükûn Kanunu
D) Hilafetin kaldırılmasıyla ilgili kanun
E) Soyadı Kanunu

(1999 – DMS)

3. Türkiye Cumhuriyeti'nde çok partili döneme geçiş denemesi aşağıdakilerin hangisiyle başlamıştır?

- A) Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması
B) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması
C) Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması
D) Cumhuriyetin ilan edilmesi
E) Demokrat Parti'nin kurulması

(1999 – DMS)

4. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda ithalat konusu olan temel tüketim mallarının üretimine ağırlık verilmesi, öncelikle aşağıdakilerden hangisinin amaçlandığını gösterir?

- A) Her alanda sanayileşme
- B) Fabrikalar açma
- C) Dış kredi alma
- D) Dışa bağımlılığı azaltma
- E) Yatırımlar yapma

(1999 – DMS)

5. I. Şeyh Sait Ayaklanması

II. Menemen Olayı

III. Demirci Mehmet Efe Ayaklanması

Yukarıdakilerden hangileri, ulusal ve laik devlet anlayışına karşı bir tepki niteliğindedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) II ve III

(2000 – DMS)

6. I. Yeni devletin yönetim şeklinin ne olduğu

II. Yasama ve yürütme erklerinin nerede toplandığı

III. Vekillerin (Bakanların) nasıl seçileceği

Yukarıdakilerden hangileri 1921 Anayasası'nda açıkça belirtilmemiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I ve III

(2000 – DMS)

7. I. Kişi hakları

II. Kişilerin evlat edinme koşulları

III. Kişilerin aile kurması

IV. Kişilerin eğitimi

Yukarıdakilerden hangileri Türk Medeni Kanunu ile düzenlenmiştir?

- A) I ve II B) I ve III C) I, II ve III
- D) I, III ve IV E) II, III ve IV

(2000 – DMS)

8. Türkiye'de Devletçilik ilkesi hangi yıldan başlayarak uygulamaya konulmuştur?

- A) 1927 B) 1929 C) 1933 D) 1939 E) 1940

(2000 – DMS)

9. Aşağıdakilerden hangisiyle, Atatürk İlkeleri anayasa güvencesine alınmış ve devlet, temel nitelikleriyle “cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçı” olarak tanımlanmıştır?

- A) 1921 Anayasası'nda yapılan 1923 değişikliğiyle
- B) 1924 Anayasası'nda yapılan 1937 değişikliğiyle
- C) 1924 Anayasası'nda yapılan 1928 değişikliğiyle
- D) 1924 Anayasası'nda yapılan 1934 değişikliğiyle
- E) 1961 Anayasası'nda yapılan 1971 değişikliğiyle

(2000 – DMS)

10. Cumhuriyet Dönemi'nde erkeğin aile konumuyla ilgili ayrıcalıkları büyük ölçüde aşağıdakilerden hangisiyle kaldırılmıştır?

- A) Laiklik ilkesinin anayasa güvencesine alınması
- B) Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması
- C) Medeni Kanun'un kabul edilmesi
- D) İtalyan Ceza Kanunu'nun adapte edilerek yürürlüğe girmesi
- E) Çok partili demokratik hayata geçilmesi

(2001 – KMS)

11. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, aşağıdaki ilkelerden hangisini kötüye kullanarak Şeyh Sait Ayaklanması'na ortam hazırlamıştır?

- A) Halkçılık B) Devletçilik C) Milliyetçilik
- D) İnkılâpçılık E) Laiklik

(2001 – KMS)

12. Aşağıdakilerden hangisi, Millet Mektepleri'nin amaçlarından biridir?

- A) Basılan kitap sayısını artırmak
- B) Okuma ve yazmada kolaylık sağlamak
- C) Eğitim ve öğretimi birleştirmek
- D) Okuma yazma oranını artırmak
- E) Yüksekokul sayısını artırmak

(2001 – KMS)

13. İkinci TBMM döneminde yaşanan kabine bunalımı aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmıştır?

- A) Saltanatın kaldırılması ve padişahın İngilizlere sığınması
- B) Menemen olayı nedeniyle yörede sıkıyönetim ilan edilmesi
- C) 1921 Anayasası'nın hükümetin kurulmasına ilişkin maddesi
- D) Mecellenin yürürlükten kaldırılması
- E) Ağnam Vergisi'nin artırılması

(2002 – KPPS)

14. I. Menemen Olayı
II. Vagon- Li Olayı
III. Razgart Olayı

Yukarıdakilerden hangileri cumhuriyet rejimine tepki niteliğindedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2002 – KPSS)

15. 1923 sonbaharında Fethi Okyar Hükümeti'nin çekilmesiyle meydana gelen hükümet bunalımı aşağıdaki olaylardan hangisinin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır?

- A) Meclis hükümeti sisteminin benimsenmesine
B) Cumhuriyetin ilanına
C) Halifeliğin kaldırılmasına
D) İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasına
E) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılmasına

(2003 – KPSS)

16. I. Halifeliğin kaldırılması
II. Çok partili sisteme geçiş
III. Tekke ve zaviyelerin kapatılması
IV. Medreselerin kapatılması
V. Dini kıyafetlerin giyilmesine sınırlama getirilmesi

Yukarıda verilen olaylardan hangisi “İslamiyet'in” siyasete alet edilmesini önlemeye yönelik değildir?

- A) I B) III C) II D) IV E) V

(2003 – KPSS)

17. Ekonomi politikalarında devletçi bir görüş benimseyen Türkiye Cumhuriyeti'nde sanayinin devlet eliyle kurulmasını amaçlayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı aşağıdaki tarihlerden hangisinde uygulanmaya başlanmıştır?

- A) 1930 B) 1932 C) 1934
D) 1933 E) 1938

(2004 – KPSS)

18. Şeyh Sait Ayaklanması'ndan sonra,

- I. Firariler
II. Takrir-i Sükün
III. Başkomutanlık

kanunlarından hangileriyle hükümete, Cumhuriyet rejimini yerleştirmek amacıyla, gerekli önlemleri alması için özel yetki verilmiştir?

- A) I B) II C) III D) I, II E) I, II, III

(2006 – KPSS)

19. Türkiye'de yazı dili ile konuşma dili arasındaki uyumsuzluk,

I. Türk Tarih Kurumu'nun kurulması

II. Harf İnkılabının yapılması

III. Medreselerin kapatılması

gelişmelerinden hangileri ile giderilmiştir?

- A) I B) II C) III D) I, II E) II, III

(2006 – KPSS)

20. I. Halk Partisi

II. Terakki Perver Cumhuriyet Partisi

III. Serbest Cumhuriyet Partisi

Atatürk döneminde, yukarıdakilerden hangileri muhalefet parti olarak kurulmuştur?

- A) I B) II C) III D) I, II E) II, III

(2006 – KPSS)

21. I. Azınlık okulları

II. Millet mektepleri

III. Yabancı okullar

Yukarıdakilerden hangileri, Osmanlı Döneminde olmayıp Atatürk Döneminde ilk kez açılmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2007 – KPSS)

22. Osmanlı Döneminde XIX. yüzyılın ilk yarısında sarık ve kavuk yerine fesin giyilmesine, Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında ise fesin yerine şapkanın giyilmesine karşı çıkmıştır.

Bu iki duruma göre;

I. Yenilikler anlayış değişikliğinin sonucudur.

II. Yenilikler tepkiyle karşılanmıştır.

III. Yeniliklerin benimsenmesi belli bir süreci gerektirmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) II ve III
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

CEVAPLAR

1. B 2. E 3. B 4. D 5. D 6. A 7. C 8. C 9. B

10. C 11. E 12. D 13. C 14. A 15. B 16. C

17. D 18. B 19. B 20. E 21. B 22. E

ATATÜRK İLKELERİ

- **Atatürkçü Düşünce Sistemi:** Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni *çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak amacıyla* ortaya koyduğu ilke ve inkılapların bütünüdür.

Atatürk İlkeleri'nin Ortak Özellikleri

- ⇒ Atatürk İlkeleri 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi kurultayında kabul edilen **Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik, İnkılâpçılık (6 Temel İlke)** ve bunları bütünleyen ilkelere oluşur.
- ⇒ Atatürk ilkeleri, **Türk ulusunun ihtiyaçlarından** ve **Türkiye'nin gerçeklerinden doğmuş** ve bu ihtiyaçlara, gerçeklere göre de gelişmiştir.
- ⇒ Atatürkçülüğün temeli **ulusçuluk** ve **laikliğe** dayalıdır.
- ⇒ İlkelerin özü; **Türk milletini çağdaş milletler seviyesine çıkarmaktır.**
- ⇒ Atatürkçülükte **demokrasi, cumhuriyetçilik, laiklik** ve **milliyetçilik** gibi evrensel değerler varsa da **çağdaşlaşmanın gereği** olarak alınmışlardır.

NOT: *Halkçılık, Devletçilik* ve *İnkılâpçılık* ise Türkiye'ye özgü ilkelere aittir.

- ⇒ Atatürkçü düşünce sisteminin **en belirgin özelliği** *akla ve bilime dayanması, gelişmeye açık* bir özellik göstermesidir.
- ⇒ Atatürkçülük bir **bütündür** ve yabancı **siyasi akımlar ve ideolojilerle açıklanamaz.**
- ⇒ Bu ilkeler 5 Şubat 1937'de, "Atatürk İlkeleri" adıyla **1924 Anayasası'na dâhil edilmiştir.**

☆ TEMEL İLKELER

1. CUMHURİYETÇİLİK

- **Cumhuriyetçilik İlkesi'nin özellikleri kısaca şöyledir;**

- ✓ Temel ilkesi **seçimdir.**
- ✓ Devlet başkanlığında ve diğer kademelerde **ömür boyu kalmaya karşıdır.**
- ✓ **Egemenlik kayıtsız şartsız millete aittir.**
- ✓ Cumhuriyetçiliğin temel dayanağı olan **ulusal egemenlikten ilk kez Amasya Genelgesi'nde bahsedilmiştir.**
- ✓ **Demokratiktir.**
- ✓ Türk milletinin **karakterine uygundur.**

- ✓ **Özgür düşünce ortamı** vardır.
- ✓ Atatürk'ün **diğer ilkelerinin uygulanmasını** sağlar.
- ✓ Cumhuriyetçilik, Atatürk'ün **taviz verilmemesini belirttiği** iki ilkedir. **(diğeri laiklik).**
- ✓ **Sosyal devlet anlayışını** ve **güçler ayrılığını** esas alır.
- ✓ Cumhuriyetçilikte **hukuk üstünlüğü** ve **anayasal devlet anlayışı** vardır.
- ✓ Cumhuriyetçilik, **halkın yönetime** ve **toplumsal hayata katılımını artırmayı** amaçlar.
- ✓ Cumhuriyetçiliği; **Milliyetçilik** ve **Halkçılık** ilkeleri tamamlar, **ulusal egemenlik ilkesi bütünüdür.**
- ✓ Cumhuriyetçilik, devletin siyasi rejimi olarak **Cumhuriyet yönetimini benimsemek, onu korumak ve yaşatmaktır.**

➤ Atatürk'ün Cumhuriyetçilik İlkesi doğrultusunda;

- ☛ TBMM'nin açılması
- ☛ 1921 ve 1924 Anayasaları'nın hazırlanması
- ☛ Saltanat'ın kaldırılması
- ☛ Cumhuriyetin ilan edilmesi
- ☛ Halifeliğin kaldırılması
- ☛ Ordunun siyasetten ayrılması
- ☛ Siyasi partilerin kurulması
- ☛ Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi
- ☛ İki dereceli seçim sisteminden tek dereceli seçim sistemine geçilmesi
- ☛ Seçmen yaşının düşürülmesi
- ☛ Milletvekili seçme ve seçilme hakkı için vergi verir olma şartının kaldırılması (1 Nisan 1923) gibi inkılaplar yapılmıştır.

ÖRNEK SORU

- Siyasi rejim,
 - Ekonomik politika,
 - Uluslararası ilişkiler,
- Cumhuriyetçilik ilkesi yukarıdakilerden hangilerini doğrudan belirler?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi demokratik devlet anlayışıyla bağdaşmaz?

- A) Seçimlerin düzenli aralıklarla tekrarlanması
B) Gelir ve servet ediniminin kısıtlanması
C) Etkin siyasi makama seçimle gelinmesi
D) Siyasi partilerin serbestçe kurulması
E) İktidarın el değiştirebilmesi

(2009 – KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

Türk Devriminin “Cumhuriyetçilik ilkesi saltanat ve hilafete karşıdır.” yargısının, I. egemenliğin millete ait olması, II. yönetimin din kurallarına dayandırılmaması, III. azınlık okullarının öğretime devam etmesine izin verilmesi durumlarından hangileriyle ilgili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III
(2010 KPSS – Lisans)
Cevap: D

2. MİLLİYETÇİLİK (ULUSÇULUK)

- Milliyetçiliğin **temel ögesi millettir.**
- **Millet:** Geçmişte birlikte yaşamış, aralarında dil, kültür, ölkü ve tarih gibi ortak bağları olan insan topluluğudur.
- Milliyetçilik ise **milli birliği ve beraberliği sağlamaktır, millet ve ülke çıkarlarını korumak, ırk ve din ayrımcılığına yer vermemektir.**

ÖRNEK SORU

Mustafa Kemal, “...Artık hükümet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millettir ve millet hükümettir. Artık hükümet ve hükümet mensupları kendilerinin millettan ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.” demiştir.

Mustafa Kemal’in bu anlatımıyla aşağıdaki kavramlardan hangisini vurguladığı savunulabilir?

- A) Tam bağımsızlık
B) Barışseverlik
C) Bilimsellik
D) Milli birlik ve beraberlik
E) Vatanseverlik

(2011 – KPSS)
Cevap: D

- Mustafa Kemal’e göre dini, dili ne olursa olsun kendini Türk sayan ve Türk olarak yaşayan herkes Türk’tür. Atatürk bunu “**Ne Mutlu Türküm Diyene**” sözüyle belirtmiştir.
- **Atatürk’ün milliyetçilik anlayışı;**
- ☞ Bölücü değil, birleştirici ve toplayıcıdır. Bu anlayış **ırkçı değildir (eşitlikçidir).**
- ☞ Laiklik esastan ödün vermez, sınıf kavgasını değil, **sosyal dayanışmayı hedef tutar.**
- ☞ Atatürkçü milliyetçilik anlayışı belli bir **ırka, mezhebe, sınıfa ve siyasal görüşe dayanmaz.**

- ☞ **Akılci, çağdaş, medeni, ileriye dönük, demokratik, yüceltici, insani ve barışçıdır.**
- ☞ Atatürk milliyetçiliği, Türk milletini birlik ve beraberlik içinde yaşatacak, **ileriye götürecektir önemli bir güç kaynağıdır.**

- Milliyetçilik, **ulusal bağımsızlığı sağlama, koruma ve pekiştirme amacı** olarak da ifade edilebilir.
- Milliyetçilik ilkesinin toplumsal, siyasal, kültürel içeriği yanında ekonomik içeriği de vardır Amaç; **Türk milliyetinin refahını, zenginliğini, mutluluğunu ve varlığını yükseltmektir** (ulusal ekonominin kurulması gerektiğini belirtir.).
- Milliyetçilik **ulusal kurtuluş savaşımızın çıkış noktasını** oluşturmuştur.
- Milliyetçiliğin bütünüleyici ilkeleri; **Özgürlük ve Bağımsızlık, Yurtta Sulh Cihanda Sulh, İnsan ve İnsanlık sevgisidir.**

- **Milliyetçilik İlkesi doğrultusunda yapılan inkılaplar;**

- ☞ TBMM’nin açılması (1920)
- ☞ İstiklal Marşı’nın kabul edilmesi (1921)
- ☞ İzmir İktisat Kongresi’nin toplanması (1923)
- ☞ Kapitülasyonların kaldırılması (1923)
- ☞ Kabotaj Kanunu’nun çıkarılması ile deniz yollarının millileştirilmesi (1926)
- ☞ Yabancı şirketlerin millileştirilmesi (1926)
- ☞ Gümrük Koruma Kanunu’nun çıkarılması (1929)
- ☞ Reji İdaresi (Tütün Tekeli)’nin kaldırılması (1929)
- ☞ Türk Parası’nı Koruma Kanunu’nun çıkarılması (1930)
- ☞ Türk Tarih Kurumu’nun kurulması (1931)
- ☞ Türk Dil Kurumu’nun kurulması (1932)

ÖRNEK SORU

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı laiktir.

Bu yargıyı aşağıdakilerden hangisi destekler?

- A) Milleti oluşturan unsurlar arasında ırk ve köken birliğinin temel alınması
B) Vatandaşların istedikleri dini ve mezhebi seçmesi
C) Toplumun ırk, din ve mezhep çizgileriyle bölünmesi
D) Devletin resmî bir dininin olması
E) Ümmetçi düşünce yapısı

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı ırk, din ve mezhep ayrımcılığına karşıdır.

Yalnız bu bilgiyle Atatürk milliyetçiliğinin,

- I. laik devlet anlayışını benimseme,
- II. etnik kimliklere saygılı olma,
- III. milletin birliğine ve bütünlüğüne önem verme,

özelliklerinden hangilerine ulaşılır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Türk toplumunun ilerleme ve gelişme yolunda, uluslararası ilişkilerde çağdaş uluslarla yan yana ve uyum içinde yürümesi, kendine özgü karakterini ve bağımsız kimliğini korumasını temel alan milliyetçilik ilkesiyle aşağıdakilerden hangisine **ulaşamaz?**

- A) Ulusallığın ve bağımsızlığın ilke edinilmesi
B) Çağdaşlığın benimsenmesi
C) Türk milletin kendi kendini diğer milletlerden üstün görmesi
D) Toplumun refah düzeyinin yükseltilmesine çalışılması
E) Uluslararası barışın korunmasına özen gösterilmesi

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinin gerçekleştirilmesinde ulusçu devlet anlayışı olduğu savunulamaz?

- A) Ölçü birimlerinin değiştirilmesi
B) Kabotaj Kanunu'nun uygulanması
C) Türk Tarih Kurumunun kurulması
D) Yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi
E) Türk parasının korunması için kanun çıkarılması

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

- Kapitülasyonların kaldırılması
- Kabotaj Kanunu'nun çıkarılması

Yukarıdaki gelişmelerde aşağıdaki ilkelerden hangisinin temel alındığı savunulabilir?

- A) Bağımsızlık B) Laiklik
C) Halkçılık D) Devletçilik
E) İnkılâpçılık

(2009 – KPSS)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının ırk, mezhep ve sınıf ayrımlıklarına karşı olması,

- I. millî birlik ve beraberlik,
- II. kültürel birlik,
- III. sosyal dayanışma,

durumlarından hangilerini desteklediğini gösterir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve II
E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

1961 Anayasası'nda Türk milletini, bütün fertleriyle kaderde, kıvançta ve tasada ortak kılmak, bölünmez bir bütün hâlinde millî bilinç ve ülkü etrafında toplamak biçiminde ifade edilen ilke, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Milliyetçilik B) Halkçılık C) Laiklik
D) Devletçilik E) Cumhuriyetçilik

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

I. Türk Tarih Kurumunun kurulması
II. Türk Dil Kurumunun açılması
III. Şapka giyilmesi hakkında kanun çıkarılması
Yukarıdaki gelişmelerden hangilerinin, Atatürk milliyetçiliğinin gelişmesinde ve hızlanmasında etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: D

3. HALKÇILIK

- Halk bir ülkenin sınırları içerisinde yaşayan **çeşitli mesleklerin ve toplumsal grupların** oluşturduğu insanlardır.
- Halkçılık, **toplumsal barışın sağlanması için sınıf ayrımcılığını reddeder.**
- Devlet yönetiminde tüm vatandaşlara **kendini yönetme hakkı, kanun önünde eşitlik, gelir dağılımında denge sağlanmasını ve herkesin devlet hizmetlerinden yararlandırılmasını** hedefler.
- Atatürk'e göre halk, her bakımdan **ayrıcalıksız ve birbirine eşit** kimselerden oluşmuştur.

NOT: Halkçılık ilkesi; **Cumhuriyetçiliğin** ve **Milliyetçiliğin** ortak bir sonucudur.

- Halkçılık ilkesi **halkın elbirliği ile ilerlemesi** ve **kalkınmasını** da hedefler. Böylece devletin halka karşı, halkın da devlete karşı görevleri olduğunu belirtir. Kısaca halkçılık, **toplumsal eşitliği** ve **topluma hizmet** amacı öngörmez.

ÖRNEK SORU

Atatürk, “En iyi bireyler, kendinden çok, bağlı olduğu toplumu düşünen, onun varlığının ve mutluluğunun korunmasına yaşamını adayan insanlardır.” demiştir.

Atatürk’ün bu sözündeki en iyi birey tanımının aşağıdakilerden hangisiyle eşleştiği savunulabilir?

- A) Vatandaşlık bilincine erişmiş kişi
B) Başkalarının hak ve özgürlüklerine değer vermeyen kişi
C) Belli bir sınıfın yararını gözetken kişi
D) Sorumluluklarının gereğini yerine getirmeyen kişi
E) Önceliklerini kişisel çıkardan yana kullanan kişi

(2011 – KPSS)

Cevap: A

NOT: Halkçılık ilkesi, Devletçilik ilkesinin uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Devlet “**sosyal devlet anlayışına**” uygun olarak yatırımlarda bulunur.

➤ **Atatürk’ün Halkçılık İlkesi doğrultusunda;**

- ☛ Saltanatın kaldırılması (1922)
- ☛ Cumhuriyetin ilanı (1923)
- ☛ Aşar vergisinin kaldırılması (1925)
- ☛ Medeni Kanun’un Kabulü (1926)
- ☛ Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun Kabulü (1926)
- ☛ Okuma yazma seferberliğinin başlatılması (1928) ve Millet Mektepleri’nin açılması
- ☛ İlköğretimin ücretsiz ve zorunlu olması
- ☛ Gelire göre vergi alınması
- ☛ Soyadı Kanunu’nun kabul edilmesi (1934)
- ☛ Kadınlara, yönetime katılma hakkı tanınması (1930 – 1934)
- ☛ Azınlıkların Türk vatandaşı sayılarak ayrıcalıklarının sona erdirilmesi (1923)
- ☛ Devlet yatırımlarının ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması
- ☛ Vatandaşların tüm devlet hizmetlerinden faydalanmasında eşitlik sağlanması gibi inkılâplar yapılmıştır.

ÖRNEK SORU

Halkçılık ilkesinin demokratik olma özelliğini,

- I. ayrıcalıklara karşı olması,
II. egemenliğin halkın bir kesimine ait olması,
III. herkesin kanun önünde eşit kabul edilmesi,

durumlarından hangileri destekler?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: D

ÖRNEK SORU

- I. Mülkiyet hakkının olması,
II. Toplumda ayrıcalıklara son verilmesi,
III. Herkesin yönetime katılması,

Yukarıdakilerden hangileri halkçılık ilkesiyle bağdaşır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: E

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinin sosyal hayattaki ayrıcalıkları önlemek amaçlı olduğu savunulamaz?

- A) Tekke ve zaviyelerin kapatılması
B) Hacı, ağa, hafız, molla gibi unvanların kaldırılması
C) Medeni Kanun’un kabul edilmesi
D) Devlet İstatistik Enstitüsünün kurulması
E) Dinî giysilerin mabetler dışında giyilmesinin yasaklanması

(2011 – KPSS)

Cevap: D

4. LAİKLİK

- Laiklik; devlet düzeninin; bu düzeni sağlamak ve korumak için uygulanan hukuk kurallarının **dine değil, akla ve bilime dayandırılması**; kimsenin de **dini inancına ve vicdan özgürlüğüne karışılmaması** demektir.
- Laiklik **din ve mezhep kavgalarına karşıdır**. Atatürk’e göre din, **bir vicdan meselesidir**. **Dine duyulan saygıdan dolayı taassuba, gericiliğe karşıdır**.
- Laiklikte devletin **resmi dini yoktur**. Devlet belli bir dine üstünlük tanıyıp, onun kurallarını bütün vatandaşlara benimsetmeye ve uygulatmaya çalışmaz.
- Buna göre **din ve ibadet özgürlüğünü güvence altına almıştır**.

- Laiklik Türk İnkılâbı'nın temel tasıdır. Atatürk ilkeleri arasında Cumhuriyetin vazgeçilmez ve geri dönülmez ilkesidir.

NOT: Laiklik, Atatürk'ün cumhuriyetçilik ilkesi ile birlikte taviz vermediği, her türlü siyasi tartışmalardan uzak tuttuğu ikinci ilkedir.

- Laiklik, Türk milletinin çağdaşlaşma, ilerleme ve bilimsel gelişme yolunu açmıştır. Laiklik; Cumhuriyet ve demokrasinin gelişip güçlenmesi için de ortam hazırlamıştır.

- Atatürk'ün Laiklik İlkesi doğrultusunda;

- ☛ Saltanatın kaldırılması (1922)
- ☛ Halifeliğin kaldırılması (1924)
- ☛ Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması (1924)
- ☛ Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması (1924)
- ☛ Medreselerin kapatılması (1925)
- ☛ Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun'un kabul edilmesi
- ☛ Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması (1925)
- ☛ Kılık ve kıyafette yenilik yapılması (1925)
- ☛ Medeni Kanun'un kabul edilmesi (1926)
- ☛ Dinsel ünvanların yasaklanması (1934)
- ☛ "Devletin dini İslam'dır" maddesinin anayasadan çıkarılması
- ☛ Milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı'nın yemin şeklinin değiştirilmesi
- ☛ 1937'de laiklik ilkesinin 1924 Anayasası'na girmesi gibi inkılaplar yapılmıştır.

ÖRNEK SORU

Atatürk; Onuncu Yıl Nutku'nda "Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir." demiştir.

Atatürk'ün bu sözünün aşağıdaki ilkelerden hangisinin önemini doğrudan vurguladığı savunulabilir?

- A) Milliyetçilik B) Halkçılık
C) Laiklik D) Devletçilik
E) Cumhuriyetçilik

(2008/KPSS Önlisans)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

- Halifeliğin kaldırılmasıyla şeriata aykırı olduğu yolunda fetva vermeye kalkışan fetva makamının ortadan kaldırılması

- Siyasal amaçlarla sömürülebilecek olan Terakkiperver Cumhuriyet Partisinin kapatılması
Yukarıdaki gelişmelerin aşağıdakilerden hangisine ortam hazırladığı savunulabilir?

- A) Cumhuriyetin ilan edilmesi ve cumhurbaşkanının seçilmesi
B) Anayasadan laikliğe aykırı hükümlerin çıkarılması
C) Ulus egemenliğine dayalı yeni bir anayasa yapılması
D) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması
E) Saltanatın kaldırılması

(2008/KPSS Lisans)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

I. Atatürk ilkelerinin Türkiye Devleti'nin temel nitelikleri olarak kabul edilmesi

II. Milletvekili yeminlerinin "Vallahi." yerine "Namusum üzerine söz veriyorum." şeklinde değiştirilmesi

III. Anayasa Mahkemesinin kurulması

Yukarıdakilerden hangileri Atatürk Dönemi gelişmeleri arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve II D) I ve III
E) I, II ve III

(2009 - KPSS)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

Atatürkçü düşüncede, vicdan özgürlüğü bir haktır.

Bu yargının, bireyin,

I. kendine özgü siyasal ve felsefi bir düşünceye sahip olduğunu açıklayabilmesi,

II. bağlı olduğu dinin gereklerini yerine getirmesi ya da getirmemesi,

III. kendi etnik kökenini diğer etnik kökenlerden üstün gördüğünü açıklayabilmesi

görüşlerinden hangilerini desteklediği savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

(2010 KPSS – Lisans)
Cevap: C

5. DEVLETÇİLİK

- Atatürk'ün devletçilik ilkesinin özellikleri şunlardır;

- ✓ Devletçilik, halkçılığın zorunlu bir sonucudur.

- ✓ **Güçlü** ve **çağdaş** bir devlet meydana getirmeyi amaçlar.
- ✓ Cumhuriyetin ilk yıllarında **Türk milletinin ve devletin içinde bulunduğu durumundan dolayı** zorunlu olarak ekonomide devletçilik ilkesi uygulanmıştır.
- ✓ Atatürk'e göre devletçilik, **özel teşebbüs hürriyetinin** ve **piyasa ekonomisinin reddi** değildir.
- ✓ Devletçilik, **planlı ekonomiye** gerekli hale getirmiştir.
- ✓ Atatürk, Yeni Türk Devleti'nin her yönden hızla kalkınabilmesi için **Türkiye'ye özgü** bir devletçiliğin uygulanmasını zaruri görmüştür.

➤ **Devletçiliğin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar:**

- ⇒ Türkiye'de **ilk defa** planlı ekonomiye geçilmesini sağlamıştır.
- ⇒ Devlet eliyle **önemli yatırımlar** yapılmıştır.
- ⇒ Teknik eleman açığının **kapatılmasını sağlamıştır**.
- ⇒ Ekonomik kalkınmada **bölgeler arası farklılığın giderilmesini** sağlamıştır.
- ⇒ Türk çiftçisi ürünlerini **en iyi şekilde değerlendirme fırsatını** yakalamıştır.
- ⇒ Sanayileşmenin devlet tarafından gerçekleştirilmesiyle, **işçi hakları** devletin güvencesi altına alınmıştır.
- Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme özel sektöre bırakılmıştı. Ancak; **sermayesizlik nedeni ile** özel sektörün sanayileşmeyi gerçekleştiremediği görüldü.

NOT: 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı; devletin ekonomik yatırımlarda bulunma sürecini hızlandırmıştır.

- 1933'te **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı** ile devlet de ekonomik hayatın içine girdi; **ekonomide devletçiliğe geçildi**.
- 1933 – 1939 yılları arasında **hızlı bir devletçilik** ve kalkınma planı uygulanmıştır.
- Bu sistem Türkiye'nin koşullarından ve gereksinimlerinden doğmuştur. Ancak günümüzde daha çok **"Liberal Ekonomi Anlayışı"** uygulanmaktadır.

➤ **Devletçilik ilkesi ile ilgili yapılan inkılaplar;**

- ☞ I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın yapılması
- ☞ Merkez Bankası'nın kurulması
- ☞ Devlet eli ile Sümerbank gibi fabrikaların açılması

- ☞ Birçok bankanın ve şirketin kurulması (Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Etibank ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri gibi)
- ☞ Devlet Demir Yolları'nın kurulması
- ☞ Devlet Üretim Çiftlikleri'nin kurulması

ÖRNEK SORU

- I. Devletçilik ilkesinin uygulanması,
 - II. İzmir'de İktisat Kongresi'nin toplanması,
 - III. Milletler Cemiyeti'ne üye olunması,
- Türkiye Cumhuriyeti'nde özel girişimde sermaye birikiminin ve gerekli kadronun yeterli olmamasının yukarıdakilerden hangilerini gerekli hale getirdiği savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I, II ve III

(2006 - KPSS Lisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Devletçilik ilkesi,

- I. özel girişimcilğe yer verilmesi,
- II. yabancı sermayeden yararlanılması,
- III. mülkiyet hakkının ulusun yararlarına aykırı biçimde kullanılması,

durumlarından hangilerine karşıdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

Cevap: C

6. İNKILÂPÇILIK

- Halk gücüne dayanarak gerçekleştirilen, ileriye dönük köklü yeniliklere **"inkılâp"** denir.
- İnkılâp; **toplumdaki yenileşme ihtiyacının bir sonucudur**. Eskiye kurumların yerine **yeni kurumların kurulmasıdır**.
- İnkılâpçılık; zamanına göre geri kalmış, eskimiş kurumların kaldırılarak yerlerine **ilerlemeyi, gelişmeyi kolaylaştıracak ve geliştirecek kurumların kurulmasıdır**.
- İnkılâpçılık, **yenileşme ve çağdaşlaşmaya açık bir ilkedir**. Bu nedenle **statik (durağan) değil, dinamik bir nitelik** taşır.
- Türk inkılâbı; **gerçekçidir, bilim ve akla dayanır**. Bu nedenle donmuş, katı ve sert ideolojilerden ayrılır.
- İnkılâpçılık, Atatürk **ilke ve devrimlerini korumayı ve güçlendirmeyi** amaçlar.
- Atatürk, inkılâpların amacını şu sözleri ile belirtmektedir; **"Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların amacı; Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen modern ve bütün anlamı ve biçimi ile uygar bir toplum durumuna ulaştırmaktır."**

- Çağdaşlaşma ve Batılılaşma, inkılâpçılığın bütünleyici ilkesidir.

ÖRNEK SORU

- I. İnkılâpların sürekliliğini sağlama,
II. Çağdaş uygarlık düzeyine çıkma,
III. Gerçekleştirilen inkılâplarla yetinme,
Yukarıdakilerden hangileri, inkılâpçılık ilkesinin, toplumu durağanlıktan, dogmacılıktan kurtarma amaçlı olduğunu gösterir?
A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

Atatürk, “Ülkeler çeşitlidir, fakat uygarlık birdir ve bir milletin kalkınması için de bu tek uygarlığa katılması gerekir. Osmanlı Devleti’nin düşüşü Batı’ya karşı elde ettiği başarılarından çok, mağrur olarak kendisini Avrupa milletlerine bağlayan ilişkileri kestiği gün başlamıştır.” demiştir.

Atatürk’ün bu anlatımıyla aşağıdakilerden hangisine vurgu yaptığı söylenebilir?

- A) Eski bir tarih mirasına sahip olunduğuna
B) Batı’nın yayılcı siyaset izlediğine
C) Çağdaşlaşmanın gereğine
D) İmparatorlukların siyasi varlıklarını korumalarının güçlüğüne
E) Batı uygarlığının kendisinden önceki uygarlıklardan yararlandığına

(2009 – KPSS)

Cevap: C

ÖRNEK SORU

- Soyadı Kanunu’nun kabul edilmesi
- Medreselerin kapatılması
- Medeni Kanun’un kabul edilmesi

Yukarıdaki gelişmeler aşağıda verilen Atatürk ilkelerinden hangisiyle ilişkilendirilemez?

- A) Laiklik
B) Devletçilik
C) Milliyetçilik
D) Halkçılık
E) İnkılâpçılık

(2011 – KPSS)

Cevap: B

BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

- ☛ Ulusal Egemenlik: Egemenliğin doğrudan ulusa ait olmasıdır. Demokrasinin bir sonucu olup Cumhuriyetçiliği bütünler.

- ☛ Ulusal Birlik – Beraberlik ve Ülke Bütünlüğü: Milliyetçilik, Halkçılık ve

Laikliğin bir sonucudur. Ortak geleceği ve toplumsal barışı hedefler.

- ☛ Özgürlük ve Bağımsızlık: Türk dış politikasının temel taşı ve amacıdır. Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik ilkesini bütünler.

- ☛ Yurtta Barış (Sulh) Dünyada Barış: Milliyetçilik ve Halkçılığın doğal sonucudur. Her ulusun birbirlerinin bağımsızlığına saygı duyması gerçeğini savunur. Ulusal bağımsızlık savaşları dışındaki savaşları cinayet olarak kabul eder. Türk dış politikasında izlenecek yolu gösterir.

- ☛ Akıcılık ve Bilimsellik: Laiklik ilkesinin bütünleyicisidir. Tüm gelişmelerin kaynağını oluşturur.

- ☛ Çağdaşlık ve Batılılaşma: İnkılâpçılık ilkesinin bütünleyicisidir. Değişimden yanadır. Çağdaşlaşmayı amaçlar ancak Batı’yı taklit etmeyi değil, Batı toplumlarını uygar kılan düşünce ve kurumları almayı amaçlar, çağın gereklerine göre yaşamayı öngörür.

- ☛ İnsan ve İnsanlık Sevgisi: Milliyetçilik ve Halkçılık ilkelerinin doğal sonucudur. İnsana ve insanlığa karşı olan her eylemi reddetmektedir. Tüm insanlığı bir bütün olarak kabul eder.

ÖRNEK SORU

Atatürk, 1924 yılında, “Bizim milletimiz vatani için, hürriyeti ve egemenliği için fedakâr bir halktır, bunu ispat etti. Milletimiz yaptığı inkılapların kıskanç müdafiidir de. Benliğinde bu faziletler yerleşmiş bir milleti yürümekte olduğu doğru yoldan hiçbir kimse hiçbir kuvvet alıkoymaz.” demiştir.

Atatürk’ün bu ifadesiyle Türk milletinin,

- I. özgürlük,
II. bağımsızlık,
III. inkılâpçılık

ilkelerinden hangilerini korumada kararlılığını vurguladığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

Cevap: E

CUMHURİYET DÖNEMİ **DIŞ POLİTİKA**

- Türkiye dış politikada, **“Yurtta Barış, Dünyada Barış”** ilkesiyle hareket etmiş, fakat **tam bağımsızlık ilkesinden de ödün vermemiştir.**
- Atatürk’ün izlediği bu politikanın bir sonucu olarak; her zaman, komşu devletlerle dostluk ilişkileri kurmak, kimseden bir karış toprak istememek ve kimseye bir karış toprak vermemek **temel amaç** olmuştur.
- Bu dönemde **Lozan’dan geriye kalan bazı problemler, uluslararası teşkilatlar** aracılığıyla ve **barışçı yollar** denenerek çözümlenmeye çalışılmıştır.
- Ayrıca, Türkiye dünyadaki barışa yönelik tüm çaba ve çalışmaları desteklemiş, yerine göre **bağlaşma ve antlaşmalar imza etmekten geri kalmamıştır.**
- Atatürk devletin tamamen **milli bir dış politika** izlemesini istemiş, Türkiye’nin güvenliğini ve milli menfaatlerini korumayı amaçlayan, **hiçbir milletin aleyhine olmayan bir barışı** daima prensip olarak kabul etmiştir.
- **Millî Dış Politikamızın Dayandığı Başlıca Esaslar:**
 - ⇒ Öncelikle **milli gücümüze dayanmak** ve bağımsızlığımızı üstün tutmak,
 - ⇒ **Milli sınırlar** içinde kalmak,
 - ⇒ **Gerçekçi ve barışçı** olmak,
 - ⇒ Uluslararası ilişkilerde **eşitliğe** dayanan ilişkiler kurmak,
 - ⇒ Milli politikayı yürütürken **iç teşkilatı dikkate almak**,
 - ⇒ Başka devletlerin politika ve yönetim sistemlerinden **etkilenmemek**,
 - ⇒ **Bilim ve teknolojiyi** rehber kabul etmek (**akılcılık**)

ÖRNEK SORU

Yeni Türk Devleti’nin,

I. bağımsızlık,

II. barışseverlik,

III. devletçilik

ilkelerinden hangilerini uluslararası ilişkilerde temel aldığı savunulabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II

D) II ve III E) I, II ve III

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: D

1923 - 1930 YILLARI ARASI **TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKASI**

- Bu dönem Türkiye’nin dış politikası, **Lozan’dan geriye kalan sorunların çözümlenmesine** ve Lozan’da alınan kararların uygulanmasına yönelik olmuştur.
- Bu dönemde **komşu devletlerle iyi ilişkiler kurmak, meydana gelen sorunları barışçı yollarla çözmek** ve büyük devletlerle olan ilişkileri normalleştirmek amaçlanmıştır.

1. IRAK SINIRI VE MUSUL SORUNU’NUN ÇÖZÜMÜ (5 HAZİRAN 1926)

- Lozan’da bu sorun çözümlenememiş, Türkiye ile İngiltere’nin mandası altındaki Irak Hükümeti arasında **9 ay içerisinde başlayacak ikili görüşmelere bırakılmıştı.**
- Musul Sorunu ile ilgili görüşmeler, 19 Mayıs 1924’te İstanbul’da başladı. Konferansta taraflar, Lozan’daki tutumlarında değişiklik yapmayınca, herhangi bir uzlaşmaya varılamadı (**Haliç Konferansı**).
- İngiltere, Türkiye’nin tutumunu yumuşatmadığını bahane ederek, Türkiye - Irak hattında bazı sınır olayları çıkarttı ve kendi istekleri kabul edilmezse, bu bölgede askeri bir harekâta bulunacağına dair Türk Hükümeti’ne bir ultimatoma verdi.
- Türkiye bu ultimatoma, **“sınırlarını ve bağımsızlığını korumak için her türlü tedbire başvuracağı”** şeklinde karşılık verince, İngiltere askeri bir harekâta girişmeye cesaret edemedi.
- Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti, **Milletler Cemiyeti’ne başvurarak**, sorunun çözümlenmesinde Lozan Antlaşması hükümlerince yardımcı olunmasını istemiştir (30 Eylül 1924). Cemiyet’in oluşturduğu komisyon, yanlış bir karar alarak **Musul’un Irak’a bırakılmasını uygun görmüştür.**
- Bu karara tepki gösteren Türkiye Cumhuriyeti, sorunu daha sonra **“Uluslararası Lahey Adalet Divanı”na** götürmüşse de buradan da olumlu bir sonuç alamamıştır.

NOT: İngiltere, adı geçen **bu uluslar arası örgütlerde etkin olduğundan**, Türkiye’nin lehine karar çıkmasını engellemiştir.

- Türkiye, son çare olarak Musul üzerine askeri harekâta bulunmak için orduyu teyakkuza geçirdi ve hazırlıklara başladı.
- İngiltere, bu harekâti önlemek için Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde **Şeyh Said İsyanı’nın**

çıkmasında ve yayılmasında önemli bir rol oynadı (13 Şubat 1925).

- İngiltere'nin planı gerçekleşti ve Türkiye Şeyh Said İsyanı'ndan dolayı zayıf düşerek, **askeri harekâtı başlatamadı.**
- Bütün bu olaylar nedeniyle Türkiye konunun üzerine daha fazla gidemedi. Ayrıca Türkiye'nin içeride çözüm bekleyen ekonomik ve sosyal sorunları da vardı.
- Sonuçta Türkiye ve İngiltere arasında **Ankara Antlaşması (5 Haziran 1926)** imzalanmıştır. Buna göre;

- ☛ Musul ve Kerkük İngiltere'nin mandasındaki, Irak Hükümeti'ne bırakılacak,
- ☛ Musul petrollerinden sağlanan vergi gelirlerinin % 10 hissesi 25 yıl süre ile Türkiye'ye bırakılacak.

NOT-1: Türkiye bu % 10'luk hisseyi 1930 yılına kadar 4 yıl süre ile aldı. 1930'da **dünyada etkili olan ekonomik bunalım nedeniyle**, geri kalan 21 yıllık hissesini 500.000 İngiliz Sterlini karşılığında İngiltere'ye bırakmıştır.

NOT-2: Musul - Kerkük Türklerinin kültürel hakları saklı tutulmuş; Hakkâri sınırlarımıza dâhil edilerek **bugünkü Irak sınırlarımız çizilmiştir.**

NOT-3: Irak sınırı (Musul Sorunu), **Misak-ı Milli'ye aykırı olarak çözümlenmiştir.**

ÖRNEK SORU

- I. Hatay,
- II. Batum,
- III. Musul,

Yukarıdakilerden hangileri 1926 Ankara Antlaşması'yla Türkiye'nin sınırları dışında kalmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)
Cevap: C

ÖRNEK SORU

- I. Türkiye – Irak sınırının çizilmesi,
 - II. İtalya ile savaş durumunun sona ermesi,
 - III. Irak'ın petrol üzerine konan vergi gelirinden kendi payına düşecek miktarın yüzde onunu 25 yıllık süre için Türkiye'ye vermeyi kabul etmesi,
- Yukarıdakilerden hangileri, Musul sorununun çözülmesinin sonuçları arasındadır?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
- D) I ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: D

2. YABANCI OKULLAR SORUNU (1926)

- Lozan Antlaşması'nda, Türkiye'de bulunan yabancı okulların durumu ve uyacakları esaslar karara bağlanmıştır.
- Buna göre, bu okulların uyacakları tüzük ve yönetmelikleri Türk Hükümeti belirleyecekti.
- Türkiye Cumhuriyeti, Lozan'ın bu kararını dikkate alarak 1926 yılında **Maarif Teşkilatı Kanunu**'nu çıkararak yabancı okullarla ilgili şu esasları belirlemiştir;

- ☛ Müfredat programları **Türk Milli Eğitim Bakanlığı'na belirlenecek,**
- ☛ Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ve sosyoloji derslerini **Türk öğretmenler, Türkçe olarak okutacak,**
- ☛ Bu okullara birer **Türk yönetici** tayin edilecek,
- ☛ Bütün yabancı okulların yönetici ve öğretmenleri sicilleri incelenerek **Türk Hükümeti tarafından tayin olunacak,**
- ☛ Yabancı okulların **bütün kayıtları Türkçe tutulacak,**
- ☛ Yabancı okullarda **Türkiye ve Türklük aleyhinde siyasi çalışmalar yapılmayacak,**
- ☛ Bu okullardaki **yabancı uyruklu öğretmenler, dini kıyafetlerle derse girmeyecek ve dini ayin salonları kaldırılacak,**
- ☛ Yabancı okullar, gerekli görüldükçe Milli Eğitim Bakanlığı müfettişleri tarafından denetlenecek, **kurallara uymayanlar tespit edilirse kapatılacaktır.**

- Bu kararlara uymayan bazı okullar kapatıldı. Kapatılan okulların müdürleri, uyruğunda oldukları devletlerin elçilikleri aracılığıyla Türkiye Hükümeti ile 1926 yılında yabancı okulların durumunu yeniden görüşmek üzere teklifte bulundular.

NOT: Türkiye'de **en fazla Fransızlara ait okul olduğundan** sorun genelde Fransa ile Türkiye arasında yoğunlaştı.

- Türkiye Cumhuriyeti bu olayın kendi iç sorunu olduğunu ve bu görüşme teklifinin **bağımsız devlet olma anlayışıyla bağdaşamayacağını** belirterek, teklifi reddetmiştir.
- Böylece yabancı okullar sorunu **kesin olarak çözümlendi** ve bu okulların tamamı Milli Eğitim Bakanlığı ilkelerine bağlı hale getirildi.

NOT: Yeni Türk Devleti'nin Lozan'dan sonra dış politikadaki **ilk siyasi başarısını** yabancı okullar konusundan taviz vermeyerek elde etmiştir.

3. NÜFUS MÜBADELESİ (DEĞİŞ TOKUŞ) SORUNU (ETABLİ ANLAŞMAZLIĞI) (1926 – 1930)

- Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasındaki bu önemli sorun, aslında **Lozan Antlaşması'nda** **çözüm**lenmişti.
- Buna göre, **İstanbul ve Batı Trakya dışında kalan** Türk ve Rum nüfusun karşılıklı olarak değiştirilmesi kararlaştırılmıştı.
- Bu maddelerin uygulanması sırasında; Yunanistan, **İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak isteyince** değişim çıkmaza girdi.

NOT-1: Yunanistan'ın bu konudaki amacı; Büyük Yunanistan (**Megalo İdea**) idealine kavuşmak için İstanbul'da çok sayıda Rum'u bulundurmaktır.

NOT-2: Türkiye Lozan'da, 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce **İstanbul Belediye sınırları içinde yerleşmiş olan Rumların**, değişimin dışında tutulmasını kabul etmişti.

- Ancak, Yunanistan daha sonra (1924'te) 30 Ekim 1918'den sonra **İstanbul'da bulunan her Rum'un yerleşmiş sayılmasını** istedi.
- Türkiye, bütün bu gelişmeler üzerine sorunu **Uluslararası Adalet Divanı'na** götürdü. Fakat Adalet Divanı da sorunu çözemedi.
- Anlaşmazlık iki devletin siyasi ilişkilerine de yansdı ve Yunanistan, Batı Trakya'da bulunan Türklerin mal varlıklarına el koydu. Buna karşılık Türkiye de İstanbul'da bulunan Rumların mal varlıklarına el koyunca gerginlik iyice arttı.
- Sonunda iki taraf Lozan'ı esas alarak **1 Aralık 1926'da** anlaşmaya vardılar (**II. Dünya Savaşı tehlikesi başladı.**). Antlaşmanın uygulamasında bazı anlaşmazlıklar devam edince, **10 Haziran 1930'da** yeni esaslarla bir antlaşma imzalandı (**Ahali Mübadelesi Antlaşması**) ve uzun süredir taraflar arasında devam eden huzursuzluk sona erdi. 1930 yılında, Yunanistan'dan 500 bin Türk Türkiye'ye gelirken, 1,5 milyon Rum da Yunanistan'a gitmiştir.

NOT-1: 1930'da Yunanistan Başbakanı **Venizelos**'un Türkiye'yi ziyaret etmesi ve hemen ardından Başbakan **İsmet İnönü**'nün Atina ziyareti **iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesini sağlamıştır.**

NOT-2: Yunanistan ile 1930'dan sonra başlayan iyi ilişkiler 1934'te **Balkan Antantı**'nın kurulmasında etkili olmuştur.

- Yunanistan ile Türkiye arasındaki iyi ilişkiler 1954'te çıkan **Kıbrıs Sorunu** ile yeniden bozulmuştur.

ÖRNEK SORU

Lozan Antlaşması'yla,

- I. Boğazlar Komisyonunun kurulması,
 - II. İstanbul'daki Rumlarla Batı Trakya'daki Türklerin mübadele dışında bırakılması,
 - III. Yunanistan'ın savaş tazminatı karşılığı Karaağaç'ı, Türkiye'ye vermesi
- konularından hangileri Türk-Yunan ilişkilerinde uygulamalardan kaynaklanan sorunlara neden olmuştur?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

(2009 – KPSS)

Cevap: B

ÖRNEK SORU

- I. Nüfus mübadelesi
 - II. Kardak kayalıkları
 - III. Kara sularının 6 milden 12 mile çıkarılması
- Türkiye ile Yunanistan arasında yukarıdaki konulardan hangileriyle ilgili olarak yaşanan sorun Atatürk zamanındadır?**

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

(2010 KPSS – Lisans)

Cevap: A

4. FRANSA İLE BORÇLAR SORUNU

- Lozan Antlaşması'nda **çözüm**lenen Osmanlı Devleti'nden kalan borçlar sorunu, antlaşma sonrasında ödeme şekli devletler arasında alınacak kararlara bırakılmıştı.
- Alacaklı devletler içerisinde **en fazla paya sahip olan ülke** Fransa idi. Bu nedenle 1928'de Paris'te bir antlaşma yapılmış ve Osmanlı borçlarının ödenmesi bir sisteme bağlanmıştır.

NOT: Osmanlı borçları nedeniyle Türkiye'yi **en fazla** Fransa uğraştırmıştır.

- 1929'da bütün dünyada etkili olan **ekonomik kriz Türkiye'yi de etkiledi** ve borçların ödenmesi güçleşti.
- Bu dönemde ABD Cumhurbaşkanı Hoover bir moratoryum yayınlarak, borçların ödenmesini geciktirecek bir sistemi gündeme getirmiştir.
- Bunun üzerine Türkiye **Hoover Moratoryumu'ndan** yararlanarak borçların ertelenmesini istedi ve 22 Nisan 1932'de Paris'te

yapılan yeni bir sözleşme ile borçların faizi indirilerek taksitlerle ödenmesi kararlaştırıldı.

- Böylece borçlar sorunu çözümlendi ve *Türkiye 1954'e kadar bütün borçlarını ödedi.*

NOT-1: Bu dönemde Türk – Fransız ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir başka konu da **Bozkurt** adlı Türk gemisiyle, **Lotus** adlı bir Fransız gemisinin 1926'da Midilli adası yakınlarında çarpışmasıyla ortaya çıkan durum üzerine başlayan **Bozkurt – Lotus Davası**'dır. Bu davanın 1927'de Milletlerarası Adalet Divanı'nda Türkiye lehinde çözümlenmesi ile Türkiye – Fransız ilişkilerinde yaşanan gerginlik son bulmuştur.

NOT-2: Fransa ile yaşadığımız bir başka sorun da Fransız şirketi tarafından yapılan **Adana – Mersin yolunun** Yeni Türk Devleti tarafından millileştirilmesi olmuştur. Fransa buna itiraz etmiş ve konu 1929'da Yeni Türk Devleti lehine çözülmüştür.

NOT-3: Fransa ile ilişkilerimiz **Hatay Sorunu** nedeniyle geç düzelmiştir.

ÖRNEK SORU

Bozkurt adlı Türk gemisi Fransız Lotus gemisine çarparak batmıştır. Fransa, Türk mahkemesinin kararlarına itiraz etmiş; Türkiye bu itirazı kabul etmemiştir. Tarafların konuyu Lahey Adalet Divanına götürmesi sonucunda Türk mahkemesinin verdiği kararın değiştirilmesine gerek duyulmamıştır.

Yalnız bu bilginin,

- I. Türk hukuku ve adalet örgütünün egemenlik haklarına dayalı çağdaş düzeye yükseldiği,
II. Türkiye – Fransa arasında yapılan ticarete ara verildiği,
III. Türkiye'nin uluslararası deniz ticaretinde çok önemli bir yeri olduğu,
durumlarından hangilerine kanıt olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

Cevap: A

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi, Lozan Antlaşması imzalandıktan sonra Türkiye ile Fransa arasında gerginliğe sebep olan konulardan biri **değildir?**

- A) Osmanlı borçları
B) Yabancı okullar
C) Adana-Mersin demir yolları
D) Bozkurt-Lotus davası
E) Oniki Ada'nın silahlandırılması

(2011 – KPSS)

Cevap: E

1930 - 1939 YILLARI ARASI **TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASI**

- Türkiye bu dönemde büyük devletler ile yakın siyasi ilişkiler kurmuştur.
➤ Bölgesel ve uluslar arası paktlara katılarak dünya barışına katkıda bulunmuş ve kendi güvenliğini ve gücünü de artırmıştır.

1. TÜRKİYE'NİN MİLLETLER **CEMİYETİ'NE (CEMİYET-İ AKVAM'A)** **GİRİŞİ (18 TEMMUZ 1932)**

- Milletler Cemiyeti, I. Dünya Savaşı sonunda **Wilson İlkeleri**'nden hareketle ve 1919 **Paris Barış Konferansı** kararları gereğince kurulmuştu (10 Ocak 1920).
➤ Amacı, **uluslararası sorunları barış yoluyla çözmek**, yeni bir genel felaketin önüne geçmek, yenilen devletlerin ezilmelerini önlemek ve siyasal - kültürel ilişkileri barış içinde geliştirmektir.
➤ Milletler Cemiyeti, **İngiltere'nin etkisi altında kaldığından**, başlangıçta amaçlandığı gibi **barışa yönelik çalışmalar yapılamadı** ve zamanla büyük devletlerin çıkarlarını koruyan yanlı bir kurum haline geldi. 1930'lu yıllarda **II. Dünya Savaşı tehlikesi belirmeye başlayınca**, Türkiye'nin jeopolitik önemi ve bölgesinde izlediği barışçı politikalar göz önüne alınarak, **1932'de cemiyete üye olma çağrısı yapıldı**.
➤ Türkiye, Cemiyetin amacından uzaklaştığını bildiği halde 18 Temmuz 1932'de **İspanya'nın teklifi** ve **Yunanistan'ın desteği** ile Cemiyet'e üye oldu ve 1934'de Konsey üyeliğine seçildi.
➤ Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne giriş amacı, **dünya barışına katkıda bulunmak** ve güçlü devletler arasına girerek **dış politikada karşılaştığı sorunları çözebilmek için diplomatik destek edinmektir**.

NOT: Türkiye, 1936'da Boğazlar ve 1939'da Hatay Sorunları'nın çözümünde bu politikalarının olumlu sonuçlarını almıştır.

- Milletler Cemiyeti, bir süre sonra kuruluş amaçlarından iyice uzaklaşınca **II. Dünya Savaşı sonrasında kapatılmıştır** (savaş sonrası Birleşmiş Milletler adıyla tekrar kurulmuştur.).

ÖRNEK SORU

Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi olduğu savunulamaz?

- A) Boğazlar sorununun barışçıl bir tutumla çözülmesi
B) Avrupa'daki gruplaşmanın belirgin bir hâl alması
C) Türkiye'nin Batılı devletlerle sorunlarına barışçıl çözüm araması
D) Türkiye'nin uluslararası politikada öneminin artması
E) Türkiye'nin komşularıyla dostluk antlaşmaları imzalaması

(2011 – KPSS)
Cevap: A

2. BALKAN ANTANTI (9 ŞUBAT 1934)

- Sömürgecilğe yönelik yayılmacı bir dış politika izleyen Faşist İtalya ve Nazi Almanyası'nın 1933'ten itibaren dünya barışını tehdit etmeye başlamaları üzerine, Balkan Devletleri arasında bir yakınlaşma ve siyasi işbirliği isteği doğdu.

NOT-1: İtalya, Balkanları ve Doğu Akdeniz'i yayılma alanı seçmiş, Asya ve Afrika'da yayılma emellerini açıklamıştı. Ayrıca, Almanya'nın da Doğu Avrupa'da kaybettiği toprakları geri almaya ve Ortadoğu'da etkinlik kurmaya yönelik amaçları vardı.

NOT-2: Türkiye ile Yunanistan arasında 1930'dan itibaren başlayan dostluk ve yakınlaşma Balkan Antantı'nın kurulmasında temel etkindir.

- 9 Şubat 1934'te Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında, Atina'da imzalanan Balkan Pakti'ne göre;
- ☞ Sınırlar karşılıklı olarak güvence altına alınacak,
☞ Pakti imzalayan devletler birbirlerine danışmadan herhangi bir siyasi antlaşma

imzalamayacak ve siyasi bir harekette bulunmayacak,

- ☞ Herhangi bir tehlike karşısında ortak savunma yapılacak,
☞ Üye ülkeler ekonomik konularda, karşılıklı çıkarları göz önünde bulundurmak şartıyla işbirliği yapmayı kabul edecekler
- **Önemi:** Türkiye bu pakt ile II. Dünya Savaşı öncesinde batı sınırlarını güvence altına almıştır.

NOT-1: Bulgaristan, yayılmacı bir siyaset taraftarı olduğundan (Makedonya konusunda Yunanistan ve Yugoslavya ile sorun yaşadığından, Ege Denizi'ne inmek ve Romanya'dan Dobruca'yı almak istediğinden); Arnavutluk da İtalya'nın etkisi altında bulunduğundan Antant'a katılmamıştır.

NOT-2: Almanya ve İtalya'nın etkisiyle Yugoslavya, pakt dışında kalan Bulgaristan ile 24 Ocak 1937'de bir iş birliği antlaşması imzaladı. Bu durum ise **Balkan Antantı'nı yaralamıştır**.

NOT-3: 1939'da **II. Dünya Savaşı'nın çıkması ile birlikte** bu pakt geçerliliğini yitirmiştir.

ÖRNEK SORU

Balkan Pakti'nin kurulmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi olduğu savunulabilir?

- A) Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması
B) Hatay'ın Türk topraklarına katılması
C) Sadâbat Pakti'na Türkiye'nin girmesi
D) Montrö Sözleşmesi'yle Boğazların Türk egemenliğine geçmesi
E) Faşist İtalya ve Nazi Almanya'nın güçlenmesi

(2008/KPSS Ortaöğretim)
Cevap: E

ÖRNEK SORU

Balkan Devletleri arasında yakınlaşma başlaması ve Balkan Pakti'nin kurulmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi olduğu savunulamaz?

- A) Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulmuş olması
B) İtalya'nın Doğu Akdeniz'e egemen olmak istemesi
C) Almanya'da Nazi Partisinin iktidara gelmesi
D) Silahlanma yarışının hızlanması
E) İtalya'da faşizmin güçlenmesi

(2009 – KPSS)
Cevap: A

ÖRNEK SORU

Bulgaristan, Balkan ülkesi olmasına rağmen Balkan Antantı'na girmemiştir.

Bulgaristan'ın, Balkan Antantı'na girmemesinde,

- I. Romanya'dan Dobruca'yı almak istemesi,
 - II. Ege Denizi'ne inmeyi amaçlaması,
 - III. Yeni bir savaşın Balkanlara sıçramasından endişe duyması
- durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?**

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III
(2010 KPSS – Lisans)
Cevap: D

3. MONTRÖ (MONTREUX) BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ (20 TEMMUZ 1936)

- Lozan Barış Antlaşması'nda Boğazların yönetimi, Türkiye'nin başkanlığında **uluslararası bir komisyona bırakılmıştı**. Ayrıca Boğazlar askersiz bölge haline getirilmiş, Türkiye'nin Boğazların her iki yakasını 15'er km askerden arındırması da kararlaştırılmıştır (Bu durum **egemenlik haklarına aykırıdır**.).
- I. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük umutlarla başlatılan **silahsızlanma çabaları başarısız olmuş**, 1933 yılından itibaren de **Avrupa'da yeni bir savaş rüzgârı esmeye başlamıştı**.
- Almanya, Versay Antlaşması'nın hükümlerini çiğneyerek, silahsız bölge ilan edilen **Ren Bölgesi'ne asker sokmuş**, İtalya, **Habesistan'a (Etiyopya'ya) saldırmış**, Japonya ise Boğazlar Komisyonu'nun garantör devletlerinden biri olmasına rağmen Milletler Cemiyeti'nden ayrılarak **Çin'e ait Mançurya'ya saldırmış** ve **Almanya ile yakınlaşmaya başlamıştı**.
- Bu durum karşısında Türkiye, uluslararası barış ve güvenliğin korunması yolundaki güçlüğü ileri sürerek, Boğazların güvenliğini sağlamak ihtiyacı ile **Milletler Cemiyeti'ne başvurdu**. Bu başvuruda Boğazların statüsünün değiştirilmesi isteğini belirtti.
- İsviçre'nin Montrö şehrinde toplanan konferans sonucunda 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı (Konferansa **İngiltere, Fransa, Türkiye, Rusya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya** ve **Bulgaristan** katılmıştır).
- **Bu sözleşmeye göre;**
- ☛ Lozan Antlaşması ile kurulmuş olan Boğazlar Komisyonu kaldırılarak bütün görev ve yetkileri Türk Devleti'ne bırakıldı.

- ☛ Lozan Antlaşması'yla Boğazların her iki yanında askersiz duruma getirilmiş alanda, Türkiye'nin asker bulundurması kabul edildi.
- ☛ Yabancı ticaret gemilerinin Boğazlardan her iki yönde geçişi serbest bırakıldı.
- ☛ Yabancı savaş gemilerinin Boğazlardan geçişi için bazı sınırlamalar kabul edildi ve Türkiye'nin isteğine bırakıldı.
- ☛ Türkiye savaşa girerse veya savaş tehlikesiyle karşı karşıya kalırsa, Boğazları istediği gibi açık kapayabilecekti.

➤ **Önemi;**

- ✓ Türkiye Boğazlarda **kesin egemenlik** sağladı.
- ✓ 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması'yla başlayan Boğazlar Sorunu **tamamen çözüme kavuştu** ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin **Doğu Akdeniz'de ve uluslararası dengelerde önemi arttı** (Boğazlarda asker bulundurabilme hakkına sahip olmasıyla).

NOT: Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde sonra Türkiye, Sovyet Rusya'dan uzaklaşırken (**ilk defa**) **İngiltere'ye yaklaşılmaya başlamıştır**.

ÖRNEK SORU

Türkiye'nin Boğazların güvenliğini sağlamak gereksinimiyle Milletler Cemiyeti'ne başvurmasına, aşağıdaki devletlerden hangisinin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını tehdit eden eylemleri neden olmuştur?

- A) Fransa B) Almanya C) Sovyet Rusya
D) İngiltere E) İspanya
(2006/KPSS Lisans)
Cevap: B

ÖRNEK SORU

Atatürk Döneminde Türk hâkimiyetinin sağlandığı Boğazların stratejik öneminin günümüzde daha da artmasında, aşağıdakilerden hangisinin etkisi olduğu **savunulamaz?**

- A) Eski Doğu Bloku Ülkelerinin Batı ile ilişkilerinin yoğunlaşmaya başlaması
B) Varşova Paktı'nın dağılması
C) Boğazların Batı'ya açılan en önemli kapı olma özelliğini koruması
D) Kafkaslardaki devletler arasında sınır sorunlarının yaşanması
E) Rusya Federasyonu'nun Kafkas devletleri üzerinde etkinliğini korumaya çalışması
(2009 – KPSS)
Cevap: B

4. SADABAT PAKTI (9 TEMMUZ 1937)

- 1936 yılında **İtalya'nın Habeşistan'ı işgali**, Akdeniz ve Ortadoğu'da büyük bir tehlike ve endişe yaratmıştı.
- Türkiye yaklaşan bu yeni savaş tehlikesi karşısında, bir taraftan Balkan devletleriyle ilişkilerini sıklaştırarak, Balkan Pakti'ni imzalayıp batı sınırlarını güvenceye alırken; diğer tarafta da dostluk ilişkilerini sürdürmeye çalıştığı **Ortadoğu'daki devletlerle ortak savunma tedbirleri almaya yöneldi**.
- Afganistan ile I. İnönü Muharebesi sonrasında 1 Mart 1921 tarihinde bir dostluk antlaşması imzalanarak kardeşlik bağları kurulmuştu.
- **Türkiye'nin, Afganistan ve İran** ile çoktan beri var olan dostluğuna, 1937'de **Irak**'ta ortak olmuş ve adı geçen bu devletler arasında İran'ın başkenti Tahran'da Sadabad Sarayı'nda 9 Temmuz 1937'de aynı adı taşıyan dostluk ve ittifak antlaşması imzalanmıştır.

NOT-1: Suriye, **Türkiye ve Irak ile olan sınır sorunları** nedeniyle pakta katılmamıştır.

NOT-2: İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyareti ile başlayan **Türk – İran Dostluğu** Sadabat Pakti'nin kurulmasında etkili olmuştur.

- Pakt'ın amacı, Almanya ve İtalya'nın yayılmacı tutumları karşısında, **Ortadoğu'da barışı sürdürmek, karşılıklı olarak sınırları güvenlik altına almak ve dünya barışına katkıda bulunmaktır**.
- **Pakt'a göre taraflar;**
 - ☛ Birbirlerine saldırmamayı,
 - ☛ Ortak sınırlarının dokunulmazlığına uymayı,
 - ☛ Birbirlerinin içişlerine karışmamayı ve dostluğa zarar verecek her türlü davranıştan kaçınmayı,
 - ☛ Herhangi bir saldırı olursa birbirlerine yardımcı olmayı kabul etmiştir.
- **Önemi:** Sadabat Pakti ile Türkiye yaklaşan II. Dünya Savaşı öncesinde batı sınırlarından sonra **doğu sınırlarını da güvence altına almış oldu**.

NOT-1: Pakt'ın merkezi 1955'te Irak'a taşınarak **"Bağdat Pakti"** olarak adı değişti. 1958'de Irak, Pakt'tan ayrılınca, Pakt'ın merkezi Ankara'ya nakledilerek adı **"Cento"** olarak değiştirildi. Cento'ya daha sonra İngiltere ve ABD'de üye olmuştur.

NOT-2: Balkan Antantı ve Sadabat Pakti, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla **önemlerini kaybetmişlerdir**.

NOT-3: 1979'da İran – Irak Savaşı'nın çıkmasıyla **pakt tamamen sona ermiştir**.

5. HATAY'IN ANAVATANA KATILMASI (30 HAZİRAN 1939)

- TBMM Hükümeti ile Fransa arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile **Misak-ı Milli'ye aykırı olarak** Hatay, Türkiye toprakları dışında kalmıştı (Fransa'nın sömürgesi olan Suriye'ye bırakılmıştı.).
- Ancak, aynı antlaşmaya göre İskenderun ve Antakya'yı da içine alacak şekilde **Hatay Bölgesi'nde dili Türkçe olan özel bir yönetim kurulması** ve bölgede yaşayan **Türklerin kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanması** da ilke olarak kabul edilmişti.
- Fransa, II. Dünya Savaşı tehlikesi belirince 1936 yılında Suriye, Lübnan ve Hatay'daki manda yönetimini kaldırarak **Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık vermeyi kabul etti** ve bu bölgedeki askerlerini geri çekerek Avrupa'ya döndü.
- Bütün bu gelişmeler üzerine Türkiye Cumhuriyeti, Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Hatay Sorunu'nun uluslararası hukuk kurallarına göre çözülmesini istemiştir.

NOT: Türkiye, Hatay ve İskenderun'un (Sancak'ın) **Suriye'ye bağlanmasını engel olmak için** konuyu uluslararası platforma taşımıştır.

- Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'nden isteği, Hatay bölgesinin kendisine verilmesi değildir. Sadece **buradaki halkın kendi hür iradeleri ile karar vermelerinin sağlanmasını istemiştir**.

NOT-1: Türkiye'nin bu isteği doğrultusunda Avrupalı Devletlerce oluşturulan rapor; İsveç temsilcisi **General Sandler Raporu'dur**.

NOT-2: Hatay sorununda İngiltere Ortadoğu'daki çıkarları nedeniyle Türkiye'yi desteklemiştir.

- Teklif kabul edilerek Milletler Cemiyeti'nin aracılığı ile Türkiye ve Fransa arasında görüşmeler başladı. Sonuçta Milletler Cemiyeti'nin gözetimi altında yapılan seçim sonucunda **2 Eylül 1938'de Hatay Bağımsız Devleti kuruldu**.

NOT: Hatay devlet başkanlığına “Tayfur Sökmen”, meclis başkanlığına “Abdulqani Türkmen”, hükümet başkanlığına “Abdurrahman Melek” seçilmiştir.

- Hatay Devleti’nin bağımsızlığı yaklaşık on ay sürdü. Hatay Cumhuriyet Meclisi’nin 30 Haziran 1939’da Anavatan’a katılma kararı alması üzerine, Antakya ve İskenderun dâhil Hatay ili Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına dâhil oldu (7 Temmuz 1939’da Hatay ili kuruldu).

NOT-1: Suriye sınırimız bugünkü seklini aldı ve böylece Hatay sorunu da Misak-ı Milli’ye uygun olarak çözümlenmiş oldu.

NOT-2: Hatay’ın Türkiye’ye katılmasında en önemli etken bu ilin çoğunluğunu Türk nüfusun oluşturmasıdır.

NOT-3: Fransa, **II. Dünya Savaşı’nın başlaması nedeniyle** Hatay’ın Türkiye’ye katılması olayına fazla direnememiş ve kabul etmek zorunda kalmıştır.

ÖRNEK SORU

Fransa Suriye’deki manda yönetimini kaldırarak burada bağımsızlığı öngören bir antlaşma yapmıştır. Aşağıdakilerden hangisine neden olmuştur?

- A) Musul Sorunu
- B) Hatay Sorunu
- C) Boğazlar Sorunu
- D) Borçlar Sorunu
- E) Yabancı Okullar Sorunu

(2004/KPSS)

Cevap: B

II. DÜNYA SAVAŞI

❖ Savaş Öncesi Genel Durum

1. Almanya

- I. Dünya Savaşı’nın mağluplarından olan Almanya, İtilaf Devletleri ile şartları çok ağır olan “Versay Antlaşması”nı imzalamıştı.
- Almanya, Uzakdoğu’daki sömürgelerini Japonya’ya, Afrika’daki sömürgelerini İngiltere ve Fransa’ya kaptırmış; Avrupa’da ise Alsas - Loren Bölgesi’ni Fransa’ya bırakmıştı.
- Ayrıca topraklarının bir bölümü de Belçika, Cekoslovakya, Polonya ve Litvanya arasında paylaşılmıştı. Avrupa siyasetinde de artık Almanya’nın etkinliği tamamen kaybolmuştu.

NOT: I Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya’da Cumhuriyet rejimi kurulmuştur.

- II. Dünya Savaşı öncesinde ırkçı söylemlerle başa geçen Hitler, Almanya’yı Avrupa ve dünyanın en güçlüsü yapmak için Almanları kendi yöntemlerince yönlendirmeye başlamıştı.

2. Sovyet Rusya

- I. Dünya Savaşı devam ederken “Bolşevik İhtilali” nedeniyle, savaştığı devletlerle Brest - Litovsk Antlaşması’nı imzalayarak savaştan çekilmişti.
- Komünist rejimin Sovyet Rusya’da yerleşmesinden sonra etrafındaki yeni kurulan devletleri de işgal ederek, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ni oluşturmuş ve dünya barışını tehdit edecek derecede büyük bir silahlanma yarışı başlatmıştı.

3. A.B.D

- I. Dünya Savaşı’nın galiplerinden biri olarak, Avrupa devletlerinden farklı bir politika izlemeye başlamış; İngiltere ve Fransa’nın siyasi etkinliğini kırmak için Wilson İlkeleri’ni yayınlamış ve bu ilkeler doğrultusunda Milletler Cemiyeti’nin kurulmasını sağlamıştır.
- ABD’yi dünya siyasetinde en etkili devlet yapmayı amaçlayan bu ilkelere, Avrupalı Devletler pek uymamışlar, kurulan Milletler Cemiyeti’ni de kendi çıkarlarına hizmet eden bir kuruluş haline getirmişlerdi.
- Avrupalı devletlerin sömürgeci politikalarına devam etmeleri ve tüm bu gelişmeler ABD’yi Avrupa siyasetinden uzaklaştırarak yalnızlığa itmişti.

4. İngiltere

- I. Dünya Savaşı’nın galiplerindendi. Sadece Avrupa’da değil, tüm dünyada en etkili güç olma amacındaydı.
- Bu amaç doğrultusunda diğer galip devletlerden ABD ve Fransa ile ilişkilerine çok dikkat ediyor ve kendi açısından ihtiyatlı davranmaya özen gösteriyordu.

5. Fransa

- İngiltere ve ABD’nin yanında I. Dünya Savaşı’nın galip devletlerindendi. Afrika ve Ortadoğu’da yeni sömürgeler elde etmiş, Alsas

- Loren Bölgesi'ni de Almanya'nın elinden almıştı.

- İngiltere'den sonra Avrupa siyasetinde ve dünyada ikinci devlet olma yolunda ilerlemeye devam ediyordu.

6. İtalya

- I. Dünya Savaşı'ndan galip devlet olarak çıkmasına rağmen, **Paris Barış Konferansı'nda müttefikleri tarafından dışlanınca**, farklı bir politika izlemeye başlamıştı.
- Bu süreç içerisinde yönetime gelen Faşist lider **Mussolini**, eski Roma mirasına sahip çıkarak, **Afrika ve Akdeniz'de yayılma siyaseti izlemeye başladı.**

7. Japonya

- Savaşın galip devletlerindendi. Uzakdoğu'da güçlenmek isteği devam ediyordu. Bu amaçla **saldırgan bir politika izlemeye başladı ve Almanya ile yakınlık kurmaya özen gösterdi.**

8. Avusturya ve Macaristan

- I. Dünya Savaşı'nın mağlup devletlerindendi. İtilaf Devletleri'yle **Sen Jermen ve Triyannon Antlaşmaları'nı** imzalamışlardı. Bu antlaşmalarla Avusturya - Macaristan toprakları üzerinde **beş yeni devlet kurulmuştu (Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya ve Yugoslavya).**

NOT: I. Dünya Savaşı'ndan sonra Orta ve Doğu Avrupa'da ayrıca **Letonya, Estonya, Litvanya, Finlandiya** devletleri de kurulmuştur.

- Avusturya'nın, Almanya ve Macaristan ile birleşmesi de yasaklanmıştı.

9. Türkiye

- I. Dünya Savaşı sonrası İtilaf Devletleri'nin işgallerine maruz kalan Osmanlı Devleti yıkılmış; Ulusal Bağımsızlık Savaşı verilerek **Türkiye Cumhuriyeti** kurulmuştu. Türkiye bölgesinde barışçıl bir politika izlemeye başlamış, ayrıca **birçok uluslararası pakta da üye olmuştu.**
- 1931 yılından sonra, Avrupa'da patlak veren buhranlar Türkiye'yi etkisi altına almış, Türkiye, dünya barışını korumak için;

- ☞ 18 Temmuz 1932'de **Milletler Cemiyeti Üyeliğini**,
- ☞ 9 Şubat 1934'te **Balkan Antantı'nı**,
- ☞ 20 Temmuz 1936'da **Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni**,
- ☞ 8 Temmuz 1937'de **Sadabat Pakı'nı** imzalamıştır.

❖ Savaş Öncesi Barışı Koruma Çabaları

- ✓ **Milletler Cemiyeti (1920):** İtilaf Devletleri tarafından dünya barışını korumak ve güvenliği sağlamak amacıyla Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) kurulmuştur. İyi niyetlerle kurulan bu cemiyet milletlerarası barışı korumak yerine **büyük devletlerin çıkarlarını koruyan bir örgüt** haline gelmiştir.

- ✓ **Locarno Antlaşması (1925):** Versay Antlaşması'nın ardından gerginleşen Fransız - Alman ilişkilerinin yumuşaması üzerine; **Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya, Çekoslovakya** arasında imzalanmıştır. Bu antlaşma ile anlaşmazlıkların barış yoluyla ve **Milletler Cemiyeti kanalıyla çözümlenmesi** kabul edilmiştir.

- ✓ **Briand - Kellog Faktı (1928):** İlk önce dokuz devlet; **ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika** ve **Çekoslovakya** arasında imzalanmış ve 1928 Ekimi'nde **Sovyet Rusya** da bu pakta katılmıştır. Kellog Pakı, bu dönemin **önemli bir barışçı hareketi** olmasına rağmen, Amerika hariç büyük devletlerin hemen hepsi samimiyetten yoksundur. **Türkiye; dünya barışına katkıda bulunmak amacıyla 1929'da üye olmuştur.**

NOT: 1919 Versay Antlaşması'ndan, 1925 Locarno Antlaşması'na kadarki devrede **savaş sonrasının sarsıntılarının giderilmesine ve barış antlaşmalarının kurduğu düzenin yerleştirilmesine çalışılmıştır.** Locarno ile başlayan yumuşama döneminde ise barışın devamlı hale getirilmesi ve silahsızlanma çabaları, **1929 dünya ekonomik bunalımına kadar sürmüştür.**

❖ II. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

- ⇒ Devletler arasındaki **hammadde ve pazar kaynaklı** ekonomik rekabetin hızlanması
- ⇒ I. Dünya Savaşı'ndan sonra yenilen devletlerle imzalanan **barış antlaşmalarının çok ağır şartlar içermesi**
- ⇒ Devletler arasındaki **silahlanma yarışının** tehlikeli boyutlara ulaşması

- ⇒ Uzakdoğu'da Japonya'nın saldırgan bir tutum izlemesi (**Çin'e ait Mançurya bölgesine girmesi**)
- ⇒ Faşist bir rejim kuran İtalya lideri **Mussolini'nin saldırgan tutumu**
- ⇒ Almanya'nın, Versay Antlaşması ile sömürgelerini kaybedip Avrupa siyasetinden düşmesi üzerine Nazi lideri **Hitler'in Almanya'nın kaybettiklerini geri almak için hızla silahlanmaya başlaması (en önemlisi)**
- ⇒ Komünizm tehlikesinin artması (İngiltere ve Fransa; bir taraftan Almanya ve İtalya'yı dengelemeye çalışırken, bir taraftan da **Rusya'nın komünizmi yaymasını önlemeye çalışmışlardır.**)

NOT: I. Dünya Savaşı'nın sonuçları **II. Dünya Savaşı'nın başlamasına** ortam hazırlamıştır.

❖ **Savaş Öncesindeki Saldırgan Tutumlar ve Bloklasmalar**

- İtalya, 1934'te **Fiyome**'yi ilhak etti. 1936'da **Habeşistan'a (Etiyopya'ya)** saldırdı ve 1939'da **Arnavutluk'a** girdi.
- Japonya, Milletler Cemiyeti'nden ayrılarak **Çin'e** saldırdı.
- Almanya 1936'da Versay Antlaşması'yla askersiz bölge haline getirilen **Ren Bölgesi**'ne saldırdı (Bu yüzden İngiltere ve Fransa da Almanya'ya savaş açmıştır.).
- 1938'de Almanya, **Avusturya**'yı ilhak etti. 1939 başlarında ise **Çekoslovakya**'yı işgal etti.

❖ **Mihver Devletler (Roma - Berlin Mihveri)**

- ⇒ 1936'da **Almanya** ile **İtalya** arasında kuruldu. Daha sonra **Japonya** da **Anti Komintern Paktı**'nı imzalayarak Mihver Devletler Grubu'na katıldı.
- ⇒ Bu gruba daha sonra **Bulgaristan, Macaristan** ve **Romanya** da dâhil olmuştur.

❖ **Müttefik Devletler**

- ⇒ **İngiltere** ve **Fransa**; Almanya, İtalya, Japonya ve Rusya'nın saldırgan politikalarına karşı müttefik devletler bloğunu kurdular.
- ⇒ Daha sonra bu gruba **Sovyet Rusya** ve **ABD** de katılmıştır.

❖ **Savaşın Başlaması ve Yayılması**

- Almanya, 23 Ağustos 1939'da Rusya ile tarafsızlık antlaşması imzaladıktan sonra 1

Eylül 1939'da **Polonya'yı işgal etti**. Aynı anda Sovyetler Birliği de Polonya'ya savaş açtı ve **Finlandiya dışındaki Baltık ülkelerini işgal etti**.

NOT: Almanya'nın savaşın başında (23 Ağustos 1939) Rusya ile **Saldırmazlık Paktı imzalamasının nedeni**; Polonya'nın işgaline karşı İngiltere ve Fransa'da uyanacak tepkinin bir bölümünü Rusya'nın üzerine çekmektir.

- 3 Eylül 1939'da İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ettiler. **Böylece II. Dünya Savaşı başlamış oldu.**

NOT: İngiltere ve Fransa, Sovyetler ile Almanya arasındaki yakınlaşmayı **tehlike olarak görmüşler** ve bunun için sadece Almanya'ya savaş ilan etmişlerdir.

- Almanya; **Danimarka, Hollanda** ve **Norveç**'i işgal etti.
- 1940 yılında **Fransa yenilgiyi kabul ederek** Almanya ile Ateşkes imzaladı. 24 Haziran 1940'da da **İtalya ile ateşkes imzalayan Fransa**, bir kısım topraklarını İtalya'ya terk etti.
- İtalya 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a saldırdı. Ancak başarılı olamadı ve geri çekildi. Yunanistan saldırıya geçerek **İtalya'nın boşalttığı Arnavutluk'a girdi**.
- Almanya, Japonya ve İtalya düşmanlarına karşı güç birliği yaparak, daha etkili hale gelmek amacıyla kendi aralarında **"Üçlü Pakt"** adı verilen bir antlaşma imzaladılar.
- Bu pakttan sonra, Almanya ve Rusya aralarındaki tarafsızlık antlaşmasını bozup **birbirlerine savaş açtılar** (1941) (Almanya Ege Adaları'nı işgal etmek isteyince Rusya buna tepki göstermiştir.).
- Rusya 1942'de, Almanya'ya karşı İngiltere ile bir ittifak antlaşması imzalayarak **Müttefik Devletleri Grubuna katıldı**.

NOT: Rusya'nın Müttefik Devletler'e katılması, **savaştaki dengelerin bir anda değişmesine neden oldu**.

- Almanlar, 1942'de Ruslara yenildiler.
- Japonya'nın, Çin ve Uzakdoğu'daki Amerikan üssü **"Pearl Harbour"**a saldırması üzerine, 14 Ağustos 1942'de ABD ile İngiltere savaşta birlikte hareket edeceklerini açıkladılar. Böylece **ABD, Müttefik Devletlerin yanında savaşa girmiş oldu**.

❖ **Savaşın Sona Ermesi**

- Amerikan Kuvvetleri'nin 8 Kasım 1942'de Atlantik'i geçerek Kuzey Afrika'ya gelmeleri, **müttefiklerin savaşta durumu güçlendirmiştir.**
- Bu sırada Rusya da Almanya'ya karşı etkili savunma yapmaya başladı. 3 Şubat 1943'te **Stalingrad**'ı Ruslara teslim etmek zorunda kalan Almanya, Rus topraklarından çekildi.
- Müttefik Devletler 1943'te Kuzey Afrika'da İtalya ve Almanları yenilgiye uğrattılar. Temmuz 1943'te Sicilya Adası'na çıkarma yapan Müttefikler, **Mussolini'nin iktidardan düşmesine ve İtalya'nın teslim olmasına neden oldular** (3 Eylül 1943).

NOT: Yenilen İtalya'da yönetim değişikliği yaşanmış ve İtalya 1943 yılından itibaren İngiltere'nin yanında **Almanya'ya karşı savaşa devam etmiştir.**

- Müttefikler, **"Normandiya Çıkarması"** ile Fransa üzerinden Almanya'ya girdiler. Rusya da aynı anda doğudan Berlin'e ulaştı.
- 7 Mayıs 1945'te Almanya, Müttefik Devletlerle ateşkes imzalayarak **kayıtsız şartsız teslim olmuştur.**
- ABD, 6 Ağustos 1945'te **Hiroşima** ve 9 Ağustos 1945'te **Nagazaki**'ye **Atom Bombası atarak**, Japonya'nın teslim olmasını sağladı. Japonya, 2 Eylül 1945'te Amerikan donanmasına ait Missouri Zırhlısı'nda ateşkes imzaladı ve böylece **II. Dünya Savaşı kesin olarak sona ermiş oldu.**

❖ **II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Tutumu**

- Dünya Savaşı başladığında, Türkiye barış yanlısı politikasını devam ettirmiş; gerek **Müttefik Devletler'le gerekse Mihver Devletler ile dostane ilişkiler kurmaya çalışmıştır.**
- 1939'da Türkiye, İngiltere ve Fransa ile **savunma antlaşmaları** imzalamıştır.
- 1941'te Almanya ve Rusya ile de saldırmazlık antlaşmaları imzalayan Türkiye, böylece her iki grup arasında bir denge politikası sürdürmüştür. Ayrıca, bu antlaşma **Rusya ile olan anlaşmazlıklarımızı da ortadan kaldırmıştır.**
- Türkiye bir taraftan tarafsızlığını ilan ederken, diğer taraftan da **her an savaşa girecekmiş gibi** hazırlık yapmıştır. **Genel Seferberlik** ilan ederek, tüm ekonomisini askeri harcamalara yönlendiren Türkiye, **II. Beş Yıllık Kalkınma**

Planını da uygulayamamış, eli silah tutan bütün erkek nüfusu silah altına almıştır.

NOT: Türkiye; II. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik sıkıntıları hafifletmek için; **Milli Korunma Kanunu**'nu (1940), **Varlık Vergisi**'ni (1942) ve **Toprak Mahsulleri Vergisi** (1944)'ni kabul etmiştir.

- 30 Ocak 1943'te İngiltere Başbakanı Churchill, İsmet Paşa'dan kendi yanlarında savaşa girilmesini istemiştir (**Adana Görüşmesi**).
- 1943'te Sovyetler Birliği de **Tahran Görüşmeleri**'nde Türkiye'nin savaşa girmesini istemiştir.
- Aralık 1943'te Müttefik Devletler **Kahire Görüşmeleri**'nde bir kez daha Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesini istemişlerdir.
- Savaşın sonlarına doğru Türkiye tutumunu değiştirerek, yenilmeleri kesinleşen Mihver Grubu'na karşı cephe olarak Müttefik Devletler ile yakınlaşmıştır.
- Türkiye bu politika doğrultusunda 2 Ağustos 1944'te Almanya ile tüm resmi ilişkilerini kestiğini açıklamıştır.
- Türkiye fiilen savaşa girmese de 23 Şubat 1945'te **Almanya ve Japonya'ya resmen savaş ilan etmiştir.**

➤ **Türkiye'nin Mihver Devletleri'ne savaş ilan etmesinin nedenleri:**

- ☛ İlişkilerinin bozulmaya başladığı Sovyet Rusya karşısında yalnız kalmamak
- ☛ Savaş sonunda savaşta zarar gören devletlerden biri olarak ekonomik yardımlar alabilmek
- ☛ Savaşın sona ermesiyle uluslararası örgütlerde yer almaktır.

❖ **II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları**

- ⇒ Toplam 56 milyon insan öldü. Ölen insanların % 48'inin sivil olmaları, **sivil savunma teşkilatlarının yaygınlaşmasına** neden olmuştur.
- ⇒ Almanya ve İtalya'nın yenilmesi ile aşırı milliyetçi akımlar (Nazizm, Faşizm) **önemini kaybetmiştir.**
- ⇒ Sıcak savaş yerini **soğuk savaşa (propaganda savaşına)** bırakmıştır (1955 – 1990).
- ⇒ **İlk kez** Atom bombası (nükleer silah) kullanıldı.
- ⇒ Almanya, **Doğu – Batı** olmak üzere ikiye ayrıldı (1990 yılında Berlin Duvarı yıkılmış, Doğu ve Batı Almanya birleşmiştir.). ABD Batı'yı, Sovyet Rusya Doğu'yu denetim altına almıştır.

- ⇒ Dünya barışını sağlamak için ABD, Sovyetler Birliği, Çin, İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruldu (1945).
- ⇒ Birleşmiş Milletler, 1948'de II. Dünya Savaşı'nın kötü sonuçlarını dikkate alarak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni yayınladı.
- ⇒ Şubat 1945'de ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği devlet başkanları Yalta (Kırım) Konferansı'nda bir araya gelerek, dünyayı yeni nüfuz bölgelerine ayırıp denetim altına almayı planladılar.
- ⇒ ABD ve SSCB dünya siyasetinde en etkili iki devlet haline geldi.

NOT-1: Sosyalist Rusya'nın güçlenmesiyle Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk ve Doğu Almanya Rus işgaline uğradı ve bu ülkeler sosyalizmin nüfuzu altına girdi (Doğu Bloku)

NOT-2: ABD ve İngiltere'nin Rusya'yı serbest bırakmasıyla Rusya komünist rejimini Orta Avrupa, Balkanlar ve Çin'e yaymıştır.

- ⇒ İtalya, Trablusgarp ve Oniki Ada'yı boşalttı. Bağımsız Libya Devleti kuruldu ve Oniki Ada Yunanistan'a geçti (1947 Paris Antlaşması ile).
- ⇒ İngiltere ve Fransa'nın sömürgesi durumunda olan Mısır, Hindistan, Pakistan, Filipinler, Cezayir, Tunus ve Fas gibi ülkelerin birçoğu bağımsızlıklarına kavuştu.

NOT: Bu nedenle, II. Dünya Savaşı'nın galiplerinden olmalarına rağmen ekonomik yönden zayıf düşen iki devlet İngiltere ve Fransa oldu.

- ⇒ Türkiye de bütün eli silah tutan erkek nüfusu 6 yıl boyunca askere aldığı için ekonomik yönden büyük zarara uğradı.
- ⇒ ABD ve İngiltere'nin öncülüğü ve Birleşmiş Milletlerin desteği ile Filistin'de Bağımsız İsrail Devleti kuruldu (1948).
- ⇒ Çin'de komünist rejim işbaşına geldi.
- ⇒ Komünizmin yayılmasını durdurmak amacıyla ABD'nin önderliğinde, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Kanada, İtalya ve Norveç gibi ülkelerin katılımıyla 1949'da "NATO" (Kuzey Atlantik Paktı) kuruldu.
- ⇒ Savaş sonrası artan devletler arası bloklaşmalar sonucu 1955'te S.S.C.B'nin liderliğinde, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Arnavutluk, Polonya ve Doğu Almanya'nın katılımı ile "Varşova Paktı"

kuruldu (NATO'ya karşı kuruldu.). Ancak 1990'da bu pakt dağılmıştır.

- ⇒ Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) kuruldu. 1949'da da Avrupa ülkeleri kendi aralarında ekonomik ve siyasi dayanışmayı sağlamak için, "Avrupa Konseyi"ni kurdular.

NOT: Türkiye; 1950'de Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak Kore'ye asker gönderdi. (1952'de NATO'ya girmesini kolaylaştırmıştır.)

ÖRNEK SORU

I. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

II. Milletler Cemiyeti

III. Balkan Antantı

Türkiye Cumhuriyeti'nin yukarıdaki kuruluşlara üye olma sıralaması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I, II, III B) II, I, III C) II, III, I
D) III, II, I E) III, I, II

(2011 – KPSS)

Cevap: C

NOT: 1955'te Türkiye, İran, Irak ve Pakistan BAĞDAT PAKTI'ni kurdu (1959'da rejimi değişen Irak paktan çekildi.). 1959'da Bağdat Paktı'nın adı "Merkezi Antlaşma Örgütü" yani "CENTO" olarak değiştirildi (Türkiye, İran, Pakistan ve İngiltere). CENTO; askeri amaçtan çok ekonomik, kültürel ve etnik işbirliğini sağlamaya yöneliktir.

NOT: Bu savaş sonucunda Türk - Amerikan ilişkileri gelişmiştir.

NOT: II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD tarafından Avrupa'da ekonomisi bozulan devletlere yönelik "Truman Doktrini (12 Mart 1947)" ve "Marshall Yardımı (12 Temmuz 1947)" çıkarılmıştır. Bu iki durum Soğuk Savaş'ın ilk adımları olarak kabul edilmiştir.

NOT: II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de çok partili hayata geçilmiştir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi Atatürk döneminde yaşanan dış olaylardan biri değildir?

- A) Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesi
B) Mısır'ın İngiliz yönetimine geçmiş olduğunun kabul edilmesi
C) Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması
D) Boğazların Türk egemenliğine girmesi
E) Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi

(2010 – KPSS Lisans)

Cevap: E

ÇIKMIŞ SORULAR

1. I. Kuzey Atlantik Paktı
II. Varşova Paktı
III. Kellog Paktı
IV. Lokarno Paktı
Yukarıdaki paktlardan hangileri, birbirine karşı olan iki savunma sistemi şeklinde kurulmuştur?

A) I ve II B) I ve III C) I ve IV
D) II ve III E) III ve IV

(1999 – DMS)

2. Türkiye, Atatürk Dönemi'nde, aşağıdaki uluslararası kuruluşlardan hangisinin üyesi olmuştur?

A) Avrupa Konseyi
B) Birleşmiş Milletler
C) Milletler Cemiyeti
D) Avrupa Topluluğu
E) Kuzey Atlantik Paktı

(2000 – DMS)

3. Aşağıdakilerden hangisiyle, Atatürk İlkeleri anayasa güvencesine alınmış ve devlet, temel nitelikleriyle “cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılâpçı” olarak tanımlanmıştır?

A) 1921 Anayasası'nda yapılan 1923 değişikliğiyle
B) 1924 Anayasası'nda yapılan 1937 değişikliğiyle
C) 1924 Anayasası'nda yapılan 1928 değişikliğiyle
D) 1924 Anayasası'nda yapılan 1934 değişikliğiyle
E) 1961 Anayasası'nda yapılan 1971 değişikliğiyle

(2000 – DMS)

4. Türkiye'nin komşularıyla ve Dünya devletleriyle barışçıl bir politika izlediğini gösteren aşağıdaki gelişmelerden hangisi Atatürk döneminde gerçekleşmemiştir?

A) Balkan Antantı'nın imzalanması
B) Milletler Cemiyeti'ne üye olunması
C) İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasına tepki gösterilmesi
D) Sadabat Paktı'nın imzalanması
E) Hatay'ın anavatanına katılması

(2001 – KMS)

5. Atatürk'ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” (Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir.) sözü aşağıdaki ilkelerden en çok hangisiyle ilişkilidir?

A) Halkçılık B) Laiklik C) Cumhuriyetçilik
D) İnkılâpçılık E) Devletçilik

(2001 – KMS)

6. Atatürk, Balkan İttifakı'nın yapılmasına büyük önem vermiş ve ittifakın gerçekleşmesi için çok çalışmıştır. Atatürk'ü böyle bir ittifaka yönelten gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ege adalarının silahlandırılması
B) İtalya ve Almanya'nın yayılmacı politikaları
C) Fransa ve İngiltere'nin yayılmacı politikaları
D) Rusya'nın Türkiye'yi tehdit etmesi
E) II. Dünya Savaşı'nın başlaması

(2003 – KPSS)

7. I. Devletçilik
II. Milliyetçilik
III. İnkılâpçılık
IV. Halkçılık

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri cumhuriyetçilik ilkesiyle doğrudan alakalıdır?

A) Yalnız IV B) Yalnız I C) II ve III
D) I ve II E) II ve IV

(2004 – KPSS)

8. I. Boğazlar sorunu
II. Borçlar sorunu
III. Hatay sorunu

Yukarıdakilerden hangisi veya hangileri Fransız mandası altındaki Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla ortaya çıkmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2004 – KPSS)

9.

- I. Musul sorununun çözümlenmiş olması
II. Balkan Antantı'nın yalnızca o bölgede bulunan devletler tarafından imzalanması
III. Savaşın tüm dengeleri bozması

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Balkan Antantı'nın işlevini yitirmesinde yukarıda verilenlerden hangileri etki etmemiştir?

A) Yalnız II B) Yalnız III C) I ve II
D) Yalnız I E) II ve III

(2004 – KPSS)

10. Aşağıdakilerden hangisi Lozan Antlaşması'ndan sonra Yunanistan ile Türkiye arasında sorun olmamıştır?

- A) Nüfus değişimi B) Kara sınırları
C) Kıta sahanlığı D) Hava sınırı sorunu
E) Ege adalarının silahsızlandırılması

(2004 – KPSS)

11. I. Yasalar önünde eşit olma

II. Vatandaşın sosyal ve siyasi alanda etkileşimini artırma

III. Ekonomide özel girişimciliğe karşı çıkma

Yukarıdakilerden hangilerinin Halkçılık ilkesinin amaçları arasında olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

(2005 – KPSS)

12. Balkan Paketi'nin kurulmasında,

I. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na üye olması

II. İtalya'nın Doğu Akdeniz'i yayılma alanı seçmesi

III. Hatay'ın Türk topraklarına dâhil edilmesi

gelişmelerinden hangileri etkili olmuştur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2005 – KPSS)

13. Montrö Sözleşmesi,

I. Boğazların Türk egemenliğine geçmesi,

II. Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması,

III. Anadolu'daki Rumlarla Yunanistan'daki Türklerin mübadele edilmesi

konularından hangilerini içermektedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2005 – KPSS)

14. I. İtalya'nın Rodos ve On iki Ada'yı Yunanistan'a bırakması

II. Türkiye'nin Marshall Planı'nı kabul etmesi

III. Irak Hükümeti'nin petrol üzerine konan vergi gelirinin % 10'unu 25 yıl süreyle Türkiye'ye vermeyi kabul etmesi

gelişmelerinden hangileri Atatürk Dönemi'nde gerçekleşmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2005 – KPSS)

15. Türkiye Cumhuriyeti'nde devletçilik anlayışı aşağıdakilerden hangisiyle bağdaşmaz?

- A) Ekonomide özel sektöre yer verme
B) Ulusal çıkarları koruma
C) Mal edinme
D) Fırsat eşitliği
E) Sınırsız ekonomik rekabet

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

16. I. Eşitlik

II. Ayrıcalık

III. Sınıf kavgası

Halkçılık ilkesi yukarıdakilerden hangilerine karşıdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

17. I. Türkiye Devleti'nin cumhuriyet olduğunun belirtilmesi

II. Azınlıkların Türk vatandaşı sayılması

III. Laiklik ilkesi

Yukarıdakilerden hangileri, 1937 yılında anayasada ilk kez yer almıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

18. Aşağıdakilerden hangisi, günümüzde de varlığını sürdürmektedir?

- A) Sadabad Paketi B) Kuzey Atlantik Paketi
C) Balkan Paketi D) Kellogg Paketi
E) Varşova Paketi

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

19. Lozan Barış Antlaşması'yla Boğazlar'ın iki yanında askersiz bir bölge oluşturulmuştur. Montrö Sözleşmesi'yle ise Türkiye'nin bu bölgede asker bulundurması ve bölgenin düşman saldırısına karşı koyabilecek duruma getirilmesi kabul edilmiştir.

Yalnız bu bilgiye dayanarak,

I. Boğazlar Türk egemenliğine geçmiştir.

II. Boğazlar'dan geçiş için sınırlamalar kaldırılmıştır.

III. Türkiye'nin sınır komşularında değişiklik olmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

20. I. Devlet eliyle temel sanayinin kurulması
II. İlk özel bankanın kurulması
III. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na üye olması

Yukarıdaki gelişmelerden hangileri Atatürk Dönemi'nde gerçekleşmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

21. Yabancılarla verilen ekonomik ve siyasi ayrıcalıkların kaldırılmasının,

I. ulusçuluk, II. devletçilik, III. laiklik ilkelerinden hangileriyle doğrudan ilgili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2006 – KPSS / Ortaöğrt.)

22. I. Mecelle'nin yürürlükten kaldırılması
II. Medreselerin kapatılması
III. Uluslararası ölçü birimlerine geçilmesi

Yukarıdakilerden hangilerinin laiklik ilkesiyle ilgili uygulamalar arasında olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

23. I. Azınlık okullarının açılması
II. Resim ve Heykel Müzesi'nin açılması
III. İş Bankası'nın kurulması

Yukarıdaki gelişmelerden hangileri Atatürk Dönemi'ne aittir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

24. Köylüler için çok ağır mali yük olan ve ürün üzerinden peşin olarak alınan aşar vergisinin kaldırılması,

- I. Halkçılık,
II. Laiklik,
III. Devletçilik

ilkelerinden hangilerini doğrudan destekler?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

25. Atatürk, Türk Tarih Kurumu'nu kurmuş ve Türklerin çok eski bir tarihe sahip olduğu tezini savunmuştur.

Yalnız bu bilgiye dayanarak Atatürk'ün,

- I. Tarihte ilk devletin Türkler tarafından kurulduğu,
II. Türk tarihinin zenginliğinin ortaya çıkarılması gerektiği,
III. Türk tarihiyle ilgili bilimsel çalışmalar yapacak uzmanlara gereksinim olduğu

görüşlerinden hangilerini savunduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

26. Türkiye Cumhuriyeti'nde,

I. Tek partili seçim sisteminden çok partili seçim sistemine geçilmesi,

II. İki dereceli seçim sisteminden tek dereceli seçim sistemine geçilmesi,

III. Milletler Cemiyeti'ne üye olunması

gelişmelerinden hangileriyle halkın, milletvekili seçimlerine doğrudan katılması amaçlanmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

27. Atatürk'ün doğumunun 100. yılının tüm ülkelerde kutlanması kararı aşağıdakilerden hangisinde alınmıştır?

- A) UNESCO B) AB C) İLO
D) NATO E) FAO

(2006 – KPSS / Önlisans)

28. I. Sadabad Paktı'nın kurulması

II. Türkiye'nin Boğazlar'ın Türk egemenliğine geçmesi için uluslararası girişimlerde bulunması

III. Musul sorununun ortaya çıkması

olaylarından hangileri İtalya'nın Orta Doğu'da yarattığı tedirginliğin sonucudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2006 – KPSS / Önlisans)

29. I. Misak-ı Milli

II. Mudanya Ateşkes Antlaşması

III. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği)

Yukarıdakilerden hangilerinde yabancı okulların bağımsız kurumlar gibi hareket etmesini önlemeyi amaçlayan hükümler vardır?

- A) I B) II C) III D) I, II E) I, II, III

(2006 – KPSS)

30. I. Boğazlar sorunu
II. Borçlar sorunu
III. Nüfus değişimi

Yukarıdakilerden hangilerine Atatürk döneminde çözüm getirilmiştir?

- A) I B) II C) III D) I, II E) I, II, III
(2006 – KPSS)

31. Musul, 1926 yılında aşağıdakilerin hangisiyle Irak'a bırakılmıştır?

- A) Ankara Antlaşması B) Lozan Antlaşması
C) Mudanya Ateşkes Ant. D) Misak-ı Milli
E) Mondros Ateşkes Antlaşması

(2006 – KPSS)

32. Afganistan, İran, Türkiye ve Irak, Sadabat Paktı'nı kurmuştur.

Bu paktın kurulmasında,

- I. Uyuşmazlıkları barışçı yoldan çözmek
II. Katılımcı devletlerin bağımsız ve egemen olduklarını vurgulama
III. Irak'ta Arap Milliyetçiliğinin güçlenmesini engelleme

İsteklerinden hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) I B) II C) III D) I, II E) I, II, III
(2006 – KPSS)

33. Türkiye'nin Boğazların güvenliğini sağlamak gereksinimiyle Milletler Cemiyeti'ne başvurmasına, aşağıdaki devletlerden hangisinin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını tehdit eden eylemleri neden olmuştur?

- A) Fransa B) Almanya C) İspanya
D) İngiltere E) Sovyet Rusya

(2006 – KPSS)

34. Atatürk Döneminde azınlıklarla ilgili konularda aşağıdaki ülkelerden hangisiyle sorunlar yaşanmıştır?

- A) Bulgaristan B) Yunanistan C) Arnavutluk
D) Yugoslavya E) Makedonya

(2007 – KPSS)

35. Aşağıdakilerden hangisi, 5 Haziran 1926 tarihinde İngilizlerle yapılan Ankara Antlaşması'nın kapsamındadır?

- A) Hatay'ın Türk topraklarına katılması
B) Boğazların denetiminin Türkiye'ye bırakılması
C) Türk karasularında ticaret yapma hakkının Türk tüccarlara ait olması
D) Kıbrıs Adası'nın İngilizlere bırakılması
E) Musul'un İngiliz yönetimindeki Irak Hükümetine bırakılması

(2007 – KPSS)

36. Türkiye'de,

- I. sanayi planının yapılması,
II. modern anlamda nüfus sayımının yapılması,
III. muhalefet partisi olarak Demokrat Partinin kurulması

gelişmelerinden hangileri Atatürk Döneminde gerçekleşmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2007 – KPSS)

37. I. Boğazların Türk egemenliğine geçmesi,
II. İtalya'nın Rodos ve On İki Ada'yı Yunanistan'a bırakması,

III. Ege adalarının silahsızlandırılması,

Yukarıdakilerden hangileri Atatürk Dönemi gelişmeleri arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

38. İsmet İnönü, Lozan Antlaşması'nı imzaladıktan sonra İstanbul Üniversitesinde başarının sırrını: "Yaşamaya yetecek güçte olduğumuzu belirtmeye gitmiştik ... kuvvetli durumdaydık. Reddediyoruz dediğimiz zaman ulusun da reddedeceğini biliyorduk." şeklinde açıklamıştır.

İsmet İnönü'nün bu açıklamasıyla,

- I. laiklik,
II. bağımsızlık,
III. ulus egemenliği,

ilkelerinden hangilerini vurguladığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) II ve III E) I, II ve III

(2008/KPSS Lisans)

39. Türkiye'de,

I. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi,

II. İki dereceli seçim sisteminden tek dereceli seçim sistemine geçilerek halkın milletvekillerini doğrudan seçebilmesi,

III. Milletvekilleri seçimlerinin iki yılda bir yapılması yerine, dört yılda bir yapılması;

gelişmelerinden hangilerinin demokrasinin gereği olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

40. I. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması,
II. Kadınlara siyasi hakların tanınması,
III. Tek dereceli seçim sistemine geçilmesi,

Yukarıdakilerden hangileri Atatürk Dönemi gelişmeleri arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Önlisans)

41. I. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO),
II. Birleşmiş Milletler Teşkilatı,
III. Varşova Paktı,

Yukarıdakilerden hangileri bugün de işlevini sürdürmektedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

42. I. Yabancı okullar sorununun çözülmesi,
II. Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması,
III. Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması,

Yukarıdakilerden hangileri Atatürk Dönemi gelişmeleri arasındadır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

(2008/KPSS Ortaöğretim)

43. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi gelişmelerinden biri değildir?

- A) Kabotaj Kanunu'nun çıkarılması
B) Halifeliğin kaldırılması
C) Çok partili hayata geçiş amacıyla siyasi partilerin kurulması
D) Sadabat Paketi'nin imzalanması
E) Kanunuesasi'nin kabul edilmesi

(2011 – KPSS)

CEVAPLAR

1. A 2. C 3. B 4. E 5. D 6. B 7. E 8. C 9. D
10. B 11. C 12. B 13. A 14. C 15. E 16. E 17. C
18. B 19. A 20. D 21. A 22. D 23. D 23. A
25. D 26. B 27. A 28. D 29. C 30. E 31. A
32. D 33. B 34. B 35. E 36. D 37. D 38. D
39. D 40. D 41. D 42. A 43. E

